भारत का संविधान (सिन्धी)

सत्यमेव जयते

ڀارت جو سنوڌان

(تاريخ ١٢ سيپٽمبر ١٩٩٥ تائين ڪيل سڌارن سميت)

ڀارت سرڪار جي قانون ۽ نياءِ منتراليه جي سرڪاري ٻولي ڀاڱي لاءِ
انڊين انسٽيٽيوٽ آف سنڌالاجي آديپور (ڪڇ) ڇپائي پڌرو ڪيو.

सत्यमेव जयते

ڀارت جو سنوڌان

(تاريخ ۱۲ سيپٽمبر ۱۹۹۵ تائين ڪيل سڌارن سميت)

ڀارت سرڪار جي قانون ۽ نياءِ منتراليہ جي سرڪاري ٻولي ڀاڱي لاءِ

انڊين انسٽيٽيوٽ آف سنڌالاجي آديپور (ڪڇ) ڇپائي پڌرو ڪيو.

حق واسطا : ڀارت سرڪار، قانون ۽ نياءَ
منتراليہ، سرڪاري ٻولي ڀاڱہ.

ڇاپو پهريون : ١٩٩٨
ڪاپيون : ١٥٠٠
قيمت : - رپيا

ڀارت سرڪار جي قانون ۽ نيايہ منتراليہ جي
سرڪاري ٻولي ڀاڱہ لاءِ انڊين انسٽيٽيوٽ آف
سنڌالاجي آديپور (ڪڇ) ڇپائي پڌرو ڪيو.
ٽائيپ سيٽنگ : سنڌالاجي ڪمپيوٽر سينٽر،
آديپور (ڪڇ)
ڇپيندڙ : شريجي آفسيٽ، ڀڄ (ڪڇ)

© Government of India, Legislative Department,
Official Language Wing.

First Edition 1998
No. of copies 1500
Price Rs. 45-00

On behalf of Ministry of Law & Justice, Legislative Department, Official Language Wing, published by Indian Institute of Sindhology, Adipur (Kutch).

Typesetting: Sindhology Computer Centre, Adipur (Kutch).

Printing: Shreeji Offset, Bhuj (Kutch).

PREFACE

This is the Sindhi translation of the Constitution of India. In this edition the text of the Constitution has been brought up-to-date by incorporating therein all the amendments upto and including the Constitution (Seventy Eighth Amendment) Act, 1995.

The work relating to translation of Amendments Nos. 46 to 78 and Sixth Schedule to the Constitution (Amendment) Act, 1995 and printing of Sindhi version of the Constitution was entrusted to the Indian Institute of Sindhology, Adipur (Kutch). We are thankful to Dr. Satish Rohra, Director of the Institute for timely production of the present text.

DR. RAGHBIR SINGH
SECRETARY TO THE GOVT. OF INDIA

NEW DELHI,
THE 29th MARCH, 1998.

مهاڳ

ڀارت جي سنوڌان جو هيءُ سنڌي ترجمو آهي. هيءُ ڇاپو ڀارت جي سنوڌان جي مول پاٺ ۾ سنوڌان (سڌارو اٺهتر) ائڪٽ، ١٩٩٥ تائين ڪيل سڌارا درج ڪري پيش ڪيو ويو آهي.

سنوڌان سڌاري ٤٦ کان ٧٨ تائين ۽ ڇهين انوسوچي سنوڌان (سڌارو) ائڪٽ، ١٩٩٥ جي ترجمي ۽ سنوڌان جي سنڌي روپ جي ڇپائيءَ جو ڪاريه انڊين انسٽيٽيوٽ آف سنڌالاجي، آديپور (ڪڇ) کي سپرد ڪيو ويو هئو. اسين انڊين انسٽيٽيوٽ آف سنڌالاجيءَ جي ڊئريڪٽر ڊاڪٽر ستيش روهڙا جا شڪر گذار آهيون جنهن هن سنڌي پاٺ کي وقت سر ڇپائي پڌرو ڪيو آهي.

ڊاڪٽر رگهبير سنگهه
سيڪريٽري، ڀارت سرڪار

نئي دهلي،
٢٩ مارچ، ١٩٩٨.

ڀارت جو سنوڌان

فهرست

پرستاونا

ڀاڱو پهريون

سنگهہ ۽ ان جو کيتر

آنوڇيد

١. سنگهہ جو نالو ۽ کيتر 1

٢. نوان راڄيہ داخل يا استاپن ڪرڻ 1

٢ الف. (رد ڪيل) 1

٣. نون راڄين جي رچنا ۽ موجوده راڄين جي ايراضي، حدن يا نالن ۾ ڦيرڦار 1

٤. آنوڇيد ٢ ۽ ٣ هيٺ ٺاهيل قاعدا پهرين ۽ چوٿين آنوسوچيءَ ۾ سڌاري جو ۽ پورڪ، پرسنگڪ ۽ پريڻامڪ بابتن جو پربنڌ ڪندا..........2

ڀاڱو ٻيون

ناگرڪتا

٥. سَنوڌان جي شروعات وقت ناگرڪتا 3

٦. ڀارت ۾ پاڪستان مان لڏي آيل ڪن ماڻهن جا ناگرڪتا جا حق 3

٧. پاڪستان ڏانهن ڪن لڏي ويل شخصن جا ناگرڪتا جا حق ...4

٨. ڀارت کان ٻاهر رهندڙ ڀارتي نسل جي ڪن شخصن جا ناگرڪتا جا حق 4

اَنوچيد

٩. پرڏيهي راڄ جي پنهنجي خوشيءَ سان ناگرڪتا حاصل ڪيل شخص جو ناگرڪ نہ ٿيڻ 4

١٠. ناگرڪتا جا حق چالو رهڻ..........5

١١. سنسد قاعدي دواران ناگرڪتا جي حق کي نيمت ڪندي 5

ڀاڱو ٽيون

بنيادي حق

عام

١٢. وياکيا 6

١٣. بنيادي حقن سان اڻ ٺهڪندڙ يا اُنهن ۾ گهٽتائي ڪندڙ قاعدا 6

سمانتا جو حق

١٤. قاعدن اڳيان سمانتا 7

١٥. ڌرم، جاتي، ذات، جنس يا جنم اِستان جي ڪارڻ ڀيد ڀاوَ تي بندش 7

١٦. سرڪاري نوڪريءَ جي بابتن ۾ وجهہ جي سمانتا 7

١٧. ڇوت ڇات جو خاتمو 8

١٨. خطابن جو خاتمو 8

آزادگيءَ جو حق

١٩. واڻيءَ جي سوتنترتا وغيره بنسبت ڪن حقن جو بچاءُ 9

٢٠. ڏوهن لاءِ سزاباييءَ بنسبت بچاءُ 10

آنوچيد

.٢١ جان ۽ شخصي آزاديءَ جو بچاءُ 11
.٢٢ ڪن حالتن ۾ گرفتاريءَ ۽ نظربنديءَ کان بچاءُ 11

شوشڻ خلاف اُڏڪار

.٢٣ انسانن جو واپار ڪرڻ ۽ زوريءَ مزوريءَ تي بندش 12
.٢٤ ٻارن کي ڪارخانن وغيره ۾ رنياڻ تي بندش 12, 13

ڌرم جي آزادگيءَ جو حق

.٢٥ وويڪ جي سوتنترتا ۽ آزاديءَ سان ڌرم پالڻ، اُنجو عمل ڪرڻ ۽ ڦهلاءُ ڪرڻ 13
.٢٦ ڌارمڪ معاملن جي انتظام جي آزادگي 13
.٢٧ ڪنهن خاص ڌرم جي واڌاري لاءِ ڍل ڏيڻ جي باري ۾ آزادگي 14
.٢٨ ڪِنِ تعليمي سنستائن ۾ ڌارمڪ سکيا يا ڌارمڪ پوڃا ۾ حاضريءَ جي باري ۾ آزادگي 14

سڀيتڪ ۽ تعليمي حق

.٢٩ ٿورائيءَ وارن جي هِتَنِ جو بچاءُ 14
.٣٠ ٿورائيءَ وارن جو تعليمي سنستائون برپا ڪرڻ ۽ انهن جو ڪاروبار هلائڻ جو حق 15
.٣١ (رد ڪيل) 15

ڪن قاعدن جو بچاءُ

آنوڇيد

١ ٣ اَلف. جائداد وغيره حاصل ڪرڻ جو پربنڌ ڪندڙ قاعدن جو بچاءُ 15

١ ٣ ب. ڪن قاعدن ۾ و نيمن ڪي باقاعدي ٺهرائڻ 17

١ ٣ ب. ڪن هدايتي اُصولن ڪي اثر ڏيندڙ قاعدن جو بچاءُ 17

١ ٣ پ. (رد ڪيل) 17

سَنوڌانڪ اُپائن جو حق

٣٢. هن ڀاڱي دواران بخشيل حقن جي تعميل لاءِ اُپاءَ 17

٣٢ اَلف. (رد ڪيل) 18

٣٣. هن ڀاڱي دواران بخشيل حقن کي سئنا وغيره سان لاڳو ڪرڻ ۾ ڦيرڦار ڪرڻ جو سنسد جو اختيار 18

٣٤. ڪنهن ايراضيءَ ۾ مارشل لا چالو هئڻ وقت هن ڀاڱي دواران بخشيل حقن تي پابندي 18

٣٥. هن ڀاڱي جي اُپبندن کي اثر ڏيڻ لاءِ قاعدو 19

ڀاڱو چوٿون

راڄيہ جي نيتيءَ جا هدايتي اصول

٣٦. وياکيا 20

٣٧. هن ڀاڱي ۾ سمايل اصولن جو لاڳو ڪرڻ 20

٣٨. راڄيہ، لوڪ ڪلياڻ جو واڌارو ڪئي، اهڙو سماجڪ سرشتو اَڏيندو 20

٣٩. راڄيہ دواران پيروي ڪرڻ جا ڪي نيتيءَ جا اصول 20

٣٩ اَلف. سمان نياءُ ۽ مفت قانوني سهايتا 21

آنوچيد

٤٠. گرام پنچائتن جي ترتيب 21

٤١. ڪم ڪرڻ جي، تعليم جي ۽ ڪن حالتن ۾ سرڪاري سهايتا جو حق 21

٤٢. ڪم جي نيائي ۽ انساني حالتن ۽ ويم جي حالت ۾ راحت لاءِ پربنڌ 21

٤٣. ڪم ڪندڙن لاءِ اُدرپورنا جيترو روز وغيره 22

٤٣ آلف. ڪارخانن جي ڪاروبار ۾ ڪم ڪندڙن جي شراڪت 22

٤٤. ناگرڪن لاءِ سريڪو سِول ڪوڊ 22

٤٥. ٻارن لاءِ مفت ۽ لازمي تعليم جو پربنڌ 22

٤٦. آنوسوچت جاتين، آنوسوچت جن جاتين ۽ ٻين ڪمزور ورگن جي تعليمي ۽ مالي هِتن جو واڌارو 22

٤٧. خوراڪ جو سَطحُ ۽ رهڻ جو درجو اونچو آڻڻ ۽ عام صحت سڌارڻ جو راڄيه جو فرض 22

٤٨. کيتي ۽ پشو پالن جو انتظام 23

٤٨ آلف. پرياورڻ جو بچاءُ ۽ سڌارو ۽ ٻيلن ۽ جهنگلي جانورن جي حفاظت 23

٤٩. راشٽريه مهتوَ جي يادگارن ۽ جاين ۽ پدارٿن جي حفاظت 23

٥٠. نياءُ تنتر کي ڪاروباريءَ کان آلڳ ڪرڻ 23

٥١. آنتر راشٽريه شانتي ۽ سلامتيءَ جو واڌارو 23

ڀاڱ چوٿون آلف

بنيادي فرض

٥١ آلف. بنيادي فرض 24

ڀاڱو پنجون

سنگھ

اَڌياءُ پھريون - ڪاروباري

راشٽرپتي ۽ اُپ راشٽرپتي

آنوڇيد

.۵۲ ڀارت جو راشٽرپتي 25
.۵۳ سنگھ جو ڪاروباري اختيار 25
.۵۴ راشٽرپتيءَ جي چونڊ 25
.۵۵ راشٽرپتيءَ جي چونڊ جو طريقو 26
.۵۶ راشٽرپتيءَ جي عهدي جو مُدو 27
.۵۷ وري چونڊجڻ لاءِ لائقي 27
.۵۸ راشرپتيءَ طريقي چونڊجڻ لاءِ لياقتون 27
.۵۹ راشٽرپتيءَ جي عهدي جا شرط 28
.٦٠ راشٽرپتيءَ ذواران قسم يا ساکر 28
.٦١ راشٽرپتيءَ تي خاص اِلزام جي ڪارروائيءَ جي ريت 28
.٦٢ راشٽرپتيءَ جي عهدي جي خالي جاءِ لاءِ چونڊ ڪرڻ جو وقت ۽ اِتفاقي خالي جاءِ تي چونڊيل شخص جي عهدي جو مدو 29
.٦٣ ڀارت جو اُپ راشٽرپتي 29
.٦٤ اُپ راشٽرپتيءَ جو عهدي جي لحاظ کان راجيہ سڀا جو چيئرمن ٿيڻ 30
.٦۵ راشٽرپتيءَ جي عهدي جي اِتفاقي جاءِ خالي ٿيڻ يا غيرحاضريءَ درميان اُپ راشٽرپتيءَ جو راشٽرپتي طريقي ڪاريہ ڪرڻ يا هنجا ڪرتب اَدا ڪرڻ 30
.٦٦ اُپ راشٽرپتيءَ جي چونڊ 30

اَنوڇيد

٦٧. اُپ راشٽرپتيءَ جي عهدي جو مُدو 31

٦٨. اُپ راشٽرپتيءَ جي عهدي جي خالي جاءِ لاءِ چونڊ ڪرڻ جو وقت ۽ اِتفاقي خالي جاءِ تي چونڊيل شخص جي عهدي جو مُدو 32

٦٩. اُپ راشٽرپتيءَ دوارا قسم يا ساکہ 32

٧٠. ٻين اِتفاقي حالتن ۾ راشٽرپتيءَ جا ڪرتب ادا ڪرڻ 32

٧١. راشٽرپتي يا اُپ راشٽرپتيءَ جي چونڊ سنبنڌي يا اُن سان لاڳو بابتون 32

٧٢. معافي وغيره بخشڻ ۽ ڪن حالتن ۾ سزا مهمل ڪرڻ، معاف ڪرڻ يا قيرائڻ جو راشٽرپتيءَ جو اختيار 33

٧٣. سنگھ جي عملي اختيار جي پھچ 33

منتري پريشد

٧٤. راشٽرپتيءَ کي مدد ڪرڻ ۽ صلاح ڏيڻ لاءِ منتري پريشد 34

٧٥. منترين جي باري ۾ ٻيا اُپبنڌ 34

ڀارت جو اَٽارني جنرل

٧٦. ڀارت جو اَٽارني جنرل 35

سرڪاري ڪم جو سنچالن

٧٧. ڀارت سرڪار جي ڪم جو سنچالن 35

٧٨. راشٽرپتيءَ کي خبر پھچائڻ وغيره بنسبت پرڌان منتريءَ جا فرض 36

آڌياءُ ٻيون - سنسد

عام

آنوڇيد

.٧٩ سنسد جي رچنا 36

.٨٠ راجيہ سڀا جي رچنا 36

.٨١ لوڪ سڀا جي رچنا 37

.٨٢ هرهڪ جن ڳڻنا بعد وري ٺاهي بيهارڻ 38

.٨٣ سنسد جي سدنن جي مدت 38

.٨٤ سنسد جي ميمبريءَ لاءِ لياقت 39

.٨٥ سنسد جو اجلاس بند رکڻ ۽ برخاستگي 39

.٨٦ راشٽرپتيءَ جو سدنن کي مخاطب ٿيڻ ۽ سنديشا موڪلڻ جو حق 39

.٨٧ راشٽرپتيءَ جو خاص وياکيان 40

.٨٨ سدنن بنسبت منترين ۽ اٽارني جنرل جا حق 40

سنسد جا عهديدار

.٨٩ راجيہ سڀا جو چيئرمن ۽ ڊپٽي چيئرمن 40

.٩٠ ڊپٽي چيئرمن جو عهدو خالي ٿيڻ ۽ عهدي تان استيعفا ڏيڻ ۽ هٽائڻ 40

.٩١ ڊپٽي چيئرمن يا ٻئي شخص جو چيئرمن جي عهدي جا فرض ادا ڪرڻ يا چيئرمن طريقي ڪاريہ ڪرڻ جو اختيار 41

.٩٢ چيئرمن يا ڊپٽي چيئرمن کي جڏهن عهدي تان هٽائڻ جو ٺهراءُ ويچار هيٺ هجي تڏهن صدارت نہ ڪندو 41

.٩٣ لوڪ سڀا جو اسپيڪر ۽ ڊپٽي اسپيڪر 42

.٩٤ اسپيڪر ۽ ڊپٽي اسپيڪر جي عهدن جو خالي ٿيڻ، عهدي تان استعفا ڏيڻ ۽ هٽائڻ 42

آنوچيد

٩٥. ڊپٽي اسپيڪر يا ٻئي شخص جو اسپيڪر جي عهدي جا فرض ادا ڪرڻ يا اسپيڪر طريقي ڪم ڪرڻ جو اختيار 42
٩٦. اسپيڪر يا ڊپٽي اسپيڪر کي جڏهن عهدي تان هٽائڻ لاءِ ٺهراءُ ويچار هيٺ هجي تڏهن صدارت نہ ڪندو 43
٩٧. چيئرمن ۽ ڊپٽي چيئرمن ۽ اسپيڪر ۽ ڊپٽي اسپيڪر جا پگهار ۽ ڀتا 43
٩٨. سنسد جو سڇيواليہ 43

ڪم جو سنچالن

٩٩. ميمبرن دواران قسم يا ساکہ.......44
١٠٠. سدنن ۾ ووٽ ڏيڻ، خالي جاين جي باوجود ڪم ڪرڻ جو سدنن جو اختيار ۽ ڪورم 44

ميمبرن جون غير لياقتون

١٠١. جايون خالي ڪرڻ 45
١٠٢. ميمبريءَ لاءِ غير لياقتون 46
١٠٣. ميمبرن جي غيرلائقيءَ جي باري ۾ سوالن جو فيصلو 46
١٠٤. آنوچيد ٩٩ هيٺ قسم کڻڻ يا ساکہ تي چوڻ کان اڳ يا اڻ لائق هوندي يا غير لائق ٿيندي بہ وهڻ ۽ ووٽ ڏيڻ لاءِ سزا.....46

سنسد ۽ ان جي ميمبرن جا اختيار، خاص حق ۽ رهايون

١٠٥. سنسد جي سدنن ۽ اُن جي ميمبرن ۽ ڪاميٽين جا اختيار، خاص حق، وغيره 47

آنوچيد

.١٠٦ ميمبرن جا پگهار ۽ ڀتا 47

قانون سازيءَ جو سرشتو

.١٠٧ بِلَ پيش ڪرڻ ۽ پاس ڪرڻ جي باري ۾ اُپبند 48

.١٠٨ ڪن حالتن ۾ ٻنهي سدنن جي گڏيل بيٺڪ 48

.١٠٩ ناڻا بلن بنسبت خاص ڪارروائي 49

.١١٠ 'ناڻا بل' جي وياکيا 50

.١١١ بلن کي بحالي 51

مالي بابتُن ۾ ڪارروائي

.١١٢ ساليانو مالي بيان 51

.١١٣ سنسد ۾ اندازن بنسبت ڪارروائي 53

.١١٤ ونيوگ بل 53

.١١٥ پورڪ، واڌوُ يا وڌيڪ گرانٽون 53

.١١٦ ليکي تي ووٽ، ساکہ جا ووٽ ۽ اساڌارڻ
گرانٽون 54

.١١٧ مالي بلن جي باري ۾ خاص اُپبند 55

عام طور ڪارروائي

.١١٨ ڪارروائيءَ جا نيم 55

.١١٩ سنسد ۾ مالي ڪم سنبنڌي ڪارروائيءَ کي قاعدي ذوارن نيمت
ڪرڻ 56

.١٢٠ سنسد ۾ ڪم آڻڻ جي ٻولي 56

انوچيد

۱۲۱. سنسد ۾ بحث تي پابندي 56
۱۲۲. سنسد جي ڪارروائيءَ ۾ ڪورٽون جاچ نہ ڪنديون 57

اَڌياءُ ٽيون

راشٽرپتيءَ جا قانون سازيءَ جا اختيار

۱۲۳. سنسد جي رسيس درميان آرڊيننس جاري ڪرڻ جو راشٽرپتيءَ جو اختيار 57

اَڌياءُ چوٿون

سنگھ نياءُ تنتر

۱۲۴. سپريم ڪورٽ جي استاپنا ۽ جوڙجڪ 58
۱۲۵. ججن جا پگھار وغيره 59
۱۲۶. ڪاريہ ڪاري مکيہ نيايہ مورتيءَ جي مقرري 60
۱۲۷. اَيڊ هاڪ ججن جي مقرري 60
۱۲۸. سپريم ڪورٽ جي ٻيٺڪن ۾ رٽائر ٿيل ججن جي حاضري 60
۱۲۹. سپريم ڪورٽ رڪارڊ جي ڪورٽ ٿيندي 61
۱۳۰. سپريم ڪورٽ جو استان 61
۱۳۱. سپريم ڪورٽ جي اوائلي حڪومت 61
۱۳۱ لف. (رد ڪيل) 62
۱۳۲. سپريم ڪورٽ جي ڪن حالتن ۾ هاءِ ڪورٽن مان اپيل جي حڪومت 62

آنوڇيد

۱۳۳. ديواني وشين بنسبت هاءِ ڪورٽن مان اپيلن ۾ سپريم ڪورٽ جي اپيل جي حڪومت 62
۱۳۴. فوجداري وشين بنسبت سپريم ڪورٽ جي اپيل جي حڪومت 63
۱۳۴ آلف. سپريم ڪورٽ ۾ اپيل لاءِ سرٽيفڪيٽ 63
۱۳۵. موجوده قاعدي هيٺ فيڊرل ڪورٽ جي حڪومت ۽ اختيارن جو سپريم ڪورٽ اِستعمال ڪري سگهندي 64
۱۳۶. سپريم ڪورٽ دواران اپيل لاءِ خاص اِجازت 64
۱۳۷. سپريم ڪورٽ دواران نهرائن يا حڪمن جي نظرثاني 64
۱۳۸. سپريم ڪورٽ جي حڪومت وڌائڻ 65
۱۳۹. سپريم ڪورٽ کي ڪي رٽِ جاري ڪرڻ جا اختيار بخشڻ 65
۱۳۹ آلف. ڪي ڪيس بدلي ڪرڻ 65
۱۴۰. سپريم ڪورٽ جا آنوُ سنگ اختيار 66
۱۴۱. سپريم ڪورٽ جو ظاهر ڪيل قاعدو سيني ڪورٽن کي پائبند ڪندو 66
۱۴۲. سپريم ڪورٽ جي ڊڪرين ۽ حڪمن جي تعميل ۽ پڏر وغيره بابت حڪم 66
۱۴۳. راشٽرپتيءَ جو سپريم ڪورٽ سان صلاح ڪرڻ جو اختيار 66
۱۴۴. سِول ۽ عدالتي اختيارين جو سپريم ڪورٽ جي مدد ۾ ڪم ڪرڻ 67
۱۴۴ آلف. (رد ڪيل) 67
۱۴۵. ڪورٽ جا نيم وغيره 67
۱۴۶. سپريم ڪورٽ جا عملدار ۽ ملازم ۽ خرچ 68
۱۴۷. آرٿ 69

آڌياءُ پنجون - ڀارت جو ڪامپٽرولر ۽ آڊيٽر جنرل

آنوڇيد

۱۴۸. ڀارت جو ڪامپٽرولر ۽ آڊيٽر جنرل 69

۱۴۹. ڪامپٽرولر ۽ آڊيٽر جنرل جا فرض ۽ اختيار 70

۱۵۰. سنگهہ جي ۽ راڄيہ جي حسابن جو نمونو 71

۱۵۱. آڊٽ رپورٽ 71

ڀاڱو ڇهون

راڄيہ

آڌياءُ پهريون -عام

۱۵۲. وياکيا 72

آڌياءُ ٻيون -ڪاروباري

راڄيپال

۱۵۳. راڄين جا راڄيپال 72

۱۵۴. راڄيہ جو ڪاروباري اختيار 72

۱۵۵. راڄيپال جي مقرري 73

۱۵۶. راڄيپال جي عهدي جو مدو 73

۱۵۷. راڄيپال طريقي مقرريءَ لاءِ لياقتون 73

آنوڇيد

۱۵۸. راجيپال جي عهدي جا شرط 73
۱۵۹. راجيپال دواران قسم يا ساک 74
۱۶۰. ڪن اتفاقي حالتن ۾ راجيپال جا ڪرتب ادا ڪرڻ 74
۱۶۱. معافي وغيره بخشڻ ۽ ڪن حالتن ۾ سزا معطل ڪرڻ، معاف ڪرڻ يا ڦيرائڻ جو راجيپال جو اختيار 74
۱۶۲. راجيہ جي عملي اختيار جي پهچ 74

منتري پريشد

۱۶۳. راجيپال کي مدد ڪرڻ ۽ صلاح ڏيڻ لاءِ منتري پريشد 75
۱۶۴. منترين جي باري ۾ بيا اُپبند 75

راجيہ جو اَئڊووڪيٽ جنرل

۱۶۵. راجيہ جو اَئڊووڪيٽ جنرل 76

سرڪاري ڪم جو سنچالن

۱۶۶. راجيہ سرڪار جي ڪم جو سنچالن 76
۱۶۷. راجيپال کي خبر پهچائڻ وغيره بنسبت مکيہ منتريءَ جا فرض 77

اَڌياءُ ٽيون - راجيہ جو وڏان منڊل

عام

۱۶۸. راجين ۾ وڏان منڊلن جي رچنا 77

.١٦٩ راجين ۾ وڏان پريشد ختم ڪرڻ يا رچڻ 78
.١٧٠ وڏان سڀائن جي رچنا 78
.١٧١ وڏان پريشد جي رچنا 79
.١٧٢ راجيه وڏان منڊلن جي مدت 80
.١٧٣ راجيه وڏان منڊل جي ميمبريءَ لاءِ لياقت 81
.١٧٤ راجيه وڏان منڊل جو اجلاس، ان کي بند رکڻ ۽ برخاستگي 81
.١٧٥ راجيپال جو سدن يا سدنن کي مخاطب ٿيڻ ۽ سنديشا موڪلڻ جو حق 81
.١٧٦ راجيپال جو خاص وياکيان 82
.١٧٧ سدنن بنسبت منترين ۽ ائڊووڪيٽ جنرل جا حق 82

راجيه وڏان منڊل جا عهديدار

.١٧٨ وڏان سڀا جا اسپيڪر ۽ ڊپٽي اسپيڪر 82
.١٧٩ اسپيڪر ۽ ڊپٽي اسپيڪر جي عهدي جو خالي ٿيڻ ۽ عهدي تان استعفا ڏيڻ ۽ هٽائڻ 82
.١٨٠ ڊپٽي اسپيڪر يا ٻئي شخص جو اسپيڪر جي عهدي جا فرض ادا ڪرڻ يا اسپيڪر طريقي ڪم ڪرڻ جو اختيار.......83
.١٨١ اسپيڪر يا ڊپٽي اسپيڪر کي جڏهن عهدي تان هٽائڻ لاءِ نهراءُ ويچار هيٺ هجي تڏهن صدارت نه ڪندو 83
.١٨٢ وڏان پريشد جا چيئرمن ۽ ڊپٽي چيئرمن 84
.١٨٣ چيئرمن ۽ ڊپٽي چيئرمن جي عهدي جو خالي ٿيڻ ۽ عهدي تان اِستعفا ڏيڻ ۽ هٽائڻ 84
.١٨٤ ڊپٽي چيئرمن يا ٻئي شخص جو چيئرمن جي عهدي جا فرض ادا ڪرڻ يا چيئرمن طريقي ڪم ڪرڻ جو اختيار 84

آنوڇيد

١٨٥. چيئرمن يا ڊپٽي چيئرمن کي جڏهن عهدي تان هٽائڻ جو ٺهراءُ ويچار هيٺ هجي تڏهن صدارت نہ ڪندو 85

١٨٦. چيئرمن ۽ ڊپٽي چيئرمن ۽ اسپيڪر ۽ ڊپٽي اسپيڪر جا پگهار ۽ ڀتا 85

١٨٧. راڄيہ وڌان منڊل جو سڪيوالية 86

ڪم جو سنچالن

١٨٨. ميمبرن دواران قسم يا ساکہ 86

١٨٩. سدنن ۾ ووٽ ڏيڻ، خالي جاين جي باوجود ڪم ڪرڻ جو سدنن جو اختيار ۽ ڪورم 86

ميمبرن جون غير لياقتون

١٩٠. جايون خالي ڪرڻ 87

١٩١. ميمبريءَ لاءِ غيرلياقتون 88

١٩٢. ميمبرن جي غيرلائقيءَ جي باري ۾ سوالن جو فيصلو 89

١٩٣. آنوڇيد ١٨٨ هيٺ قسم کڻڻ يا ساکہ تي چوڻ کان اڳ يا اڻ لائق هوندي يا غير لائق ٿيندي بہ وهڻ يا ووٽ ڏيڻ لاءِ سزا 89

راڄيہ وڌان منڊلن ۽ اُنهن جي ميمبرن جا اختيار، خاص حق ۽ رهائيون

١٩٤. وڌان منڊلن جي سدنن ۽ انهن جي ميمبرن ۽ ڪاميٽين جا اختيار، خاص حق وغيره. 89

١٩٥. ميمبرن جا پگهار ۽ ڀتا 90

قانون سازيءَ جو سرشتو

آنوڇيد

١٩٦. بل پيش ڪرڻ ۽ پاس ڪرڻ جي باري ۾ اُپبنڌ 90
١٩٧. ناڻا بلن کانسواءِ ٻين بلن جي باري ۾ وڌان پريشد جي اختيارين تي پابندي 91
١٩٨. ناڻا بلن بنسبت خاص ڪارروائي 92
١٩٩. 'ناڻابل' جي وياکيا 92
٢٠٠. بلن کي بحالي 93
٢٠١. ويچار لاءِ محفوظ رکيل بل 94

مالي بابتن ۾ ڪارروائي

٢٠٢. ساليانو مالي بيان 94
٢٠٣. وڌان منڊل ۾ اندازن بنسبت ڪارروائي 95
٢٠٤. ونيوگ بلُ 95
٢٠٥. پورڪ، واڌو يا وڌيڪ گرانٽون 96
٢٠٦. ليکي تي ووٽ، ساکہ جا ووٽ ۽ اَساڌارڻ گرانٽون 96
٢٠٧. مالي بلن جي باري ۾ خاص اُپبنڌ 97

عام طور ڪارروائي

٢٠٨. ڪارروائيءَ جا نيم 98
٢٠٩. راجيہ جي وڌان منڊل ۾ مالي ڪم سنبنڌي ڪارروائيءَ کي قاعدي دواران نيمت ڪرڻ 98
٢١٠. وڌان منڊل ۾ ڪم آڻڻ جي ٻولي 98
٢١١. وڌان منڊل ۾ بحث تي پابندي 99
٢١٢. وڌان منڊل جي ڪارروائيءَ ۾ ڪورٽون جاچ نہ ڪنديون 99

آڌياءُ چوٿون - راڄيپال جي قانون سازيءَ جا اختيار

آنوڇيد

٢١٣. وڏان منڊل جي رسيس درميان آرڊيننس جاري ڪرڻ جو راڄيپال جو اختيار ١٥٥

آڌياءُ پنجون - راڄين ۾ هاءِ ڪورٽون

٢١٤. راڄين لاءِ هاءِ ڪورٽون ١٥١

٢١٥. هاءِ ڪورٽون رڪارڊ جون ڪورٽون ٿينديون 101

٢١٦. هاءِ ڪورٽن جو جوڙجڪ ١٥١

٢١٧. هاءِ ڪورٽ جي جج جي مقرريءَ ۽ عهدي جا شرط 102

٢١٨. سپريم ڪورٽ سنبنڌي ڪي اُپبنڌ هاءِ ڪورٽن سان لاڳو پوڻ 103

٢١٩. هاءِ ڪورٽن جي ججن دواران قسم يا ساکہ 103

٢٢٠. قائمي جج ٿيڻ کان پوءِ وڪالت تي پائبندي 103

٢٢١. ججن جا پگهار وغيره 104

٢٢٢. هڪڙي هاءِ ڪورٽ مان ٻيءَ ۾ جج جي بدلي 104

٢٢٣. ڪاريہ ڪاري مکيہ نيايہ مورتيءَ جي مقرري 104

٢٢٤. اَئڊيشنل ۽ ڪاريہ ڪاري ججن جي مقرري 104

٢٢٤ اَلف. هاءِ ڪورٽن جي بئنڪن ۾ رٽائر ٿيل ججن جي مقرري ...105

٢٢٥. موجوده هاءِ ڪورٽن جي حڪومت 105

٢٢٦. ڪي رِٽ جاري ڪرڻ جو هاءِ ڪورٽن جو اختيار 106

٢٢٦ الف. (رد ڪيل) 107

٢٢٧. هاءِ ڪورٽ جو سڀني ڪورٽن مٿان نظردانيءَ جو اختيار 107

٢٢٨. ڪي ڪيس هاءِ ڪورٽ ۾ بدلي ڪرڻ 107

اَنوڇيد

٢٢٨ آلف. (رد ڪيل) 108

٢٢٩. هاءِ ڪورٽن جا عملدار ۽ ملازم ۽ خرچ 108

٢٣٠. هاءِ ڪورٽ جي حڪومت سنگهه ڪيترن تائين وڌائڻ 108

٢٣١. ٻن يا وڌيڪ راجين لاءِ هڪ ئي هاءِ ڪورٽ جي اسٿاپنا 109

اَڌياءُ ڇهون - زيردست ڪورٽون

٢٣٣. ضلع ججن جي مقرري 109

٢٣٣ آلف. ڪن ضلع ججن جي مقرري ۽ سندن ڏنل نهرائن وغيره کي جائز نهرائڻ 110

٢٣٤. ضلع ججن کان سواءِ ٻين شخصن جي عدالتي شيوا ۾ ڀرتي ...110

٢٣٥. زيردست ڪورٽن تي ظابطو 111

٢٣٦. اَرٿ 111

٢٣٧. مئجسٽريٽن جي ڪنهن ورگ يا ورگن سان هن اڌياءُ جي اُپٻندن جو لاڳو ڪرڻ 111

ڀاڱو سٺون

٢٣٨. (رد ڪيل) 112

ڀاڱو اَٺون
سنگهه ڪيتر

٢٣٩. سنگهه ڪيترن جو ڪاروبار 112

٢٣٩ آلف. ڪن سنگهه ڪيترن لاءِ مڪاني وڌان منڊل يا منتري پريشد يا ٻئي رچڻ...........112

٢٣٩.آلف آلف. دهليءَ لاءِ خاص اُپٻند 113

٢٣٩ لف ب. دهليءَ لاءِ سنوڏانڪ تنتر ناڪام پوڻ جي حالت لاءِ اُپبند 116

٢٣٩ ب. وڏان منڊلن جي رسيس درميان آرڊيننس جاري ڪرڻ جو آئڊمنسٽريٽر جو اختيار 116

٢٤٠. راشٽرپتيءَ جو ڪن سنگهه کيترن لاءِ ونيم گهڙڻ جو اختيار 117

٢٤١. سنگهه کيترن لاءِ هاءِ ڪورٽون 119

٢٤٢. (رد ڪيل) 119

ڀاڱو نائون

پنچائتون

٢٤٣. وياکيائون............120

٢٤٣ اَلف. گرام سڀا 120

٢٤٣ ب. پنچائتن جو جوڙڻ 120

٢٤٣ ب. پنچائتن جي رچنا 121

٢٤٣ پ. جاين جي محفوظگي 122

٢٤٣ ڀ. پنچائتن وغيره جو مدو 123

٢٤٣ ت. ميمبريءَ لاءِ اڻ لائقيون 124

٢٤٣ ٿ. پنچائتن جا اختيار، اختياري ۽ ذميواريون 124

٢٤٣ ٽ. پنچائتن جا ڍلون مڙهڻ جا اختيار ۽ نڌيون 124

٢٤٣ ث. مالي حالت تي وري نظر وجهڻ لاءِ مالي ڪميشن جوڙڻ 125

٢٤٣ ٺ. پنچائتن جي ليکن جي آڊٽ 126

٢٤٣ ڪ. پنچائتن لاءِ چونڊون 126

٢٤٣ ک. سنگهه کيتر سان لاڳو پوڻ 126

٢٤٣ ڳ. هيءُ ڀاڱو ڪجهه کيترن سان لاڳو نه پوندو 127

٢٤٣ ڱ. موجوده قاعدن ۽ پنچائتن جو چالو رهڻ 127

٢٤٣ گهه. ڪورٽن مٿان چونڊن جي معاملن ۾ دست اندازيءَ تي روڪ ..128

ڀاڱو نائون اَلف

ميونسپالٽيون

آنوڇيد

٢٤٣ د. وياکياٿون 129
٢٤٣ ڌ. ميونسپالٽين جو جوڙڻ 129
٢٤٣ ڏ. ميونسپالٽين جي رچنا 130
٢٤٣ ڎ. واردس ڪاميٽين وغيره جوڙڻ ۽ رچنا 131
٢٤٣ ڍ. جاين جي محفوظگي 131
٢٤٣ ڊ. ميونسپالٽين وغيره جو مدو 132
٢٤٣ ف. ميمبريءَ لاءِ اڻ لائقيون 133
٢٤٣ ق. ميونسپالٽين وغيره جا اختيار، اختياري ۽ ذميواريون 133
٢٤٣ ر. ميونسپالٽين جو ڍلون مڙهڻ جو اختيار ۽ نڌيون 134
٢٤٣ ز. مالي ڪميشن 134
٢٤٣ ڙ. ميونسپالٽين جي ليکن جي آڊٽ 135
٢٤٣ ڙ-اَ. ميونسپالٽين لاءِ چونڊون 135
٢٤٣ ڙ-ب. سنگهه کيتر سان لاڳو ٿيڻ 135
٢٤٣ ڙ-ٻ. هيءُ ڀاڱو ڪجهه کيترن سان لاڳو نه ٿيندو 135
٢٤٣ ڙ-ڀ. ضلع يوجنا لاءِ ڪاميٽي 136
٢٤٣ ڙ-پ. مهانگر يوجنا لاءِ ڪاميٽي 137
٢٤٣ ڙ-ت. موجوده قاعدن ۽ ميونسپالٽين جو چالو رهڻ 138
٢٤٣ ڙ-ٿ. ڪورٽن مٿان چونڊن جي معاملن ۾ دست اندازيءَ تي روڪ ...138

ڀاڱو ڏهون

اَنوسوچت ۽ جن جاتي ايراضيون.

اَنوڇيد

٢٤٤. اَنوُ سوچت ايراضين ۽ جن جاتي ايراضين جو ڪاروبار 139
٢٤٤ اَلف. آسام ۾ ڪن جن جاتي ايراضين جو ٺهيل هڪ خود اختيار راڄيہ
ٺاهڻ ۽ ان لاءِ مڪاني وڌان منڊل يا منتري پريشد يا ٻئي
جوڙڻ 139

ڀاڱو يارهون

سنگهہ ۽ راڄين جي وچ ۾ سنبنڌ

اَڌياءُ پهريون - قانون سازي سنبنڌ

قانون سازيءَ جي اختيارن جي ورڇ

٢٤٥. سنسد دوارا ۽ راڄين جي وڌان منڊلن دوارا ٺاهيل قاعدن جي
پَهچَ 141
٢٤٦. سنسد دوارا ۽ راڄين جي وڌان منڊلن دوارا ٺاهيل قاعدن جو
وشيہ 141
٢٤٧. سنسد جو ڪي وڌيڪ ڪورٽون برپا ڪرڻ جو پربنڌ ڪرڻ جو
اختيار 142
٢٤٨. قانون سازيءَ جا باقي اختيار 142
٢٤٩. راشٽريہ ہِلي لاءِ راڄيہ لسٽ ۾ ڪنهن وشيہ بنسبت قانون سازيءَ
جو سنسد جو اختيار 142

آنوڇيد

٢٥٠. مشڪل حالت جو اعلان عمل ۾ هجي تہ راڄيہ لسٽ ۾ ڪنهن بہ وشيہ بنسبت قاعدي سازيءَ جو سنسد جو اختيار 143

٢٥١. سنسد دواران آنوڇيد ٢٤٩ ۽ ٢٥٠ هيٺ ٺاهيل قاعدن ۽ راڄين جي وڌان منڊلن دواران ٺاهيل قاعدن وچہ اڻ ميل 143

٢٥٢. ٻن يا وڌيڪ راڄين لاءِ رضامنديءَ سان قانون سازيءَ جو سنسد جو اختيار ۽ اهڙي قاعدي جو ٻئي ڪنهن بہ راڄيہ دواران اختيار ڪرڻ 143

٢٥٣. انتراشتريہ ٺاهن کي اثرائتو بڻائڻ لاءِ قاعدو ٺاهڻ 144

٢٥٤. سنسد دواران ٺاهيل قاعدن ۽ راڄين جي وڌان منڊلن دواران ٺاهيل قاعدن وچ ۾ اڻ ميل 144

٢٥٥. سفارشن ۽ اڳواٽ منظورين جي باري ۾ ضرورتون فقط سرشتي جون بابتون سمجهڻ 145

آڌياءُ ٻيون - ڪاروباري سنبنڌ

عام

٢٥٦. راڄين ۽ سنگهہ جو فرض 145

٢٥٧. ڪن حالتن ۾ سنگهہ جو راڄين تي ضابطو 146

٢٥٧ الف. (رد ڪيل) 146

٢٥٨. ڪن حالتن ۾ راڄين کي اختيار وغيره بخشڻ جو سنگهہ جو اختيار 147

٢٥٨ الف. سنگهہ کي ڪرتب سپرد ڪرڻ جو راڄين جو اختيار 147

٢٥٩. (رد ڪيل). 147

٢٦٠. ڀارت ٻاهر ڪيترن سنبنڌي سنگهہ جي حڪومت 147

٢٦١. سرڪاري ڪاريہ، رڪارڊ ۽ عدالتي ڪارروايون 147

پاڻيءَ سنبنڌي تڪرار

آنوڇيد

.٢٦٢ انترراجيہ ندين يا ندين جي ماٿرين جي پاڻيءَ سنبنڌي تڪرارن جو نبيرو 148

راجين جي وچہ سمنويہ

.٢٦٣ هڪ آنترراجيہ پريشد بنسبت پربنڌ 148

ڀاڱ ٻارهون

ناڻو، ملڪيت، قرار ۽ دعوائون

آڌياءُ پهريون - ناڻو

عام

.٢٦٤ آرت 149

.٢٦٥ قاعدي جي اَختياريءَ کان سواءِ ڍلون نہ مڙهيون وينديون 149

.٢٦٦ ڀارت ۽ راجين جون سنچت نِڌيون ۽ سرڪاري حساب 149

.٢٦٧ اتفاقي نڌي 150

سنگهہ ۽ راجين جي وچہ آمدنيءَ جي ورڇ

.٢٦٨ سنگهہ دواران وڌل پر راجين دواران وصول ڪيل ۽ ڪنيل محصول 150

آنوڇيد

٢٦٩. سنگھ دواران وڌل ۽ وصول ڪيل پر راڄين کي سونپيل ڏلون 151

٢٧٠. سنگھ دواران وڌل ۽ وصول ڪيل ۽ سنگھ ۽ راڄين جي وچ ۾ ورڇيل ڏلون 152

٢٧١. ڪن محصولن ۽ ڏلن تي سنگھ جي پريوجن لاءِ سرچارج 153

٢٧٢. ڏلون جي سنگھ دواران وڌيون ۽ وصول ڪيون وڃن ۽ سنگھ ۽ راڄين جي وچ ۾ ورڇي سگھجن 153

٢٧٣. سڻي ۽ سڻيءَ جي پيدائش تي روانگي محصول جي بدلي ۾ گرانٽ 153

٢٧٤. راڄين جو هِتُ هجي آهڙين ڏلن کي اثر ڪندڙ بلن لاءِ راشٽرپتيءَ جي اڳواٽ سفارش ضروري 154

٢٧٥. ڪن راڄين کي سنگھ کان گرانٽون 154

٢٧٦. پيشن، واپار، ڌنڌي ۽ نوڪرين تي ڏلون 156

٢٧٧. نرالا 156

٢٧٨. (رد ڪيل) 157

٢٧٩. ’صافي اُپت‘ وغيره ڳڻڻ 157

٢٨٠. مالي ڪميشن 157

٢٨١. مالي ڪميشن جون سفارشون 159

پرچورڻ مالي اُپبنڌ

٢٨٢. سنگھ يا راڄين دواران پنهنجي آمدنيءَ مان ڪرڻ جوڳو خرچ 159

٢٨٣. سنچت نڌين، اِتفاقي نڌين ۽ سرڪاري حسابن ۾ جمع ٿيل ناڻن جو حوالو وغيره 159

٢٨٤. دعوا دارن جي امانتن ۽ سرڪاري نوڪرن ۽ ڪورٽن کي مليل بين ناڻن جو حوالو 160

آنوڇيد

.٢٨٥ سنگهه جي ملڪيت کي راڄيہ جي ڍلن کان ڇوٽ 160
.٢٨٦ مال جي وڪري ۽ خريديءَ تي ڍل وڄهڻ جي باري ۾ پائبنديون 160
.٢٨٧ بجليءَ تي ڍلن کان ڇوٽ 161
.٢٨٨ پاڻي يا بجلي بنسبت راڄين دواران ڍل وڄهڻ کان ڪن حالتن ۾ ڇوٽ 162
.٢٨٩ راڄيہ جي ملڪيت ۽ آمدنيءَ کي سنگهه جي ڍلن کان ڇوٽ 163
.٢٩٠ ڪن خرچن ۽ پينشنن بنسبت حساب ٺاهي بيهارڻ 163
.٢٩٠ الف. ڪن ديوسوم فندن کي ساليانی رقم ڏيڻ 164
.٢٩١ (رد ڪيل) 164

آڌياءُ ٻيون - قرض ڪڍڻ

.٢٩٢ ڀارت سرڪار دواران قرض ڪڍڻ 164
.٢٩٣ راڄين دواران قرض ڪڍڻ 164

آڌياءُ ٽيون - ملڪيت، قرار، حق، جوابداريون، ذميواريون ۽ دعوائون

.٢٩٤ ڪن حالتن ۾ ملڪيت، جائداد، حقن، جوابدارين ۽ ذميوارين جو ورثو 165
.٢٩٥ ٻين حالتن ۾ ملڪيت، جائداد، حقن، جوابدارين ۽ ذميوارين جو ورثو 166
.٢٩٦ سرڪار کي لاوارث يا عرصي گذرڻ ڪري يا نا مالڪ ملڪيت حاصل ٿيڻ 167
.٢٩٧ ملڪي سمنڊ يا کنڊ جي تٽ ڀوميءَ اندر قيمتي شيون ۽ اڪيلي آرٿڪ کيتر جا وسيلا سنگهه جي حوالي ٿيندا 167

آنوچيد

۲۹۸. واپار ڪرڻ وغيره جو اختيار 168

۲۹۹. قرار 168

۳۰۰. دعوائون ۽ ڪارروايون 168

آڌياءُ چوٿون - ملڪيت جو حق

۳۰۰ آلف. شخص کي قاعدي جي اختياريءَ کانسواءِ ملڪيت کان محروم نہ ڪرڻ 169

ڀاڱو تيرهون

ڀارت جي ڪينر اندر واپار، ڌنڌو ۽ وهنوار

۳۰۱. واپار، ڌنڌي ۽ وهنوار جي آزادي.......... 169-A

۳۰۲. واپار، ڌنڌي ۽ وهنوار تي پائبنديون وجهڻ جو سنسد جو اختيار 169-A

۳۰۳. واپار ۽ ڌنڌي بنسبت سنگهہ جي ۽ راڄين جي قانون سازيءَ جي اختيارين تي پائبنديون 169-A

۳۰۴. راڄين جي وچ ۾ واپار، ڌنڌي ۽ وهنوار تي پائبنديون 169-A

۳۰۵. موجوده قاعدن ۽ راڄيہ هڪ هٽيءَ جو پربنڌ ڪندڙ قاعدن جو بچاءُ 169-B

۳۰۶. (رد ڪيل) 169-B

۳۰۷. آنوچيد ۳۰۱ کان ۳۰۴ جا پريوجن پورا ڪرڻ لاءِ اختياريءَ جي مقرري 169-B

ڀاڱو چوڏهون

سنگهه ۽ راڄن جي هٿ هيٺ شيوائون

ُاڌياءُ پهريون - شيوائون

آنوڇيد

۳۰۸. اَرٿ 170

۳۰۹. سنگهه يا راڄيه جي نوڪري ڪندڙ شخصن جي ڀرتي ۽ نوڪريءَ جا شرط 170

۳۱۰. سنگهه يا راڄيه جي نوڪري ڪندڙ شخصن جي عهدي جو مدو 170

۳۱۱. سنگهه يا راڄيه جي هٿ هيٺ سول حيثيت ۾ نوڪريءَ ۾ رکيل شخصن جي برطرفي، کين هٽائڻ يا سندن درجو گهٽ ڪرڻ 171

۳۱۲. اَکل ڀارت شيوائون 172

۳۱۲ اَلف. ڪن شيوائن جي عملدارن جي نوڪريءَ جا شرط بدلائڻ يا رد ڪرڻ جو سنسد جو اختيار 172

۳۱۳. تبديل ڪال لاءِ اُپبند 174

۳۱۴. (رد ڪيل) 174

اَڌياءُ ٻيون - پبلڪ سروس ڪميشن

۳۱۵. سنگهه لاءِ ۽ راڄن لاءِ پبلڪ سروس ڪميشن 174

۳۱۶. ميمبرن جي مقرري ۽ عهدي جو مدو 175

۳۱۷. پبلڪ سروس ڪميشن جي ميمبر کي هٽائڻ ۽ موقوف ڪرڻ 176

۳۱۸. ڪميشن جي ميمبرن ۽ عملي جي نوڪريءَ جي شرطن جي باري ۾ نيم ناهڻ جو اختيار 177

.٣١٩ ڪميشن جي ميمبرن جو اهڙا ميمبر ٿيڻ بند ٿيڻ تي عهدا سنڀالڻ جي باري ۾ بندش 177

.٣٢٠ پبلڪ سروس ڪميشن جا ڪرتب 178

.٣٢١ پبلڪ سروس ڪميشن جا ڪرتب وڌائڻ جو اختيار قاعدي دوران جوڙيل 179

.٣٢٢ پبلڪ سروس ڪميشن جو خرچ 179

.٣٢٣ پبلڪ سروس ڪميشن جون رپورٽون 179

ڀاڱو چوڏهون اَلف

ٽربيونل

٣٢٣ اَلف ڪاروباري ٽربيونل 181

٣٢٣ ب. ٻين بابتن لاءِ ٽربيونل 182

ڀاڱو پنڌرهون

چونڊون

.٣٢٤ چونڊن جي نظرداني، هدايت ڪاري ۽ ضابطو چونڊ ڪميشن جي حوالي ڪيا ويندا 184

.٣٢٥ ڌرم، نسل، ذات، يا جنس جي بنياد تي ڪو به شخص ووٽرن جي ياداشت ۾ داخل ٿيڻ لاءِ اَڻ لائق نہ ٿيندو ۽ خاص ووٽرن جي ياداشت ۾ داخل ٿيڻ لاءِ دعوا نہ ڪري سگهندو 185

.٣٢٦ لوڪ سڀا ۽ راڄين جي وڌان سڀائن لاءِ چونڊون بالغ ڪي ووٽ جي حق جي آڌار تي ٿينديون 185

.٣٢٧ وڌان منڊلن جي چونڊ بنسبت پربنڌ ڪرڻ جو سنسد جو اَختيار 185

آنوچيد

٣٢٨. راجيہ جي وڏان منڊل جو اُن وڏان منڊل جي چونڊ بنسبت پربنڌ ڪرڻ جو اختيار 186
٣٢٩. چونڊن جي بابتن ۾ ڪورٽن دوارن دست آندازيءَ تي روڪ 186
٣٢٩ آلف. (رد ڪيل) 186

ڀاڱ سورهون

ڪن ورگن سنبنڌي خاص پربنڌ

٣٣٠. لوڪ سڀا ۾ اَنوسُوچت جاتين ۽ اَنوسُوچت جن جاتين لاءِ جايون محفوظ رکڻ 187
٣٣١. لوڪ سڀا ۾ اينگلو انڊين جاتيءَ جو عيوضيپڻو 188
٣٣٢. راجين جي وڏان سڀائن ۾ اَنوسُوچت جاتين ۽ اَنوسوچت جن جاتين لاءِ جايون محفوظ رکڻ 188
٣٣٣. راجين جي وڏان سڀائن ۾ اينگلو انڊين جاتيءَ جو عيوضيپڻو 189
٣٣٤. جايون محفوظ رکڻ ۽ خاص عيوضيپڻو پنجاه سالن کانپوءِ بند ٿيڻ 190
٣٣٥. اَنوسوچت جاتين ۽ اَنوسوچت جن جاتين جون نوڪرين ۽ عهدن لاءِ دعوائون 190
٣٣٦. ڪن نوڪرين ۾ اينگلو انڊين جاتيءَ لاءِ خاص پربنڌ 190
٣٣٧. اينگلو انڊين جاتيءَ جي فائدي لاءِ تعليمي گرانٽ بنسبت خاص پربنڌ 191
٣٣٨. اَنوسوچت جاتين ۽ اَنوسوچت جن جاتين لاءِ راشٽريہ ڪميشن ..191
٣٣٩. سنگھ جو اَنوسوچت ايراضين جي ڪاروبار ۽ اَنوسوچت جن جاتين جي بهبوديءَ جي بابتن تي ضابطو 193

آنوڇيد

.٣٤٠ پنتي پيل ورگن جون حالتون تپاسڻ لاءِ ڪميشن مقرر ڪرڻ ..194

.٣٤١ آنوسوچت جاتيون 194

.٣٤٢ آنوُسوُچت جن جاتيون 195

ڀاڱ سترهون

سرڪاري ٻولي

آڌياءُ پهريون - سنگهہ جي ٻولي

.٣٤٣ سنگهہ جي سرڪاري ٻولي 196

.٣٤٤ سرڪاري ٻوليءَ بابت ڪميشن ۽ سنسد جي ڪاميٽي 196

آڌياءُ ٻيون - پراديشڪ ٻوليون

.٣٤٥ راجيہ جي سرڪاري ٻولي يا ٻوليون 197

.٣٤٦ هڪ راجيہ ۽ ٻئي وچہ يا راجيہ ۽ سنگهہ وچہ لکپڙه لاءِ سرڪاري ٻولي 198

.٣٤٧ راجيہ جي آدمشماريءَ جو هڪ حصو ڳالهائيندو هجي اُن ٻوليءَ سنٻنڌي خاص پرٻنڌ 198

آڌياءُ ٽيون - سپريم ڪورٽ، هاءِ ڪورٽن وغيره جي ٻولي

.٣٤٨ سپريم ڪورٽ ۾ ۽ هاءِ ڪورٽن ۾ ۽ ائڪٽن، ٻلن وغيره لاءِ ڪم آڻڻ جي ٻولي 198

.٣٤٩ ٻوليءَ سنٻنڌي ڪي قاعدا پاس ڪرڻ لاءِ خاص سرشتو 199

اَڌياءُ چوٿون -خاص هدايتون

اَنوڇيد

.٣٥٠ شڪايتون دور ڪرڻ لاءِ عريضين ۾ ڪم آڻڻ جي ٻولي 200

.٣٥٠ اَلف. ابتدائي منزل تي مادري ٻوليءَ ۾ تعليم لاءِ سهوليتون 200

.٣٥٠ ب. ياشائي ٿورائيءَ وارن لاءِ خاص عملدار 200

.٣٥١ هندي ٻوليءَ جي واڌاري لاءِ هدايت 200

ڀاڱ اَرڙهون

مشڪل حالت بابت پربنڌ

.٣٥٢ مشڪل حالت جواعلان 202

.٣٥٣ مشڪل حالت جي اعلان جو اَثر 204

.٣٥٤ مشڪل حالت جو اَعلان عمل ۾ هجڻ تيسين آمدنيءَ جي ورڇ سنبنڌي پربنڌن جو لاڳو هئڻ 204

.٣٥٥ ٻاهرين حملي ۽ اندروني وڳوڙ کان راڄين جو بچاءُ ڪرڻ جو سنگهه جو فرض 205

.٣٥٦ راڄين ۾ سنوڌانڪ تنتر ناڪام ٿيڻ جي حالت ۾ پربنڌ 205

.٣٥٧ اَنوڇيد ٣٥٦ هيٺ جاري ڪيل اَعلان هيٺ قانون سازيءَ جي اَختيارن جو استعمال 207

.٣٥٨ مشڪل حالت درميان اَنوڇيد ١٩ جا اُپبنڌ موقوف رهڻ 208

.٣٥٩ مشڪل حالتن درميان (ڀاڱ ٽئين) دوارا بخشيل حقن جي تعميل جو موقوف رهڻ 209

.٣٦٠ مالي مشڪل حالت بابت پربنڌ 210

ڀاڱو اُڻويھون

پرچورڻ

آنوڇيد

٣٦١. راشٽرپتي ۽ راجيپالن ۽ راجيہ پرمکن جو بچاءُ 212

٣٦١ الف. سنسد ۽ راجيہ وڌان منڊلن جي ڪارروائين جي شايع ٿيڻ جو بچاءُ 213

٣٦٢. (رد ڪيل) 213

٣٦٣. ڪن عھدنامن، ٺاھن وغيره مان اُٿندڙ تڪرارن ۾ ڪورٽن دوارا دست اندازيءَ تي بندش 213

٣٦٣ الف. ڏيھي رياستن جي حاڪمن کي ڏنل مانيتا بند ٿيڻ ۽ پروي پرس ختم ڪرڻ 214

٣٦٤. وڏن بندرن ۽ ھوائي اڏن بابت خاص پربند 214

٣٦٥. سنگھہ دوارا ڏنل ھدايتن جي پيروي ڪرڻ يا اُنھن جو عمل ڪرڻ ۾ گُسڻ جو نتيجو 215

٣٦٦. وياکياڻون 215

٣٦٧. اَرٿ 219

ڀاڱو ويھون

سنوڌان جو سڌارو

٣٦٨. سنسد جو سنوڌان ۾ سڌارو ڪرڻ جو اختيار ۽ اُن لاءِ سرشتو ...220

ڀاڱو ايڪيهون

عارضي، تبديل ڪال جا ۽ خاص اُپٻنڌ

آنوڇيد

٣٦٩. سنسد جو عارضي اختيار ته راڄيه لسٽ جي ڪن وشين بنسبت قاعدا ٺاهي جڏهن ته اُهي گڏيل لسٽ جا وشيه آهن............222

٣٧٠. ڄمون ۽ ڪشمير راڄيه بنسبت عارضي اُپٻنڌ 222

٣٧١. مهاراشٽر ۽ گجرات راڄين لاءِ خاص اُپٻنڌ 224

٣٧١ الف. ناگالئنڊ راڄيه بنسبت خاص اُپٻنڌ 224

٣٧١ ب. آسام راڄيه بنسبت خاص اُپٻنڌ 228

٣٧١ ڀ. مڻيپور راڄيه بنسبت خاص اُپٻنڌ 228

٣٧١ پ. آنڌرا پرديش راڄيه بنسبت خاص اُپٻنڌ 229

٣٧١ ڀ. آنڌرا پرديش ۾ مرڪزي يونيورسٽي برپا ڪرڻ 233

٣٧١ ت. سڪم راڄيه بنسبت خاص اُپٻنڌ 233

٣٧١ ٿ. مزورم راڄيه بنسبت خاص اُپٻنڌ 236

٣٧١ ٽ. آروڻاچل پرديش راڄيه بنسبت خاص اُپٻنڌ 236

٣٧١ ث. گوئا راڄيه بنسبت خاص اُپٻنڌ 237

٣٧٢. موجوده قاعدن جو عمل ۾ رهڻ ۽ اُنهن جي موافقتا 237

٣٧٢ الف. راشٽرپتيءَ جو قاعدن کي موافق ڪرڻ جو اختيار 239

٣٧٣. نوارڪ نظربنديءَ هيٺ شخص بنسبت راشٽرپتيءَ جو ڪن حالتن ۾ حڪم ڪرڻ جو اختيار 239

٣٧٤. فيڊرل ڪورٽ جي ججن ۽ فيڊرل ڪورٽ يا هز مئجيسٽي اِن ڪائونسل وٽ پيل ڪارروائين جي باري ۾ پربنڌ 240

٣٧٥. ڪورٽن، اختيارين ۽ عملدارن جو سنوڌان جي اُپٻنڌن جي آڌين ڪم ڪندو رهڻ 241

آنوچيد

٣٧٦. هاءِ ڪورٽ جي ججن جي باري ۾ پربنڌ 241

٣٧٧. پارٽ جي ڪامپٽرولر ۽ آڊيٽر جنرل جي باري ۾ پربنڌ ..242

٣٧٨. پبلڪ سروس ڪميشن جي باري ۾ پربنڌ 242

٣٧٨ آلف. آندراپرديش وڌان سڀا جي معياد جي باري ۾ خاص پربنڌ ..243

٣٧٩ کان ٣٩١. (رد ڪيل) 243

٣٩٢. مشڪلاتون دور ڪرڻ جو راشٽرپتيءَ جو اختيار 243

ڀاڱ ٻاويهون

مختصر نالو، شروعات، هنديءَ ۾ سَنَڌي پاٺ ۽ رد ڪرڻ

٣٩٣. مختصر نالو 244

٣٩٤. شروعات 244

٣٩٤ آلف. هندي ٻوليءَ ۾ سَنَڌي پاٺ...... 244

٣٩٥. رد ڪرڻ 245

اَنوسوچيون

پهرين اُنوسوچي-

١. راڄيه 246

٢. سنگهه کيتر 251

ٻين اَنوسوچي -

ڀاڱ اَلف- راشٽرپتي ۽ راڄين جي راڄيپالن جي باري ۾ اُپٻند 252

ڀاڱ ب. (رد ڪيل) 253

ڀاڱ ڀ. لوڪ سڀا جي اسپيڪر ۽ ڊپٽي اسپيڪر ۽ راڄيه سڀا جي چيئرمن ۽ ڊپٽي چيئرمن ۽ راڄيه وڌان سڀا جي اسپيڪر ۽ ڊپٽي اسپيڪر ۽ وڌان پريشد جي چيئرمن ۽ ڊپٽي چيئرمن جي باري ۾ پرٻند ..253

ڀاڱ پ. سپريم ڪورٽ جي ۽ هاءِ ڪورٽن جي ججن جي باري ۾ پرٻند 253

ڀاڱ ٻ. ڀارت جي ڪامپٽرولر ۽ آڊيٽر جنرل جي باري ۾ پرٻند 256

ٽين اَنوسوچي- قسم يا ساک جا نمونا 258

چوٿين اَنوسوچي- راڄيه سڀا ۾ جاين جي ورڇ 261

پنڃين اَنوسوچي- اَنوسوچت ايراضين ۽ اَنوسوچت جن جاتين جي ڪاروبار ۽ ضابطي جي باري ۾ پرٻند 263

ڀاڱ الف- عام 263

ڀاڱ ب - اَنوسوچت ايراضين ۽ اَنوسوچت جن جاتين جو ڪاروبار ۽ ضابطو 264

ياڱ پ. اَنوسوچت ايراضيون 265

ياڱ پ. اَنوسوچيءَ جو سڌارو 266

ڇهين اَنوسوچي - آسام، ميگهاليہ ۽ ترپورا ۽ مزورم راجين جي انوسوچت ايراضين جي ڪاروبار جي باري ۾ پربنڌ 267

ستين اَنوسوچي - لسٽ پهرين - سنگھ لسٽ 293

لسٽ ٻين - راجيہ لسٽ 299

لسٽ ٽين - گڏيل لسٽ 304

اَٺين اَنوسوچي - ٻوليون 308

نائين اَنوسوچي - ڪن قاعدن ۽ نيمن کي جائز ٺهرائڻ ...309

ڏهين اَنوسوچي - پارٽي بدلڻ سبب غير لائقيءَ جي باري ۾ پربنڌ 328

يارهين اَنوسوچي - پنچائتن جا اختيار، اختياري ۽ ذميواريون 334

ٻارهين اَنوسوچي - ميونسپالٽين وغيره جا اختيار، اختياري ۽ ذميواريون 336

ڀارت جو سنوِڌان

پرستاونا

اسين، ڀارت جا لوڪ، ڀارت کي هڪ سَروڀوم سماجوادي لوڪ، لوڪتنترڪ پرجاستاڪ طريقي اِستاپن ڪرڻ جو ۽ اُن جي سڀني ناگرڪن کي:

سماجڪ، آرٿڪ ۽ راڄنيتڪ نياءُ
ويچار، ورنن، وشواس، ويساهه ۽ پوڄا جي سوتنترتا
پد جي ۽ وجهه جي سمانتا
۽ سڀني ۾ ويڪتيءَ جو سؤمان
۽ راشٽر جي ايڪتا ۽ اَکنڊتا وڌائي اهڙي ڀائپي

پراپت ڪرائي تنهن لاءِ پڪي پرتگيا ڪري پنهنجي سنوڌان سڀا ۾ اڄ ڇويهين نومبر ١٩٤٩ جي ڏينهن هيءُ سنوڌان سويڪار ڪريون ٿا، ان کي قانوني روپ ڏيون ٿا ۽ پاڻ کي ارپڻ ڪريون ٿا.

ڀاڱ پهريون

سنگهہ ۽ ان جو کيتر-

١. سنگهہ جو نالو ۽ کيتر

(١) انڊيا يعني ڀارت راڄين جو سنگهہ ٿيندو.

(٢) راڄيہ ۽ انهن جا کيتر جيئن پهرين اَنُوسُوچيءَ ۾ ڄاڻايل آهن ان موجب ٿيندا.

(٣) ڀارت جي کيتر ۾ سمايل ٿيندا :

(اَ) راڄين جا کيتر،

(بَ) پهرين انوسوچيءَ ۾ ڄاڻايل سنگهہ کيتر ۽

(ٻ) ٻيا اهڙا کيتر جي حاصل ڪيا وڃن.

٢. نوان راڄيہ داخل يا استاپن ڪرڻ-

سنسد قاعدي دواران سنگهہ ۾ نوان راڄيہ داخل ڪري يا اِستاپن ڪري سگهندي، اهڙن شرطن شروطن تي جئن ان کي ٺيڪ لڳندا.

٣. نون راڄين جي رچنا ۽ موجوده راڄين جي ايراضي، حدن يا نالن ۾ ڦيرڦار-

سنسد قاعدي دواران

(اَ) ڪنهن راڄيہ مان کيتر جدا ڪري يا ٻن يا وڌيڪ راڄين کي يا انهن جي ڀاڱن کي گڏي يا ڪنهن کيتر کي ڪنهن راڄيہ جي ڀاڱي سان گڏي، نئين راڄيہ جي رچنا ڪري سگهندي؛

(ب) ڪنهن راڄيہ جي ايراضي وڌائي سگهندي؛

(ٻ) ڪنهن راڄيہ جي ايراضي گهٽائي سگهندي؛

(پ) ڪنهن راڄيہ جون حدون ڦيرائي سگهندي؛

(ڀ) ڪنهن راڄيہ جو نالو ڦيرائي سگهندي؛

بشرطيڪ ان پريوجن لاءِ ڪو بل راشٽرپتيءَ جي سفارش ڪان سواءِ، ۽ جي بل ۾ سمايل رٽ راڄين مان ڪنهن جي ايراضي، حدن يا نالي کي اثر ڪري تہ راشٽرپتيءَ دواران اهو بل ان راڄيہ جي وڌان سڀا کي پنهنجا رايا، موڪلڻ وقت مقرر ٿيل مُدت اندر يا راشٽرپتي وڌيڪ مدت منظور ڪري تہ ان وڌايل مُدت اندر، ظاهر ڪرڻ لاءِ موڪليو ويو هجي ۽ اهو مقرر ٿيل وقت پورو ٿي ويو هجي، ان ڪان سواءِ سنسد جي ڪنهي مان ڪنهن بہ سدن ۾ پيش نہ ڪيو ويندو.

(سمجهاڻي پهرين - هن انوڇيد ۾ فقرن (ا) کان (ب) ۾ 'راڄيہ' ۾ سنگھ کيتر اچي وڃي ٿو پر پرنتوڪ ۾ راڄيہ ۾ سنگھ کيتر ڪونہ ٿو اچي.)

سمجهاڻي ٻين - فقري (اَ) ۾ سنسد کي بخشيل اختيار ۾ ڪنهن راڄيہ يا سنگھ کيتر جو ڀاڱو ٻئي ڪنهن راڄيہ يا سنگھ کيتر سان گڏي نئون راڄيہ يا سنگھ کيتر ٺاهڻ جو اختيار اچي وڃي ٿو.

۴. انوڇيد ۲ ۽ ۳ هيٺ ٺاهيل قاعدا پهرين ۽ چوٿين انوسوچيءَ ۾ سڌاري جو ۽ پورڪ سنجوڳي ۽ پريڻامڪ بابتن جو پربنڌ ڪندا.

(۱) انوڇيد ۲ يا انوڇيد ۳ ۾ نرديش ڪيل ڪنهن بہ قاعدي ۾ پهرين انوسوچي ۽ چوٿين انوسوچي ۾ سڌارو ڪرڻ لاءِ اهڙا پربنڌ ڪيا ويندا جي قاعدي جي اُپبندن کي عمل ۾ آڻڻ لاءِ ضروري هجن ۽ اهڙا پورڪ، سنجوڳي ۽ پريڻامڪ اُپبنڌ (جن ۾ سنسد ۾، ۽ اهڙي قاعدي جو اثر ٿيندڙ راڄيہ يا راڄين جي وڌان منڊلن ۾ عيوضيپڻي بابت اُپبنڌ اچي وڃن ٿا) بہ ٿي سگهندا جيڪي سنسد ضروري سمجهي.

(۲) مٿي ڄاڻايل اهڙو قاعدو انوڇيد ۳٦٨ جي پريوجن لاءِ هن سنوڌان جو سڌارو نہ سمجهيو ويندو.

ڀاڱو ٻيون

ناگرڪتا

٥. سنڌن جي شروعات وقت ناگرڪتا.

هن سنوڌان جي شروعات وقت هرڪو اهڙو شخص جيڪو ڀارت جي کيتر ۾ گهر ڪري رهي ٿو ۽

(اَ) جيڪو ڀارت جي کيتر ۾ ڄائو هجي؛ يا

(ب) جنهن جو ماءُ يا پيءُ ڀارت جي کيتر ۾ ڄائو هجي؛ يا

(پ) جيڪو اهڙي شروعات کان يڪدم اڳ گهٽ ۾ گهٽ پنجن سالن لاءِ ڀارت جي کيتر ۾ رواجي طرح رهيو آهي،

اهو ڀارت جو ناگرڪ ٿيندو.

٦. ڀارت ۾ پاڪستان مان لڏي آيل ڪن ماڻهن جا ناگرڪتا جا حق.

انوڇيد ٥ ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود جيڪو شخص هاڻي پاڪستان ۾ سمايل کيتر مان ڀارت جي کيتر ۾ لڏي آيو آهي اهو هن سنوڌان جي شروعات وقت ڀارت جو ناگرڪ ليکيو ويندو جيڪڏهن -

(اَ) هو يا هن جو ماءُ يا پيءُ يا هن جي ڏاڏي، ڏاڏيءَ، ناني، ۽ نانيءَ مان ڪو به گورنمينٽ آف انڊيا ائڪٽ، ١٩٣٥ (جيئن شروعات ۾ نهيو هو) ۾ ڏنل وياکيا موجب ڀارت ۾ ڄائو هو؛ ۽

(ب) (١) جي اهو شخص اڻويهين جولاءِ ١٩٤٨ کان اڳ لڏي آيو هجي ته ان حالت ۾ لڏي اچڻ جي تاريخ کان ڀارت جي کيتر ۾ رواجي طرح رهيو پيو هجي،

(٢) جي اهو شخص اڻويهين جولاءِ ١٩٤٨ تي يا اُن کان پوءِ ان نموني لڏي آيو هجي ته ان حالت ۾ سنڌس ڀارت ڊومينين جي سرڪار دواران ان خيال کان مقرر ڪيل عملدار کي هن سنوڌان جي شروعات کان اڳ اُن سرڪار دواران طئه ڪيل نموني ۽ ريت موجب ڪيل درخواست تي، ان عملدار دواران ڪيس ڀارت جي ناگرڪ طور رجسٽر ڪيو ويو هجي؛

بشرطيڪ جي ڪو شخص پنهنجي درخواست جي تاريخ کان يڪدم اڳ گهٽ ۾ گهٽ ڇهه مهنا ڀارت جي ڪيتر ۾ رهيو نہ هوندو تہ ان کي هن نموني رجسٽر نہ ڪيو ويندو.

٧. پاڪستان ڏانهن ڪن لڏي ويل شخص جا ناگرڪتا جا حق.

انوڇيد ٥ ۽ ٦ ۾ ڄيل ڪنهن بہ ڳالهہ جي باوجود جيڪو شخص پهرين مارچ ١٩٤٧ کان پوءِ ڀارت جي ڪيتر مان هاڻي پاڪستان ۾ سمايل ڪيتر ۾ لڏي ويو هجي اهو ڀارت جو ناگرڪ ليکيو نہ ويندو؛

بشرطيڪ هن انوڇيد ۾ ڄيل ڪجهہ بہ ان شخص سان لاڳو نہ ٿيندو جيڪو اهڙي نموني هاڻي پاڪستان ۾ سمايل ڪيتر ۾ لڏي وڃڻ کان پوءِ ڪنهن قاعدي جي اختياريءَ دواران يا ان هيٺ ڪڍيل وري ورسڻ يا دائمي موٽ جي پرمٽ هيٺ ڀارت جي ڪيتر ۾ واپس آيو هجي، ۽ اهڙو هرڪو شخص انوڇيد ٦ جي فقري (ب) جي پريوجن لاءِ اڻويهين جولاءِ ١٩٤٨ کان پوءِ ڀارت جي ڪيتر ۾ لڏي آيل ليکيو ويندو.

٨. ڀارت کان ٻاهر رهندڙ ڀارتي نسل جي ڪن شخص جا ناگرڪتا جا حق.

انوڇيد ٥ ۾ ڄيل ڪنهن بہ ڳالهہ جي باوجود، جيڪو شخص پاڻ يا جنهن جو پيءُ يا ماءُ يا جنهن جي ڏاڏي، ڏاڏيءَ، ناني ۽ نانيءَ مان ڪو بہ گورنمينٽ آف انڊيا ائڪٽ ١٩٣٥ (جيئن شروعات ۾ نهيو هو) ۾ ڏنل وياکيا موجب ڀارت ۾ ڄائو هو، ۽ جيڪو اهڙي نموني وياکيل ڀارت کان ٻاهر ڪنهن ملڪ ۾ معمولي طور رهندڙ هجي ان کي ڀارت جو ناگرڪ ليکيو ويندو جيڪڏهن هو، هن سنوڌان جي شروعات کان اڳ چاهي پوءِ، جنهن ملڪ ۾ ان وقت رهندو هجي ان ۾ ڀارت جي ايلچي يا ڪانسلي عيوضي دواران ڀارت جو ناگرڪ طريقي رجسٽر ڪيو ويو هجي.

٩. پرڏيهي راڄ جي پنهنجي خوشيءَ سان ناگرڪتا حاصل ڪيل شخص جو ناگرڪ نہ ٿيڻ.

جي ڪنهن شخص پنهنجي مرضيءَ سان ڪنهن پرڏيهي راڄ جي ناگرڪتا حاصل ڪئي آهي تہ هو انوڇيد ٥ جي آڌار تي ڀارت جو ناگرڪ نہ ٿيندو يا انوڇيد ٦ يا ٨ جي آڌار تي ڀارت جو ناگرڪ ليکيو نہ ويندو.

١٠. ناگرڪتا جا حق چالو رهڻ-

هرڪو اهڙو شخص جيڪو هن ڀاڱي جي اول ڏنل اُپبندن مان ڪنهنجي به هيٺ ڀارت جو ناگرڪ آهي يا ناگرڪ ليکيو وڃي ٿو اهو سنسد دواران ان بابت ٺاهيل ڪنهن به قاعدي جي اُپبندن جي آڌين، اهڙو ئي ناگرڪ ٿي رهندو.

١١. سنسد قاعدي دواران ناگرڪتا جي حق کي نيمت ڪندي-

هن ڀاڱ ۾ اول ڏنل اُپبندن ۾ چيل ڪجهه به ناگرڪتا حاصل ڪرڻ ۽ ختم ڪرڻ ۽ ناگرڪتا سنبنڌي ٻين سڀني ڳالهين جي باري ۾ اُپبند جوڙڻ جي سنسد جي اختياريءَ کي نه گهٽائيندو.

ڀاڱو ٽيون

بنيادي حق

عام

١٢. وياکيا-

هن ڀاڱي ۾ جي مضمون ٻي تقاضا نہ ڪري تہ، ’راڄيہ‘ لفظ ۾ ڀارت جي سرڪار ۽ سنسد ۽ هر هڪ راڄيہ جي سرڪار ۽ وڌان منڊل ۽ ڀارت جي کيتر ۾ آيل يا ڀارت سرڪار جي تابع سڀ مڪاني يا ٻيون اختياريون اچي وڃن ٿيون.

١٣. بنيادي حقن سان اڻ ٺهڪندڙ يا انهن ۾ گهٽتائي ڪندڙ قاعدا-

(١) هن سنوڌان جي لاڳو ٿيڻ کان يڪدم اڳ ڀارت جي کيتر ۾ عمل ۾ ايندڙ سڀ قاعدا، جيتري قدر اهي هن ڀاڱي جي اپٻنڌن سان اڻ ٺهڪندڙ آهن، اُن حد تائين، رد رهندا.

(٢) هن ڀاڱي دواران بخشيل حق کسي وٺي يا انهن کي گهٽائي اهڙو ڪو بہ قاعدو راڄيہ نہ ٺاهيندو ۽ هن فقري جي ڀڃڪڙي ڪري ٺاهيل ڪو بہ قاعدو، ڀڃڪڙيءَ جي حد تائين، رد رهندو.

(٣) هن انوڇيد ۾ جي مضمون ٻي تقاضا نہ ڪري تہ، -

(اَ) ’قاعدو‘ لفظ ۾ ڀارت جي کيتر ۾ قاعدي جي عمل وارو ڪو بہ آرڊيننس، حڪم، پيٽي قاعدو، نيم، ونيم، ظاهرنامو، رسم يا رواج اچي وڃن ٿا؛

(ب) ’عمل ۾ قاعدا‘ ڪم آندل فقره ۾ هن سنوڌان جي لاڳو ٿيڻ کان اڳ ڀارت جي کيتر ۾ ڪنهن وڌان منڊل يا ٻيءَ سمرٿ اختياريءَ دواران پاس ڪيل يا ٺاهيل قاعدا، جي اڳ رد ٿيل نہ هجن، اچي وڃن ٿا، باوجود انجي تہ اهڙو ڪو قاعدو يا ان جو ڪو حصو بلڪل يا ڪن خاص ايراضين ۾ ان وقت عمل ۾ نہ هجي.

(٤) هن سنوڌان جي انوڇيد ٣٦٨ هيٺ ڪيل ڪنهن بہ سڌاري سان هن انوڇيد ۾ چيل ڪجھ بہ لاڳو نہ ٿيندو.

١٤. قاعدي اڳيان سمانتا-

راڄيہ ڪنهن بہ شخص کي ڀارت جي کيتر اندر قاعدي اڳيان سمانتا يا قاعدن جي سمان بچاءَ کان محروم نہ ڪندو.

١٥. ڌرم، جاتي، ذات، جنس يا جنم استان جي ڪارڻ ڀيد ڀاوَ تي بندش-

(١) راڄيہ ڪنهن بہ ناگرڪ سان صرف ڌرم، جاتي، ذات، جنس، جنم استان يا انهن مان ڪنهن بہ هڪ جي ڪارڻ ڀيد ڀاو نہ ڪندو.

(٢) ڪو بہ ناگرڪ صرف ڌرم، جاتي، ذات، جنس، جنم استان يا انهن مان ڪنهن بہ هڪ جي ڪارڻ هينين ڳالهين بنسبت ڪنهن اڻ لائقي، ذميواري، پائبندي يا شرط جي اڌين نہ ٿيندو -

(اَ) دڪانن، عام ويسين، هوٽلن ۽ عام وندر جي جاين ۾ داخلا، يا

(ب) ڪُل يا ڪي قدر راڄيہ جي موڙيءَ سان قائم رکيل يا عام جنتا جي واپرڻ لاءِ ارپڻ ڪيل کوهہ، تلاءَ، سنان گهاٽ، رستا ۽ عام آرام گاهہ

(٣) هن انوڇيد ۾ چيل ڪجهہ بہ راڄيہ کي زالن ۽ ٻارن لاءِ ڪو خاص اپٻنڌ ڪرڻ کان نہ روڪيندو.

(٤) هن انوڇيد ۾ يا انوڇيد ٢٩ جي فقري (٢) ۾ چيل ڪجهہ بہ راڄيہ کي سماجڪ ۽ تعليمي طرح پٺتي پيل ناگرڪن جي ڪن ورگن جي انتيءَ لاءِ يا انوسوچت جن جاتين لاءِ ڪو خاص اپٻنڌ ڪرڻ کان نہ روڪيندو.

١٦. سرڪاري نوڪريءَ جي بابت ۾ وجهہ جي سمانتا-

(١) راڄيہ جي هٺ هيٺ ڪنهن بہ عهدي تي نوڪريءَ يا مقرريءَ سنبنڌي بابتن ۾ سڀني ناگرڪن لاءِ وجهہ جي سمانتا رهندي.

(٢) ڪو بہ ناگرڪ صرف ڌرم، جاتي، ذات، جنس، جنم استان، رهائش يا انهن مان ڪنهن بہ هڪ جي ڪارڻ راڄيہ جي هٺ هيٺ ڪنهن نوڪريءَ يا عهدي بنسبت اڻ لائق نہ ٿيندو يا سائس ڀيدڀاءُ نہ ڪيو ويندو.

(٣) هن انوڇيد ۾ چيل ڪجهہ بہ سنسد کي اهڙي قاعدي ناهڻ کان نہ روڪيندو

جنهن ۾ ڪنهن راجيه يا سنگهه کيتر جي سرڪار جي يا ان جي کيتر ۾ ڪنهن مڪاني يا ٻيءَ اختياريءَ جي هٿ هيٺ ڪنهن قسم يا قسمن جي عهدي تي نوڪريءَ يا مقرريءَ لاءِ اهڙي نوڪري يا مقرري کان اڳ ان راجيه يا سنگهه کيتر ۾ رهڻ جي باري ۾ ڪا ضرورت طئه ڪئي وڃي.

(۴) هن انوڇيد ۾ ڇيل ڪجهه به راجيه کي ناگرڪن جي اهڙي ڪنهن پنتي پيل ورگ جي فائدي ۾ مقرريون يا عهدا محفوظ رکڻ لاءِ ڪو اپبند ڪرڻ کان نه روڪيندو جنهن کي راجيه جي رايي موجب راجيه جي هٿ هيٺ شيوائن ۾ ڪافي عيوضو مليل نه آهي.

(۴.الف) هن انوڇيد ۾ ڇيل ڪجهه به راجين کي پنهنجن شيوائن ۾ ڪنهن به درجي يا ڪن به درجن جي عهدن کي انوسوُچت جاتين ۽ انوسوچت جن جاتين لاءِ محفوظ رکڻ کان نه روڪيندو جتي راجين جي راءِ ۾ راجيه شيوائن ۾ انهن جو عيوضيپڻو پورو نه آهي.

(۵) هن انوڇيد ۾ ڇيل ڪجهه به ڪنهن به اهڙي قاعدي جي عمل تي اثر نه ڪندو جنهن ۾ اهڙو پربند هجي ته ڌارمڪ يا سمپردايڪ سنستا جي ڪاروبار سان واسطو رکندڙ ڪو عهديدار يا ان جي حڪمراني سمتيءَ جو ميمبر ڪنهن خاص ڌرم جو پاليندڙ يا ڪنهن سمپردايه جو هئڻ گهرجي.

١٧. ڇوت ڇات جو خاتمو-

ڇوت ڇات ختم ڪئي وڃي ٿي ۽ ڪنهن به روپ ۾ ان جي عمل تي روڪ وڌي وڃي ٿي. 'ڇوت ڇات' ڪري ڏيندڙ ڪنهن به اڻ لائقيءَ کي لاڳو ڪرڻ قاعدي مطابق سزا جوڳو ڏوهه ٿيندو.

١٨. خطابن جو خاتمو-

(١) راجيه دواران فوجي يا تعليمي پدويءَ کان سواءِ ڪو به خطاب عطا نه ڪيو ويندو.

(٢) ڀارت جو ڪو به ناگرڪ ڪنهن به پرڏيهي راڄ کان ڪو به خطاب قبول نه ڪندو.

(٣) ڀارت جو ناگرڪ نه هجي اهڙو ڪو به شخص جيستائين هو راجيه جي هٿ هيٺ ڪنهن لاڀ يا وشواس واري عهدي تي آهي، تيستائين راشٽرپتيءَ جي قبوليت کان سواءِ ڪنهن پرڏيهي راڄ کان ڪو به خطاب قبول نه ڪندو.

(۴) راڄيہ جي هٿ هيٺ لاڀ يا وشواس واري عهدي تي ڪو بہ شخص، راشٽرپتيءَ جي قبوليت کان سواءِ ڪنهن پرڏيهي راڄ کان ڪا بہ سوکڙي يا اُجورو يا اُن جي هٿ هيٺ ڪنهن بہ قسم جو عهدو قبول نہ ڪندو.

آزاديءَ جو حق

١٩. واڻيءَ جي سوتنترتا وغيره بنسبت ڪن حقن جو بچاءُ-

(١) سڀني ناگرڪن کي حق رهندو -

(اَ) واڻيءَ ۽ ورنن جي سوتنترتا جو؛

(ب) شانتيءَ سان ۽ بنا هٿيارن جي مڙڻ جو؛

(ٻ) منڊل يا سنگهہ ٺاهڻ جو؛

(پ) ڀارت جي سموري کيتر ۾ آزاديءَ سان اچڻ وڃڻ جو؛

(ڀ) ڀارت جي کيتر جي ڪنهن بہ ڀاڱي ۾ رهڻ ۽ گهر ڪري وهڻ جو؛

۽

(ٽ) ڪو بہ پيشو اختيار ڪرڻ يا ڪا بہ ڪرت واپار يا ڌنڌو ڪرڻ جو.

(٢) فقري (١) جي پيٽي فقري (اَ) ۾ ڪُجهہ بہ چيل ڪنهن بہ موجوده قاعدي جي عمل تي اثر نہ ڪندو يا راڄيہ کي ڪو بہ قاعدو ٺاهڻ کان نہ روڪيندو، جيتري قدر اهو قاعدو ان پيٽي فقري جي بخشيل حق جي عمل تي ڀارت جي خود مختياري ۽ اکنڊتا محفوظ رکڻ خاطر، راڄيہ جي سلامتيءَ خاطر، پرڏيهي راڄن سان مترتا جا سنبنڌ قائم رکڻ خاطر، عام ويوستا، فضيلت يا اخلاق جي ڀلي خاطر يا ڪورٽ جي بي ادبي، بدناموسي يا گناهہ ڪرڻ لاءِ ڀڙڪائڻ کي روڪڻ خاطر، واجبي بندڻ وجهي ٿو.

(٣) اُن فقري جي پيٽي فقري (ب) ۾ ڪجهہ بہ چيل ڪنهن بہ موجوده قاعدي جي عمل تي اثر نہ ڪندو يا راڄيہ کي ڪوبہ قاعدو ٺاهڻ کان نہ روڪيندو، جيتري قدر اهو قاعدو ان پيٽي فقري جي بخشيل حق جي عمل تي، ڀارت جي خود مختياري ۽ اکنڊتا محفوظ رکڻ خاطر يا عام ويوستا جي ڀلي خاطر واجبي بندڻ وجهي ٿو.

(۴) اُن فقري جي پيٽي فقري (ٻ) ۾ ڪجهہ بہ چيل ڪنهن بہ موجوده قاعدي جي عمل تي اثر نہ ڪندو يا راڄيہ کي ڪو قاعدو ٺاهڻ کان نہ روڪيندو جيتري قدر اهو قاعدو ان پيٽي فقري جي بخشيل حق جي عمل تي ڀارت جي خودمختياري ۽ اکنڊتا کي محفوظ رکڻ خاطر يا عام ويوستا يا اِخلاق جي ڀلي خاطر واجبي بندڻ وجهي

ٿو.

(٥) اُن فقري جي پيٽي فقري (پ) ۾ ڪجهہ بہ چيل ڪنهن موجوده قاعدي جي عمل تي اثر نہ ڪندو، يا راجيہ کي ڪو قاعدو ناهڻ کان نہ روڪيندو جيتري قدر اهو قاعدو انهن پيٽي فقرن جي بخشيل ڪنهن حق جي عمل تي، عام جنتا جي ڀلي خاطر يا ڪنهن انوسوچت جن جاتيءَ جي هِتن جي بچاءَ خاطر واجبي بندشون وجهي ٿو.

(٦) اُن فقري جي پيٽي فقري (ث) ۾ ڪجهہ بہ چيل ڪنهن بہ موجوده قاعدي جي عمل تي اثر نہ ڪندو، يا راجيہ کي ڪو قاعدو ناهڻ کان نہ روڪيندو، جيتري قدر اهو قاعدو ان پيٽي فقري جي بخشيل حق جي عمل تي، عام جنتا جي ڀلي لاءِ ڪي واجبي بندشون وجهي ٿو، ۽ خاص طور، ان پيٽي فقري ۾ ڪجهہ بہ چيل ڪنهن بہ موجوده قاعدي جي عمل تي اثر نہ ڪندو، يا راجيہ کي ڪو قاعدو ناهڻ کان نہ روڪيندو، جيتري قدر اهو قاعدو هيٺ ڏنل ڳالهين سان سنبنڌ رکي ٿو -

(١) ڪو پيشو اختيار ڪرڻ لاءِ يا ڪا ڪرت، واپار يا ڌنڌو ڪرڻ لاءِ ضروري ڌنڌئي يا هنري لياقتن سان، يا

(٢) راجيہ طرفان، يا راجيہ جي مالڪيءَ جي تابع ڪنهن ڪارپوريشن دواران ڪنهن بہ واپار، ڌنڌي، اُديوگ يا سيوا، کان ناگرڪن کي مڪمل طور يا ڪي قدر وانجهي يا ٻيءَ طرح، هلائڻ سان.

٢٠. ڏوهن لاءِ سزاياٻيءَ بنسبت بچاءُ-

(١) ڪنهن بہ شخص کي ڪنهن بہ ڏوهہ لاءِ سزا نہڏني ويندي، سواءِ انجي تہ جيڪو ڪاريہ ڏوهہ طريقي مڙهيو وڃي اهو ڪرڻ وقت عمل ۾ قاعدي جو ڀڃنگ ٿيندو هجي، نڪو ڪيس ان کان وڌيڪ سزا ڏني ويندي جيڪا ڏوهہ ٿيڻ وقت عمل ۾ قاعدي هيٺ ڏئي سگهي ها.

(٢) ڪنهن بہ شخص تي ساڳئي ڏوهہ لاءِ هڪ کان وڌيڪ دفعا مقدمو نہ هلايو ويندو ۽ سزا نہ ڏني ويندي.

(٣) ڪنهن بہ ڏوهہ لاءِ جوابدار شخص کي پنهنجي خلاف شاهدي ڏيڻ لاءِ مجبور نہ ڪيو ويندو.

٢١. جان ۽ شخصي آزاديءَ جو بچاءُ-

قاعدي دوران قائم ڪيل ڪاروائيءَ کان سواءِ ڪنهن به شخص کان سندس جان يا شخصي آزادي کسي نہ ويندي.

٢٢. ڪن حالتن ۾ گرفتاري ۽ نظربنديءَ کان بچاءُ-

(١)ڪو بہ شخص جنهن کي گرفتار ڪيو ويندو تنهن کي اهڙي گرفتاريءَ جا ڪارڻ جيترو ٿي سگهي اوترو جلد ٻڌائڻ کان سواءِ حوالات ۾ رکيو نہ ويندو، نہ ڪيس پنهنجي پسنديءَ واري وڪيل سان صلاح ڪرڻ ۽ ان کان پنهنجو بچاءُ ڪرائڻ جي حق کان انڪار ڪيو ويندو.

(٢) هر اهو شخص جنهن کي گرفتار ڪيو ويو آهي ۽ حوالات ۾ نظربند رکيو ويو آهي تنهن کي گرفتاريءَ جي جاءِ کان مئجسٽريٽ جي ڪورٽ تائين مسافريءَ لاءِ ضروري وقت ڇڏي، چوويهن ڪلاڪن جي مُدت اندر ويجهي ۾ ويجهي مئجسٽريٽ جي روبرو پيش ڪيو ويندو ۽ اهڙي شخص کي مئجسٽريٽ جي اختياريءَ کان سواءِ ان مُدت کان وڌيڪ حوالات ۾ نہ رکيو ويندو.

(٣) مٿي فقري (١) ۽ (٢) ۾ چيل ڪجهہ بہ لاڳو نہ ٿيندو -

(١) ڪنهن شخص سان جيڪو ان وقت ڌاريو دشمن هجي، يا

(٢) ڪنهن بہ ان شخص سان جنهن کي نوارڪ نظربنديءَ لاءِ پربنڌ ڪندڙ ڪنهن قاعدي هيٺ گرفتار يا نظربند ڪيو ويو هجي

(٤) نوارڪ نظربنديءَ لاءِ پربنڌ ڪندڙ ڪو بہ قاعدو ڪنهن بہ شخص کي ٽن مهنن کان وڌيڪ مدت لاءِ نظربند رکڻ جي اختياري نہ ڏيندو، جيسين -

(اَ) هاءِ ڪورٽ جو جج هجي يا ٿي رهيو هجي يا مقرر ٿيڻ جي لائق هجي اهڙن شخصن جي تعميل صلاحڪار بورڊ اهڙي ٽن مهنن جي مدت پوري ٿيڻ کان اڳ رپورٽ ڏني هجي تہ ان جي رايي ۾ اهڙي نظربنديءَ لاءِ ڪافي ڪارڻ آهي؛

بشرطيڪ هن پيٽي فقري ۾ ڪجهہ بہ فقري (٧) جي پيٽي فقري (ب) هيٺ سنسد جي تاهيل ڪنهن قاعدي ۾ ٻڌايل گهٽي ۾ گهٽي مدت کان وڌيڪ ڪنهن شخص کي نظربند رکڻ لاءِ اختياري نہ ڏيندو، يا

(ب) اهڙي شخص کي فقري (٧) جي پيٽي فقري (اَ) ۽ (ب) هيٺ سنسد جي تاهيل ڪنهن قاعدي جي اپبنڌن موجب نظربند رکيو ويو هجي.

(۵) جڏهن ڪنهن به شخص کي نوارڪ نظربنديءَ لاءِ پربنڌ ڪندڙ ڪنهن به قاعدي هيٺ ڪيل حڪم جي آڌار تي نظربند ڪيو وڃي ته حڪم ڪندڙ اختياري، جيترو ٿي سگهي اوترو جلد، جن ڪارڻن تي حڪم ڪيو ويو هجي اُهي ان شخص کي ڄاڻائيندي ۽ کيس ان حڪم خلاف عريضي ڪرڻ جو جلد به جلد موقعو ڏيندي.

(٦) فقري (۵) ۾ ڪجهه به چيل اُن فقري ۾ ڄاڻايل حڪم ڪندڙ اختياريءَ لاءِ اهڙيون حقيقتون ظاهر ڪرڻ ضروري نه ٿيندو جي ظاهر ڪرڻ اهڙي اختياريءَ کي عام ڀلي جي خلاف لڳي.

(٧) سنسد قاعدي دوران ٺهرائي سگهندي -

(اَ) اهي حالتون ۽ اهڙي قسم يا قسمن جا ڪيس جن ۾ ڪنهن شخص کي نوارڪ نظربنديءَ جو پربنڌ ڪندڙ ڪنهن قاعدي هيٺ فقري (۴) جي پيٽي فقري (اَ) جي اپبنڌن موجب صلاحڪار بورڊ جو رايو وٺڻ کان سواءِ ٽن مهنن کان وڌيڪ مدت لاءِ نظربند رکي سگهجي؛

(ب) گهٽي ۾ گهٽي مدت جنهن لاءِ ڪنهن شخص کي ڪنهن قسم يا قسمن جي ڪيسن ۾ نوارڪ نظربنديءَ جو پربنڌ ڪندڙ قاعدي هيٺ نظربند رکي سگهجي؛ ۽

(پ) فقري (۴) جي پيٽي فقري (اَ) هيٺ ڪرڻ واريءَ جاچ ۾ صلاحڪار بورڊ دوران ڪرڻ جي ڪارروائي.

شوشڻ خلاف اَڌڪار

٢٣. انسانن جو واپار ڪرڻ ۽ زوريءَ مزوريءَ تي بندش.

(١) انسانن جو واپار ڪرڻ ۽ بيگر ۽ زوريءَ مزوريءَ جي اهڙي ٻين نمونن تي بندش وڌي وڃي ٿي ۽ هن اپبنڌ جي ڪا به ڀڃڪڙي قاعدي مطابق سزا جي لائق ڏوهه ٿيندو.

(٢) هن انوڇيد ۾ چيل ڪجهه به راڄيه کي عام پريوجن لاءِ لازمي سيوا مڙهڻ کان نه روڪيندو، ۽ اهڙي سيوا مڙهڻ لاءِ راڄيه صرف ڌرم، جاتي، ذات يا ورگ يا انهن مان ڪنهن به هڪ ڪارڻ ڀيد ڀاو نه ڪندو.

٢٤. ٻارن کي ڪارخانن وغيره ۾ رُنيائڻ تي بندش.

چوڏهن سالن کان گهٽ عمر واري ڪنهن ٻار کي ڪنهن به ڪارخاني يا کاڻ ۾ ڪم ڪرڻ لاءِ رکيو ويندو يا ڪنهن ٻيءَ جوکمائتي نوڪريءَ ۾ لڳايو نه ويندو.

ڌرم جي آزاديءَ جو حق

٢٥. وويڪ جي سوتنترتا ۽ آزاديءَ سان ڌرم پالڻ ۽ ان تي عمل ڪرڻ، ۽ ان جو ڦهلاءُ ڪرڻ-

(١) عام ويوسٿا، اخلاق ۽ تندرستيءَ جي ۽ هن ڀاڱي جي ٻين اپبنڌن جي اڌين رهي، سڀني شخصن کي وويڪ جي سوتنترتا جو ۽ آزاديءَ سان ڌرم پالڻ، ان تي عمل ڪرڻ ۽ ان جي ڦهلاءَ جو هڪ جهڙو حق آهي.

(٢) هن انوڇيد ۾ ڪجهه به چيل ڪنهن به موجوده قاعدي جي عمل تي اثر نه ڪندو يا راڄيه کي ڪو به اهڙو قاعدو ٺاهڻ کان نه روڪيندو جيڪو -

(اَ) ڌارمڪ وهنوار سان لاڳو ڪنهن آرٿڪ، مالي، راڄنيتڪ يا ٻي سنسارڪ سرگرميءَ کي نيمت يا محدود ڪندو هجي.

(ب) سماجڪ ڪلياڻ ۽ سڌاري لاءِ پربنڌ ڪرڻ يا عام سوروپ جي ڌارمڪ هندو سنسٿائن کي هندن جي سڀني ورگن ۽ طبقن لاءِ کولي ڇڏڻ لاءِ هوندو.

سمجهاڻي پهرين - ڪرپان پائڻ ۽ کڻڻ سک ڌرم پالڻ جو حصو سمجهيو ويندو.

سمجهاڻي ٻين - فقري (٢) جي پيٽي فقري (ب) ۾ چيل هندن ڏانهن نرديش ۾ سِکُ، جين يا ٻوڌي ڌرم پاليندڙ شخص جو نرديش سمايل آهي جهڙو ارٿ ڪيو ويندو ۽ هندو ڌارمڪ سنسٿائن جي نرديش جو به اهڙو ئي ارٿ ڪيو ويندو.

٢٦. ڌارمڪ معاملن جي انتظام جي آزادگي-

عام بندوبست، اخلاق ۽ تندرستيءَ جي اڌين رهي، هر هڪ ڌارمڪ سمپردايه يا ان جي ڪنهن طبقي کي حق رهندو:-

(اَ) ڌارمڪ ۽ ڌرماٿو پريوجن لاءِ سنسٿائون برپا ڪرڻ ۽ هلائڻ جو؛

(ب) ڌرم جي بابتن ۾ پنهنجن معاملن جو انتظام ڪرڻ جو؛

(پ) متحرڪ ۽ غير متحرڪ ملڪيت جو مالڪ ٿيڻ ۽ اها حاصل ڪرڻ جو؛

(ٻ) اهڙي ملڪيت جو قاعدي مطابق ڪاروبار هلائڻ جو.

٢٧. ڪنهن خاص ڌرم جي واڌاري لاءِ ڍل ڏيڻ جي باري ۾ آزادگي-

ڪنهن بہ شخص کي ڪي بہ اهڙيون ڍلون ڏيڻ لاءِ مجبور نہ ڪيو ويندو جن جي آمدني ڪنهن خاص ڌرم يا ڌارمڪ سمپردايہ جي واڌاري يا قائم رکڻ لاءِ خرچ ڪرڻ ۾ خاص ڪم آندي ويندي هجي.

٢٨. ڪن تعليمي سنستائن ۾ ڌارمڪ سکيا يا ڌارمڪ پوڄا ۾ حاضريءَ جي باري ۾ آزادگي-

(١) رڳو راڄيہ جي موڙيءَ سان هلندڙ ڪنهن ڌارمڪ تعليمي سنستا ۾ ڪا بہ ڌارمڪ سکيا نہ ميسر ڪئي ويندي.

(٢) فقري (١) ۾ ڇيل ڪجھ بہ اهڙيءَ تعليمي سنستا سان لاڳو نہ ٿيندو جنهن جو ڪاروبار راڄيہ هلائيندو هوندو پر جيڪا ڪنهن اهڙي ڇُٽارت يا ٽرسٽ هيٺ برپا ڪئي وئي هجي جنهن موجب اهڙيءَ سنستا ۾ ڌارمڪ سکيا ڏيڻ ضروري آهي.

(٣) راڄيہ جي تسليم ٿيل يا راڄيہ جي موڙيءَ مان مدد ملندڙ ڪنهن تعليمي سنستا ۾ داخل ڪنهن شخص لاءِ، اُن سنستا ۾ ڌارمڪ سکيا ڏني وڃي تہ، اُن ۾ حصو وٺڻ، يا اُن سنستا ۾ يا ان سان لاڳو ڪنهن جاءِ ۾ ڌارمڪ پوڄا ڪئي وڃي تہ، اُن ۾ حاضر رهڻ ضروري ڪيو نہ ويندو، سواءِ تہ اهو شخص، يا جي اُهو شخص صغير آهي تہ سندس واليءَ اُن لاءِ رضامندي ڏني هجي.

سپيتڪ ۽ تعليمي حق

٢٩. ٿورائيءَ وارن جي هِتن جو بچاءُ-

(١) ڀارت جي کيتر يا ان جي ڪنهن بہ ڀاڱي ۾ رهندڙ ناگرڪن جو ڪو بہ حصو جنهن کي پنهنجي خاص نجي ٻولي، لپي يا سپيتا آهي تنهن کي اهي سانڍي رکڻ جو حق رهندو.

(٢) ڪنهن بہ ناگرڪ کي راڄيہ طرفان ملندڙ يا راڄيہ جي موڙيءَ مان مدد ملندڙ ڪنهن تعليمي سنستا ۾ صرف ڌرم، جاتيءَ، ذات، ٻولي يا انهن مان ڪنهن

جي ڪارڻ داخلا کان اِنڪار ڪيو نہ ويندو.

٣٠. ٿورائيءَ وارن جو تعليمي سنستائون برپا ڪرڻ ۽ انهن جو ڪاروبار هلائڻ جو حق-

(١) سيني ٿورائيءَ وارن کي ڀاهي اُهي ڌرم جي يا ٻوليءَ جي آڌار تي هجن، پنهنجي پسنديءَ جون تعليمي سنستائون برپا ڪرڻ ۽ اُنهن جو ڪاروبار هلائڻ جو حق رهندو.

(١-الف) فقري (١) ۾ نرديش ڪيل ڪنهن ٿورائيءَ طرفان برپا ڪيل يا هلندڙ تعليمي سنستا جي ڪا ملڪيت لازمي طرح حاصل ڪرڻ جو پربند ڪندڙ ڪو بہ قاعدو ناهڻ وقت راڄيہ اها خاطري ڪندو تہ اهڙي ملڪيت حاصل ڪرڻ لاءِ اهڙي قاعدي هيٺ مقرر ڪيل يا طيءِ ڪيل رقم اهڙي هجي جو ان فقري هيٺ گارنٽي ڏنل حق کي محدود يا رد نہ ڪري.

(٢) راڄيہ، تعليمي سنستائن کي مدد ڏيڻ ۾ ڪنهن بہ تعليمي سنستا جي خلاف ان ڪارڻ ڀيد ڀاءُ نہ ڪندو تہ اها ڌرم ڀاهي ٻوليءَ جي آڌار تي ڪنهن ٿورائيءَ جي انتظام هيٺ آهي.

٣١. ....

ڪن قاعدن جو بچاءُ

٣١-الف. جائداد وغيره حاصل ڪرڻ جو پربند ڪندڙ قاعدن جو بچاءُ-

(١) انوڇيد ١٣ ۾ ڪا بہ ڳالهہ چيل هئڻ جي باوجود هيٺين ڳالهين جو پربند ڪندڙ ڪو بہ قاعدو-

(اَ) راڄيہ دوارا ڪا جائداد يا ان ۾ ڪي حق حاصل ڪرڻ، يا اهڙن ڪن حقن جو خاتمو ڪرڻ يا انهن ۾ ڦيرڦار ڪرڻ، يا

(ب) راڄيہ دوارا عام ڀلي لاءِ يا ملڪيت جو پورو انتظام ٿئي ان لاءِ ڪنهن بہ ملڪيت جو انتظام محدود مدت لاءِ هٿ ۾ کڻڻ، يا

(پ) ٻن يا وڌيڪ ڪارپوريشنن کي، عام ڀلي لاءِ يا اُنهن مان ڪنهن ڪارپوريشن جو پورو انتظام ٿئي اُن لاءِ گڏي ڇڏڻ، يا

(پ) ڪارپوريشن جي مئنيجنگ ايجنٽن، سيڪريٽرين ۽ خزانچين، مئنيجنگ ڊائريڪٽرن، ڊائريڪٽرن يا مئنيجرن جي ڪن حقن کي يا انهن جي شيئر هولڊرن جي ووٽ ڏيڻ جي حقن کي ختم ڪرڻ يا انهن ۾ ڦير ڦار ڪرڻ، يا

(ڀ) ڪنهن معدني پئداش يا معدني تيل جي کوج ڪرڻ يا هٿ ڪرڻ واسطي ڪنهن قبوليت، پٽي يا ليسن جي آڌار تي مليل ڪن حقن جو خاتمو ڪرڻ يا انهن ۾ ڦير ڦار ڪرڻ، يا اهڙي ڪنهن قبوليت، پٽي يا ليسن کي وقت کان اڳ ختم ڪرڻ يا رد ڪرڻ،

انهيءَ ڪري رد نہ ليکيو ويندو تہ اهو انوڇيد ١٤ يا انوڇيد ١٩ جي بخشيل حقن مان ڪنهن سان اڻ ٺهڪندڙ آهي يا اهڙو حق کسي وٺي ٿو يا گهٽ ڪري ٿو.

بشرطيڪ اهڙو قاعدو ڪنهن راڄيہ جي وڌان منڊل جو ٺاهيل هئڻ جي حالت ۾ ان کي هن انوڇيد جا اپبنڌ لاڳو نہ پوندا سواءِ ان جي تہ اهڙي قاعدي کي راشٽرپتيءَ جي ويچارڻ لاءِ محفوظ رکڻ کان پوءِ هن جي منظوري ملي هجي.

وڌيڪ بشرطيڪ جي ڪو قاعدو راڄيہ دواران ڪا جائداد حاصل ڪرڻ جو پربنڌ ڪري ٿو ۽ جي ان ۾ سمايل ڪا زمين ڪنهن شخص جي شخصي کيتيءَ هيٺ آهي، تہ راڄيہ لاءِ اهو قانوني نہ ٿيندو تہ ان وقت عمل ۾ قاعدي هيٺ ان شخص سان لاڳو حدبنديءَ جي حد اندر جي زمين جو ڪو بہ حصو يا ان تي يا ان سان لاڳو ڪا بہ عمارت يا اڏاوت حاصل ڪري، سواءِ ان جي تہ اهڙي زمين، عمارت يا اڏاوت حاصل ڪرڻ جي قاعدي ۾ اهڙو پربنڌ هجي تہ عيوضو اهڙي حساب سان ڏنو وڃي جو ان جي بزاري قيمت کان گهٽ نہ هجي.

(٢) هن انوڇيد ۾ -

(اَ) محاوري 'جائداد' جي، ڪنهن مڪاني ايراضيءَ سنبنڌي، معنيٰ اها ساڳي ٿيندي جيڪا ان محاوري يا ان جي مڪاني هم معنيٰ لفظ جي ان ايراضيءَ ۾ عمل ۾ زمين پٽي سان لاڳو قاعدي ۾ هجي ۽ ان ۾ پڻ اچي ويندا -

(١) ڪا بہ جاگير، انعام يا معافي يا ڪا بي اهڙي قسم جي گرانٽ ۽ تامِلنادو ۽ ڪيرالا راڄين ۾ ڪو 'جنمم حق'،

(٢) رعيتواري بندوبست هيٺ ڪا زمين،

(٣) زمين کيڙيندڙن، کيت مزورن ۽ ڳوٺاڻن ڪاريگرن جي واڌاري لاءِ ڪا بہ زمين جا کيتيءَ يا کيتيءَ سان واسطو رکندڙ پريوجن لاءِ اختيار ۾ يا پٽي تي هجي، جنهن ۾ اُجڙ زمين، ٻيلي جي زمين، چراگاهہ جي زمين يا عمارتن ۽ ٻين اڏاوتن جي زمين اچي ويندي.

(ب) محاوري 'حقن' ۾، ڪنهن جائداد سنبنڌي، ڪنهن مالڪ، پيٽي مالڪ،

زيردست مالڪ، زمين پٽي دار، رعيت، زيردست رعيت يا ٻئي وچواري کي مليل ڪي به حق ۽ زمين محصول نسبت ڪي حق يا خاص حق اچي ويندا.

٣١. ب. ڪن قاعدن ۽ ونيمن کي باقاعدي ٺهرائڻ-

انوڇيد ٣١ الف ۾ سمايل اپبندن جي وياپڪتا کي اثر ڪرڻ کان سواءِ نائين انوسوچيءَ ۾ ڄاڻايل ڪي به قاعدا ۽ ونيم يا انهن جا ڪي به اپبند ان ڪارڻ رد ليکيا نه ويندا، يا ڪڏهن به رد ٿيل ليکيا نه ويندا ته اُهو قاعدو، ونيم يا اپبند هن ڀاڱي جي ڪن اُپبندن جي بخشيل ڪنهن حق سان اڻ ٺهڪندڙ آهي يا اهو ڪسي ونئي ٿو يا گهٽ ڪري ٿو، ۽ ان جي خلاف ڪنهن ڪورٽ يا ٽربيونل جي ڪنهن فتوا، ڏکري يا حڪم جي باوجود اُنهن قاعدن ۽ ونيمن مان هرهڪ، وڌان منڊل جي ان کي رد ڪرڻ يا سڌارو ڪرڻ جي اختيار جي اڌين، عمل ۾ چالو رهندو.

٣١. ب. ڪن هدايتي اصولن کي اثر ڏيندڙ قاعدن جو بچاءُ-

انوڇيد ١٣ ۾ ڪا به ڳالهه هئڻ جي باوجود ڀاڱي چوٿين ۾ درج ڪيل سڀ يا ڪي اصول سِڌ ڪرڻ لاءِ راڄيه جي نيتيءَ کي اثر ڏيندڙ ڪو قاعدو ان ڪارڻ رد ليکيو نه ويندو ته اهو انوڇيد ١٤ يا انوڇيد ١٩ جي بخشيل ڪن حقن سان اڻ ٺهڪندڙ آهي يا اُهي ڪسي ونئي ٿو يا گهٽ ڪري ٿو؛ ۽ ڪو به قاعدو جنهن ۾ اهڙي پڌرائي آهي ته اهو اهڙيءَ نيتيءَ کي اثر ڏيڻ لاءِ آهي، تنهن تي ڪنهن به ڪورٽ ۾ ان ڪارڻ اعتراض نه اُٿاريو ويندو ته اهو اهڙي نيتيءَ کي اثر نٿو ڏئي؛

بشرطيڪ جي اهڙو قاعدو راڄيه جي وڌان منڊل جو ٺاهيل آهي ته ان سان هن انوڇيد جا اپبند لاڳو نه رهندا سواءِ ان جي ته اهو قاعدو راشٽرپتيءَ جي ويچارڻ لاءِ محفوظ رکڻ کان پوءِ ان کي هن جي منظوري ملي هجي.

٣١.پ. ....

سَنوڌانڪ اُپائن جو حق

٣٢. هن ڀاڱي دواران بخشيل حقن جي تعميل لاءِ اُپاءَ-

(١) هن ڀاڱي دواران بخشيل حقن جي تعميل لاءِ مناسب ڪارروائي ڪرڻ لاءِ

سپريم ڪورٽ کي استدعا ڪرڻ جي حق جي گارنٽي ڏني وڃي ٿي.

(٢) هن ڀاڱي دوران بخشيل حقن مان ڪنهن جي به تعميل لاءِ سپريم ڪورٽ کي هدايتون، حڪم يا رٽ جنهن ۾ هيبئس ڪارپس، مئنڊمس، منع نامو، ڪو وارنٽو ۽ سُرشاري جهڙا رِٽ اچي ٿا وڃن جيڪا به مناسب هجي، اها جاري ڪرڻ جو اختيار رهندو.

(٣) فقري (١) ۽ (٢) دوران سپريم ڪورٽ کي بخشيل اختيارن تي اثر وجهڻ کان سواءِ، سنسد قاعدي دوران ٻيءَ ڪنهن به ڪورٽ کي پنهنجي حڪومت جي مڪاني حدن اندر فقري (٢) هيٺ جيڪي اختيار سپريم ڪورٽ جي استعمال ڪرڻ جوڳا آهن اهي سڀ يا انهن مان ڪي به اختيار استعمال ڪرڻ جي اختياري ڏيئي سگهندي.

(٤) هن انوڇيد دوران گارنٽي ڏنل حق هن سنوڌان ۾ ٻئي نموني جيئن پربند ڪيل آهي ان کان سواءِ مهمل رکيو نه ويندو.

٣٢.الف. ....

٣٣. هن ڀاڱي دوران بخشيل حقن کي سئنا وغيره سان لاڳو ڪرڻ ۾ ڦيرڦار ڪرڻ جو سنسد جو اختيار.

سنسد قاعدي دوران نهرائي سگهندي ته هن ڀاڱي دوران بخشيل کي به حق،

(اَ) هٿيار بند سئنا جي ميمبرن، يا

(ب) عام ويوستا قائم رکڻ جو فرض سونپيل سئنا جي ميمبرن، يا

(ب) جاسوسي يا جاسوسي خلاف جي پريوجن لاءِ راجيه دوران برپا ڪيل ڪنهن بيوُري يا ٻيءَ سنستا ۾ نوڪري ڪندڙ شخصن، يا

(پ) فقرن (اَ) کان (ب) ۾ نرديش ڪيل ڪنهن سئنا بيوُري يا سنستا جي پريوجن لاءِ رچيل دوُر سنچار سرشتن ۾ يا انهن سان لاڳاپو رکندڙ نوڪري ڪندڙ شخصن سان

لاڳو ڪرڻ ۾ ڪيتري قدر محدود يا رد ڪيا وڃن جيئن انهن جي فرضن جي پوري ادائگي ۽ منجهن ظابطي جي قائم رهڻ جي خاطري رهي.

٣٤. ڪنهن ايراضيءَ ۾ مارشل لا چالو هئڻ وقت هن ڀاڱي دوران بخشيل حقن تي پائبندي.

هن ڀاڱي جي مٿي ڏنل اُپبندن ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، سنسد قاعدي

دوران سنگهہ يا راجيہ جي نوڪريءَ ۾ ڪنهن بہ شخص ڪي يا ٻئي ڪنهن شخص کي جنهن کي پارٽ جي ڪيتر اندر ڪنهن بہ ايراضيءَ ۾ جتي مارشل لا عمل ۾ هو، اتي بندوبست رکڻ يا قائم ڪرڻ واسطي ڪيل ڪنهن بہ ڪم بنسبت ڪيس نقصان پري ڏيئي سگهندي، يا اهڙيءَ ايراضيءَ ۾ مارشل لا هيٺ پاس ڪيل ڪا بہ ڏنل يا مڙهيل سزا، يا ضبطيءَ جو حڪم يا ٻيو ڪو ڪيل ڪم باقاعدي ٺهرائي سگهندي.

٣٥. هن ڀاڱي جي اپٻنڌن کي اثر ڏيڻ لاءِ قاعدو-

هن سنوڌان ۾ چيل ڪنهن بہ ڳالهہ جي باوجود-

(اَ) سنسد کي اختيار رهندو ۽ راجيہ جي وڌان منڊل کي اختيار نہ رهندو، تہ قاعدا ٺاهي -

(١) انوڇيد ١٦ جي فقري (٣)، انوڇيد ٣٢ جي فقري (٣)، انوڇيد ٣٣ ۽ انوڇيد ٣٤ هيٺ جن وشين بنسبت سنسد قاعدي دوران پرٻنڌ ڪري سگهي انهن مان ڪنهن بہ ڳالهہ بنسبت، ۽

(٢) جيڪي ڪاريہ هن ڀاڱي هيٺ ڏوهہ ظاهر ٿيا هجن تن لاءِ سزا ٺهرائڻ لاءِ ۽ هن سنوڌان جي شروع ٿيڻ کان پوءِ جيترو جلد ٿي سگهي اوترو جلد سنسد، پيٽي فقري (٢) ۾ نرديش ڪيل ڪمن لاءِ سزا ٺهرائڻ لاءِ قاعدا ٺاهيندي؛

(ب) هن سنوڌان جي شروعات کان يڪدم اڳ پارٽ جي ڪيتر ۾ عمل ۾ ڪو بہ قاعدو، جو فقري (اَ) جي پيٽي فقري (١) ۾ نرديش ڪيل وشين مان ڪنهن بنسبت هجي يا ان فقري جي پيٽي فقري (٢) ۾ نرديش ڪيل ڪنهن ڪاريہ لاءِ سزا مقرر ڪندو هجي اهو، ان قاعدي جي شرطن جي ۽ انوڇيد ٣٧٢ هيٺ ان ۾ ڪي موافقتون ۽ قيرقار ڪيا وڃن تہ اُنهن جي آڌين، جيستائين سنسد ان کي قيرائي يا رد ڪري يا سڌاري، تيستائين عمل ۾ رهندو.

سمجهاڻي - هن انوڇيد ۾، محاوري 'عمل ۾ قاعدو' جي معنيٰ انوڇيد ٣٧٢ واري ساڳي آهي.

راڄيہ جي نيتيءَ جا هدايتي اصول

٣٦. وياکيا

هن ڀاڱي ۾ جي مضمون ٻي تقاضا نہ ڪري تہ 'راڄيہ' جي معنيٰ ڀاڱي ٽئين واري ساڳي آهي.

٣٧. هن ڀاڱي ۾ سمايل اصولن جو لاڳو ڪرڻ

هن ڀاڱي ۾ سمايل اُپبند ڪنهن ڪورٽ دوارا تعميل ڪرڻ جوڳا نہ ٿيندا پر ان ۾ درج ڪيل اصول تنهن هوندي بہ ملڪ جي حڪمرانيءَ لاءِ بنيادي آهن ۽ راڄيہ جو فرض ٿيندو تہ قاعدا ٺاهڻ ۾ هي اصول لاڳو ڪري.

٣٨. راڄيہ لوڪ ڪلياڻ جو واڌارو ٿئي اهڙو سماڄڪ سرشتو اڏيندو

(١) راڄيہ، راشٽريہ جيون جي سڀني سنستائن کي سماڄڪ، آرٿڪ ۽ راڄنيتي نياءَ جي پريرڻا ملي اهڙو سماڄڪ سرشتو جيترو ٿي سگهي اوترو اثرائتي نموني برپا ڪري ۽ ان جي رکيا ڪري، لوڪ ڪلياڻ جو واڌارو ڪرڻ جو جتن ڪندو.

(٢) راڄيہ، خاص طور، آمدنيءَ جون گهٽ وڌتايون ٿوري ۾ ٿوريون ڪرڻ جو جتن ڪندو، ۽ پڻ سهوليتن ۽ وجهن جون گهٽ وڌتايون، نہ فقط شخصن جي وچ ۾ پر جدا جدا ايراضين ۾ رهندڙ يا جدا جدا ڌنڌن ۾ رُڌل لوڪن جي گروپن جي وچ ۾ پڻ، ڪڍي ڇڏڻ جو جتن ڪندو.

٣٩. راڄيہ دوارا پيروي ڪرڻ جا ڪي نيتيءَ جا اُصول

راڄيہ، خاص طور، پنهنجي نيتيءَ کي اهڙي ڏِس ڏيندو جيئن خاطري ٿئي تہ

(اَ) ناگرڪن کي، مڙدن ۽ زالن کي، سمان آجيوڪا جي پوري وسيلي جو حق رهي؛

(ب) خلق جي دنيوي دولت جي مالڪي ۽ ضابطو اهڙي نموني وراهيا وڃن جيئن عام جو ڀلو ڪرڻ ۾ ڪارگر ٿئي؛

(ب) مالي سرشتي جو عمل اهڙو نہ ٿئي جو ملڪيت ۽ پيداوار جا وسيلا عام فائدي جي خلاف هڪ هنڌ جمع ٿين؛

(پ) مڙدن ۽ زالن، ٻنهي لاءِ هڪ جيتري ڪم لاءِ هڪ جيترو پگهار هجي؛

(ڀ) پورهيتن، مڙدن ۽ زالن، جي صحت ۽ طاقت ۽ ٻارن جي ڪچڙيءَ وهيءَ جو اجوڳ اپيوگ نہ ڪيو وڃي ۽ ناگرڪ مالي ضرورت سبب پنهنجي عمر يا طاقت سان نہ نهڪندڙ پيشو اختيار ڪرڻ لاءِ مجبور نہ ٿين؛

(ت) ٻارن کي اهڙا وجهہ ۽ سهوليتون ڏنيون وڃن جيئن تندرست نموني ۽ آزاديءَ ۽ مان وارين حالتن ۾ اسرن ۽ جيئن ٻالپڻ ۽ جوانيءَ کي شوشڻ کان ۽ اخلاقي ۽ مالي تياڳ کان بچايو وڃي.

٣٩.الف. سمان نياءُ ۽ مفت قانوني سهايتا

راجيہ پربنڌ ڪندو تہ قانوني سرشتي جو عمل سمان وجهہ جي آڌار تي نياءَ جو واڌارو ڪري، ۽ خاص طور مناسب قاعدن يا رٿن ذريعي يا ٻئي ڪنهن نموني مفت قانوني سهايتا جو پربنڌ ڪندو جيئن خاطري ٿئي تہ ڪنهن بہ ناگرڪ کي مالي يا ٻين ڪوتاهين جي سبب نياءُ حاصل ڪرڻ جي وجهن کان محروم نہ ڪيو ويو آهي.

٤٠. گرام پنچائتن جي ترتيب

راجيہ گرام پنچائتن جي ترتيب لاءِ قدم کڻندو ۽ انهن کي اهڙيون شڪتيون ۽ اختياري بخشيندو جي انهن لاءِ خود حڪومت جا جزا طريقي ڪم ڪري سگهڻ لاءِ ضروري هجن.

٤١. ڪم ڪرڻ جو، تعليم جو ۽ ڪن حالتن ۾ سرڪاري سهايتا جو حق

راجيہ، پنهنجي مالي شڪتيءَ ۽ واڌاري جي حدن اندر، اهڙو اثرائتو پربنڌ ڪندو جيئن ڪم ڪرڻ جو، تعليم حاصل ڪرڻ جو ۽ بيروزگاري، ٻڍاپي، بيماري ۽ بيوسي ۽ ٻين ناحقي گهرج جي حالتن ۾ سرڪاري سهايتا ملڻ جو حق رهي.

٤٢. ڪم جي نيائي ۽ انساني حالتن ۽ ويم جي حالت ۾ راحت لاءِ پربنڌ

راجيہ، ڪم ڪرڻ لاءِ نيائي ۽ انساني حالتون ۽ ويم جي حالت ۾ راحت حاصل ٿئي، ان لاءِ پربنڌ ڪندو.

٤٣. ڪم ڪندڙن لاءِ اُدر پورنا جيترو روز، وغيره

راڄيہ مناسب قاعدي يا آرٿڪ ترتيب دوارا يا ٻئي ڪنهن نموني اهڙو اُدم ڪندو جيئن سڀني ڪم ڪندڙن، کيتيءَ وارن، ڪارخاني وارن يا ٻين کي ڪم اُدر پورنا جيترو روز، جيون جي پوشيدي پئماني ۽ واندڪائي پوري ماڻڻ جي خاطري ٿئي، اهڙيون ڪم جون حالتون ۽ سماجڪ ۽ سڀيتڪ وجھ حاصل ٿين ۽ خاص طور راڄيہ ڳوٺن جي ايراضين ۾ اڪيلي يا سهڪاري بنياد تي گهرو هنرن جي ترقيءَ جو ادم ڪندو.

٤٣. الف. ڪارخانن جي ڪاروبار ۾ ڪم ڪندڙن جي شراڪت

راڄيہ مناسب قاعدي دوارا يا ٻئي ڪنهن نموني اهڙا قدم کڻندو جيئن ڪنهن بہ اديوگ ۾ لڳل اپڪرمن، ڪارخانن يا ٻين سنستائن جي ڪاروبار ۾ ڪم ڪندڙن کي شراڪت حاصل ٿئي.

٤٤. ناگرڪن لاءِ سَرِيڪو سِول ڪوڊ

راڄيہ ناگرڪن لاءِ ڀارت جي کيتر ڀر ۾ سَرِيڪو سِول ڪوڊ ٿئي اهڙو ادم ڪندو.

٤٥. ٻارن لاءِ مفت ۽ لازمي تعليم جو پربنڌ

راڄيہ هن سنوڌان جي شروعات کان ڏهن سالن جي مدت اندر سڀني ٻارن کي عمر جا چوڏهان سال پورا ڪن تيسين مفت ۽ لازمي تعليم پراپت ٿئي اهڙو ادم ڪندو.

٤٦. انوسوچت جاتين انوسوچت جن جاتين ۽ ٻين ڪمزور ورگن جي تعليمي ۽ مالي هِتن جو واڌارو

راڄيہ، لوڪن جي ڪمزور ورگن ۽ خاص طور، انوسوچت جاتين ۽ انوسوچت جن جاتين جي تعليمي ۽ مالي هِتن جو خاص ڌيان سان واڌارو ڪندو ۽ سماجڪ انياءَ ۽ شوشڻ جي سڀني نمونن کان سندن بچاءُ ڪندو.

٤٧. خوراڪ جو سطح ۽ رهڻ جو درجو اونچو آڻڻ ۽ عام صحت سڌارڻ جو راڄيہ جو فرض

راڄيہ پنهنجي لوڪن جي خوراڪ جو سطح ۽ رهڻ جو درجو اونچو آڻڻ ۽ عام صحت جو سڌارو ڪرڻ، پنهنجي ابتدائي فرض مان هڪ سمجهندو ۽ خاص طور راڄيہ،

طبي پريوجن سواءِ نشيدار پيچن ۽ صحت لاءِ هاجيڪار دوائن جي واپرڻ تي بندش وجهڻ جو اُدم ڪندو.

۴۸. کيتي ۽ پشوُ پالن جو انتظام

راجيہ کيتي ۽ پشو پالن جو جديد ۽ وگيانڪ طريقن سان انتظام ڪرڻ جو ادم ڪندو ۽ خاص طور، ڳانئين ۽ ڳابن ۽ بين کير ڏيندڙ ۽ بار ڍوئيندڙ چوپاين جو نسل قائم رکڻ ۽ سڌارڻ ۽ انهن جي قتل تي بندش وجهڻ لاءِ قدم کڻندو.

۴۸. الف. پرياورڻ جو بچاءُ ۽ سڌارو ۽ بيلن ۽ جهنگلي جانورن جي حفاظت

راجيہ پرياورڻ کي بچائڻ ۽ سڌارڻ ۽ بيلن ۽ جهنگلي جانورن جي حفاظت ڪرڻ جو ادم ڪندو.

۴۹. راشٽريہ مهتو جي يادگارن ۽ جاين ۽ پدارٿن جي حفاظت

سنسد جي ناهيل قاعدي دواران يا ان هيٺ راشٽريہ مهتو جو هئڻ ظاهر ڪيل ڪلاتمڪ يا اتهاسڪ دلچسپيءَ واري هرهڪ يادگار يا جاءِ يا پدارٿ کي حالت انوسار، لُٽجڻ، بدزيبي ٿيڻ، ناس ٿيڻ، هٽائڻ، نيڪال ٿيڻ يا ٻاهر موڪلڻ کان بچائڻ راجيہ جو فرض ٿيندو.

۵۰. نياءَ تنتر کي ڪاروباريءَ کان الڳ ڪرڻ

راجيہ جي عام سيوائن ۾ نياءَ تنتر کي ڪاروباريءَ کان الڳ ڪرڻ لاءِ راجيہ قدم کڻندو.

۵۱. انتر راشٽريہ شانتي ۽ سلامتيءَ جو واڌارو

راجيہ ادم ڪندو -

(اَ) انتر راشٽريہ شانتي ۽ سلامتي وڌائڻ جو،

(ب) قومن جي وچ ۾ نيائي ۽ مانوارا ناتا قائم رکڻ جو؛

(پ) سَنگهٽِت لوڪن جي هڪ ٻئي سان وهنوار ۾ انتر راشٽريہ قانون ۽ عهد نامي جي ٻنڌنن لاءِ عزت جي حمايت ڪرڻ، ۽

(ڀ) انتر راشٽريہ تڪرار، امانت دواران نبيرڻ کي همٿائڻ جو.

پاڱ چوٿون الف

بنيادي فرض

٥١. الف. بنيادي فرض

ڀارت جي هر هڪ ناگرڪ جو فرض ٿيندو تہ -

(اَ) سنوڌان جو پالن ڪري ۽ ان جي آدرشن ۽ سنسٿائن، قومي جهنڊي ۽ راشٽر گيت جي عزت ڪري،

(ب) آزاديءَ لاءِ اسان جي قومي جدوجهد ۾ جن اوچ آدرشن ساهہ ڦوڪيو انهن کي سانڍي ۽ انهن جي پوئواري ڪري،

(ٻ) ڀارت جي سروڀومتا، ايڪتا ۽ اکنڊتا کي قائم رکي ۽ انهن جو بچاءُ ڪري،

(پ) ديش جي رکيا ڪري ۽ سڏ ٿيڻ تي راشٽريہ شيوا بجائي،

(ڀ) ڌرم، ٻوليءَ ۽ پراديشڪ يا فرقي جي ڀنتا کان مٿي رهي، ڀارت جي سيني لوڪن ۾ مٺ محبت ۽ عام ڀائپيءَ جي ڀاونا کي وڌائي، زالن جي مانَ جي هاڃي ڪندڙ ريتين جو تياڳ ڪري؛

(ت) اسان جي گڏيل سڀيتا جي قيمتي ورثي جو قدر ڪري ۽ ان کي سانڍي رکي؛

(ٿ) ٻيلن، ڍنڍن، ندين ۽ جهنگلي جانورن سميت قدرتي پرياورڻ کي بچائي ۽ بهتر بنائي ۽ پراڻي ماتر لاءِ رحم رکي؛

(ٽ) وگيانڪ سڀاءُ، مانو واد ۽ تپاس ۽ سڌاري جي ڀاونا کي وڌائي؛

(ث) عام ملڪيت جو بچاءُ ڪري ۽ هنسا جو ترڪ ڪري؛

(ٺ) شخصي يا گڏيل سرگرميءَ جي سيني کيترن ۾ سريشٽتا لاءِ جتن ڪري جيئن راشٽر هر دم اُدم ۽ ڪاميابيءَ جي اونچي سطح تي چڙهندو رهي.

ڀاڱو پنجون
سَنگهُ

اَڌياءُ پهريون
ڪاروباري

راشٽرپتي ۽ اُپراشٽرپتي

٥٢. ڀارت جو راشٽرپتي

ڀارت جو هڪ راشٽرپتي ٿيندو.

٥٣. سنگهه جو ڪاروباري اختيار

(١) سنگهه جو ڪاروباري اختيار راشٽرپتيءَ جي حوالي رهندو ۽ ان جو استعمال هو سڌيءَ طرح يا پنهنجي زيردست عملدارن دوارا هن سنوڌان پٽاندڙ ڪندو.

(٢) مٿئين اپبند جي وياپڪتا کي اثر ڪرڻ کان سواءِ سنگهه جي بچاءُ سئنا جي اعليٰ سپه سالاري راشٽرپتيءَ جي حوالي رهندي ۽ ان جو استعمال قاعدي دوارا نيمت ڪيو ويندو.

(٣) هن انوڇيد ۾ ڇيل ڪجهه به-

(اَ) ڪنهن موجوده قاعدي دوارا ڪنهن راڄيه جي سرڪار يا ٻيءَ اختياريءَ کي بخشيل ڪي به ڪرتب راشٽرپتيءَ کي بدلي ڪري ٿو ائين ليکيو نه ويندو؛ يا

(ب) سنسد کي قاعدي دوارا راشٽرپتيءَ کان سواءِ ٻين اختيارين کي ڪرتب بخشڻ کان نه روڪيندو.

٥٤. راشٽرپتيءَ جي چونڊ

راشٽرپتيءَ جي چونڊ هڪ چونڊ منڊل جا ميمبر ڪندا جنهن ۾ هوندا -

(اَ) سنسد جي ٻنهي سدنن جا چونڊيل ميمبر؛ ۽

(ب) راڄين جي وڌان سڀائن جا چونڊيل ميمبر

سمجهاڻي : هن انوڇيد ۽ انوڇيد ۵۵ ۾ 'راجيه' ۾ دهلي راشٽريه راڄڌاني راجيه کيتر ۽ پانڊيچري سنگهه راجيه کيتر بہ شامل آهن.

(ستوڏان (سڏارو سٽر) ائڪٽ، ۱۹۹۲ جي قلم ۲ دواران (۱۲ آگسٽ ۱۹۹۲ کان) درج ڪيل)

۵۵. راشٽرپتيءَ جي چونڊ جو طريقو

(۱) جيتري قدر عملي طرح ممڪن هجي اوتري قدر، راشٽرپتيءَ جي چونڊ ۾ جدا جدا راجين جي عيوضيپڻي جي پئماني ۾ سريڪائي رهندي.

(۲) راجين جي وچ ۾ هڪ ٻئي ۾ اهڙي سريڪائي ۽ سيني راجين کي گڏي ۽ سنگهه جي وچ ۾ بہ برابري حاصل ٿئي ان لاءِ، سنسد جي ۽ هر هڪ راجيه جي وڌان سڀا جي هر هڪ چونڊيل ميمبر کي اهڙيءَ چونڊ ۾ ڪيترا ووٽ ڏيڻ جو حق ٿيندو، اهو هيٺئين نموني نهرايو ويندو -

(اَ) راجيه جي وڌان سڀا جي هر هڪ چونڊيل ميمبر کي ايترا ووٽ ملندا جيترا راجيه جي آدمشماري کي وڌان سڀا جي چونڊيل ميمبرن جي انگ سان ونڊ ڪرڻ بعد ونڊ اُپت ۾ هڪ هزار جا سمائيندڙ انگ هجن؛

(ب) جي هڪ هزار جا اهي سمائيندڙ انگ ڳڻڻ کان پوءِ باقي پنج سو کان گهٽ نہ رهي تہ پيٽي فقري (اَ) ۾ ڄاڻايل هر هڪ ميمبر جي ووٽن ۾ هڪ وڌيڪ گڏيو ويندو.

(ب) سنسد جي هر سدن جي هر هڪ چونڊيل ميمبر کي ايتري سنکيا ۾ ووٽ ملندا جيتري پيٽي فقري (اَ) ۽ (ب) هيٺ راجين جي وڌان سڀائن جي ميمبرن کي ڏنل ووٽن جي ڪل انگ کي سنسد جي ٻنهي سدنن جي چونڊيل ميمبرن جي انگ سان ونڊ ڪرڻ سان حاصل ٿئي، اڌ کان مٿي ڀاڱن کي هڪ ڳڻبو ۽ ٻيا ڀاڱا ڇڏي ڏبا.

(۳) راشٽرپتيءَ جي چونڊ هڪ منتقل ووٽ ذريعي يا انداز عيوضيپڻي جي سرشتي پٽاندڙ ڪئي ويندي ۽ اهڙيءَ چونڊ وقت ووٽ ڳجهت نموني ڏنو ويندو.

سمجهاڻي - هن انوڇيد ۾ محاوري 'آدمشماري' جي معنيٰ آهي اڳين آخرين جن ڳڻنا وقت تحقيقات ٿيل آدمشماري جنهن جا متعلق انگ شايع ڪيا ويا هجن؛

بشرطيڪ هن سمجهاڻيءَ ۾ اڳين آخرين جن ڳڻنا جنهن جا متعلق انگ شايع ٿيل هجن ان جو نرديش جيستائين ۲۰۰۰ سالن کان پوءِ پهرين جن ڳڻنا جي متعلق انگہ شايع ٿين تيستائين، سنہ ۱۹۷۱ جي جن ڳڻنا ڏانهن سمجهيو ويندو.

٥٦. راشٽرپتيءَ جي عهدي جو مدو

(١) راشٽرپتي پنهنجو عهدو سنڀالڻ جي تاريخ کان پنجن سالن جي مدي لاءِ عهدي تي رهندو :

بشرطيڪ .

(اَ) راشٽرپتي، پنهنجي صحيءَ واري لکت سان اُپ راشٽرپتيءَ کي مخاطب ٿي، پنهنجي عهدي تان استعفا ڏيئي سگهي ٿو؛

(ب) راشٽرپتيءَ کي سنوڌان جي اُلنگهن لاءِ اَنوڇيد ٦١ ۾ ڄاڻايل خاص اِلزام جي ڪارروائيءَ واري طريقي سان عهدي تان هٽائي سگهبو؛

(پ) راشٽرپتي، پنهنجي مُدي پوري ٿيڻ جي باوجود؛ سندس اُتر اَڌڪاري عهدو سنڀالي تيستائين عهدي تي چالوُ رهندو.

(٢) فقري (١) جي پرنتوُڪ جي فقري (اَ) هيٺ اُپ راشٽرپتيءَ ڏانهن مخاطب ٿيل ڪنهن بہ استعفا جي هو يڪدم لوڪ سڀا جي اِسپيڪر کي ڄاڻ ڪندو.

٥٧. وري چونڊجڻ لاءِ لائقي

ڪو بہ شخص جو راشٽرپتيءَ جي عهدي تي هُجي يا رهيو هُجي اُهو، هن سنوڌان جي ٻين اُپبنڌن جي اَڌين، اُن عهدي تي وري چونڊجڻ لاءِ لائق ٿيندو.

٥٨. راشٽرپتي طريقي چونڊجڻ لاءِ لياقتون

(١) ڪو بہ شخص راشٽرپتي طريقي چونڊجڻ لاءِ لائق نہ ٿيندو سواءِ تہ هوُ -

(اَ) ڀارت جو ناگرڪ هُجي؛

(ب) پنجٽيهہ سال عمر پوري ڪئي هُجيس؛ ۽

(پ) لوڪ سڀا جو ميمبر چونڊجڻ لاءِ لائق هجي.

(٢) ڪو بہ شخص، جي هو ڀارت سرڪار يا ڪنهن راڄيہ سرڪار جي هٺ هيٺ يا اُنهن سرڪارين مان ڪنهن جي وَسَ هيٺ ڪنهن مڪاني يا ٻيءَ اَختياريءَ جي هٺ هيٺ ڪو لاڀ وارو عهدو سنڀالي ٿو تہ هوُ راشٽرپتي طريقي چونڊجڻ لاءِ لائق نہ ٿيندو.

سمجهاڻي - هن اَنو ڇيد جي پريوجن لاءِ، جي ڪو شخص سنگهہ جو راشٽرپتي يا

اُپ راشٽرپتي يا ڪنهن راڄيہ جو راڄيپال يا سنگھ يا ڪنهن راڄيہ جو منتري آهي تہ فقط اُن سبب ڪري هو لاڀ وارو عهدو سنڀالي ٿو، اِئين ليکيو نہ ويندو.

٥٩. راشٽرپتيءَ جي عهدي جا شرط

(١) راشٽرپتي سَنسد جي ٻنهي مان ڪنهن سدن جو يا ڪنهن راڄيہ جي وڌان منڊل جي ڪنهن سدن جو ميمبر نہ ٿيندو، ۽ جي سنسد جي ڪنهن سَدن يا ڪنهن راڄيہ جي وڌان منڊل جي ڪنهن سَدن جو ميمبر راشٽرپتي طريقي چونڊجي تہ هوُ راشٽرپتيءَ جو عهدو سنڀالي اُن تاريخ تي اُن سَدن ۾ هُن پنهنجي جاءِ خالي ڪئي اِئين ليکيو ويندو.

(٢) راشٽرپتي ٻئي ڪنهن لاڀ واري عهدي تہ نہ رهندو.

(٣) راشٽرپتيءَ کي مسواڙ ڏيڻ کانسواءِ پنهنجو سرڪاري نواس ڪم آڻڻ جو حق رهندو ۽ سنسد قاعدي دواران نهرائي اَهڙي اُجوُري، ڀتن ۽ خاص حقن؛ ۽ اِن نموني هوُ، اِن باري ۾ پربند ٿئي تيستائين، ٻيءَ اَنو سوُچيءَ ۾ ڄاڻايل اُجوري، ڀتن ۽ خاص حقن جو حقدار ٿيندو.

(٤) راشٽرپتيءَ جو اُجورو ۽ ڀتا سندس عهدي جي مُدي درميان گهٽايا نہ ويندا.

٦٠. راشٽرپتيءَ دواران قسم يا ساک

هرڪو راشٽرپتي ۽ هرڪو شخص جيڪو راشٽرپتي طريقي ڪم ڪري يا راشٽرپتيءَ جا ڪرتب اَدا ڪري اُهو پنهنجو عهدو سنڀالڻ کان اَڳ ڀارت جي مکيہ نياءُ مورتيءَ ۽ اُنجي غير حاضريءَ ۾ سپريم ڪورٽ جي ميسر سيني ۾ وڏيڪ سينيئر جج جي روبرو هيٺئين نموني قسم کڻندو يا ساک تي چوندو ۽ اُنتي صحي ڪندو يعني تہ 'مان، فلاڻو، ايشور جو قسم ٿو کڻان/ گنڀيرتا سان ساکہ تي ٿو چوان تہ مان ايمانداريءَ سان ڀارت جي راشٽرپتيءَ جي عهدي جو عمل ڪندس (يا راشٽرپتيءَ جا ڪرتب ادا ڪندس) ۽ پنهنجي بهترين شڪتيءَ سان سنوڌان ۽ قانون کي قائم رکندس ۽ اُنجي سنڀال ۽ بچاءُ ڪندس ۽ مان ڀارت جي جنتا جي شيوا ۽ ڀهبوديءَ لاءِ پاڻ کي اَرپڻ ڪندس.'

٦١. راشٽرپتيءَ تي خاص اِلزام جي ڪارروائيءَ جي ريت

(١) راشٽرپتيءَ تي سَنوڌان جي اُلنگھن جو خاص اِلزام لڳائڻو هوندو تہ سَنسد جي

پنهي سَدنن مان ڪنهن هڪڙي دواران تهمت لڳائي ويندي.

(٢) اَهڙي ڪا تهمت نہ لڳائي ويندي سواءِ تہ-

(اَ) اَهڙي تهمت لڳائڻ جي رٿ هڪ ٺهراءَ ۾ سمايل هجي جيڪو سدن جي ميمبرن جي ڪُل سنکيا جي چوٿين حصي کان گهٽ نہ ايترن ميمبرن جي صحيءَ سان لکيت ۾ ٺهراءُ آڻڻ جي اِرادي جو گهٽ ۾ گهٽ چوڏهن ڏينهن جو نوٽيس ڏيڻ کان پوءِ پيش ڪيو ويو هُجي، ۽

(ب) اَهڙو ٺهراءُ سَدن جي ڪل ميمبرن جي ٻہ ڀاڱي ٽي کان گهٽ نہ ايتري گهڻائيءَ سان پاس ڪيو ويو هُجي.

(٣) جي سَنسد جي پنهي مان هڪ سَدن اَهڙي نموني تهمت لڳائي هُجي تہ ٻيو سَدن تهمت جي تپاس ڪندو يا ڪرائيندو ۽ راشٽرپتيءَ کي اَهڙي تپاس ۾ حاضر رهڻ جو ۽ پنهنجو عيوضيپڻو ڪرائڻ جو حق رهندو.

(۴) جي تپاس جي نتيجي بعد جنهن سدن تهمت جي تپاس ڪئي يا ڪرائي هجي، تنهنجي ڪل ميمبرن جي ٻہ ڀاڱي ٽي کان گهٽ نہ اَهڙي گهڻائي ٺهراءُ پاس ڪري، جنهن ۾ ظاهر ڪيل هجي تہ راشٽرپتيءَ خلاف تهمت ثابت ٿي آهي، تہ اَهڙي ٺهراءُ جو اَثر راشٽرپتيءَ کي پنهنجي عهدي تان ٺهراءُ پاس ٿيڻ جي تاريخ کان هٽائڻ جو ٿيندو.

٦٢. راشٽرپتيءَ جي عهدي جي خالي جاءِ لاءِ چونڊ ڪرڻ جو وقت ۽ اتفاقي خالي جاءِ تي چونڊيل شخص جي عهدي جو مُدو

(١) راشٽرپتيءَ جي عهدي جو مُدو پورو ٿيڻ ڪري خالي ٿيل جاءِ پرڻ لاءِ مُدو پورو ٿيڻ کان اَڳ چوُنڊ پوري ڪئي ويندي.

(٢) موُت، استعفا يا هٽائي وڃڻ سبب يا ٻئي نموني راشرپتيءَ جي عهدي جي جاءِ خالي ٿيڻ تي چوُنڊ، خالي ٿيڻ جي تاريخ کان پوءِ، جيترو ٿي سگهي اوترو جلد ۽ ڪنهن بہ حالت ۾ ڇهہ مهنا پورا ٿيڻ کان اَڳ ڪئي ويندي، ۽ اُها جاءِ پرڻ لاءِ چونڊيل شخص، انوڇيد ٥٦ جي اُپبندن جي اَڌين، عهدو سنڀالڻ جي تاريخ کان پنجن سالن جي پوري مُدي لاءِ عهدي تي رهڻ جو حقدار رهندو.

٦٣. ڀارت جو اُپ راشٽرپتي

ڀارت جو هڪ اُپ رشٽرپتي ٿيندو.

٦٤. اُپ راشٽرپتيءَ جو عهدي جي لحاظ کان راڄيه سڀا جو چيئرمن ٿيڻ

اُپ راشٽرپتي راڄيه سڀا جو عهدي جي لحاظ کان چيئرمن ٿيندو ۽ ٻيو ڪو لاڀ وارو عهدو نہ سنڀاليندو:

بشرطيڪ، اَنوڇيد ٦٥ هيٺ اُپ راشٽرپتي، راشٽرپتي طريقي ڪم ڪري يا راشٽرپتيءَ جا ڪرتب اَدا ڪري تہ اُن وقت درميان هو راڄيه سڀا جي چيئرمن جي عهدي جا فرض ادا نہ ڪندو ۽ انوڇيد ٩٧ هيٺ راڄيه سڀا جي چيئرمن کي ملڻ جوڳي ڪنهن پگهار يا ڀتي جو حقدار نہ ٿيندو.

٦٥. راشٽرپتيءَ جي عهدي جي اِتفاقي جاءِ خالي ٿيڻ يا غير حاضريءَ درميان اُپ راشٽرپتيءَ جو راشٽرپتي طريقي ڪاريہ ڪرڻ يا هُنجا ڪرتب اَدا ڪرڻ

(١) راشٽرپتيءَ جي مؤت، استعفا يا هٽائي وڃڻ سبب يا ٻئي نموني سندس عهدي جي جاءِ خالي ٿيڻ جي حالت ۾ اُپ راشٽرپتي، جنهن تاريخ تي هن اَڌياءُ جي اُپٻنڌن اَنوسار اَهڙي خالي جاءِ ڀرڻ لاءِ چونڊيل نئون راشٽرپتي پنهنجو عهدو سنڀالي، تيستائين راشٽرپتي طريقي ڪاريہ ڪندو.

(٢) راشٽرپتي غيرحاضري، بيماري يا ٻئي ڪنهن ڪارڻ پنهنجا ڪرتب اَدا ڪرڻ لاءِ اَسمرٿ هُجي تہ اُپ راشٽرپتي، راشٽرپتي پنهنجا فرض وري چالو ڪري اُن تاريخ تائين، هُنجا ڪرتب اَدا ڪندو.

(٣) راشٽرپتي طريقي ڪم ڪندي يا هُنجا ڪرتب ادا ڪندي، اُن مدت درميان ۽ اُن مُدت بنسبت اُپ راشٽرپتيءَ کي راشٽرپتيءَ جا سڀ اَختيار ۽ رهائيون رهندا ۽ هُو، سنسد قاعدي دواران نهرائي اَهڙي اُجوري، ڀتن ۽ خاص اَڌڪارن، ۽ جيستائين اَهڙو پربنڌ ٿئي تيستائين، ٻينءَ اَنُوسوچيءَ ۾ ڄاڻايل اُجوري، ڀتن ۽ خاص اَڌڪارن جو حقدار ٿيندو.

٦٦. اُپ راشٽرپتيءَ جي چونڊ

(١) اُپ راشٽرپتيءَ جي چونڊ سَنسد جي ٻنهي سَدنن جي ميمبرن جي ٺهيل هڪ چونڊ منڊل جا ميمبر هڪ منتقل ووٽ ذريعي يا اَنداز عيوضيپڻي جي سرشتي پٺاندڙ

ڪندا ۽ آهڙيءَ چونڊ وقت ووٽ گهٽ نموني ڏنو ويندو.

(٢) اُپ راشٽرپتي سَنسد جي ٻنهي مان ڪنهن سَدن جو يا ڪنهن راجيہ جي وڌان منڊل جي ڪنهن سَدن جو ميمبر نہ ٿيندو، ۽ جي سَنسد جي ڪنهن سَدن يا ڪنهن راجيہ جي وڌان منڊل جي ڪنهن سَدن جو ميمبر اُپ راشٽرپتي طريقي چونڊجي تہ جنهن تاريخ تي هوُ اُپ راشٽرپتي طريقي پنهنجو عهدو سنڀالي تنهن تاريخ تي اُن سَدن ۾ پنهنجي جاءِ خالي ڪيائين اِئين ليکيو ويندو.

(٣) ڪو بہ شخص اُپ راشٽرپتي طريقي چونڊجڻ لاءِ لائق نہ ٿيندو، سواءِ تہ هوُ-

(اَ) ڀارت جو ناگرڪ هُجي؛

(ب) پنجٽيهہ سال عمر پوري ڪئي هُجيس، ۽

(ٻ) راجيہ سڀا جو ميمبر چونڊجڻ لاءِ لائق هُجي.

(٤) ڪو بہ شخص، جي هوُ ڀارت سرڪار يا ڪنهن راجيہ سرڪار جي هٿ هيٺ يا اُنهن سرڪارين مان ڪنهن جي وَس هيٺ ڪنهن مڪاني يا ٻيءَ اَختياريءَ جي هٿ هيٺ ڪو لاڀ وارو عهدو سنڀالي ٿو تہ هوُ اُپ راشٽرپتي طريقي چونڊجڻ لاءِ لائق نہ ٿيندو.

سمجهاڻي- هن اَنوڇيد جي پريوجن لاءِ، جي ڪو شخص سنگهہ جو راشٽرپتي يا اُپ راشٽرپتي يا ڪنهن راجيہ جو راجيپال يا سنگهہ يا ڪنهن راجيہ جو منتري آهي تہ فقط اُن سبب ڪري هوُ لاڀ وارو عهدو سنڀالي ٿو اِئين ليکيو نہ ويندو.

٦٧. اُپ راشٽرپتيءَ جي عهدي جو مُدو

اُپ راشٽرپتي پنهنجو عهدو سنڀالڻ جي تاريخ کان پنجن سالن جي مُدي لاءِ عهدي تي رهندو؛

بشرطيڪ -

(اَ) اُپ راشٽرپتي پنهنجي صحي واريءَ لکيت سان راشٽرپتيءَ کي مخاطب ٿي، پنهنجي عهدي تان استعفا ڏيئي سگهي ٿو،

(ب) اُپ راشٽرپتيءَ کي پنهنجي عهدي تان راجيہ سڀا جي اَهڙي ٺهراءَ دوارا هٽائي سگهبو جيڪو سڀا جي اُن وقت جي سڀني ميمبرن جي گهڻائيءَ جو پاس ڪيل ۽ لوڪ سڀا جو قبول ٿيل هُجي؛ پر هن فقري جي پريوجن لاءِ ڪو ٺهراءُ تيستائين پيش نہ ڪيو ويندو جيستائين ٺهراءُ پيش ڪرڻ جي اِرادي جو گهٽ ۾ گهٽ چوڏهن ڏينهن جو نوٽيس نہ ڏنو ويو آهي؛

(ب) اُپ راشٽرپتي، پنهنجي مُدي پوري ٿيڻ جي باوجود، سندس اُتر اُڌڪاري عهدو سنڀالي تيستائين عهدي تي چالو رهندو.

٦٨. اُپ راشٽرپتيءَ جي عهدي جي خالي جاءِ لاءِ چونڊ ڪرڻ جو وقت ۽ اِتفاقي خالي جاءِ تي چونڊيل شخص جي عهدي جو مُدو

(١) اُپ راشٽرپتيءَ جي عهدي جو مُدو پورو ٿيڻ ڪري خالي ٿيل جاءِ پرڻ لاءِ مُدو پورو ٿيڻ کان اَڳ چونڊ ڪئي ويندي.

(٢) مؤت، استعفا يا هٽائي وڃڻ سبب يا ٻئي نموني اُپ راشٽرپتيءَ جي عهدي جي جاءِ خالي ٿيڻ تي، چونڊ، جاءِ خالي ٿيڻ کانپوءِ جيترو تي سگهي اوترو جلد ڪئي ويندي، ۽ اُها جاءِ پرڻ لاءِ چونڊيل شخص، اَنوڇيد ٦٧ جي اُپبنڌن جي اَڌين، عهدو سنڀالڻ جي تاريخ کان پنجن سالن جي پوري مُدي لاءِ عهدي تي رهڻ جو حقدار رهندو.

٦٩. اُپ راشٽرپتيءَ دواران قسم يا ساکہ

هرڪو اُپ راشٽرپتي، پنهنجو عهدو سنڀالڻ کان اَڳ، راشٽرپتيءَ، يا اُن ڇيال کان سندس مقرر ڪيل شخص جي روبرو هيٺئين نموني قسم کڻندو يا ساکہ تي چونڊو ۽ اُن تي صحي ڪندو، يعني تہ،

'مان، فلاڻو ايشور جو قسم ٿو کڻان / گنڀيرتا سان ساکہ تي ٿو چوان، تہ مان قانون دواران اِسٿاپن ٿيل ڀارت جي سنوڌان ڏانهن سچو ايمان ۽ وفاداري رکندس ۽ مان جيڪو فرض سنڀالڻ وارو آهيان اُهو ايمانداريءَ سان ادا ڪندس'.

٧٠. ٻين اِتفاقي حالتن ۾ راشٽرپتيءَ جا ڪرتب اَدا ڪرڻ

هن اَڌياءَ ۾ پربنڌ نہ ٿيل هُجي اَهڙيءَ ڪنهن اِتفاقي حالت ۾ راشٽرپتيءَ جا ڪرتب ادا ڪرڻ لاءِ سنسد ٺيڪ سمجهي، اَهڙو پربنڌ ڪري سگهندي.

٧١. راشٽرپتي يا اُپ راشٽرپتيءَ جي چونڊ سنبنڌي يا اُن سان لاڳو بابتون

(١) راشٽرپتي يا اُپ راشٽرپتيءَ جي چونڊ مان پيدا ٿيندڙ يا اُن سان لاڳو سيني شڪن ۽ تڪرارن جي جاچ ۽ فيصلو سپريم ڪورٽ ڪندي جنهن جو فيصلو آخرين ٿيندو.

(٢) جي راشٽرپتي يا اُپ راشٽرپتي طريقي ڪنهن شخص جي چونڊ سپريم ڪورٽ

رد ڪري تہ سپريم ڪورٽ جي فيصلي جي تاريخ تي يا اُن کان اڳ راشٽرپتي يا اُپ راشٽرپتيءَ دوران، حالت اَنوسار، پنهنجي عهدي جا اَختيار اِستعمال ڪرڻ ۾ فرض ادا ڪرڻ ۾ ڪيل ڪاريہ اَهڙيءَ پڌرائيءَ ڪري ناجائز نہ ٿيندا.

(٣) هن سنوڌان جي اُپبنڌن جي آڌين، سنسد قاعدي دوران راشٽرپتي يا اُپ راشٽرپتيءَ جي چونڊ سنبنڌي يا اُن سان لاڳو ڪا بہ بابت نيمت ڪري سگهندي.

(٤) راشٽرپتي يا اُپ راشٽرپتي طريقي ڪنهن شخص جي چونڊ تي ڪيس چونڊيندڙ چونڊ منڊل جي ميمبرن ۾ ڪنهن سبب ڪري ڪا خالي جاءِ هئڻ جي آڌار تي اعتراض ورتو نہ ويندو.

٧٢. معافي وغيره بخشڻ ۽ ڪن حالتن ۾ سزا مهمل ڪرڻ، معاف ڪرڻ يا ڦيرائڻ جو راشٽرپتيءَ جو اختيار

(١) راشٽرپتيءَ کي اَختيار رهندو تہ سزا جي معافي، مهملي، مُهلت يا رعايت بخشي يا ڪنهن گناهہ لاءِ سزاياب ٿيل ڪنهن شخص جي سزا مهمل ڪري، معاف ڪري يا ڦيرائي-

(اَ) سيني حالتن ۾ جتي سزا يا سزا جو حڪم ڪورٽ مارشل ڪيو هجي.

(ب) سيني حالتن ۾ جتي سزا يا سزا جو حڪم سنگهہ جي عملي اَختيار جي پَهُچَ اندر ڪنهن بابت سنبنڌي ڪنهن قاعدي خلاف گناهہ لاءِ ڪيل هُجي؛

(پ) سيني حالتن ۾ جتي سزا موٽ جي سزا هجي.

(٢) فقري (١) جي پيٽي فقري (اَ) ۾ ڪا بہ ڳالهہ مارشل ڪورٽ جي ڏنل سزا مَهمُلُ ڪرڻ، گهٽائڻ يا ڦيرائڻ جي سنگهہ جي هٿيار بند سئنا جي ڪنهن عملدار کي قاعدي دوران بخشيل اَختيار کي اَثر نہ ڪندي.

(٣) فقري (١) جي پيٽي فقري (پ) ۾ ڪا بہ ڳالهہ، ڪنهن اُن وقت عمل ۾ قاعدي هيٺ راجيہ جو راجيپال اِستعمال ڪري سگهي اَهڙي موٽ جي سزا مهمل رکڻ، گهٽائڻ يا ڦيرائڻ جي اَختيار کي اَثر نہ ڪندي.

٧٣. سنگهہ جي عملي اَختيار جي پَهُچَ

(١) هن سَنوڌان جي اُپبنڌن جي آڌين، سنگهہ جو عملي اَختيار پهچندو-

(اَ) اُنهن بابتن تائين جن بنسبت سَنسد کي قاعدو ناهڻ جو اَختيار هُجي، ۽

(ب) آهڙا حق، اَختيار ۽ حڪومت اِستعمال ڪرڻ تائين جيڪي پارت سرڪار ڪنهن عهد نامي يا اِقرار نامي رُوءِ استعمال ڪري سگهي :

بشرطيڪ پيٽي فقري (اَ) ۾ ڄاڻايل عملي اَختيار هن سَنوڌان ۾ يا سنسد جي ٺاهيل ڪنهن قاعدي ۾ ڪيل خاص اُپبند سواءِ راجيه ۾ آهڙين بابتن تائين نه پهچندو جن بنسبت راجيه جي وڌان منڊل کي به قاعدا ٺاهڻ جو اَختيار آهي.

(٢) جيستائين سنسد ٻيو اُپبند نه ڪري تيستائين، هن اَنوڇيد ۾ ڪابه ڳالهه هئڻ جي باوجود، ڪو به راجيه ۽ راجيه جو ڪو به عملدار يا اَختياري اُنهن بابتن ۾، جن بنسبت سنسد کي اُن راجيه لاءِ قاعدو ٺاهڻ جو اَختيار آهي، آهڙن عملي اَختيارن يا ڪرتبن جو استعمال چالو رکي سگهندو جن جو استعمال اُهو راجيه يا اُن جو عملدار يا اَختياري هن سنوڌان جي شروعات کان يڪدم اڳ ڪري سگهيو ٿي.

منتري پريشد

٧٤. راشٽرپتيءَ کي مدد ڪرڻ ۽ صلاح ڏيڻ لاءِ منتري پريشد

(١) راشٽرپتيءَ کي مدد ڪرڻ ۽ صلاح ڏيڻ لاءِ منتري پريشد ٿيندي جنهن جو وڏو پرڌان منتري هوندو، ۽ راشٽرپتي پنهنجي ڪرتبن جي عمل ۾ اُن صلاح موجب هلندو:

بشرطيڪ راشٽرپتي منتري پريشد کي اَهڙيءَ صلاح تي عام طرح يا ٻئي نموني وري ويچار ڪرڻ لاءِ چئي سگهندو ۽ اَهڙي وري ويچار ڪرڻ کانپوءِ ڏنل صلاح موجب راشٽرپتي عمل ڪندو.

(٢) راشٽرپتيءَ کي منترين ڪا صلاح ڏني، يا ڪهڙي صلاح ڏني، اُن سوال جي جاچ ڪنهن به ڪورٽ ۾ نه ڪئي ويندي.

٧٥. منترين جي باري ۾ ٻيا اُپبند

(١) پرڌان منتريءَ کي راشٽرپتي مقرر ڪندو ۽ ٻيا منتري راشٽرپتي پرڌان منتريءَ جي صلاح تي مقرر ڪندو.

(٢) منتري پنهنجي عهدي تي راشٽرپتيءَ جي خوشيءَ تائين چالو رهندا.

(٣) منتري پريشد گڏيل نموني لوڪ سڀا ڏانهن جوابدار رهندي.

(٤) ڪو به منتري پنهنجو عهدو سنڀالي تنهن کان اڳ، راشٽرپتي کيس ٽين‌ءَ

اَنوُسوچيءَ ۾ هن پريوجن لاءِ ذنل نمونن موجب عهدي ۽ رازداريءَ جا قَسم کڻائيندو.

(۵) کو بہ منتري جيکو سلسليوار ڇهن مهنن جي ڪنهن مُدت لاءِ سَنسد جي ڪنهن سدن جو ميمبر نہ آهي، اُهو اُها مُدت پوري ٿيڻ تي منتري نہ رهندو.

(٦) منترين جا پگهار ۽ ڀتا سنسد وقت بوقت قاعدي دوران نهرائي، اُهي ٿيندا، ۽ جيستائين سنسد اِئين نهرائي تيستائين بينءَ اَنوُسوچيءَ ۾ ڄاڻايل موجب ٿيندا.

ڀارت جو اَٽارني جنرل

٧٦. ڀارت جو اَٽارني جنرل

(١) راشٽرپتي، سپريم ڪورٽ جو جج مقرر ٿيڻ جي لائق هُجي اَهڙي شخص کي ڀارت جو اَٽارني جنرل مقرر ڪندو.

(٢) اَٽارني جنرل جو فرض ٿيندو تہ ڀارت سرڪار کي اَهڙين قانوني بابتن ۾ صلاح ڏئي ۽ قانوني خاصيت جا ٻيا اَهڙا فرض اَدا ڪري جي راشٽرپتي وقت بوقت سندس حوالي ڪري يا ڪيس سؤنپي، ۽ هن سنوڌان يا اُن وقت عمل ۾ ٻئي ڪنهن قاعدي دوران يا اُن هيٺ ڪيس عطا ٿيل ڪرتب اَدا ڪري.

(٣) پنهنجا فرض بجا آڻڻ ۾ اَٽارني جنرل کي ڀارت جي ڪيتر ۾ سيني ڪورٽن ۾ ڪيس ٻُڌو وڃي اَهڙو حق رهندو.

(٤) اَٽارني جنرل پنهنجي عهدي تي راشٽرپتيءَ جي خوشيءَ تائين چالو رهندو، ۽ راشٽرپتي نهرائي اُهو محنتاڻو ڪيس ملندو.

سرڪاري ڪم جو سنڀال

٧٧. ڀارت سرڪار جي ڪم جو سنڀال

(١) ڀارت سرڪار جي سڀ ڪاروباري ڪارروائي راشٽرپتيءَ جي نالي ۾ ڪيل ظاهر ڪئي ويندي.

(٢) راشٽرپتيءَ جي نالي ۾ ڪيل ۽ لکيل حڪم ۽ ٻيا دستاويز راشٽرپتيءَ جي ناهيل نيمن ۾ ڄاڻايل نموني تصديق ڪيا ويندا، ۽ اَهڙي نموني تصديق ٿيل ڪنهن حڪم

يا دستاويز جي جائزگيءَ تي اِن آڌار تي اعتراض نہ ورتو ويندو تہ اُهو راشٽرپتيءَ جو ڪيل يا لکيل حڪم يا دستاويز نہ آهي.

(٣) ڀارت سرڪار جو ڪم وڌيڪ سهوليت سان ٿئي اِنهيءَ لاءِ ۽ اُهو ڪم منترين ۾ ورهائڻ لاءِ راشٽرپتي نيم ٺاهيندو.

٧٨. راشٽرپتيءَ کي خبر پهچائڻ وغيره بنسبت پرڌان منتريءَ جا فرض

پرڌان منتريءَ جو فرض ٿيندو تہ-

(اَ) سنگهہ جي معاملن جي ڪاروبار ۽ قانون سازيءَ جي رٿن سنبنڌي منتري پريشد جي سڀني فيصلن جي راشٽرپتيءَ کي ڄاڻ ڪري؛

(ب) سنگهہ جي معاملن جي ڪاروبار ۽ قانون سازيءَ جي رٿن سنبنڌي راشٽرپتي گهرائي آهڙي خبر رسائي؛ ۽

(ڀ) جي راشٽرپتي گهر ڪري تہ، ڪا بہ آهڙي بابت منتري پريشد جي ويچارڻ لاءِ پيش ڪري جنهن تي ڪنهن منتريءَ فيصلو ورتو هجي پر جيڪا منتري پريشد جي زير ويچار نہ ٿي هُجي.

اَڌياءُ ٻيون

سَنسد

عام

٧٩. سنسد جي رچنا

سنگهہ لاءِ سنسد ٿيندي جنهن ۾ راشٽرپتي ۽ ٻہ سَدن هوندا جي راجيہ سڀا ۽ لوڪ سڀا نالي ٿيندا.

٨٠. راجيہ سڀا جي رچنا

(١) راجيہ سڀا ۾ هوندا-

(اَ) ٻارهان ميمبر جي راشٽرپتيءَ دوارا فقري (٣) جي اُپبنڌن پٽاندڙ ٽاڪيا ويندا؛ ۽

(ب) ٻہ سؤ اُنٽيهن کان مٿي نہ ايترا راجين ۽ سنگهہ کيتر جا عيوضي.

(٢) راجيہ سڀا ۾ راڄين جي ۽ سنگهہ کيترن جي عيوضين ٻواران ڀرڻ وارين جاين جي ورڇ چوٿينءَ اَنوُسوچيءَ ۾ اُن خيال کان درج ٿيل اُپبندن موجب ٿيندي.

(٣) فقري (١) جي پيٽي فقري (اَ) هيٺ جيڪي ميمبر راشٽرپتي ٺاھيندو اُهي هيٺ ڏنل وشين بنسبت خاص علم يا عملي آزمودي وارا شخص هوندا يعني تہ:

ساهتيہ، وگيان، هُنر ۽ سماج شيوا.

(٤) هرهڪ راڄيہ جا راجيہ سڀا ۾ عيوضي راڄيہ جي وڌان سڀا جا چونڊيل ميمبر اَنداز عيوضيپڻي جي سرشتي موجب هڪ منتقل ووٽ ذريعي چونڊيندا.

(٥) سنگهہ کيترن جا راجيہ سڀا ۾ عيوضي سنسد قاعدي ٻواران ٺهرائي اُن نموني چونڊيا ويندا.

٨١. لوڪ سڀا جي رچنا

(١) اَنوڇيد ٣٣١ جي اُپبندن جي اَڌين، لوڪ سڀا ۾ هوندا:-

(اَ) راڄين جي ملڪي تڪن مان سڌيءَ چونڊ ذريعي چونڊيل پنج سؤ پنجويهن کان مٿي نہ ايترا ميمبر، ۽

(ب) سنگهہ کيترن جا عيوضي سنسد قاعدي ٻواران پربنڌ ڪري اُن نموني چونڊيل ويهن کان مٿي نہ ايترا ميمبر.

(٢) فقري (١) جي پيٽي فقري (اَ) جي پريوجن لاءِ-

(اَ) هرهڪ راڄيہ کي لوڪ سڀا ۾ جاين جي سنکيا اَهڙي نموني ورڇي ويندي جو اُن سنکيا ۽ راڄيہ جي آدمشماريءَ جي وچ ۾ پرماڻ، جيترو ٿي سگهي اوترو، سڀني راڄين لاءِ ساڳيو هُجي، ۽

(ب) هرهڪ راڄيہ کي ملڪي تڪن ۾ وراهيو ويندو اَهڙي نموني جو هرهڪ تڪ جي آدمشماري ۽ اُن کي ورڇيل جاين جي سنکيا جي وچ ۾ پرماڻ، جيترو ٿي سگهي اوترو، سڄي راڄيہ ۾ ساڳيو هجي:

بشرطيڪ هن فقري جي پيٽي فقري (اَ) جا اُپبنڌ لوڪ سڀا ۾ جاين ورڇڻ جي پريوجن لاءِ ڪنهن راڄيہ کي تيستائين لاڳو نہ پوندا جيستائين اُن راڄيہ جي آدمشماري سٺ لکن کان مٿي نہ هُجي.

(٣) هن اَنوڇيد ۾ محاوري 'آدمشماري' جي معنيٰ آهي تہ اَڳين آخرين جن ڳڻنا وقت تحقيقات ٿيل آدمشماري جنهنجي متعلق انگ شايع ڪيا ويا هُجن :

بشرطيڪ هن فقري ۾ اڳين آخرين جن ڳڻنا جنهن جي متعلق انگ شايع ڪيا ويا هجن اُن جو نرديش جيستائين ٢٠٠٠ سال کان پوءِ پهرين جن ڳڻنا جي متعلق انگ شايع ٿين تيستائين، ١٩٧١ جي جن ڳڻنا ڏانهن سمجهيو ويندو.

٨٢. هرهڪ جن ڳڻنا بعد وري ناهي بهارڻ

هرهڪ جن ڳڻنا پوري ٿيڻ تي راڄين کي لوڪ سڀا ۾ جاين جي ورڇ ۽ هرهڪ راڄيہ جي ملڪي تڪن ۾ ورهاڱي کي اهڙيءَ اختياريءَ دواران ۽ اهڙي نموني وري ناهي بهاريو ويندو جيئن سنسد قاعدي دواران ٺهرائي :

بشرطيڪ اهڙي وري ناهي بهارڻ جو اثر لوڪ سڀا ۾ عيوضيپڻي تي اُن وقت موجود سدن جي برخاستگيءَ تائين نہ ٿيندو؛

وڌيڪ بشرطيڪ اهڙي وري ناهي بهارڻ جو اثر راشٽرپتي حڪم ڏواران ٺهرائي اُن تاريخ کان ٿيندو، ۽ جيستائين اهڙي وري ناهي بهارڻ جو اثر ٿئي تيستائين سدن لاءِ ڪا بہ چونڊ اهڙي وري ناهي بهارڻ کان اڳہ هوندڙ مُلڪي تڪن جي آڌار تي ٿي سگهندي :

۽ بشرطيڪ جيستائين سال ٢٠٠٠ کان پوءِ ڪيل پهرئين جن ڳڻنا جي متعلق انگ شايع ٿين تيستائين هن اَنوڇيد هيٺ راڄين کي لوڪ سڀا ۾ جاين جي ورڇ ۽ هرهڪ راڄيہ جي ملڪي تڪن ۾ ورهاڱي کي وري ناهي بهارڻ ضروري نہ ٿيندو.

٨٣. سَنسد جي سدنن جي مُدت

(١) راڄيہ سڀا برخاست ڪانہ ٿيندي، پر اُن جا ٿي سگهي اوتري قدر ٽيون حصو ميمبر سنسد قاعدي دواران هن بابت اُپبنڌ ڪري اُن موجب هر ٻيون سال پورو ٿيڻ تي جيترو ٿي سگهي اوترو جلد رٽائر ڪندا.

(٢) لوڪ سڀا، جي اُن کان اڳہ برخاست نہ ٿي هُجي تہ، اُن جي پهرينءَ ٻئٺڪ جي مقرر ڪيل تاريخ کان پنجن سالن لاءِ چالو رهندي ۽ نہ وڌيڪ، ۽ اُن پنجن سالن جي مدت پوري ٿيڻ جو اثر سدن جي برخاستگي ٿيندو :

بشرطيڪ جيستائين مشڪل حالتن جو اعلان عمل ۾ هُجي تيستائين سَنسد قاعدي دواران اُها مُدت ايتريءَ مُدت لاءِ وڌائي سگهندي جا هڪ ئي وقت هڪ سال کان وڌيڪ نہ هُجي ۽ ڪنهن بہ حالت ۾ اعلان جو عمل بند ٿيڻ کان پوءِ ڇهن مهنن کان وڌيڪ نہ هجي.

٨٤. سَنسد جي ميمبريءَ لاءِ لياقت

سنسد ۾ جاءِ پرڻ لاءِ چونڊجڻ لاءِ ڪو بہ شخص لائق نہ ٿيندو سواءِ تہ هو -

(اَ) ڀارت جو ناگرڪ هجي ۽ چونڊ ڪميشن طرفان هن خيال ڪان اَختياري ڏنل شخص روبرو ٿين اُنوسوچيءَ ۾ هن پريوجن لاءِ ڏنل نموني موجب قسم ڪٽي يا ساک پري ۽ صحي ڪري؛

(ب) راجيہ سڀا ۾ جاءِ جي حالت ۾ ٽيهن سالن ڪان گهٽ عمر جو نہ هُجي ۽ لوڪ سڀا ۾ جاءِ جي حالت ۾ پنجويهن سالن ڪان گهٽ عمر جو نہ هُجي؛ ۽

(پ) سَنسد دوارا‌ن ٺاهيل قاعدي ۾ يا اُن باريءَ ۾ نِجرايل ٻيون لياقتون منجهس هُجن.

٨٥. سَنسد جو اَجلاس بند رکڻ ۽ برخاستگي

(١) راشٽرپتي وقت بوقت سنسد جي هرهڪ سدن کي، کيس ٺيڪ لڳي اُن وقت ۽ جاءِ تي ڪَٺي ٿيڻ لاءِ سَڏائيندو، پر اُنجي هڪ اِجلاس جي پڇاڙيءَ جي ٻئٺڪ ۽ ايندڙ اِجلاس جي پهرينءَ ٻئٺڪ لاءِ مقرر ڪيل تاريخ جي وچ ۾ ڇهہ مهنا نہ پوندا.

(٢) راشٽرپتي وقت بوقت-

(اَ) ٻئي سَدن يا ٻنهي مان ڪو بہ سَدن بند رکي سگهندو؛

(ب) لوڪ سڀا برخاست ڪري سگهندو.

٨٦. راشٽرپتيءَ جو سَدنن کي مخاطب ٿيڻ ۽ سنديشا موڪلڻ جو حق

(١) راشٽرپتي سنسد جي ٻنهي مان ڪنهن بہ سدن کي يا ٻنهي سدنن کي گڏ مخاطب ٿي سگهندو ۽ اُن پريوجن لاءِ ميمبرن جي حاضريءَ جو حڪم ڪري سگهندو.

(٢) راشٽرپتي سنسد جي ڪنهن بہ سَدن کي سنسد اَڳيان ويچار هيٺ ڪنهن بل بنسبت يا ٻيءَ حالت ۾، سنديشا موڪلي سگهندو؛ ۽ جنهن سَدن کي اَهڙو سنديشو موڪليو وَڃي اُهو سهوليت موجب جلد از جلد سنديشي ۾ ويچار ڪرڻ لاءِ جاٽايل بابت تي ويچار ڪندو.

۸۷. راشٽرپتيءَ جو خاص وياکيان

(۱) راشٽرپتي لوڪ سڀا جي هرهڪ عام چونڊ کان پوءِ پهرئين اِجلاس جي شروعات ۾ ۽ هرهڪ سال جي پهرئين اِجلاس جي شروعات ۾ سنسد جي ٻنهي سَدنن جي گڏيل سڀا کي مخاطب ٿيندو ۽ سنسد کي ڪيس سڏائڻ جي سببن جي ڄاڻ ڪندو.

(۲) هرهڪ سَدن جي ڪارروائيءَ کي نيمت ڪرڻ وارن نيمن ۾ اَهڙي وياکيان ۾ ڄاڻايل ٻابتن تي بحث ڪرڻ لاءِ وقت ڦاڻڻ جو پربنڌ ڪيو ويندو.

۸۸. سدنن بنسبت منترين ۽ اَٽارني جنرل جا حق

هرڪنهن منتريءَ ۽ ڀارت جي اَٽارني جنرل کي هرهڪ سَدن يا ٻنهي سَدنن جي گڏيل سڀا ۽ ڪنهن بہ ڪاميٽي جنهن جو هُو ميمبر نامزد ڪيو وڃي اُن ۾ ڳالهائڻ جو ۽ ٻيءَ طرح اُن جي ڪارروائيءَ ۾ ڀاڱ وٺڻ جو حق رهندو، پر هن اَنوڇيد جي آڌار تي هو ووٽ ڏيڻ جو حقدار نہ ٿيندو.

سنسد جا عهديدار

۸۹. راجيہ سڀا جو چيئرمن ۽ ڊپٽي چيئرمن

(۱) ڀارت جو اُپ راشٽرپتي عهدي جي لحاظ کان راجيہ سڀا جو چيئرمن ٿيندو.

(۲) راجيہ سڀا جيترو ٿي سگهي اوترو جلد سڀا جي هڪ ميمبر کي پنهنجو ڊپٽي چيئرمن چونڊيندي ۽ جڏهن بہ ڊپٽي چيئرمن جو عهدو خالي ٿئي تڏهن سڀا ٻئي ميمبر کي پنهنجو ڊپٽي چيئرمن چونڊيندي.

۹۰. ڊپٽي چيئرمن جو عهدو خالي ٿيڻ ۽ عهدي تان استعفا ڏيڻ ۽ هٽائڻ

راجيہ سڀا جي ڊپٽي چيئرمن طريقي عهدو سنڀاليندڙ ميمبر -

(اَ) جي راجيہ سڀا جو ميمبر هئڻ بند ٿئي تہ عهدو خالي ڪندو؛

(ب) ڪنهن بہ وقت پنهنجي صحي واريءَ لکيت سان چيئرمن کي مخاطب ٿي پنهنجي عهدي تان اِستعفا ڏيئي سگهندو؛ ۽

(ب) راجيہ سڀا جي اُن وقت جي سڀني ميمبرن جي گهٽائيءَ سان پاس ڪيل نهراءَ دوران ڪيس عهدي تان هٽائي سگهبو :

بشرطيڪ فقري (ب) جي پريوجن لاءِ ڪو بہ نهراءُ تيستائين پيش نہ ڪيو ويندو جيستائين نهراءُ پيش ڪرڻ جي اِرادي جو گهٽ ۾ گهٽ چوڏهن ڏينهن جو نوٽيس نہ ڏنو ويو هُجي.

٩١. ڊپٽي چيئرمن يا ٻئي شخص جو چيئرمن جي عهدي جا فرض اَدا ڪرڻ يا چيئرمن طريقي ڪاريہ ڪرڻ جو اختيار

(١) چيئرمن جو عهدو خالي هُجي تڏهن يا جنهن مُدت درميان اُپ راشٽرپتي، راشٽرپتي طريقي ڪاريہ ڪري يا راشٽرپتيءَ جا ڪرتب اَدا ڪري تڏهن، عهدي جا فرض ڊپٽي چيئرمن يا جي ڊپٽي چيئرمن جو عهدو بہ خالي هُجي تہ راجيہ سڀا جو اُهو ميمبر جنهن کي راشٽرپتي هن پريوجن لاءِ مقرر ڪري، اُهو اَدا ڪندو.

(٢) راجيہ سڀا جي ڪنهن بہ ٻئڪ ۾ چيئرمن جي غيرحاضريءَ ۾ ڊپٽي چيئرمن يا جي اُهو بہ غير حاضر هُجي تہ اُهو شخص جيڪو سڀا جي ڪارروائيءَ جي نيمن دوران نهرايل هجي، يا جي اهڙو ڪو شخص بہ حاضر نہ آهي تہ ، سڀا نهرائي اُهو ٻيو شخص چيئرمن طريقي ڪم ڪندو.

٩٢. چيئرمن يا ڊپٽي چيئرمن کي جڏهن عهدي تان هٽائڻ جو نهراءُ ويچار هيٺ هُجي تڏهن صدارت نہ ڪندو

(١) راجيہ سڀا جي ڪنهن ٻئڪ ۾ اُپ راشٽرپتيءَ کي سندس عهدي تان هٽائڻ جو ڪو نهراءُ جيستائين ويچار هيٺ هُجي تيستائين چيئرمن، يا جيستائين ڊپٽي چيئرمن کي سندس عهدي تان هٽائڻ جو ڪو نهراءُ ويچار هيٺ آهي، تيستائين ڊپٽي چيئرمن، حاضر هوندو تہ بہ، صدارت نہ ڪندو، ۽ هرهڪ اَهڙي ٻئڪ سنبنڌي اَنوڇيد ٩١ جي فقري (٢) جا اُپبنڌ اِئين لاڳو ٿيندا، جيئن اُهي اَهڙيءَ ٻئڪ سنبنڌي لاڳو ٿين جنهن ۾ چيئرمن يا حالت اَنوسار ڊپٽي چيئرمن غيرحاضر هُجي.

(٢) چيئرمن کي، راجيہ سڀا جي ڪارروائيءَ ۾ اُپ راشٽرپتيءَ کي عهدي تان هٽائڻ جو ڪو نهراءُ ويچار هيٺ هُجي تڏهين سڀا ۾ ڳالهائڻ جو ۽ ٻيءَ طرح ڪارروائيءَ ۾ ڀاڱ وٺڻ جو حق رهندو، پر، اَنوڇيد ١٠٠ ۾ چيل ڪنهن بہ ڳالھ جي باوجود، اَهڙي نهراءَ تي يا اُن ڪارروائيءَ درميان ٻيءَ ڪنهن بابت تي ڪيس ووٽ ڏيڻ جو بلڪل حق نہ رهندو.

٩٣. لوڪ سڀا جو اِسپيڪر ۽ ڊپٽي اِسپيڪر

لوڪ سڀا جيترو ٿي سگهي اوترو جلد سدن جي ٻن ميمبرن کي، جدا جدا، پنهنجي اِسپيڪر ۽ ڊپٽي اِسپيڪر طريقي چونڊيندي، ۽ جڏهن به اسپيڪر يا ڊپٽي اِسپيڪر جو عهدو خالي ٿئي تڏهن سدن ٻئي ميمبر کي حالت آنوسار، اِسپيڪر يا ڊپٽي اِسپيڪر طريقي چونڊيندو.

٩٤. اِسپيڪر ۽ ڊپٽي اِسپيڪر جي عهدن جو خالي ٿيڻ ۽ عهدي تان استعفا ڏيڻ ۽ هٽائڻ

لوڪ سڀا جي اِسپيڪر يا ڊپٽي اِسپيڪر جو عهدو سنڀاليندڙ ميمبر-

(اَ) جي لوڪ سڀا جو ميمبر هئڻ بند ٿئي ته پنهنجو عهدو خالي ڪندو؛

(ب) ڪنهن به وقت پنهنجي صحي واريءَ لکيت سان ، جي اُهو ميمبر اِسپيڪر آهي ته ڊپٽي اِسپيڪر کي مخاطب ٿي، ۽ جي اُهو ميمبر ڊپٽي اِسپيڪر آهي ته اِسپيڪر کي مخاطب ٿي، پنهنجي عهدي تان اِستعفا ڏيئي سگهندو؛ ۽

(پ) لوڪ سڀا جي اُن وقت جي سڀني ميمبرن جي گهڻائيءَ جي پاس ڪيل ٺهراءَ سان ڪيس عهدي تان هٽائي سگهبو؛

بشرطيڪ فقري (پ) جي پريوجن لاءِ ڪو به ٺهراءُ تيستائين پيش نه ڪيو ويندو جيستائين ٺهراءُ پيش ڪرڻ جي اِرادي جو گهٽ ۾ گهٽ چوڏهن ڏينهن جو نوٽيس نه ڏنو ويو هُجي؛

وڌيڪ بشرطيڪ جڏهن به لوڪ سڀا برخاست ٿئي ته اِسپيڪر پنهنجو عهدو برخاستگيءَ بعد لوڪ سڀا جي پهرين بيٺڪ کان يڪدم اَڳ تائين خالي نه ڪندو.

٩٥. ڊپٽي اِسپيڪر يا ٻئي شخص جو اِسپيڪر جي عهدي جا فرض اَدا ڪرڻ يا اِسپيڪر طريقي ڪم ڪرڻ جو اختيار

(١) اِسپيڪر جو عهدو جڏهن خالي هُجي تڏهين عهدي جا فرض ڊپٽي اِسپيڪر، يا جي ڊپٽي اِسپيڪر جو عهدو به خالي هُجي ته لوڪ سڀا جو ميمبر جنهن کي هن پريوجن لاءِ راشٽرپتي مقرر ڪري، اُهو اَدا ڪندو.

(٢) لوڪ سڀا جي ڪنهن به بيٺڪ مان اِسپيڪر جي غيرحاضريءَ ۾ ڊپٽي اِسپيڪر، يا جي اُهو به غير حاضر هُجي ته اُهو شخص جيڪو سدن جي ڪارروائيءَ جي نيمن

دوران نهرايو وڃي يا جي اَهڙو ڪو شخص حاضر نہ آهي تہ پيو شخص جيڪو سَدن نهرائي، اُهو اِسپيڪر طريقي ڪم ڪندو.

٩٦. اِسپيڪر يا ڊپٽي اِسپيڪر کي جڏهن عهدي تان هٽائڻ لاءِ ٺهراءُ ويچار هيٺ هُجي تڏهن صدارت نہ ڪندو

(١) لوڪ سڀا جي ڪنهن بيٺڪ ۾ جيستائين اِسپيڪر کي سندس عهدي تان هٽائڻ لاءِ ڪو ٺهراءُ ويچار هيٺ هُجي تيستائين اِسپيڪر، يا جيستائين ڊپٽي اِسپيڪر کي سندس عهدي تان هٽائڻ لاءِ ڪو ٺهراءُ ويچار هيٺ هُجي تيستائين ڊپٽي اِسپيڪر، حاضر هوندو تہ بہ، صدارت نہ ڪندو، ۽ هرهڪ اَهڙيءَ بيٺڪ سنبنڌي اَنوڇيد ٩٥ جي فقري (٢) جا اُپبند اِئين لاڳو پوندا جيئن اُهي اَهڙيءَ بيٺڪ سنبنڌي لاڳو پون جنهن ۾ اِسپيڪر يا حالت اَنوسار ڊپٽي اِسپيڪر، غير حاضر هجي.

(٢) اِسپيڪر کي، لوڪ سڀا ۾ ڪيس عهدي تان هٽائڻ جو ڪو ٺهراءُ ويچار هيٺ هُجي تڏهن سڀا ۾ ڳالهائڻ جو ۽ اُن جي ڪارروائي ۾ ٻيءَ طرح ڀاڱ وٺڻ جو حق رهندو ۽ اَنوڇيد ١٠٠ ۾ ڪنهن بہ ڳالهہ جي باوجود، کيس اَهڙي ٺهراءَ تي يا اُن ڪارروائيءَ درميان ٻيءَ ڪنهن بابت تي ووٽ ڏيڻ جو حق فقط پهريون دفعو رهندو پر نہ ووٽن جي برابريءَ جي حالت ۾.

٩٧. چيئرمن ۽ ڊپٽي چيئرمن ۽ اِسپيڪر ۽ ڊپٽي اِسپيڪر جا پگهار ۽ ڀتا

راجيہ سڀا جي چيئرمن ۽ ڊپٽي چيئرمن ۽ لوڪ سڀا جي اِسپيڪر ۽ ڊپٽي اِسپيڪر کي سنسد قاعدي دوران مقرر ڪري اَهڙا جدا جدا پگهار ۽ ڀتا، ۽ جيستائين اَهڙي نموني هن بابت پربند ٿئي تيستائين، بين اَنوسوچيءَ ۾ ڄاڻايل آهن اُهي پگهار ۽ ڀتا ڏنا ويندا.

٩٨. سنسد جو سَڇيواليہ

(١) سنسد جي هرهڪ سدن کي اَلڳ دفتري عملو هوندو :

بشرطيڪ هن فقري ۾ ڪجھ بہ سنسد جي ٻنهي سَدنن لاءِ گڏيل عهدا رچڻ کان روڪي ٿو اَهڙو مطلب نہ ڪڍيو ويندو.

(۲) سنسد جي هرهڪ سدن جي دفتري عملي جي ڀرتيءَ ۽ مقرر ٿيل شخص جي نوڪريءَ جي شرطن کي سنسد قاعدي دوارا نيمت ڪري سگهندي.

(۳) جيستائين سنسد فقري (۲) هيٺ پربنڌ ڪري نه ٿي، تيستائين لوڪ سڀا يا راجيه سڀا جي دفتري عملي جي ڀرتيءَ ۽ مقرر ٿيل شخص جي نوڪريءَ جي شرطن کي نيمت ڪرڻ لاءِ راشٽرپتي لوڪ سڀا جي اسپيڪر يا راجيه سڀا جي سڀاپتيءَ سان، حالت انوسار، صلاح ڪرڻ کان پوءِ نيم ٺاهي سگهندو، ۽ اهڙا ٺاهيل نيم اُن فقري هيٺ ٺاهيل ڪنهن به قاعدي جي اُپبنڌن جي آڌين اثر ڪار ٿيندا.

ڪم جو سنچالن

۹۹. ميمبرن دوارا قسم يا ساک

سنسد جي هرهڪ سدن جو هرڪو ميمبر پنهنجي جاءِ وٺڻ کان اڳ، راشٽرپتيءَ يا سندس هن خيال کان مقرر ڪيل ڪنهن شخص روبرو، ٽين انوسوچيءَ ۾ هن پريوجن لاءِ ڏنل نموني موجب قسم کڻندو يا ساک تي چوندو ۽ اُنتي صحي ڪندو.

۱۰۰. سدنن ۾ ووٽ ڏيڻ، خالي جاين جي باوجود ڪم ڪرڻ جو سدنن جو اختيار ۽ ڪورم

(۱) هن سنوڌان ۾ ٻئي نموني ٿيل اُپبنڌ سواءِ، ڪنهن به سدن جي ڪنهن به ٻئٺڪ ۾ يا سدنن جي گڏيل ٻئٺڪ ۾ سڀيئي سوال اسپيڪر، يا چيئرمن يا اسپيڪر طريقي ڪم ڪندڙ شخص کان سواءِ، حاضر ۽ ووٽ ڪندڙ ميمبرن جي گهڻائيءَ سان فيصل ڪيا ويندا.

چيئرمن يا اسپيڪر، يا اهڙي نموني ڪم ڪندڙ شخص، پهرين ووٽ ڪو نه ڪندو، پر ووٽن جي برابريءَ جي حالت ۾ قطعي ووٽ ڪيس رهندو ۽ اُن جو هُو استعمال ڪندو.

(۲) هر سدن کي پنهنجي ميمبرن ۾ ڪنهن خالي جاءِ جي باوجود ڪم ڪرڻ جو اختيار رهندو ۽ سنسد ۾ ڪا به ڪارروائي جائز ٿيندي باوجود اِنجي ته پوءِ معلوم ٿئي ته ڪو شخص جنهن کي اهڙو حق نه هو اُهو وينو يا ووٽ ڏنائين يا ٻئي نموني ڪارروائيءَ ۾ ڀاڱ ورتائين.

(۳) سنسد قاعدي دوارا ٻيو اُپبنڌ ڪري تيستائين، سنسد جي هرهڪ سدن جي ٻئٺڪ جوڙڻ لاءِ ڪورم اُن سدن جي ڪل ميمبرن جي سنکيا جو ڏهون حصو ٿيندو.

(۴) جي سدن جي ڪنهن ٻئٺڪ درميان ڪنهن به وقت ڪورم نه آهي ته چيئرمن

يا اسپيڪر يا اهڙي نموني ڪم ڪندڙ شخص جو فرض ٿيندو تہ سدن کي مهمل ڪري يا سيا مهمل رکي جيستائين ڪورم ٿئي.

ميمبرن جون غير لياقتون

١٠١. جايون خالي ڪرڻ

(١) ڪو بہ شخص سنسد جي ٻنهي سدنن جو ميمبر نہ ٿيندو ۽ سنسد قاعدي دوران اهڙو پربنڌ ڪندي تہ جيڪو شخص ٻنهي سدنن جو ميمبر چونڊ جي اُهو هڪ يا ٻئي سدن ۾ پنهنجي جاءِ خالي ڪري.

(٢) ڪو بہ شخص سنسد جو ۽ راجيہ جي وڌان منڊل جي ڪنهن سدن، ٻنهي جو ميمبر نہ ٿيندو، ۽ جي ڪو شخص سنسد ۽ راجيہ جي وڌان منڊل جي ڪنهن سدن ٻنهي جو ميمبر چونڊجي تہ راشٽرپتيءَ دوران ٺاهيل نيمن ۾ ڄاڻايل مُدت پوري ٿيڻ تي اُن شخص جي سنسد ۾ جاءِ خالي ٿيندي، سواءِ تہ هُن تنهن کان اڳہ راجيہ جي وڌان منڊل ۾ پنهنجي جاءِ جي استعفا ڏني هجي.

(٣) جي سنسد جي ڪنهن بہ سدن جو ميمبر-

(اَ) آنوڇيد ١٠٢ جي فقري (١) يا فقري (٢) ۾ ڄاڻايل ڪنهن بہ غير لياقت هيٺ اچي وڃي، يا

(ب) پنهنجي جاءِ جي پنهنجي هٿ سان لکي، حالت آنوسار، چيئرمن يا اسپيڪر کي مخاطب ٿي، استعفا ڏئي، ۽ سندس اِستعفا، حالت آنوسار، چيئرمن يا اسپيڪر دوران، قبول ٿئي، تہ سندس جاءِ، ائين ٿيڻ تي، خالي ٿيندي :

بشرطيڪ پيٽي فقري(ب) ۾ ڄاڻايل ڪنهن اِستعفا جي حالت ۾ چيئرمن يا اِسپيڪر کي، حالت آنوسار، مليل خبر مان يا ٻيءَ طرح ۽ ڪيس ٺيڪ لڳي تہ اهڙي جاچ ڪرڻ کان پوءِ، خاطري ٿئي تہ اُها اِستعفا مرضيءَ سان ڏنل يا سچي نہ آهي تہ هُو اهڙي اِستعفا قبول نہ ڪندو.

(٤) جي سنسد جي ڪنهن سدن جو ڪو ميمبر سدن جي موڪل کان سواءِ اُنجي سيني ٻئٺڪن مان سٺ ڏينهن جي مُدت لاءِ غير حاضر رهي تہ سدن سندس جاءِ خالي ظاهر ڪري سگهندو.

بشرطيڪ سٺ ڏينهن جي اُها مُدت ڳڻڻ مهل اُن مُدت جو حساب نہ ڪيو ويندو جنهن ۾ سدن بند رکيو ويو هجي يا ساندہ چئن کان وڌيڪ ڏينهن لاءِ مهمل ڪيو ويو هجي

١٠٢. ميمبريءَ لاءِ غير لياقتون

(١) سَنسد جي ڪنهن سدن جو ميمبر چونڊجڻ لاءِ ۽ ميمبر ٿيڻ لاءِ ڪو به شخص غير لائق ٿيندو-

(اَ) جي هو ڀارت سرڪار يا ڪنهن راجيه سرڪار جي هٿ هيٺ، سندس قاعدي دوران ظاهر ڪيو هجي ته اُن عهدي جو سنڀاليندڙ غير لائق نه ٿيندو، اُن ڪانسواءِ ڪو به لاڀ وارو عهدو سنڀالي ٿو؛

(ب) جي هو اَڻ سالم چت جو آهي ۽ سمرٿ ڪورٽ طرفان اِئين ظاهر ٿيل آهي؛

(ڀ) جي هو اَڻ رِها ٿيل نادار آهي،

(پ) جي هوُ ڀارت جو ناگرڪ نه آهي يا مرضيءَ سان ڪنهن پرڏيهي راڄ جي ناگرڪتا حاصل ڪئي اٿس، يا ڪنهن پرڏيهي راڄ ڏانهن وفاداري يا پوئلڳيءَ جي قبوليت هيٺ آهي؛

(ٻ) جي هو سنسد جي ٺاهيل ڪنهن قاعدي دوران يا اُن هيٺ اِئين غيرلائق آهي.

سمجهاڻي - هن فقري جي پريوجن لاءِ جي ڪو شخص سنگهه جو يا ڪنهن راجيه جو منتري آهي ته فقط اُن سبب ڪري هو ڀارت سرڪار يا اُن راجيه سرڪار جي هٿ هيٺ لاڀ وارو عهدو سنڀالي ٿو اِئين ليکيو نه ويندو.

(٢) سنسد جي ٻنهي مان ڪنهن به سَدن جو ميمبر ٿيڻ لاءِ ڪو به شخص غير لائق ٿيندو جي هو ڏهين اَنوسوچيءَ هيٺ اِئين غيرلائق آهي ته.

١٠٣. ميمبرن جي غيرلائقيءَ جي باري ۾ سوالن جو فيصلو

(١) جي ڪو سوال اُٿي ته سنسد جي ڪنهن سدن جو ڪو ميمبر اَنوڇيد ١٠٢ جي فقري (١) ۾ ڄاڻايل غيرلياقتن مان ڪنهن هيٺ آيو آهي يا نه، ته اُهو سوال راشٽرپتيءَ جي فيصلي لاءِ موڪليو ويندو ۽ هنجو فيصلو آخرين ٿيندو.

(٢) اَهڙي ڪنهن سوال تي ڪو فيصلو ڏيڻ کان اڳ راشٽرپتي چوُنڊ ڪميشن جو رايو وٺندو ۽ اُن رايي موجب عمل ڪندو.

١٠٤. اَنوڇيد ٩٩ هيٺ قسم کڻڻ يا ساکه تي چوڻ کان اڳه يا اَڻ لائق هوندي يا غير لائق ٿيندي به وهڻ ۽ ووٽ ڏيڻ لاءِ سزا

جي ڪو شخص سنسد جي ڪنهن سدن ۾ اَنوڇيد ٩٩ جي ضرورتن جي پورائي ڪرڻ کان اَڳه، يا جڏهن کيس خبر آهي ته هوُ اُنجي ميمبريءَ لاءِ لائق نه آهي يا غير لائق آهي، يا سنسد جي ڪنهن قاعدي جي اُپٻنڌن دوران سندس اِئين ڪرڻ تي

بندش وڌي ويئي آهي، ميمبر طريقي وهي يا ووٽ ڏئي نہ اِئين وهڻ يا ووٽ ڏيڻ جي هرهڪ ڏينهن لاءِ هڪ پنج سؤ رپين جي ڏنڊ لاءِ جوابدار ٿيندو جو سنگهہ ڏانهن لهڻي قرض طور وصول ڪيو ويندو.

سنڌ ۽ اُن جي ميمبرن جا اختيار، خاص حق ۽ رهايون

١٠٥. سنڌ جي سدنن ۽ اُنجي ميمبرن ۽ ڪاميٽين جا اختيار، خاص حق، وغيره

(١) هن سنوڌان جي اُپبنڌن ۽ سنڌ جي ڪارروائيءَ کي نيمت ڪندڙ نيمن ۽ قائمي حڪمن جي آڌين رهي، سنڌ ۾ واڻيءَ جي سوتنترتا رهندي.

(٢) سنڌ يا اُن جي ڪنهن ڪاميٽيءَ ۾ ڪجهہ چوڻ يا ڪو ووٽ ڏيڻ بنسبت سنڌ جي ڪنهن ميمبر تي ڪنهن ڪورٽ ۾ ڪا ڪارروائي نہ ڪئي ويندي ۽ سنڌ جي سدن جي اختياريءَ موجب يا اُن هيٺ ڪنهن رپورٽ، ڪاغذ، ووٽ يا ڪارروائيءَ جي شايع ٿيڻ بنسبت ڪو بہ شخص اهڙي نموني جوابدار نہ ٿيندو.

(٣) ٻين بابتن ۾ سنڌ جي هر سدن ۽ هر سدن جي ميمبرن ۽ ڪاميٽين جا اختيار، خاص حق ۽ رهايون اُهي ٿيندا جي سنڌ قاعدي دوران وقت بوقت نهرائي، ۽ جيستائين اِئين نهرائي تيستائين اُن سدن ۽ اُن جي ميمبرن ۽ ڪاميٽين جا سنوڌان سڌارو چوئيتاليهہ آئڪٽ ١٩٧٨ جي ڪلم ١٥ جي عمل ۾ اچڻ کان يڪدم اڳ هُئا اُهي ٿيندا.

(٤) فقري (١)، (٢) ۽ (٣) جا اُپبنڌ جن شخصن کي هن سنوڌان جي آڌار تي سنڌ جي ڪنهن سدن يا اُن جي ڪنهن ڪاميٽيءَ ۾ ڳالهائڻ ۽ ٻئي نموني ڪارروائيءَ ۾ ڀاڱ وٺڻ جو حق هُجي تن سنبنڌي اِئين لاڳو ٿيندا جيئن سنڌ جي ميمبرن سنبنڌي لاڳو ٿين ٿا.

١٠٦. ميمبرن جا پگهار ۽ ڀتا

سنڌ جي هر سدن جي ميمبرن کي سنڌ وقت بروقت قاعدي دوران نهرائي اُهي پگهار ۽ ڀتا، ۽ اِن نموني هن بابت پربنڌ ٿئي تيستائين، پارٽ ڊومينين جي

جوڙجڪي اسيمبليءَ جي ميمبرن جي حالت ۾ هن سنوڌان جي شروعات کان يڪدم اڳ هئا اُن حساب سان ۽ اُنهن شرطن موجب، پنا وٺڻ جو حق رهندو.

قانون سازيءَ جو سرشتو

١٠٧ا. بل پيش ڪرڻ ۽ پاس ڪرڻ جي باري ۾ اُپبند

(١) انوڇيد ١٠٩ ۽ ١١٧ جي ناتا بلن ۽ ٻين مالي بلن بنسبت اُپبندن جي آڌين، ڪو به بلُ سنسد جي ڪنهن به سدن ۾ شروع ٿي سگهي ٿو.

(٢) انوڇيد ١٠٨ ۽ ١٠٩ جي اُپبندن جي آڌين، ڪو به بلُ سنسد جي سدنن جو پاس ڪيل ليکيو ويندو سواءِ ته، بنان ڪنهن سڌاري جي يا اهڙن سڌارن سان جيڪي ٻنهي سدنن قبول ڪيا هجن، ٻنهي سدنن اُهو قبول ڪيو هجي.

(٣) سنسد ۾ پيل ڪو به بل سدنن جي بند رکڻ سبب خارج نه ٿيندو.

(٤) راجيه سڀا ۾ پيل بلُ جيڪو لوڪ سڀا پاس نه ڪيو هجي اُهو لوڪ سڀا برخاست ٿيڻ تي خارج نه ٿيندو.

(٥) جيڪو بلُ لوڪ سڀا ۾ پيل هجي يا لوڪ سڀا پاس ڪيو هجي ۽ راجيه سڀا ۾ پيل هجي اُهو، انوڇيد ١٠٨ جي اُپبندن جي آڌين، لوڪ سڀا جي برخاستگيءَ تي خارج ٿيندو.

١٠٨ا. ڪن حالتن ۾ ٻنهي سدنن جي گڏيل بئٺڪ

(١) هڪ سدن بلُ پاس ڪيو هجي ۽ ٻئي سدن ڏي موڪليو هجي تنهن کان پوءِ جي-

(ا) بلُ ٻئي سدن نامنظور ڪيو هجي؛ يا

(ب) بل ۾ سڌارا ڪرڻ جي باري ۾ سدن آخرين طرح مختلف راءِ ڏنا هجن؛ يا

(پ) بل ٻئي سدن کي پهچڻ جي تاريخ کان اُنجي پاس ڪرڻ کانسواءِ ڇهن مهنن کان وڌيڪ گذرن ته راشٽرپتي، لوڪ سڀا جي برخاستگيءَ ڪري بل خارج نه ٿيو هجي ته، سدنن کي، جي بئٺڪ چالو هجي ته سنديش ذوارا يا جي بئٺڪ چالو نه هجي ته عام اطلاع ذوارا، بل تي ويچار ڪرڻ ۽ ووٽ ڏيڻ لاءِ گڏيل بئٺڪ ۾ گڏجڻ لاءِ ڪين سڏائڻ جو پنهنجو ارادو ڄاڻائي سگهندو:

بشرطيڪ هن فقري ۾ ڪجھ به ناڻا بل سان لاڳو نه پوندو.

(٢) فقري (١) ۾ نرديش ڪيل ڇهن مهنن جي اَهڙي مُدت ڳڻڻ ۾ اَهڙي ڪنهن مُدت جو حساب نه ڪيو ويندو جنهن ۾ اُن فقري جي پيٽي فقري (ب) ۾ ڄاڻايل سدن بند رکيو ويو هُجي يا ساندهه چئن ڪان وڌيڪ ڏينهن لاءِ معطل ڪيو ويو هُجي.

(٣) جي راشٽرپتيءَ فقري (١) هيٺ ٻنهي سدنن جي گڏيل ٻئنڪ ڪرڻ لاءِ سدنن کي سڏائڻ جو پنهنجو اِرادو ڄاڻايو هُجي ته، ڪو به سدن بل بابت وڌيڪ ڪارروائي نه ڪندو، پر راشٽرپتي پنهنجي اطلاع جي تاريخ کان پوءِ ڪنهن به وقت اطلاع ۾ ڄاڻايل مطلب لاءِ سدنن کي گڏيل ٻئنڪ ۾ گڏجڻ لاءِ سڏائي سگهندو؛ ۽ جي هُوَ اِئين ڪري ته سدنَ ان موجب گڏ ٿيندا.

(٤) جي ٻنهي سدنن جي گڏيل ٻئنڪ ۾ جيڪڏهن ڪي سڌارا قبول ڪيا ويا هجن ته انهن سان ٻنهي سدنن جي حاضر ۽ ووٽ ڪندڙ ميمبرن جي ڪل سنکيا جي گهٽائي پاس ڪري ته، هن سنوڌان جي پريوجن لاءِ اُهو ٻنهي سدنن جو پاس ڪيل ليکيو ويندو؛

بشرطيڪ گڏيل ٻئنڪ ۾ -

(اَ) جي بل هڪڙي سدن پاس ڪيو هجي ۽ ٻئي سدن سُڌارن سان پاس نه ڪيو هجي ۽ جنهن سدن ۾ شروع ٿيو هجي اُنکي واپس نه موڪليو هجي ته بل ۾ ٻئي ڪنهن سُڌاري جي رٿ نه ڏني ويندي، سواءِ اُنهن سُڌارن جي (جيڪڏهن ڪي هجن ته) جيڪي بل جي پاس ٿيڻ ۾ دير پوڻ سبب ضروري ٿيا هُجن؛

(ب) جي بل اَهڙي نموني پاس ڪري ۽ واپس ڪيو ويو هجي ته فقط مٿي ڄاڻايل سُڌارن ۽ ٻيا اَهڙا سڌارا جي اُنهن بابتن سان واسطو رکن ٿا جن جي باري ۾ سَدن يڪراءِ نه ٿيا آهن، تن جي رٿ ڏني ويندي؛

۽ هن فقري هيٺ داخل ٿيڻ جوڳن سُڌارن جي باري ۾ صدارت ڪندڙ شخص جو فيصلو آخرين ٿيندو.

(٥) راشٽرپتيءَ جي سَدنن کي گڏجڻ لاءِ سڏائڻ جو اِرادو ظاهر ڪرڻ کانپوءِ، تنهن وچ ۾ لوڪ سڀا جي برخاستگي ٿي هُجي ته اُن جي باوجود هن اَنوڇيد هيٺ گڏيل ٻئنڪ ڪري سگهبي ۽ اُن ۾ بل پاس ڪري سگهبو.

١٠٩. ناڻا بلن بنسبت خاص ڪارروائي

(١) ناڻا بل راڄيه سڀا ۾ پيش نه ڪيو ويندو.

(٢) ناڻا بل لوڪ سڀا جي پاس ڪرڻ کانپوءِ راڄيه سڀا کي سندس سفارش لاءِ موڪليو

ويندو ۽ راجيہ سڀا بل پهچڻ جي تاريخ کان چوڏهن ڏينهن جي مُدت اندر بل پنهنجي سفارشن سان لوڪ سڀا کي واپس ڪندي ۽ پوءِ لوڪ سڀا راجيہ سڀا جي سفارشن مان سڀ يا ڪي قبول ڪري يا نامنظور ڪري سگهندي.

(٣) جي لوڪ سڀا راجيہ سڀا جون ڪي سفارشون قبول ڪري تہ ناڻا بل راجيہ سڀا جي سفارش ڪيل ۽ لوڪ سڀا جي قبول ڪيل سُڌارن سان ٻنهي سَدنن جو پاس ٿيل ليکيو ويندو.

(٤) جي لوڪ سڀا راجيہ سڀا جي سفارشن مان ڪا بہ قبول نہ ڪري تہ ناڻا بل راجيہ سڀا جي سفارش ڪيل سڌارن مان ڪنهن کان بہ سواءِ جنهن نموني لوڪ سڀا پاس ڪيو هُجي تئين ٻنهي سدنن جو پاس ٿيل ليکيو ويندو.

(٥) جي ناڻا بل لوڪ سڀا جو پاس ڪيل ۽ راجيہ سڀا کي سندس سفارشن لاءِ موڪليل مذڪور چوڏهن ڏينهن جي مُدت اندر لوڪ سڀا کي واپس نہ ڪيو وَڃي، تہ اُها مُدت پوري ٿيڻ تي اُهو ٻنهي سدنن دواران لوڪ سڀا جي پاس ڪيل نموني پاس ٿيل ليکيو ويندو.

١١٠. 'ناڻا بل' جي وياکيا

(١) هن اَڌياءَ جي پريوجن لاءِ بل، ناڻا بل ليکيو ويندو جي اُن ۾ فقط هينين بابتن مان سڀ يا ڪن سان لاڳاپو رکندڙ اُپبند هُجن، يعني -

(اَ) ڪا ڍل وجهڻ، رد ڪرڻ، معاف ڪرڻ، يا اُنکي قيرائڻ يا نيمت ڪرڻ؛

(ب) ڀارت سرڪار دواران ناڻو اُڌار وٺڻ يا ڪا گارنٽي ڏيڻ کي نيمت ڪرڻ يا ڀارت سرڪار دواران کنيل يا کڻڻ وارين ڪن بہ مالي ذميوارين بنسبت قاعدي ۾ سُڌارو ڪرڻ؛

(ٻ) ڀارت جي سَنچت نڌيءَ يا اِتفاقي نڌيءَ جو حوالو، اَهڙي ڪنهن نڌيءَ ۾ ناڻو ڀرڻ يا اُن مان ناڻو کڻڻ؛

(پ) ڀارت جي سَنچت نڌيءَ مان ناڻو ڪم آڻڻ؛

(ڀ) ڪو خرچ ڀارت جي سنچت نڌيءَ تي وڌل خرچ ظاهر ڪرڻ يا اَهڙي ڪنهن خرچ جي رقم وڌائڻ؛

(ت) ڀارت جي سنچت نڌيءَ يا ڀارت جي سرڪاري حساب جي کاتي ۾ ناڻو ملڻ يا اَهڙي ناڻي جو حوالو يا اُهو کڻڻ يا سنگهہ يا راجيہ جي حسابن جي تپاس؛يا

(ٿ) پيٽي فقري (اَ) کان (ت) ۾ ڄاڻايل بابتن مان ڪنهن سان واسطو رکندڙ
ڪا بابت.

(٢) ڪو بہ بل فقط ان سبب ڪري ناڻا بل سمجهيو نہ ويندو تہ اُن ۾ ڏنڊ يا ٻي
ڪا پئسي جي سزا وجهڻ، يا ليسن لاءِ في يا شيوا ڏيڻ لاءِ فيءَ جي گهر ڪرڻ يا ڏيڻ
جو پربنڌ آهي، يا اِن سبب ڪري تہ اُهو ڪنهن مڪاني اَختياريءَ يا جماعت دواران
مڪاني پريوجن لاءِ ڪا ڍل وجهڻ، رد ڪرڻ، معاف ڪرڻ يا انکي ڦيرائڻ يا نيمت
ڪرڻ لاءِ پربنڌ ڪري ٿو.

(٣) جي ڪو سوال اُٿي تہ بل ناڻا بل آهي يا نہ، تہ اُن تي لوڪ سڀا جي اِسپيڪر
جو فيصلو آخرين ٿيندو.

(٤) هرهڪ ناڻا بل تي، اَنوڇيد ١٠٩ هيٺ راڄيہ سڀا کي موڪليو وڃي تڏهن ۽
اَنوڇيد ١١١ هيٺ راشٽرپتيءَ کي بحاليءَ لاءِ پيش ڪيو وڃي تڏهن، لوڪ سڀا جي
اِسپيڪر جي صحي سان سرٽيفڪيٽ لکيو ويندو تہ اُهو ناڻا بل آهي.

١١١. بلن کي بحالي

بل سنسد جي سدنن پاس ڪيو هجي تہ اُهو راشٽرپتيءَ کي پيش ڪيو ويندو، ۽
راشٽرپتي ظاهر ڪندو تہ هوُ بل بحال ڪري ٿو يا اُن تي پنهنجي بحالي روڪي ٿو:

بشرطيڪ راشٽرپتي، بل بحاليءَ لاءِ کيس پيش ٿيڻ کانپوءِ ٿي سگهي اوترو جلد،
جي اُهو ناڻا بل نہ آهي تہ، بل سدنن کي واپس موڪلي سگهندو، اَهڙي وينتيءَ جي
سنديشي سان تہ هوُ بل يا اُن جي ڪن خاص ڄاڻايل اُپبنڌن تي وري ويچار ڪن ۽
خاص طور اَهڙا سُڌارا داخل ڪرڻ جي مُناسبيءَ تي ويچار ڪن جن جي هوُ پنهنجي
سنديشي ۾ سفارش ڪري، ۽ جي بل اِئين واپس اَچي تہ سدن اُن موجب بل تي وري
ويچار ڪندا ۽ جي بل سَدَنَ وري پاس ڪري سُڌارن سان يا سُڌارن بنان، ۽ راشٽرپتيءَ
کي بحاليءَ لاءِ پيش ڪن تہ راشٽرپتي اُن تي بحالي نہ روڪيندو.

مالي بابتن ۾ ڪارروائي

١١٢. ساليانو مالي بيان

(١) راشٽرپتي، هر مالي سال بنسبت اُن سال جي ڀارت سرڪار جي اَندازي آمدني

۽ خرچ جو هڪ بيان، هن ڀاڱي ۾ ’ ساليانو مالي بيان‘ طريقي نرديش ڪيل، سنسد جي ٻنهي سدنن ۾ پيش ڪرائيندو.

(٢) ساليانې مالي بيان ۾ درج ڪيل خرچ جا انداز الڳ الڳ ڏيکاريندا-

(اَ) هن سنوڌان ۾ ڀارت جي سنچت نڌيءَ تي ذمي وڌل خرچ طريقي بيان ڪيل خرچ ڪرڻ لاءِ گهربل رقمون؛ ۽

(ب) ڀارت جي سنچت نڌيءَ مان رٿيل ٻيو خرچ ڪرڻ لاءِ گهربل رقمون؛ ۽ محصولي حساب جي خرچ کي ٻئي خرچ کان الڳ رکيو ويندو.

(٣) هيٺيون خرچ ڀارت جي سنچت نڌيءَ تي ذمي وڌل خرچ ٿيندو-

(اَ) راشٽرپتيءَ جو اُجورو ۽ ڀتا ۽ سندس عهدي سنبنڌي ٻيو خرچ؛

(ب) راجيه سڀا جي چيئرمن ۽ ڊپٽي چيئرمن ۽ لوڪ سڀا جي اِسپيڪر ۽ ڊپٽي اِسپيڪر جا پگهار ۽ ڀتا؛

(ب) اُهي قرض، وياج، قرض فنڊ جي خرچ ۽ اَدائگيءَ جي رقم سميت، جن لاءِ ڀارت سرڪار جوابدار هُجي ۽ اوڌر کڻڻ ۽ قرض شيوا ۽ قرض اَدائگيءَ سنبنڌي ٻيو خرچ؛

(پ) (١) سپريم ڪورٽ جي ججن کي يا اُنهن بنسبت ڏيڻ جوڳا پگهار، ڀتا ۽ پينشن؛

(٢) فيڊرل ڪورٽ جي ججن کي يا اُنهن بنسبت ڏيڻ جوڳي پينشن؛

(٣) ڀارت جي ڪيتر ۾ سمايل ڪنهن ايراضيءَ بنسبت حڪومت جو اِستعمال ڪندڙ يا هن سنوڌان جي شروعات کان اَڳ ڪنهن وقت ڀارت ڊومينين جي گورنر جي پرانت ۾ سمايل ڪنهن ايراضيءَ بنسبت حڪومت جو اِستعمال ڪيو هجي اَهڙي ڪنهن هاءِ ڪورٽ جي ججن کي يا اُنهن بنسبت ڏيڻ جوڳي پينشن؛

(ڀ) ڀارت جي ڪامپٽرولر ۽ آڊيٽر جنرل کي يا هُن بنسبت ڏيڻ جوڳا پگهار، ڀتا ۽ پينشن؛

(ت) ڪنهن ڪورٽ يا اَمانتي ٽربيونل جي ڪنهن فتوا، ڊڪري يا اَوارڊ جي پرپائي ڪرڻ لاءِ گهربل ڪي بہ رقمون؛

(ٿ) هن سنوڌان دوارا يا سنسد دوارا قاعدي ذريعي اَهڙو ذمي وِڌل ظاهر ڪيل ٻيو ڪو خرچ.

١١٣. سنسد ۾ اَندازن بنسبت ڪارروائي

(١) اَندازن مان جيڪي پارٽ جي سنچت نڌيءَ تي ذمي وِڌل خرچ سنبنڌي هجن اُهي سنسد جي ووٽ لاءِ پيش نہ ڪيا ويندا، پر هن فقري ۾ ڪجھ بہ سنسد جي ڪنهن سدن ۾ اَهڙن اَندازن مان ڪنهن تي بحث ڪرڻ کي روڪي ٿو اِئين سمجھيو نہ ويندو.

(٢) اَهڙن اَندازن مان جيڪي بئي خرچ سنبنڌي هُجن اُهي لوڪ سڀا کي گرانٽن لاءِ گُهرن جي روپ ۾ پيش ڪيا ويندا، ۽ لوڪ سڀا کي اَختيار رهندو تہ ڪا بہ گُهر بحال ڪري يا بحال ڪرڻ کان اِنڪار ڪري يا ڪا بہ گُهر اُن ۾ ڄاڻايل رقم گھٽائي بحال ڪري.

(٣) ڪنهن بہ گرانٽ جي گُهر راشٽرپتيءَ جي سفارش کان سواءِ نہ ڪئي ويندي.

١١٤. وِنيوگہ بِلُ

(١) لوڪ سڀا اَنوڇيد ١١٣ هيٺ گرانٽون بحال ڪري تنهن کان پوءِ جيترو ٿي سگهي اوترو جلد هڪ بل پيش ڪيو ويندو جنهن ۾ پربنڌ ڪيو ويندو تہ پارٽ جي سنچت نڌيءَ مان اوترو سڀ ناڻو خرچ ڪجي جيترو گهربل هُجي-

(اَ) لوڪ سڀا دواران اِئين بحال ڪيل گرانٽن لاءِ، ۽

(ب) پارٽ جي سنچت نڌيءَ تي ذمي وڌل، پر ڪنهن بہ حالت ۾ سنسد ۾ اَڳواٽ پيش ڪيل بيان ۾ ڏيکاريل رقم کان وڌيڪ نہ، اوتري خرچ لاءِ.

(٢) سنسد جي ڪنهن بہ سدن ۾ اَهڙي ڪنهن بل تي اَهڙي سُڌاري جي رٿ نہ ڏني ويندي جنهن جو اَثر رقم ۾ ڦيرقار ڪرڻ يا بحال ڪيل گرانٽ جي مقصد ۾ تفاوت ڪرڻ يا پارٽ جي سنچت نڌيءَ تي ذمي وَڌل خرچ جي رقم ۾ ڦيرقار ڪرڻ ٿئي، ۽ ڪو بہ سُڌارو هن فقري هيٺ داخل ٿيڻ جوڳو نہ آهي اَهڙو صدارت ڪندڙ شخص جو فيصلو آخرين ٿيندو.

(٣) اَنوڇيد ١١٥ ۽ ١١٦ جي اُپبنڌن جي اَڌين رهي، هن اَنوڇيد جي اُپبنڌن اَنوسار پاس ڪيل قاعدي دواران ڪيل وِنيوگہ سواءِ پارٽ جي سنچت نڌيءَ مان ڪجھ بہ ناڻو نہ ڪڍيو ويندو.

١١٥. پوُرڪ، واڌو يا وڌيڪ گرانٽون

(١) (اَ) جي اَنوڇيد ١١٤ جي اُپبنڌن اَنوُسار ٺهيل قاعدي دواران چالو مالي سال لاءِ

ڪنهن شيوا لاءِ خرچ ڪرڻ لاءِ اِختياري ڏنل رقم اُن سال لاءِ ڪافي نہ آهي اِئين لڳي، يا اُن سال لاءِ ساليانی مالي بل ۾ ڏيان ۾ نہ آندل ڪنهن نئينءَ شيوا تي پُورڪ يا واڌو خرچ ڪرڻ لاءِ چالوُ مالي سال ۾ ضرورت ٿئي، يا

(ب) جي مالي سال درميان ڪنهن شيوا تي اُن شيوا لاءِ ۽ اُن سال لاءِ بحال ٿيل رقم کان وڌيڪ ناڻو خرچ ٿئي،

تہ راشٽرپتي ٻنهي سدنن ۾ ٻيو بيان پيش ڪرائيندو جنهن ۾ اُن خرچ جي اَندازي رقم ڏيکاريل هوندي، يا، حالت اَنوسار، لوڪ سڀا ۾ اَهڙي واڌ لاءِ گُهر پيش ڪرائيندو.

(٢) اَنوڇيد ١١٢، ١١٣ ۽ ١١٤ جا اُپبند اَهڙي ڪنهن بيان ۽ خرچ يا گُهر ۽ اَهڙو خرچ ڪرڻ لاءِ يا اَهڙيءَ گُهر بنسبت گرانٽ لاءِ ڀارت جي سنچت نڌيءَ مان ناڻا خرچ ڪرڻ لاءِ اَختياري ڏيڻ لاءِ ڪو قاعدو ڪرڻ سنبنڌي بہ اَهڙي نموني اَثرائتا ٿيندا جيئن اُهي ساليانی مالي بيان ۽ اُن ۾ ڄاڻايل خرچ يا ڪنهن گرانٽ جي گُهر ۽ اَهڙي خرچ يا گرانٽ لاءِ ڀارت جي سنچت نڌيءَ مان ناڻا خرچ ڪرڻ جي اَختياري ڏيڻ لاءِ قاعدو ڪرڻ سنبنڌي اَثرائتا آهن.

١١٦. ليکي تي ووٽ، ساک جا ووٽ ۽ اَساڌارڻ گرانٽون

(١) هن اَڌياءَ جي اَڳہ ڏنل اُپبندن ۾ ڪنهن بہ ڳالھ جي باوجود، لوڪ سڀا کي اَختيار رهندو تہ-

(اَ) ڪنهن مالي سال جي ڀاڱي لاءِ اَندازي خرچ بابت، اَهڙيءَ گرانٽ لاءِ ووٽ ڏيڻ لاءِ اَنوڇيد ١١٣ ۾ نهرايل ڪارروائي پوري ٿيڻ ۽ اُن خرچ بنسبت اَنوڇيد ١١٤ جي اُپبندن اَنوسار قاعدو پاس ٿيڻ تائين، اَڳوات ڪا گرانٽ بحال ڪري؛

(ب) ڀارت جي وسيلن تي ڪا اَڻ ڄاڻي گُهر پوري ڪرڻ لاءِ گرانٽ بحال ڪري، جڏهن اُن شيوا جي مقدار يا اَنشچت روپ ڪري اُها گُهر ساليانی مالي بيان ۾ ساڌارڻ نموني ڏنل تفصيل سان بيان نہ ٿي سگهي؛

(ٻ) اَهڙي اَساڌارڻ گرانٽ بحال ڪري جا ڪنهن مالي سال جي چالو شيوا جو جزو نہ آهي؛

۽ سنسد کي اَختيار رهندو تہ قاعدي دواران اَختياري ڏئي تہ جن پريوجنن لاءِ اُهي گرانٽون بحال ٿين اُنهن لاءِ ڀارت جي سنچت نڌيءَ مان ناڻا ڪڍيا وڃن.

(٢) فقري (١) هيٺ گرانٽ بحال ڪرڻ ۽ اُن فقري هيٺ ڪو قاعدو ڪرڻ سنبنڌي

آنوڇيد ١١٣ ۽ ١١٤ جا اُپبند اِئين اَثرائتا ٿيندا جيئن اُهي سالياني مالي بيان ۾ ذڪر ڪيل خرچ بنسبت گرانٽ بحال ڪرڻ ۽ اَهڙو خرچ ڪرڻ لاءِ پارت جي سنچت نڌيءَ مان ناڻا ڪڍڻ جي اَختياري ڏيڻ لاءِ قاعدو ڪرڻ سنبنڌي اثرائتا آهن.

١١٧. مالي بلن جي باري ۾ خاص اُپبند

(١) آنوڇيد ١١٠ جي فقري (١) جي پيٽي فقري (اَ) کان (ت) ۾ ڄاڻايل بابتن مان ڪنهن جو بہ پربند ڪندڙ بل يا سُڌارو راشٽرپتيءَ جي سفارش ڪانسواءِ پيش ڪيو يا آندو نہ ويندو ۽ اَهڙو پربند ڪندڙ بل راجيہ سڀا ۾ پيش نہ ڪيو ويندو :

بشرطيڪ ڪاٻل گهٽائڻ يا رد ڪرڻ جو پربند ڪندڙ سُڌارو آڻڻ لاءِ هن فقري هيٺ سفارش ضروري نہ ٿيندي.

(٢) ڪو بہ بل يا سُڌارو مٿي ڄاڻايل بابتن بنسبت پربند ڪري ٿو اِئين فقط اِن سبب ڪري سمجهيو نہ ويندو تہ اُن ۾ ڏنڊ يا ٻي ڪنهن پئسي جي سزا وجهڻ يا ليسن لاءِ في يا شيوا ڏيڻ لاءِ فيءَ جي گُهر ڪرڻ يا ڏيڻ جو پربند آهي، يا ان سبب ڪري تہ اُهو ڪنهن مڪاني اَختياريءَ يا جماعت دواران مڪاني پريوجن لاءِ ڪا ڍل وجهڻ، رد ڪرڻ، معاف ڪرڻ، يا اُنکي ڦيرائڻ يا نيمت ڪرڻ لاءِ پربند ڪري ٿو.

(٣) جيڪو بل قاعدو ٿيڻ سان ۽ عمل ۾ اَچڻ سان پارت جي سنچت نڌيءَ مان ڪو خرچ ڪرڻو پوي اُهو سنسد جي ڪنهن بہ سدن دواران، راشٽرپتي اُن سَدن کي بل تي ويچار ڪرڻ لاءِ سفارش نہ ڪري تيستائين پاس نہ ڪيو ويندو.

عام طور ڪارروائي

١١٨. ڪارروائيءَ جا نيم

(١) سنسد جو هرهڪ سدن پنهنجي ڪارروائي ۽ پنهنجي ڪم جي سنڀالن نيمت ڪرڻ لاءِ، هن سنوڌان جي اُپبندن جي آڌين، نيم گهڙي سگهندو.

(٢) جيسين فقري (١) هيٺ نيم نہ ٺهن تيسين پارت ڏومينين جي وڌان منڊل بنسبت هن سنوڌان جي شروعات کان يڪدم اَڳہ عمل ۾ ڪارروائيءَ جا نيم ۽ اِستائي حڪم سنسد سنبنڌي، اَهڙين ڦيرڦارين ۽ موافقتين جي آڌين جي اُنهن ۾ راجيہ سڀا جو چيئرمن يا لوڪ سڀا جو اِسپيڪر، حالت اَنوسار ڪري، اَثرائتا ٿيندا.

(٣) راجيہ سڀا جي چيئرمن ۽ لوڪ سڀا جي اِسپيڪر سان صلاح ڪرڻ بعد، راشٽرپتي

ٻنهي سدنن جي گڏيل ٻئڪن ۾ اُنهن جي وچ ۾ لهہ وچڙ بنسبت ڪارروائيءَ جا نيم گهڙي سگهندو.

(۴) ٻنهي سدنن جي گڏيل ٻئڪ ۾ لوڪ سڀا جو اِسپيڪر، يا سندس غيرحاضريءَ ۾ اَهڙو شخص جيڪو فقري (۳) هيٺ ڪارروائيءَ جي نيمن دوارا ن نهرايو وڃي اُهو، صدارت ڪندو.

۱۱۹. سنسد ۾ مالي ڪم سنٻنڌي ڪارروائيءَ کي قاعدي دواران نيمت ڪرڻ

سنسد مالي ڪم وقت سر پورو ڪرڻ لاءِ ڪنهن بہ مالي بابت يا پارٽ جي سنچت نڌيءَ مان ناڻا ڪڍڻ لاءِ ڪنهن بل سنٻنڌي سنسد جي هرهڪ سدن جي ڪارروائيءَ ۽ ڪم جي سنچالن کي قاعدي دواران نيمت ڪري سگهندي، ۽ جي ۽ جيترو قدر اَهڙو نموني ڪيل قاعدي جو ڪو بہ اُپبند اَنوڇيد ۱۱۸ جي فقري (۱) هيٺ سنسد جي ڪنهن سدن جي ناهيل ڪنهن نيم سان يا اُن اَنوڇيد جي فقري (۲) هيٺ سنسد بنسبت اثرائتي ڪنهن نيم يا اَستائي حڪم سان نهڪندڙ نہ هُجي تہ اُهو اُپبند اَثرائتو ٿيندو.

۱۲۰. سنسد ۾ ڪم آڻڻ جي ٻولي

(۱) ڀاڱ سترهين ۾ ڪنهن بہ ڳالھ جي باوجود، پر اَنوڇيد ۳۴۸ جي اُپبنڌن جي آڌين، سنسد ۾ ڪم ڪار هنديءَ ۾ يا انگريزيءَ ۾ ڪيو ويندو:

بشرطيڪ راجيہ سڀا جو چيئرمن يا لوڪ سڀا جو اِسپيڪر، يا اَهڙي نموني ڪم ڪندڙ شخص، حالت اَنوسار، جيڪو ميمبر هنديءَ يا انگريزيءَ ۾ پوريءَ طرح پنهنجو اظهار نہ ڪري سگهي اهڙي ميمبر کي سدن ۾ پنهنجي مادري ٻوليءَ ۾ ڳالهائڻ جي اِجازت ڏيئي سگهندو.

(۲) سنسد قاعدي دواران ٻئي نموني اُپبند نہ ڪري تہ هن سنوڌان جي شروعات کان پندرهن سالن جي مُدت پوري ٿيڻ کان پوءِ هيءُ اِنوڇيد اِئين اَثرائتو ٿيندو ڄڻ تہ اُن مان 'يا انگريزيءَ ۾' اِهي لفظ ڇڏي ڏنا ويا آهن.

۱۲۱. سنسد ۾ بحث تي پابندي

سنسد ۾ سپريم ڪورٽ جي يا هاءِ ڪورٽ جي ڪنهن جج جي پنهنجي فرض اَدائيءَ

۾ هلت بنسبت بحث نہ ڪيو ويندو سواءِ اُهڙي رٽ تي جنهن ۾ هن ڪان پوءِ جاڳايل اُپبند اَنوسار جج کي هٽائڻ لاءِ راشٽرپتيءَ کي وينتيءَ جي عبارت پيش ڪرڻي هُجي.

۱۲۲. سنسد جي ڪارروائيءَ ۾ ڪورٽون جاچ نہ ڪنديون

(۱) سنسد ۾ ڪنهن بہ ڪارروائيءَ جي جائزگيءَ تي، ڪارروائيءَ ۾ ڪا بيترتيبي آهي اِئين چئي اُن آڌار تي اعتراض ورتو نہ ويندو.

(۲) سنسد جو ڪو بہ عملدار يا ميمبر، جنهن کي هن سنوڌان موجب يا هيٺ سنسد ۾ ڪارروائي يا ڪم جي سنڀالن کي نيمت ڪرڻ يا بندوبست رکڻ لاءِ اَختيار ڏنا ويا هُجن، اُهو پنهنجي دواران اُنهن اَختيارن جي عمل جي باري ۾ ڪنهن بہ ڪورٽ جي حڪومت جي اَڌين نہ ٿيندو.

اَڌيائُ ٽيون

راشٽرپتيءَ جا قانون سازيءَ جا اَختيار

۱۲۳. سنسد جي رسيس درميان آرڊيننس جاري ڪرڻ جو راشٽرپتيءَ جو اَختيار

(۱) جي ڪنهن بہ وقت، جڏهن سنسد جي ٻنهي سدنن جا اِجلاس چالو نہ هجن، راشٽرپتيءَ کي خاطري ٿئي تہ اَهڙيون حالتون آهن جن ۾ جلدي قدم کڻڻ هِن لاءِ ضروري آهي، تہ هوُ اَهڙا آرڊيننس جاري ڪري سگهندو جي ڪيس حالتن پٽاندڙ ضروري لڳن.

(۲) هن اَنوڇيد هيٺ جاري ٿيل آرڊيننس کي ايترو ئي عمل ۽ اَثر رهندو جيترو سنسد جي ڪنهن قاعدي کي، پر اَهڙو هرهڪ آرڊيننس-

(اَ) سنسد جي ٻنهي سدنن جي اڳيان پيش ڪيو ويندو ۽ سنسد جي وري گڏجڻ کان ڇهہ هفتا پوري ٿيڻ تي، يا جي اُها مُدت پوري ٿيڻ کان اَڳہ ٻئي سدن آرڊيننس کي ناقبول ڪرڻ جا ٺهراءَ پاس ڪن تہ اَهڙن ٺهرائن مان ٻيو ٺهراءُ پاس ٿيڻ تي، عمل ۾ هٽڻ بند ٿيندو؛ ۽

(ب) راشٽرپتي ڪنهن بہ وقت واپس وٺي سگهندو.

سمجهاڻي - جي سنسد جا سدن جدا جدا تاريخن تي وري گڏجڻ لاءِ سڏايا ويا

هجن تہ هن فقري جي پريوجن لاءِ ڇهن هفتن جي مُدت انهن تاريخن مان پوئين تاريخ کان ڳڻي ويندي.

(٣) جي ۽ جيتري قدر هن اَنوڇيد هيٺ آرڊيننس اَهڙو کو اُپبند ڪري جيڪو سنسد هن ٻنوڌان هيٺ قاعدو ٺاهڻ لاءِ سمرٿ نہ هُجي تہ اُهو آرڊيننس اوتري قدر رد ٿيندو.

اَڌياءُ چوٿون

سنگھ نيايہ تنتر

١٢٤. سپريم ڪورٽ جي اِستاپنا ۽ جوڙجڪ

(١) ڀارت جي هڪ سپريم ڪورٽ ٿيندي جنهن ۾ ڀارت جو مکيہ نيايہ مورتي ۽، سنسد جيستائين قاعدي دوارا وڌيڪ سنکيا نهرائي تيستائين ستن کان وڌيڪ نہ ٻيا جج ٿيندا. ((١٩٨٦ جي اَئڪٽ ٢٢ موجب هاڻي ججن جي سنکيا پنجويهہ آهي)

(٢) سپريم ڪورٽ جي هرهڪ جج کي راشٽرپتي، اِن لاءِ ڪيس ضروري لڳي اَهڙن سپريم ڪورٽ جي ۽ راجين جي هاءِ ڪورٽن جي ججن سان صلاح ڪرڻ بعد پنهنجي صحي ۽ سيل سان وارنٽ دوارا مقرر ڪندو ۽ اُهو جج پنجهٺ سالن جي عمر تي پهچڻ تائين عهدي تي رهندو:

بشرطيڪ مکيہ نيايہ مورتيءَ کان سواءِ ٻئي ڪنهن جج جي مقرريءَ جي حالت ۾ ڀارت جي مُکيہ نيايہ مورتيءَ سان هميشه صلاح ڪئي ويندي:

وڌيڪ بشرطيڪ:

(اَ) جَجُ، پنهنجي صحي واريءَ لکيت سان راشٽرپتيءَ کي مخاطب ٿي، پنهنجي عهدي تان اِستعفا ڏيئي سگهندو؛

(ب) جج کي فقري (٣) ۾ پربنڌ ڪيل ريت سان پنهنجي عهدي تان هٽائي سگهبو.

(٢ اَلف) سپريم ڪورٽ جي جج جي عمر، سنسد قاعدي دوارا پربنڌ ڪري اَهڙيءَ اَختياريءَ دوارا ۽ اُن ريت طئہ ڪئي ويندي.

(٣) ڪو بہ شخص سپريم ڪورٽ جو جج مقرر ٿيڻ لاءِ لائق نہ ٿيندو سواءِ تہ هو ڀارت جو ناگرڪ هُجي ۽

(اَ) گهٽ ۾ گهٽ پنجن سالن لاءِ ڪنهن هاءِ ڪورٽ جو يا لاڳيتو ٻن يا وڌيڪ

آهڙين ڪورٽن جو جج رهيو هُجي؛ يا

(ب) گهٽ ۾ گهٽ ڏهن سالن لاءِ ڪنهن هاءِ ڪورٽ جو يا لاڳيتو ٻن يا وڌيڪ آهڙين ڪورٽن جو وڪيل رهيو هجي؛ يا

(ٻ) راشٽرپتيءَ جي راءِ ۾ نامور قاعديدان هُجي.

سمجهاڻي ۱- هن فقري ۾ 'هاءِ ڪورٽ' جي معنيٰ اُها هاءِ ڪورٽ جا ڀارت جي کيتر جي ڪنهن حصي ۾، حڪومت اِستعمال ڪري ٿي يا جنهن هن سنوڌان جي شروعات کان اڳ ڪنهن وقت حڪومت اِستعمال ڪئي هجي.

سمجهاڻي ۲- هن فقري جي پريوجن لاءِ ڪو شخص ڪيتري مُدت لاءِ وڪيل رهيو آهي اُهو ڳڻڻ لاءِ اُها مُدت شامل ڪئي ويندي جنهن ۾ وڪيل ٿيڻ کان پوءِ ڪو شخص ڊسٽرڪٽ جج کان گهٽ نہ، آهڙي عدالتي عهدي تي رهيو هُجي.

(۴) سُپريم ڪورٽ جي ڪنهن جج کي پنهنجي عهدي تان تيستائين نہ هٽايو ويندو جيستائين ڪيس ثابت ٿيل ڏُراچار يا ناقابليت سبب هٽائڻ لاءِ سنسد جي هر سدن جي اُن سدن جي ڪل ميمبرن جي ٻہ ڀاڱي ٽي کان گهٽ نہ آهڙيءَ گهڻائيءَ جي ٽيڪي واري عبارت راشٽرپتيءَ کي اُنهيءَ ئي اجلاس ۾ پيش ڪئي وڃي ۽ اُن کان پوءِ راشٽرپتي آهڙو حڪم ڪري.

(۵) سنسد قاعدي دوارا فقري (۴) هيٺ عبارت پيش ڪرڻ لاءِ ۽ جج جي ڏُراچار يا ناقابليت جي تپاس ۽ ثابتيءَ لاءِ ڪارروائي نيمت ڪري سگهندي.

(٦) سپريم ڪورٽ جو جج مقرر ٿيل هرڪو شخص پنهنجو عهدو سنڀالڻ کان اڳ، راشٽرپتيءَ يا هن خيال کان سندس مقرر ڪيل شخص جي روبرو ٽين اَنوسُوچيءَ ۾ هن پريوجن لاءِ ڏنل نموني موجب قسم کڻندو يا ساکہ تي چوندو ۽ اُن تي صحي ڪندو.

(۷) ڪو بہ شخص جيڪو سپريم ڪورٽ جي جج طريقي عهدي تي رهيو آهي اُهو ڀارت جي کيتر اندر ڪنهن بہ ڪورٽ ۾ يا ڪنهن بہ اِختياريءَ اڳيان وڪالت يا ڪم نہ ڪندو.

۱۲۵. ججن جا پگهار وغيره

(۱) سپريم ڪورٽ جي ججن کي سنسد قاعدي دوارا نهرائي اُهي پگهار ۽ جيستائين انهيءَ نموني هن باري ۾ پربنڌ ٿئي تيستائين ٻين اَنوسوچيءَ ۾ ڄاڻايل آهن اُهي پگهار ڏنا ويندا

(۲) هرڪو جج آهڙن خاص اَڌڪارن ۽ ڀتن ۽ غيرحاضريءَ جي موڪل ۽ پينشن بنسبت

اَهڙن اَڏڪارن جو، جي وقت بوقت سنسد قاعدي دواران يا هيٺ نهرائي؛ ۽ جيستائين اِئين طيءِ نهرائجي تيستائين اَهڙن خاص اَڏڪارن، پتن ۽ اَڏڪارن جو جيڪي ٻين اَنوُسوُچيءَ ۾ ڄاڻايل آهن، حقدار ٿيندو :

بشرطيڪ ڪنهن به جڄ جي خاص اَڏڪارن يا پتن يا سندس غيرحاضريءَ جي موڪل يا پينشن بنسبت اَڏڪارن ۾ سندس مقرريءَ کان پوءِ ڪيس نقصان ٿئي اَهڙي ڦيرڦار نه ڪئي ويندي.

١٢٦. ڪاريه‌ڪاري مُکيه نيايه موُرتيءَ جي مقرري

جڏهن ڀارت جي مکيه نيايه مورتيءَ جو عهدو خالي هُجي يا جڏهن مُکيه نيايه مورتي غيرحاضريءَ يا ٻئي ڪنهن سبب ڪري پنهنجي عهدي جا فرض اَدا نه ڪري سگهي تڏهن ڪورٽ جي ٻين جڄن مان هڪ، جنهن کي راشٽرپتي هن پريوجن لاءِ مقرر ڪري، اُهو عهدي جا فرض ادا ڪندو.

١٢٧. اَئِدهاڪ جڄن جي مقرري

(١) جي ڪنهن وقت ڪورٽ جو ڪو اِجلاس ڪرڻ يا چالو رکڻ لاءِ سپريم ڪورٽ جي جڄن جو ڪورم نه ٿئي ته ڀارت جو مُکيه نيايه مورتي راشٽرپتيءَ جي اَڳواٽ منظوريءَ سان ۽ نسبت واريءَ هاءِ ڪورٽ جي مُکيه نيايه مورتيءَ سان صلاح ڪرڻ بعد ڪنهن هاءِ ڪورٽ جي ڪنهن جڄ کي، جيڪو سپريم ڪورٽ جو جڄ ٿيڻ لاءِ برابر لائق هُجي ۽ جنهن کي ڀارت جو مُکيه نيايه مورتي نامزد ڪري، اُنکي ڪورٽ جي بئٺڪن ۾ ضروري هُجي اوتري مُدت لاءِ حاضريءَ لاءِ لکيت ۾ عرض ڪري سگهندو.

(٢) جنهن جڄ کي اِئين نامزد ڪيو ويو هُجي تنهن جو فرض ٿيندو ته پنهنجي عهدي جي ٻين فرضن کان-اَڳه سپريم ڪورٽ جي بئٺڪن ۾ سندس حاضري ضروري هُجي اُن وقت تي ۽ اوتريءَ مُدت لاءِ حاضر رهي، ۽ اَهڙي نموني حاضر رهندي ڪيس سپريم ڪورٽ جي جڄ جا سڀ حڪومت، اَختيار ۽ خاص اَڏڪار رهندا ۽ اُن جا فرض اَدا ڪندو.

١٢٨. سپريم ڪورٽ جي بئٺڪن ۾ رٽائر ٿيل جڄن جي حاضري

هن اَڌياءَ ۾ ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، ڀارت جو مُکيه نيايه مورتي ڪنهن به وقت، راشٽرپتيءَ جي اَڳواٽ منظوريءَ سان، ڪنهن شخص کي، جيڪو سپريم ڪورٽ جي

يا فيڊرل ڪورٽ جي جج جي عهدي تي رهيو هُجي يا جيڪو ڪنهن هاءِ ڪورٽ جي جج جي عهدي تي رهيو هجي ۽ سپريم ڪورٽ جي جج طريقي مقرريءَ لاءِ برابر لائق هُجي، اُنکي سپريم ڪورٽ جي جج طريقي وِهڻ ۽ ڪاريه ڪرڻ لاءِ عرض ڪري سگهندو ۽ هرڪو اَهڙو شخص اَهڙي نموني وهڻ ۽ ڪاريه ڪرڻ جي عرصي ۾، راشٽرپتي حڪم دواران نهرائي اَهڙن ڀتن جو حقدار ٿيندو ۽ ڪيس سپريم ڪورٽ جي جج جا سڀ حڪومت، اَختيار ۽ خاص اَڌڪار رهندا، پر ٻيءَ طرح اُن ڪورٽ جو جج ليکيو نه ويندو:

بشرطيڪ هن اَنوڇيد ۾ ڪجهه به اَگهه چيل اَهڙي ڪنهن شخص کي اُن ڪورٽ ۾ وهڻ ۽ ڪم ڪرڻ لاءِ ضروري نهرائي ٿو اِئين سمجهيو نه ويندو، سواءِ ته هُوَ اِئين ڪرڻ لاءِ رضامندي ڏئي.

١٢٩. سپريم ڪورٽ رڪارڊ جي ڪورٽ ٿيندي

سپريم ڪورٽ رڪارڊ جي ڪورٽ ٿيندي ۽ اَهڙيءَ ڪورٽ جا سڀ اَختيار، پنهنجي بي اَدبيءَ لاءِ سزا ڪرڻ جي اَختيار سميت، ڪيس رهندا.

١٣٠. سپريم ڪورٽ جو اِستان

سُپريم ڪورٽ دهليءَ ۾ يا ٻيءَ اَهڙيءَ جاءِ يا جاين تي وهندي جي ڀارت جو مکيه نيايه مُورتي، راشٽرپتيءَ جي بحاليءَ سان، وقت بوقت مقرر ڪري.

١٣١. سپريم ڪورٽ جي اوائلي حڪومت

هن سنوڌان جي اُپبنڌن جي اَڌين، ٻيءَ ڪنهن به ڪورٽ کي وانجي، سپريم ڪورٽ کي-

(اَ) ڀارت سرڪار ۽ هڪ يا وڌيڪ راجين جي وچهر؛ يا

(ب) هڪ طرف ڀارت سرڪار ۽ ڪو راجيه يا ڪي راجيه ۽ ٻئي طرف ڪن ٻين هڪ يا وڌيڪ راجين جي وچهر؛ يا.

(پ) ٻن يا وڌيڪ راجين جي وچهر، ڪنهن به تڪرار ۾ اوائلي حڪومت رهندي، جي ۽ جيتري قدر تڪرار ۾ اَهڙو سوال (قاعدي يا حقيقت جو) سمايل آهي جنهن تي ڪنهن قانوني حق جي هُئڻ يا اُنجي حد جو آڌار آهي:

بشرطيڪ اَهڙي حڪومت اَهڙي ڪنهن تڪرار ۾ نه رهندي جيڪو ڪنهن صلح

نامي، ناه، اِنجام نامي، واعدي، سَنَدَ يا ٻئي اِنهيءَ قسم جي دستاويز مان اُٿي جو هن سنوڌان جي شروعات کان اڳ ڪيل يا ٿيل هجي ۽ اهڙيءَ شروعات کان پوءِ عمل ۾ هجي، يا جنهن ۾ اِهو پربند ٿيل هجي ته اُها حڪومت اهڙي تڪرار ۾ نه رهندي.

١٣١. الف. x x x x

١٣٢. سپريم ڪورٽ جي ڪن حالتن ۾ هاءِ ڪورٽن مان اپيل جي حڪومت

(١) پارٽ جي کيتر ۾ ڪنهن به هاءِ ڪورٽ جي ديواني، فوجداري چاهي ٻيءَ ڪنهن ڪارروائيءَ ۾ ڪنهن به نهراءَ، ڊڪريءَ يا آخرين حڪم تي سپريم ڪورٽ ۾ اپيل ٿي سگهندي، جيڪڏهن هاءِ ڪورٽ انوڇيد ١٣٤ الف هيٺ اهڙو سرٽيفڪيٽ ڏئي ته ڪيس ۾ هن سنوڌان جي ارٿ جي باري ۾ قاعدي جو حقيقي سوال اُٿي ٿو.

x x x x

(٣) جي اهڙو سرٽيفڪيٽ ڏنو وڃي ته ڪيس جي ڪا به ڌُر سپريم ڪورٽ کي اِن آڌار تي اپيل ڪري سگهندي ته اڳ ڇيل اهڙو ڪو سوال غلط فيصل ڪيو ويو آهي.

سمجهاڻي - هن انوڇيد جي پريوجن لاءِ، محاوري ’آخري حڪم‘ ۾ اهڙو حڪم اچي وڃي ٿو جنهن ۾ اهڙيءَ تڪراري ڳالهه جو فيصلو ٿيو هجي جيڪو جي اپيل ڪندڙ جي فائدي ۾ فيصل ٿئي ته ڪيس جي آخرين نيڪال لاءِ ڪافي هُجي.

١٣٣. ديواني وشين بنسبت هاءِ ڪورٽن مان اپيلن ۾ سپريم ڪورٽ جي اپيل جي حڪومت

(١) پارٽ جي کيتر ۾ هاءِ ڪورٽ جي ديواني ڪارروائيءَ ۾ ڪنهن به نهراءَ، ڊڪريءَ يا آخرين حڪم تي سپريم ڪورٽ ۾ اپيل ٿي سگهندي، جي هاءِ ڪورٽ انوڇيد ١٣٤ الف هيٺ سرٽفڪيٽ ڏئي ته-

(اَ) ڪيس ۾ عام اهميت جو قاعدي جو حقيقي سوال اُٿي ٿو، ۽

(ب) هاءِ ڪورٽ جي رايي ۾ اُهو سوال سپريم ڪورٽ دواران فيصل ٿيڻ ضروري آهي.

(٢) انوڇيد ١٣٢ ۾ ڪنهن به ڳالهه جي باوجود فقري (١) هيٺ اپيل ڪندڙ ڪا

۽ ٻُڌ اَپيل جي آڌارن ۾ هڪ اَهڙو آڌار وٺي سگهندي تہ هن سنوڌان جي ارٿ جي باري ۾ قاعدي جو حقيقي سوال غلط فيصل ڪيو ويو آهي.

(٣) هن اَنوڇيد ۾ ڪنهن بہ ڳالھ جي باوجود، سواءِ اِن جي تہ سنسد قاعدي دواران ٻئي نموني پربنڌ ڪري، هاءِ ڪورٽ جي هڪ جج جي نهراءَ، ڊڪريءَ يا آخري حڪم تي سپريم ڪورٽ ۾ اَپيل نہ ٿي سگهندي.

١٣٤. فوجداري وشين بنسبت سپريم ڪورٽ جي اپيل جي حڪومت

(١) ڀارت جي کيتر ۾ هاءِ ڪورٽ جي فوجداري ڪارروائيءَ ۾ ڪنهن بہ نهراءَ، آخري حڪم يا سزا تي سپريم ڪورٽ ۾ اَپيل ٿي سگهندي، جي هاءِ ڪورٽ -

(اَ) اَپيل ۾ ڪنهن جوابدار کي ڇڏي ڏيڻ جي حڪم کي رد ڪيو هجي ۽ کيس موت جي سزا ڏني هجي؛ يا

(ب) پنهنجي اختياريءَ جي اَڌين ڪنهن ڪورٽ مان ڪيس پاڻ هلائڻ لاءِ گُهرائي ورتو هجي ۽ اَهڙي مقدمي ۾ جوابدار کي ڏوهي نهرايو هجي ۽ موت جي سزا ڏني هجي؛ يا.

(پ) اَنوڇيد ١٣٤ اَلف هيٺ سرٽيفڪيٽ ڏئي تہ ڪيس سپريم ڪورٽ ۾ اَپيل ڪرڻ جي لائق آهي :

بشرطيڪ پيٽي فقري (پ) هيٺ اَپيل اَهڙن اَپبندن هيٺ جي اِن باري ۾ اَنوڇيد ١٤٥ جي فقري (١) هيٺ ڪيا وڃن ۽ اَهڙن شرطن جي اَڌين جي هاءِ ڪورٽ قائم ڪري يا گُهر ڪري، ٿيندي.

(٢) سنسد قاعدي دواران، اَهڙن شرطن ۽ محدودين جي اَڌين جي اُن قاعدي ۾ ڄاڻايل هجن، سپريم ڪورٽ کي ڀارت جي کيتر ۾ هاءِ ڪورٽ جي ڪنهن بہ فوجداري ڪارروائيءَ ۾ ڪنهن بہ نهراءَ، آخرين حڪم يا سزا تي اَپيل وٺڻ ۽ ٻڌڻ جا وڌيڪ اَختيار ڏيئي سگهندي.

١٣٤ اَلف. سپريم ڪورٽ ۾ اَپيل لاءِ سرٽيفڪيٽ

اَنوڇيد ١٣٢ جي فقري (١) ۾ يا اَنوڇيد ١٣٣ جي فقري (١) ۾ يا اَنوڇيد ١٣٤ جي فقري (١) ۾ نرديش ڪيل ڪو بہ نهراءُ، ڊڪري، آخري حڪم يا سزا پاس ڪندڙ يا ڏيندڙ هرڪا هاءِ ڪورٽ-

(اَ) ڪيس اِئين ڪرڻ ٺيڪ لڳي تہ پنھنجي مرضيءَ سان، ۽

(ب) جي اَھڙي ٺھراءَ، ڊڪري، آخري حڪم يا سزا پاس ڪرڻ يا ڏيڻ کان يڪدم پوءِ ناراض ڌير ڏُر يا اُنجي طرفان زباني عرضي ڏني تہ ضرور، اِھو پاس ڪرڻ يا ڏيڻ کان پوءِ تي سگھي اوترو جلد اِھو سوال فيصل ڪندي تہ آنوچيد ۱۳۲ جي فقري (۱) يا آنوچيد ۱۳۳ جي فقري (۱) يا، حالت آنوسار، آنوچيد ۱۳۴ جي فقري (۱) ۾ نرديش ڪيل سرٽيفڪيٽ اُن ڪيس بنسبت ڏنو وڃي يا نہ-

۱۳۵. موجوده قاعدي ھيٺ فيڊرل ڪورٽ جي حڪومت ۽ اَختيارن جو سپريم ڪورٽ استعمال ڪري سگھندي

جيستائين سنسد قاعدي دواران ٻيو اُپبند ڪري نہ ٿي ڇڏي، سپريم ڪورٽ کي آنوچيد ۱۳۳ يا آنوچيد ۱۳۴ جا اُپبند لاڳو نہ پون اَھڙي ڪنھن وشيہ بنسبت بہ حڪومت ۽ اَختيار رھندا، جي ھن سنوڌان کان يڪدم اڳ، ڪنھن موجوده قاعدي ھيٺ اُن وشيہ سنبنڌي فيڊرل ڪورٽ دواران حڪومت ۽ اَختيار اِستعمال ڪرڻ جوڳا ھئا.

۱۳۶. سپريم ڪورٽ دواران اَپيل لاءِ خاص اِجازت

(۱) ھن اَڌياءَ ۾ ڪنھن بہ ڳالھ جي باوجود سپريم ڪورٽ ڀارت جي ڪيتر ۾ ڪنھن بہ ڪورٽ يا ٽربيونل جي ڪنھن بہ وشيہ يا ڪيس ۾ پاس ڪيل يا ڏنل ڪنھن بہ ٺھراءَ، ڊڪري، فيصلي، سزا يا حڪم تي اَپيل ڪرڻ لاءِ پنھنجي مرضيءَ موجب، خاص اِجازت ڏيئي سگھندي.

(۲) فقري (۱) ۾ ڪجھ بہ ھٿيار بند سئنا سنبنڌي قاعدي دواران يا ھيٺ رچيل ڪنھن ڪورٽ يا ٽربيونل جي پاس ڪيل يا ڏنل ڪنھن ٺھراءَ، فيصلي، سزا يا حڪم سان لاڳو نہ پوندو.

۱۳۷. سپريم ڪورٽ دواران ٺھرائن يا حڪمن جي نظرثاني

سنسد دواران ڪيل قاعدي جي اُپبندن يا آنوچيد ۱۴۵ ھيٺ ڪيل نيمن جي آڌين، سپريم ڪورٽ کي پنھنجي ڪنھن بہ ظاھر ڪيل ٺھراءَ يا ڪيل حڪم جي نظرثاني ڪرڻ جو اَختيار رھندو.

١٣٨. سپريم ڪورٽ جي حڪومت وڌائڻ

(١) سپريم ڪورٽ کي سنگهه سوچيءَ ۾ ڄاڻايل وشين مان ڪنهن به بنسبت سنسد قاعدي دوارا بخشي اهڙي وڌيڪ حڪومت ۽ اختيار رهندا.

(٢) جي سنسد قاعدي دوارا سپريم ڪورٽ دوارا اهڙي حڪومت ۽ اختيارين جو استعمال ڪرڻ جو اُپبند ڪري، ته سپريم ڪورٽ کي ڪنهن به وشيه بنسبت اهڙي وڌيڪ حڪومت ۽ اختيار رهندا جي پارٽ سرڪار ۽ ڪا راجيه سرڪار خاص ناهه دوارا بخشي.

١٣٩. سپريم ڪورٽ کي ڪي رِٽ جاري ڪرڻ جا اختيار بخشڻ

سنسد قاعدي دوارا سپريم ڪورٽ کي انوڇيد ٣٢ جي فقري (٢) ۾ ڄاڻايل آهن اُنهن ڪانسواءِ ڪنهن به پريوجن لاءِ هدايتون، حڪم يا رِٽ، جنهن ۾ 'هيبئس ڪارپس'، 'مئنڊمس'، 'منع نامو'، 'ڪووارنٽو' ۽ 'سُرشاري' اچي وڃن ٿا يا اُنهن مان ڪا به جاري ڪرڻ جو اختيار بخشي سگهندي.

١٣٩.الف. ڪي ڪيس بدلي ڪرڻ

(١) ساڳيا يا گهڻي ڀاڱي ساڳيا سوال اُٿاريندڙ ڪيس سپريم ڪورٽ ۽ هڪ يا وڌيڪ هاءِ ڪورٽن ۾ يا ٻن يا وڌيڪ هاءِ ڪورٽن ۾ پيل هجن ۽ سپريم ڪورٽ کي پنهنجي مرضيءَ سان يا ڀارت جي اٽارني جنرل يا اهڙي ڪيس جي ڌر جي عرضيءَ تي خاطري ٿئي ته اهي سوال عام اهميت جا حقيقي سوال آهن ته سپريم ڪورٽ اُهو ڪيس يا اُهي ڪيس هاءِ ڪورٽ يا هاءِ ڪورٽن مان گهرائي وٺي سگهندي ۽ سڀ ڪيس پاڻ نيڪال ڪري سگهندي :

بشرطيڪ اُهي قاعدي جا سوال فيصل ڪرڻ کان پوءِ سپريم ڪورٽ ڪو به اهڙو گهرايل ڪيس اهڙن سوالن تي پنهنجي نهراءَ جي نقل سان، جنهن هاءِ ڪورٽ مان ڪيس گهرايو ويو هجي تنهن کي واپس موڪلي سگهندي، ۽ هاءِ ڪورٽ اُهي ملڻ تي اُن نهراءُ مطابق ڪيس نيڪال ڪرڻ جي ڪارروائي ڪندي.

(٢) جي ڪيس نياءَ جو اُديش پورو ڪرڻ لاءِ اِئين ڪرڻ صلاح ڀريو لڳي ته سپريم ڪورٽ ڪنهن به هاءِ ڪورٽ ۾ پيلُ ڪو به ڪيس، اپيل يا ٻي ڪارروائي ڪنهن به ٻيءَ هاءِ ڪورٽ کي بدلي ڪري سگهندي.

١٤٠. سپريم ڪورٽ جا اَنوُسنگڪ اَختيار

سنسد قاعدي دواران سپريم ڪورٽ کي هن سنوڌان جي ڪنهن بہ اُپبنڌن سان اَڻ نهڪندڙ نہ هجڻ اَهڙا وڌيڪ اَختيار بخشڻ لاءِ اُپبند ڪري سگهندي، جيڪي ڪورٽ کي هن سنوڌان دواران يا هيٺ بخشيل حڪومت جو وڌيڪ اَثرائتي نموني عمل ڪرڻ لاءِ شڪتيمان ڪرڻ جي پريوجن لاءِ ضروري يا مناسب لڳن.

١٤١. سپريم ڪورٽ جو ظاهر ڪيل قاعدو سيني ڪورٽن کي پائبند ڪندو

سپريم ڪورٽ دواران ظاهر ڪيل قاعدو ڀارت جي کيتر اَندر سيني ڪورٽن تي پائبند ڪندڙ ٿيندو.

١٤٢. سپريم ڪورٽ جي ڊڪرين ۽ حڪمن جي تعميل ۽ پڌر وغيره بابت حڪم

(١) سپريم ڪورٽ پنهنجي حڪومت جي عمل ۾ اَهڙي ڊڪري پاس ڪري سگهندي يا اهڙو حڪم ڪري سگهندي جو وٽس چالو ڪنهن ڪيس يا وشيہ ۾ مُڪمل نياءُ ڪرڻ لاءِ ضروري هُجي، ۽ اِئين پاس ڪيل ڪا بہ ڊڪري يا ڪيل ڪو بہ حڪم ڀارت جي سڄي کيتر ۾ سنسد دواران ڪيل قاعدي دواران يا هيٺ ٺهرايو وَڃي اَهڙي نموني ۽ جيستائين اِئين اِن بنسبت پربنڌ ٿئي تيستائين راشٽرپتي حڪم دواران ٺهرائي اَهڙي نموني، تعميل جوڳو ٿيندو.

(٢) سنسد دواران هن باري ۾ ڪيل قاعدي جي اُپبنڌن جي آڌين سپريم ڪورٽ کي ڀارت جي سڄي کيتر بنسبت ڪنهن بہ شخص کي حاضر ڪرائڻ لاءِ، ڪي بہ دستاويز پڌر ڪرڻ يا رَجوُ ڪرائڻ لاءِ يا پنهنجي بي اَدبيءَ لاءِ جاچ ۽ سزا ڪرڻ جي پريوجن لاءِ ڪو بہ حڪم ڪرڻ لاءِ سڀ ۽ هرڪو اَختيار رهندو.

١٤٣. راشٽرپتيءَ جو سپريم ڪورٽ سان صلاح ڪرڻ جو اَختيار

(١) جي ڪنهن بہ وقت راشٽرپتيءَ کي اِئين لڳي تہ قاعدي جو يا حقيقت جو ڪو سوال اُٿيو آهي يا اُٿڻ وارو آهي جيڪو اَهڙي قسم جو آهي ۽ اَهڙي عام اَهميت جو آهي جو اُن تي سُپريم ڪورٽ جو رايو وٺڻ صلاح پريو آهي، تہ هو اُهو سوال اُن ڪورٽ

کي ويچارڻ لاءِ موڪلي سگهندو، ۽ ڪورٽ پاڻ نيڪ سمجهي اهڙيءَ شنوائيءَ ڪان پوءِ، اُن تي پنهنجو رايو راشٽرپتيءَ کي رپورٽ ڪري سگهندي.

(٢) راشٽرپتي، آنوچيد ١٣١ جي پرنتوڪ ۾ ڪنهن بہ ڳالهہ جي باوجود، اُن پرنتوڪ ۾ ڄاڻايل قسم جو ڪو بہ تڪرار سپريم ڪورٽ کي رايي لاءِ موڪلي سگهندو، ۽ سپريم ڪورٽ پاڻ نيڪ سمجهي اهڙيءَ شنوائيءَ کان پوءِ، اُن تي پنهنجو رايو راشٽرپتيءَ کي رپورٽ ڪندي.

١٤٤. سول ۽ عدالتي اختيارين جو سپريم ڪورٽ جي مدد ۾ ڪم ڪرڻ

ڀارت جي کيتر ۾ سڀ اختياريون سول ۽ عدالتي، سپريم ڪورٽ جي مدد ۾ ڪم ڪنديون.

١٤٤.الف. x x x x

١٤٥. ڪورٽ جا نيم وغيره

(١) سنسد دواران ٺاهيل ڪنهن قاعدي جي اُپبنڌن جي آڌين، سپريم ڪورٽ وقت بوقت، راشٽرپتيءَ جي بحاليءَ سان ڪورٽ جي پد تي ۽ سرشتي کي عام طور نيمت ڪرڻ لاءِ نيم ٺاهي سگهندي، جنهن ۾ اچي وڃن ٿا-

(اَ) ڪورٽ روبرو وڪالت ڪندڙ شخص جي باري ۾ نيم؛

(ب) اپيلون ٻڌڻ جو سرشتو ۽ اپيلن سان واسطو رکندڙ اپيلون ڪورٽ ۾ ڪيتري وقت اندر داخل ٿين اُن سميت، ٻين بابتن جي باري ۾ نيم؛

(پ) ڀاڱ ٽئين دواران بخشيل حقن مان ڪنهن جي بہ تعميل لاءِ ڪورٽ ۾ ڪارروائيءَ جا نيم؛

(پ پ) آنوچيد ١٣٩ الف هيٺ ڪورٽ ۾ ڪارروائيءَ جي باري ۾ نيم؛

(پ) آنوچيد ١٣٤ جي فقري (١) جي پيٽي فقري (پ) هيٺ اپيلون قبول ڪرڻ جي باري ۾ نيم؛

(پ) ڪورٽ دواران ظاهر ڪيل ڪنهن نبراءَ يا ڪيل حڪم جي ڪهڙن شرطن جي آڌين نظرثاني ٿي سگهي ۽، ڪيتري وقت اندر ڪورٽ کي اهڙي نظرثانيءَ لاءِ عرضيون داخل ٿين اُن سميت، نظرثانيءَ لاءِ سرشتي جي باري ۾ نيم؛

(ت) ڪورٽ ۾ ڪنهن ڪارروائيءَ جا ۽ اُن سان پرسنگ خرچ جي باري ۾ ۽ اُن ۾ ڪارروائيءَ بنسبت فيون وٺڻ جي باري ۾ نيم؛

(ٿ) ضامن تي ڇڏڻ جي باري ۾ نيم؛

(ٽ) ڪارروائي روڪڻ جي باري ۾ نيم؛

(ٺ) ڪا اپيل جا ڪورٽ کي لڳي تہ بيهودي يا تنگ ڪرڻ لاءِ يا دير وجهڻ جي پريوجن لاءِ آندي ويئي آهي تنهنجي مختصر فيصلي جو پربند ڪندڙ نيم؛

(ٿ) آنوڇيد ٣١٧ جي فقري (١) ۾ نرديش ڪيل جاچن لاءِ ڪارروائيءَ جي باري ۾ نيم.

(٢) فقري (٣) جي اُپبندن جي آڌين، هن آنوڇيد هيٺ ڪيل نيم ڪنهن پريوجن لاءِ گهٽ ۾ گهٽ ڪيترا جج وِهن اُهو مقرر ڪري سگهندا، ۽ اڪيلي ججن ۽ ڊويزن ڪورٽن جي اختيارن لاءِ پربند ڪري سگهندا.

(٣) هن سنوڌان جي اَرٿ جي باري ۾ قاعدي جو حقيقي سوال اُٿاريندڙ ڪو بہ ڪيس فيصل ڪرڻ جي پريوجن لاءِ يا آنوڇيد ١٤٣ هيٺ موڪليل ڪو ڪيس ٻڌڻ جي پريوجن لاءِ وِهڻ وارن ججن جي سنکيا گهٽ ۾ گهٽ پنج ٿيندي :

بشرطيڪ آنوڇيد ١٣٢ کان سواءِ هن آڌياءَ جي ٻين ڪن اُپبندن هيٺ ڪا بہ اپيل ٻڌندڙ ڪورٽ پنجن کان گهٽ ججن جي ٺهيل هُجي ۽ اپيل جي شنوائي درميان ڪورٽ کي خاطري ٿئي تہ اپيل ۾ هن سنوڌان جي اَرٿ جو ڪو حقيقي سوال شامل آهي جنهن جو فيصلو اپيل جي نيڪال ڪرڻ لاءِ ضروري آهي تہ اُها ڪورٽ سوال هن فقري جي تقاضا موجب جُڙيل ڪورٽ کي رايو ڏيڻ لاءِ موڪليندي، ۽ رايو اَچڻ تي اُن رايي مطابق اپيل جو نيڪال ڪندي.

(٤) سُپريم ڪورٽ ڪو بہ فيصلو کُليءَ ڪورٽ کانسواءِ نہ ڏيندي، ۽ آنوڇيد ١٤٣ هيٺ ڪا بہ رپورٽ فقط کُليءَ ڪورٽ ۾ ڏنل رايي پٺاندڙ ئي ڪئي ويندي.

(٥) ڪو بہ نِرڻُ ۽ ڪو بہ آهڙو رايو ڪيس جي شنوائيءَ ۾ حاضر ججن جي گهڻائيءَ جي سهمتيءَ کانسواءِ نہ ڏنو ويندو، پر هن فقري ۾ ڪا بہ ڳالهہ جيڪو جج سهمت نہ ٿئي تنهن کي اختلافي نِرڻُ يا رايو ڏيڻ کان روڪي ٿو اِئين نہ سمجهيو ويندو.

١٤٦. سپريم ڪورٽ جا عملدار ۽ ملازم ۽ خرچ

(١) سپريم ڪورٽ جي عملدارن ۽ ملازمن جي مقرري ڀارت جو مُکيہ نيايہ مورتي، يا ٻاڻ هدايت ڪري اُهو ٻيو جج يا عملدار ڪندو :

بشرطيڪ راشٽرپتي نيم دوران اهڙي ڳُهر ڪري سگهندو تہ اُن نيم ۾ ڄاڻايل حالتن ۾ ڪورٽ سان نسبت رکندڙ ڪنهن عهدي تي ڪورٽ سان اڳ ۾ ئي لاڳو نہ هجي اُهو شخص سنگهہ پبلڪ سروس ڪميشن سان صلاح ڪرڻ کان سواءِ مقرر نہ ڪيو وڃي.

(۲) سنسد دوران ڪيل ڪنهن قاعدي جي اُپبنڌن جي آڌين، سپريم ڪورٽ جي عملدارن ۽ مُلازمن جي نوڪريءَ جا شرط اُهي ٿيندا جي ڀارت جو مکيہ نيايہ مورتي يا ڀارت جي مُکيہ نيايہ مورتيءَ جي هن پريوجن لاءِ نيم ٺاهڻ لاءِ ڏنل اَختياريءَ وارو ٻيو جج يا عملدار نيمن دوران ٺهرائي :

بشرطيڪ هن فقري هيٺ ٺهيل نيمن لاءِ، جيتري قدر اُهي پگهار، ڀَتا موڪل يا پينشن سنبنڌي هجن، راشٽرپتيءَ جي بحالي ضروري ٿيندي.

(۳) سپريم ڪورٽ جو ڪاروباري خرچ، جنهن ۾ ڪورٽ جي عملدارن ۽ مُلازمن کي ڏيڻ جوڳا يا اُنهن بنسبت سڀ پگهار، ڀتا ۽ پينشن اَچي وڃن ٿا، ڀارت جي سَنچت نڌيءَ تي ذمي وڌل خرچ ٿيندو، ۽ ڪورٽ جون ورتل فيون ۽ ٻيا ناڻا اُن نڌيءَ جو ڀاڱ ٿيندا.

۱۴۷. اَرٿ

هن اَڌياءَ ۾ ۽ ڀاڱي ڇهين جي اَڌياءَ پنجين ۾ هن سنوڌان جي اَرٿ جي باري ۾ ڪنهن حقيقي قاعدي جي سوال جي نرديش جو اِهو مطلب ٿيندو تہ اُن ۾ گورنمينٽ آف - اِنڊيا اَئڪٽ، ۱۹۳۵ (اُن قاعدي کي سڌاريندڙ يا وڌائيندڙ ڪنهن قاعدي سميت) يا ڪنهن آرڊر اِن ڪائونسل يا اُن هيٺ ڪيل حڪم، يا اِنڊين اِنڊپينڊنس اَئڪٽ، ۱۹۴۷، يا اُن هيٺ ڪيل ڪنهن حڪم جي اَرٿ جي باري ۾ حقيقي قاعدي جو سوال بہ اَچي وڃي ٿو.

اَڌياءُ پنجون

ڀارت جو ڪامپٽرولر ۽ آڊيٽر جنرل

۱۴۸. ڀارت جو ڪامپٽرولر ۽ آڊيٽر جنرل

(۱) ڀارت جو هڪ ڪامپٽرولر ۽ آڊيٽر جنرل ٿيندو جنهن کي راشٽرپتي پنهنجي

صحي ۽ سيل سان وارنٽ دوران مقرر ڪندو ۽ فقط سپريم ڪورٽ جي جج جهڙي نموني ۽ اهڙن ڪارڻن تي ڪيس عهدي تان هٽائي سگهبو.

(٢) پارٽ جو ڪامپٽرولر ۽ آڊيٽر جنرل طريقي مقرر ٿيل هرڪو شخص پنهنجو عهدو سنڀالڻ کان اڳ، راشٽرپتيءَ يا هن خيال کان سندس مقرر ڪيل شخص جي روبرو، ٽين انوسوچيءَ ۾ هن پريوجن لاءِ ڏنل نموني موجب قسم کڻندو يا ساک تي چوندو ۽ اُن تي صحي ڪندو.

(٣) ڪامپٽرولر ۽ آڊيٽر جنرل جو پگهار ۽ نوڪريءَ جا ٻيا شرط سنسد قاعدي دوران نهرائي اُهي ٿيندا، ۽ جيسين اِئين نهرائجي تيسين ٻين انوسوچيءَ ۾ ڄاڻايل موجب ٿيندا :

بشرطيڪ ڪامپٽرولر ۽ آڊيٽر جنرل جي پگهار ۾ چاهي غيرحاضريءَ جي موڪل، پينشن يا رٽائر ٿيڻ جي عمر جي باري ۾ هنجي اَڏڪارن ۾ سندس مقرريءَ کان پوءِ ڪيس نقصان ٿئي اهڙي ڦيرڦار نہ ڪئي ويندي.

(٤) ڪامپٽرولر ۽ آڊيٽر جنرل پنهنجو عهدو ڇڏڻ کان پوءِ پارٽ سرڪار يا ڪنهن راجيہ سرڪار وڌيڪ عهدي لاءِ لائق نہ ٿيندو.

(٥) هن سنوڌان جي ۽ سنسد دوران ٺاهيل قاعدي جي اُپبنڌن جي آڌين، پارٽ جي آڊٽ ۽ اَڪائونٽ کاتي ۾ نوڪري ڪندڙ شخصن جي نوڪريءَ جا شرط ۽ ڪامپٽرولر ۽ آڊيٽر جنرل جا ڪاروباري اَختيار اُهي ٿيندا جي راشٽرپتي ڪامپٽرولر ۽ آڊيٽر جنرل سان صلاح ڪرڻ بعد نيمن دوران نهرائي.

(٦) پارٽ جي ڪامپٽرولر ۽ آڊيٽر جنرل جي آفيس جو ڪاروباري خرچ، اُن آفيس ۾ نوڪري ڪندڙ شخصن کي ڏيڻ جوڳا يا اُنهن بنسبت سڀني پگهارن ۽ ڀتن ۽ پينشن سميت، پارٽ جي سنچت نڌيءَ تي ذمي وڌل خرچ ٿيندو.

١٤٩. ڪامپٽرولر ۽ آڊيٽر جنرل جا فرض ۽ اَختيار

ڪامپٽرولر ۽ آڊيٽر جنرل، سنگهہ جي ۽ راجين جي ۽ ٻيءَ ڪنهن اَختياريءَ يا سنسٿا جي حسابن سنبنڌي سنسد قاعدي دوران يا هيٺ نهرائي اُهي فرض اَدا ڪندو ۽ انهن اختيارن جو استعمال ڪندو ۽ جيسين هن بنسبت اَهڙو پربنڌ ٿئي تيسين اَهڙا فرض اَدا ڪندو ۽ اَهڙن اَختيارن جو اِستعمال ڪندو جي هن سنوڌان جي شروعات کان يڪدم اڳ، جدا جدا، پارٽ ڊومينين ۽ پرانتن جي حسابن سنبنڌي آڊيٽر جنرل آف انڊيا کي بخشيل هُئا يا اِستعمال ڪرڻ جوڳا هُئا.

١٥٠. سنگهہ جي ۽ راجين جي حسابن جو نمونو

سنگهہ جا ۽ راجين جا حساب راشٽرپتي ڪامپٽرولر ۽ آڊيٽر جنرل جي صلاح تي نهرائي اُن نموني رکيا ويندا.

١٥١. آڊٽ رپورٽ

(١) سنگهہ جي حسابن سنبنڌي ڪامپٽرولر ۽ آڊيٽر جنرل جون رپورٽون راشٽرپتيءَ کي پيش ڪيون وينديون، جيڪي هو سنسد جي هرهڪ سَدن اڳيان رکائيندو.

(٢) راجيہ جي حسابن سنبنڌي ڪامپٽرولر ۽ آڊيٽر جنرل جون رپورٽون راجيہ جي راجيپال کي پيش ڪيون وينديون، جيڪي هو راجيہ جي وڌان منڊل اَڳيان رکائيندو.

باڳ ڇهون

راڄيه

اَڌياءُ پهريون

عام

١٥٢. وياکيا

هن ڀاڱي ۾ مضمون ٻئي نموني تقاضا نه ڪري ته، محاوري 'راڄيه' ۾ ڄمون ۽ ڪشمير جو راڄيه نه اَچي وڃي.

اَڌياءُ ٻيون -ڪاروباري

راڄيپال

١٥٣. راڄين جا راڄيپال

هرهڪ راڄيه لاءِ هڪ راڄيپال ٿيندو؛

بشرطيڪ هن آئوچيد ۾ ڪجهه به ساڳئي شخص جي ٻن يا وڌيڪ راڄين لاءِ راڄيپال طريقي مقرريءَ کي نه روڪيندو.

١٥٤. راڄيه جو ڪاروباري اَختيار

(١) راڄيه جو ڪاروباري اَختيار راڄيپال جي حوالي رهندو ۽ اُن جو اِستعمال هو سڌيءَ طرح يا پنهنجي زيردست عملدارن دوارا هن سنوڌان پٽاندڙ ڪندو.

(٢) هن آئوچيد ۾ ڪجهه به -

(اَ) ڪنهن موجوده قاعدي دوارا ڪنهن ٻيءَ اختياريءَ کي بخشيل ڪي به ڪرتب راڄيپال کي بدلي ڪري ڏنو اِئين سمجهيو نه ويندو؛ يا

(ب) سنسد يا راڄيه جي وڌان منڊل کي قاعدي دوارا، ڪرتب راڄيپال جي زيردست ڪنهن اَختياريءَ کي بخشڻ کان نه روڪيندو.

١٥٥. راجيپال جي مقرري

راجيہ جي راجيپال کي راشٽرپتي پنهنجي صحيءَ سيل سان وارنٽ دوران مقرر ڪندو.

١٥٦. راجيپال جي عهدي جو مُدو

(١) راجيپال پنهنجي عهدي تي راشٽرپتيءَ جي خوشيءَ تائين چالو رهندو.

(٢) راجيپال پنهنجي صحيءَ واريءَ لکيت دوران راشٽرپتيءَ کي مخاطب ٿي پنهنجي عهدي تان اِستعفا ڏيئي سگهندو.

(٣) هن اَنوڇيد جي اَڳ ڏنل اُپبندن جي اَڌين، راجيپال پنهنجي عهدي سنڀالڻ جي تاريخ کان پنجن سالن جي مُدي تائين عهدي تي رهندو :

بشرطيڪ راجيپال پنهنجو مُدو پورو ٿيڻ جي باوجود، سندس اُتراَڌڪاري پنهنجو عهدو سنڀالي، تيستائين عهدي تي چالو رهندو.

١٥٧. راجيپال طريقي مقرريءَ لاءِ لياقتون

ڪوبہ شخص راجيپال طريقي مقرريءَ لائق نہ ٿيندو سواءِ تہ هو ڀارت جو ناگرڪ هُجي ۽ پنجٽيهن سالن جي عمر پوري ڪئي هُجيس.

١٥٨. راجيپال جي عهدي جا شرط

(١) راجيپال سنسد جي ٻنهي مان ڪنهن سدن جو يا پهرين اَنوسوچيءَ ۾ ڄاڻايل ڪنهن راجيہ جي وڌان منڊل جي ڪنهن سدن جو ميمبر نہ ٿيندو، ۽ جي سنسد جي ڪنهن بہ سدن جو يا اَهڙي ڪنهن راجيہ جي وڌان منڊل جي ڪنهن سدن جو ميمبر راجيپال مقرر ٿئي تہ هو راجيپال جو عهدو سنڀالي اُن تاريخ تي اُن سدن ۾ هُن پنهنجي جاءِ خالي ڪئي اِئين ليکيو ويندو.

(٢) راجيپال ٻئي ڪنهن لاڀ واري عهدي تي نہ رهندو.

(٣) راجيپال کي مسواڙ ڏيڻ کانسواءِ پنهنجا سرڪاري نواس ڪم آڻڻ جو حق رهندو ۽ سنسد قاعدي دوران نهرائي اَهڙي اُجوري، ڀتن ۽ خاص اَڌڪارن، ۽ اِن نموني هن باري ۾ پربنڌ ٿئي تيستائين ٻين اَنوسوچيءَ ۾ ڄاڻايل اُجوري، ڀتن ۽ خاص اَڌڪارن جو حقدار ٿيندو.

(۳.الف) جتي ساڳئي شخص کي ٻن يا وڌيڪ راڄين جو راڄپال مقرر ڪيو وڃي اُتي راڄپال کي ڏيڻ جوڳا اُجورا ۽ ڀتا راڄين جي وچ ۾ راشٽرپتي حڪم دواران نهرائي اُن پرماڻ ۾ ورڇيا ويندا.

(۴) راڄپال جا اُجورا ۽ ڀتا سندس عهدي جي مُدي درميان گهٽايا نہ ويندا.

١٥٩. راڄپال دواران قسم يا ساکہ

هرڪو راڄپال ۽ راڄپال جا ڪرتب اَدا ڪندڙ هرڪو شخص پنهنجو عهدو سنڀالڻ کان اَڳ، راڄيہ سنبنڌي حڪومت جو اِستعمال ڪندڙ هاءِ ڪورٽ جي مُکيہ نيايہ مورتيءَ، يا اُنجي غيرحاضريءَ ۾ اُن ڪورٽ جي ميسر سينيئر ۾ وڌيڪ سينئر جج جي روبرو هيٺئين نموني قسم کڻندو يا ساکہ تي چوندو ۽ اُنتي صحي ڪندو يعنيٰ تہ- 'مان، فلاڻو، ايشور جو قسم ٿو کڻان / گنڀيرتا سان ساکہ تي ٿو چوان، تہ مان ايمانداريءَ سان .... (راڄيہ جو نالو) جي راڄپال جي عهدي جو عمل ڪندس (يا راڄپال جا ڪرتب اَدا ڪندس) ۽ پنهنجي بهترين شڪتيءَ سان سنوڌان ۽ قانون کي قائم رکندس ۽ اُن جي سنڀال ۽ بچاءُ ڪندس ۽ مان .... (راڄيہ جو نالو) جي جنتا جي شيوا ۽ بهبوديءَ لاءِ پاڻ کي اَرپڻ ڪندس.'

١٦٠. ڪن اتفاقي حالتن ۾ راڄپال جا ڪرتب اَدا ڪرڻ

هن اَڌياءَ ۾ پربنڌ نہ ھُجي اَهڙيءَ ڪنهن اِتفاقي حالت ۾ راڄپال جا ڪرتب اَدا ڪرڻ لاءِ راشٽرپتيءَ کي ٺيڪ لڳي اَهڙو پربنڌ ڪري سگهندو.

١٦١. معافي وغيره بخشڻ ۽ ڪن حالتن ۾ سزا مهمل ڪرڻ، معاف ڪرڻ يا ڦيرائڻ جو راڄپال جو اَختيار

راڄيہ جي راڄپال کي اَختيار رهندو تہ سزا جي معافي، مهملي، مهلت يا رعايت بخشي يا راڄيہ جي عملي اَختيار واريءَ بابت سان نسبت رکندڙ ڪنهن قاعدي خلاف گناهہ لاءِ سزاياب ٿيل شخص جي سزا مهمل ڪري، معاف ڪري يا ڦيرائي.

١٦٢. راڄيہ جي عملي اَختيار جي پهچ

هن سنوڌان جي اُپبنڌن جي اَڌين، راڄيہ جي عملي اَختيار اُنهن بابتن تائين پهچندو جن بنسبت راڄيہ جي وڌان منڊل کي قاعدا ٺاهڻ جو اَختيار هُجي :

بشرطيڪ ڪنهن به وشيه ۾، جنهن بنسبت راجيه جي وڌان منڊل ۾ سنسد کي قاعدو ٺاهڻ جو اختيار هجي، راجيه جو عملي اختيار، هن سنوڌان يا سنسد دواران ڪيل ڪنهن قاعدي هيٺ سنگهه يا اُنجي اختيارين کي صاف طرح عطا ڪيل عملي اختيار جي آڌين ۽ اُنجي محدود رهندو.

منتري پريشد

١٦٣. راجيپال کي مدد ڪرڻ ۽ صلاح ڏيڻ لاءِ منتري پريشد

(١) هن سنوڌان دواران يا هيٺ ڪن ڪرتبن يا اُنهن مان ڪن جو ڪيس پنهنجي مرضيءَ موجب عمل ڪرڻ لازم هُجي اُنهيءَ ڪانسواءِ پنهنجي ڪرتبن جي عمل ۾ راجيپال کي مدد ڪرڻ ۽ صلاح ڏيڻ لاءِ، منتري پريشد ٿيندي جنهن جو وڏو مُکيه منتري هوندو.

(٢) جي ڪو سوال اُٿي ته ڪو وشيه اَهڙو آهي يا نه جنهن بنسبت راجيپال کي هن سنوڌان دواران يا هيٺ پنهنجي مرضيءَ موجب ڪم ڪرڻ لازمي آهي، ته راجيپال جو پنهنجي مرضيءَ موجب ڏنل فيصلو آخرين ٿيندو، ۽ راجيپال جي ڪيل ڪنهن به ڳالهه جي جائزگيءَ تي اِن آڌار تي اعتراض نه ورتو ويندو ته هن کي پنهنجي مرضيءَ موجب هلڻ کپندو هو يا نه هلڻ کپندو هو.

(٣) راجيپال کي منترين ڪا صلاح ڏني، يا ڪهڙي صلاح ڏني، اُن سوال جي جاچ ڪنهن به ڪورٽ ۾ نه ڪئي ويندي.

١٦٤. منترين جي باري ۾ ٻيا اُپٻنڌ

(١) مُکيه منتريءَ کي راجيپال مقرر ڪندو ۽ ٻيا منتري راجيپال مُکيه منتريءَ جي صلاح تي مقرر ڪندو، ۽ منتري پنهنجي عهدي تي راجيپال جي خوشيءَ تائين چالو رهندا :

بشرطيڪ بهار، مڌيه پرديش ۽ اوڙيسا راجين ۾ جَن جاتي ڪلياڻ جي حوالي ۾ هڪ منتري ٿيندو، جنهن وٽ اَنوسوچت جاتين ۽ پنتي پيل ورگن جو ڪلياڻ يا ٻئي ڪنهن ڪم جو حوالو به ٿي سگهي ٿو.

(٢) منتري پريشد گڏيل نموني راجيه جي وڌان سڀا ڏانهن جوابدار رهندي.

(٣) ڪو بہ منتري پنھنجو عھدو سنڀالي تنھن کان اڳ راجيپال ڪيس ٽين انوسوچيءَ ۾ ھن پريوجن لاءِ ڏنل نمونن موجب عھدي ۽ رازداريءَ جا قسم کڻائيندو.

(٤) ڪو بہ منتري جيڪو سلسليوار ڇھن مھنن جي ڪنھن مُدت لاءِ راجيہ جي وڌان منڊل جو ميمبر نہ آھي اُھو اُھا مُدت پوري ٿيڻ تي منتري نہ رھندو.

(٥) منترين جا پگھار ۽ ڀتا راجيہ جو وڌان منڊل وقت بوقت قاعدي دواران نھرائي اُھي ٿيندا، ۽ جيستائين راجيہ جو وڌان منڊل اِئين طيءِ نھرائي تيستائين ٻين انوسوچيءَ ۾ ڄاڻايل موجب ٿيندا.

راجيہ جو اَئڊووڪيٽ جنرل

١٦٥. راجيہ جو اَئڊووڪيٽ جنرل

(١) ھرھڪ راجيہ جو راجيپال، ھاءِ ڪورٽ جو جج مقرر ٿيڻ جي لائق ھجي اھڙي شخص کي راجيہ جو اَئڊووڪيٽ جنرل مقرر ڪندو.

(٢) اَئڊووڪيٽ جنرل جو فرض ٿيندو تہ اُن راجيہ سرڪار کي اَھڙين قانوني بابتن ۾ صلاح ڏئي ۽ قانوني خاصيت جا ٻيا اَھڙا فرض اَدا ڪري جي راجيپال وقت بوقت سندس حوالي ڪري يا ڪيس سؤنپي ۽ ھن سنوڌان يا اُن وقت عمل ۾ ٻئي ڪنھن قاعدي دواران يا ھيٺ ڪيس عطا ڪيل ڪرتب اَدا ڪري.

(٣) اَئڊووڪيٽ جنرل پنھنجي عھدي تي راجيپال جي خوشيءَ تائين چالو رھندو ۽ راجيپال نھرائي اُھو محنتاڻو ڪيس ملندو.

سرڪاري ڪم جو سنچالن

١٦٦. راجيہ سرڪار جي ڪم جو سنچالن

(١) راجيہ سرڪار جي سڀ ڪاروباري ڪارروائي راجيپال جي نالي ۾ ڪيل ظاھر ڪئي ويندي.

(٢) راجيپال جي نالي ۾ ڪيل ۽ لکيل حڪم ۽ ٻيا دستاويز راجيپال جي ٺاھيل نيمن ۾ ڄاڻايل نموني تصديق ڪيا ويندا، ۽ اھڙي نموني تصديق ٿيل ڪنھن حڪم يا دستاويز

جي جائزگيءَ تي اِن آڌار تي اعتراض نہ ورتو ويندو تہ اُهو راجيپال جو ڪيل يا لکيل حڪم يا دستاويز نہ آهي.

(٣) راجيہ سرڪار جو ڪم وڌيڪ سهوليت سان ڏئي انهيءَ لاءِ ۽، جيترو قدر اُهو ڪم اَهڙو نہ آهي جنهن بنسبت راجيپال کي هن سنوڌان موجب يا هيٺ پنهنجي مرضيءَ موجب ڪم ڪرڻ لازمي هُجي اُهو ڪم منترين کي ورهائڻ لاءِ راجيپال نيم ٺاهيندو.

x x x x x

١٦٧. راجيپال کي خبر پهچائڻ وغيره بنسبت مکيہ منتريءَ جا فرض

هرهڪ راجيہ جي مکيہ منتريءَ جو فرض ٿيندو تہ-

(اَ) راجيہ جي معاملن جي ڪاروباري ۽ قانون سازيءَ جي رِٿُنِ سنبنڌي منتري پريشد جي سڀني فيصلن جي راجيہ جي راجيپال کي ڄاڻ ڪري؛

(ب) راجيہ جي معاملن جي ڪاروبار ۽ قانون سازيءَ جي رِٿُنِ سنبنڌي راجيپال گهرائي اَهڙي خبر رسائي؛ ۽

(ٻ) جي راجيپال گهر ڪري تہ، ڪا بہ اَهڙي بابت منتري پريشد جي ويچارڻ لاءِ پيش ڪري جنهن تي ڪنهن منتريءَ فيصلو ورتو هُجي پر جيڪا منتري پريشد جي زير ويچار نہ ٿي هُجي.

اَڌياءُ ٽيون

راجيہ جو وڌان منڊل

عام

١٦٨. راجين ۾ وڌان منڊلن جي رچنا

(١) هرهڪ راجيہ لاءِ هڪ وڌان منڊل ٿيندو جنهن ۾ هوندا راجيپال، ۽

(اَ) بِهار، مهاراشٽرا، ڪرناٽڪ ۽ اُترپرديش راجين ۾ بہ سدن؛

(آنڌرپرديش وڌان پريشد (منسوخي) اَئڪٽ، ١٩٨٥ (١٩٨٥ جو ٣٤) (١ جون ١٩٨٨٥ کان) آنڌرپرديش لفظ ڪڍيا ويا.) (تامل ناڊو وڌان پريشد (منسوخي) اَئڪٽ، ١٩٨٦ (١٩٨٦ جو ٤٠) (١ نومبر ١٩٨٦ کان) 'تامل ناڊو' لفظ ڪڍيا ويا)

(ب) ٻين راڄين ۾، هڪ سدن.

(٢) جتي راڄيہ جي وڌان منڊل جا ٻہ سَدن هجن اُتي هڪ وڌان پريشد ۽ ٻيو وڌان سڀا نالي ٿيندو، ۽ جتي فقط هڪ سدن هجي اُتي اُهو وڌان سڀا نالي ٿيندو.

١٦٩. راڄين ۾ وڌان پريشد ختم ڪرڻ يا رچڻ

(١) آنوڇيد ١٦٨ ۾ چيل ڪنهن بہ ڳالھ جي باوجود، سنسد ڪنهن وڌان پريشد واري راڄيہ ۾ اُها پريشد ختم ڪرڻ لاءِ يا جنهن راڄيہ ۾ اهڙي پريشد نہ آهي اُن ۾ اهڙي پريشد رچڻ لاءِ قاعدي دوارا پربنڌ ڪري سگهندي، جي راڄيہ جي وڌان سڀا اُن مطلب جو ٺهراءُ سڀا جي ڪل ميمبرن جي گهٽائيءَ سان ۽ سڀا جي حاضر ۽ ووٽ ڪندڙ ميمبرن جي ٻہ ڀاڱي ٽي کان گهٽ نہ اهڙي گهٽائيءَ سان پاس ڪري.

(٢) فقري (١) ۾ نرديش ڪيل ڪنهن قاعدي ۾ هن سنوڌان جي سُڌاري لاءِ اهڙا اُپبند هئڻ گهرجن جيڪي اُن قاعدي جي اُپبندن کي عملي بنائڻ لاءِ ضروري هجن ۽ اُن ۾ سنسد ضروري سمجهي اهڙا پورڪ، پرسنگڪ ۽ پرڻامڪ اُپبند پڻ ٿي سگهن ٿا.

(٣) اَڳ چيل ڪو قاعدو آنوڇيد ٣٦٨ جي پريوجن لاءِ هن سنوڌان جو سڌارو ليکيو نہ ويندو.

١٧٠. وڌان سڀائن جي رچنا

(١) آنوڇيد ٣٣٣ جي اُپبندن جي آڌين، هرهڪ راڄيہ جي وڌان سڀا ۾ پنج سؤ کان مٿي نہ ۽ سٺ کان گهٽ نہ ايترا ميمبر ٿيندا جي راڄيہ ۾ مُلڪي تڪن مان سڌيءَ چونڊ دوارا چونڊيا ويندا.

(٢) فقري (١) جي پريوجن لاءِ، هرهڪ راڄيہ کي مُلڪي تڪن ۾ اهڙي نموني وراهيو ويندو جو هرهڪ تڪ جي آدمشماري ۽ اُن کي ورڇيل جاين جي سنکيا جي وچ ۾ پرماڻ، جيترو ٿي سگهي اوترو، سڄي راڄيہ ۾ ساڳيو هجي.

سمجهاڻي - هن فقري ۾ محاوري 'آدمشماري' جي معنيٰ آهي تہ اڳين آخرين جن ڳڻنا وقت تحقيقات ٿيل آدمشماري جنهن جا متعلق انگ شايع ڪيا ويا هجن:

بشرطيڪ هن سمجهاڻيءَ ۾ اڳين آخرين جن ڳڻنا جنهن جا متعلق انگ شايع ڪيا ويا هجن اُن جو نرديش، جيستائين سال ٢٠٠٠ کان پوءِ پهرين جن ڳڻنا جا متعلق انگ شايع ٿين تيستائين، ١٩٧١ جي جن ڳڻنا ڏانهن سمجهيو ويندو.

(٣) هرهڪ جن ڳڻنا پوري ٿيڻ تي هرهڪ راڄيہ جي وڌان سڀا ۾ ڪل جاين جي سنکيا ۽ هر راڄيہ جي ملڪي تڪن ۾ ورهاڱي کي اَهڙي اَختياريءَ دواران ۽ اَهڙي نموني وري ٺاهي بهاريو ويندو جيئن سنسد قاعدي دواران نهرائي :

بشرطيڪ اَهڙي وري ٺاهي بهارڻ جو اَثر وڌان سڀا ۾ عيوضيپڻي تي اُن وقت موجود وڌان سڀا جي برخاستگيءَ تائين نہ ٿيندو :

وڌيڪ بشرطيڪ اَهڙي وري ٺاهي بهارڻ جو اَثر راشٽرپتي حڪم دواران نهرائي اُن تاريخ کان ٿيندو ۽ جيستائين اَهڙي وري ٺاهي بهارڻ جو اَثر ٿئي تيستائين، وڌان سڀا لاءِ ڪابہ چونڊ اَهڙي وري ٺاهي بهارڻ کان اڳہ هوندڙ مُلڪي تڪن جي آڌار تي ٿي سگهندي :

۽ بشرطيڪ جيستائين سال ٢٠٠٠ کان پوءِ ڪيل پهرين جن ڳڻنا جا متعلق انگ شايع ٿين تيستائين هن فقري هيٺ هرهڪ راڄيہ جي وڌان سڀا ۾ جاين جي ڪل سنکيا ۽ اُن راڄيہ جي مُلڪي تڪن ۾ ورهاڱي کي وري ٺاهي بهارڻ ضروري نہ ٿيندو.

١٧١. وڌان پريشدن جي رچنا

(١) وڌان پريشد واري ڪنهن بہ راڄيہ جي وڌان پريشد جي ميمبرن جي ڪل سنکيا اُن راڄيہ جي وڌان سڀا جي ميمبرن جي ڪل سنکيا جي هڪ ڀاڱي ٽي کان وڌيڪ نہ ٿيندي :

بشرطيڪ ڪنهن بہ راڄيہ جي وڌان پريشد ۾ ميمبرن جي ڪل سنکيا چاليهن کان گهٽ ڪنهن بہ حالت ۾ نہ ٿيندي.

(٢) جيسين سنسد قاعدي دواران ٻيو ڪو اُپبند ڪري تيسين ڪنهن بہ راڄيہ جي وڌان پريشد جي رچنا فقري (٣) جي اُپبندن موجب ٿيندي.

(٣) راڄيہ جي وڌان پريشد جي ڪل ميمبرن مان -

(اَ) جيترو ٿي سگهي اوترو، هڪ ڀاڱي ٽيون حصو اُهي چونڊڪ چونڊيندا جن ۾ راڄيہ جي ميونسپالٽيون، ضلع بورڊن ۽ ٻين اَهڙين مڪاني اَختيارين جا ميمبر هوندا جي سنسد قاعدي دواران ڄاڻائي؛

(ب) جيترو ٿي سگهي اوترو، هڪ ڀاڱي ٻارهون حصو اُهي چونڊڪ چونڊيندا جن ۾ راڄيہ ۾ رهندڙ اَهڙا شخص هوندا جي ڀارت جي ڪيتر ۾ ڪنهن يونيورسٽيءَ جا گهٽ ۾ گهٽ ٽن سالن لاءِ گرئجوئيٽ رهيا هجن يا گهٽ ۾ گهٽ ٽن سالن لاءِ اَهڙين لياقتن وارا رهيا هجن جي سنسد قاعدي دواران يا هيٺ اَهڙيءَ ڪنهن

يونيورسٽيءَ جي گريجوئيٽ جي برابر نهرايون هجن؛

(ب) جيترو ٿي سگهي اوترو هڪ ٻاڳي ٻارهون حصو اُهي چونڊڪ چونڊيندا جن ۾ اَهڙا شخص هوندا جي گهٽ ۾ گهٽ ٽن سالن لاءِ راڄيھ اندر ماڌيمڪ اسڪول کان گهٽ درجي جون نہ اَهڙيون تعليمي سنسٿائون، جي سنسد قاعدي دواران يا هيٺ نهرائي، تن ۾ پاڙهڻ جي ڪم ۾ لڳا رهيا هجن؛

(پ) جيترو ٿي سگهي اوترو هڪ ٻاڳي ٽيون حصو راڄيھ جي وڌان سڀا جا ميمبر اَهڙن شخصن مان چونڊيندا جي وڌان سڀا جا ميمبر نہ هجن؛

(ڀ) باقيءَ کي راڄيپال فقري (۵) جي اُپبنڌن پٽاندڙ ٿاقيندو.

(۴) فقري (۳) جي پيٽي فقري (اَ)، (ب) ۽ (ٻ) هيٺ چونڊجڻ وارا ميمبر سنسد جي ٺاهيل ڪنهن قاعدي دواران يا اُن هيٺ نهرايو وڃي اَهڙن ملڪي ٽڪن مان چونڊيا ويندا، ۽ اُن فقري جي اُنهن پيٽي فقرن ۽ پيٽي فقري (پ) هيٺ چونڊون يا انداز عيوضيپٽي جي سرشتي موجب هڪ منتقل ووٽ ذريعي ڪيون وينديون.

(۵) فقري (۳) جي پيٽي فقري (ڀ) هيٺ جيڪي ميمبر راڄيپال ٿاقيندو اُهي هيٺ ڏنل وشين بنسبت خاص علم يا عملي آزمودي وارا شخص هوندا، يعني تہ:-

ساهيتہ، وگيان، هُنر، سهڪاري هلچل ۽ سماج شيوا.

۱۷۲. راڄيھ وڌان منڊلن جي مُدت

(۱) هرڪنهن راڄيھ جي هرڪا وڌان سڀا، جي اُن کان اَڳہ برخاست نہ ٿي هجي تہ، اُن جي پهرينءَ بئٺڪ جي مقرر ڪيل تاريخ کان پنڄن سالن لاءِ چالو رهندي ۽ نہ وڌيڪ، ۽ اُها پنڄن سالن جي مدت پوري ٿيڻ جو اَثر وڌان سڀا جي برخاستگي ٿيندو؛

بشرطيڪ جيستائين مشڪل حالت جو اَعلان عمل ۾ هجي تيستائين سنسد قاعدي دواران اُها مدت ايتريءَ مدت تائين وڌائي سگهندي جا هڪ ئي وقت هڪ سال کان وڌيڪ نہ هجي ۽ ڪنهن بہ حالت ۾ اعلان جو عمل بند ٿيڻ کان پوءِ ڇهن مهنن کان وڌيڪ نہ هجي.

(۲) راڄيھ جي وڌان پريشد برخاست ڪانہ ٿيندي، پر اُنجا ٿي سگهي اوتري قدر ٽيون حصو ميمبر، سنسد قاعدي دواران هن بابت ۾ اُپبنڌ ڪري اُن موجب، هر ٻيون سال پورو ٿيڻ تي، جيترو ٿي سگهي اوترو جلد، رٽائر ڪندا.

١٧٣. راڄيہ وڌان منڊل جي ميمبريءَ لاءِ لياقت

ڪنهن راڄيہ جي وڌان منڊل ۾ جاءِ ڀرڻ لاءِ چونڊجڻ لاءِ ڪوبہ شخص لائق نہ ٿيندو سواءِ تہ هو -

(اَ) ڀارت جو ناگرڪ هجي ۽ چونڊ ڪميشن طرفان هن خيال کان اَختياري ڏنل شخص روبرو ٿين اَنوسوچيءَ ۾ هن پريوجن لاءِ ڏنل نموني موجب قسم کڻي يا ساک ڀري ۽ صحي ڪري؛

(ب) وڌان سڀا ۾ جاءِ جي حالت ۾ پنجويهن سالن کان گهٽ عمر جو نہ هجي ۽ وڌان پريشد ۾ جاءِ جي حالت ۾ ٽيهن سالن کان گهٽ عمر جو نہ هجي؛ ۽

(پ) سنسد دواران ٺاهيل قاعدي يا اُن هيٺ اُن باري ۾ ٺهرايل ٻيون لياقتون منجهس هجن.

١٧٤. راڄيہ وڌان منڊل جو اجلاس، اُن کي بند رکڻ ۽ برخاستگي

(١) راڄيپال وقت بوقت راڄيہ جي سدن کي يا هرهڪ سدن کي، ڪيس ٺيڪ لڳي اُن وقت ۽ جاءِ تي ڪٺي ٿيڻ لاءِ سڏائيندو، پر اُن جي هڪ اَجلاس جي پڇاڙيءَ جي بيٺڪ ۽ ايندڙ اِجلاس جي پهرئينءَ بيٺڪ لاءِ مقرراٿيل تاريخ جي وچ ۾ ڇهہ مهنا نہ پوندا.

(٢) راڄيپال وقت بوقت -

(اَ) سدن يا ٻنهي مان ڪوبہ سدن بند رکي سگهندو؛

(ب) وڌان سڀا برخاست ڪري سگهندو.

١٧٥. راڄيپال جو سدن يا سدنن کي مخاطب ٿيڻ ۽ سنديشا موڪلڻ جو حق

(١) راڄيپال وڌان سڀا کي، يا وڌان پريشد واري راڄيہ جي حالت ۾، راڄيہ جي وڌان منڊل جي ٻنهي مان ڪنهن هڪڙي سدن کي يا ٻنهي سدنن کي گڏ مخاطب ٿي سگهندو ۽ اُن پريوجن لاءِ ميمبرن جي حاضريءَ جو حڪم ڪري سگهندو.

(٢) راڄيپال، راڄيہ جي وڌان منڊل جي سدن يا سدنن کي وڌان منڊل اڳيان ويچار هيٺ ڪنهن بل بنسبت يا ٻيءَ ڪنهن حالت ۾، سنديشا موڪلي سگهندو ۽ جنهن سدن کي اَهڙو سنديشو موڪليو وڃي اُهو سهوليت موجب جلد از جلد سنديشي ۾ ويچار

ڪرڻ لاءِ چاڻايل بابت تي ويچار ڪندو.

١٧٦. راجيپال جو خاص وياکيان

(١) راجيپال وڌان سڀا جي هرهڪ عام چونڊ کان پوءِ پهرئين اِجلاس جي شروعات ۾ ۽ هرهڪ سال جي پهرئين اجلاس جي شروعات ۾ وڌان سڀا کي يا وڌانِ پريشد واري راجيہ جي حالت ۾ ٻنهي سدنن جي گڏيل سڀا کي مخاطب ٿيندو ۽ وڌان منڊل کي ڪيس سڏائڻ جي سببن جي ڄاڻ ڪندو.

(٢) سدن يا هرهڪ سدن جي ڪارروائيءَ کي نيمت ڪرڻ وارن نيمن ۾ اَهڙي وياکيان ۾ ڄاڻايل بابتن تي بحث ڪرڻ لاءِ وقت ڦاڪڻ جو پربنڌ ڪيو ويندو.

١٧٧. سدنن بنسبت منترين ۽ اَڊووڪيٽ جنرل جا حق

هرڪنهن منتريءَ ۽ راجيہ جي اڊووڪيٽ جنرل کي راجيہ جي وڌان سڀا ۾ يا وڌان پريشد واري راجيہ جي حالت ۾ ٻنهي سدنن ۾ ڳالهائڻ جو ۽ ٻيءَ طرح ڪارروائيءَ ۾ ڀاڱ وٺڻ جو ۽ ڪنهن بہ ڪاميٽي جنهن جو هو ميمبر نامزد ڪيو وڃي اُن ۾ ڳالهائڻ جو ۽ ٻيءَ طرح ڪارروائيءَ ۾ ڀاڱ وٺڻ جو حق رهندو پر هن اَنوڇيد جي آڌار تي هو ووٽ ڏيڻ جو حقدار نہ ٿيندو.

راجيہ وڌان منڊل جا عهديدار

١٧٨. وڌان سڀا جا اسپيڪر ۽ ڊپٽي اِسپيڪر

راجيہ جي هرڪا وڌان سڀا جيترو ٿي سگهي اوترو جلد وڌان سڀا جي ٻن ميمبرن کي جدا جدا پنهنجي اِسپيڪر ۽ ڊپٽي اِسپيڪر طريقي چونڊيندي، ۽ جڏهن بہ اِسپيڪر يا ڊپٽي اِسپيڪر جو عهدو خالي ٿئي تڏهن وڌان سڀا ٻئي ميمبر کي حالت اَنوسار، اِسپيڪر يا ڊپٽي اِسپيڪر طريقي، چونڊيندي.

١٧٩. اِسپيڪر ۽ ڊپٽي اِسپيڪر جي عهدي جو خالي ٿيڻ ۽ عهدي تان استعفا ڏيڻ ۽ هٽائڻ

وڌان سڀا جي اِسپيڪر يا ڊپٽي اِسپيڪر جو عهدو سنڀاليندڙ ميمبر -

(اَ) جي وڌان سڀا جو ميمبر هئڻ بند ٿئي ته پنهنجو عهدو خالي ڪندو؛

(ب) ڪنهن به وقت پنهنجي صحيءَ واريءَ لکيت دواران، جي اُهو ميمبر اِسپيڪر آهي ته ڊپٽي اِسپيڪر کي مخاطب ٿي، ۽ جي اُهو ميمبر ڊپٽي اِسپيڪر آهي ته اِسپيڪر کي مخاطب ٿي، پنهنجي عهدي تان اِستعفا ڏيئي سگهندو؛ ۽

(پ) وڌان سڀا جي اُن وقت سڀني ميمبرن جي گهڻائيءَ جي پاس ڪيل ٺهراءُ سان کيس عهدي تان هٽائي سگهبو:

بشرطيڪ فقري (پ) جي پريوجن لاءِ ڪو ٺهراءُ تيستائين پيش نه ڪيو ويندو جيستائين ٺهراءُ پيش ڪرڻ جي اِرادي جو گهٽ ۾ گهٽ چوڏهن ڏينهن جو نوٽيس نه ڏنو ويو هجي:

وڌيڪ بشرطيڪ جڏهن به وڌان سڀا برخاست ٿئي ته اِسپيڪر پنهنجو عهدو برخاستگيءَ بعد وڌان سڀا جي پهرينءَ بيٺڪ کان يڪدم اَڳ تائين خالي نه ڪندو.

۱۸۰. ڊپٽي اِسپيڪر يا ٻئي شخص جو اِسپيڪر جي عهدي جا فرض اَدا ڪرڻ يا اِسپيڪر طريقي ڪم ڪرڻ جو اختيار

(۱) اِسپيڪر جو عهدو خالي هجي تڏهن عهدي جا فرض ڊپٽي اِسپيڪر يا جي ڊپٽي اِسپيڪر جو عهدو به خالي هجي ته وڌان سڀا جو ميمبر جنهن کي هن پريوجن لاءِ راجيپال مقرر ڪري، اُهو اَدا ڪندو.

(۲) وڌان سڀا جي ڪنهن به بيٺڪ مان اِسپيڪر جي غير حاضريءَ ۾ ڊپٽي اِسپيڪر يا، جي اُهو به غير حاضر هجي ته، اُهو شخص جيڪو وڌان سڀا جي ڪارروائيءَ جي نيمن دواران ٺهرايو وڃي، يا جي اُهو شخص حاضر نه آهي ته، ٻيو شخص جيڪو وڌان سڀا ٺهرائي، اُهو اِسپيڪر طريقي ڪم ڪندو.

۱۸۱. اِسپيڪر يا ڊپٽي اِسپيڪر کي جڏهن عهدي تان هٽائڻ لاءِ ٺهراءُ ويچار هيٺ هجي تڏهن صدارت نه ڪندو

(۱) وڌان سڀا جي ڪنهن بيٺڪ ۾ جيستائين اِسپيڪر کي سندس عهدي تان هٽائڻ لاءِ ڪو ٺهراءُ ويچار هيٺ هجي تيستائين اِسپيڪر يا جيستائين ڊپٽي اِسپيڪر کي عهدي تان هٽائڻ لاءِ ڪو ٺهراءُ ويچار هيٺ هجي تيستائين ڊپٽي اِسپيڪر، حاضر هوندو ته به، صدارت نه ڪندو، ۽ هر ڪنهن اَهڙيءَ بيٺڪ سنبنڌي اَنوڇيد ۱۸۰ جي فقري (۲) جا اُپبنڌ ائين لاڳو پوندا جيئن اُهي اَهڙيءَ بيٺڪ سنبنڌي لاڳو پون جنهن

۾ اِسپيڪر يا، حالت اَنوسار ڊپٽي اِسپيڪر، غيرحاضر هُجي.

(۲) اِسپيڪر کي، وڌان سڀا ۾ ڪيس عهدي تان هٽائڻ جو ٺهراءُ ويچار هيٺ هجي تڏهن، وڌان سڀا ۾ ڳالهائڻ جو ۽ اُن جي ڪارروائيءَ ۾ ٻيءَ طرح ڀاڱ وٺڻ جو حق رهندو ۽ اَنوڇيد ۱۸۹ ۾ چيل ڪنهن بہ ڳالهہ جي باوجود، اَهڙي ٺهراءَ تي يا اُن ڪارروائيءَ درميان ٻيءَ ڪنهن بابت تي ووٽ ڏيڻ جو حق فقط پهريون دفعو رهندو پر نہ ووٽن جي برابريءَ جي حالت ۾.

۱۸۲. وڌان پريشد جا چيئرمن ۽ ڊپٽي چيئرمن

وڌان پريشد واري هرڪنهن راجيہ جي پريشد جيترو تي سگهي اوترو جلد پريشد جي ٻن ميمبرن کي جدا جدا پنهنجي چيئرمن ۽ ڊپٽي چيئرمن طريقي چونڊيندي، ۽ جڏهن بہ چيئرمن يا ڊپٽي چيئرمن جو عهدو خالي ٿئي تڏهن پريشد ٻئي ميمبر کي حالت اَنوسار چيئرمن يا ڊپٽي چيئرمن طريقي چونڊيندي.

۱۸۳. چيئرمن ۽ ڊپٽي چيئرمن جي عهدي جو خالي ٿيڻ ۽ عهدي تان اِستعفا ڏيڻ ۽ هٽائڻ

وڌان پريشد جو چيئرمن يا ڊپٽي چيئرمن جو عهدو سنڀاليندڙ ميمبر -

(اَ) جي پريشد جو ميمبر هئڻ بند ٿئي تہ پنهنجو عهدو خالي ڪندو؛

(ب) ڪنهن بہ وقت پنهنجي صحيءَ واري لکيت دوارا، جي اُهو ميمبر چيئرمن آهي تہ ڊپٽي چيئرمن کي مخاطب ٿي، ۽ جي اُهو ميمبر ڊپٽي چيئرمن آهي تہ چيئرمن کي مخاطب ٿي، پنهنجي عهدي تان اِستعفا ڏيئي سگهندو؛ ۽

(پ) وڌان پريشد جي اُن وقت جي سڀني ميمبرن جي گهڻائي جي پاس ڪيل ٺهراءَ سان ڪيس عهدي تان هٽائي سگهبو:

بشرطيڪ فقري (پ) جي پريوجن لاءِ ڪو بہ ٺهراءُ تيستائين پيش نہ ڪيو ويندو جيستائين ٺهراءُ پيش ڪرڻ جي اِرادي جو گهٽ ۾ گهٽ چوڏهن ڏينهن جو نوٽيس نہ ڏنو ويو هجي.

۱۸۴. ڊپٽي چيئرمن يا ٻئي شخص جو چيئرمن جي عهدي جا فرض اَدا ڪرڻ يا چيئرمن طريقي ڪم ڪرڻ جو اَختيار

(۱) چيئرمن جو عهدو خالي هجي تڏهن عهدي جا فرض ڊپٽي چيئرمن يا جي

ڊپٽي چيئرمن جو عهدو بہ خالي هجي تہ وڏان پريشد جو ميمبر جنهن کي هن پريوجن لاءِ راجيپال مقرر ڪري، اُهو اَدا ڪندو.

(٢) پريشد جي ڪنهن بہ بئٺڪ مان چيئرمن جي غيرحاضريءَ ۾ ڊپٽي چيئرمن، يا جي اُهو بہ غيرحاضر هجي تہ، اُهو شخص جيڪو پريشد جي ڪارروائيءَ جي نيمن دواران نهرايو وڃي، يا جي اَهڙو ڪو شخص حاضر نہ هجي تہ، بيو شخص جيڪو بہ پريشد نهرائي، اُهو چيئرمن طريقي ڪم ڪندو.

١٨٥. چيئرمن يا ڊپٽي چيئرمن کي جڏهن عهدي تان هٽائڻ جو نهراءُ ويچار هيٺ هجي تڏهن صدارت نہ ڪندو

(١) وڏان پريشد جي ڪنهن بئٺڪ ۾ جيستائين چيئرمن کي سندس عهدي تان هٽائڻ جو ڪو نهراءُ ويچار هيٺ هجي تيستائين چيئرمن يا جيستائين ڊپٽي چيئرمن کي سندس عهدي تان هٽائڻ جو ڪو نهراءُ ويچار هيٺ هجي تيستائين ڊپٽي چيئرمن حاضر هجي تہ بہ، صدارت نہ ڪندو، ۽ هرڪنهن اَهڙيءَ بئٺڪ سنبنڌي اَنوڇيد ١٨۴ جي فقري (٢) جا اُپبنڌ اِئين لاڳو پوندا جيئن اُهي اَهڙيءَ بئٺڪ سنبنڌي لاڳو پون جنهن ۾ چيئرمن يا، حالت اَنوسار، ڊپٽي چيئرمن، غيرحاضر هجي.

(٢) چيئرمن کي، وڏان پريشد ۾ کيس عهدي تان هٽائڻ جو ڪو نهراءُ ويچار هيٺ هجي تڏهين، پريشد ۾ ڳالهائڻ جو ۽ اُن جي ڪارروائيءَ ۾ بيءَ طرح ڀاڱ وٺڻ جو حق رهندو ۽ اَنوڇيد ١٨٩ ۾ چيل ڪنهن بہ ڳالهہ جي باوجود، اَهڙي نهراءَ تي يا اُن ڪارروائيءَ درميان بيءَ ڪنهن بابت تي ووٽ ڏيڻ جو حق فقط پهريون دفعو رهندو پر نہ ووٽن جي برابريءَ جي حالت ۾.

١٨٦. چيئرمن ۽ ڊپٽي چيئرمن ۽ اسپيڪر ۽ ڊپٽي اِسپيڪر جا پگهار ۽ ڀتا

وڏان سڀا جي اِسپيڪر ۽ ڊپٽي اِسپيڪر ۽ وڏان پريشد جي چيئرمن ۽ ڊپٽي چيئرمن کي راجيہ جو وڏان منڊل قاعدي دواران مقرر ڪري اَهڙا پگهار ۽ ڀتا، ۽ جيستائين هن بابت اَهڙو پربنڌ ٿئي تيستائين، ٻين اَنوسوچيءَ ۾ ڄاڻايل آهن اُهي پگهار ۽ ڀتا ڏنا ويندا.

١٨٧. راجيہ وڌان منڊل جو سَچيواليہ

(١) راجيہ جي وڌان منڊل جي سَدن کي يا هرهڪ سدن کي اَلڳہ دفتري عملو هوندو؛

بشرطيڪ هن فقري ۾ ڇيل ڪنهن بہ وڌان پريشد واري راجيہ جي وڌان منڊل جي حالت ۾ اَهڙي وڌان منڊل جي ٻنهي سدنن لاءِ گڏيل عهدا رچڻ کان روڪي ٿو اَهڙو مطلب نہ ڪڍيو ويندو.

(٢) راجيہ جي وڌان منڊل جي سدن يا سدنن جي دفتري عملي جي ڀرتيءَ ۽ مقرر ٿيل شخصن جي نوڪريءَ جي شرطن کي راجيہ جو وڌان منڊل قاعدي دوارا نيمت ڪري سگهندو.

(٣) جيستائين راجيہ جو وڌان منڊل فقري (٢) هيٺ پرٻند ڪري تيستائين وڌان سڀا يا وڌان پريشد جي دفتري عملي جي ڀرتيءَ ۽ مقرر ٿيل شخصن جي نوڪريءَ جي شرطن کي نيمت ڪرڻ لاءِ راجيپال، وڌان سڀا جي اِسپيڪر يا وڌان پريشد جي چيئرمن سان، حالت اَنوسار، صلاح ڪرڻ کان پوءِ نيم ٺاهي سگهندو، ۽ اَهڙا ٺاهيل نيم اُن فقري هيٺ ٺهيل ڪنهن قاعدي جي اُپٻنڌن جي اَڌين اَثر ڪارڪ ٿيندا.

ڪم جو سنچالن

١٨٨. ميمبرن دوارا قسم يا ساکہ

راجيہ جي وڌان سڀا يا وڌان پريشد جو هرڪو ميمبر، پنهنجي جاءِ وٺڻ کان اَڳہ، راجيپال يا سندس هن خيال کان مقرر ڪيل ڪنهن شخص روبرو ٽين نوسوچيءَ ۾ هن پريوجن لاءِ ڏنل نموني موجب قسم کڻندو يا ساکہ تي چوندو ۽ اُن تي صحي ڪندو.

١٨٩. سدنن ۾ ووٽ ڏيڻ، خالي جاين جي باوجود ڪم ڪرڻ جو سدنن جو اختيار ۽ ڪورم

(١) هن سنوڌان ۾ ٻئي نموني ٿيل اُپٻنڌ سواءِ، راجيہ جي وڌان منڊل جي سدن جي ڪنهن بہ ٻئنڪ ۾ سڀئي سوال اِسپيڪر يا چيئرمن، يا اَهڙي نموني ڪم ڪندڙ شخص کانسواءِ، حاضر ۽ ووٽ ڪندڙ ميمبرن جي گهڻائيءَ سان فيصل ڪيا ويندا.

اِسپيڪر يا چيئرمن يا اَهڙي نموني ڪم ڪندڙ شخص، پهرين ووٽ ڪونہ ڪندو پر ووٽن جي برابريءَ جي حالت ۾ قطعي ووٽ ڪيس رهندو ۽ اُنجو هو استعمال ڪندو.

(٢) راڄيہ جي وڌان منڊل جي سدن کي پنهنجي ميمبرن ۾ ڪنهن خالي جاءِ جي باوجود ڪم ڪرڻ جو اختيار رهندو، ۽ راڄيہ جي وڌان منڊل ۾ ڪا بہ ڪارروائي جائز ٿيندي باوجود اِنجي تہ پوءِ معلوم ٿئي تہ ڪو شخص جنهن کي اهڙو حق نہ هو اُهو ويٺو يا ووٽ ڏنائين يا ٻئي نموني ڪارروائيءَ ۾ ڀاڱ ورتائين.

(٣) راڄيہ جو وڌان منڊل قاعدي دوارا ٻيو اُپبند ڪري تيستائين، راڄيہ جي وڌان منڊل جي سدن جي ٻئٺڪ جوڙڻ لاءِ ڪورم ڏهہ ميمبر يا اُن سدن جي ڪُل ميمبرن جي سنکيا جو ڏهون حصو، ٻنهي مان جيڪو وڌيڪ هجي، اُهو ٿيندو.

(۴) جي راڄيہ جي وڌان سڀا يا وڌان پريشد جي ٻئٺڪ درميان ڪنهن بہ وقت ڪورم نہ هجي تہ اِسپيڪر يا چيئرمن يا اهڙي نموني ڪم ڪندڙ شخص جو فرض ٿيندو تہ سدن کي مهمل ڪري يا سڀا مهمل رکي جيستائين ڪورم ٿئي.

ميمبرن جون غيرلياقتون

١٩٠: جايون خالي ڪرڻ

(١) ڪوبہ شخص راڄيہ جي وڌان منڊل جي ٻنهي سدنن جو ميمبر نہ ٿيندو ۽ راڄيہ جو وڌان منڊل قاعدي دوارا اهڙو پربنڌ ڪندو تہ جيڪو شخص ٻنهي سدنن جو ميمبر چونڊجي اُهو هڪ يا ٻئي سدن ۾ پنهنجي جاءِ خالي ڪري.

(٢) ڪوبہ شخص پهرين انوسوچيءَ ۾ ڄاڻايل ٻن يا وڌيڪ راڄين جي وڌان منڊلن جو ميمبر نہ ٿيندو ۽ جي ڪو شخص ٻن يا وڌيڪ راڄين جي وڌان منڊلن جو ميمبر چونڊجي تہ راشٽرپتيءَ دوارا ٺاهيل نيمن ۾ ڄاڻايل مُدت پوري ٿيڻ تي اُن شخص جي اهڙن سڀني راڄين جي وڌان منڊلن ۾ جاءِ خالي ٿيندي، سواءِ تہ هُن تنهن کان اڳہ هڪ کان سواءِ سڀني راڄين جي وڌان منڊلن ۾ پنهنجي جاءِ جي اِستعفا ڏني هُجي.

(٣) جي راڄيہ جي وڌان منڊل جي سدن جو ميمبر -

(اَ) انوڇيد ١٩١ جي فقري (١) يا فقري (٢) ۾ ڄاڻايل ڪنهن غيرلياقت هيٺ اَچي وڃي، يا

(ب) پنهنجي جاءِ جي، پنهنجي صحي واريءَ لکيت دوارا حالت انوسار، اِسپيڪر يا چيئرمن کي مخاطب ٿي، اِستعفا ڏئي ۽ سندس اِستعفا، حالت انوسار، اِسپيڪر يا چيئرمن دوارا، قبول ٿئي، تہ سندس جاءِ ائين ٿيڻ تي خالي ٿيندي:

بشرطيڪ پيٽي فقري (ب) ۾ ڄاڻايل ڪنهن اُستعفا جي حالت ۾ اِسپيڪر يا چيئرمن کي، حالت اَنوسار، مليل خبر مان يا ٻيءَ طرح، ۽ ڪيس نيڪ لڳي اَهڙيءَ جاچ ڪرڻ کان پوءِ، خاطري ٿئي ته اُها اِستعفا مرضيءَ سان ڏنل يا سچي نه آهي ته هُوَ اَهڙي استعفا قبول نه ڪندو.

(۴) جي راڄيه جي وِڌان منڊل جي ڪنهن سدن جي ڪو ميمبر سدن جي موڪل کان سواءِ اُنجي سيني بيٺڪن مان سٺ ڏينهن جي مُدت لاءِ غيرحاضر رهي ته سدن سندس جاءِ خالي ظاهر ڪري سگهندو؛

بشرطيڪ سٺ ڏينهن جي اُها مُدت ڳڻڻ مهل اُن مدت جو حساب نه ڪيو ويندو جنهن ۾ سدن بند رکيو ويو هجي يا ساندهه چئن کان وڌيڪ ڏينهن لاءِ مهمل ڪيو ويو هجي.

۱۹۱. ميمبريءَ لاءِ غيرلياقتون

(۱) راڄيه جي وِڌان سڀا يا وِڌان پريشد جو ميمبر چونڊجڻ لاءِ ۽ ميمبر ٿيڻ لاءِ ڪوبه شخص غير لائق ٿيندو -

(اَ) جي هو ڀارت سرڪار يا پهرين اَنوسوچيءَ ۾ ڄاڻايل ڪنهن راڄيه سرڪار جي هٿ هيٺ، راڄيه جي وِڌان منڊل قاعدي دوارا ظاهر ڪيو هجي ته اُن عهدي جو سنڀاليندڙ غير لائق نه ٿيندو، اُن کانسواءِ ڪوبه لاڀ وارو عهدو سنڀالي ٿو؛

(ب) جي هو اڻ سالم چٽ جو آهي ۽ سمرٿ ڪورٽ طرفان اِئين ظاهر ٿيل آهي؛

(پ) جي هو اڻ رِها ٿيل نادار آهي؛

(ٻ) جي هو ڀارت جو ناگرڪ نه آهي، يا مرضيءَ سان ڪنهن پرڏيهي راڄ جي ناگرڪتا حاصل ڪئي اٿس، يا ڪنهن پرڏيهي راڄ ڏانهن وفاداري يا پوئلڳيءَ جي قبوليت هيٺ آهي؛

(ڀ) جي هو سنسد جي ٺاهيل ڪنهن قاعدي دوارا يا اُن هيٺ اِئين غير لائق آهي.

سمجهاڻي - هن فقري جي پريوجن لاءِ، جي ڪو شخص سنگهه جو يا ڪنهن راڄيه جو منتري آهي ته فقط اُن سبب ڪري هو ڀارت سرڪار يا پهرين اَنوسوچيءَ ۾ ڄاڻايل ڪنهن راڄيه سرڪار جي هٿ هيٺ لاڀ وارو عهدو سنڀالي ٿو اِئين ليکيو نه ويندو.

(سنوڌان (سڏارو ٻاونجاهه) ائڪٽ ۱۹۸۵ جي قلم ۵ دوارا (۱ مارچ ۱۹۸۵ کان) برئڪيٽ، انگ ۽ اکر

(٣) هن انوڇيد جي پريوجن لاءِ جي بدران 'سمجهاڻي - هن فقري جي پريوجن لاءِ' درج ڪيا ويا آهن).

(٢) راجيہ جي وڌان سڀا يا وڌان پريشد جو ميمبر ٿيڻ لاءِ ڪو بہ شخص غير لائق ٿيندو جي هو ڏهين اَنوسوچيءَ هيٺ اِئين غير لائق آهي تہ.

١٩٢. ميمبرن جي غير لائقيءَ جي باري ۾ سوالن جو فيصلو

(١) جي ڪو سوال اُٿي تہ راجيہ جي وڌان منڊل جي سدن جو ڪو ميمبر اَنوڇيد ١٩١ جي فقري (١) ۾ ڄاڻايل غير لياقتن مان ڪنهن هيٺ آيو آهي يا نہ، تہ اُهو سوال راجيپال جي فيصلي لاءِ موڪليو ويندو ۽ هنجو فيصلو آخرين ٿيندو.

(٢) اَهڙي ڪنهن سوال تي ڪو فيصلو ڏيڻ کان اَڳہ راجيپال چونڊ ڪميشن جو رايو وٺندو ۽ اُن رايي موجب عمل ڪندو.

١٩٣. اَنوڇيد ١٨٨ هيٺ قسم کڻڻ يا ساکہ تي چوڻ کان اَڳہ يا اڻ لائق هوندي يا غير لائق ٿيندي بہ وهڻ يا ووٽ ڏيڻ لاءِ سزا

جي ڪو شخص راجيہ جي وڌان سڀا يا وڌان پريشد ۾ اَنوڇيد ١٨٨ جي ضرورتن جي پورائي ڪرڻ کان اَڳہ، يا جڏهين ڪيس خبر آهي تہ هو اُنجي ميمبريءَ لاءِ لائق نہ آهي يا غير لائق آهي يا سنسد يا راجيہ جي وڌان منڊل جي ڪنهن قاعدي جي اُپبندن دواران سدن اِئين ڪرڻ تي بندش وڌي ويئي آهي، ميمبر طريقي وهي يا ووٽ ڏئي تہ اِئين وهڻ يا ووٽ ڏيڻ جي هرهڪ ڏينهن لاءِ هو پنج سؤ رپين جي ڏنڊ لاءِ جوابدار ٿيندو جو سنگھ ڏانهن لهڻي قرض طور وصول ڪيو ويندو.

راجيہ وڌان منڊلن ۽ اُنهن جي ميمبرن جا اَختيار، خاص حق ۽ رهائيون

١٩٤. وڌان منڊلن جي سدنن ۽ اُنهن جي ميمبرن ۽ ڪاميٽين جا اَختيار، خاص حق، وغيره

(١) هن سنوڌان جي اُپبندن ۽ وڌان منڊل جي ڪارروائيءَ کي نيمت ڪندڙ نيمن ۽ قائمي حڪمن جي اَڌين رهي، هرهڪ راجيہ جي وڌان منڊل ۾ واڻيءَ جي سوتنترتا رهندي.

(٢) وڌان منڊل يا اُنجي ڪنهن ڪاميٽيءَ ۾ ڪجھ چوڻ يا ڪو ووٽ ڏيڻ بنسبت

راجيہ جي وڏان منڊل جي ڪنهن ميمبر تي ڪنهن ڪورٽ ۾ ڪا ڪارروائي نہ ڪئي ويندي ۽ وڏان منڊل جي سدن جي اختياريءَ موجب يا اُن هيٺ ڪنهن رپورٽ، ڪاغذ، ووٽ يا ڪارروائيءَ جي شايع ٿيڻ بنسبت ڪو بہ شخص اهڙي نموني جوابدار نہ ٿيندو.

(٣) ٻين بابتن ۾ راجيہ جي وڏان منڊل جي سدن ۽ اهڙي وڏان منڊل جي سدن جي ميمبرن ۽ ڪاميٽين جا اختيار، خاص حق ۽ رهائيون اُهي ٿيندا جي وڏان منڊل قاعدي دوران وقت بوقت ٺهرائي، ۽ جيستائين اِئين ٺهرائي ٿيستائين اُن سدن ۽ اُن جي ميمبرن ۽ ڪاميٽين جا سنوڌان (چوئيتاليهون سڌارو) ائڪٽ، ١٩٧٨، جي قلم ٢٦ جي عمل ۾ اچڻ کان يڪدم اَڳ هئا، اُهي ٿيندا.

(۴) فقري (١)، (٢) ۽ (٣) جا اُپبنڌ جن شخصن کي هن سنوڌان جي آڌار تي راجيہ جي وڏان منڊل جي سدن يا اُن جي ڪنهن ڪاميٽيءَ ۾ ڳالهائڻ ۽ ٻئي نموني ڪارروائيءَ ۾ ڀاڱہ وٺڻ جو حق هجي تن سنبنڌي اِئين لاڳو ٿيندا جيئن اُن وڏان منڊل جي ميمبرن سنبنڌي لاڳو ٿين ٿا.

١٩٥. ميمبرن جا پگهار ۽ ڀتا

راجيہ جي وڏان سڀا ۽ وڏان پريشد جي ميمبرن کي راجيہ جو وڏان منڊل وقت بوقت ٺهرائي اُهي پگهار ۽ ڀتا، ۽ ان نموني هن بابت پربنڌ ٿئي تيستائين، هن سنوڌان جي شروعات کان يڪدم اَڳ سمان پرانت جي وڏان سڀا جي ميمبرن سان لاڳو هئا اُن حساب سان ۽ اُنهن شرطن موجب، پگهار ۽ ڀتا وٺڻ جو حق رهندو.

قانون سازيءَ جو سرشتو

١٩٦. بِلَ پيش ڪرڻ ۽ پاس ڪرڻ جي باري ۾ اُپبنڌ

(١) آنوڇيد ١٩٨ ۽ ٢٠٧ جي ناڻا بلن ۽ ٻين مالي بلن بنسبت اُپبنڌن جي آڌين، ڪو بہ بل وڏان پريشد واري راجيہ جي وڏان منڊل جي ٻنهي مان ڪنهن بہ سدن ۾ شروع ٿي سگهي ٿو.

(٢) آنوڇيد ١٩٧ ۽ ١٩٨ جي اُپبنڌن جي آڌين ڪو بہ بِلُ وڏان پريشد واري راجيہ جي وڏان منڊل جو پاس ڪيل ليکيو نہ ويندو، سواءِ تہ بنان ڪنهن سڌاري جي يا اهڙن سڌارن سان جيڪي ٻنهي سدنن قبول ڪيا هجن، ٻنهي سدنن اُهو قبول ڪيو هجي،

(٣) راجيہ جي وڏان منڊل ۾ پيل ڪو بہ بِلُ اُنجي سَدن يا سَدنن جي بند رکڻ سبب خارج نہ ٿيندو.

(٤) راجيہ جي وڏان پريشد ۾ پيل بل جيڪو وڏان سڀا پاس نہ ڪيو هجي اُهو وڏان سڀا برخاست ٿيڻ تي خارج نہ ٿيندو.

(٥) جيڪو بل وڏان سڀا ۾ پيل هجي يا وڏان سڀا پاس ڪيو هجي ۽ وڏان پريشد ۾ پيل هجي اُهو وڏان سڀا جي برخاستگيءَ تي خارج ٿيندو.

١٩٧. ناڻا بلن کانسواءِ ٻين بلن جي باري ۾ وڏان پريشد جي اَختيارن تي پابندي

(١) جي وڏان پريشد واري راجيہ جي وڏان سڀا ڪو بِلُ پاس ڪيو هجي ۽ وڏان پريشد ڪي موڪليو هجي تنهن کان پوءِ جي -

(اَ) بِلُ پريشد نامنظور ڪيو هجي؛ يا

(ب) بِلُ پريشد اَڳيان رکڻ جي تاريخ کان، اُنجي پاس ڪرڻ کان سواءِ، ٽن مهنن کان وڌيڪ گذرن، يا

(پ) پريشد بِلُ سُڌارن سان پاس ڪري جن سان وڏان سڀا شامل راءِ نہ ٿئي؛

تہ وڏان سڀا، سندس ڪارروائيءَ کي نيمت ڪندڙ نيمن جي اَڌين، بل ساڳئي يا اُن کانپوءِ واري ڪنهن بہ اِجلاس ۾ وڏان پريشد ڪي سُڌارا ڪيا هجن، رٿيا هجن يا قبول ڪيا هجن تہ اُنهن سان يا اُنهن کان سواءِ وري پاس ڪري ۽ پوءِ اِئين پاس ڪيل بِلُ وڏان پريشد ڪي موڪلي سگهندي.

(٢) وڏان سڀا جي اِئين ٻيو دفعو بل پاس ڪرڻ ۽ وڏان پريشد ڪي موڪلڻ کان پوءِ جي -

(اَ) پريشد بل نامنظور ڪري، يا

(ب) پريشد اَڳيان بل رکڻ جي تاريخ کان، اُن جي پاس ڪرڻ کان سواءِ، هڪ مهني کان وڌيڪ گذري، يا

(پ) پريشد بل سُڌارن سان پاس ڪري جيڪي وڏان سڀا قبول نہ ڪري؛

تہ بِلُ وڏان سڀا جي ٻيو دفعو پاس ڪيل، اُنهن سُڌارن سان، جي ڪي هجن تہ، جيڪي وڏان پريشد ڪيا يا رٿيا هجن ۽ وڏان سڀا قبول ڪيا هجن، تن سان، اُن روپ ۾ راجيہ جي وڏان منڊل جي سدنن جو پاس ڪيل ليکيو ويندو.

(٣) هن اَنوڇيد ۾ ڇيل ڪجھ بہ ناڻا بل سان لاڳو نہ ٿيندو.

١٩٨. ناڻا بلن بنسبت خاص ڪارروائي

(١) ناڻا بل وڌان پريشد ۾ پيش نہ ڪيو ويندو.

(٢) ناڻا بل وڌان پريشد واري راڄيہ جي وڌان سڀا جي پاس ڪرڻ کانپوءِ وڌان پريشد کي سندس سفارشن لاءِ موڪليو ويندو، ۽ وڌان پريشد بل پهچڻ جي تاريخ کان چوڏهن ڏينهن جي مُدت اندر بل پنهنجي سفارشن سان وڌان سڀا کي واپس ڪندي، ۽ پوءِ وڌان سڀا وڌان پريشد جي سفارشن مان سڀ يا ڪي قبول ڪري يا نامنظور ڪري سگهندي.

(٣) جي وڌان سڀا، وڌان پريشد جون ڪي سفارشون قبول ڪري تہ ناڻا بل وڌان پريشد جي سفارش ڪيل ۽ وڌان سڀا جي قبول ڪيل سڌارن سان ٻنهي سدنن جو پاس ٿيل ليکيو ويندو.

(٤) جي وڌان سڀا، وڌان پريشد جي سفارشن مان ڪا بہ قبول نہ ڪري تہ ناڻا بل وڌان پريشد جي سفارش ڪيل سُڌارن مان ڪنهن کان بہ سواءِ جنهن نموني وڌان سڀا پاس ڪيو هجي اِئين ٻنهي سدنن جو پاس ٿيل ليکيو ويندو.

(٥) جي ناڻا بل وڌان سڀا جو پاس ڪيل ۽ وڌان پريشد کي سندس سفارشن لاءِ موڪليل مذڪور چوڏهن ڏينهن جي مُدت اندر وڌان سڀا کي واپس نہ ڪيو وڃي تہ اُها مُدت پوري ٿيڻ تي اُهو ٻنهي سدنن دوارا وڌان سڀا جي پاس ڪيل نموني پاس ٿيل ليکيو ويندو.

١٩٩. 'ناڻابل' جي وياکيا

(١) هن اَڌياءَ جي پريوجن لاءِ بلُ ناڻا بل ليکيو ويندو جي اُن ۾ فقط هيٺين ٻاٻتن مان سڀ يا ڪن سان لاڳاپو رکندڙ اُپبنڌ هوندا:-

(اَ) ڪا ڍل وجهڻ، رد ڪرڻ، معاف ڪرڻ يا اُنکي ڦيرائڻ يا نيمت ڪرڻ؛

(ب) راڄيہ دوارا ناڻو اُڌارو وٺڻ يا ڪا گارنٽي ڏيڻ کي نيمت ڪرڻ، يا راڄيہ دوارا ڪنيل يا کڻڻ وارين ڪن بہ مالي ذميوارين بنسبت قاعدي ۾ سُڌارو ڪرڻ؛

(پ) راڄيہ جي سنچت نِڌيءَ يا اِتفاقي نِڌيءَ جو حوالو اَهڙي ڪنهن نِڌيءَ ۾ ناڻو پرڻ يا اُن مان ناڻو ڪڍڻ؛

(ٿ) راڄيہ جي سنچت نِڌيءَ مان ناڻو ڪم آڻڻ؛

(ڀ) ڪو خرچ راڄيہ جي سنچت نِڌيءَ تي ذمي وڌل خرچ ظاهر ڪرڻ يا اَهڙي ڪنهن خرچ جي رقم وڌائڻ؛

(ٽ) راڄيہ جي سنچت نِڌيءَ يا راڄيہ جي سرڪاري حساب جي کاتي ۾ ناڻو ملڻ، يا اَهڙي ناڻي جو حوالو يا اُهو ڪڍڻ؛

(ٿ) پيٺين فقرن (اَ) کان (ٽ) ۾ ڄاڻايل بابتن مان ڪنهن سان واسطو رکندڙ ڪا بابت.

(٢) ڪو بہ بل فقط اِن سبب ڪري ناڻا بل سمجهيو نہ ويندو تہ اُن ۾ ڏنڊ يا ٻي ڪا پئسي جي سزا وجهڻ، يا ليسن لاءِ في يا شيوا ڏيڻ لاءِ فيءَ جي گُهرَ ڪرڻ يا ڏيڻ جوَ پربند آهي، يا اِن سبب ڪري تہ اُهو ڪنهن مڪاني اختياريءَ يا جماعت دواران مڪاني پريوجن لاءِ ڪا ڍل وجهڻ، رد ڪرڻ، معاف ڪرڻ، اُنکي ڦيرائڻ يا نيمت ڪرڻ لاءِ پربند ڪري ٿو.

(٣) جي ڪو سوال اُٿي تہ وڌان پريشد واري راڄيہ جي وڌان منڊل ۾ پيش ڪيل ڪو بل ناڻا بل آهي يا نہ، تہ اُن تي راڄيہ جي وڌان سڀا جي اِسپيڪر جو فيصلو آخرين ٿيندو.

(٤) هرهڪ ناڻا بل تي، اَنوڇيد ١٩٨ هيٺ وڌان پريشد کي موڪليو وڃي تڏهن ۽ اَنوڇيد ٢٠٠ هيٺ راڄيپال کي بحاليءَ لاءِ پيش ڪيو وڃي تڏهن، وڌان سڀا جي اِسپيڪر جي صحيءَ سان سرٽيفڪيٽ لکيو ويندو تہ اُهو ناڻا بل آهي.

٢٠٠. بِلن کي بحالي

بل راڄيہ جي وڌان سڀا پاس ڪيو هجي، يا وڌان پريشد واري راڄيہ جي حالت ۾ راڄيہ جي وڌان منڊل جي ٻنهي سدنن پاس ڪيو هجي تہ اُهو راڄيپال کي پيش ڪيو ويندو ۽ راڄيپال ظاهر ڪندو تہ هو بل بحال ڪري ٿو يا اُن تي پنهنجي بحالي روڪي ٿو يا بل راشٽرپتيءَ جي ويچارڻ لاءِ محفوظ رکي ٿو :

بشرطيڪ راڄيپال بل بحاليءَ لاءِ ڪيس پيش ٿيڻ کان پوءِ ٿي سگهي اوترو جلد جي اُهو ناڻا بل نہ آهي تہ، بل واپس موڪلي سگهندو، اَهڙي وينتيءَ جي سنديشي سان تہ سدنُ يا سَدنَ بل تي يا اُن جي ڪن خاص ڄاڻايل اُپبنڌن تي وري ويچار ڪن، ۽ خاص طور اَهڙا سُڌارا داخل ڪرڻ جي مُناسبيءَ تي ويچار ڪن جن جي هو پنهنجي سنديشي ۾ سفارش ڪري، ۽ جي بل اِئين واپس اَچي تہ سدنُ يا سَدنَ اُن موجب بل تي وري ويچار ڪندا، ۽ جي بل سدنُ يا سَدنَ وري پاس ڪري سُڌارن سان يا سُڌارن

بنان، ۽ راجيپال کي بحاليءَ لاءِ پيش ڪري ته راجيپال اُن تي بحالي نه روڪيندو؛

وڌيڪ بشرطيڪ جي راجيپال جي رايي ۾ ڪو بل قاعدو ٿيڻ جي حالت ۾ هاءِ ڪورٽ جي اَختيارن ۾ ايتري قدر گهٽتائي ڪندو جو هن سنوڌان موجب اُها ڪورٽ جيڪو درجو پرڻ لاءِ رٿيل آهي اُن کي خطرو پهچندو ته هو اُن بل کي بحالي نه ڏيندو پر راشٽرپتيءَ جي ويچارڻ لاءِ محفوظ رکندو.

۲۰۱. ويچار لاءِ محفوظ رکيل بِلُ

بل راجيپال دواران راشٽرپتيءَ جي ويچار لاءِ محفوظ رکيو وڃي ته راشٽرپتي ظاهر ڪندو ته هو يا بل کي بحال ڪري ٿو يا اُن تي پنهنجي بحالي روڪي ٿو؛

بشرطيڪ جي بل ناڻا بل نه آهي ته، راشٽرپتي راجيپال کي هدايت ڏيئي سگهندو ته بل راجيه جي وڌان منڊل جي سدن يا، حالت اَنوسار، سدنن کي اَنوڇيد ۲۰۰ جي پهرئين پرنتوڪ ۾ ذڪر ڪيل آهي اَهڙي سنديشي سان واپس ڪري، ۽ جي بل اِئين واپس اَچي ته سدنُ يا سَدَنَ اَهڙو سنديشو پهچڻ جي تاريخ کان ڇهن مهنن جي مُدت اَندر اُن موجب اُن تي وري ويچار ڪندا، ۽ جي سدنُ يا سَدَنَ اُهو سُڌاري سان يا سُڌاري کان سواءِ وري پاس ڪن ته راشٽرپتيءَ جي ويچارڻ لاءِ وري پيش ڪيو ويندو.

مالي بابتن ۾ ڪارروائي

۲۰۲. ساليانو مالي بيان

(۱) راجيپال، هر مالي سال بنسبت اُن سال لاءِ راجيه جي اَندازي آمدني ۽ خرچ جو هڪ بيان، هن ڀاڱ ۾ 'ساليانو مالي بيان' طور نرديش ڪيل، راجيه جي وڌان منڊل جي سدن يا سدنن ۾ پيش ڪرائيندو.

(۲) ساليانو مالي بيان ۾ درج ڪيل خرچ جا انداز اَلڳ اَلڳ ڏيکاريندا -

(اَ) هن سنوڌان ۾ راجيه جي سنچت نڌيءَ تي ذمي وڌل خرچ طريقي بيان ڪيل خرچ ڪرڻ لاءِ گهربل رقمون، ۽

(ب) راجيه جي سنچت نڌيءَ مان رٿيل ٻيو خرچ ڪرڻ لاءِ گهربل رقمون؛ ۽ محصولي حساب جي خرچ کي ٻئي خرچ کان اَلڳ رکيو ويندو.

(۳) هيٺيون خرچ هرهڪ راجيه جي سنچت نڌيءَ تي ذمي وڌل خرچ ٿيندو-

(اَ) راجيپال جو اُجورو ۽ ڀتا ۽ سندس عهدي سنبنڌي ٻيو خرچ؛

(ب) وڌان سڀا جي اِسپيڪر ۽ ڊپٽي اِسپيڪر، ۽ وڌان پريشد واري راجيہ جي حالت ۾، وڌان پريشد جي چيئرمن ۽ ڊپٽي چيئرمن جا بہ پگهار ۽ ڀتا؛

(پ) اُهي قرض، وياج، قرض جي خرچ ۽ اَدائگيءَ جي رقم سميت، جن لاءِ راجيہ جوابدار هجي ۽ اوڌر ڪڍڻ ۽ قرض جي شيوا ۽ قرض اَدائگيءَ سنبنڌي ٻيو خرچ؛

(ڀ) ڪنهن هاءِ ڪورٽ جي ججن جي پگهار ۽ ڀتن بنسبت خرچ؛

(ٽ) ڪنهن ڪورٽ يا اَمانتي ٽربيونل جي ڪنهن فتوا، ڊڪري يا اَوارڊ جي پرپائي ڪرڻ لاءِ گهربل ڪي بہ رقمون؛

(ث) هن سنوڌان دوارا يا راجيہ وڌان منڊل دوارا قاعدي ذريعي اَهڙو ذمي وڌل ظاهر ڪيل ٻيو ڪو خرچ.

٢٠٣. وڌان منڊل ۾ اَندازن بنسبت ڪارروائي

(١) اَندازن مان جيڪي راجيہ جي سنڇت نڌيءَ تي ذمي وڌل خرچ سنبنڌي هجن اُهي وڌان سڀا جي ووٽ لاءِ پيش نہ ڪيا ويندا، پر هن فقري ۾ ڇيل ڪجھ بہ وڌان منڊل ۾ اَهڙن اَندازن مان ڪنهن تي بحث ڪرڻ کي روڪي ٿو، اِئين سمجهيو نہ ويندو.

(٢) اَهڙن اَندازن مان جيڪي ٻئي خرچ سنبنڌي هجن اُهي وڌان سڀا کي گرانٽن لاءِ گُهرُن جي روپ ۾ پيش ڪيا ويندا، ۽ وڌان سڀا کي اَختيار رهندو تہ ڪا بہ گُهرَ بحال ڪري يا بحال ڪرڻ کان اِنڪار ڪري، يا ڪا بہ گُهر اُن ۾ ڄاڻايل رقم گهٽائي بحال ڪري.

(٣) ڪنهن بہ گرانٽ جي گُهرَ راجيپال جي سفارش کان سواءِ نہ ڪئي ويندي.

٢٠٤. وِنيوگ بِلُ

(١) وڌان سڀا اَنوڇيد ٢٠٣ هيٺ گرانٽون بحال ڪري تنهن کان پوءِ جيترو ٿي سگهي اوترو جلد هڪ بل پيش ڪيو ويندو جنهن ۾ پربنڌ ڪيو ويندو تہ راجيہ جي سنڇت نڌيءَ مان اوترو سڀ ناڻو خرچ ڪجي جيترو گهربل هُجي -

(اَ) وڌان سڀا دوارا اِئين بحال ڪيل گرانٽن لاءِ، ۽

(ب) راجيه جي سنچت نڌيءَ تي ذمي وڌل، پر ڪنهن به حالت ۾ سدن يا سدنن ۾ اڳواٽ پيش ڪيل بيان ۾ ڏيکاريل رقم کان وڌي نه، اوتري خرچ لاءِ.

(٢) راجيه جي وڌان منڊل جي سدن يا پنهي مان ڪنهن به سدن ۾ اهڙي ڪنهن بل تي اهڙي سڌاري جي رٿ نه ڏني ويندي جنهن جو اثر رقم ۾ ڦيرڦار ڪرڻ يا بحال ڪيل گرانٽ جي مقصد ۾ تفاوت ڪرڻ يا راجيه جي سنچت نڌيءَ تي ذمي وڌل خرچ جي رقم ۾ ڦيرڦار ٿئي، ۽ ڪو به سڌارو هن فقري هيٺ داخل ٿيڻ جوڳو نه آهي اهڙو صدارت ڪندڙ شخص جو فيصلو آخرين ٿيندو.

(٣) آنوڇيد ٢٠٥ ۽ ٢٠٦ جي اُپبندن جي آڌين رهي، هن آنوڇيد جي اُپبندن آنوسار پاس ڪيل قاعدي دوارا ڪيل ونيوگ سواءِ راجيه جي سنچت نڌيءَ مان ڪجهه ناڻو نه ڪنيو ويندو.

٢٠٥. پوُرڪ، واڌو يا وڌيڪ گرانٽون

(١) (اَ) جي آنوڇيد ٢٠٤ جي اُپبندن آنوسار ٺهيل قاعدي دوارا چالو مالي سال لاءِ ڪنهن شيوا لاءِ خرچ ڪرڻ لاءِ اختياري ڏنل رقم اُن سال لاءِ ڪافي نه آهي اِئين لڳي يا اُن سال لاءِ سالياني مالي بل ۾ ڏيان ۾ نه آندل ڪنهن نئين شيوا تي پورڪ يا واڌو خرچ ڪرڻ لاءِ چالو مالي سال ۾ ضرورت ٿئي، يا

(ب) جي مالي سال درميان ڪنهن شيوا تي اُن شيوا لاءِ ۽ اُن سال لاءِ بحال ٿيل رقم کان وڌيڪ ناڻو خرچ ٿئي ته، راجيپال، راجيه جي وڌان منڊل جي سدن يا سدنن ۾ ٻيو بيان پيش ڪرائيندو جنهن ۾ اُن خرچ جي اندازي رقم ڏيکاريل هوندي يا حالت آنوسار، راجيه جي وڌان سڀا ۾ اهڙيءَ واڌ لاءِ گُهر پيش ڪرائيندو.

(٢) انوڇيد ٢٠٢، ٢٠٣ ۽ ٢٠٤ جا اُپبند اهڙي ڪنهن بيان ۽ خرچ يا گُهر ۽ اهڙو خرچ ڪرڻ لاءِ يا اهڙي گُهر بنسبت گرانٽ لاءِ راجيه جي سنچت نڌيءَ مان ناڻا خرچ ڪرڻ لاءِ اختياري ڏيڻ لاءِ ڪو قاعدو جوڙڻ سنبنڌي به اهڙي نموني اثرائتا ٿيندا جيئن اُهي سالياني مالي بيان ۽ اُن ۾ ڄاڻايل خرچ يا ڪنهن گرانٽ جي گُهر ۽ اهڙي خرچ يا گرانٽ لاءِ راجيه جي سنچت نڌيءَ مان ناڻا خرچ ڪرڻ جي اختياري ڏيڻ لاءِ قاعدو جوڙڻ سنبنڌي اثرائتا آهن.

٢٠٦. ليکي تي ووٽ، ساک جا ووٽ، ۽ اَساڌارڻ گرانٽون

(١) هن آڌياءَ جي اڳ ڏنل اُپبندن جي باوجود، راجيه جي وڌان سڀا کي اختيار

رهندو تہ -

(اَ) ڪنهن مالي سال جي ياڱي لاءِ اَندازي خرچ بابت، اَهڙي رقم لاءِ ووٽ ڏيڻ لاءِ اَنوڇيد ٢٠٣ ۾ نهرايل ڪارروائي پوري ٿيڻ ۽ اُن خرچ بنسبت اَنوڇيد ٢٠٤ جي اُپبند اَنوسار قاعدو پاس ٿيڻ تائين اَڳوات گرانٽ بحال ڪري؛

(ب) راجيہ جي وسيلن تي ڪا اَڻڌاري گُهر پوري ڪرڻ لاءِ گرانٽ بحال ڪري، جڏهن اُن شيوا جي مقدار يا اَنشچت روپ ڪري اُها گُهر ساليانې مالي بيان ۾ ساڌارڻ نموني ڏنل تفصيل سان بيان نٿي ٿي سگهي؛

(پ) اَهڙي اَساڌارڻ گرانٽ بحال ڪري جا ڪنهن مالي سال جي چالو شيوا جو جزو نہ آهي، ۽ راجيہ جي وڌان منڊل ڪي اَختيار رهندو تہ قاعدي دوران اَختياري ڏئي تہ جن پريوجنن لاءِ اُهي گرانٽون بحال ٿين اُنهن لاءِ راجيہ جي سنچت نڌيءَ مان ناڻا ڪڍيا وڃن.

(٢) فقري (١) هيٺ گرانٽ بحال ڪرڻ ۽ اُن فقري هيٺ قاعدو جوڙڻ سنبنڌي اَنوڇيد ٢٠٣ ۽ ٢٠٤ جا اُپبند اِئين اَثرائتا ٿيندا جيئن اُهي ساليانې مالي بيان ۾ ذڪر ڪيل خرچ بنسبت گرانٽ بحال ڪرڻ ۽ اَهڙو خرچ ڪرڻ لاءِ راجيہ جي سنچت نڌيءَ مان ناڻا ڪڍڻ جي اَختياري ڏيڻ لاءِ قاعدو جوڙڻ سنبنڌي اَثرائتا آهن.

٢٠٧. مالي بلن جي باري ۾ خاص اُپبند

(١) اَنوڇيد ١٩٩ جي فقري (١) جي پيٽي فقري (اَ) کان (ت) ۾ ڄاڻايل بابتن مان ڪنهن جو بہ پربند ڪندڙ بل يا سُڌارو راجيپال جي سفارش کان سواءِ پيش ڪيو يا آندو نہ ويندو، ۽ اَهڙو پربند ڪندڙ بل وڌان پريشد ۾ پيش نہ ڪيو ويندو :

بشرطيڪ ڪا ڍل گهٽائڻ يا رد ڪرڻ جو پربند ڪندڙ سُڌارو آڻڻ لاءِ هن فقري هيٺ سفارش ضروري نہ ٿيندي.

(٢) ڪو بہ بل يا سُڌارو مٿي ڄاڻايل بابتن بنسبت پربند ڪري ٿو اِئين فقط اِن سبب ڪري سمجهيو نہ ويندو تہ اُن ۾ ڏنب يا بي ڪا پئسي جي سزا وجهڻ يا ليسن لاءِ في يا شيوا ڏيڻ لاءِ فيءَ جي گُهر ڪرڻ يا ڏيڻ جو پربند آهي يا ان سبب ڪري تہ اُهو ڪنهن مڪاني اَختياريءَ يا جماعت دوران مڪاني پريوجن لاءِ ڪا ڍل وجهڻ، رد ڪرڻ، معاف ڪرڻ يا اُنکي ڦيرائڻ يا نيمت ڪرڻ لاءِ پربند ڪري ٿو.

(٣) جيڪو بل قاعدو ٿيڻ سان ۽ عمل ۾ اَچڻ سان راجيہ جي سنچت نڌيءَ مان ڪو خرچ ڪرڻو پوي اُهو راجيہ جي وڌان منڊل جي سدن دوران، راجيپال اُن سدن

ڪي بل تي ويچار ڪرڻ لاءِ سفارش نہ ڪري تيستائين، پاس نہ ڪيو ويندو.

عام طور ڪارروائي

٢٠٨. ڪارروائيءَ جا نيم

(١) راڄيہ جي وڌان منڊل جو سدن پنهنجي ڪارروائيءَ ۽ پنهنجي ڪم جي سنچالن ڪي نيمت ڪرڻ لاءِ، هن سنوڌان جي اُپبنڌن جي آڌين، نيم گهڙي سگهندو.

(٢) جيسين فقري (١) هيٺ نيم نهن تيسين سمان پرانت جي وڌان منڊل بنسبت هن سنوڌان جي شروعات کان يڪدم اَڳ عمل ۾ ڪارروائيءَ جا نيم ۽ اِستائي حڪم راڄيہ جي وڌان منڊل سنبنڌي، اَهڙين ڦيرڦارين ۽ موافقتن جي آڌين جي اُنهن ۾ وڌان سڀا جو اِسپيڪر يا وڌان پريشد جو چيئرمن، حالت اَنوسار ڪري، اَثرائتا ٿيندا.

(٣) وڌان پريشد واري راڄيہ ۾ راڄيپال وڌان سڀا جي اِسپيڪر ۽ وڌان پريشد جي چيئرمن سان صلاح ڪرڻ بعد، ٻنهي سدنن جي وچ ۾ لهہ وچڙ بنسبت ڪارروائيءَ جا نيم گهڙي سگهندو.

٢٠٩. راڄيہ جي وڌان منڊل ۾ مالي ڪم سنبنڌي ڪارروائيءَ ڪي قاعدي دواران نيمت ڪرڻ

راڄيہ جو وڌان منڊل مالي ڪم وقت سر پورو ڪرڻ لاءِ ڪنهن بہ مالي بابت يا راڄيہ جي سنچت نڌيءَ مان ناڻا ڪڍڻ لاءِ ڪنهن بل سنبنڌي، راڄيہ جي وڌان منڊل جي سدن يا سدنن جي ڪارروائيءَ ۽ ڪم جي سنچالن ڪي قاعدي دواران نيمت ڪري سگهندو، ۽ جي ۽ جيتري قدر اَهڙي نموني ڪيل قاعدي جو ڪو اُپبنڌ اَنوڇيد ٢٠٨ جي فقري (١) هيٺ راڄيہ جي وڌان منڊل جي سدن يا ٻنهي مان ڪنهن سدن جي ٺاهيل ڪنهن نيم سان يا اُن اَنوڇيد جي فقري (٢) هيٺ راڄيہ جي وڌان منڊل بنسبت اَثرائتي ڪنهن نيم يا اِستائي حڪم سان ٺهڪندڙ نہ هجي تہ اُهو اُپبنڌ اَثرائتو ٿيندو.

٢١٠. وڌان منڊل ۾ ڪم آڻڻ جي ٻولي

(١) ڀاڱ سترهين ۾ ڇيل ڪنهن بہ ڳالهہ جي باوجود، پر اَنوڇيد ٣٤٨ جي اُپبنڌن جي آڌين، راڄيہ جي وڌان منڊل ۾ ڪم ڪار راڄيہ جي سرڪاري ٻوليءَ يا ٻولين

۾ يا هنديءَ ۾ يا انگريزيءَ ۾ ڪيو ويندو؛

بشرطيڪ وڌان سڀا جو اِسپيڪر يا وڌان پريشد جو چيئرمن يا اُهڙي نموني ڪم ڪندڙ شخص، حالت اَنوسار، جيڪو اَنهِ چيل ٻولين مان ڪنهن ۾ بہ پوريءَ طرح پنهنجو اِظهار نہ ڪري سگهي، اُهڙي ميمبر کي سدن ۾ پنهنجي مادري ٻوليءَ ۾ ڳالهائڻ جي اَجازت ڏيئي سگهندو.

(٢) راڄيہ جو وڌان منڊل، قاعدي دوران ٻئي نموني اُپبنڌ نہ ڪري تہ، هن سنوڌان جي شروعات کان پنڌرهن سالن جي مُدت پوري ٿيڻ کان پوءِ هيءُ اَنوڇيد ائين اَثرائتو ٿيندو ڄڻ تہ اُن مان 'يا انگريزيءَ ۾' اِهي لفظ ڇڏي ڏنا ويا آهن؛

بشرطيڪ هماچل پرديش، مڻيپور، ميگهاليہ ۽ ترپورا راڄين جي وڌان منڊلن سنبنڌي هيءُ فقرو ائين اَثرائتو ٿيندو ڄڻ تہ اُن ۾ ايندڙ لفظن 'پنڌرهن سالن' جي بدران لفظ 'پنجويهن سالن' وڌا ويا هئا؛

وڌيڪ بشرطيڪ تہ اروناچل پرديش، گوئا ۽ ميزورم راڄين سنبنڌي هيءُ فقرو ائين اثرائتو ٿيندو ڄڻ تہ ان ۾ ايندڙ لفظن 'پندرهن سالن' جي بدران لفظ 'چاليهن سالن' وڌا ويا هئا.

(اسٽيٽ آف مزورم اَيڪٽ ١٩٨٦ دوران ٢٠ فبروري ١٩٨٧ کان؛ اسٽيٽ آف اروناچل پرديش ائڪٽ ١٩٨٦ دوران ٢٠ فبروري ١٩٨٧ کان ۽ گوئا دمڻ ۽ ديو ري آرگنائيزيشن ائڪٽ ١٩٨٧ دوران ٣٠ ميءِ ١٩٨٧ کان درج ڪيل)

٢١١. وڌان منڊل ۾ بحث تي پابندي

راڄيہ جي وڌان منڊل ۾ سپريم ڪورٽ جي يا هاءِ ڪورٽ جي ڪنهن جج جي پنهنجي فرض اَدائي ۾ هلت بنسبت بحث نہ ڪيو ويندو.

٢١٢. وڌان منڊل جي ڪارروائيءَ ۾ ڪورٽون جاچ نہ ڪنديون

(١) راڄيہ جي وڌان منڊل ۾ ڪنهن بہ ڪارروائيءَ جي جائزگيءَ تي، ڪارروائيءَ ۾ ڪا ٻي ترتيبي آهي ائين چئي، اُن آڌار تي اعتراض ورتو نہ ويندو.

(٢) راڄيہ جي وڌان منڊل جو ڪوبہ عملدار يا ميمبر، جنهن کي هن سنوڌان موجب يا هيٺ جي سنچالن کي وڌان منڊل ۾ ڪارروائي يا ڪم جي سنچالن کي نيمت ڪرڻ يا بندوبست رکڻ لاءِ اَختيار ڏنا ويا هُجن، اُهو پنهنجي دوران اُنهن اَختيارن جي عمل جي باري ۾ ڪنهن بہ ڪورٽ جي حڪومت جي اَڌين نہ ٿيندو.

راجيپال جا قانون سازيءَ جا اختيار

٢١٣. وڏان منڊل جي رسيس درميان آرڊيننس جاري ڪرڻ جو راجيپال جو اختيار

(١) جي ڪنهن به وقت، جڏهن راجيه جي وڏان سڀا جو اجلاس چالو نه هجي يا جتي راجيه ۾ وڏان پريشد آهي اُتي وڏان منڊل جي ٻنهي سدنن جا اِجلاس چالو نه هجن، راجيپال کي خاطري ٿئي ته اَهڙيون حالتون آهن جن ۾ جلدي قدم کڻڻ هن لاءِ ضروري آهي، ته هو اَهڙا آرڊيننس جاري ڪري سگهندو جي کيس حالتن پٽاندڙ ضروري لڳن :

بشرطيڪ راجيپال، راشٽرپتيءَ جي هدايتن کان سواءِ اَهڙو ڪو آرڊيننس جاري نه ڪندو، جي -

(اَ) ساڳين اُپٻنڌن واري بل لاءِ هن سنوڌان هيٺ وڏان منڊل ۾ اُهو پيش ڪرڻ لاءِ راشٽرپتيءَ جي اڳواٽ منظوريءَ جي ضرورت پوي ها؛ يا

(ب) ساڳين اُپٻنڌن وارو بل راشٽرپتيءَ جي ويچارڻ لاءِ محفوظ رکڻ کيس ضروري لڳي ها، يا

(ڀ) ساڳين اُپٻنڌن وارو راجيه جي وڏان منڊل جو اَئڪٽ هن سنوڌان هيٺ ناجائز ٿئي ها جيستائين اُنکي راشٽرپتيءَ جي ويچارڻ لاءِ محفوظ رکڻ کان پوءِ راشٽرپتيءَ جي بحالي ملي هُجي.

(٢) هن اَنوڇيد هيٺ جاري ڪيل آرڊيننس کي ايترو ئي عمل ۽ اَثر رهندو جيترو راجيه جي وڏان منڊل جي راجيپال جي بحاليءَ مليل اَئڪٽ کي، پر اَهڙو هرهڪ آرڊيننس -

(اَ) راجيه جي وڏان سڀا جي اَڳيان، ۽ جتي راجيه ۾ وڏان پريشد آهي اُتي ٻنهي سدنن جي اَڳيان، پيش ڪيو ويندو، ۽ وڏان سڀا جي وري گڏجڻ کان ڇهه هفتا پوري ٿيڻ تي، يا جي اُها مُدت پوري ٿيڻ کان اَڳ وڏان سڀا آرڊيننس کي ناقبول ڪرڻ جو ٺهراءُ پاس ڪري ۽ وڏان پريشد هجي ته اُها قبول ڪري، ته اُهو ٺهراءُ پاس ٿيڻ تي، يا حالت اَنوسار، پريشد جي ٺهراءُ قبول ڪرڻ تي، عمل ۾ هئڻ بند ٿيندو؛ ۽

(ب) راجيپال ڪنهن به وقت واپس وٺي سگهندو.

سمجهاڻي - جي وڌان پريشد واري راجيہ جي وڌان منڊل جا سدن جدا جدا تاريخن تي وري گڏجڻ لاءِ سڏايا ويا هُجن تہ هن فقري جي پريوجن لاءِ ڇهن هفتن جي مُدت اُنهن تاريخن مان پوءِ واريءَ تاريخ کان ڳڻي ويندي.

(٣) جي ۽ جيتري قدر هن آنوڇيد هيٺ آرڊيننس اَهڙو ڪو اُپٻنڌ ڪري جيڪو راجيہ جي وڌان منڊل جي ڪيل ۽ راجيپال جي بحال ڪيل اَئڪٽ ۾ جائز نہ هُجي تہ اُهو اوتري قدر رد ٿيندو؛

بشرطيڪ سنسد جي ڪنهن اَئڪٽ يا گڏيل لسٽ ۾ شمار ڪيل وشيہ بابت ڪنهن موجوده قاعدي کان ورڌ راجيہ جي وڌان منڊل جي ڪنهن اَئڪٽ جي آثر سنٻنڌي هن سنوڌان جي اُپٻنڌن جي پريوجن لاءِ، راشٽرپتيءَ جي هدايتن اَنوسار هن اَنوڇيد هيٺ جاري ڪيل آرڊيننس، راجيہ جي وڌان منڊل جو، راشٽرپتيءَ جي بحاليءَ لاءِ محفوظ رکيو ويو هجي ۽ هن جي بحالي ملي هجي اَهڙو اَئڪٽ ليکيو ويندو.

اَڌياءُ پنجون

راجين ۾ هاءِ ڪورٽون

٢١۴. راجين لاءِ هاءِ ڪورٽون

هرهڪ راجيہ لاءِ هڪ هاءِ ڪورٽ ٿيندي.

٢١۵. هاءِ ڪورٽون رڪارڊ جون ڪورٽون ٿينديون

هرڪا هاءِ ڪورٽ رڪارڊ جي ڪورٽ ٿيندي ۽ اَهڙي ڪورٽ جا سڀ اَختيار پنهنجي بي اَدبيءَ لاءِ سزا ڪرڻ جي اَختيار سميت، ڪيس رهندا.

٢١٦. هاءِ ڪورٽن جو جوڙجڪ

هرهڪ هاءِ ڪورٽ ۾ مکيہ نيايہ مورتي ۽ راشٽرپتي وقت بوقت مقرر ڪرڻ ضروري سمجهي اَهڙا بيا جج ٿيندا.

۲۱۷. هاءِ ڪورٽ جي جج جي مقرري ۽ عهدي جا شرط

(۱) هاءِ ڪورٽ جي هرهڪ جج کي راشٽرپتي، ڀارت جي مکيہ نيايہ مورتي اُن راجيہ جي راجيپال ۽ مکيہ نيايہ مورتيءَ کان سواءِ ٻئي جج جي مقرريءَ جي حالت ۾ هاءِ ڪورٽ جي مکيہ نيايہ مورتيءَ سان صلاح ڪرڻ بعد پنهنجي صحي ۽ سيل سان وارنٽ ذوارن مقرر ڪندو ۽ اُهو جج اَڊيشنل يا ڪاريہ ڪاري جج هئڻ جي حالت ۾ اَنوڇيد ۲۲۴ جي اُپبندن موجب ۽ ٻيءَ حالت ۾ ٻاهٺ سالن جي عمر تي پهچڻ تائين عهدي تي رهندو :

بشرطيڪ -

(اَ) جج پنهنجي صحيءَ واري لکيت ذوارن راشٽرپتيءَ کي مخاطب ٿي، پنهنجي عهدي تان استعفا ڏيئي سگهندو؛

(ب) جج کي راشٽرپتي اَنوڇيد ۱۲۴ جي فقري (۴) ۾ اُپبند ڪيل سپريم ڪورٽ جي جج کي هٽائڻ جي نموني پنهنجي عهدي تان هٽائي سگهندو؛

(ٻ) جج جو عهدو سندس راشٽرپتيءَ ذوارن سپريم ڪورٽ جي جج طريقي مقرر ٿيڻ تي يا ڀارت جي کيتر ۾ ٻيءَ ڪنهن هاءِ ڪورٽ ۾ بدلي ٿيڻ تي خالي ٿيندو.

(۲) ڪو بہ شخص هاءِ ڪورٽ ۾ جج مقرر ٿيڻ لاءِ لائق نہ ٿيندو سواءِ تہ هو ڀارت جو ناگرڪ هجي، ۽ -

(اَ) گهٽ ۾ گهٽ ڏهن سالن لاءِ ڀارت جي کيتر ۾ ڪنهن عدالتي عهدي تي رهيو هجي، يا

(ب) گهٽ ۾ گهٽ ڏهن سالن لاءِ ڪنهن هاءِ ڪورٽ جو يا لاڳيتو ٻن يا وڌيڪ اَهڙين ڪورٽن جو وڪيل رهيو هجي.

سمجهاڻي - هن فقري جي پريوجن لاءِ-

(اَ) ڪو شخص ڪيتري مُدت لاءِ ڀارت جي کيتر ۾ عدالتي عهدي تي رهيو آهي اُهو ڳڻڻ لاءِ اُها مُدت بہ شامل ڪئي ويندي جنهن درميان عدالتي عهدي تي رهڻ کان پوءِ اُهو شخص هاءِ ڪورٽ جو وڪيل رهيو هجي يا ڪنهن ٽربيونل جي ميمبر جي عهدي تي يا سنگهہ يا راجيہ هيٺ قانون جي خاص ڄاڻ ضروري هجي اَهڙي ڪنهن عهدي تي رهيو هجي؛

(اَاَ) ڪو شخص ڪيتري مُدت لاءِ وڪيل رهيو آهي اُهو ڳڻڻ لاءِ اُها مُدت شامل ڪئي ويندي جنهن درميان وڪيل ٿيڻ کان پوءِ اُهو شخص ڪنهن عدالتي عهدي

تي يا سنگھ يا راڄيہ هيٺ قانون جي خاص ڄاڻ ضروري هجي اُهڙي ڪنهن عهدي تي رهيو هُجي؛

(ب) ڪو شخص ڪيتري مدت لاءِ ڀارت جي ڪيتر ۾ عدالتي عهدي تي رهيو آهي يا هاءِ ڪورٽ جو وڪيل رهيو آهي اُهو ڳڻڻ لاءِ هن سنوڌان جي شروعات کان اڳ جنهن مدت درميان ١٥ آگسٽ ١٩٤٧ کان اڳہ گورنمينٽ آف انڊيا ائڪٽ 1935 ۾ وياکيا ڏنل ڀارت اندر ڪنهن ايراضيءَ ۾ هو عدالتي عهدي تي رهيو هجي، يا حالت اَنوسار اهڙيءَ ڪنهن ايراضيءَ ۾ ڪنهن هاءِ ڪورٽ جو وڪيل رهيو هجي، اُها بہ شامل ڪئي ويندي.

(٣) هاءِ ڪورٽ جي جج جي عمر جو ڪو سوال اُٿي تہ اُهو سوال راشٽرپتي ڀارت جي مکيہ نيايہ مورتيءَ جي صلاح بعد فيصل ڪندو ۽ راشٽرپتيءَ جو فيصلو آخرين ٿيندو.

٢١٨. سپريم ڪورٽ سنبنڌي ڪي اُپبند هاءِ ڪورٽن سان لاڳو پوڻ

اَنوڇيد ١٢٤ جي فقري (٤) ۽ (٥) جا اُپبند جيئن سپريم ڪورٽ سنبنڌي لاڳو پون ٿا تيئن سپريم ڪورٽ جي جاءِ تي هاءِ ڪورٽ جي نرديش سان، هاءِ ڪورٽ سنبنڌي لاڳو پوندا.

٢١٩. هاءِ ڪورٽن جي ججن دواران قسم يا ساکہ

هاءِ ڪورٽ جو جج مقرر ٿيل هرڪو شخص، پنهنجو عهدو سنڀالڻ کان اڳہ، راڄيہ جي راڄيپال يا هن خيال کان سندس مقرر ڪيل شخص جي روبرو ٽين اَنوسوچيءَ ۾ هن پريوجن لاءِ ڏنل نموني موجب قسم کڻندو يا ساکہ تي چوندو ۽ اُن تي صحي ڪندو.

٢٢٠. قائمي جج ٿيڻ کان پوءِ وڪالت تي پائبندي

ڪوبہ شخص جو هن سنوڌان جي شروعات کان پوءِ ڪنهن هاءِ ڪورٽ جي قائمي جج جي عهدي تي رهيو آهي اُهو سپريم ڪورٽ ۽ ٻين هاءِ ڪورٽن سواءِ، ڀارت ۾ ڪنهن بہ ڪورٽ ۾ يا ڪنهن بہ اختياريءَ اڳيان وڪالت يا ڪم نہ ڪندو.

سمجهاڻي - هن اَنوڇيد ۾ محاوري 'هاءِ ڪورٽ' ۾ سنوڌان (ستون سڌارو) ائڪٽ ١٩٥٦ جي شروعات کان اڳہ جيئن هئي تيئن پهرين اَنوسوچيءَ جي ڀاڱ (ب) ۾ ڄاڻايل راڄيہ جي هاءِ ڪورٽ شامل نہ آهي.

٢٢١. ججن جا پگهار وغيره

(١) هرهڪ هاءِ ڪورٽ جي ججن کي سنسد قاعدي دوران نهرائي اُهي پگهار ۽ جيستائين اُنهيءَ نموني هن باري ۾ پربنڌ ٿئي تيستائين ٻين اَنوسوچيءَ ۾ ڄاڻايل آهن اُهي پگهار ڏنا ويندا.

(٢) هرڪو جج اَهڙن ڀتن ۽ غير حاضريءَ جي موڪل ۽ پينشن بنسبت اَهڙن اَڌڪارن جو، جي وقت بوقت سنسد قاعدي دوران يا هيٺ نهرائي، ۽ جيستائين اِئين نهرائجي تيستائين اَهڙن ڀتن ۽ اَڌڪارن جو جيڪي ٻين اَنوسوچيءَ ۾ ڄاڻايل آهن، حقدار ٿيندو:

بشرطيڪ ڪنهن به جج جي ڀتن يا سندس غير حاضريءَ جي موڪل يا پينشن بنسبت اَڌڪارن ۾ سندس مقرريءَ کان پوءِ ڪيس نقصان ٿئي اَهڙي ڦيرڦار نه ڪئي ويندي.

٢٢٢. هڪڙيءَ هاءِ ڪورٽ مان ٻيءَ ۾ جج جي بدلي

(١) راشٽرپتي ڀارت جي مکيه نيايه مورتيءَ سان صلاح ڪرڻ بعد ڪنهن جج کي هڪڙي هاءِ ڪورٽ مان ٻيءَ ڪنهن هاءِ ڪورٽ ۾ بدلي ڪري سگهندو.

(٢) ڪنهن جج جي اِئين بدلي ٿي هجي يا ٿئي ته جيترو وقت، سنوڌان (پندرهون سڌارو) اَئڪٽ ١٩٦٣ جي شروعات کان پوءِ، هو ٻيءَ هاءِ ڪورٽ جي جج طريقي شيوا ڪري اُن مدت درميان هو پنهنجي پگهار کان وڌيڪ سنسد قاعدي دوران نهرائي ايترو عيوضي طور ڀتو ۽ اَهڙي نموني نهرائجي تيستائين راشٽرپتي حڪم دوران مقرر ڪري ايترو عيوضي طور ڀتو، وٺڻ جو حقدار ٿيندو.

٢٢٣. ڪاريه ڪاري مکيه نيايه مورتيءَ جي مقرري

جڏهن ڪنهن هاءِ ڪورٽ جي مکيه نيايه مورتيءَ جو عهدو خالي هجي يا جڏهن اَهڙو ڪو مکيه نيايه مورتي غير حاضري يا ٻئي سبب ڪري پنهنجي عهدي جا فرض اَدا نه ڪري سگهي، تڏهن ڪورٽ جي ٻين ججن مان هڪ، جنهن کي راشٽرپتي هن پريوجن لاءِ مقرر ڪري، اُهو عهدي جا فرض اَدا ڪندو.

٢٢٤. اَئڊيشنل ۽ ڪاريه ڪاري ججن جي مقرري

(١) جي ڪنهن هاءِ ڪورٽ جي ڪم ۾ عارضي واڌاري سبب يا ڪم جي بقايا سبب راشٽرپتيءَ کي لڳي ته اُن ڪورٽ جي ججن جي سنکيا حال وڌائڻ کپي، ته

راشٽرپتيءَ برابر لائق شخص کي پاڻ ڄاڻائي ٻن سالن کان وڌيڪ نہ ايتري مُدت لاءِ ڪورٽ جا ائڊيشنل جج طريقي مقرر ڪري سگھندو.

(٢) جڏهن مکيہ نيايہ مورتيءَ سواءِ هاءِ ڪورٽ جو ڪو جج غيرحاضريءَ يا ٻئي سبب ڪري پنهنجي عهدي جا فرض اَدا نہ ڪري سگهي يا عارضي طور مکيہ نيايہ مورتي طريقي ڪاريہ ڪرڻ لاءِ مقرر ٿيو هُجي تڏهن راشٽرپتي ڪنهن برابر لائق شخص کي، قائمي جج پنهنجن فرضن تي موٽي، تيستائين، اُن ڪورٽ جو جج طريقي ڪاريہ ڪرڻ لاءِ مقرر ڪري سگھندو.

(٣) هاءِ ڪورٽ جو ائڊيشنل يا ڪاريہڪاري جج طريقي مقرر ٿيل ڪوبہ شخص ٻاهٺ سالن جي عمر تي پھچڻ کان پوءِ عهدي تي نہ رهندو.

٢٢٤. اَلف. هاءِ ڪورٽن جي ٻئٺڪن ۾ رٽائر ٿيل ججن جي مقرري

هن اَڌياءَ ۾ ڪنهن بہ ڳالھ جي باوجود، راجيہ جي هاءِ ڪورٽ جو مکيہ نيايہ مورتي ڪنهن بہ وقت، راشٽرپتيءَ جي اَڳواٽ منظوريءَ سان، اُن هاءِ ڪورٽ يا ٻيءَ ڪنهن هاءِ ڪورٽ جي جج جي عهدي تي رهيو هجي اَهڙي ڪنهن شخص کي اُن راجيہ جي هاءِ ڪورٽ جي جج طريقي وِهڻ ۽ ڪاريہ ڪرڻ لاءِ عرض ڪري سگھندو، ۽ اَهڙو هرڪو شخص اَهڙي نموني وِهڻ ۽ ڪاريہ ڪرڻ جي عرصي ۾ راشٽرپتي حڪم دواران نهرائي اَهڙن ڀتن جو حقدار ٿيندو ۽ اُن هاءِ ڪورٽ جي جج جا سڀ اَختيار، شڪتيون ۽ خاص اَڌڪار ڪيس رهندا پر ٻيءَ طرح جج ليکيو نہ ويندو :

بشرطيڪ هن اَنوڇيد ۾ ڪجھ بہ اَڳ ڄيل اَهڙي ڪنهن شخص کي اُن ڪورٽ ۾ وِهڻ ۽ ڪاريہ ڪرڻ لاءِ ضروري نهرائي تو اِئين نہ ليکيو ويندو، سواءِ تہ هو اِئين ڪرڻ لاءِ رضامندي ڏئي.

٢٢٥. موجوده هاءِ ڪورٽن جي حڪومت

هن سنوڌان جي اُپبنڌن ۽ هن سنوڌان دواران اُن وڌان منڊل کي بخشيل اَختيارن جي آڌار تي يوڳيہ وڌان منڊل جي ناهيل ڪنهن قاعدي جي اُپبنڌ جي اَڌين ڪنهن بہ موجوده هاءِ ڪورٽ جي حڪومت ۽ اُن ۾ عمل ۾ قاعدو، ۽ اُن ڪورٽ ۾ نيايہ جي ڪاروبار بنسبت ججن جا پنهنجا پنهنجا اختيار، ڪورٽ جا نيم گھڙڻ ۽ ڪورٽ جي ۽ اُن جي ميمبرن جي اَڪيلو يا ڊويزن ڪورٽ ۾ وهڻ کي نيمت ڪرڻ جي ڪنهن اَختيار سميت هن سنوڌان جي شروعات کان يڪدم اَڳ هُئا اُهي ساڳيا ٿيندا :

بشرطيڪ ڪنهن به هاءِ ڪورٽ جي اوائلي حڪومت تي هن سنوڌان جي شروعات کان يڪدم اڳ محصول سان واسطو رکندڙ يا اُن جي وصولي لاءِ ڪيل حڪم يا ڪيل ڪنهن ڪاريه سان واسطو رکندڙ جيڪا به پائبندي لاڳو هئي اُها اَهڙيءَ حڪومت جي عمل سان هاڻي لاڳو نه پوندي.

٢٢٦. ڪي رِٽ جاري ڪرڻ جو هاءِ ڪورٽن جو اَختيار

(١) آنوڇيد ٣٢ ۾ ڇيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود ڀاڱ ٽئين دواران بخشيل حقن مان ڪنهن جي به تعميل لاءِ ۽ ٻئي ڪنهن پريوجن لاءِ هر ڪنهن هاءِ ڪورٽ کي جنهن کيتر سنبنڌي اُها حڪومت اِستعمال ڪندي هجي اُن سڄي کيتر ۾، ڪنهن به شخص يا اَختياريءَ کي يوڳيه حالتن ۾ ڪنهن به سرڪار سميت اُن کيتر اندر هدايتون، حڪم يا رِٽ جنهن ۾ هيبئس ڪارپس، 'مئنڊمس' منع نامو 'وارنٽو' ۽ 'سرشراري' رِٽس اَچي وڃن ٿا، اُهي جاري ڪرڻ جو اختيار رهندو.

(٢) ڪنهن به سرڪار، اَختياري يا شخص کي هدايتون، حڪم يا رٽ جاري ڪرڻ جي فقري (١) دواران بخشيل اختيار جو عمل جنهن کيتر اندر اَهڙي اَختيار جي عمل لاءِ دعوا جو ڪارڻ سڄو يا ٿورو پيدا ٿيو هجي، اُن کيتر سنبنڌي حڪومت اِستعمال ڪندڙ ڪا هاءِ ڪورٽ به ڪري سگهندي، باوجود اِن جي ته اُن سرڪار يا اَختياريءَ جي جاءِ يا اَهڙي شخص جو نواس اُن کيتر اندر نه هُجي.

(٣) جتي ڪا ڌُر جنهن جي خلاف فقري (١) هيٺ ڪنهن عرضيءَ تي يا اُن سنبنڌي ڪنهن ڪارروائيءَ ۾ ڪو عارضي حڪم، منع نامو يا مهمليءَ يا ٻئي طرح ڪنهن نموني -

(اَ) اَهڙي عرضيءَ ۽ اَهڙي عارضي حڪم لاءِ درخواست جي ٽيڪي ۾ سيني دستاويزن جا نقل اَهڙيءَ ڌر کي ميسر ڪرڻ، ۽

(ب) اَهڙيءَ ڌُر کي ٻُڌڻ جو وجهه ڏيڻ کان سواءِ ڪيو ويو هجي اُها هاءِ ڪورٽ کي اَهڙو حڪم رد ڪرڻ لاءِ درخواست ڪري، ۽ جنهن ڌر جي فائدي ۾ اَهڙو حڪم ٿيو هجي تنهن کي يا اَهڙيءَ ڌر جي وڪيل کي اَهڙيءَ درخواست جو نقل ميسر ڪري ته هاءِ ڪورٽ اُها درخواست جنهن تاريخ تي اُها ملي يا جنهن تاريخ تي اَهڙي نموني نقل ميسر ڪيو وڃي ٻنهي مان جيڪو پوءِ هجي، تنهن کان ٻن هفتن جي مدت اندر، يا جي اُن مدت جي پڇاڙيءَ جي ڏينهن تي هاءِ ڪورٽ بند هجي ته اُن کان ترت پوءِ وارو ڏينهن جنهن تي کُليل هجي، نيڪال ڪندي، ۽ جي درخواست اِن نموني نيڪال نه ٿي ته عارضي حڪم اُن مُدت جي پوري ٿيڻ تي، يا حالت اَنوسار، اُن ترت پوءِ واري ڏينهن جي پوري ٿيڻ تي، رد ٿيل رهندو.

(۴) هن آنوچيد دواران هاءِ ڪورٽ کي بخشيل آختيار سپريم ڪورٽ کي آنوچيد ۳۲ جي فقري (۲) دواران بخشيل آختيار ۾ گهٽتائي نہ ڪندو.

۲۲۶.آلف. x x x x

۲۲۷. هاءِ ڪورٽ جو سڀني ڪورٽن مٿان نظرداڻيءَ جو اختيار

(۱) هر ڪنهن هاءِ ڪورٽ جي، جنهن ڪيتر سنبنڌي اُها حڪومت اِستعمال ڪندي هجي تنهن سڄي ۾، سڀني ڪورٽن ۽ ٽربيونلن مٿان نظرداڻي رهندي.

(۲) مٿئين اُپبنڌ جي وياپڪتا تي ڪو بہ اَثر نہ ٿئي، ان لاءِ هاءِ ڪورٽ -

(اَ) اَهڙين ڪورٽن کان پترڪ گهرائي سگهندي؛

(ب) اَهڙين ڪورٽن ۾ دستور ۽ ڪارروائيءَ کي نيمائتو ڪرڻ لاءِ عام نيم گهڙي ۽ جاري ڪري سگهندي ۽ نمونا ٺهرائي سگهندي؛ ۽

(پ) ڪن بہ اَهڙين ڪورٽن جي عملدارن جي دواران ڪتاب، داخلائون ۽ حساب رکڻ جا نمونا ٺهرائي سگهندي-

(۳) هاءِ ڪورٽ اُنهن ڪورٽن جي شيرف ۽ سڀني ڪلارڪن ۽ عملدارن کي ۽ اُنهن ۾ وڪالت ڪندڙ اَٽارنين، اَئڊووڪيٽن ۽ وڪيلن کي ڏيڻ لاءِ جوڳين فين جا جدول بہ مقرر ڪري سگهندي :

بشرطيڪ فقري (۲) يا (۳) هيٺ گهڙيل نيم، ٺهرايل فارم يا مقرر ڪيل جدول اُن وقت عمل ۾ ڪنهن قاعدي جي اُپبنڌن سان اڻ ٺهڪندڙ نہ ٿيندا ۽ اُنهن لاءِ راجيپال جي اَڳواٽ بحالي ضروري ٿيندي.

(۴) هن آنوچيد ۾ ڇيل ڪڇ بہ هٿيار بند سينا سنبنڌي ڪنهن قاعدي دواران يا هيٺ جوڙيل ڪنهن ڪورٽ يا ٽربيونل مٿان هاءِ ڪورٽ کي نظرداڻيءَ جا آختيار بخشي ٿو اِئين نہ سمجهيو ويندو.

۲۲۸. ڪي ڪيس هاءِ ڪورٽ ۾ بدلي ڪرڻ

جي هاءِ ڪورٽ کي خاطري ٿئي تہ سندس زيردست ڪنهن ڪورٽ ۾ چالو ڪنهن ڪيس ۾ هن سنوڌان جي اَرٿ جي باري ۾ ڪو حقيقي قانوني سوال سمايل آهي جو فيصل ڪرڻ ڪيس جي نيڪال لاءِ ضروري آهي، تہ هوءَ ڪيس گهرائي وٺندي ۽

(اَ) يا پاڻ ڪيس نيڪال ڪري سگهندي، يا

(ب) اُهو قانوني سوال فيصل ڪري جنهن ڪورٽ مان ڪيس گهرايل هجي اُن ڪورٽ کي اُن سوال تي پنهنجي نهراءَ جي نقل سان واپس ڪري سگهندي، ۽ اُها ڪورٽ اُهو ملڻ تي اُن نهراءَ مطابق ڪيس نيڪال ڪرڻ جي ڪارروائي ڪندي.

٢٢٨. اَلف. x x x x

٢٢٩. هاءِ ڪورٽ جا عملدار ۽ ملازم ۽ خرچ

(١) هاءِ ڪورٽ جي عملدارن ۽ ملازمن جي مقرري ڪورٽ جو مکيه نيايه مورتي، يا پاڻ هدايت ڪري اُهو ٻيو جج يا عملدار ڪندو :

بشرطيڪ راجيه جو راجيپال نيم دواران اَهڙي گهر ڪري سگهندو ته ان نيم ۾ ڄاڻايل حالتن ۾ ڪورٽ سان نسبت رکندڙ ڪنهن عهدي تي ڪورٽ سان اَڳ ۾ ئي لاڳو نه هجي اُهو شخص راجيه پبلڪ سروس ڪميشن سان صلاح ڪرڻ ڪانسواءِ مقرر نه ڪيو وڃي.

(٢) راجيه جي وڌان منڊل دواران ڪيل ڪنهن قاعدي جي اُپبنڌن جي آڌين، هاءِ ڪورٽ جي عملدارن ۽ ملازمن جي نوڪريءَ جا شرط اُهي ٿيندا جي ڪورٽ جو مکيه نيايه مورتي يا مکيه نيايه مورتيءَ جي هن پريوجن لاءِ نيم ناهڻ لاءِ ڏنل اَختياريءَ وارو ٻيو جج يا عملدار نيمن دواران نهرائي؛

بشرطيڪ هن فقري هيٺ ٺهيل نيمن لاءِ جيتري قدر اُهي پگهار، ڀتا، موڪل يا پينشن سنبنڌي هُجن، راجيه جي راجيپال جي بحالي ضروري ٿيندي.

(٣) هاءِ ڪورٽ جو ڪاروباري خرچ، جنهن ۾ ڪورٽ جي عملدارن ۽ ملازمن کي ڏيڻ جوڳا يا اُنهن بنسبت سڀ پگهار، ڀتا ۽ پينشن اَچي وڃن ٿا، راجيه جي سنچت نڌيءَ تي ذمي وڌل خرچ ٿيندو، ۽ ڪورٽ جون ورتل فيون ۽ ٻيا ناڻا اُن نڌيءَ جو ڀاڱو ٿيندا.

٢٣٠. هاءِ ڪورٽن جي حڪومت سنگهه ڪيترن تائين وڌائڻ

(١) سنسد قاعدي دواران ڪنهن به هاءِ ڪورٽ جي حڪومت ڪنهن سنگهه ڪيتر تائين وڌائي يا اُن تان ڪڍي سگهندي.

(٢) جتي راجيه جي هاءِ ڪورٽ ڪنهن سنگهه ڪيتر سنبنڌي حڪومت جو استعمال ڪري اُتي -

(اَ) هن سنوڌان ۾ ڇيل ڪجھ بہ اُن راڄيہ جي وڌان منڊل کي اُها حڪومت وڌائڻ، گھٽائڻ يا رد ڪرڻ جو اختيار ڏئي ٿو اَهڙو مطلب نہ ڪڍيو ويندو، ۽

(ب) اَنوڇيد ٢٢٧ ۾ راڄيپال جو نرديش اُن ڪيتر ۾ زيردست ڪورٽن لاءِ نيمن، نمونن يا جدولن سنبنڌي راشٽرپتيءَ ڏانهن نرديش سمجھيو ويندو.

٢٣١. ٻن يا وڌيڪ راڄين لاءِ هڪ ئي هاءِ ڪورٽ جي اسٿاپنا

(١) هن آڌياءَ جي اَڳہ ڏنل اُپبنڌن ۾ ڪنهن بہ ڳالھ جي باوجود، سنسد قاعدي دوارا ٻن يا وڌيڪ راڄين لاءِ يا ٻن يا وڌيڪ راڄين ۽ ڪنهن سنگھ ڪيتر لاءِ هڪ ئي هاءِ ڪورٽ اِسٿاپن ڪري سگھندي .

(٢) اَهڙيءَ ڪنهن هاءِ ڪورٽ سنبنڌي -

(اَ) اَنوڇيد ٢١٧ ۾ راڄيہ جي راڄيپال جو نرديش جن راڄين سنبنڌي هاءِ ڪورٽ حڪومت استعمال ڪري اُنهن سڀني راڄين جي راڄيپالن ڏانهن سمجھيو ويندو؛

(ب) اَنوڇيد ٢٢٧ ۾ راڄيپال جو نرديش زيردست ڪورٽن لاءِ نيمن، نمونن يا جدولن سنبنڌي، جنهن راڄيہ ۾ اُهي زيردست ڪورٽون آهن اُن راڄيہ جي راڄيپال ڏانهن سمجھيو ويندو، ۽

(پ) اَنوڇيد ٢١٩ ۽ ٢٢٩ ۾ راڄيہ جو نرديش، جنهن راڄيہ ۾ هاءِ ڪورٽ جو مکيہ استان آهي اُن راڄيہ ڏانهن سمجھيو ويندو :

بشرطيڪ جي اُهو مکيہ اِستان ڪنهن سنگھہ ڪيتر ۾ آهي تہ اَنوڇيد ٢١٩ ۽ ٢٢٩ ۾ راڄيپال، پبلڪ سروس ڪميشن، وڌان منڊل ۽ راڄيہ جي سنچت نڌيءَ جو نرديش سلسليوار راشٽرپتي، سنگھہ پبلڪ سروس ڪميشن، سنسد ۽ ڀارت جي سنچت نڌيءَ ڏانهن سمجھيو ويندو.

آڌياءُ ڇهون

زيردست ڪورٽون

٢٣٣. ضلع ججن جي مقرري

(١) ڪنهن بہ راڄيہ ۾ ضلع ججن طريقي شخصن جي مقرري ۽ ضلع ججن جي تعيناتي ۽ ترقي راڄيہ جو راڄيپال اُن راڄيہ سنبنڌي حڪومت اِستعمال ڪندڙ هاءِ ڪورٽ

سان صلاح ڪري ڪندو.

(٢) اَگهر ڪو ڪي سنگهه يا راجيه جي شيوا ۾ نه هجي، اُهو شخص ضلع جج مقرر ٿيڻ لائق فقط تڏهن ٿيندو جڏهن هو گهٽ ۾ گهٽ ستن سالن لاءِ اَيڊووڪيٽ يا وڪيل رهيو هجي ۽ هاءِ ڪورٽ سندس مقرريءَ لاءِ سفارش ڪئي هجي.

٢٣٣. اَلف. ڪن ضلع ججن جي مقرري ۽ سندن ڏنل نهرائن وغيره جو جائز نهرائڻ

ڪنهن به ڪورٽ جي ڪنهن به نهراءَ، ڊڪريءَ يا حڪم جي باوجود،

(اَ) (ا) راجيه جي عدالتي شيوا ۾ اَگهر ڪي ڪنهن شخص جي، يا جيڪو شخص گهٽ ۾ گهٽ ست سال اَيڊووڪيٽ يا وڪيل ٿي رهيو هجي اُنجي، اُن راجيه ۾ ضلع جج طريقي مقرري، ۽

(٢) اَهڙي ڪنهن به شخص جي ضلع جج طريقي تئناتي، ترقي يا بدلي، جي سنوڌان (ويهون سڌارو) اَئڪٽ ١٩٦٦ جي شروعات کان اَڳ ٿيل، اَنوڇيد ٢٣٣ يا اَنوڇيد ٢٣٥ جي اُپبنڌن مطابق نه ٿيل، فقط ان حقيقت جي سبب ڪري ته اُها مقرري، تئناتي، ترقي يا بدلي اُنهن اُپبنڌن مطابق نه ٿي آهي، بي قاعدي يا رد ليکي نه ويندي يا ڪڏهن به بي قاعدي يا رد ٿي آهي اِئين ليکيو نه ويندو؛

(ب) ڪنهن به راجيه ۾ اَنوڇيد ٢٣٣ يا ٢٣٥ جي اُپبنڌن مطابق نه ٿيل، ڊسٽرڪٽ جج طريقي مقرر ٿيل، تئنات ٿيل، ترقي ٿيل يا بدلي ٿيل ڪنهن شخص دواران يا اُن جي اَڳيان سنوڌان (ويهون سڌارو) ائڪٽ ١٩٦٦ جي شروعات کان اَڳ ڪا به اِستعمال ڪيل حڪومت، پاس ڪيل يا ڏنل نهراءُ ، ڊڪري، سزا يا حڪم يا بيو ڪو ڪيل ڪاريه يا ڪيل ڪارروائي، فقط اِن حقيقت جي سبب ڪري، ته اُها مقرري، تئناتي، ترقي يا بدلي اُنهن اُپبنڌن مطابق نه ٿي آهي، بي قاعدي يا ناجائز نه ليکي ويندي يا ڪڏهن به بي قاعدي يا ناجائز ٿي آهي اِئين نه ليکيو ويندو.

٢٣٤. ضلع ججن کان سواءِ ٻين شخصن جي عدالتي شيوا ۾ ڀرتي

راجيه جي عدالتي شيوا ۾ ضلع ججن کانسواءِ ٻين شخصن جي مقرري راجيه جو راجيپال سندس هن خيال کان ناهيل نيمن مطابق راجيه پبلڪ سروس ڪميشن سان ۽ اُن راجيه سنبنڌي حڪومت استعمال ڪندڙ هاءِ ڪورٽ سان صلاح ڪرڻ بعد ڪندو.

٢٣٥. زيردست ڪورٽن تي ضابطو

ضلع ڪورٽن ۽ اُنهن جي زيردست ڪورٽن مٿان ضابطو، راجيہ جي عدالتي شيوا ۾ شخصن جي تئناتي ۽ ترقي ۽ ڪين موڪل ڏيڻ سميت هاءِ ڪورٽ ڪي سونپيل ٿيندو، پر هن اَنوڇيد ۾ ڇيل ڪنهن بہ ڳالهہ جو اِهو مطلب نہ ڪڍيو ويندو تہ اَهڙي ڪنهن شخص ڪي سندس شيوا جي شرطن ڪي نيمت ڪندڙ قاعدي هيٺ مليل ڪوبہ اَپيل ڪرڻ جو حق کسيو وڃي ٿو يا هاءِ ڪورٽ ڪي اَهڙي شخص سان اَهڙي قاعدي هيٺ نهرايل سندس نوڪريءَ ۾ شرطن کان ٻيءَ طرح ورتاءُ ڪرڻ جي اَختياري ڏني وڃي ٿي.

٢٣٦. اَرٿ

هن اَڌياءَ ۾ -

(اَ) محاوري ’ضلع جج‘ ۾ سٽي سول ڪورٽ جو جج، اَئڊيشنل ضلع جج، جائنٽ ضلع جج، اَسسٽنٽ ضلع جج، سمال ڪاز ڪورٽ جو مکيہ جج، چيف پريزيڊنسي مئجسٽريٽ، اَئڊيشنل چيف پريزيڊنسي مئجسٽريٽ، سيشن جج، اَئڊيشنل سيشن جج ۽ اَسسٽنٽ سيشن جج اَچي وڃن ٿا؛

(ب) محاوري ’عدالتي شيوا‘ جي معنيٰ فقط ضلع جج جو عهدو ۽ ضلع جج جي عهدي کان گهٽ ٻيا سول عدالتي عهدا پرڻ لاءِ شخصن جي ٺهيل شيوا آهي.

٢٣٧. مئجسٽريٽن جي ڪنهن ورگ يا ورگن سان هن اَڌياءَ جي اُپبنڌن جو لاڳو ڪرڻ

راجيپال عام ظاهر نامي دواران هدايت ڪري سگهندو تہ هن اَڌياءَ جا اَڳہ ڏنل اُپبنڌ ۽ اُنهن هيٺ ٺهيل ڪي بہ نيم سندس هن خيال کان مقرر ڪيل تاريخ کان مئجسٽريٽن جي ڪنهن بہ ورگ يا ورگن سنبنڌي راجين ۾ ظاهر نامي ۾ ڄاڻايا وڃن اَهڙين علحدگين ۽ ڦيرقارين جي اَڌين اِئين لاڳو پوندا جيئن اُهي راجيہ جي عدالتي شيوا ۾ مقرر ٿيل شخصن سنبنڌي لاڳو پون ٿا.

x x x x

ڀاڱو اَٺون
سنگهه ڪيترن

۲۳۹. سنگهه ڪيترن جو ڪاروبار

(۱) سواءِ ته سنسد قاعدي دوران ٻيو اُپٻند ڪري، سنگهه ڪيتر جو ڪاروبار راشٽرپتي هلائيندو، ۽ ڪيس جيتري قدر نيڪ لڳي اوتري قدر پاڻ چاڻائي اُنهيءَ نالي واري عهدي سان سندس مقرر ڪيل اَئڊمنسٽريٽر دوران ڪاريه ڪندو.

(۲) ڀاڱي ڇهين ۾ ڇيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود راشٽرپتي ڪنهن راجيه جي راجيپال کي ڪنهن لاڳيتي سنگهه ڪيتر جو اَئڊمنسٽريٽر طريقي مقرر ڪري سگهندو، ۽ جتي راجيپال اِئين مقرر ٿئي اُتي هو اَهڙي اَئڊمنسٽريٽر طريقي پنهنجي ڪرتبن جو عمل پنهنجي منتري پريشد کان آزاد نموني ڪندو.

۲۳۹.اَلف. ڪن سنگهه ڪيترن لاءِ مڪاني وڌان منڊل يا منتري پريشد يا ٻئي رَچڻ

(۱) سنگهه ڪيتر پانڊيچريءَ لاءِ سنسد، قاعدي دوران، جوڙيندي

(گوئا، دمڻ، ديو ري آرگنائيزيشن ائڪٽ، ۱۹۸۷ (۱۹۸۷ جو ۱۸) جي قلم ٦۳ دوران هن پيٽي فقري مان (۳۰ ميءِ ۱۹۸۷ کان) لفظ 'گوئا، دمڻ، ديو' ڪڍيا ويا)

(اروڻاچل پرديش راجيه ائڪٽ، ۱۹۸٦ (۱۹۸٦ جو ٦۹) جي قلم ۴۲ دوران هن پيٽي فقري مان (۲۰ فبروري ۱۹۸۷ کان) لفظ 'اروڻاچل' ڪڍيا ويا.)

(مزورم راجيه ائڪٽ، ۱۹۸٦ (۱۹۸٦ جو ۳۴) جي قلم ۳۹ دوران هن پيٽي فقري (۲۰ فبروري ۱۹۸۷ کان) لفظ 'مزورم' ڪڍيا ويا.)

(اَ) سنگھ ڪيتر لاءِ وڏان منڊل طريقي ڪرتب ڪرڻ لاءِ هڪ سنسٿا، جا چونڊيل يا ڪجھ ناڦيل ۽ ڪجھ چونڊيل هجي، يا

(ب) منتري پريشد،

يا ٻئي رَچي سگھندي، هرهڪ حالت ۾ اَهڙي جوڙجڪ، اَختيارن ۽ ڪرتبن سان جي اُن قاعدي ۾ ڄاڻايل هجن.

(٢) فقري (ا) ۾ نرديش ڪيل اَهڙو ڪو بہ قاعدو اَنوڇيد ٣٦٨ جي پريوجن لاءِ هن سنوڌان جو سڌارو ليکيو نہ ويندو باوجود اِنجي تہ اُن ۾ اَهڙو ڪو اُپبنڌ هجي جيڪو هن سنوڌان کي سُڌاري يا سڌارڻ جو اَثر ڪري.

٢٣٩.اَلف. اَلف . دهليءَ لاءِ خاص اُپبنڌ

(ا) سنوڌان (سڌارو اُٺهتر) ائڪٽ ١٩٩١ جي شروع کان دهلي سنگھ راجيہ ڪيتر کي، دهلي راشٽريہ راڄڌاني راجيہ ڪيتر (جنهن کي هن ڀاڱي ۾ هن کان پوءِ راشٽريہ راڄڌاني راجيہ ڪيتر چيو ويو آهي) سڏيو ويندو ۽ اَنوڇيد ٢٣٩ هيٺ مقرر ٿيل ان جي اَئڊمنسٽريٽر جي عهدي جو نالو اُپ راجيہ پال ٿيندو.

(٢) (اَ) راشٽريہ راڄڌاني راجيہ ڪيتر لاءِ هڪ وڏان سڀا ٿيندي ۽ اهڙيءَ وڏان سڀا ۾ جايون راشٽريہ راڄڌاني راجيہ ڪيتر ۾ ملڪي چونڊ تڪن مان سڌي چونڊ دواران چونڊيل ميمبرن سان ڀريون وينديون؛

(ب) وڏان سڀا ۾ جاين جي ڪل سنکيا، اَنوسوچت جاتين لاءِ محفوظ رکيل جاين جي سنکيا، راشٽريہ راڄڌاني راجيہ ڪيتر جي ملڪي چونڊ تڪن ۾ وراهست (اهڙي وراهست جي آڌار سميت) ۽ وڏان سڀا جي ڪاريہ ڪرڻ سنبنڌي سڀ ٻين بابتن کي سنسد دواران ٺهيل قاعدي سان نيمت ڪيو ويندو؛

(پ) اَنوڇيد ٣٢٤ کان ٣٢٧ ۽ انوڇيد ٣٢٩ جا اُپبنڌ راشٽريہ راڄڌاني راجيہ ڪيتر، راشٽريہ راڄڌاني راجيہ ڪيتر جي وڏان سڀا ۽ اُنهن جي ميمبرن جي سنبنڌ ۾ ائين لاڳو پوندا جيئن اُهي ڪنهن راجيہ، ڪنهن راجيہ جي وڏان سڀا ۽ اُن جي ميمبرن جي سنبنڌ ۾ لاڳو پوندا آهن ۽ اَنوڇيد ٣٢٦ ۽ ٣٢٩ ۾ 'مناسب وڏان منڊل' ڏانهن ڪيل نرديش ائين سمجھيو ويندو تہ سنسد ڏانهن ڪيل آهي.

(٣) (اَ) هن سنوڌان جي اُپبندن جي آڌين رهندي، وڌان سڀا کي راجيہ ياداشت جي داخلا ا، داخلا ٢ ۽ داخلا ١٨ مان ۽ ان ياداشت جي داخلا ٦٤، ٦٥، ۽ ٦٦ مان جيستائين اُنهن جو واسطو مٿي چيل داخلا ا، داخلا ٢ ۽ داخلا ١٨ سان آهي واسطيدار بابتن کي ڇڏي، راجيہ ياداشت ۾ يا گڏيل ياداشت ۾ ڳڻايل ڪنهن بہ بابت جي سنبند ۾ جيتري قدر اهڙي ڪائي بابت سنگھ راجيہ کيترن سان لاڳو آهي، سموري راشٽريہ راجڌاني راجيہ کيتر يا ان جي ڪنهن ڀاڱي لاءِ قاعدو ٺاهڻ جو اختيار رهندو؛

(ب) پيٽي فقري (اَ) ۾ چيل ڪنهن بہ ڳالھ سبب سنگھ راجيہ کيتر يا اُنجي ڪنهن ڀاڱي لاءِ ڪنهن بہ بابت جي سنبند ۾ هن سنوڌان هيٺ سنسد جي قاعدا ٺاهڻ جا اختيار گهٽ نہ ٿيندا؛

(پ) جيڪڏهن وڌان سڀا دواران ڪنهن بابت جي سنبند ۾ ٺاهيل قاعدي جو ڪوئي اُپبند، سنسد دواران اُن بابت جي سنبند ۾ ٺاهيل قاعدي جي، چاهي اُهو وڌان سڀا دواران ٺاهيل قاعدي کان اول يا پوءِ پاس ڪيو ويو هجي، يا ڪنهن اول ٺاهيل قاعدي جي جيڪو وڌان سڀا دواران ٺاهيل قاعدي کان ڦريل آهي، ڪنهن اُپبند جي ورڌ آهي تہ، ٻنهي حالتن ۾، حالت موجب، سنسد دواران ٺاهيل قاعدو يا اهڙو اول ٺاهيل قاعدو بحال ٿيندو ۽ وڌان سڀا دواران ٺاهيل قاعدو جيتري قدر ورڌ آهي اوتري قدر رد رهندو :

بشرطيڪ وڌان سڀا دواران ٺاهيل اهڙو ڪو بہ قاعدو جيڪڏهن راشٽرپتيءَ جي ويچار لاءِ محفوظ رکيو ويو آهي ۽ ان تي اُن جي منظوري ملي وئي آهي تہ اهڙو قاعدو راشٽريہ راجڌاني راجيہ کيتر ۾ بحال رهندو :

وڌيڪ بشرطيڪ تہ اُن پيٽي فقري جي ڪابہ ڳالھ، سنسد کي ساڳيءَ بابت جي سنبند ۾ ڪنهن بہ وقت ڪو بہ قاعدو جيڪو وڌان سڀا دواران ٺاهيل ان قسم جي قاعدي کي وڌائي، سڌاري ڦيرائي يا رد ڪري ٿو، ٺاهڻ کان نہ روڪيندي.

(٤) جن ڳالهين ۾ ڪنهن قاعدي دواران يا قاعدي هيٺ اُپ راجيپال کان اها اميد ڪئي ٿي وڃي تہ هو پنهنجي وويڪ انوساز ڪاريہ ڪري اُنهن ڳالهين کي ڇڏي، اُپ راجيپال کي انهن بابتن جي سنبندِ ۾ جن جي باري ۾ وڌان سڀا کي قاعدو ٺاهڻ جو اختيار آهي، پنهنجي ڪرتبن کي استعمال ڪرڻ ۾ سهايتا ۽ صلاح ڏيڻ لاءِ منتري پريشد هوندي جيڪا وڌان منڊل جي ڪل ميمبرن جي سنکيا جي ڏھ سيڪڙي کان

وڌيڪ نہ، ميمبرن مان تهندي، جنهن جو وڏو مکيہ منتري ٿيندو :

بشرطيڪ اُپ راجيپال ۽ سندس منترين وچ ۾ ڪنهن بابت تي متڀيد جي حالت ۾ اُپ راجيپال اُن کي راشٽرپتيءَ ڏانهن فيصلي لاءِ موڪليندو ۽ راشٽرپتيءَ دوران ان تي ڪيل فيصلي موجب ڪاريہ ڪندو ۽ اهڙو فيصلو ٿيڻ تائين اُپ راجيپال ڪنهن اهڙي معاملي ۾، جتي اهو معاملو سندس راءِ ۾ ايترو ضروري آهي جنهن لاءِ ترت ڪارروائي ڪرڻ هن لاءِ ضروري آهي اُتي اُن بابت ۾ اهڙي ڪارروائي ڪرڻ يا اهڙي هدايت ڏيڻ لاءِ جيڪا هو ضروري سمجهي، سمرٿ هوندو.

(۵) مکيہ منتري راشٽرپتي مقرر ڪندو ۽ ٻيا منتري هو مکيہ منتريءَ جي صلاح سان مقرر ڪندو ۽ سڀ منتري راشٽرپتيءِ جي راضپي تائين عهدو سنڀاليندا.

(٦) منتري پريشد وڏان سڀا ڏانهن گڏيل نموني جوابدار ٿيندي.

(٧) (اَ) سنسد قاعدي دوران اُپبند ڪري مٿي چيل اُپبندن کي اثردار ڪرڻ لاءِ يا اُنهن جي پورتي ڪرڻ لاءِ پرسنگڪ يا پريڻامڪ سيني بابتن لاءِ قاعدي دوران، اُپبند ڪري سگهندي يا اُنهن جي پورڪ ۽ پريڻامڪ سيني بابتن کي بہ اُن ۾ جوڙي سگهندي؛

(ب) ڪو بہ اهڙو قاعدو جنهن جو پيٽي فقري (اَ) ۾ ذڪر ڪيل آهي اَنوڇيد ٣٦٨ جي پريوجن لاءِ هن سنوڌان جو سڌارو نہ سمجهيو ويندو باوجود ان جي تہ ان ۾ ڪو اهڙو اُپبند آهي جيڪو هن سنوڌان جو سڌارو ڪري ٿو يا سڌارو ڪرڻ جو اثر رکي ٿو.

(٨) اُنوڇيد ٢٣٩ (ب) جا اُپبند جيستائين ٿي سگهي راشٽريہ راجڌاني راجيہ کيتر، اُپُ راجيپال ۽ وڌان سڀا جي سنبند ۾ ائين لاڳو پوندا جيئن اهي پانڊيچري سنگهہ راجيہ کيتر، اَيڊمنسٽريٽر ۽ ان جي وڌان منڊل جي سنبند ۾ لاڳو ٿين ٿا، ۽ اُن اَنوڇيد ۾ ’اَنوڇيد ٢٣٩. (اَ) جي فقري (١)‘ ڏانهن نرديش جي باري ۾ ائين سمجهيو ويندو تہ اُهو، حالت انوسار، هن انوڇيد يا انوڇيد ٢٣٩ الف ب ڏانهن نرديش آهي.

٢٣٩. اَلف.ب سنوڌانڪ تنتر ناڪام پوڻ جي حالت لاءِ اُپٻنڌ

جيڪڏهن راشٽرپتيءَ کي اُپ راجيپال جي موڪليل رپورٽ جي آڌار تي يا ائين خاطري ٿئي تہ-

(اَ) اهڙي حالت پئدا ٿي ويئي آهي جو راشٽريہ راڄڌاني راڄيہ کيتر جو ڪاروبار انوڇيد ٢٣٩ اَلف. اَلف يا اُن اَنوڇيد هيٺ جوڙيل ڪنهن قاعدي انوسار نہ ٿو هلائي سگهجي، يا

(ب) راشٽريہ راڄڌاني راڄيہ‌کيتر جي مناسب ڪاروبار لاءِ ائين ڪرڻ ضروري يا صلاح پريو آهي،

تہ راشٽرپتي حڪم دوارا‌ن انوڇيد ٢٣٩ الف. الف جي ڪنهن بہ اُپٻنڌ يا ان انوڇيد جي پيرويءَ ۾ ٺاهيل ڪنهن بہ قاعدي جي سيني اُپٻنڌن يا ڪن اُپٻنڌن جي عمل کي اهڙي مدي لاءِ ۽ اَهڙن شرطن هيٺ، جيڪي اهڙي قاعدي ۾ نروار ڪيا وڃن، مهمل ڪري سگهندو ۽ اهڙا پرسنگڪ ۽ پريڻامڪ اُپٻنڌ ڪري سگهندو جيڪي اَنوڇيد ٢٣٩ ۽ ٢٣٩ الف. اَلف جي اُپٻنڌن اَنوسار راشٽريہ راڄڌاني راڄيہ کيتر جي ڪاروبار لاءِ هن کي ضروري يا صلاح پريا لڳن.

(سنوڌان (سڌارو اُٺهتر) ائڪٽ ١٩٩١ جي قلم ٢ دواران (٢١ ڊسمبر ١٩٩١ کان) انوڇيد ٢٣٩ الف. الف ۽ انوڇيد ٢٣٩ الف. ب درج ڪيا ويا.)

(سنوڌان (سڌارو ستر) ائڪٽ، ١٩٩٢ جي قلم ٣ دواران (١٢ آگسٽ ١٩٩٢ کان) انوڇيد ٢٣٩ الف. الف جي فقري (٧) ۾ پيٽي فقرو ب درج ڪيو ويو.)

٢٣٩.ب. وڌان منڊل جي رسيس درميان آرڊيننس جاري ڪرڻ جو اَئڊمنسٽريٽر جو اَختيار

(١) جي ڪنهن بہ وقت، سواءِ جڏهن پانڊيچري سنگھ کيتر جي وڌان منڊل جو اجلاس چالو آهي، ائڊمنسٽريٽر کي خاطري ٿئي تہ اَهڙيون حالتون آهن جن ۾ جلدي قدم کڻڻ هن لاءِ ضروري آهي تہ هو اَهڙا آرڊيننس جاري ڪري سگهندو جي ڪيس حالتن پٽاندڙ ضروري لڳن :

بشرطيڪ اَئڊمنسٽريٽر ڪو بہ اَهڙو آرڊيننس هن باري ۾ راشٽرپتيءَ کان هدايتون

وٺڻ کان پوءِ ئي جاري ڪري سگهندو؛

وڌيڪ بشرطيڪ جڏهن بہ اُهو وڏان منڊل برخاست ٿيل هجي يا اَنوڇيد ٢٣٩ اَلف جي فقري (١) ۾ نرديش ڪيل ڪنهن قاعدي هيٺ ڪنيل ڪنهن قدم سبب اُن جو ڪاريہ ڪرڻ معطل رهيو هجي تہ اَئڊمنسٽريٽر اُهڙي برخاستگي يا معطليءَ جي مدت درميان ڪو بہ آرڊيننس جاري نہ ڪندو.

(گوئا، ڊمڻ، ڊيو ري آرگنائيزيشن ائڪٽ ١٩٨٧ (١٩٨٧ جو ١٨) قلم ٦٣ دواران (٣٠ ميءَ ١٩٨٧ کان) سڌاريل)

(٢) راشٽرپتيءَ جي هدايتن جي پيرويءَ ۾ هن اَنوڇيد هيٺ جاري ڪيل آرڊيننس سنگھ کيتر جي وڏان منڊل جو اُهڙو قاعدو ليکيو ويندو جو اَنوڇيد ٢٣٩ - اَلف جي فقري (١) ۾ جاڙايل قاعدي ۾ هن خيال کان درج ڪيل اُپبنڌن جو عمل ڪرڻ کانپوءِ برابر گهڙيو ويو هجي پر اُهڙو هرڪو آرڊيننس-

(اَ) سنگھ کيتر جي وڏان منڊل جي اَڳيان پيش ڪيو ويندو ۽ وڏان منڊل جي وري گڏجڻ کان ڇهہ هفتا پوري ٿيڻ تي، يا جي اُها مدت پوري ٿيڻ کان اَڳ وڏان منڊل اُن کي ناقبول ڪرڻ جو ٺهراءُ پاس ڪري تہ اُهڙو ٺهراءُ پاس ٿيڻ تي، عمل ۾ هئڻ بند ٿيندو؛ ۽

(ب) اَئڊمنسٽريٽر اُن باري ۾ راشٽرپتيءَ جون هدايتون وٺڻ کان پوءِ ڪنهن بہ وقت واپس وٺي سگهندو.

(٣) جي ۽ جيتري قدر هن اَنوڇيد هيٺ آرڊيننس اُهڙو ڪو اُپبنڌ ڪري جيڪو اَنوڇيد ٢٣٩ - اَلف جي فقري (١) ۾ نرديش ڪيل ڪنهن قاعدي ۾ هن خيال کان درج ڪيل اُپبنڌن جو عمل ڪرڻ کان پوءِ سنگھ کيتر جي وڏان منڊل جي ٺاهيل قاعدي ۾ جائز نہ هجي تہ اُهو اوتري قدر رد ٿيندو.

٢٤٠. راشٽرپتيءَ جو ڪن سنگھ کيترن لاءِ ونيم گهڙڻ جو اَختيار

(١) راشٽرپتي هيٺين سنگھ کيترن جي شانتي، اُنتي ۽ سُٺي حڪومت لاءِ و نيم گهڙي سگهندو-

(اَ) اَنڊمان ۽ نڪوبار ٻيٽ؛

(ب) لڪشديپ؛

(ٻ) دادرا ۽ نگر حويلي،

(پ) دمڻ ۽ ديو،

(ڀ) پانديچري؛

بشرطيڪ جي آنوڇيد ٢٣٩ الف هيٺ پانديچري سنگھ کيتر لاءِ وڌان منڊل طريقي ڪاريہ ڪرڻ لاءِ ڪا سنسٿا رچي ويئي هجي تہ راشٽرپتي وڌان منڊل جي پهرينءَ بئٺڪ لاءِ مقرر ڪيل تاريخ کان اُن سنگھ کيتر جي شانتي، اُنتي ۽ سنيءَ حڪومت لاءِ ڪو بہ ونيم نہ گهڙيندو :

وڌيڪ بشرطيڪ جڏهين بہ پانديچري سنگھ کيتر لاءِ وڌان منڊل طريقي ڪاريہ ڪندڙ سنسٿا برخاست ٿئي، يا آنوڇيد ٢٣٩ الف جي فقري (١) ۾ نرديش ڪيل ڪنهن قاعدي هيٺ ڪنيل ڪنهن قدم سبب اُن سنسٿا جو وڌان منڊل طريقي ڪاريہ ڪرڻ مهمل رهي، تہ راشٽرپتي، اُن برخاستگي يا مهمليءَ جي مُدت درميان، اُن سنگھ کيتر جي شانتي، اُنتي ۽ سنيءَ حڪومت لاءِ ونيم گهڙي سگهندو.

(گوئا، دمڻ ۽ ديو ري آرگنائيزيشن ائڪٽ، ١٩٨٧ (١٩٨٧ جو ١٨) جي قلم ٦٣ دوران (٣٠ ميءَ ١٩٨٧ کان) پيٽي فقري 'ٻ' ذڪر ڪيل لفظ 'گوئا' ڇڏي ڏنا ويا).

(اسٽيٽ آف مزورم ائڪٽ، ١٩٨٦ (١٩٨٦ جو ٣٤) قلم ٣٩ دوران (٢٠ فبروري ١٩٨٧ کان) پيٽي فقري 'ٿ' ذڪر ڪيل لفظ 'مزورم' ڇڏي ڏنا ويا).

(اسٽيٽ آف اروڻاچل پرديش ائڪٽ، ١٩٨٦ (١٩٨٦ جو ٦٩) قلم ٤٢ دوران (٢٠ فبروري ١٩٨٧ کان) پيٽي فقري 'ٿ' مان لفظ 'اروڻاچل پرديش' ڇڏي ڏنا ويا).

(گوئا، دمڻ ۽ ديو ري آرگنائيزيشن ائڪٽ ١٩٨٧ (١٩٨٧ جو ١٨) جي قلم ٦٣ دوران (٣٠ ميءَ ١٩٨٧ کان) پرنتوڪ ۽ وڌيڪ پرنتوڪ ۾ ذڪر ڪيل لفظ 'سنگھ کيتر گوئا، دمڻ ۽ ديو يا پانديچري' جي بدران 'پانديچري' لفظ درج ڪيا ويا).

(اسٽيٽ آف اروڻاچل پرديش ائڪٽ، ١٩٨٦ (١٩٨٦ جو ٦٩) جي قلم ٤٢ دوران (٢٠ فبروري ١٩٨٧ کان) پرنتوڪ ۽ وڌيڪ پرنتوڪ ۾ ذڪر ڪيل لفظ 'پانديچري يا اروڻاچل' جي بدران لفظ 'پانديچري' درج ڪيا ويا.)

(اسٽيٽ آف مزورم ائڪٽ، ١٩٨٦ (١٩٨٦ جو ٣٤) جي ڪلم ٣٩ دوران (٢٠ فبروري ١٩٨٧ کان) پرنتوڪ ۽ وڌيڪ پرنتوڪ ۾ ذڪر ڪيل لفظ 'مزورم' ڇڏي ڏنا ويا.)

(٢) اهڙي نموني گهڙيل ڪو بہ ونيم سنسد جي ٺاهيل ڪنهن بہ قاعدي يا سنگھ ڪيتر سان اُن وقت لاڳو ٿيڻ ڪنهن بہ قاعدي کي رد ڪري يا سڌاري سگهندو، ۽ راشٽرپتيءَ دوران جاري ٿيڻ تي، اُن ڪيتر سان لاڳو سنسد جي ڪنهن قاعدي جيترو ٿي اُن جو عمل ۽ اَثر رهندو.

٢٤١. سنگھ ڪيترن لاءِ هاءِ ڪورٽون

(١) سنسد قاعدي دوران سنگھ ڪيتر لاءِ هاءِ ڪورٽ جوڙي سگهندي يا اهڙي ڪنهن ڪيتر ۾ ڪنهن ڪورٽ کي هن سنوڌان جي سيني يا ڪن پريوجنن لاءِ هاءِ ڪورٽ ظاهر ڪري سگهندي.

(٢) فقري (١) ۾ نرديش ڪيل هرڪنهن هاءِ ڪورٽ سنبنڌي ڀاڱہ ڇهين جي اَڌياءَ پنجين جا اُپبند اِئين لاڳو پوندا جيئن اُهي انوڇيد ٢١٤ ۾ نرديش ڪيل ڪنهن هاءِ ڪورٽ سنبنڌي لاڳو پون ٿا اهڙين ڦيرڦارين يا اَپوادن جي اَڌين جن جو سنسد قاعدي دوران پربنڌ ڪري.

(٣) هن سنوڌان جي اُپبندن جي ۽ هن سنوڌان دوران يا هيٺ يوڳيہ وڌان منڊل کي بخشيل اَختيارن جي آڌار تي اُن وڌان منڊل جي ٺاهيل ڪنهن قاعدي جي اُپبندن جي اَڌين، سنوڌان (ستون سڌارو) ائڪٽ ١٩٥٦ جي شروعات کان يڪدم اَڳ اُن ڪيتر سنبنڌي حڪومت استعمال ڪندڙ هرڪا هاءِ ڪورٽ اَهڙي شروعات کان پوءِ اُن ڪيتر سنبنڌي اَهڙي حڪومت استعمال ڪرڻ چالوُ رکندي.

(٤) هن اَنوڇيد ۾ ڇيل ڪجهہ بہ ڪنهن راجيہ جي هاءِ ڪورٽ جي حڪومت ڪنهن بہ سنگھ ڪيتر يا اُنجي حصي تي وڌائڻ يا اُن تان هٽائڻ جي سنسد جي اَختيار کي اثر نہ ٿو ڪري.

٢٤٢. x x x x

باب نائون

پنچائتون

٢٤٣. وياکيائون

هن ياڱہ ۾ مضمون ٻئي نموني تقاضا نہ ڪري تہ-

(اَ) 'ضلع' معنيٰ ڪنهن راڄيہ ۾ ڪو ضلع؛

(ب) گرام سڀا معنيٰ سنستا اُنهن ماڻهن جي جن جا نالا داخل آهن ووٽرن جي اُن يادداشت ۾ جيڪا واسطو رکندڙ آهي هڪ ڳوٺ سان، جيڪو ڳوٺ جي سطح تي، پنچائت ڪيتر اندر سمايل آهي؛

(ڀ) 'وچولو سطح' معنيٰ ڳوٺ ۽ ضلع جي وچ ۾ اهو سطح جيڪو راڄيپال عام اطلاع دواران هن ياڱہ جي پريوجن لاءِ وچولو سطح نروار ڪيو هجي؛

(پ) 'پنچائت' معنيٰ خود حڪومت جي هڪ سنستا (ڪهڙي بہ نالي سان سڏجي) جيڪا آنوچيد ٢٤٣ (ب) هيٺ ديهاتي ايراضين لاءِ جوڙي ويئي هجي؛

(ٻ) 'پنچائت ايراضي' معنيٰ هڪ پنچائت جو ملڪي ڪيتر؛

(ت) 'آدمشماري' معنيٰ اُها آدمشماري جيڪا نشچت ڪئي ويئي آهي اُن اڳين آخرين جن ڳڻنا دواران جنهن جا انگہ شايع ڪيا ويا آهن؛

(ٿ) 'ڳوٺ' معنيٰ ڳوٺ جيڪو راڄيپال عام اطلاع دواران هن ياڱہ جي پريوجن لاءِ ڳوٺ ڪري نروار ڪيو آهي ۽ ان ۾ ڳوٺن جو جُهنڊ يا ميڙ بہ اَچي ويندو جي ائين نروار ڪيو ويو آهي.

٢٤٣.اَلف. گرام سڀا

گرام سڀا ڳوٺ جي سطح تي اُهي اختيار استعمال ڪندي ۽ اهي ڪرتب ڪندي جيئن راڄيہ جو وڌان منڊل قاعدي دواران اُپبنڌ ڪري.

٢٤٣.ب. پنچائتن جو جوڙڻ

(ا) هرهڪ راڄيہ ۾ هن ياڱہ جي اُپبنڌن اَنوسار ڳوٺ، وچولي ۽ ضلع سطح تي پنچائتون جوڙيون وينديون.

(٢) فقري (١) ۾ ڪجھ بہ چيل جي باوجود جنهن راجيہجي آدمشماري ويهن لکن کان وڌيڪ نہ آهي ان راجيہ ۾ وچولي سطح تي پنچائتون نہ بہ جوڙيون وڃن.

٢٤٣.ب. پنچائتن جي رچنا

(١) هن ڀاڱہ جي اُپبنڌن جي آڌين، ڪنهن بہ راجيہ جو وڌان منڊل، قاعدي دوارا، پنچائتن جي رچنا بابت اُپبنڌ ڪري سگهندو :

بشرطيڪ ڪنهن بہ پنچائت کيتر ۾ ڪنهن بہ سطح تي آدمشماريءَ ۾ چونڊڻ ذريعي پرجنڌڙ جاين وچہ پرماڻ، جيترو ٿي سگهي اوترو، سڄي راجيہ ۾ ساڳيو رهندو.

(٢) پنچائتن ۾ سڀ جايون اُهي شخص پريندا جيڪي پنچائتي کيتر ۾ ملڪي تڪن مان سڌي چونڊ دوارا چونڊيا ويا آهن ۽ ان لاءِ هر پنچائتي کيتر کي ملڪي تڪن ۾ اهڙي نموني وراهيو ويندو جو هرهڪ تڪ جي آدمشماريءَ ۽ ورڇي ڏنل ڪل جاين جو پرماڻ سڄي پنچائتي کيتر ۾، جيترو ٿي سگهي اوترو، ساڳيو هوندو.

(٣) راجيہ جو وڌان منڊل، قاعدي دوارا، اُپبنڌ ڪري سگهي ٿو عيوضيپڻي لاءِ -

(اَ) ڳوٺ جي سطح تي پنچائتن جي سڀاپتين جو وچولي سطح جي پنچائتن ۾ ۽ جنهن راجيہ ۾ وچولي سطح تي پنچائتون نہ آهن، ضلع سطح جي پنچائتن ۾؛

(ب) وچولي سطح تي پنچائتن جي سڀاپتين جو ضلع سطح جي پنچائتن ۾؛

(ٻ) لوڪ سڀا ۽ راجيہ وڌان سڀا جي ميمبرن جو جيڪي اهڙن تڪن جا عيوضي آهن جي سمورا يا ڪي قدر پنچائت کيتر ۾ اَچي وڃن ٿا پر جيڪي ڳوٺ سطح جا نہ آهن، اَهڙيءَ پنچائت ۾؛

(پ) راجيہ سڀا ۽ راجيہ جي وڌان پريشد جي ميمبرن لاءِ جتي هو چونڊيندڙ طرح دَرج ڪيل آهن -

(i) وچولي سطح پنچائت کيتر جي حالت ۾، وچولي سطح پنچائت ۾؛

(ii) ضلع سطح پنچائت کيتر جي حالت ۾، ضلع سطح پنچائت ۾.

(٤) پنچائت جي سڀاپتيءَ کي ۽ ٻين ميمبرن کي جيڪي سڌي چونڊ ذريعي پنچائت جي ملڪي تڪن مان چونڊيل آهن يا نہ، پنچائتن جي ميٽنگن ۾ ووٽ ڏيڻ جو حق هوندو.

(٥) سڀاپتي -

(اَ) ڳوٺ جي سطح واري پنچائت جو انهيءَ نموني چونڊيو ويندو جئن راڄيه جي وڌان سڀا قاعدي دوارا، اُپبند ڪري ؛ ۽

(ب) وچولي سطح يا ضلع سطح جي پنچائت جو اُن جي چونڊيل عيوضين دوارا ۽ پاڻ مان چونڊيو ويندو.

٢٤٣.پ. جاين جي محفوظگي

(١) جايون محفوظ رکيون وينديون-

(اَ) اَنوسوچت جاتين لاءِ ۽

(ب) اَنوسوچت جن جاتين لاءِ،

هرڪنهن پنچائت ۾ ۽ اهڙيءَ ريت محفوظ رکيل جاين جي سنکيا ۽ پنچائت ۾ سڌي چونڊ دوارا پرجندڙ جاين جي سنکيا وچ۾ پرماڻ لڳ ڀڳ ان پرماڻ برابر هوندو جيڪو ان پنچائت کيتر جي ڪل آدمشماريءَ ۽ انوسوچت جاتين يا انوسوچت جن جاتين جي آدمشماريءَ وچ۾ هوندو ۽ اُهي جايون اَلڳ الڳ تڪن ۾ واري سان ورڇيون وينديون.

(٢) فقري (١) هيٺ محفوظ رکيل جاين جي سنکيا جي ٽئين حصي کان گهٽ نہ، اَنوسوچت جاتين يا حالت اَنوسار اَنوسوچت جن جاتين جي زالن لاءِ محفوظ رکيون وينديون.

(٣) هرڪنهن پنچائت ۾ سڌي چونڊ دوارا پرجندڙ ڪُلُ جاين جي سنکيا جي ٽئين حصي کان گهٽ نہ (جنهن ۾ اَنوسوچت جاتين ۽ انوسوچت جن جاتين جي زالن لاءِ محفوظ رکيل جايون شامل آهن) جايون زالن لاءِ محفوظ رکيون وينديون ۽ اُهي جايون اَلڳ اَلڳ ملڪي تڪن ۾ واري سان ورڇيون وينديون.

(٤) پنچائتن جي سڀاپتين جا عهدا ڳوٺ يا ٻئي ڪنهن بہ سطح تي اَنوسوچت جاتين، اَنوسوچت جن جاتين ۽ زالن لاءِ اَهڙي نموني محفوظ رکيا ويندا جيئن ان راڄيه جو وڌان منڊل، قاعدي دوارا، اُپبند ڪري:

بشرطيڪ ڪنهن بہ راڄيه ۾ سڀاپتي عهدي لاءِ اَنوسوچت جاتين ۽ اَنوسوچت جن جاتين لاءِ هر ڪنهن سطح جي پنچائتن ۾ محفوظ رکيل جاين جي سنکيا ۽ اهڙن عهدن لاءِ هر سطح تي پنچائتن ۾ ڪُلُ سنکيا جي وچ۾ پرماڻ اهو هوندو جيڪو راڄيه جي اَنوسوچت جاتين يا اَنوسوچت جن جاتين جي سنکيا ۽ راڄيه جي ڪُلُ آدمشماريءَ وچ۾ هوندو؛

وڌيڪ بشرطيڪ تہ هر سطح تي پنچائتن جي سڀاپتين جي عهدي جي ڪُل سنکيا جي ٽئين حصي کان گهٽ سنکيا نہ، اوتري زالن لاءِ محفوظ رهندي. اهو بہ بشرطيڪ تہ هن فقري هيٺ محفوظ رکيل جايون واري سان اَلڳہ اَلڳہ پنچائتن ۾ ورهايون وينديون.

(۵) فقري (١) ۽ (٢) هيٺ جاين جي محفوظگي ۽ فقري (۴) هيٺ سڀاپتي عهدن جي محفوظگي (سواءِ زالن لاءِ ڪيل محفوظگيءَ جي) اُنوڇيد ٣٣۴ ۾ ڄاڻايل مدي کان پوءِ اَثر ۾ نہ رهندي.

(٦) هن ڀاڱہ ۾ ڇيل ڪجھ بہ راجيہ جي وڌان منڊل کي پنتي پيل ورگن جي ناگرڪن لاءِ ڪنهن بہ پنچائت ۾ يا اُنهن جي سڀاپتي عهدن جي جاين ۾ محفوظگيءَ لاءِ ڪو بہ اُپبنڌ ڪرڻ کان نہ روڪيندو.

٢۴٣.پ. پنچائتن وغيره جو مدو

(١) هرڪا پنچائت، جيڪڏهن عمل ۾ موجود ڪنهن بہ قاعدي هيٺ اول برخاست نہ ڪئي ويئي تہ، پنهنجي پهرينءَ بيٺڪ جي تاريخ کان پنجن سالن لاءِ قائم رهندي ۽ اُن کان وڌيڪ وقت لاءِ نہ.

(٢) عمل ۾ موجود ڪنهن بہ قاعدي ۾ ڪيل ڪنهن بہ سڌاري جو اَثر اهو نہ ٿيندو تہ اهو ان سڌاري جي عمل ۾ اچڻ کان اڳ ڪاريہ ڪندڙ ڪنهن بہ سطح جي پنچائت جي، فقري (١) ۾ ڄاڻايل مدي پوري ٿيڻ کان اَڳہ، برخاستگيءَ جو ڪارڻ ٿئي.

(٣) پنچائت جوڙڻ لاءِ چونڊون مڪمل ڪيون وينديون -

(اَ) فقري (١) ۾ ڄاڻايل مدو پوري ٿيڻ کان اَڳہ؛

(ب) برخاستگيءَ جي تاريخ کان ڇهن مهنن جو مدو پوري ٿيڻ کان اَڳہ؛

بشرطيڪ جتي برخاست ڪيل پنچائت جو باقي بچيل مدو، جي پنچائت هلندي هجي ها تہ، ڇهن مهنن کان گهٽ آهي، تہ، اهو ضروري نہ ٿيندو تہ هن فقري هيٺ اِن مدي لاءِ اُن کي جوڙڻ لاءِ چونڊون ڪرايون وڃن.

(۴) پنچائت جيڪا برخاستگيءَ کان پوءِ مدو پوري ٿيڻ کان اَڳہ جوڙي ويئي آهي، اوتري مدي لاءِ هلندي رهندي جيتري لاءِ اها پنچائت، جيڪڏهن برخاست نہ ڪئي وڃي ها تہ، فقري (١) هيٺ هلندي رهي ها.

٢٤٣.ت. ميمبريءَ لاءِ اَڻ لائقيون

(١) ڪو بہ شخص پنچائت جو ميمبر ٿيڻ يا چونڊجڻ لاءِ اڻ لائق رهندو -

(اَ) جيڪڏهن هو واسطيدار راجيہ جي وڌان منڊل جي چونڊ جي پريوجن لاءِ ان وقت عمل ۾ موجود قاعدي هيٺ يا انوسار اڻ لائق ٺهرايو ويو آهي :

بشرطيڪ ڪو بہ شخص جيڪو ايڪيهن سالن جو آهي تہ، ان ڪارڻ اَڻ لائق نہ ٿيندو تہ هو پنجويهن سالن کان گهٽ عمر جو آهي.

(ب) جيڪڏهن راجيہ وڌان منڊل جي جوڙيل ڪنهن بہ قاعدي هيٺ يا انوسار اڻ لائق ٺهرايو ويو آهي.

(٢) جيڪڏهن ڪو بہ اهڙو سوال اُٿي تہ پنچائت جو ڪو ميمبر فقري (١) ۾ ڏنل اڻ لائقين جي دائري ۾ اَچي ويو آهي تہ اهو سوال فيصلي لاءِ اُن اختياريءَ ڏانهن ۽ اهڙي نموني موڪليو ويندو جئن راجيہ جو وڌان منڊل، قاعدي دوارا، اُپبند ڪري.

٢٤٣.ٿ. پنچائتن جا اختيار، اختياري ۽ ذميواريون

هن سنوڌان جي اُپبندن جي آڌين، ڪنهن بہ راجيہ جو وڌان منڊل، قاعدي دوارا، پنچائتن کي اُهي اختيار ۽ اختياري بخشي سگهندو جيڪي ضروري سمجهيا وڃن انهن جي خود حڪومت سنستائون ٽي ڪاريہڪرڻ جي لائق ٿيڻ لاءِ ۽ اَهڙي قاعدي ۾ اُپبند ٿي سگهن ٿا مناسب سطح جي پنچائتن ۾ اختيارن ۽ ذميوارين جي ورڇ ڪرڻ لاءِ اُنهن شرطن ٽي جيڪي واسطو رکن ٿا-

(اَ) آرٿڪ وڪاس ۽ سماجڪ نيايہ لاءِ يوجنائون تيار ڪرڻ؛

(ب) عمل ۾ آڻڻ اُهي رٿائون جيڪي ڪين آرٿڪ وڪاس ۽ سماجڪ نيايہ حاصل ڪرڻ لاءِ سونپيون ويون آهن، جن ۾ يارهين اَنوسوچيءَ ۾ ياداشت ڪيل بابتون بہ شامل هونديون.

٢٤٣.ٿ. پنچائتن جا ڍلون مڙهڻ جا اختيار ۽ نِڌيون

راجيہ جو وڌان منڊل قاعدي دوارا-

(اَ) پنچائت کي اختياري ڏيئي سگهندو تہ اها سرشتي موجب ۽ حدن اڌين ڍلون، محصول، چونگي ۽ فيون مڙهي، وصول ڪري ۽ پنهنجي ڪم لائي.

(ب) پنچائتَ کي سونپي سگهندو راجيہ دوران مڙهيل ۽ وصول ڪيل اُهي ڍلون، محصول، چونگي ۽ فيون اهڙن پريوجنن لاءِ ۽ ڏنل شرطن ۽ حدن اڌين.

(ب) اُپبند ڪري سگھي ٿو پنچائتن کي راڄيہ جي سنڇت نڌيءَ مان اهڙيون مددي گرانٽون ميسر ڪرڻ لاءِ؛ ۽

(پ) اُپبند ڪري سگھي ٿو ڪي اهڙيون نڌيون رچڻ لاءِ جن ۾ پنچائتن دوارا يا پنچائتن پاران مليل رقمون جمع ڪيون وڃن ۽ اُنهن مان ڪڍيون پڻ وڃن، جيئن قاعدي ۾ نروار ڪيل هجي.

٢٤٣.ٿ. مالي حالت تي وري نظر وجهڻ لاءِ مالي ڪميشن جوڙڻ

(١) راڄيہ جو راڄيپال، سنوڌان (سڌارو تيهتر) ائڪٽ ١٩٩٢ جي چالو ٿيڻ کان پوءِ جيترو جلد ٿي سگھي، هڪ سال اَندر، ۽ اُن کان پوءِ هر پنجون سال پوري ٿيڻ تي، مالي ڪميشن جوڙيندو جيڪا پنچائتن جي مالي حالت تي وري نظر وجھندي ۽ راڄيپال کي سفارشون ڪندي ان لاءِ تہ -

(اَ) سڌانت جيڪي ٿيڻ کپن،

(i) هن ڀاڱہ انوسار پنچائتن ۽ راڄيہ وچ ۾ ورڇڻ صافي وصوليون راڄيہ دوارا مڙهي سگھڻ جوڳين ڍلن، محصولن، چونگين ۽ فين جون ۽ اهڙيءَ اُپت جي سڀني سطحن جي پنچائتن وچ ۾ واسطيدار حصي جي وراهست لاءِ؛

(ii) طئہ ڪرڻ لاءِ اُهي ڍلون، محصول، چونگيون ۽ فيون جيڪي پنچائتن کي سونپيون وڃن يا جيڪي اُهي پنهنجي ڪم لائن؛

(iii) پنچائتن کي راڄيہ جي سنڇت نڌيءَ مان مددي گرانٽون ڏيڻ لاءِ؛

(ب) پنچائتن جي مالي حالت ۾ سڌارو آڻڻ لاءِ گھربل اُپاءَ؛

(پ) پنچائتن جي فائدي ۾ سندن سالم مالي حالت لاءِ ٻيون بابتون جن جو راڄيپال مالي ڪميشن کي نرديش ڪري.

(٢) راڄيہ جو وڌان منڊل، قاعدي دوارا، ڪميشن جي رچنا، ان جي ميمبرن جي مقرريءَ لاءِ گھربل ضروري لياقتون ۽ انهن کي چونڊي ڪڍڻ جي طريقي لاءِ اُپبند ڪري سگھي ٿو.

(٣) ڪميشن پنهنجو سرشتو خود طئہ ڪندي ۽ پنهنجا ڪرتب ڪرڻ لاءِ کيس اُهي اختيار هوندا جيڪي راڄيہ جو وڌان منڊل، قاعدي دوارا، کيس بخشي.

(٤) راڄيپال، ڪميشن جي هن اَنوڇيد هيٺ ڪيل هر سفارش ۽ ان تي ڪيل ڪارروائي جي سمجھاڻيءَ واري ياداشت سميت، راڄيہ جي وڌان منڊل اڳيان رکائيندو.

٢٤٣.ٽ. پنچائت جي ليکن جي آڊٽ

راجيہ جو وڌان منڊل، قاعدي دوارا، پنچائتن جا ليکا رکڻ ۽ اُنهن جي آڊٽ بابت اُپبنڌ ڪري سگهندو.

٢٤٣.ڪ. پنچائتن لاءِ چونڊون

(١)پنچائتن جون سڀ چونڊون ڪرائڻ لاءِ ووٽرن جي ياداشت تيار ڪرڻ جي ڪاريہ جي نظرداني، هدايت ۽ ظابطي جو ڪاريہ راجيہ جي چونڊ ڪميشن جي حوالي هوندو جنهن ۾ راجيپال دوارا مقرر ڪيل راجيہ چونڊ ڪمشنر هوندو.

(٢) راجيہ وڌان منڊل دوارا ٺاهيل ڪنهن بہ قاعدي جي آڌين، راجيہ چونڊ ڪمشنر جي نوڪريءَ جا شرط ۽ عهدي جو مدو اُهي ٿيندا جيڪي راجيپال نيم دوارا طئہ ڪري :

بشرطيڪ راجيہ چونڊ ڪمشنر کي سندس عهدي تان هٽايو نہ ويندو سواءِ ان طريقي ۽ انهن ڪارڻن جي آڌار تي جيڪي هاءِ ڪورٽ جي جج لاءِ آهن ۽ راجيہ چونڊ ڪمشنر جي نوڪريءَ جا شرط سندس مقرريءَ کان پوءِ، اَهڙي نموني ڦيرايا نہ ويندا جو جنهن مان کيس نقصان ٿئي.

(٣) جڏهن بہ راجيہ چونڊ ڪميشن اهڙو عرض ڪري، راجيہ جو راجيپال، راجيہ چونڊ ڪميشن کي اَهڙو عملو ميسر ڪرائيندو جيڪو فقري (١) هيٺ راجيہ چونڊ ڪميشن کي بخشيل ڪرتب پورا ڪرڻ لاءِ ضروري هجي.

(٤) هن سنوڌان جي اُپبنڌن جي آڌين، ڪنهن راجيہ جو وڌان منڊل، قاعدي دوارا، پنچائتن جي چونڊ سنبنڌي يا باري ۾ سيني بابتن لاءِ اُپبنڌ ڪري سگهندو.

٢٤٣.گ. سنگهہ کيتر سان لاڳو پوڻ

هن ڀاڱہ ۾ ڪيل اُپبنڌ سنگهہ کيتر سان اَهڙي نموني لاڳو پوندا ۽ اهڙيءَ طرح اَثرڪارڪ ٿيندا ڄڻ تہ راجيہ جي راجيپال ڏانهن ڪيل نرديش سنگهہ کيتر جي اَنوڇيد ٢٣٩ هيٺ مقرر ڪيل اَيڊمنسٽريٽر ڏانهن آهي ۽ راجيہ جي وڌان منڊل يا وڌان سڀا ڏانهن ڪيل نرديش، ان سنگهہ کيتر لاءِ جنهن ۾ وڌان سڀا آهي، ان جي وڌان سڀا ڏانهن آهي:

بشرطيڪ راشٽرپتي عام اطلاع دوارا هدايت ڪري سگهندو تہ هن ڀاڱہ جا اُپبنڌ سنگهہ کيتر يا ان جي ڪنهن ڀاڱہ سان اُنهن اپوادن ۽ ڦيرڦارين سان لاڳو پوندا جيئن ان عام اطلاع ۾ نروار ڪري.

٢٤٣.ب. هيءُ ڀاڱو ڪُجھ ڪيترن سان لاڳو نہ ٿيندو

(١) هن ڀاڱي ۾ چيل ڪجھ بہ انوڇيد ٢٤٤ جي فقري (١) ۾ نرديش ڪيل انوسوچت کيتر ۽ فقري (٢) ۾ نرديش ڪيل جن جاتي کيتر سان لاڳو نہ ٿيندو.

(٢) هن ڀاڱي ۾ چيل ڪجھ بہ لاڳو نہ ٿيندو -

(اَ) ناگالئنڊ، ميگهاليہ ۽ ميزورم راجين سان؛

(ب) منيپور راجيہ ۾ انهن پهاڙي علائقن سان جن لاءِ هن وقت عمل ۾ موجود ڪنهن بہ قاعدي هيٺ ضلع پريشدون موجود آهن.

(٣) هن ڀاڱي ۾ چيل ڪجھ بہ -

(اَ) ضلع سطح تي پنچائتن بابت، اولهہ بينگال جي دارجلنگ ضلع جي پهاڙي علائقن سان لاڳو نہ ٿيندو جن لاءِ هن وقت عمل ۾ موجود قاعدي انوسار دارجلنگ گورکا هِل ڪائونسل موجود آهي؛

(ب) مان اهو مطلب نہ ڪڍيو ويندو تہ ان جو واسطيدار قاعدي انوسار جوڙيل دارجلنگ گورکا هِل ڪائونسل جي ڪرتبن ۽ اَختيارن تي اَثر ٿو ڪري.

(٤) هن سنوڌان ۾ چيل ڪجھ بہ جي باوجود -

(اَ) فقري (٢) جي پيٽي فقري (اَ) ۾ نرديش ڪيل راجيہ جو وڌان منڊل، قاعدي دوارا، هن ڀاڱي جو وستار، فقري (١) ۾ نرديش ڪيل کيترن کانسواءِ، جيڪڏهن ڪي اهڙا کيتر هجن تہ، ان راجيہ طرف ڪري سگهندو جيڪڏهن اِن راجيہ جي وڌان سڀا، ان مطلب جو ٺهراءُ، سدن جي ڪل سنکيا جي گهٽائي ۽ ان سدن ۾ حاضر ۽ ووٽ ڏيندڙن ميمبرن جي گهٽ ۾ گهٽ بہ ڀاڱي ٽي حصو گهٽائي اهڙو ٺهراءُ پاس ڪري؛

(ب) سنسد، قاعدي دوارا، هن ڀاڱي جا اُپبنڌ فقري (١) ۾ نرديش ڪيل اَنوسوچت کيترن ۽ جن جاتي کيترن سان، اهڙن اپوادن ۽ ڦيرڦارين جي اَڌين جيئن واسطيدار قاعدي ۾ نروار ڪيل هجن، لاڳو ڪري سگهندي ۽ اهڙو ڪوبہ قاعدو، انوڇيد ٣٦٨ جي پريوجن لاءِ هن سنوڌان جو سڌارو نہ سمجهيو ويندو.

٢٤٣.ڳ. موجوده قاعدن ۽ پنچائتن جو چالو رهڻ

هن ڀاڱي ۾ چيل ڪجھ بہ جي باوجود جيڪڏهن سنوڌان (سڌارو ٽيهتر) ائڪٽ ١٩٩٢ جي لاڳو ٿيڻ کان يڪدم اَڳ ڪنهن راجيہ اندر عمل ۾ موجود ڪنهن بہ قاعدي

جو پنچائتن سنبنڌي ڪو بہ اُپبنڌ هن ڀاڱي جي اُپبنڌن سان اڻ ٺهڪندڙ آهي تہ اُهو جيستائين سمرٿ وڌان منڊل يا سمرٿ اختياريءَ هٿان سڌاريو يا رد ڪيو نہ ويو آهي تيستائين يا لاڳو ٿيڻ جي وقت کان هڪ سال پورو ٿيڻ تائين، جيڪو بہ اول هوندو عمل ۾ رهندو:

بشرطيڪ اُهي سڀ پنچائتون جيڪي ان جي لاڳو ٿيڻ کان يڪدم اڳ موجود هيون جيڪڏهن ان کان اڳ راجيہ جي وڌان سڀا يا، وڌان پريشد واري راجيہ جي حالت ۾، اُن جي هر سدن جي پاس ڪيل ٺهراءَ دوارا برخاست نہ ڪيون ويون آهن تہ پنهنجو مدو پورو ٿيڻ تائين چالو رهنديون.

٢٤٣.گھ. ڪورٽن مٿان چونڊن جي معاملن ۾ دست اندازيءَ تي روڪ

هن سنوڌان ۾ ڇيل ڪجھ بہ جي باوجود -

(اَ) تڪن جون حدون مقرر ڪرڻ لاءِ، اُهڙن تڪن ۾ جايون ورهائڻ لاءِ، اَنوڇيد (٢٤٣ ڪ) هيٺ يا ان پريوجن لاءِ ٺاهيل ڪنهن بہ قاعدي جي جائزگيءَ بابت، عدالت ۾ ڪو بہ سوال نہ اٿاريو ويندو.

(ب) ڪنهن بہ پنچائت جي چونڊن بابت ڪوبہ سوال ڪيو ويندو رڳو چونڊ عريضيءَ دوارا جيڪا اُن اَختياريءَ اَڳيان ۽ اُن طريقي سان پيش ڪئي ويندي جيئن راجيہ وڌان منڊل قاعدي دوارا يا قاعدي هيٺ اُپبنڌ ڪري ٿيءَ طرح نہ.

(سنوڌان (سڌارو ٽيهتر) ائڪٽ، ١٩٩٢ جي قلم ٢ دوارا (٢٤ اپريل ١٩٩٣ کان) درج ڪيل.)

ميونسپالٽيون

٢٤٣.د. وياکياڻون

هن ڀاڱي ۾ مضمون ٻئي نموني تقاضا نہ ڪري تہ:-

(اَ) 'ڪاميٽي' معنيٰ ڪاميٽي جيڪا اَنوڇيد (٢٤٣-ڌ) انوسار جوڙي ويئي آهي؛

(ب) ضلع معنيٰ ڪنهن راڄيہ ۾ ڪو ضلع؛

(ڀ) 'مهانگر کيتر' معنيٰ اُهو کيتر جنهنجي آدمشماري ڏهہ لکہ يا ان کان وڌيڪ آهي، جنهن ۾ هڪ يا وڌيڪ ضلعا سمايل آهن ۽ جيڪو ٻن يا وڌيڪ ميونسپالٽين يا پنچائتن يا ٻين گڏيل کيترن مان جڙيل آهي ۽ جيڪو راڄيپال هن ڀاڱي جي پريوجن لاءِ مهانگر کيتر طور نروار ڪري؛

(پ) 'ميونسپل کيتر' معنيٰ راڄيپال دواران ظاهر ڪيل ميونسپالٽيءَ جو ملڪي کيتر؛

(ٻ) 'ميونسپالٽي' معنيٰ اَنوڇيد ٢٤٣- ڌ هيٺ جوڙيل خود حڪومت جي هڪ سنسٿا؛

(ت) 'پنچائت' معنيٰ اَنوڇيد ٢٤٣ (ب) هيٺ جوڙيل ڪائي پنچائت.

(ٿ) 'آدمشماري' معنيٰ اُها آدمشماري جيڪا نشچت ڪئي ويئي آهي اڳين آخري جن ڳڻنا دواران جنهن جا انگہ شايع ڪيا ويا آهن.

٢٤٣.ڌ. ميونسپالٽين جو جوڙڻ

(١) هر راڄيہ ۾ جوڙيون وينديون -

(اَ) نگر پنچائت (ڪهڙي بہ نالي سان سڏجي) تبديل ٿيندڙ کيتر لاءِ جنهنجو مطلب آهي اُهو کيتر جيڪو ديهاتي حالت مان شهري حالت ۾ تبديل ٿيڻ وارو آهي؛

(ب) ميونسپل ڪائونسل ننڍي شهري کيتر لاءِ؛ ۽

(ڀ) ميونسپل ڪارپوريشن وڏي شهري کيتر لاءِ؛

هن پاڱي جي اُپبندن مطابق :

بشرطيڪ هن فقري هيٺ ميونسپالٽي جوڙي نہ ويندي ڪنهن اَهڙي شهري ڪيتر يا ان جي ڪنهن پاڱي لاءِ، جيڪو راجيپال، ان جي ايراضي، شهري شيوائون جيڪي ميسر ڪيون وڃن ٿيون يا ڪيون ويندءون ڪنهن اُديوگي سنستا طرفان ۽ ٻيا ڪي اهڙا آڌار جيڪي هو ٺيڪ سمجهي ٿو، ڌيان ۾ رکي عام اِطلاع دواران اديوگ نگر طور نروار ڪري.

(٢) هن اَنوڇيد ۾ 'تبديل ٿيندڙ ڪيتر' 'ننڍو شهري ڪيتر' يا 'وڏو شهري ڪيتر' جو مطلب آهي اُهو ڪيتر جيڪو راجيپال، اُن جي آدمشماري، اُن ۾ آدمشماريءَ جي گهاٽائي، مڪاني ڪاروبار لاءِ ٿيندڙ اُپت، غير زرعي مشغولين ۾ روزگار جو سيڪڙو، آرٿڪ اهميت يا ٻيا ڪي اَهڙا آڌار جيڪي هو ٺيڪ سمجهي ڌيان ۾ رکي، عام اَطلاع دواران، هن پاڱي جي پريوجنن لاءِ، نروار ڪري.

٢٤٣.ڊ. ميونسپالٽين جي رچنا

(١) سواءِ فقري (٢) ۾ ڪيل اُپبند جي، ڪنهن بہ ميونسپالٽيءَ ۾ سڀ جايون اُنهن شخصن سان ڀريون ويندءون جيڪي سڌي چونڊ ذريعي ميونسپل ڪيتر جي ملڪي تڪن مان چونڊجي آيل آهن ۽ ان لاءِ هر ميونسپل ڪيتر ملڪي تڪن ۾ ورهايو ويندو جيڪي وارڊ سڏيا ويندا.

(٢) ڪنهن بہ راڄيہ جو وڌان منڊل، قاعدي دواران، اُپبند ڪري سگهندو -

(اَ) ميونسپالٽيءَ ۾ عيوضيپڻي لاءِ -

(i) انهن شخصن لاءِ جن کي ميونسپل ڪاروبار جي باري ۾ خاص ڄاڻ ۽ آزمودو آهي؛

(ii) لوڪ سڀا يا ان راڄيہ جي وڌان سڀا جي اُنهن ميمبرن لاءِ جيڪي عيوضي آهن انهن تڪن جا جن ۾ سمورو يا ڪي قدر ميونسپل ڪيتر سمايل آهي؛

(iii) راڄيہ سڀا ۽ راڄيہ جي وڌان پريشد جي اُنهن ميمبرن لاءِ جيڪي ان ميونسپل ڪيتر ۾ ووٽر طور درج آهن؛

(iv) انوڇيد (٢٤٣ ڊ) جي فقري (٥) هيٺ جوڙيل ڪاميٽين جي سڀاپتين لاءِ :

بشرطيڪ جن شخصن جو ذڪر پيٽي پئرا (i) ۾ ڪيل آهي، انهن کي ميونسپالٽيءَ جي ميٽنگن ۾ ووٽ ڏيڻ جو حق نہ هوندو.

(ب) ميونسپالٽيءَ جو سڀاپتي چونڊڻ جي طريقي لاءِ.

٢٤٣.ڌ. وارڊس ڪاميٽين وغيره جو جوڙڻ ۽ رچنا

(١) جنهن ميونسپالٽيءَ جي ملڪي ڪيتر جي آدمشماري ٽي لک يا اُن کان وڌيڪ آهي اُن جي هڪ يا وڌيڪ وارڊن لاءِ وارڊس ڪاميٽيون ٺاهيون وينديون.

(٢) راجيہ جو وڌان منڊل قاعدي دواران واسطيدار اُپبنڌ ڪري سگهي ٿو -

(اَ) وارڊس ڪاميٽيءَ جي رچنا ۽ ملڪي ڪيترن بابت؛

(ب) طريقي بابت جنهن موجب وارڊس ڪاميٽيءَ ۾ جايون ڀريون وينديون.

(٣) وارڊس ڪاميٽيءَ جي ملڪي ڪيتر ۾ پوندڙ وارڊ جو عيوضي ميونسپل ميمبر ان ڪاميٽيءَ جو ميمبر هوندو.

(٤) جتي وارڊس ڪاميٽي ٺهي ٿي -

(اَ) هڪ وارڊ مان، تہ اُهو ميمبر جيڪو ان وارڊ جو عيوضي ميونسپل ميمبر آهي؛ يا

(ب) ٻن يا وڌيڪ وارڊن مان، تہ ميونسپالٽيءَ ۾ انهن وارڊن جو عيوضي ڪو بہ هڪ ميمبر جنهن کي وارڊس ڪاميٽي چونڊيندي،

اُن ڪاميٽيءَ جو سڀاپتي ٿيندو.

(٥) هن اَنوڇيد ۾ ڇيل ڪنهن بہ ڳالھ مان اهو نہ سمجهيو ويندو تہ ڪو اهو راجيہ جي وڌان منڊل کي وارڊس ڪاميٽين ڪانسواءِ ٻيون ڪاميٽيون جوڙڻ لاءِ اُپبنڌ ڪرڻ کان روڪي ٿو.

٢٤٣.ڊ. جاين جي محفوظگي

(١) جايون محفوظ رکيون وينديون هرڪنهن ميونسپالٽيءَ ۾ انوسوچت جاتين ۽ انوسوچت جن جاتين لاءِ ۽ اهڙيءَ ريت محفوظ رکيل جاين جي سنکيا ۽ ميونسپالٽيءَ ۾ سڌي چونڊ دواران ڀرجندڙ جاين جي سنکيا وچ ۾ پرماڻ لڳ ڀڳ ان پرماڻ برابر هوندو جيڪو ان ميونسپل ڪيتر جي ڪل آدمشماريءَ ۽ انوسوچت جاتين يا انوسوچت جن جاتين جي آدمشماريءَ جي وچ ۾ هوندو ۽ اهي جايون ميونسپالٽيءَ جي الڳ الڳ ٽڪن ۾ واري سان ورهيون وينديون.

(٢) فقري (١) هيٺ محفوظ رکيل جاين جي سنکيا جي ٽئين حصي کان گهٽ نہ،انوسوچت جاتين يا حالت انوسار انوسوچت جن جاتين جي زالن لاءِ محفوظ رکيون وينديون.

(۳) هر ڪنهن ميونسپالٽيءَ ۾ سڌي چونڊ دوران پرجندڙ ڪل جاين جي سنکيا جي تئين حصي کان گهٽ نہ، (جنهن ۾ انوسوچت جاتين ۽ انوسوچت جن جاتين جي زالن لاءِ محفوظ رکيل جايون شامل آهن) جايون زالن لاءِ محفوظ رکيون وينديون ۽ اُهي جايون الڳہ الڳہ ملڪي تڪن ۾ واري سان ورچيون وينديون.

(۴) ميونسپالٽيءَ جي سڀاپتين جا عهدا انوسوچت جاتين، انوسوچت جن جاتين ۽ زالن لاءِ اهڙي نموني محفوظ رکيا ويندا جيئن اُن راڄيہ جو وڌان منڊل قاعدي دوران اُپبند ڪري.

(۵) فقري (۱) ۽ (۲) هيٺ جاين جي محفوظگي ۽ فقري (۴) هيٺ سڀاپتي عهدن جي محفوظگي (سواءِ زالن لاءِ ڪيل محفوظگيءَ جي) آنوڇيد ۳۳۴ ۾ ڄاڻايل مدي کانپوءِ اثر ۾ نہ رهندي.

(٦) هن ڀاڱہ ۾ ڄيل ڪجھ بہ راڄيہ وڌان منڊل کي پنتي پيل ورگن جي ناگرڪن لاءِ ڪنهن بہ ميونسپالٽيءَ ۾ يا انهن جي سڀاپتي عهدن جي جاين ۾ محفوظگيءَ لاءِ ڪوبہ اُپبند ڪرڻ کان نہ روڪيندو.

۲۴۳.يو. ميونسپالٽين وغيره جو مدو

(۱) هرڪا ميونسپالٽي جيڪڏهن عمل ۾ موجود ڪنهن بہ قاعدي هيٺ اول برخاست نہ ڪئي ويئي تہ، پنهنجي پهرين بيٺڪ جي تاريخ کان پنجن سالن لاءِ قائم رهندي ۽ ان کان وڌيڪ وقت لاءِ نہ:

بشرطيڪ برخاستگيءَ کان اڳہ ميونسپالٽيءَ کي شنوائيءَ لاءِ واجبي موقعو ڏنو ويندو.

(۲) عمل ۾ موجود ڪنهن بہ قاعدي ۾ ڪيل ڪنهن بہ سڌاري جو اثر اهو نہ ٿيندو تہ اُهو ان سڌاري جي عمل ۾ اچڻ کان اڳہ، ڪاريہ ڪندڙ ڪنهن بہ سطح جي ميونسپالٽيءَ جي، فقري (۱) ۾ ڄاڻايل مدي پوري ٿيڻ کان اڳہ، برخاستگيءَ جو ڪارڻ ٿئي.

(۳) ميونسپالٽي جوڙڻ لاءِ چونڊون مڪمل ڪيون وينديون -

(اَ) فقري (۱) ۾ ڄاڻايل مُدو پوري ٿيڻ کان اڳہ؛

(ب) برخاستگيءَ جي تاريخ کان ڇهن مهنن جو مدو پوري ٿيڻ کان اڳہ:

بشرطيڪ جتي برخاست ڪيل ميونسپالٽيءَ جو باقي بچيل مدو، جي اُها هلندي هجي ها تہ، ڇهن مهنن کان گهٽ آهي تہ اُهو ضروري نہ ٿيندو تہ هن فقري هيٺ ان مدي لاءِ ان کي جوڙڻ لاءِ چونڊون ڪرايون وڃن.

(۴) ميونسپالٽي جيڪا برخاستگيءَ کان پوءِ مدو پورو ٿيڻ کان اڳ جوڙي ويئي آهي اوتري مُدي لاءِ هلندي رهندي جيتري لاءِ اها ميونسپالٽي جيڪڏهن برخاست نہ ڪئي وڃي ها تہ فقري (۱) هيٺ هلندي رهي ها.

۲۴۳.ف. ميمبريءَ لاءِ اَڻ لائقيون

(۱) ڪو بہ شخص ميونسپالٽيءَ جو ميمبر ٿيڻ يا چونڊجڻ يا رهڻ جي لاءِ اَڻ لائق رهندو -

(اَ) جيڪڏهن هو واسطيدار راڄيہ جي وڌان منڊل جي چونڊ جي پريوجن لاءِ ان وقت عمل ۾ موجود قاعدي هيٺ يا انوسار اَڻ لائق ٺهرايو ويو آهي :

بشرطيڪ ڪو بہ شخص جيڪو ايڪيهن سالن جو آهي تہ ان ڪارڻ اڻ لائق نہ ٿيندو تہ هو پنجويهن سالن کان گهٽ عمر جو آهي؛

(ب) جيڪڏهن راڄيہ وڌان منڊل جي جوڙيل ڪنهن بہ قاعدي هيٺ يا انوسار اَڻ لائق ٺهرايو ويو آهي.

(۲) جيڪڏهن ڪو بہ اهڙو سوال اُٿي تہ ميونسپالٽيءَ جو ڪو ميمبر فقري (۱) ۾ ڏنل اَڻ لائقين جي دائري ۾ اَچي ويو آهي تہ اهو سوال، فيصلي لاءِ اُن اَختياريءَ ڏانهن ۽ اهڙي نموني موڪليو ويندو جيئن راڄيہ جو وڌان منڊل قاعدي دواران اُپٽنڊ ڪري.

۲۴۳.ق. ميونسپالٽين وغيره جا اختيار، اختياري ۽ ذميواريون

هن سنوڌان جي اُپٽنڊن جي اَڌين، ڪنهن بہ راڄيہ جو وڌان منڊل، قاعدي دواران، بخشي سگهندو-

(اَ) ميونسپالٽين کي اهڙا اختيار۽ اختياري جيڪي اُنهن جي خود حڪومت سنسٿائون ٿي ڪاريہ ڪرڻ جي لائق ٿيڻ لاءِ ضروري سمجهيا وڃن ۽ اَهڙي قاعدي ۾ اپٽنڊ ٿي سگهن ٿا پنچائتن ۾ اختيار ۽ ذميوارين جي ورڇ لاءِ اهڙن شرطن اڌين جيئن ان ۾ نروار ڪيل هجن، جيڪي لاڳاپو رکندا -

(i) آرٿڪ وڪاس ۽ سماجڪ نيايہ لاءِ يوجنائون تيار ڪرڻ سان؛

(ii) اُهي ڪرتب ڪرڻ ۽ اُهي رٿائون عمل ۾ آڻڻ سان جيڪي کين سونپيون ويون آهن جن ۾ بارهين اَنوسوچيءَ ۾ ياداشت ڪيل بابتون بہ شامل هونديون.

(ب) ڪاميٽين کي اُهي اختيار ۽ اختياري بخشي سگهندو جيڪي ضروري

هوندا اُنهن کي لائق ٿي بخشيل ذميواريون، جنهن ۾ بارهين آنوسوچي ۾ يادا‌شت ڪيل بابتون شامل هونديون، نباهڻ لاءِ.

٢٤٣.ر. ميونسپالٽين جو ڍلون مڙهڻ جو اختيار ۽ نِڌيون

ڪنهن راڄيہ جو وڌان منڊل قاعدي دواران -

(اَ) ميونسپالٽيءَ کي اختياري ڏيئي سگهندو تہ اُها سرشتي موجب ۽ حدن اڏين ڍلون، محصول، چونگي ۽ فيون مڙهي، وصول ڪري ۽ پنهنجي ڪم لائي؛

(ب) ميونسپالٽيءَ کي سونپي سگهندو راڄيہ دواران مڙهيل ۽ وصول ڪيل اُهي ڍلون، محصول، چونگي ۽ فيون آهڙن پريوجنن لاءِ ۽ ڏنل شرطن ۽ حدن آڏين؛

(ڀ) اُپبند ڪري سگهندو ميونسپالٽين کي راڄيہ جي سنچت نڌيءَ مان اهڙيون مددي گرانٽون ميسر ڪرڻ لاءِ؛ ۽

(پ) اُپبند ڪري سگهندو ڪي آهڙيون نڌيون رچڻ لاءِ جن ۾ ميونسپالٽين دواران يا پاران مليل رقمون جمع ڪيون وڃن ۽ انهن مان ڪڍيون پڻ وڃن، جيئن قاعدي ۾ نروار ڪيل هجي.

٢٤٣.ز. مالي ڪميشن

(١) آنوڇيد (٢٤٣ ت) هيٺ جوڙيل مالي ڪميشن ميونسپالٽين جي مالي حالت تي بہ وري نظر وجهندي ۽ ان باري ۾ راڄيپال کي سفارش ڪندي تہ-

(اَ) سڌانت جيڪي ٿيڻ کپن -

(i) هن ڀاڱہ انوسار ميونسپالٽين ۽ راڄيہ وچ ۾ ورڇڻ صافي وصوليون راڄيہ دواران مڙهي سگهڻ جوڳين ڍلن، محصولن، چونگين ۽ فين جون ۽ اهڙيءَ اُپت جي جيڪي سڀني سطحن جي ميونسپالٽين وچ ۾ واسطيدار حصي جي ورهاست لاءِ؛

(ii) طئہ ڪرڻ لاءِ اُهي ڍلون، محصول چونگيون ۽ فيون جيڪي ميونسپالٽين کي سونپيون وڃن يا جيڪي اُهي پنهنجي ڪم لائين؛

(iii) ميونسپالٽين کي راڄيہ جي سنچت نڌيءَ مان مددي گرانٽون ڏيڻ لاءِ؛

(ب) ميونسپالٽين جي مالي حالت ۾ سڌارو آڻڻ لاءِ گهربل اُپاءَ؛

(ڀ) ٻي ڪا بہ آهڙي بابت جيڪا ميونسپالٽين جي سالم مالي حالت لاءِ راڄيپال مالي ڪميشن جي سپرد ڪري.

(٢) راجيپال ڪميشن جي هن آنوچيد هيٺ ڪيل هر سفارش ۽ اُن تي ڪيل ڪارروائي جي سمجهاڻيءَ واري يادداشت سميت راجيہ جي وڌان منڊل اڳيان رکائيندو.

٢٤٣.ڙ. ميونسپالٽين جي ليکن جي آڊٽ

راجيہ جو وڌان منڊل، قاعدي دواران، ميونسپالٽين جا ليکا رکڻ ۽ اُن جي آڊٽ بابت اُپبند ڪري سگهندو.

٢٤٣.ڙ-اَ. ميونسپالٽين لاءِ چونڊون

(١) ميونسپالٽين جون سڀ چونڊون ڪرائڻ لاءِ ووٽرن جي يادداشت تيار ڪرڻ جي ڪاريہ جي چونڊ سنبنڌي يادداشتن تيار ڪرڻ جي نظرداني، هدايت ۽ ظابطي، جو ڪاريہ آنوچيد (٢٤٣ ڪ) ۾ نرديش ڪيل راجيہ چونڊ ڪميشن جي حوالي هوندو.

(٢) هن سنوڌان جي اُپبندن جي آڌين، ڪنهن راجيہ جو وڌان منڊل، قاعدي دواران، ميونسپالٽيءَ جي چونڊ سنبنڌي يا باري ۾ سيني بابتن لاءِ اُپبند ڪري سگهندو.

٢٤٣.ڙ-ب. سنگهہ کيتر سان لاڳو پوڻ

هن ڀاڱہ ۾ ڪيل اُپبند، سنگهہ کيتر سان آهڙي نموني لاڳو پوندا ۽ اهڙيءَ طرح اثردار ٿيندا جڻ تہ راجيہ جي راجيپال ڏانهن ڪيل نرديش سنگهہ کيتر جي آنوچيد ٢٣٩ هيٺ مقرر ڪيل اَيڊمنسٽريٽر ڏانهن آهي ۽ راجيہ جي وڌان منڊل ڏانهن يا وڌان سڀا ڏانهن ڪيل نرديش، اُن سنگهہ کيتر لاءِ جنهن ۾ وڌان سڀا آهي، اُن جي وڌان سڀا ڏانهن آهي :

بشرطيڪ راشٽرپتي عام اطلاع دواران هدايت ڪري سگهندو تہ هن ڀاڱہ جا اُپبند سنگهہ کيتر يا ان جي ڪنهن ڀاڱہ سان اُنهن اپوادن ۽ ڦيرڦارين سان لاڳو پوندا جيئن ان عام اطلاع ۾ نروار ڪري.

٢٤٣.ڙ-پ. هيءُ ڀاڱہ ڪجھ کيترن سان لاڳو نہ پوندو

(١) هن ڀاڱہ ۾ ڇيل ڪجھ بہ آنوچيد ٢٤٤ جي فقري (١) ۾ نرديش ڪيل انوسوچت کيتر ۽ فقري (٢) ۾ نرديش ڪيل جن جاتي کيتر سان لاڳو نہ پوندو.

(٢) ھن ڀاڱہ ۾ ڇيل ڪجھ بہ مان اهو مطلب نہ ڪڍيو ويندو تہ اهو دارجلنگہ گورکا هِل ڪائونسل، جيڪا عمل ۾ موجود ڪنهن قاعدي هيٺ اولهہ بنگال راجيہ جي دارجلنگہ ضلع جي پهاڙي کيترن لاءِ ٺاهي ويئي آهي، ان تي اثر ٿو ڪري.

(۳) هن سنوڌان ۾ چيل ڪجھ بہ جي باوجود، سنسد قاعدي دوارا، هن ڀاڱہ جا اُپبند فقري (۱) ۾ نرديش ڪيل انوسوچت ڪيترن ۽ جن جاتي ڪيترن سان اهڙن اپوادن ۽ ڦيرڦارين جي اڏين جيئن واسطيدار قاعدي ۾ نروار ڪيل هجن لاڳو ڪري سگھندي ۽ اهڙو ڪوبہ قاعدو انوڇيد ۳٦٨ جي پريوجن لاءِ هن سنوڌان جو سڌارو نہ سمجھيو ويندو.

۲۴۳.ڙ-پ. ضلع يوجنا لاءِ ڪاميٽي

(۱) هر ڪنهن راجيہ ۾ ضلع جي سطح تي، ضلع ۾ پنچائتن ۽ ميونسپالٽين جون ٺاهيل يوجنائن کي پاڻ ۾ ملائي سڄي ضلع لاءِ هڪ وڪاس يوجنا جو مُسودو تيار ڪرڻ لاءِ ضلع يوجنا ڪاميٽي جوڙي ويندي

(۲) راجيہ جو وڌان منڊل، قاعدي دوارا، هيٺين بابت اُپبند ڪري سگھي ٿو

(اَ) ضلع يوجنا ڪاميٽين جي رچنا؛

(ب) طريقو جنهن موجب اهڙين ڪاميٽين ۾ جايون ڀريون ويندييون :

بشرطيڪ اهڙي ڪاميٽيءَ جي ميمبرن جي ڪل سنکيا جا گھٽ ۾ گھٽ چار ڀاڱي پنج ميمبر، ضلع سطح تي پنچائتن جا ۽ ضلع ۾ ميونسپالٽين جي چونڊيل ميمبرن دوارا پاڻ منجھان، ضلع ۾ ديهاتي ڪيترن ۽ شهري ڪيترن جي آدمشماريءَ جي پرماڻ موجب چونڊيا ويندا؛

(پ) ضلع يوجنا بنسبت ڪاريہ جيڪي اهڙين ڪاميٽين کي سونپيا وڃن؛

(ٻ) اهو طريقو، جنهن موجب انهن ڪاميٽين جا سڀاپتي چونڊيا ويندا.

(۳) هرڪا ضلع يوجنا ڪاميٽي وڪاس يوجنا جو مسودو ٺاهڻ ۾ -

(اَ) ڌيان ۾ رکندي -

(i) پنچائتن ۽ ميونسپالٽين جي عام فائدي جون بابتون جن ۾ مڪاني يوجنا، پاڻيءَ ۽ ٻين طبعي ۽ قدرتي وسيلن ۾ حصيداري، بنيادي اوزارن جو گڏيل وڪاس ۽ پرياورڻ جي سنڀال؛

(ii) ميسر مالي يا ٻين وسيلن جو مقدار ۽ قسم؛

(ب) اهڙين سيائن ۽ سنستائن سان صلاح مصلحت ڪندي جيڪي راجيپال حڪم دوارا نروار ڪري.

(۴) هر ڪنهن ضلع يوجنا ڪاميٽيءَ جو سڀاپتي، ڪاميٽيءَ جي سفارش ڪيل وڪاس يوجنا راڄيہ جي سرڪار ڏانهن موڪليندو.

۲۴۳.ڙ-پ. مهانگر يوجنا لاءِ ڪاميٽي

(۱) هر ڪنهن مهانگر ايراضيءَ ۾ سموري مهانگر ڪيتر جي لاءِ وڪاس يوجنا جو مسودو ٺاهڻ واسطي هڪ مهانگر وڪاس ڪاميٽي جوڙي ويندي.

(۲) راڄيہ جو وڌان منڊل، قاعدي دوارا، هينين بابتن بنسبت اُپبند ڪري سگهندو -

(اَ) مهانگر يوجنا ڪاميٽين جي رچنا؛

(ب) طريقو جنهن موجب اهڙين ڪاميٽين ۾ جايون پريون ونديون :

بشرطيڪ اهڙيءَ ڪاميٽيءَ جا گهٽ ۾ گهٽ ٻہ ڀاڱي ٽي ميمبر، مهانگر ڪيتر ۾ ميونسپالٽين جي چونڊيل ميمبرن ۽ پنچائتن جي سڀاپتين دوارا پاڻ مان ان ڪيتر ۾ ميونسپالٽين ۽ پنچائتن جي ڪيترن جي آدمشماريءَ جي پرماڻ موجب چونڊيا ويندا؛

(ب) اَهڙين ڪاميٽين ۾ ڀارت سرڪار ۽ راڄيہ سرڪار جو ۽ ٻين اهڙين سڀائن ۽ سنستائن جو عيوضيپڻو جيڪو اَهڙين ڪاميٽين کي سونپيل ڪرتبن ڪرڻ لاءِ ضروري سمجهيو وڃي؛

(پ) مهانگر ڪيتر لاءِ يوجنا ۽ سَمنويہ سنبنڌي اهڙا ڪرتب جيڪي اَهڙين ڪاميٽين کي سونپيا وڃن؛

(ڀ) اهو طريقو جنهن موجب اَهڙين ڪاميٽين جا سڀاپتي چونڊيا ويندا.

(۳) هرڪا مَهانگر يوجنا ڪاميٽي وڪاس يوجنا جو مسودو تيار ڪرڻ ۾ -

(اَ) ڌيان ۾ رکندي -

(i) مهانگر ڪيتر ۾ ميونسپالٽين ۽ پنچائتن دوارا ٺاهيل يوجنائون؛

(ii) ميونسپالٽين ۽ پنچائتن جي عام فائدي جون بابتون جن ۾ اُن ڪيتر جي گڏيل مڪاني يوجنا، پاڻي ۽ ٻين طبعي ۽ قدرتي وسيلن ۾ حصيداري، بنيادي اڏاوت جو گڏيل وڪاس ۽ پرياورڻ جي سنڀال؛

(iii) ڀارت سرڪار ۽ راڄيہ سرڪار دوارا نشچت سمورا اُديش ۽ اگرايون؛

(iv) اُنهن سيڙپن جو مقدار ۽ قِسمُ جيڪي ڀارت سرڪار ۽ راڄيہ سرڪار جي ادارن دوارا مهانگر ڪيتر ۾ ٿيڻ جوڳيون آهن ۽ ميسر مالي يا ٻيا وسيلا؛

(ب) اهڙين سيائن ۾ سنسٿائن سان صلاح مصلحت ڪندي جيڪي راجيپال حڪم دوارن نروار ڪري.

(۴) هرڪنهن مهانگر يوجنا ڪاميٽيءَ جو سڀاپتي اُها وڪاس يوجنا جنهن جي اهڙيءَ ڪاميٽيءَ دواران سفارش ڪئي وڃي ٿي راجيه سرڪار ڏانهن موڪليندو.

٢٤٣.ز-ت. موجوده قاعدن ۾ ميونسپالٽين جو چالو رهڻ

هن ڀاڱي ۾ ڄيل ڪجهه به جي باوجود جيڪڏهن سنوڌان (سڌارو چوهتر) اَئڪٽ ١٩٩٢ جي لاڳو ٿيڻ کان يڪدم اَڳ ڪنهن راجيه اندر عمل ۾ موجود ڪنهن به قاعدي جو ميونسپالٽين سنبنڌي ڪو به اُپبند هن ڀاڱي جي اُپبندن سان اَڻ ٺهڪندڙ آهي ته اُهو جيستائين سمرٿ وڌان منڊل يا سمرٿ اختياريءَ هٿان سڌاريو يا رد ڪيو نه ويو آهي تيستائين يا لاڳو ٿيڻ جي وقت کان هڪ سال پورو ٿيڻ تائين، جيڪو به اول هوندو عمل ۾ رهندو :

بشرطيڪ اهي سڀ ميونسپالٽيون جيڪي ان جي لاڳو ٿيڻ کان يڪدم اَڳ موجود هيون جيڪڏهن ان کان اَڳ راجيه جي وڌان سڀا يا وڌان پريشد واري راجيه جي حالت ۾ اُن جي هر سدن جي پاس ڪيل ٺهراءُ دواران برخاست نه ڪيون ويون آهن ته پنهنجو مدو پورو ٿيڻ تائين چالو رهنديون.

٢٤٣.ز-ث. ڪورٽن هٿان چونڊن جي معاملن ۾ دست اندازيءَ تي روڪ

هن سنوڌان ۾ ڄيل ڪجهه به جي باوجود -

(اَ) تڪن جون حدون مقرر ڪرڻ لاءِ، اهڙن تڪن ۾ جايون وراهڻ لاءِ، اَنوڇيد ٢٤٣ ز-اَ هيٺ يا اُن پريوجن لاءِ ناهيل ڪنهن به قاعدي جي جائزگيءَ بابت عدالت ۾ ڪو به سوال نه اٿاريو ويندو؛

(ب) ڪنهن به ميونسپالٽيءَ جي چونڊن بابت ڪوبه سوال ڪيو ويندو رڳو چونڊ عريضيءَ دواران جيڪا اُن اَختياريءَ اَڳيان ۽ اُن طريقي سان پيش ڪئي ويندي جئن راجيه وڌان منڊل قاعدي دواران يا قاعدي هيٺ اُپبند ڪري ٻيءَ طرح نه.

(سنوڌان (سڌارو چوهتر) ائڪٽ، ١٩٩٢ جي قلم ٢ دواران (١ جون ١٩٩٣ کان) درج ڪيل)

اَنوسوچت ۽ جن جاتي ايراضيون

٢٤٤. اَنوسوچت ايراضين ۽ جن جاتي ايراضين جو ڪاروبار

(١) آسام، ميگهاليہ، ترپورا ۽ مِزورم راڄين کان سواءِ ٻئي ڪنهن بہ راڄيہ ۾ اَنوسوچت ايراضين ۽ اَنوسوچت جن جاتين جي ڪاروبار ۽ ضابطي کي پنڃين اَنوسوچيءَ جا پربنڌ لاڳو پوندا.

(٢) آسام، ميگهاليہ، ترپورا، ۽ مزورم راڄين ۾ جن جاتي ايراضين جي ڪاروبار کي ڇهين اَنوسوچيءَ جا پربنڌ لاڳو پوندا.

(اسٽيٽ آف مزورم ائڪٽ، ١٩٨٦ (١٩٨٦ جو ٣٤) جي قلم ٣٩ دوران (٢٠ فبروري ١٩٨٧ کان) لفظ 'ميگهاليہ ۽ ترپورا' جي بدران لفظ 'ميگهاليہ، ترپورا ۽ مزورم' درج ڪيا ويا؛ ۽ لفظ 'ميگهاليہ، ترپورا ۽ مزورم سنگهہ ڪيتر' جي بدران لفظ 'ميگهاليہ، ترپورا ۽ مزورم راڄيہ' درج ڪيا ويا.)

٢٤٤. (اَلف) آسام ۾ ڪن جن جاتي ايراضين جو تهيل هڪ خود اَختيار راڄيہ ٺاهڻ ۽ اُن لاءِ مڪاني وڏان منڊل يا منتري پريشد يا ٻئي جوڙڻ

(١) هن سنوڌان ۾ ڇيل ڪنهن بہ ڳالهہ جي باوجود سنسد قاعدي دوران آسام راڄيہ اندر، ڇهين اَنوسوچيءَ جي پئرا ٢٠ سان شامل جدول جي پهرئين ڀاڱي ۾ ڄاڻايل جن جاتي ايراضين مان سيني يا ڪن (سڀني يا ڀاڱي ۾) جو تهيل هڪ خود اَختيار راڄيہ ٺاهي سگهندي ۽ اُن لاءِ -

(اَ) هڪ سنسٿا، چونڊيل يا ڪجهہ چونڊيل ۽ ڪجهہ ٺاڦيل، خود اَختيار راڄيہ لاءِ وڏان منڊل طريقي ڪاريہ ڪرڻ لاءِ، يا

(ب) منتري پريشد يا ٻئي رچي سگهندي، اَهڙي جوڙجڪ، اَختيارن ۽ ڪرتبن سان هرهڪ حالت ۾، جي قاعدي ۾ ڄاڻايل هجن.

(٢) فقري (١) ۾ نرديش ڪيل ڪو بہ اَهڙو قاعدو، خاص طرح -

(اَ) راڄيہ لسٽ يا ڳڏيل لسٽ ۾ شمار ڪيل وشيہ ڄاڻائي سگهندو جن بنسبت خود اَختيار راڄيہ جي وڏان منڊل کي سڄي يا ان جي حصي لاءِ آسام راڄيہ جي وڏان

منڊل کي وانجي اَلڳہ يا ٻئي نموني، قاعدو ٺاهڻ جو اَختيار رهندو؛

(ب) اُهي وشئہ صاف بيان ڪري سگهندو جن بنسبت خود اَختيار راڄيہ جو عملي اَختيار پهچندو؛

(ٻ) پرٻنڌ ڪري سگهندو تہ آسام راڄيہ طرفان وڏل ڪا بہ ڍل خود اَختيار راڄيہ کي سؤنپي وڃي جيتري قدر اُن جي اُپت خود اَختيار راڄيہ سان نسبت رکندي هجي؛

(پ) پرٻنڌ ڪري سگهندو تہ هن سنوڌان جي ڪنهن بہ اَنوڇيد ۾ راڄيہ جو نرديش خود اَختيار راڄيہ ڏانهن پرسنگ نرديش پڻ آهي ائين سمجهيو ويندو؛ ۽

(ڀ) اَهڙا پورڪ، پرسنگ ۽ پريڻامڪ پرٻنڌ ڪري سگهندو جي ضروري لڳن.

(٣) مٿي چيل اَهڙي ڪنهن قاعدي جو ڪوبہ سڌارو، جيتري قدر، اُهو سڌارو فقري (٢) جي پيٽي فقري(اَ) يا پيٽي فقري (ب) ۾ ڄاڻايل وشين مان ڪنهن جي سنٻنڌي هجي اثرڪارڪ نہ ٿيندو جيستائين سڌارو سنسد جي هرهڪ سدن ۾ حاضر ۽ ووٽ ڪندڙ ميمبرن جي بہ ڀاڱي ٽي کان گهٽ نہ ايترن پاس نہ ڪيو هجي.

(٤) هن اَنوڇيد ۾ نرديش ڪيل اَهڙو ڪو بہ قاعدو اَنوڇيد ٣٦٨ جي پريوجن لاءِ هن سنوڌان جو سڌارو ليکيو نہ ويندو، باوجود اِن جي تہ اُن ۾ اَهڙو ڪو اُپٻنڌ هجي جو هن سنوڌان کي سڌاري يا سُڌارڻ جو اَثر ڪري.

ڀاڱو يارهون

سنگهه ۽ راڄن جي وچ ۾ سنبنڌ

اڌياءُ پهريون

قانون سازي سنبنڌ

قانون سازيءَ جي اختيارن جي ورڇ

٢٤٥. سنسد دوارا ۽ راڄن جي وڌان منڊلن دوارا ٺاهيل قاعدن جي پهچ

(١) هن سنوڌان جي اُپبنڌن جي آڌين، سنسد ڀارت جي سڄي کيتر يا اُن جي ڪنهن به ڀاڱي لاءِ قاعدا ٺاهي سگهندي ۽ راڄيه جو وڌان منڊل سڄي راڄيه يا اُن جي ڪنهن به ڀاڱي لاءِ قاعدا ٺاهي سگهندو.

(٢) سنسد جو ٺاهيل ڪو به قاعدو اِن سبب ڪري ناجائز ليکيو نه ويندو ته اُن جو عمل کيتر ٻاهر ٿيندو.

٢٤٦. سنسد دوارا ۽ راڄن جي وڌان منڊل دوارا ٺاهيل قاعدن جو وشيه

(١) فقري (٢) ۽ (٣) ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود صرف سنسد کي ستين اَنوسوچيءَ ۾ لسٽ پهرينءَ (هن سنوڌان ۾ 'سنگهه لسٽ' طور نرديش ڪيل) ۾ شمار ڪيل وشين مان ڪنهن به بنسبت قاعدو ٺاهڻ جو اَختيار رهندو.

(٢) فقري (٣) ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، سنسد کي ۽ فقري (١) جي آڌين، ڪنهن به راڄيه جي وڌان منڊل کي به ستين اَنوسوچيءَ ۾ لسٽ ٽين (هن سنوڌان ۾ 'گڏيل لسٽ' طور نرديش ڪيل) ۾ شمار ڪيل وشين مان ڪنهن به بنسبت قاعدو ٺاهڻ جو اَختيار رهندو.

(٣) فقري (١) ۽ (٢) جي آڌين، ڪنهن به راڄيه جي وڌان منڊل کي اُن راڄيه يا اُنجي ڪنهن به ڀاڱي لاءِ ستين اَنوسوچيءَ ۾ لسٽ ٻين (هن سنوڌان ۾ 'راڄيه لسٽ' طور نرديش ڪيل) ۾ شمار ڪيل وشين مان ڪنهن به بنسبت قاعدو ٺاهڻ جو اَختيار رهندو.

(۴) سنسد کي ڪنهن راڄيہ ۾ نہ سمايل پارٽ جي ڪيٽر جي ڪنهن بہ ڳالهہ لاءِ ڪنهن بہ وشيہ بنسبت قاعدو ٺاهڻ جو اَختيار رهندو باوجود اِن جي تہ اُهو وشيہ راڄيہ لسٽ ۾ شمار ڪيل وشيہ هُجي.

٢۴٧. سنسد جو ڪي وڌيڪ ڪورٽون برپا ڪرڻ جو پربنڌ ڪرڻ جو اَختيار

هن آڌياءَ ۾ چيل ڪنهن بہ ڳالهہ جي باوجود سنسد قاعدي دوارن سنگهہ لسٽ ۾ شمار ڪيل ڪنهن وشيہ بنسبت سنسد دوارن ٺاهيل يا ڪن موجوده قاعدن جي بهتر ڪاروبار لاءِ وڌيڪ ڪورٽون برپا ڪرڻ جو پربنڌ ڪري سگهندي.

٢۴٨. قانون سازيءَ جا باقي اَختيار

(١) صرف سنسد کي گڏيل لسٽ يا راڄيہ لسٽ ۾ نہ شمار ڪيل ڪنهن بہ وشيہ بنسبت قاعدو ٺاهڻ جو اَختيار آهي.

(٢) اَهڙي اَختيار ۾ اُنهن ٻنهي لسٽن ۾ ذڪر ڪيل ڪا ڍل وجهڻ جو قاعدو ٺاهڻ جو اَختيار بہ اَچي ويندو.

٢۴٩. راشٽريہ ڀلي لاءِ راڄيہ لسٽ ۾ ڪنهن وشيہ بنسبت قانون سازيءَ جو سنسد جو اَختيار

(١) هن آڌياءَ جي اَڳہ ڏنل اُپبنڌن ۾ چيل ڪنهن بہ ڳالهہ جي باوجود، جي راڄيہ سڀا حاضر ۽ ووٽ ڪندڙ ميمبرن جي بہ ڀاڱي ٽي کان گهٽ نہ ايترن جي، ٽيڪي واري ٺهراءُ دوارن ظاهر ڪيو هجي تہ راشٽريہ ڀلي لاءِ ضروري يا صلاح ڀريو آهي تہ سنسد ٺهراءَ ۾ ڄاڻايل راڄيہ لسٽ ۾ شمار ڪيل ڪنهن وشيہ بنسبت قاعدا ٺاهي تہ سنسد لاءِ قاعدي موجب ٺيندو تہ ڀارت جي سڄي ڪيٽر يا اُنجي ڪنهن بہ ڀاڱي لاءِ ٺهراءُ عمل ۾ رهي تنهن درميان اُن وشيہ بنسبت قاعدا ٺاهي.

(٢) فقري (١) هيٺ پاس ڪيل ٺهراءُ اُن ۾ ڄاڻايو وڃي، هڪ سال کان وڌيڪ نہ، ايتريءَ مُدت لاءِ عمل ۾ رهندو :

بشرطيڪ جي ۽ جيترا ڀيرا اَهڙو ٺهراءُ عمل ۾ چالو رکڻ بحال ڪرڻ جو ٺهراءُ فقري (١) ۾ اُپبنڌ ڪيل نموني پاس ٿئي تہ اوترا ڀيرا اَهڙو ٺهراءُ جنهن تاريخ تي اُهو هن فقري هيٺ عمل ۾ هئڻ بند ٿي وڃي ها، اُن کان وڌيڪ هڪ سال لاءِ عمل ۾ رهندو.

(٣) سنسد دوارن ٺاهيل قاعدو، جو فقري (١) هيٺ ٺهراءُ پاس ڪرڻ کان سواءِ

سنسد ناهڻ لاءِ سمرٿ نہ هجي، اَسمرٿيءَ جي حد تائين نهراءَ عمل ۾ هئڻ بند ٿيڻ کان ڇهن مهنن جي مُدت پوري ٿيڻ تي عمل ۾ هئڻ بند ٿيندو، سواءِ اُها مدت پوري ٿيڻ کان اَڳ ڪيل يا ڇڏي ڏنل ڳالهين بنسبت.

٢٥٠. مشڪل حالت جو اَعلان عمل ۾ هجي تہ راجيہ لسٽ ۾ ڪنهن بہ وشيہ بنسبت قاعدي سازيءَ جو سنسد جو اَختيار

(١) هن اَڌياءَ ۾ ڪيل ڪنهن بہ ڳالهہ جي باوجود، جيستائين مشڪل حالت جو اعلان عمل ۾ هجي تيستائين سنسد کي ڀارت جي سڄي کيتر يا اُنجي ڪنهن بہ ڀاڱي لاءِ راجيہ لسٽ ۾ شمار ڪيل وشين مان ڪنهن بہ بنسبت قاعدا ناهڻ جو اَختيار رهندو.

(٢) سنسد جو ٺاهيل قاعدو جو مشڪل حالت جي اعلان ٿيڻ کان سواءِ سنسد ناهڻ لاءِ سمرٿ نہ هجي، اَسمرٿيءَ جي حد تائين، اعلان عمل ۾ هئڻ بند ٿيڻ کان ڇهن مهنن جي مدت پوري ٿيڻ تي عمل ۾ هئڻ بند ٿيندو، سواءِ اُها مدت پوري ٿيڻ کان اَڳ ڪيل يا ڇڏي ڏنل ڳالهين بنسبت.

٢٥١. سنسد دواران اَنوڇيد ٢٤٩ ۽ ٢٥٠ هيٺ ٺاهيل قاعدن ۽ راجين جي وڌان منڊلن دواران ٺاهيل قاعدن وچ ۾ اَڻ ميل

اَنوڇيد ٢٤٩ ۽ ٢٥٠ ۾ ڪيل ڪجھ بہ راجيہ جي وڌان منڊل کي هن سنوڌان هيٺ ڪو بہ قاعدو ناهڻ جو جيڪو اَختيار آهي تنهن کي محدود نہ ڪندو، پر جي راجيہ جي وڌان منڊل جي ٺاهيل قاعدي جو ڪو اُپبند سنسد جي ٺاهيل قاعدي جي ڪنهن اُپبند جي ورڌ آهي، جو سنسد کي اُنهن اَنوڇيدن مان ڪنهن هيٺ ناهڻ جو اَختيار آهي، تہ سنسد جو ٺاهيل قاعدو، راجيہ جي وڌان منڊل جي ٺاهيل قاعدي کان اَڳہ چاهي پوءِ پاس ڪيل، چالو رهندو ۽ راجيہ جي وڌان منڊل جو ٺاهيل قاعدو، ورڌ هئڻ جي حد تائين سنسد دواران ٺاهيل قاعدو اثرائتو رهڻ چالو هجي تيستائين فقط عمل ۾ نہ رهندو.

٢٥٢. ٻن يا وڌيڪ راجين لاءِ رضامنديءَ سان قانون سازيءَ جو سنسد جو اَختيار ۽ اَهڙي قاعدي جو ٻئي ڪنهن بہ راجيہ دواران اَختيار ڪرڻ

(١) جي ٻن کان وڌيڪ راجين جي وڌان منڊلن کي لڳي تہ صلاح پريو آهي تہ ڪي وشيہ جن بنسبت سنسد کي اَنوڇيد ٢٤٩ ۽ ٢٥٠ ۾ ڪيل اُپبندن کان سواءِ راجين لاءِ

قاعدا ناهڻ جو اَختيار نہ آهي، اُهي اُنهن راڄين ۾ سنسد قاعدي دوارا نيمت ڪري، ۽ جي اَهڙا نهراءَ اُنهن راڄين جي وڌان منڊلن جي سيني سدنن دوارا پاس ڪيا وڃن، تہ سنسد لاءِ اُن موجب اُن وشيہ ڪي نيمت ڪرڻ لاءِ ائڪٽ پاس ڪرڻ باقاعدي ٺيندو ۽ اَهڙي نموني پاس ٿيل ڪوبہ اَئڪٽ اُنهن راڄين سان ۽ ٻئي ڪنهن راڄيہ سان لاڳو ٿيندو جيڪو اُن کي پوءِ سدن دوارا يا جتي ٻہ سدن آهن اُتي اُن راڄيہ جي وڌان منڊل جي هرهڪ سدن دوارا، اُن خيال کان پاس ڪيل نهراءَ دوارا اَختيار ڪري.

(٢) سنسد دوارا ائين پاس ڪيل ڪنهن ائڪٽ کي سنسد دوارا ساڳئي نموني پاس ڪيل يا اَختيار ڪيل اَئڪٽ دوارا سڌاري يا رد ڪري سگهجي ٿو، پر جنهن راڄيہ بنسبت اُهو لاڳو ٿئي اُن راڄيہ جي وڌان منڊل جي اَئڪٽ دوارا سڌاريو يا رد نہ ڪيو ويندو.

٢٥٣. اَنترراشٽريہ ناهن کي اَثرائتو بڻائڻ لاءِ قاعدو ناهڻ

هن اَڌياءَ جي اَڳ ڏنل اُپبنڌن جي باوجود سنسد کي ٻئي ڪنهن مُلڪ يا ملڪن سان ٿيل ڪو عهدنامو، ناهہ يا عهد يا ڪنهن اَنترراشٽريہ سميلن منڊليءَ يا ٻيءَ سنستا ۾ ڪيل فيصلي جو عمل ڪرڻ لاءِ ڀارت جي سڄي کيتر يا اُنجي ڪنهن ڀاڱي لاءِ ڪو بہ قاعدو ناهڻ جو اَختيار آهي.

٢٥٤. سنسد دوارا ناهيل قاعدن ۽ راڄيہ جي وڌان منڊلن دوارا ناهيل قاعدن وچ ۾ اَڻ ميل

(١) جي ڪنهن راڄيہ جي وڌان منڊل جي ناهيل قاعدي جو ڪو اُپبنڌ سنسد جي ناهيل قاعدي جو سنسد ناهڻ لاءِ سمرٿ آهي، اُن جي ڪنهن اُپبنڌ يا ڳڏيل لسٽ ۾ شمار ڪيل وشين مان ڪنهن هڪ سنبنڌي موجوده قاعدي جي ڪنهن اُپبنڌ جي ورڌ آهي تہ فقري (٢) جي اُپبنڌن جي اَڌين، سنسد جو ناهيل قاعدو، پوءِ پلي اُهو راڄيہ جي وڌان منڊل جي ناهيل قاعدي يا حالت اَنوسار، موجوده قاعدي کان، اَڳ پاس ٿيو هجي يا پوءِ، چالو رهندو ۽ راڄيہ جي وڌان منڊل جو ناهيل قاعدو ورڌ هئڻ جي حد تائين، رد ٿيندو.

(٢) جتي ڳڏيل لسٽ ۾ شمار ٿيل وشين مان ڪنهن هڪ بنسبت راڄيہ جي وڌان منڊل جي ناهيل قاعدي ۾ سنسد جي اُن وشيہ نسبت ناهيل ڪنهن اَڳ جي قاعدي يا موجوده قاعدي جي اُپبنڌن جي ورڌ ڪو اُپبنڌ آهي تہ اُن راڄيہ جو اِئين ناهيل

قاعدو، جي اُهو راشٽرپتيءَ جي ويچار لاءِ محفوظ رکيو ويو هجي ۽ هُنجي بحالي ملي هُجيس تہ، اُن راجيہ ۾ اُهو چالو رهندو :

بشرطيڪ هن فقري ۾ چيل ڪجهہ بہ سنسد کي ڪنهن بہ وقت ساڳيءَ وشيہ نسبت کو بہ قاعدو، راجيہ جي وڌان منڊل جي اِئين ٺاهيل قاعدي ۾ واڌارو، سڌارو، ڦيرڦار يا رد ڪندڙ قاعدي سميت ٺاهڻ کان نہ روڪيندو.

٢٥٥. سفارشن ۽ اَڳواٽ منظورين جي باري ۾ ضرورتون فقط سرشتي جون بابتون سمجهڻ

سنسد جو، راجيہ وڌان منڊل جو ڪو ائڪٽ، ۽ اَهڙي ڪنهن ائڪٽ جو ڪو اُپبنڌ، فقط اِن سبب ڪري ناجائز نہ ٿيندو تہ هن سنوڌان دوارا گهربل ڪا سفارش يا اَڳواٽ منظوري ڪا نہ ڏني ويئي، جي اُن ائڪٽ کي -

(اَ) جتي گهربل سفارش راجيپال جي هئي، اُتي راجيپال يا راشٽرپتيءَ دوارا؛

(ب) جتي گهربل سفارش راج پرمُکہ جي هُئي، اُتي راج پرمُکہ يا راشٽرپتيءَ دوارا؛

(ٻ) جتي گهربل سفارش يا اَڳواٽ منظوري راشٽرپتيءَ جي هئي، اُتي راشٽرپتيءَ دوارا،

بحالي ملي هئي.

اَڌياءُ ٻيون
ڪاروباري سنبنڌ
عام

٢٥٦. راجين ۽ سنگهہ جو فرض

هرهڪ راجيہ جو عملي اَختيار اَهڙي نموني استعمال ڪيو ويندو جو سنسد جي ٺاهيل قاعدن ۽ موجوده قاعدا جي اُن راجيہ ۾ لاڳو هُجن تن جي مڃتا جي خاطري ٿئي ۽ سنگهہ جو عملي اَختيار پارت سرڪار کي اُن پريوجن لاءِ ضروري لڳن اَهڙيون هدايتون ڏيڻ تائين پهچندو.

٢٥٧. ڪن حالتن ۾ سنگهه جو راڄن تي ضابطو

(١) هرڪنهن راڄ جو عملي اَختيار اهڙي نموني استعمال ڪيو ويندو جو سنگهه جي عملي اَختيار جي استعمال ۾ رڪاوٽ نه وجهي يا هاڃي نه رسائي، ۽ سنگهه جو عملي اَختيار ڀارت سرڪار کي اُن مقصد لاءِ ضروري لڳن اهڙيون هدايتون ڏيڻ تائين پهچندو.

(٢) سنگهه جو عملي اَختيار راڄ کي هدايت ۾ راشٽريه يا سَئنڪ اَهميت وارا ظاهر ڪيل آمدرفت جي ذريعن کي ٺاهڻ ۽ قائم رکڻ جي باري ۾ هدايتون ڏيڻ تائين به پهچندو :

بشرطيڪ هن فقري ۾ چيل ڪجھ به شاهي رستن يا جل مارگن کي راشٽريه رستا يا راشٽريه جل مارگ ظاهر ڪرڻ جي سنسد جي اَختياري يا اِئين ظاهر ڪيل شاهي رستن يا جل مارگن بنسبت سنگهه جي اَختيار کي يا دريائي سَئنا، فوج ۽ وايو سَئنا جي ڪمن بنسبت پنهنجي ڪرتبن جي ڀاڱ طريقي آمدرفت جا ذريعا ٺاهڻ ۽ برابر حالت ۾ رکڻ جي سنگهه جي اَختيار کي محدود ڪري ٿو اِئين ليکيو نه ويندو.

(٣) سنگهه جو عملي اَختيار راڄ کي راڄ اندر ريلوي جي حفاظت لاءِ اُپاءَ ڪرڻ لاءِ هدايتون ڏيڻ تائين به پهچندو.

(٤) جتي فقري (٢) هيٺ آمدرفت جي ذريعن جي ٺاهڻ ۽ برابر حالت ۾ رکڻ جي باري ۾ يا فقري (٣) هيٺ ڪنهن ريلوي جي حفاظت لاءِ اُپاءَ ڪرڻ جي باري ۾ راڄ کي ڏنل هدايتن جي پيروي ڪرڻ ۾ اَهڙو خرچ ٿيو هُجي جو اُهي هدايتون نه ڏنيون ويون هجن ته راڄ جي معمولي فرضن ادا ڪرڻ ۾ جيڪو ٿئي ها تنهن کان وڌيڪ هجي ته راڄ جي اِئين ڪيل وڌيڪ خرچ بنسبت ڀارت سرڪار راڄ کي ٺاهه ٿئي اَهڙي، يا ٺاهه نه ٿيڻ جي حالت ۾ ڀارت جي مکيه نياءُ مورتيءَ جي مقرر ڪيل اَمين دواران طئه ٿئي اَهڙي رقم، ڏيندي.

٢٥٧. (الف) x x x x

٢٥٨. ڪن حالتن ۾ راڄن کي اَختيار وغيره بخشڻ جو سنگهه جو اَختيار

(١) هن سنوڌان ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، راشٽرپتي، ڪنهن راڄ جي رضامنديءَ سان اُن سرڪار کي يا اُن جي عملدارن کي، سنگهه جو عملي اَختيار پهچي اَهڙي ڪنهن وشيه سنبنڌي ڪرتب، شرطي يا بنان شرط جي سپرد ڪري سگهندو.

(٢) سنسد جو ٺاهيل قاعدو جو ڪنهن راڄ ۾ لاڳو پوي باوجود انجي ته اُهو اَهڙي

وشيہ سنبنڌي آهي جنهن بنسبت راجيہ جي وڌان منڌل کي قاعدو ناهڻ جو اَختيار نہ آهي، راجيہ يا اُن جي عملدارن ۽ اَختياريءَ وارن کي اختيار بخشي سگهندو ۽ فرض مڙهي سگهندو يا اَختيار بخشڻ ۽ فرض مڙهڻ جي اَختياري ڏيئي سگهندو.

(٣) جتي هن اَنوڇيد جي آڌار تي ڪنهن راجيہ يا اُنجي عملدارن يا اَختياريءَ وارن کي اَختيار بخشيا ويا هجن يا فرض مڙهيا ويا هجن، اُتي ڀارت سرڪار راجيہ کي اُنهن اَختيارن ۽ فرضن جي استعمال سنبنڌي ڪاروبار ۾ راجيہ کي ٿيل ڪچ بہ وڌيڪ خرچ بنسبت ناهہ ٺئي اَهڙي، يا ناهہ نہ ٿيڻ جي حالت ۾ ڀارت جي مکيہ نيايہ مورتيءَ طرفان مقرر ٿيل اَمين دوارا طئہ ٿئي اَهڙي رقم، ڏيندي.

٢٥٨.اَلف. سنگهہ کي ڪرتب سُپرد ڪرڻ جو راجين جو اَختيار

هن سنوڌان ۾ ڇيل ڪنهن بہ ڳالہ جي باوجود، ڪنهن راجيہ جو راجيپال، ڀارت سرڪار جي رضامنديءَ سان، اُن سرڪار کي يا اُن جي عملدارن کي راجيہ جو عملي اَختيار پهچي اَهڙي ڪنهن وشيہ سنبنڌي ڪرتب، شرطي يا بنا شرط جي سپرد ڪري سگهندو.

٢٥٩. x x x x

٢٦٠. ڀارت باهر ڪيترن سنبنڌي سنگهہ جي حڪومت

ڀارت سرڪار، ڀارت جي ڪيتر جو ڀاڱو نہ هجي اَهڙي ڪيتر جي سرڪار سان ناهہ دوارا، اَهڙي ڪيتر جي سرڪار جي حوالي هجن اَهڙا ڪي بہ عملي قانون سازي يا عدالتي ڪرتب پاڻ تي کڻي سگهندي، پر هرڪو اَهڙو ناهہ پرڏيهہ ۾ حڪومت جي استعمال سنبنڌي اُن وقت عمل ۾ ڪنهن بہ قاعدي جي اَڌين ۽ اُن جي زير عمل ٿيندو.

٢٦١. سرڪاري ڪاريہ، رڪارڊ ۽ عدالتي ڪارروايون

(١) ڀارت جي سڄي ڪيتر ۾ سنگهہ ۽ هرهڪ راجيہ جي سرڪاري ڪارين، رڪارڊن ۽ عدالتي ڪارروائي تي پورو وشواس ۽ ڀروسو رکيو ويندو.

(٢) فقري (١) ۾ نرديش ڪيل ڪاريہ، رڪارڊ ۽ ڪارروايون ثابت ڪرڻ جو نمونو ۽ شرط ۽ اُنهن جو اَثر نهرائڻ سنسد دوارا ناهيل قاعدي ۾ ڪيل پُربنڌن موجب ٿيندو.

(٣) ڀارت جي ڪيتر جي ڪنهن بہ ڀاڱي ۾ سول ڪورٽن دوارا ڏنل يا پاس ڪيل آخرين فتوائون يا حڪم اُن ڪيتر اندر ڪٿي بہ قاعدي موجب تعميل ڪري سگهبا.

پاڻيءَ سنبنڌي تڪرار

٢٦٢. انتر راجيه ندين يا ندين جي ماترين جي پاڻيءَ سنبنڌي تڪرارن جو نبيرو

(١) سنسد قاعدي دوارا ڪنهن به انتر راجيه نديءَ يا نديءَ جي ماتريءَ جي يا اُن ۾ پاڻيءَ جي واپرڻ ورڇ يا ضابطي بنسبت ڪنهن به تڪرار يا شڪايت جي نبيري لاءِ پربنڌ ڪري سگهندي.

(٢) هن سنوڌان ۾ ڇيل ڪنهن به ڳالھ جي باوجود، سنسد قاعدي دوارا پربنڌ ڪري سگهندي ته فقري (١) ۾ نرديش ڪيل تڪرار يا شڪايت بنسبت سپريم ڪورٽ ۽ ٻي ڪا ڪورٽ سنبنڌي حڪومت جو استعمال ڪندي.

راجين جي وچ ۾ سَمنويه

٢٦٣. هڪ انتر راجيه پريشد بنسبت پربنڌ

جي ڪنهن به وقت راشٽرپتيءَ کي لڳي ته عام ڀلي لاءِ هڪ پريشد برپا ڪئي وڃي جنهن تي فرض وڌا وڃن ته -

(اَ) راجين جي وچ ۾ جيڪي تڪرار اُٿيا هجن اُنهن جي جاچ ڪري ۽ صلاح ڏئي؛

(ب) اُهي وشيه تپاسي ۽ اُنهن تي بحث ڪري جن ۾ ڪن يا سڀني راجين يا سنگھ ۽ هڪ يا وڌيڪ راجين کي سمان هِتُ آهي؛ يا

(پ) اَهڙي ڪنهن وشيه تي سفارشون ڪري، ۽ خاص طور، اُن وشيه بنسبت نيتي ۽ ڪاريه جي بهتر سَمنويه لاءِ سفارشون ڪري ،

ته راشٽرپتيءَ لاءِ حڪم دوارا اَهڙي پريشد برپا ڪرڻ دوارا ۽ اُن دوارا اَدا ڪرڻ وارن فرضن جي قسم ۽ اُن جي ترتيب ۽ سرشتي جي وياکيا ڏيڻ قاعدي موجب ٺيندو.

ڀاڱو ٻارهون

ناڻو، ملڪيت، قرار ۽ دعوائون

آڏياءُ پهريون

ناڻو

عام

٢٦٤. اَرٿ

هن ڀاڱي ۾ ’مالي ڪميشن‘ جي معنيٰ آهي اَنوڇيد ٢٨٠ هيٺ جوڙيل مالي ڪميشن.

٢٦٥. قاعدي جي اَختياريءَ کانسواءِ ڍلون مڙهيون نہ وينديون

قاعدي جي اَختياريءَ کان سواءِ ڪا بہ ڍل وڌي يا اُڳاڙي نہ ويندي.

٢٦٦. ڀارت ۽ راڄين جون سنچت نڌيون ۽ سرڪاري حساب

(١) ڪن ڍلن ۽ محصولن جي سڄي صافي اُپت يا حصو راڄين کي سونپڻ بنسبت اَنوڇيد ٢٦٧ جي اُپبنڌن ۽ هن اَڌياءَ جي اُپبنڌن جي اَڌين، ڀارت سرڪار کي مليل سڀ آمدني، اُن سرڪار دوارا‌ن سرڪاري هنڊيون جاري ڪري ڪنيل سڀ قرض، يا اَرٿ ۽ اُپاءَ پيشگيون ۽ قرض اَدائيءَ ۾ اُن سرڪار کي مليل سڀ ناڻي جي هڪ سنچت نڌي ٺهندي جنهن جو نالو ٿيندو، ’ڀارت جي سنچت نڌي،‘ ۽ راڄيہ سرڪار کي مليل سڀ آمدني اُن سرڪار دوارا‌ن سرڪاري هنڊيون جاري ڪري ڪنيل سڀ قرض يا اَرٿ ۽ اُپاءَ پيشگيون ۽ قرض اَدائيءَ ۾ اُن سرڪار کي مليل سڀ ناڻي جي هڪ سنچت نڌي ٺهندي جنهن جو نالو ٿيندو ’راڄيہ جي سنچت نڌي‘.

(٢) ڀارت سرڪار يا راڄيہ سرڪار کي يا اُن جي پاران مليل ٻيا سڀ سرڪاري ناڻا ڀارت جي سرڪاري حساب يا راڄيہ جي سرڪاري حساب ۾، حالت اَنوسار، جمع ڪيا ويندا.

(٣) ڀارت جي سنچت نڌيءَ يا راڄيہ جي سنچت نڌيءَ مان ڪي بہ ناڻا خرچ نہ ڪيا ويندا سواءِ قاعدي پٽاندڙ ۽ هن سنوڌان ۾ پربنڌ ڪيل پريوجن لاءِ ۽ نموني سان.

٢٦٧. اِتفاقي نِڌي

(١) سنسد قاعدي دوارا پيشگي رقم جي روپ جِي هڪ اِتفاقي نڌي برپا ڪري سگهندي جنهن جو نالو ٿيندو 'ڀارت جي اِتفاقي نِڌي' جنهن ۾ اُن قاعدي دوارا نهرايون وڃن اُهي رقمون وقت بہ وقت پريون ويندیون ۽ اُها نڌي راشٽرپتيءَ جي حوالي ڪئي ويندي جيئن هو اُن نڌيءَ مان اَڳوات اَڻ ڏٺي خرچ جي پورائي ڪرڻ لاءِ اَهڙي خرچ جي سنسد اَنوڇيد ١١٥ يا اَنوڇيد ١١٦ هيٺ قاعدي دوارا بحالي ڏئي تيستائين پيشگيون ڏيئي سگهي.

(٢) راڄيہ جو وڌان منڊل قاعدي دوارا پيشگي رقم جي روپ جي هڪ اِتفاقي نڌي برپا ڪري سگهندو جنهن جو نالو ٿيندو 'راڄيہ جي اِتفاقي نڌي' جنهن ۾ اُن قاعدي دوارا نهرايون وڃن اُهي رقمون وقت بہ وقت پريون وينديون، ۽ اُها نڌي راڄيہ جي راڄيپال جي حوالي ڪئي ويندي جيئن هو اُن نڌيءَ مان اَڳوات اَڻ ڏٺي خرچ جي پورائي ڪرڻ لاءِ اَهڙي خرچ جي راڄيہ جو وڌان منڊل اَنوڇيد ٢٠٥ يا اَنوڇيد ٢٠٦ هيٺ قاعدي دوارا بحالي ڏئي تيستائين پيشگيون ڏيئي سگهي.

سنگھ ۽ راڄين جي وچ ۾ آمدنيءَ جي ورڇ

٢٦٨. سنگھ دوارا وڌل پر راڄين دوارا وصول ڪيل ۽ ڪنيل محصول

(١) اَهڙا اِسٽامپ محصول ۽ اَهڙا دوائي ۽ سينگار جي بناوتن تي آبڪاري محصول جي سنگھ لسٽ ۾ ڄاڻايل آهن اُهي ڀارت سرڪار دوارا وڌا ويندا پر وصول ڪيا ويندا-

(اَ) جتي اَهڙا محصول ڪنهن سنگهه ڪيتر اندر وجهڻ جوڳا آهن، اُتي پارت سرڪار دواران، ۽

(ب) ٻين حالتن ۾، راڄين دواران، جن اندر اُهي محصول سلسليوار وجهڻ جوڳا آهن.

(٢) ڪنهن به راڄيه اندر وجهڻ جوڳي اَهڙي ڪنهن محصول جي ڪنهن به مالي سال جي اُپت پارت جي سنچت نڌيءَ جو ڀاڱو نه ٿيندي، پر اُن راڄيه کي سونپي ويندي.

٢٦٩. سنگهه دواران وڏل ۽ وصول ڪيل پر راڄين کي سونپيل ڍلون

(١) هينيان محصول ۽ ڍلون ڀارت سرڪار دواران وڏا ۽ وصول ڪيا ويندا پر راڄين کي فقري (٢) ۾ پربنڌ ڪيل نموني سونپيا ويندا، يعنيٰ :-

(اَ) کيتيءَ جي زمين کانسواءِ ٻي ملڪيت جي وارثت بنسبت محصول؛

(ب) کيتيءَ جي زمين کانسواءِ ٻيءَ ملڪيت تي جائداد محصول؛

(پ) ريلوي، سمنڊ يا هوا ذريعي کنيل مال يا مسافرن تي حَدَ جون ڍلون؛

(ڀ) ريلوي ڀاڙن ۾ نوُل تي ڍلون؛

(ٻ) شيئر بزارين ۽ واعدا بزارين ۾ وهنوارن تي اِستامپ محصول کانسواءِ ٻيون ڍلون؛

(ت) اَخبارن جي وڪري يا خريديءَ تي ۽ اُنهن ۾ شايع ٿيل اِشتهارن تي ڍلون؛

(ٿ) اَخبارن کانسواءِ مال جي وڪري يا خريديءَ تي ڍلون، جتي اَهڙو وڪرو يا خريدي انتر راڄيه ڌنڌي يا واپار دؤران ٿئي.

(ٽ) مال موڪلڻ تي ڍلون (موڪليندڙ شخص کي چاهي ٻئي ڪنهن شخص کي موڪليل هجي) جتي اَهڙو موڪلڻ انتر راڄيه ڌنڌي يا واپار دؤران ٿئي.

(٢) ڪنهن به مالي سال ۾ اَهڙي ڪنهن محصول يا ڍل جي صافي اُپت، سواءِ ته اُها اُپت سنگهه کيترن سان لاڳاپو رکندڙ اُپت هجي، ڀارت جي سنچت

نڍيءَ جو پاڱو نہ ٿيندي، پر جي جن راڄين جي اندر اهو محصول يا ڍل اُن سال ۾ وجهڻ جوڳي هجي، تن کي سونپي ويندي ۽ اُنهن راڄين وچ ۾ سنسد قاعدي دوارا ترتيب ڪري اهڙن ورڇ جي اُصولن پٽاندڙ ورڇي ويندي.

(٣) مال جو ڪو بہ وڪرو يا خريدي يا مال موڪلڻ ڪڏهن انتر راڄيہ ڌنڌي يا واپار دؤران ٿئي ٿو اُهو طئہ ڪرڻ لاءِ سنسد قاعدي دوارا اُصول ترتيب ڪري سگهندي.

٢٧٠. سنگهہ دوارا وڌل ۽ وصول ڪيل ۽ سنگهہ ۽ راڄين جي وچ ۾ ورڇيل ڍلون

(١) ڪيتيءَ جي آمدنيءَ ڪانسواءِ ٻيءَ آمدنيءَ تي ڍل پارت سرڪار دوارا وڌي ۽ وصول ڪئي ويندي ۽ سنگهہ ۽ راڄين جي وچ ۾ فقري (٢) ۾ پربنڌ ڪيل نموني ورڇي ويندي.

(٢) ڪنهن بہ مالي سال ۾ اهڙي ڪنهن ڍل جي صافي اُپت سواءِ تہ جيتري قدر اُها اُپت سنگهہ کيتر سان يا سنگهہ جي اُجورن بنسبت ڏيڻ جوڳين ڍلن سان لاڳاپو رکندڙ اُپت هجي، اُنجو نهرايو وڃي اهڙو سيڪڙو پارت جي سنچت نڌيءَ جو پاڱو نہ ٿيندو، پر جن راڄين ۾ اُها ڍل اُن سال ۾ وجهڻ جوڳي هجي، تن کي سونپيو ويندو ۽ اُنهن راڄين جي وچ ۾ نهرايو وڃي اُنهيءَ نموني ۽ اُنهيءَ وقت کان ورڇيو ويندو.

(٣) فقري (٢) جي پريوجن لاءِ هر مالي سال ۾ سنگهہ جي اُجورن بنسبت ڏيڻ جوڳين ڍلن جي صافي اُپت نہ هجي اهڙيءَ صافيءَ اُپت جو نهرايو وڃي اوترو سيڪڙو سنگهہ کيترن سان لاڳاپو رکندڙ اُپت سمجهي ويندي.

(٤) هن اُنوڇيد ۾ -

(اَ) آمدنيءَ تي ڍل ۾ ڪارپوريٽ ڍل نٿي اَچي وڃي؛

(ب) 'نهرايو وڃي' جي معنيٰ آهي -

(i) جيسين مالي ڪميشن نهي، راشٽرپتيءَ دوارا حڪم دوارا نهرايل، ۽

(ii) مالي ڪميشن جي نهڻ بعد راشٽرپتيءَ دوارا مالي ڪميشن جون سفارشون ويچارڻ کان پوءِ حڪم دوارا نهرايل؛

(ب) 'سنگهہ جا اُجورا' ۾ پارت جي سنچت نڌيءَ مان ڏيڻ جوڳا

سپ اُجورا ۽ پينشن جن بنسبت آمدنيءَ تي ڏل وجهڻ جوڳي هجي، اُچي وڃن ٿا.

٢٧١. ڪن محصولن ۽ ڏلن تي سنگھ جي پريوجن لاءِ سرچارج

آنوڇيد ٢٦٩ ۽ ٢٧٠ ۾ چيل ڪنهن به ڳالھ جي باوجود، سنسد ڪنهن به وقت اُنهن آنوڇيدن ۾ نرديش ڪيل محصولن يا ڏلن مان ڪن ۾ به سنگھ جي پريوجن لاءِ سرچارج دواران واڌارو ڪري سگھندي ۽ اهڙيءَ ڪنهن سرچارج جي سڄي اُپت ڀارت جي سنچت نڌيءَ جو ڀاڱو ٿيندي.

٢٧٢. ڏلون جي سنگھ دواران وڌيون ۽ وصول ڪيون وڃن ۽ سنگھ ۽ راڄين جي وچ ۾ ورڇي سگھجن

دوائي ۽ سينگار جي بناوٽن تي آبڪاري محصول ڪانسواءِ سنگھ لسٽ ۾ ڄاڻايل سنگھ جا آبڪاري محصول ڀارت سرڪار دواران وڌا ۽ وصول ڪيا ويندا، پر جي سنسد قاعدي دواران اِئين پربنڌ ڪري تہ ڀارت جي سنچت نڌيءَ مان جن راڄين تي محصول وجهندڙ قاعدي جي پهچ هجي تن کي اُن محصول جي سڄي صافي اُپت يا اُن جي حصي جي برابر رقمون ڏنيون وينديون، ۽ اُهي رقمون اُنهن راڄين جي وچ ۾ اُن قاعدي دواران ورڇ جا اُصول ترتيب ڪيا وڃن اُنهن ڀانڊڙ ورڇيون وينديون.

٢٧٣. سڻي ۽ سڻيءَ جي پيدائشن تي روانگي محصول جي بدلي ۾ گرانٽ

(١) هر سال سڻي ۽ سڻيءَ جي پيدائشن تي روانگي محصول جي هر سال جي صافي اُپت مان ڪو حصو آسام، بهار، اوڙيسا ۽ اولھ بينگال جي راڄين کي سوُنپڻ جي بدلي ۾ اُنهن راڄين جي آمدنيءَ لاءِ مددي گرانٽ طور ڀارت جي سنچت نڌيءَ تي نھرايو وڃي ايترين رقمن جو ذمو وڌو ويندو.

(٢) جيستائين ڀارت سرڪار دواران سڻي يا سڻيءَ جي پيدائشن تي روانگي محصول وجهڻ چالو هجي يا هن سنوڌان جي شروعات کان ڏھ سال پورا ٿيڻ تائين، بنهي مان جيڪو اَڳ ٿئي ، تيستائين نھرايو وڃي اِهي رقمون ڀارت جي سنچت نڌيءَ تي ذمي وجهڻ چالو رکيو ويندو.

(۳) هن آئين جي هن آرٽيڪل ۾ محاوري ’ٺهرايو وڃي‘ جي معنيٰ آئين جي آرٽيڪل ۲۷۰ واري ساڳي آهي.

۲۷۴. راڄن جو هت هجي اهڙين ٻلن کي اثر ڪندڙ بلن لاءِ راشٽرپتيءَ جي اڳواٽ سفارش ضروري

(۱) ڪو به بل يا سڌارو، جيڪو راڄن جو هت هجي اهڙو ڪو محصول يا ڏل وجهي يا اُن ۾ ڦيرڦار ڪري يا جيڪو محاوري ڪيتيءَ جي آمدني جي پارت جي آمدني ڏل سان سنبند رکندڙ قاعدن جي پريوجن لاءِ ڏنل ارت ۾ ڦيرڦار ڪري يا جيڪو هن آئين جي آرٽيڪل ڏنل اُپبندن مان ڪنهن هيٺ جن اُصولن تي ناڻا راڄن جي وچ ۾ ورڇڻ جوڳا آهن يا ٿي سگهن اُنهن کي اثر ڪري، يا جيڪو هن آئين جي آرٽيڪل ڏنل اُپبندن ۾ ذڪر ڪيل سنگهه جي پريوجن لاءِ سرچارج مڙهي، اُهو سنسد جي ڪنهن به سدن ۾ راشٽرپتيءَ جي سفارش کان سواءِ داخل يا پيش نه ڪيو ويندو.

(۲) هن آئين ۾ محاوري ’ڏل يا محصول جنهن ۾ راڄ جو هت آهي‘ جي معنيٰ آهي-

(اَ) ڏل يا محصول جنهن جي سڄي صافي اُپت يا اُن جو ڪو حصو ڪنهن راڄ کي سونپيو ويو هجي؛ يا

(ب) ڏل يا محصول جنهن جي صافي اُپت جي حساب سان ڪنهن راڄ کي پارت جي سنچت نڌيءَ مان اُن وقت رقمون ڏيڻ جوڳيون هجن.

۲۷۵. ڪن راڄن کي سنگهه کان گرانٽون

(۱) سنسد قاعدي دوارا پربند ڪري اهڙيون رقمون جن راڄن جي باري ۾ سنسد ٺهرائي ته اُنهن کي مدد جي ضرورت آهي تن راڄن جي آمدنيءَ ۾ مددي گرانٽ طور هر سال پارت جي سنچت نڌيءَ تي ذمي وڌيون وينديون ۽ جدا جدا راڄن لاءِ جدا جدا رقمون مقرر ٿي سگهنديون :

بشرطيڪ راڄ جي آمدنيءَ ۾ مددي گرانٽ طور پارت جي سنچت نڌيءَ مان اهڙي موڙي ۽ وري ڏيڻ جوڳيون رقمون ڏنيون وينديون جي اُن راڄ کي انهن وڪاس جي رٿن جي خرچ کي پورو ڪرڻ لاءِ سمرٿ بنائڻ

لاءِ ضروري هجن جي اُن راجيہ ۾ اَنوُسوُچت جن جاتين جي ڪلياڻ ۾ واڌارو ڪرڻ يا اُنوسوچت ايراضين جي ڪاروباري سطح کي اُن راجيہ جي باقي ايراضين جي ڪاروباري سطح تائين مٿي آڻڻ جي پريوجن لاءِ راجيہ دوارا ن ڀارت سرڪار جي بحاليءَ سان هٿ ۾ ڪنيون وڃن :

وڌيڪ بشرطيڪ آسام راجيہ جي آمدنيءَ ۾ مددي گرانٽ طور ڀارت جي سنچت نڌيءَ مان اَهڙيون رقمون، موڙي ۽ وري ڏيڻ جوڳيون ڏنيون وينديون جي -

(اَ) ڇهين اَنوسوچيءَ جي پئرا ٢٠ سان شامل جدول جي ڀاڱ پهرئين ۾ چاڻايل جَن جاتي ايراضين جي ڪاروبار بنسبت هن سنوڌان جي شروعات کان يڪدم اَڳہ ٻن سالن درميان آمدنيءَ کان خرچ جي سراسر واڌاري جي برابر هجن؛ ۽

(ب) اُن راجيہ دواران ڀارت سرڪار جي بحاليءَ سان اُنهن ايراضين جي ڪاروباري سطح کي اُن راجيہ جي باقي ايراضين جي ڪاروباري سطح تائين مٿي آڻڻ جي پريوجن لاءِ جيڪي وڪاس جون رٿون هٿ ۾ ڪنيون وڃن اُنهن جي خرچ جي برابر هُجن.

(١-اَلف) اَنوڇيد ٢٤٤ اَلف هيٺ خود اَختيار راجيہ جي ٺهڻ تي ۽ اُن وقت کان-

(i) فقري (١) جي ٻئين شرطي فقري جي فقري (اَ) هيٺ ڏيڻ جوڳيون ڪي رقمون، جيڪڏهن خود اَختيار راجيہ اُن ۾ چاڻايل سڀني جَن جاتي ايراضين جو ٺهيل هجي تہ خود اَختيار راجيہ کي ڏنيون وينديون، ۽ جي خود اَختيار راجيہ اُنهن جن جاتي ايراضين مان فقط ڪن جو ٺهيل هجي تہ آسام راجيہ ۽ خود اَختيار راجيہ جي وچ ۾ راشٽرپتي حڪم دواران چاڻائي اِئين وراهيون وينديون؛

(ii) خود اَختيار راجيہ جي آمدنيءَ ۾ مددي گرانٽ طور ڀارت جي سنچت نڌيءَ مان اَهڙيون رقمون، موڙي ۽ هر سال ڏيڻ جوڳيون، ڏنيون وينديون جي خود اَختيار راجيہ دواران ڀارت سرڪار جي بحاليءَ سان اُن راجيہ جي ڪاروباري سطح کي باقي آسام راجيہ جي ڪاروباري سطح تائين مٿي آڻڻ جي پريوجن لاءِ جيڪي وڪاس جون رٿون هٿ ۾ ڪنيون وڃن اُنهن جي خرچ جي برابر هجن.

(٢) سنسد دوارن فقري (١) هيٺ پربنڌ ٺئي تيستائين، اُن فقري هيٺ سنسد کي بخشيل اَختيار راشٽرپتي حڪم ذريعي اِستعمال ڪري سگهندو، ۽ هن فقري هيٺ راشٽرپتيءَ دوارن ڪيل ڪوبہ حڪم سنسد دوارن اَهڙي نموني ڪيل ڪنهن بہ پربنڌ جي اَدين رهي اَثرائتو ٿيندو :

بشرطيڪ مالي ڪميشن جي ترتيب ٿيڻ کان پوءِ راشٽرپتيءَ دوارن هن فقري هيٺ ڪو بہ حڪم فقط مالي ڪميشن جون سفارشون ويچارڻ کان پوءِ ئي ڪيو ويندو.

٢٧٦. پيشن، واپار، ڌنڌي ۽ نوڪريءَ تي ڍلون

(١) اَنوڇيد ٢٤٦ ۾ ڇيل ڪنهن بہ ڳالهہ جي باوجود، راڄيہ جي وڌان منڊل جو راڄيہ جي يا راڄيہ اندر ميونسپالٽي، ضلع بورڊ، لوڪل بورڊ يا ٻيءَ ڪنهن مڪانيءَ اَختياريءَ جي فائدي لاءِ ڍلن سنبنڌي پيشن، واپار، ڌنڌن ۽ نوڪرين بنسبت ڪو قاعدو اِن سبب ڪري ناجائز نہ ٿيندو تہ اُهو آمدنيءَ تي ڍل سان سنبنڌ رکي ٿو.

(٢) ڪنهن بہ هڪ شخص بنسبت راڄيہ کي يا راڄيہ ۾ ڪنهن بہ هڪ ميونسپالٽي، ضلع بورڊ، لوڪل بورڊ يا ٻي ڪنهن مڪاني اَختياريءَ کي پيشن، واپار، ڌنڌن ۽ نوڪرين بنسبت ڍلن طور ڏيڻ جوڳي ڪل رقم سالياني بہ هزار پنج سو روپين کان وڌيڪ نہ ٿيندي.

(سنوڌان (سٺارو سٺ) ائڪٽ، ١٩٨٨ جي قلم ٢ دوارن (٢٠ ڊسمبر ١٩٨٨ کان) لفظ 'بہ سؤ پنجاهہ رپين' جي بدران لفظ 'بہ هزار پنج سؤ رپين' درج ڪيل)

(٣) پيشن، واپار، ڌنڌن ۽ نوڪرين تي ڍلن بنسبت مٿي ڇيل موجب قاعدو ناهڻ جو راڄيہ جي وڌان منڊل جي اَختيار جو مطلب اِهو نہ ڪڍيو ويندو تہ اُهو پيشن، واپار، ڌنڌن ۽ نوڪرين مان حاصل يا پيدا ٿيندڙ آمدني تي ڍلن بنسبت سنسد جي قاعدا ناهڻ جي اَختيار کي ڪنهن نموني محدود ڪري ٿو.

٢٧٧. نرالا

ڪي بہ ڍلون، محصول، سيس يا فيون جي هن سنوڌان جي شروعات

کان يکدم اَگ ڪنهن راجيہ سرڪار دواران يا ڪنهن ميونسپالٽيءَ يا ٻيءَ مڪاني اَختياريءَ يا سنسٿا دواران راجيہ، ميونسپالٽي، ضلع يا ٻيءَ مڪاني ايراضيءَ جي پريوجن لاءِ قاعدي موجب وڌيون ويندڙيون هُيون اُهي باوجود اُنجي تہ اُهي ڍلون، محصول، سيس يا فيون سنگهہ لسٽ ۾ ذڪر ڪيل هُجن، سنسد قاعدي دوارا ورڌ پربنڌ ڪري ٽيستائين، وجهڻ ۾ ساڳئي پريوجن لاءِ ڪم آڻڻ چالو رکي سگهجي ٿو.

۲۷۸. x x x x

۲۷۹. 'صافي اُپت' وغيره ڳڻڻ

(۱) هن اَڌياءَ جي اَگ ڏنل اُپبنڌن ۾ 'صافي اُپت' جي معنيٰ آهي ڪنهن ڍل يا محصول سنبنڌي اُن جي 'اُپت' اُن مان وصولات جو خرچ ڪٽڻ کان پوءِ ۾ اُنهن اُپبنڌن جي پريوجن لاءِ ڪنهن ايراضيءَ ۾ يا اُن سان لاڳاپو رکندڙ ڪنهن ڍل يا محصول جي يا ڪنهن ڍل يا محصول جي ڪنهن حصي جي صافي اُپت پارت جي ڪامپٽرولر ۽ آڊيٽر جنرل دوارا تحقيقات ۽ تصديق ڪئي ويندي جنهن جو پرماڻ پتر آخرين ٿيندو.

(۲) مٿي چيل ۽ هن اَڌياءَ جي ٻين ڪن خاص اُپبنڌن جي اَڌين، سنسد جو ٺاهيل قاعدو يا راشٽرپتيءَ جو حڪم، جتي هن ڀاڱ هيٺ ڪنهن محصول يا ڍل جي آمدني ڪنهن راجيہ کي سؤنپي ويئي هُجي يا سؤنپي سگهجي اَهڙيءَ ڪنهن بہ حالت ۾، ڪهڙي نموني اُپت ڳڻجي، ڪهڙي وقت کان يا وقت تي ۽ ڪهڙي نموني ڪي رقمون ڏنيون وڃن، هڪ مالي سال ۽ ٻئي جي وچ ۾ حساب ٺاهي ٻيهارڻ ۽ ٻين ڪن پرسنگ يا اَنوسنگ بابتن لاءِ پربنڌ ڪري سگهندو.

۲۸۰. مالي ڪميشن

(۱) راشٽرپتي، هن سنوڌان جي شروعات کان ٻن سالن اندر ۽ تنهن کان پوءِ هر پنجين سال جي پوري ٿيڻ تي يا راشٽرپتي ضروري سمجهي اَهڙي اَگ وقت تي حڪم دوارا هڪ مالي ڪميشن جي ترتيب ڪندو جنهن ۾ هڪ چيئرمن ۽ ٻيا چار ميمبر ٿيندا جن کي راشٽرپتي مقرر ڪندو.

(٢) سنسد قاعدي دوارن ٺهرائي سگهندي تہ ڪميشن جي ميمبرن طريقي مقرريءَ لاءِ ڪهڙيون لياقتون ضروري ٿينديون ۽ ڪين ڪهڙي نموني چونڊيو ويندو.

(٣) ڪميشن جو اِهو فرض ٿيندو تہ راشٽرپتيءَ کي هيٺين ڳالهين جي باري ۾ سفارشون ڪري -

(اَ) سنگھ ۽ راجين جي وچ ۾ هن اَڌياءَ هيٺ سندن وچ ۾ وراهڻي آهي يا وراهي سگهجي، اُن ڍلن جي صاف اُپت جي ورچ ۽ اَهڙي اُپت جي راجين جي وچ ۾ پنهنجي پنهنجي حصي جي ڦانڊٽي؛

(ب) ڀارت جي سنچت نڌيءَ مان راجين کي آمدنيءَ جي مددي گرانٽون ڏيڻ جا اُصول؛

(ب ب) راجيہ جي مالي ڪميشن دوارن ڪيل سفارشن جي آڌار تي راجيہ ۾ پنچائتن جي وسيلن جي پورائيءَ لاءِ ڪنهن راجيہ جي سنچت نڌيءَ ۾ اظافو ڪرڻ لاءِ گهربل اُپاون جي باري ۾؛

(سنوڌان (سڌارو ٿيهتر) ائڪٽ، ١٩٩٢، قلم ٢ دوارن (٢٤ اپريل ١٩٩٣ کان) درج ڪيل).

(ب) راجيہ جي مالي ڪميشن دوارن ڪيل سفارشن جي آڌار تي راجيہ ۾ ميونسپالٽين جي وسيلن جي پورائيءَ لاءِ ڪنهن راجيہ جي سنچت نڌيءَ ۾ اظافو ڪرڻ لاءِ گهربل اُپاون جي باري ۾؛

(سنوڌان (سڌارو چوهتر) ائڪٽ، ١٩٩٢، قلم ٣ دوارن (١ جون ١٩٩٣ کان) درج ڪيل)

(پ) راشٽرپتيءَ دوارن سالم مالي حالت جي خيال کان ڪميشن کي موڪليل بي ڪا بابت.

(سنوڌان (سڌارو چوهتر) ائڪٽ، ١٩٩٣، جي قلم ٣ دوارن (١ جون ١٩٩٣ کان) هن پيٽي پئرا ۾ اکر ۽ برئڪيٽ (ب) بدران اکر ۽ برئڪيٽ (پ) درج ڪيا ويا)

(٤) ڪميشن پنهنجي ڪارروائي طئہ ڪندي ۽ پنهنجن ڪرتبن اَدا ڪرڻ ۾ ڪيس سنسد قاعدي دوارن بخشي اُهي اَختيار رهندا.

٢٨١. مالي ڪميشن جون سفارشون

راشٽرپتي مالي ڪميشن دوارا هن سنوڌان جي اُپبنڌن هيٺ ڪيل هرهڪ سفارش اُن تي ڪيل ڪارروائي جي باري ۾ سمجھاڻيءَ جي يادداشت سان گڏ سنسد جي هرهڪ سدن اَڳيان رکائيندو.

پرچورڻ مالي اُپبنڌ

٢٨٢. سنگھه يا راجيه دوارا پنهنجي آمدنيءَ مان ڪرڻ جوڳو خرچ

سنگھه يا ڪو راجيه ڪنهن عام پريوجن لاءِ ڪي به گرانٽون ڪري سگھندو، باوجود اِنجي ته اُهو پريوجن اهڙو نه هُجي جنهن بنسبت سنسد يا راجيه جو وڌان منڊل، حالت اَنوسار، قاعدا ٺاهي سگھي.

٢٨٣. سنچت نڌين، اتفاقي نڌين ۽ سرڪاري حسابن ۾ جمع ٿيل ناڻن جو حوالو وغيره

(١) ڀارت جي سنچت نڌيءَ ۽ ڀارت جي اتفاقي نڌيءَ جو حوالو اُنهن نڌين ۾ ناڻا پرڻ، اُنهن مان ناڻا ڪڍڻ، ڀارت سرڪار کي يا سندس پاران مليل اُنهن نڌين ۾ جمع ٿيل کان سواءِ ٻين سرڪاري ناڻن جو حوالو، اُنهيءَ ڀارت جي سرڪاري حساب ۾ پرڻ ۽ اُن حساب مان ناڻا ڪڍڻ ۽ مٿي ڄاڻايل بابتن سان متعلق يا اَنوسنگڪ ٻيون سڀ بابتون سنسد دوارا قاعدي ذريعي نيمت ڪيون وينديون، ۽ جيسين اِن باري ۾ اِئين پربنڌ ٿئي تيسين راشٽرپتيءَ دوارا نيمن ذريعي نيمت ڪيون وينديون.

(٢) راجيه جي سنچت نڌيءَ ۽ راجيه جي اتفاقي نڌيءَ جو حوالو، اُنهن نڌين ۾ ناڻا پرڻ، اُنهن مان ناڻا ڪڍڻ، راجيه سرڪار کي يا سندس پاران مليل اُنهن نڌين ۾ جمع ٿيل کانسواءِ ٻين سرڪاري ناڻن جو حوالو، اُهي راجيه جي سرڪاري حساب ۾ پرڻ ۽ اُهڙي حساب مان ناڻا ڪڍڻ ۽ مٿي ڄاڻايل بابتن سان تعلق يا اَنوسنگڪ ٻيون سڀ بابتون راجيه جي وڌان منڊل

دواران قاعدي ذريعي نيمت ڪيون وينديون، ۽ جيسين اِن باري ۾ اِئين پربنڌ ٿئي تيسين راجيہ جي راجيپال دواران ڪيل نيمن ذريعي نيمت ڪيون ويندون.

٢٨٤. دعوادارن جي اَمانتن ۽ سرڪاري نوڪرن ۽ ڪورٽن کي ملندڙ پيسن ناڻن جو حوالو

سڀ ناڻا جي-

(اَ) ڀارت سرڪار يا راجيہ سرڪار دواران، حالت اَنوسار، ڪنيل يا مليل آمدنيءَ سرڪاري ناڻن کانسواءِ، سنگهہ جي يا راجيہ جي معاملن سان واسطو رکندڙ نوڪري ڪندڙ ڪنهن عملدار کي دواران اَهڙيءَ حيثيت ۾ مليل وٽس اَمانت هُجن، يا

(ب) ڀارت جي ڪيتر اندر ڪنهن ڪورٽ دواران ڪنهن ڪيس، وشيہ، حساب يا شخصن جي کاتي جمع طور مليل يا اَمانت رکيل هُجن،

اُهي ڀارت جي سرڪاري حساب يا راجيہ جي سرڪاري حساب ۾ حالت اَنوسار، ڀريا ويندا.

٢٨٥. سنگهہ جي ملڪيت کي راجيہ جي ڍلن کان ڇوٽ

(١) سنگهہ جي ملڪيت، سواءِ جيتري قدر سنسد قاعدي دواران ٻئي نموني پربنڌ ڪري، راجيہ يا راجيہ اندر ڪنهن بہ اَختياريءَ دواران مڙهيل سڀني ڍلن کان ڇٽل رهندي.

(٢) سنسد قاعدي دواران ٻيو ڪو پربنڌ ڪري تيستائين فقري (١) ۾ ڇيل ڪجهہ بہ راجيہ اندر ڪنهن بہ اَختياريءَ کي سنگهہ جي ڪنهن ملڪيت تي ڪا بہ ڍل جنهن لاءِ هن سنوڌان کان يڪدم اَڳ اُها ملڪيت جوابدار هئي يا جوابدار سمجهي ويئي هُئي اُها جيستائين اُن راجيہ ۾ ڍل وجهڻ چالو رهي تيستائين وجهڻ کان ڪو نہ روڪيندو.

٢٨٦. مال جي وڪري ۽ خريد تي ڍل وجهڻ جي باري ۾ پابنديون

(١) راجيہ جو ڪو بہ قاعدو مال جي وڪري يا خريد تي ڪابہ ڍل نہ وجهندو يا وجهڻ جي اَختياري ڏيندو، جتي اهڙو وڪرو يا خريد ٿئي -

(اَ) راجيہ کان ٻاهر؛ يا

(ب) ڀارت جي ڪيتر اندر مال جي آمدنيءَ يا اُن مان مال جي ٻاهر روانگي جي دؤري ۾.

(٢) سنسد قاعدي دواران اِهو طئہ ڪرڻ لاءِ اُصول گهڙي سگهندي تہ ڪڏهين مال جو وڪرو يا خريد فقري (١) ۾ ذڪر ڪيل طريقن مان ڪنهن ۾ ٿئي ٿو.

(٣) راجيہ جو ڪو بہ قاعدو، جيتري قدر اُهو-

(اَ) سنسد دواران قاعدي ذريعي اَنتر راجيہ ڏنڌي يا واپار ۾ خاص اَهميت واري ظاهر ڪيل مال جي وڪري يا خريد تي ڏَل؛ يا

(ب) مال جي وڪري يا خريد تي اَنوڇيد ٣٦٦ جي فقري (٢٩ - اَلف) جي پيٽي فقري (ب)، پيٽي فقري (پ) يا پيٽي فقري (ڀ) ۾ نرديش ڪيل قسم جي ڏَل؛

وجهي يا وجهڻ جي اَختياري ڏئي اوتري قدر سنسد قاعدي دواران ڄاڻائي اَهڙين ڏلن لڳائڻ جي طريقي، نرخ ۽ ٻين ڳالهين بابت پائبندين ۽ شرطن جي اَڌين ٿيندو.

٢٨٧. بجليءَ تي ڏلن کان ڇُوٽ

سواءِ جيتري قدر سنسد قاعدي دواران ٻيو پربنڌ ڪري راجيہ جو ڪو بہ قاعدو اُن بجليءَ جي واپرڻ يا وڪري تي (ڀلي اُها ڪنهن سرڪار خواهہ ٻين شخصن دواران پئدا ڪئي وَڃي) ڏل نہ وجهندو يا وجهڻ جي اَختياري ڏيندو جيڪا-

(اَ) ڀارت سَرڪار دواران واپري وڃي يا ڀارت سرڪار کي اُن سرڪار جي واپرڻ لاءِ وڪي وڃي ، يا

(ب) ڀارت سرڪار يا ريلوي هلائيندڙ ريلوي ڪمپني دواران ڪنهن ريلوي جي ٺاهڻ، قائم رکڻ يا هلائڻ ۾ واپري وڃي يا اُن سرڪار يا اَهڙي ڪنهن ريلوي ڪمپنيءَ کي ڪنهن ريلوي ٺاهڻ، قائم رکڻ يا هلائڻ ۾ واپرڻ لاءِ وڪي وڃي،

۽ بجليءَ جي وڪري تي ڍل وجهندڙ يا ڍل وجهڻ جي اختياري ڏيندڙ ڪو به اهڙو قاعدو اِها خاطري ڪندو ته پارٽ سرڪار ڪي اُن سرڪار جي واپرڻ لاءِ يا مٿي چيل اهڙي ڪنهن ڪمپنيءَ ڪي ڪنهن ريلوي ٺاهڻ، قائم رکڻ يا هلائڻ ۾ واپرڻ لاءِ وڪيل بجليءَ جي قيمت، بجليءَ جو جيترو اندازو واپرڻ وارن ٻين کان وصول ڪيل قيمت کان ڍل جي رقم جيتري گهٽ هُجي.

٢٨٨. پاڻي يا بجلي بنسبت راڄين دواران ڍل وجهڻ کان ڪن حالتن ۾ ڇوٽ

(١) سواءِ جيتري قدر راشٽرپتي حڪم دواران ٻيو پربنڌ ڪري هن سنوڌان جي شروعات کان يڪدم اڳ عمل ۾ راڄيه جو ڪو به قاعدو ڪنهن انتر راڄيه ندي يا نديءَ جي ماٿريءَ ڪي نيمت ڪرڻ يا اُن جو واڌارو ڪرڻ لاءِ ڪنهن موجوده قاعدي يا سنسد دواران ٺاهيل ڪنهن قاعدي دواران برپا ٿيل ڪنهن اختياريءَ دواران ڪٺي ڪيل، پيدا ڪيل، واپريل، ورڇيل يا وڪيل پاڻي يا بجلي بنسبت ڍل نه وجهندو يا وجهڻ جي اختياري ڏيندو.

سمجهاڻي - هن فقري ۾ محاوري 'راڄيه جو عمل ۾ قاعدو' ۾ هن سنوڌان جي شروعات کان اڳه پاس ڪيل يا ٺهيل ۽ اڳ ۾ رد نه ڪيل راڄيه جو قاعدو اچي ويندو، باوجود اِنجي ته اُهو يا اُنجا ڪي ڀاڱا اُن وقت بلڪل يا ڪن خاص ايراضين ۾ عمل ۾ نه هُجن.

(٢) راڄيه جو وڌان منڊل فقري (١) ۾ ذڪر ڪيل آهي اهڙي ڪا به ڍل قاعدي دواران وجهي يا وجهڻ جي اختياري ڏيئي سگهندو، پر اهڙو ڪو به قاعدو فقط تڏهين اثرائتو ٿيندو جڏهن راشٽرپتيءَ جي ويچارڻ لاءِ محفوظ رکڻ کان پوءِ اُن ڪي سندس بحالي ملي هُجي؛ ۽ جي اهڙو ڪو قاعدو اهڙو پربنڌ ڪري ته اهڙيءَ ڍل جا نُرخ ۽ ٻيون ڳالهيون قاعدي هيٺ نيمن يا حڪمن ذريعي ڪنهن اختياريءَ دواران مقرر ڪيا وڃن، ته قاعدو پربنڌ ڪندو ته اهڙي ڪنهن نيم يا حڪم ڪرڻ لاءِ راشٽرپتيءَ جي اڳواٽ منظوري ورتي وڃي.

٢٨٩. راجيه جي ملڪيت ۽ آمدنيءَ کي سنگھ جي ڍلن کان ڇوٽ

(١) راجيه جي ملڪيت ۽ آمدني سنگھ جي ڍلن کان ڇٽل رهندا.

(٢) فقري (١) ۾ ڄيل ڪجهه به سنگھ کي راجيه جي سرڪار دوارا يا اُن طرفان هلندڙ ڪنهن قسم جي ڌنڌي يا واپار يا اُن سان واسطو رکندڙ ڪارروائين يا اهڙي ڌنڌي يا واپار جي پريوجن لاءِ ڪم ايندڙ يا والاريل ڪا ملڪيت يا اُن سان واسطو رکندڙ حاصل يا پيدا ٿيندڙ ڪنهن آمدنيءَ بنسبت ايتري حد تائين، جي هُجي ته، جنهن جو سنسد قاعدي دوارا پربنڌ ڪري ڪا ڍل وجهڻ يا وجهڻ جي اختياري ڏيڻ کان نه روڪيندو.

(٣) فقري (٢) ۾ ڄيل ڪجهه به اهڙي ڪنهن ڌنڌي يا واپار سان يا ڌنڌي يا واپار جي اهڙي ڪنهن قسم سان، لاڳو نه پوندو، جيڪو سنسد قاعدي دوارا سرڪار جي رواجي ڪرتبن سان پرسنگ هئڻ ظاهر ڪري.

٢٩٠. ڪن خرچن ۽ پينشنن بنسبت حساب ناهي بيهارڻ

جتي هن سنوڌان جي اُپبندن هيٺ ڪنهن ڪورٽ يا ڪميشن جو خرچ، يا جنهن شخص هن سنوڌان جي شروعات کان اڳ ڀارت ۾ ڪراؤن هيٺ يا اهڙي شروعات کان پوءِ سنگھ جي يا ڪنهن راجيه جي معاملن سنبنڌي نوڪري ڪئي هُجي اُنکي يا اُن بنسبت ڏيڻ جوڳي پينشن ڀارت جي سنڇت نڌيءَ يا ڪنهن راجيه جي سنڇت نڌيءَ تي ذمي وڌل هُجي اُتي، جي

(اَ) ڀارت جي سنڇت نڌيءَ تي ذمي وڌل هئڻ جي حالت ۾، اُها ڪورٽ يا ڪميشن راجيه جي الڳ ضرورتن مان ڪنهن جو پريوجن سِڌ ڪري، يا اُن شخص سڄي نوڪري راجيه جي معاملن سنبنڌي ڪئي هُجي؛ يا

(ب) راجيه جي سنڇت نڌيءَ تي ذمي وڌل هئڻ جي حالت ۾، اُها ڪورٽ يا ڪميشن سنگھ يا ٻئي ڪنهن راجيه جي الڳ ضرورتن مان ڪنهن جو به پريوجن سِڌ ڪري يا اُن شخص سڄي نوڪري يا اُن جو حصو سنگھ يا ٻئي راجيه جي معاملن سنبنڌي ڪئي هُجي؛

ته راجيه جي سنڇت نڌيءَ يا حالت انوسار ڀارت جي سنڇت نڌيءَ

يا اُن ٻئي راڄيه جي سنچت نڌيءَ تي، خرچ ۽ پينشن سنبنڌي ناھ ٿئي اَهڙو ناھ يا قبوليت نہ ٿيڻ جي حالت ۾ ڀارت جي مکيہ نيايہ مورتيءَ طرفان مقرر ٿيل اَمين دواران طئہ ٿئي اَهڙو حصو، ذمي وڌو ويندو ۽ اُن مان ڏنو ويندو.

٢٩٠. اَلف. ڪن ديوسوم فنڊن کي ساليانى رقم ڏيڻ

هر سال چائيتاليھ لک ۽ پنجاھ هزار رپين جي رقم ڪيرالا راڄيه جي سنچت نڌيءَ تي ذمي وڌي ويندي ۽ اُن مان ٽراونڪور ديوسوم فنڊ کي ڏني ويندي؛ ۽ هر سال تيرهان لک ۽ پنجاھ هزار رپين جي رقم تامل نادو راڄيه جي سنچت نڌيءَ تي ذمي وڌي ويندي ۽ اُن مان پهرين نومبر ١٩٥٦ تي ٽراونڪور ڪوچين راڄين مان اُن راڄيه ۾ بدلي ٿيل ڪيتر ۾ هندو مندرن ۽ پوتر اِستانن جي قائم رکڻ لاءِ اُن راڄيه ۾ برپا ڪيل ديوسوم فنڊ کي ڏني ويندي.

٢٩١. x x x x

اَڌياءُ ٻيون

قرض ڪڍڻ

٢٩٢. ڀارت سرڪار دواران قرض ڪڍڻ

سنگھ جو ڪاروباري اَختيار سنسد وقت بہ وقت قاعدي دواران مقرر ڪري اُنهن حدن جي اَندر، ڪي بہ هُجن تہ، ڀارت جي سنچت نڌيءَ جي ضامن گريءَ تي قرض ڪڍڻ ۽ اُنهن حدن جي اندر، ڪي بہ هُجن تہ، جيڪي اِئين مقرر ٿين، گارنٽيون ڏيڻ تائين پهچندو.

٢٩٣. راڄين دواران قرض ڪڍڻ

(١) هن اَنوڇيد جي اُپبندن جي اَڌين، راڄيه جو ڪاروباري اَختيار راڄيه جو وڌان منڊل وقت بہ وقت قاعدي دواران مقرر ڪري اُنهن حدن جي اندر،

ڪي به هُجن ته، اُن راڄيه جي سنچت نڌيءَ جي ضمانت تي ڀارت جي ڪيتر اندر قرض ڪڍڻ ۽ اُنهن حدن اندر، ڪي به هُجن ته، جيڪي اِئين مقرر ٿين، گارنٽيون ڏيڻ تائين پهچندو.

(٢) ڀارت سرڪار اَهڙن شرطن جي اَڌين جي سنسد دوارا ناهيل ڪنهن قاعدي ذريعي يا اُن هيٺ رکيا وڃن، ڪنهن به راڄيه کي قرض ڏيئي سگهندي، يا جيستائين اَنوڇيد ٢٩٢ هيٺ مقرر ٿيل ڪي به حدون اورانگهيون نه وڃن، ڪنهن به راڄيه طرفان ڪنيل قرضن بنسبت گارنٽيون ڏيئي سگهندي، ۽ اَهڙن قرضن ڏيڻ جي پريوجن لاءِ گهربل ڪي به رقمون ڀارت جي سنچت نڌيءَ تي ذمي وڌيون وينديون.

(٣) جي اَهڙي ڪنهن قرض جو ، جيڪو راڄيه کي ڀارت سرڪار يا اُنجي اَڳين سرڪار ڏنو هُجي، يا جنهن جي باري ۾ ڀارت سرڪار يا اُن جي اَڳين سرڪار گارنٽي ڏني هُجي، ڪو به حصو اَجا باقي رهيل هُجي ته اُهو راڄيه ڀارت سرڪار جي منظوريءَ کان سواءِ ڪو به قرض ڪو نه ڪڍي سگهندو.

(٤) فقري (٣) هيٺ منظوري اُنهن شرطن جي اَڌين، ڪي به هُجن ته ڏيئي سگهبي جي ڀارت سرڪار مڙهڻ ٺيڪ سمجهي.

اَڌياءُ ٽيون

ملڪيت، قرار، حق، جوابداريون، ذميواريون ۽ دعوائون

٢٩٤. ڪن حالتن ۾ ملڪيت، جائداد، حقن، جوابدارين ۽ ذميوارين جو ورثو

هن سنوڌان جي شروعات کان وٺي-

(اَ) سڀ ملڪيت ۽ جائداد جي اَهڙيءَ شروعات کان يڪدم اَڳ ڊومينين آف انڊيا جي سرڪار جي پريوجن لاءِ هز مئجيسٽيءَ جي حوالي هئا ۽ سڀ ملڪيت ۽ جائداد جي اَهڙي شروعات کان يڪدم اَڳ هرهڪ گورنر جي پرانت جي پريوجن لاءِ هز مئجيسٽيءَ جي حوالي هئا. سلسليوار، سنگهه ۽ سمان راڄيه جي حوالي ٿيندا، ۽

(ب) ڊومينين آف انڊيا جي سرڪار جا ۽ هرهڪ گورنر جي پرانت جي سرڪار جا سڀ حق، جوابداريون ۽ ذميواريون، پلي ڪنهن قرار مان يا ٻيءَ طرح پيدا ٿيا هجن، پارٽ سرڪار ۽ هرهڪ سمان راجيہ جي سرڪار جا سلسليوار حق، جوابداريون ۽ ذميواريون ٿيندا،

هن سنوڌان جي شروعات کان اڳ ڊومينين آف پاڪستان يا اولھ بينگال، اوپر بينگال، اولھ پنجاب ۽ اوپر پنجاب جي پرانتن جي رچنا جي سبب کو بہ حساب ناهي بيهاريل يا بيهارڻو هجي، اُنجي آڌين۔

٢٩٥. ڀين حالتن ۾ ملڪيت، جائداد، حقن، جوابدارين ۽ ذميوارين جو ورثو

(١) هن سنوڌان جي شروعات کان وٺي-

(اَ) سڀ ملڪيت ۽ جائداد جي اَهڙيءَ شروعات کان يڪدم اڳ پهرين اَنوسوچيءَ جي ڀاڱ (ب) ۾ جاٿايل راجيہ جي سمان ڪنهن ڏيهي رياست جي حوالي هئا اُهي، جيڪڏهن اَهڙي شروعات کان اَڳ جن پريوجنن لاءِ اَهڙي ملڪيت ۽ جائداد قبضي ۾ رکيل هئا اُهي اُن ڪانپوءِ سنگهہ جا يا سنگهہ لسٽ ۾ شمار ڪيل وشين مان ڪنهن سان بہ سنبنڌ رکندڙ پريوجن ٿين تہ، سنگهہ جي حوالي ٿيندا، ۽

(ب) پهرين اَنوسوچيءَ جي ڀاڱ (ب) ۾ جاٿايل راجيہ جي سمان ڪنهن جي سرڪار جا ڏيهي رياست سڀ حق، جوابداريون ۽ ذميواريون، پلي ڪنهن قرار مان يا ٻيءَ طرح پيدا ٿيا هجن جيڪڏهن اَهڙيءَ شروعات کان اَڳ جن پريوجنن لاءِ اَهڙا حق حاصل ڪيا ويا هُئا يا جوابداريون ۽ ذميواريون ڪنيون ويون هيون اُهي اُن ڪانپوءِ پارٽ سرڪار جا سنگهہ لسٽ ۾ شمار ڪيل وشين مان ڪنهن سان بہ سنبنڌ رکندڙ پريوجن ٿين تہ پارٽ سرڪار جا حق، جوابداريون ۽ ذميواريون ٿيندا، پارٽ سرڪار جي اُن راجيہ جي سرڪار سان اِن باري ۾ ڪيل ڪنهن بہ قرار جي آڌين۔

(٢) مٿي چيل جي آڌين، هن سنوڌان جي شروعات کان وٺي سڀ ملڪيت ۽ جائداد ۽ سيني حقن ۽ جوابدارين ۽ ذميوارين بنسبت پلي اُهي ڪنهن قرار مان يا ٻيءَ طرح پيدا ٿيا هُجن پر سواءِ فقري (١) ۾ نرديش ڪيل آهي اُنجي پهرين اَنوسوچيءَ جي ڀاڱ (ب) ۾ جاٿايل هرهڪ راجيہ جي

سرڪار سمان ڏيهي رياست جي وارث ٿيندي.

٢٩٦. لاوارث يا عرصي گذرڻ ڪري يا نا مالڪ ملڪيت حاصل ٿيڻ

هن ڪان پوءِ ٿيل اُپبند جي اَڏين، ڀارت جي ڪيتر ۾ ڪا بہ ملڪيت جا هيءُ سنوڌان عمل ۾ نہ آيو هُجي ها تہ لاوارث يا عرصي گذرڻ ڪري يا حقدار مالڪ جي ڪوٽ ڪري نامالڪ هئڻ ڪري، هز مئجيسٽيءَ يا، حالت اَنوسار ڪنهن ڏيهي رياست جي حاڪم کي حاصل ٿئي ها، جي اُها ملڪيت ڪنهن راڄيہ ۾ آهي تہ اُن راڄيہ جي حوالي ٿيندي ۽، ٻيءَ ڪنهن حالت ۾، سنگھ جي حوالي ٿيندي :

بشرطيڪ ڪا بہ ملڪيت جا اِن نموني هز مئجيسٽيءَ کي يا ڏيهي رياست جي حاڪم کي حاصل ٿئي ها اُن تاريخ تي ڀارت سرڪار جي يا ڪنهن ڏيهي رياست جي سرڪار جي قبضي ۾ يا ظابطي هيٺ هئي تہ جن پريوجنن لاءِ اُها اُن وقت ڪم ايندي هئي يا قبضي ۾ هئي اُهي سنگھ جا يا ڪنهن راڄيہ جا هُئا اُن موجب سنگھ يا راڄيہ جي حوالي ٿيندي.

سمجھاڻي - هن اَنوڇيد ۾ محاورن 'حاڪم' ۽ 'ڏيهي رياست' جي معنيٰ اَنوڇيد ٣٦٣ واري ساڳي آهي.

٢٩٧. ملڪي سمنڊ يا کنڊ جي تٽ ڀومي اندر قيمتي شيون ۽ اَڪيلي آرٿڪ ڪيتر جا وسيلا سنگھ جي حوالي ٿيندا

(١) ڀارت جي ملڪي سمنڊ يا کنڊ جي تٽ ڀُومي، يا اَڪيلي آرٿڪ ڪيتر اندر سمنڊ جي هيٺان سڀ زمين، معدني شيون ۽ ٻيون قيمتي شيون سنگھ جي حوالي ٿينديون ۽ سنگھ جي پريوجن لاءِ ڌارڻ ڪيون وينديون.

(٢) ڀارت جي اَڪيلي آرٿڪ ڪيتر جا ٻيا سڀ وسيلا بہ سنگھ جي حوالي ٿيندا ۽ سنگھ جي پريوجن لاءِ ڌارڻ ڪيا ويندا.

(٣) ڀارت جي ڪيتري ساگر کنڊ، کنڊ جي تٽ ڀُومي، اَڪيلي آرٿڪ ڪيتر ۽ ٻين سامونڊي ڪيترن جون حدون وقت بوقت سنسد دوارا ناهيل قاعدي ذريعي يا هيٺ ڄاڻايون وڃن اُهي ٿينديون.

٢٩٨. واپار ڪرڻ وغيره جو اَختيار

سنگهه جو ۽ هرهڪ راجيه جو ڪاروباري اَختيار ڪو بہ واپار يا ڌنڌو ڪرڻ ۽ ڪنهن بہ پريوجن لاءِ ملڪيت حاصل ڪرڻ، ڌارڻ ڪرڻ ۽ نيڪال ڪرڻ ۽ قرار ڪرڻ تائين پهچندو :

بشرطيڪ -

(اَ) جيتري قدر اَهڙو واپار يا ڌنڌو يا اَهڙو پريوجن اُهو ناهي جنهن بنسبت سنسد قاعدو ٺاهي سگهي اوتري قدر سنگهه جو مٿيون ڪاروباري اَختيار هرهڪ راجيه ۾ اُن راجيه جي قاعدي جي اَڌين ٿيندو، ۽

(ب) جيتري قدر اَهڙو واپار يا ڌنڌو يا اَهڙو پريوجن اُهو ناهي جنهن بنسبت راجيه جو وڌان منڊل قاعدو ٺاهي سگهي اوتري قدر هرهڪ راجيه جو مٿيون ڪاروباري اَختيار سنسد جي قاعدي جي اَڌين ٿيندو.

٢٩٩. قرار

(١) سنگهه جي يا ڪنهن راجيه جي ڪاروباري اَختيار جي استعمال ۾ ڪيل سڀ قرار راشٽرپتيءَ دوارا يا راجيه جي راجيپال دوارا حالت اَنوسار ڪيل آهن ائين صاف چاٽايو ويندو ۽ اُن اَختيار جي استعمال ۾ ٿيل اَهڙا سڀ قرار ۽ ملڪيت جا دستاويز راشٽرپتي يا راجيپال جي پاران پاڻ هدايت ڪري يا اَختياري ڏئي انهن شخصن دوارا ۽ اُن نموني لکي ڏنا ويندا.

(٢) راشٽرپتي يا راجيپال هن سنوڌان جي پريوجن لاءِ يا هن کان اَڳ عمل ۾ پارت سرڪار سنبنڌي ڪنهن قاعدي جي پريوجن لاءِ ڪيل يا لکي ڏنل ڪنهن قرار يا دستاويز بنسبت شخصي طور جوابدار نہ ٿيندو نڪو هنن مان ڪنهن جي پاران، اَهڙو ڪو قرار يا دستاويز ڪرڻ يا لکي ڏيڻ وارو ڪو بہ شخص اُن بنسبت شخصي طور جوابدار ٿيندو.

٣٠٠. دعوائون ۽ ڪارروايون

(١) پارت سنگهه جي نالي پارت سرڪار دعوا ڪري سگهندي ۽ مٿس دعوا

تي سگهندي ۽ راجيہ جي نالي راجيہ سرڪار دعوا ڪري سگهندي ۽ مٿس دعوا تي سگهندي، ۽ هن سنوڌان دوران بخشيل اختيارن جي آڌار تي پاس ڪيل سنسد جي يا اهڙي راجيہ جي وڌان منڊل جي قاعدي دوران ڪيل اُپبندن جي آڌين، اُهي جي هي سنوڌان جو قاعدو نہ ٺئي ها تہ، ڊومينين آف انڊيا ۽ سمان پرانت يا سمان ڏيهي رياستون دعوا ڪري سگهن ها يا اُنهن تي دعوا تي سگهي ها اهڙين حالتن ۾ پنهنجي پنهنجي معاملن سنبنڌي دعوا ڪري سگهندا يا مٿن دعوا تي سگهندي.

(٢) جي هن سنوڌان جي شروعات وقت -

(اَ) ڪا قانوني ڪارروائي چالو آهي جنهن ۾ ڊومينين آف انڊيا ڌُر آهي، تہ اُن ڪارروائيءَ ۾ ڊومينين جي بدلي سان يارت سنگهہ داخل ٿيل ليکيو ويندو؛ ۽

(ب) ڪا قانوني ڪارروائي چالو آهي جنهن ۾ ڪو پرانت يا ڏيهي رياست ڌُر آهي، تہ اُن ڪارروائيءَ ۾ پرانت يا ڏيهي رياست جي بدلي سان متعلق راجيہ داخل ٿيل سمجهيو ويندو.

اَڌياءُ چوٿون

ملڪيت جو حق

٣٠٠. اَلف. شخص کي قاعدي جي اَختياريءَ ڪانسواءِ ملڪيت کان محروم نہ ڪرڻ

قاعدي جي اَختياريءَ ڪانسواءِ ڪنهن بہ شخص کان سندس ملڪيت کسي نہ ويندي.

ڀارت جي کيتر اندر واپار، ڌنڌو ۽ وهنوار

٣٠١. واپار، ڌنڌي ۽ وهنوار جي آزادي

هن ڀاڱي جي ٻين اُپٻندن جي آڌين، ڀارت ڀر جي کيتر اندر واپار، ڌنڌو ۽ وهنوار آزاد رهندا.

٣٠٢. واپار، ڌنڌي ۽ وهنوار تي پائبنديون وجهڻ جو سنسد جو اَختيار

سنسد قاعدي دوارا هڪ راڄيہ ۽ ٻئي جي وچ ۾ يا ڀارت جي کيتر جي ڪنهن بہ ڀاڱي اندر واپار، ڌنڌي ۽ وهنوار جي آزاديءَ تي اَهڙيون پائبنديون وجهي سگهندي جي عام ڀلي لاءِ ضروري هُجن.

٣٠٣. واپار ۽ ڌنڌي بنسبت سنگهہ جي ۽ راڄين جي قانون سازيءَ جي اَختيارن تي پائبنديون

(١) اَنوڇيد ٣٠٢ ۾ چيل ڪنهن بہ ڳالهہ جي باوجود، سنسد کي ۽ نہ ڪنهن راڄيہ جي وڌان منڊل کي ڪو بہ اَهڙو قاعدو ٺاهڻ جو اَختيار رهندو جو ستين اَنوسوچي جي لسٽن مان ڪنهن ۾ واپار ۽ ڌنڌي سنٻنڌي ڪنهن داخلا جي آڌار تي هڪ راڄيہ کي ٻئي تي ڪا بہ سرسي ڏئي يا ڏيڻ جي اَختياري ڏئي، يا هڪ راڄيہ ۽ ٻئي جي وچ ۾ ڪو ڀيدڀاءُ ڪري يا ڪرڻ جي اَختياري ڏئي.

(٢) فقري (١) ۾ چيل ڪجهہ بہ سنسد کي ڪو اَهڙو قاعدو ٺاهڻ کان نہ روڪيندو جو ڪا سرسي ڏئي يا ڏيڻ جي اَختياري ڏئي يا ڪو ڀيد ڀاءُ ڪري يا ڪرڻ جي اَختياري ڏئي، جيڪڏهن اَهڙو قاعدو اِئين ظاهر ڪري تہ ڀارت جي کيتر جي ڪنهن ڀاڱي ۾ مال جي اَڻاٺ مان پيدا ٿيندڙ حالت کي منهن ڏيڻ جي پريوجن لاءِ اِئين ڪرڻ ضروري آهي.

٣٠٤. راڄين جي وچ ۾ واپار، ڌنڌي ۽ وهنوار تي پائبنديون

اَنوڇيد ٣٠١ يا انوڇيد ٣٠٣ ۾ چيل ڪنهن بہ ڳالهہ جي باوجود، راڄيہ جو وڌان منڊل قاعدي دوارا -

(اَ) ڀين راڄين يا سنگھ ڪيترن مان آمدني ڪيل مال تي اُن راڄيہ ۾ ٺهيل يا پيدا ڪيل ساڳئي قسم جي مال تي لاڳو هجي اُها ڍل وجهي سگھندو، پر اَهڙي نموني جو اِئين آمدني ٿيل مال ۽ اِئين ٺهيل يا پيدا ڪيل مال جي وچ ۾ ڀيد ڀاءُ نہ ٿئي؛ ۽

(ب) اُن راڄيہ سان يا اُن جي اندر واپار، ڌنڌي يا وهنوار جي آزاديءَ تي اَهڙيون واجبي پائبنديون وجهي سگھندو جي عام ڀلي لاءِ ضروري هجن :

بشرطيڪ فقري (ب) جي پريوجن لاءِ ڪو بہ بل يا سڌارو راڄيہ جي وڌان منڊل ۾ راشٽرپتيءَ جي اڳواٽ منظوريءَ کانسواءِ داخل يا رجوُ نہ ڪيو ويندو.

٣٠٥ موجوده قاعدن ۽ راڄيہ هڪ هٽيءَ جو پربنڌ ڪندڙ قاعدن جو بچاءُ

جيستائين راشٽرپتي حڪم دواران ٻي هدايت ڪري، اَنوڇيد ٣٠١ ۽ ٣٠٣ ۾ چيل ڪجھ بہ ڪنهن موجوده قاعدي جي اُپبنڌن کي اَثر نہ ڪندو، ۽ اَنوڇيد ٣٠١ ۾ چيل ڪجھ بہ سنوڌان (چوٿون سڌارو) اَئڪٽ، ١٩٥٥، جي شروعات کان اَڳ ٺاهيل ڪنهن قاعدي جي عمل کي اُهو اَنوڇيد ١٩ جي فقري (٦) جي پيٽي فقري (ii) ۾ نرديش ڪيل اَهڙي ڪنهن وشيہ سان سنبنڌ رکندو هجي اوتري قدر اثر نہ ڪندو يا سنسد يا راڄيہ جي وڌان منڊل کي اَهڙي ڪنهن وشيہ سان سنبنڌ رکندڙ قاعدو ٺاهڻ کان نہ روڪيندو.

٣٠٦. x x x x

٣٠٧. اَنوڇيد ٣٠١ کان ٣٠٤ جا پريوجن پورا ڪرڻ لاءِ اَختياريءَ جي مقرري

سنسد قاعدي دواران اَهڙي اَختياري مقرر ڪري سگھندي جا هوءَ اَنوڇيد ٣٠١، ٣٠٢، ٣٠٣ ۽ ٣٠٤ جا پريوجن پورا ڪرڻ لاءِ واجب سمجھي ۽ اِئين مقرر ڪيل اَختياريءَ کي هوءَ ضروري سمجھي اَهڙا اَختيار ۽ اَهڙا فرض بجا آڻي سگھندي.

سنگهه ۽ راڄن جي هٿ هيٺ شيوائون

اَڌياءُ پهريون

شيوائون

۳۰۸. اَرٿ

هن ڀاڱي ۾ مضمون ٻي تقاضا نه ڪري ته محاوري 'راڄيه' ۾ ڄمون ۽ ڪشمير راڄيه نٿو اَچي وَڃي.

۳۰۹. سنگهه يا راڄيه جي نوڪري ڪندڙ شخصن جي ڀرتي ۽ نوڪريءَ جا شرط

هن سنوڌان جي اُپبندن جي اَڌين مناسب وڌان منڊل جا ائڪٽ سنگهه يا ڪنهن راڄيه جي ڪاروبار سنبنڌي سرڪاري نوڪرين ۽ عهدن لاءِ ڀرتي ۽ اُنهن تي مقرر ٿيل شخصن جي نوڪريءَ جي شرطن کي نيمت ڪري سگهندا؛

بشرطيڪ هن اَٽوچيد هيٺ مناسب وڌان منڊل جي ڪنهن اَئڪٽ دواران يا هيٺ هن باري ۾ پربنڌ ٿيڻ تائين سنگهه جي ڪاروباري سنبنڌي نوڪرين ۽ عهدن جي حالت ۾ راشٽرپتي يا اُهڙو هو هدايت ڪري شخص ۽ راڄيه جي ڪاروبار سنبنڌي نوڪرين ۽ عهدن جي حالت ۾ راڄيه جو راڄيپال يا هو هدايت ڪري اهڙو شخص اَهڙين نوڪرين ۽ عهدن لاءِ ڀرتي ۽ اُنهن تي مقرر ٿيل شخصن جي نوڪريءَ جي شرطن کي نيمت ڪرڻ لاءِ نيم ٺاهي سگهندو ۽ اَهڙا ٺاهيل ڪي به نيم اَهڙي ڪنهن اَئڪٽ جي اُپبندن جي اَڌين اَثرائتا ٿيندا.

۳۱۰. سنگهه يا راڄيه جي نوڪري ڪندڙ شخصن جي عهدي جو مُدو

(۱) هن سنوڌان ۾ ڪيل صاف اُپبند ڪانسواءِ هرڪو شخص جو بچاءُ شيوا جو يا سنگهه جي سِول شيوا جو يا ڪنهن اَکِل ڀارت شيوا جو ميمبر آهي يا بچاءُ سان سنبنڌ رکندڙ ڪو عهدو يا سنگهه هيٺ ڪو سِول عهدو سنڀالي ٿو اُهو راشٽرپتيءَ جي خوشيءَ تائين عهدو سنڀالي ٿو، ۽ هرڪو شخص جو راڄيه جي سِول شيوا جو ميمبر آهي يا راڄيه هيٺ ڪو سول عهدو سنڀالي ٿو اُهو راڄيه جي راڄيپال جي خوشيءَ تائين عهدو

سنڀالي ٿو.

(٢) باوجود اِنجي تہ سنگھہ يا راجيہ هيٺ سِول عهدو سنڀاليندڙ شخص راشٽرپتي، يا حالت اَنوسار راجيہ جي راجيپال جي خوشيءَ تائين عهدو سنڀالي ٿو، راشٽرپتي يا راجيپال، حالت اَنوسار، خاص لياقتن واري شخص جون شيوائون حاصل ڪرڻ جي خيال کان ضروري سمجهي تہ ڪو بہ قرار جنهن هيٺ بچاءُ شيوا جو يا اَکل ڀارت شيوا جو يا سنگھہ يا راجيہ جي سول شيوا جو ميمبر نہ هُجي، اَهڙو شخص اَهڙو عهدو سنڀالڻ لاءِ هن سنوڌان هيٺ مقرر ڪيو وَڃي، پربنڌ ڪري سگهندو تہ جي قبول ڪيل مدت کان اَڳہ اُهو عهدو رد ڪيو وڃي يا، سندس پاران بدچال سان سنبنڌ نہ رکندڙ سببن ڪري کيس عهدي خالي ڪرڻ جو حڪم ڪيو وڃي تہ ان شخص کي عيوضو ڏنو وڃي.

٣١١. سنگھہ يا راجيہ جي هٺ هيٺ سِول حيثيت ۾ نوڪريءَ ۾ رکيل شخصن جي برطرفي، کين هٽائڻ يا سندن درجو گهٽ ڪرڻ

(١) ڪو بہ شخص جو سنگھہ جي سِول شيوا يا اَکل ڀارت شيوا يا ڪنهن راجيہ جي سِول شيوا جو ميمبر آهي يا سنگھہ يا ڪنهن راجيہ جي هٺ هيٺ ڪو سِول عهدو سنڀالي ٿو تنهن کي کيس مقرر ڪيو هُجي اَنجي زيردست ڪنهن بہ اَختياريءَ دواران برطرف نہ ڪيو ويندو يا عهدي تان نہ هٽايو ويندو.

(٢) مٿي چيل آهي اَهڙي ڪنهن شخص کي فقط اَهڙي جاچ کان پوءِ ئي برطرف ڪيو ويندو يا عهدي تان هٽايو ويندو يا سندس درجو گهٽايو ويندو جنهن ۾ کيس سندس خلاف تهمتن کان واقف ڪيو ويو هُجي ۽ اُنهن تهمتن بنسبت ٻڌڻ جو واجبي وَجھہ ڏنو ويو هُجي :

بشرطيڪ جي اَهڙي جاچ کان پوءِ کيس اَهڙي ڪا سزا ڪرڻ جي رٿ هُجي تہ اَهڙي جاچ درميان ڏنل ثابتين جي آڌار تي اَهڙي سزا ڪري سگهبي ۽ اَهڙي شخص کي رٿيل سزا بابت عريضي ڪرڻ لاءِ ڪو وجھہ ڏيڻ ضروري نہ ٿيندو :

وڌيڪ بشرطيڪ هيءُ فقرو اُتي لاڳو نہ پوندو -

(اَ) جتي ڪنهن شخص کي اَهڙي هلت سبب برطرف ڪيو يا هٽايو ويو هجي يا سندس درجو گهٽايو ويو هجي جنهن جي ڪري کيس فوجداري تهمت هيٺ سزاياب ڪيو ويو آهي؛ يا

(ب) جتي ڪنهن شخص کي برطرف ڪرڻ يا هٽائڻ يا سندس درجو گهٽائڻ جو اَختيار هئڻ واريءَ اَختياريءَ کي خاطري ٿئي تہ ڪنهن سبب ڪري، جو اُن اَختياريءَ دواران لکيت ۾ رکيو ويندو، اَهڙي جاچ ڪرڻ واجبي طرح ممڪن نہ آهي؛ يا

(ب) جتي راشٽرپتيءَ کي يا راجيپال کي، حالت اُنوسار خاطري ٿئي تہ راجيہ جي سلامتيءَ جي خيال کان اَهڙي جاچ ڪرڻ صلاح پريو نہ آهي.

(٣) اَگر چيل اَهڙي ڪنهن شخص بنسبت جي سوال اُٿي تہ فقري (٢) ۾ نرديش ڪيل اَهڙي جاچ ڪرڻ واجبي طرح ممڪن آهي يا نہ، اُن تي اَهڙي شخص کي برطرف ڪرڻ يا هٽائڻ يا سندس درجو گھٽائڻ جو اَختيار جنهن اَختياريءَ کي آهي اُن جو فيصلو آخرين ٿيندو.

٣١٢. اَکل ڀارت شيوائون

(١) ڀاڱ ڇهين جي اَڌياءَ ڇهين يا ڀاڱ يارهين ۾ ڪجھ بہ هئڻ جي باوجود، جي راجيہ سڀا حاضر ۽ ووٽ ڪندڙ ميمبرن جي ٻہ ڀاڱي ٽي کان گھٽ نہ ايترن جي ٽيڪي واري ٺهراءُ دوارا ظاهر ڪيو هجي تہ راشٽريہ هِتَ ۾ اِئين ڪرڻ ضروري يا صلاح پريو آهي تہ سنسد قاعدي دوارا سنگھ ۽ راجين جي گڏيل هڪ يا وڌيڪ اَکل ڀارت شيوائون (اَکل ڀارت عدالتي شيوا سميت) قائم ڪرڻ لاءِ پربنڌ ڪري سگھندي، ۽ هن اَڌياءَ جي بين اُپبنڌن جي اَڌين، اَهڙي ڪنهن شيوا لاءِ ڀرتي ۽ اُن ۾ مقرر ٿيل شخص جي نوڪريءَ جي شرطن کي نيمت ڪري سگھندي.

(٢) هن سنوڌان جي شروعات وقت اِنڊين ائڊمنسٽريٽو سروس ۽ اِنڊين پوليس سروس نالي واريون شيوائون هن اَنوڇيد هيٺ سنسد دوارا قائم ڪيل شيوائون سمجھيون وينديون.

(٣) فقري (١) ۾ نرديش ڪيل اَکل ڀارت عدالتي شيوا ۾ اَنوڇيد ٢٣٦ ۾ ڏنل وياکيا موجب ضلع ججھ جي عهدي کان گھٽ ڪو بہ عهدو شامل نہ ٿيندو.

(٤) اَڳ چيل اَکل ڀارت عدالتي شيوا قائم ڪرڻ جو پربنڌ ڪندڙ قاعدو ڀاڱ ڇهين جي اَڌياءَ ڇهين جي سڌاري لاءِ اَهڙا اُپبنڌ ڪري سگھندو جي اُن قاعدي جي اُپبنڌن کي اَثرائتو بڻائڻ لاءِ ضروري هجن، ۽ اَهڙو ڪو قاعدو اَنوڇيد ٣٦٨ جي پريوجن لاءِ هن سنوڌان جو سڌارو هئڻ سمجھيو نہ ويندو.

٣١٢.اَلف. ڪن شيوائن جي عملدارن جي نوڪريءَ جا شرط بدلائڻ يا رد ڪرڻ جو سنسد جو اَختيار

(١) سنسد قاعدي دوارا -

(اَ) سيڪريٽري آف اِسٽيٽ يا سيڪريٽري آف اِسٽيٽ اِن ڪائونسل دوارا هن سنوڌان جي شروعات کان اَڳ ڀارت ۾ ڪرائون جي سِول شيوا ۾ مقرر ٿيل جيڪي

شخص سنوڌان (آناويھون سڌارو) آئڪٽ، ١٩٧٢، جي شروعات تي ۽ اُن کان پوءِ پارٽ سرڪار يا ڪنھن راجيہ سرڪار جي ھٺ ھيٺ ڪنھن شيوا ۾ يا عھدي تي، نوڪري ڪرڻ چالو رکن اُنھن جي لوازمي، موڪل ۽ پينشن بنسبت نوڪريءَ جي شرطن ۽ انتظامي بابتن بنسبت حقن کي آئينده لاءِ يا ماضي اَثر سان بدلي يا رد ڪري سگھندي؛

(ب) سيڪريٽري آف اِسٽيٽ يا سيڪريٽري آف اِسٽيٽ اِن ڪائونسل دواران ھن سنوڌان جي شروعات کان اَڳ پارٽ ۾ ڪرائون جي سول شيوا ۾ مقرر ٿيل جيڪي شخص سنوڌان (آناويھون سڌارو) آئڪٽ، ١٩٧٢، جي شروعات کان اَڳ ڪنھن بہ وقت رٽائرڊ ٿيا يا ٻيءَ طرح نوڪريءَ ۾ چالو رھڻ بند ٿيا ھجن اُنھن جي پينشن بنسبت نوڪريءَ جا شرط آئينده لاءِ يا ماضي اَثر سان بدلي يا رد ڪري سگھندي :

بشرطيڪ جيڪو شخص سپريم ڪورٽ يا ڪنھن ھاءِ ڪورٽ جو مکيہ نيايہ مورتي يا ٻيو جج، پارٽ جو ڪمپٽرولر ۽ آڊيٽر جنرل، سنگھ يا راجيہ جي پبلڪ سروس ڪميشن جو ميمبر يا چيئرمن يا مکيہ چونڊ ڪميشن جو عھدو سنڀالي ٿو يا سنڀاليو اَٿس، اُنجي حالت ۾ پيٽي فقري (اَ) يا پيٽي فقري (ب) ۾ ڪجھ بہ سنسد کي اُن شخص جي اُن عھدي تي مقرريءَ کان پوءِ سندس نوڪريءَ جي شرطن ۾، سواءِ جيتري قدر اَھڙي شيوا جي نوڪريءَ جا کيس لاڳو شرط سيڪريٽري آف اسٽيٽ يا سيڪريٽري آف اِسٽيٽ اِن ڪائونسل دواران ڪرائون جي ڪنھن سول شيوا ۾ مقرر ٿيڻ جي ڪارڻ ھجن، کيس نقصان ٿئي اَھڙي قيرقار ڪرڻ يا رد ڪرڻ جي اَختياري ڏئي ٿو اِھو مطلب نہ ڪڍيو ويندو.

(٢) سنسد ھن اَنوڇيد ھيٺ قاعدي دواران جيتري قدر نرديش ڪيل پربنڌ ڪري تنھن کان سواءِ ھن اَنوڇيد ۾ چيل ڪجھ بہ ڪنھن بہ وڌان منڊل يا ٻيءَ ڪنھن اَختياريءَ جي ھن سنوڌان جي ٻئي ڪنھن اُپبنڌ ھيٺ فقري (١) ۾ نرديش ڪيل شخصن جي نوڪريءَ جي شرطن کي نيمت ڪرڻ جي اَختيار کي اَثر نہ ڪندو.

(٣) نہ سپريم ڪورٽ کي ۽ نہ ٻيءَ ڪنھن ڪورٽ کي حڪومت رھندي -

(اَ) فقري (١) ۾ نرديش ڪيل ڪنھن شخص دواران ڪيل يا لکيل ڪنھن قول، قرار يا ٻئي اَھڙي دستاويز جي ڪنھن پربنڌ يا اُن تي ڪيل ڪنھن شرح مان پيدا ٿيندڙ، يا اَھڙي ڪنھن شخص کي پارٽ ۾ ڪرائون جي ڪنھن سِول شيوا ۾ مقرريءَ يا سندس پارٽ جي ڊومينين جي يا پرانت جي سرڪار ھيٺ نوڪريءَ ۾ چالو رھڻ سنبنڌي ڏنل ڪنھن قول مان پيدا ٿيندڙ ڪنھن بہ تڪرار ۾؛

(ب) اَصلي جوڙيل اَنوڇيد ٣١٤ ھيٺ ڪنھن بہ حق، جوابداري يا ذميواريءَ بنسبت ڪنھن بہ تڪرار ۾.

(۴) هن آنوڇيد جا اُپبند اَصلي جوڙيل آنوڇيد ۳۱۴ ۾ يا هن سنوڌان جي ٻئي ڪنهن اُپبنڌ ۾ ڇيل ڪنهن بہ ڳالھ جي باوجود عملي ٿيندا.

۳۱۳. تبديل ڪال لاءِ اُپبند

هن سنوڌان هيٺ هن خيال کان ٻيو پربند ٿئي تيستائين هن سنوڌان جي شروعات کان يڪدم اڳ عمل ۾ ۽ ڪا بہ عام شيوا يا ڪو بہ عهدو، جيڪو سنوڌان جي شروعات کان پوءِ اَکل ڀارت شيوا طور يا سنگھ يا ڪنهن راجيہ جي هيٺ هيٺ شيوا يا عهدي طور چالو رهي اُن سان لاڳو ٿيڻ آهڙا سڀ قاعدا هن سنوڌان جي اُپبندن سان ٺهڪندڙ هجڻ اوتري قدر، عمل ۾ چالو رهندا.

۳۱۴. x x x x

آڌياءُ ٻيون

پبلڪ سروس ڪميشن

۳۱۵. سنگھ لاءِ ۽ راجين لاءِ پبلڪ سروس ڪميشن

(۱) هن آنوڇيد جي اُپبندن جي آڌين، سنگھ لاءِ هڪ پبلڪ سروس ڪميشن ۽ هرهڪ راجيہ لاءِ هڪ پبلڪ سروس ڪميشن ٿيندي.

(۲) ٻہ يا وڌيڪ راجيہ قبول ٿي سگھن ٿا تہ راجين جي اُن گروپ لاءِ هڪ پبلڪ سروس ڪميشن ٿئي ۽ جي اُنهن راجين مان هرهڪ جي وڌان منڊل جي سدن دواران، يا جتي ٻہ سدن هجن اُتي هرهڪ سدن دواران اُن مطلب جو ٺهراءُ پاس ڪيو وڃي تہ سنسد اُنهن راجين جون ضرورتون پوريون ڪرڻ لاءِ قاعدي دواران گڏيل راجيہ پبلڪ سروس ڪميشن (هن آڌياءَ ۾ گڏيل ڪميشن طور نرديش ڪيل) مقرر ڪرڻ جو پربند ڪري سگھندي.

(۳) مٿي ڇيل آهڙي ڪنهن قاعدي ۾ قاعدي جي پريوجن کي آٿرائتو بڻائڻ لاءِ ضروري يا مناسب هجن آهڙا پرسنگڪ ۽ پريڻامڪ پربند ٿي سگھن ٿا.

(۴) سنگھ جي پبلڪ سروس ڪميشن، راجيہ جي راجيپال جي آهڙي عرض ڪرڻ تي، راشٽرپتيءَ جي بحاليءَ سان، راجيہ جون سڀئي يا ڪي ضرورتون پوريون ڪرڻ قبول ڪري سگھي ٿي.

(۵) هن سنوڌان ۾ سنگھ پبلڪ سروس ڪميشن يا راڄيہ پبلڪ سروس ڪميشن جي نرديش جو مطلب مضمون تقاضا نہ ڪري تہ سنگھ جون يا راڄيہ جون، حالت انوسار سوال واري خاص وشيہ بنسبت ضرورتون پوريون ڪندڙ ڪميشن جو نرديش سمجھيو ويندو.

۳۱۶. ميمبرن جي مقرري ۽ عهدي جو مدو

(۱) پبلڪ سروس ڪميشن جي چيئرمن ۽ ٻين ميمبرن کي سنگھ ڪميشن يا گڏيل ڪميشن جي حالت ۾ راشٽرپتي دوارا، ۽ راڄيہ ڪميشن جي حالت ۾ راڄيہ جي راڄيپال دوارا مقرر ڪيو ويندو:

بشرطيڪ هرهڪ پبلڪ سروس ڪميشن جي ميمبرن مان جيترو ٿي سگھي اوترو لڳ ڀڳ اڌ اهڙا شخص ٿيندا جي پنهنجي پنهنجي مقرريءَ جي تاريخ تي گھٽ گھٽ ۾ ڏهن سالن لاءِ ڀارت سرڪار هيٺ يا ڪنهن راڄيہ سرڪار هيٺ عهدي تي رهيا هجن، ۽ ڏهن سالن جي اُها مُدت ڳڻڻ لاءِ هن سنوڌان جي شروعات کان اڳ جي مدت، جنهن درميان ڪو شخص ڀارت ۾ ڪرائون هيٺ يا ڪنهن ڏيهي رياست جي سرڪار هيٺ عهدي تي رهيو هُجي اُها شامل ڪئي ويندي.

(۱-الف) جي ڪميشن جي چيئرمن جو عهدو خالي ٿئي يا جي اهڙو ڪو چيئرمن غيرحاضريءَ سبب يا ٻئي ڪنهن سبب ڪري پنهنجي عهدي جا فرض بجا نہ آڻي سگھي تہ، جيستائين اُن خالي عهدي تي فقري (۱) هيٺ مقرر ٿيل ڪو شخص پنهنجا فرض سنڀالي يا، حالت انوسار جيستائين چيئرمن پنهنجا فرض وري سنڀالي، تيستائين اُهي فرض ڪميشن جي ٻين ميمبرن مان اُهو هڪ ادا ڪندو جنهن کي سنگھ ڪميشن يا گڏيل ڪميشن جي حالت ۾، راشٽرپتي، ۽ راڄيہ ڪميشن جي حالت ۾ راڄيہ جو راڄيپال، هن پريوجن لاءِ مقرر ڪري؛

(۲) پبلڪ سروس ڪميشن جو ميمبر پنهنجو عهدو سنڀالي اُن تاريخ کان ڇهن سالن جي مُدي لاءِ يا، سنگھ ڪميشن جي حالت ۾ پنجهٺ سال، ۽ راڄيہ ڪميشن جي حالت ۾ ٻاهٺ سال عمر پوري ڪرڻ تائين، جيڪو اڳ ٿئي، عهدي تي رهندو:

بشرطيڪ-

(اَ) پبلڪ سروس ڪميشن جو ميمبر پنهنجي صحي واريءَ لکيت دوارا، سنگھ ڪميشن يا گڏيل ڪميشن جي حالت ۾ راشٽرپتيءَ، ۽ راڄيہ ڪميشن جي حالت ۾ راڄيہ جي راڄيپال کي مخاطب ٿي، پنهنجي عهدي جي اِستعفا ڏيئي سگھندو؛

(ب) پبلڪ سروس ڪميشن جي ميمبر کي انوڇيد ۳۱۷ جي فقري (۱) يا

فقري (٣) ۾ پربنڌ ڪيل نموني پنهنجي عهدي تان هٽائي سگهبو.

(٣) پبلڪ سروس ڪميشن جي ميمبر طريقي جيڪو شخص عهدي تي رهي اُهو عهدي جو سندس مدو پورو ٿيڻ تي اُن عهدي تي وري مقرريءَ لاءِ لائق نہ ٿيندو.

٣١٧. پبلڪ سروس ڪميشن جي ميمبر کي هٽائڻ ۽ موقوف ڪرڻ

(١) فقري (٣) جي اُپبند جي آڏين، پبلڪ سروس ڪميشن جي چيئرمن يا ٻئي ڪنهن ميمبر کي پنهنجي عهدي تان فقط دُراچار جي سبب ڪري راشٽرپتيءَ جي ڪيل اهڙي حڪم دوران هٽايو ويندو جيڪو سپريم ڪورٽ کي راشٽرپتيءَ دوران ڪيل حوالي تي اُن دوران آنوچيد ١٤٥ هيٺ هن خيال کان طئہ ڪيل سرشتي مطابق ڪيل جاچ تي اُن ڪورٽ جي اهڙي رپورٽ ڪرڻ بعد ڪيو ويو هجي تہ چيئرمن يا ٻئي اهڙي ميمبر کي حالت انوسار، اهڙي ڪنهن سبب ڪري هٽائڻ گهرجي.

(٢) سنگهہ ڪميشن يا گڏيل ڪميشن جي حالت ۾ راشٽرپتي، ۽ راجيہ ڪميشن جي حالت ۾ راجيپال، چيئرمن يا ٻئي ڪنهن ميمبر کي، جنهن بنسبت سپريم ڪورٽ کي فقري (١) هيٺ حوالو ڏنو ويو هجي، راشٽرپتي اهڙي حوالي تي سپريم ڪورٽ جي رپورٽ پهچڻ تي حڪم پاس ڪري تيستائين عهدي تان موقوف ڪري سگهندو.

(٣) فقري (١) ۾ چيل ڪنهن بہ ڳالهہ جي باوجود، راشٽرپتي پبلڪ سروس ڪميشن جي چيئرمن يا ٻئي ڪنهن ميمبر کي حڪم دوران عهدي تان هٽائي سگهندو جي چيئرمن يا بيو اهڙو ميمبر، حالت انوسار -

(اَ) نادار ٺهرايو وڃي؛ يا

(ب) پنهنجي عهدي جي مدي درميان پنهنجي عهدي جي فرض کان ٻاهر ٻيءَ ڪنهن پگهاردار نوڪريءَ ۾ لڳي؛ يا

(پ) راشٽرپتيءَ جي رايي ۾ مانسڪ يا شريرڪ ڪمزوريءَ سبب عهدي تي چالو رهڻ جي لائق نہ آهي.

(٤) جي پبلڪ سروس ڪميشن جي چيئرمن يا ٻئي ڪنهن ميمبر جو ڀارت سرڪار يا راجيہ سرڪار دوران يا اُن طرفان ڪيل ڪنهن سؤدي يا قرار سان واسطو يا مطلب آهي يا ٿئي يا هو ڪنهن نگمت ڪمپنيءَ جي ميمبر جي حيثيت ڪانسواءِ ۽ اُن جي ٻين ميمبرن سان هڪ جهڙائيءَ ڪانسواءِ ڪنهن نموني اُن جي نفع يا اُن مان پيدا ٿيندڙ ڪنهن فائدي يا اُجوري ۾ حصو وٺي تہ فقري (١) جي پريوجن لاءِ هوُ دُراچار جو ڏوهاري سمجهيو ويندو.

٣١٨. ڪميشن جي ميمبرن ۽ عملي جي نوڪريءَ جي شرطن جي باري ۾ نيم ناهڻ جو اختيار

سنگهه ڪميشن يا گڏيل ڪميشن جي حالت ۾ راشٽرپتي ۽ راجيه ڪميشن جي حالت ۾ راجيه جو راجيپال ونيمن دواران -

(اَ) ڪميشن جي ميمبرن جي سنکيا ۽ اُنهن جي نوڪريءَ جا شرط طئه ڪري سگهندو؛ ۽

(ب) ڪميشن جي عملي جي ميمبرن جي سنکيا ۽ اُنهنجي نوڪريءَ جي شرطن بنسبت پربنڌ ڪري سگهندو.

بشرطيڪ پبلڪ سروس ڪميشن جي ميمبر جي نوڪريءَ جي شرط ۾ سندس مقرريءَ بعد کيس نقصان ٿئي اهڙي ڦيرڦار نه ڪئي ويندي.

٣١٩. ڪميشن جي ميمبرن جو اهڙا ميمبر ٿيڻ بند ٿيڻ تي عهدا سنڀالڻ جي باري ۾ بندش

عهدي تي رهڻ بند ٿيڻ تي -

(اَ) سنگهه پبلڪ سروس ڪميشن جو چيئرمن ڀارت سرڪار يا راجيه سرڪار هيٺ وڌيڪ نوڪريءَ لاءِ لائق نه ٿيندو؛

(ب) راجيه پبلڪ سروس ڪميشن جو چيئرمن ، سنگهه پبلڪ سروس ڪميشن جو چيئرمن يا ٻيو ميمبر طريقي يا ٻئي ڪنهن راجيه پبلڪ سروس ڪميشن جو چيئرمن طريقي مقرري لاءِ لائق ٿيندو، پر نه ڀارت سرڪار يا راجيه سرڪار هيٺ ٻيءَ ڪنهن نوڪريءَ لاءِ؛

(ڀ) سنگهه پبلڪ سروس ڪميشن جي چيئرمن کانسواءِ ٻيو ڪو ميمبر سنگهه پبلڪ سروس ڪميشن جو چيئرمن طريقي يا راجيه پبلڪ سروس ڪميشن جو چيئرمن طريقي مقرريءَ لاءِ لائق ٿيندو، پر نه ڀارت سرڪار يا راجيه سرڪار هيٺ ٻيءَ ڪنهن نوڪريءَ لاءِ؛

(پ) راجيه پبلڪ سروس ڪميشن جي چيئرمن کانسواءِ ٻيو ميمبر سنگهه پبلڪ سروس ڪميشن جو چيئرمن يا ميمبر طريقي يا اُن يا ٻئي ڪنهن راجيه پبلڪ سروس ڪميشن جو چيئرمن طور مقرريءَ لاءِ لائق ٿيندو، پر نه ڀارت سرڪار يا راجيه سرڪار هيٺ ٻيءَ ڪنهن نوڪريءَ لاءِ.

٣٢٠. پبلڪ سروس ڪميشنن جا ڪرتب

(١) سنگھ ۽ راجيہ پبلڪ سروس ڪميشن جو فرض ٿيندو تہ سلسليوار سنگھ جي شيوائن ۾ ۽ راجيہ جي شيوائن ۾ مقرريءَ لاءِ اِمتحانن جو سنچالن ڪري.

(٢) جي ڪن بہ ٻن يا وڌيڪ راجين دواران اَهڙو عرض ٿئي تہ، سنگھ پبلڪ سروس ڪميشن جو اِهو بہ فرض ٿيندو تہ اُنهن راجين کي جن نوڪرين لاءِ خاص لياقتن وارا اُميدوار گهربل هُجن اُنهن لاءِ گڏيل ڀرتي ڪرڻ جون رٿون ٺاهڻ ۽ عملي بنائڻ ۾ مدد ڪري.

(٣) حالت اَنوسار سنگھ پبلڪ سروس ڪميشن يا راجيہ پبلڪ سروس ڪميشن سان صلاح ڪئي ويندي -

(اَ) سِول شيوائن ۾ ۽ سِول عهدن تي ڀرتيءَ جي طريقن سنبنڌي سڀني بابتن ۾؛

(ب) سِول شيوائن ۽ عهدن تي مقرري ڪرڻ ۾ ترقي ڏيڻ ۽ هڪ شيوا کان ٻيءَ ۾ بدلي ڪرڻ ۾ پيروي ڪرڻ جي اُصولن ۽ اَهڙين مقررين، ترقين يا بدلين لاءِ اُميدوارن جي لياقتن بابت؛

(ٻ) ڀارت سرڪار يا راجيہ سرڪار هيٺ سِول حيثيت ۾ نوڪري ڪندڙ شخص تي اَثر ڪندڙ اَهڙين بابتن سنبنڌي عريضين ۽ درخواستن سميت سڀني انتظامي بابتن ۾؛

(پ) ڀارت سرڪار يا راجيہ سرڪار هيٺ يا ڀارت ۾ ڪراڻون هيٺ يا ڪنهن ڏيهي رياست جي سرڪار هيٺ سِول حيثيت ۾ نوڪري ڪندڙ يا ڪئي هجي اَهڙي شخص جي يا اُن سنبنڌي ڪا بہ اَهڙي دعوا بابت تہ منهنجي فرض جي عمل ۾ ڪيل يا اُن تاتپرج سان ڪيل ڪارين سنبنڌي مٿس ڪيل قانوني ڪارروائي ۾ بچاءُ ڪرڻ ۾ ڪيل خرچ ڪيس ڀارت جي سنچت نڌيءَ يا حالت انوسار راجيہ جي سنچت نڌيءَ مان ڏنو وڃي؛

(ڀ) ڀارت سرڪار يا راجيہ سرڪار هيٺ يا ڀارت ۾ ڪراڻون هيٺ يا ڪنهن ڏيهي رياست جي سرڪار هيٺ سول حيثيت ۾ نوڪري ڪندي ڪنهن شخص کي ٿيل ايذاءَ سنبنڌي پينشن ملڻ جي ڪنهن دعوا بابت، ۽ اُنجي رقم جي باري ۾ ڪنهن سوال بابت؛

۽ سندن حوالي ڪيل اَهڙي ڪنهن بابت تي ۽ ٻي ڪا بابت جا راشٽرپتي، يا حالت اَنوسار، راجيہ جو راجيپال سندن حوالي ڪري اُن تي، صلاح ڏيڻ پبلڪ سروس ڪميشن جو فرض ٿيندو :

بشرطيڪ آڪل ڀارت شيوائن بنسبت ۾ پڻ سنگهه جي معاملن سان واسطو رکندڙ ٻين شيوائن ۾ عهدن بنسبت راشٽرپتي، ۾ راجيه جي معاملن سان واسطو رکندڙ ٻين شيوائن ۾ عهدن بنسبت راجيپال، ونيم ٺاهي سگهندو جي اُهي بابتون چاٽائين جن ۾ عام طرح، يا ڪنهن خاص قسم جي ڪيس ۾ يا ڪن خاص حالتن ۾ پبلڪ سروس ڪميشن سان صلاح ڪرڻ ضروري نه ٿيندو.

(۴) فقري (۳) ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه ڪري اِهو ضروري نه ٿيندو ته آنوڇيد ١٦ جي فقري (۴) ۾ نرديش ڪيل ڪو اُپبند ڪهڙي نموني ڪيو وڃي اُن بنسبت يا آنوڇيد ٣٣٥ جي اُپبندن کي ڪهڙي نموني اثرائتو بڻايو وڃي اُن بنسبت پبلڪ سروس ڪميشن سان صلاح ڪئي وڃي.

(۵) فقري (۳) جي پرنتوڪ هيٺ راشٽرپتيءَ يا راجيه جي راجيپال دوارا ٺاهيل سڀ ونيم، اُهي ٺاهيا وڃن تنهن کان پوءِ جيترو ٿي سگهي اوترو جلد سنسد جي هرهڪ سدن يا راجيه جي وڌان منڊل جي سدن يا هرهڪ سدن آڳيان حالت آنوسار، گهٽ ۾ گهٽ چوڏهن ڏينهن لاءِ رکيا ويندا ۽ سنسد جا ٻئي سدن يا راجيه جي وڌان منڊل جو سدن يا ٻئي سدن جنهن اِجلاس ۾ اُهي اِئين رکيا وڃن ان درميان رد ڪرڻ يا سڌاري طور جيڪي ڦيرڦار ڪن اُنهن جي آڌين ٿيندا.

٣٢١. پبلڪ سروس ڪميشن جا ڪرتب وڌائڻ جو آختيار قاعدي دوارا جوڙيل

سنسد جو يا حالت آنوسار راجيه جي وڌان منڊل جو پاس ڪيل آئڪٽ، سنگهه يا راجيه جي شيوائن بنسبت ۾ پڻ ڪنهن مڪاني آختياري يا نگمت جماعت يا ٻيءَ ڪنهن عام سنستا جي شيوائن بنسبت سنگهه پبلڪ سروس ڪميشن يا راجيه پبلڪ سروس ڪميشن دوارا وڌيڪ ڪرتب اِستعمال ڪرڻ جو پربند ڪري سگهندو.

٣٢٢. پبلڪ سروس ڪميشن جو خرچ

سنگهه يا راجيه پبلڪ سروس ڪميشن جو خرچ ڪميشن جي ميمبرن يا عملي کي يا اُنهن بنسبت ڏيڻ جوڳن پگهارن، ڀتن ۽ پينشن سميت، ڀارت جي سنچت نڌي، يا حالت آنوسار، راجيه جي سنچت نڌيءَ تي ڏمي وڌو ويندو.

٣٢٣. پبلڪ سروس ڪميشن جون رپورٽون

(١) سنگهه ڪميشن جو فرض ٿيندو ته راشٽرپتيءَ کي هر سال ڪميشن جي ڪيل

ڪم جي باري ۾ رپورٽ پيش ڪري ۽ اَهڙي رپورٽ ملڻ تي راشٽرپتي، اُنهن ڪيسن بنسبت جي ڪي هجن ته، جن ۾ ڪميشن جي صلاح ناقبول ڪئي ويئي هجي، اَهڙي ناقبوليءَ لاءِ سببن جي سمجهاڻي ڏيندڙ ياداشت سان گڏ اُن رپورٽ جو نقل سنسد جي هرهڪ سدن اَڳيان رکائيندو.

(٢) راجيه ڪميشن جو فرض ٿيندو ته راجيه جي راجيپال کي هر سال ڪميشن جي ڪيل ڪم جي باري ۾ رپورٽ پيش ڪري ۽ گڏيل ڪميشن جو فرض ٿيندو ته هرهڪ راجيه جنهن جون ضرورتون گڏيل ڪميشن پوريون ڪري ٿي اُن جي راجيپال کي هر سال اُن راجيه سنبنڌي ڪميشن جي ڪم جي باري ۾ رپورٽ پيش ڪري، ۽ ٻنهي مان هرهڪ حالت ۾ راجيپال اَهڙي رپورٽ ملڻ تي اُنهن ڪيسن بنسبت جي ڪي هُجن ته، جن ۾ ڪميشن جي صلاح قبول نه ڪئي ويئي هُجي، اَهڙي ناقبوليءَ جي سببن جي سمجهاڻي ڏيندڙ ياداشت سان گڏ اُن رپورٽ جو نقل راجيه جي وڌان منڊل اَڳيان رکائيندو-

پاڱ چوڏهون - اَلف

ٽربيوُنل

٣٢٣.اَلف. ڪاروباري ٽربيوُنل

(١) سنسد قاعدي دوارن پربند ڪري سگهندي تہ سنگھ جي يا ڪنهن راجيہ جي يا پارٽ جي ڪيتر اندر ڪنهن مڪاني يا ٻيءَ اَختياريءَ يا سرڪار جي مالڪيءَ يا ضابطي واريءَ ڪنهن ڪارپوريشن جي معاملن سنبنڌي عام شيوائن ۾ ۽ عهدن تي پرتيءَ ۽ اُنهن تي مقرر ٿيل شخصن جي نوڪريءَ جي شرطن بنسبت تڪرارن ۽ فريادن جو ڪاروباري ٽربيونلن دوارن نبيرو ڪيو وڃي يا ڪيس هليو وڃي.

(٢) فقري (١) هيٺ ٺاهيل قاعدو -

(اَ) سنگھ لاءِ ڪاروباري ٽربيونل ۽ هرهڪ راجيہ لاءِ يا ٻن يا وڌيڪ راجين لاءِ هڪ اَلڳ ڪاروباري ٽربيونل برپا ڪرڻ لاءِ پربند ڪري سگهندو؛

(ب) هرهڪ اَهڙي ٽربيونل دوارن اِستعمال ڪرڻ جوڳي حڪومت اَختيار (بي اَدبيءَ لاءِ سزا ڏيڻ جي اَختيار سميت) ۽ اَختياري جاڳائي سگهندو؛

(ٻ) اَهڙين ٽربيونلن دوارن (مدت بندي ۽ ثابتين جي نيمن سميت) اَختيار ڪرڻ واري سرشتي لاءِ پربند ڪري سگهندو؛

(پ) فقري (١) ۾ نرديش ڪيل تڪرارن ۽ فريادن بنسبت سپريم ڪورٽ جي اَنوُڇيد ١٣٦ هيٺ حڪومت کان سواءِ سڀني ڪورٽن جي حڪومت هٽائي سگهندو؛

(ڀ) پربند ڪري سگهندو تہ اَهڙيءَ ٽربيونل جي برپا ٿيڻ کان يڪدم اَڳہ ڪنهن بہ ڪورٽ يا ٻيءَ اَختياريءَ وٽ پيل ڪي بہ ڪيس جيڪي، جنهن مقدمي جي ڪارڻ تي اَهڙيون دعوائن يا ڪارروايئن جو آڌار آهي اُهو جي ٽربيونل جي برپا ٿيڻ کان پوءِ پيدا ٿيو هجي ها تہ اَهڙيءَ ٽربيونل جي حڪومت اندر هجي ها، اُهي هرهڪ اَهڙي ڪاروباري ٽربيونل کي بدلي ڪيا وڃن؛

(ت) راشٽرپتيءَ دوارن اَنوڇيد ٣٧١ -پ جي فقري (٣) هيٺ ڪيل ڪو بہ حڪم رد ڪري يا سُڌاري سگهندو؛

(ٿ) اَهڙا واڌو پرسنگڪ ۽ پريڻامڪ پربند (فين بنسبت پربنڌن سميت) درج ڪري سگهندو جي سنسد کي اَهڙين ٽربيونلن جي اَثرائتي ڪاريہ ڪرڻ لاءِ ۽ اُنهن دوارن ڪيس جلدي نيڪال ڪرڻ لاءِ ۽ سندن حڪمن جي عمل ۾ آڻڻ لاءِ ضروري لڳن.

(٣) هن آنوڇيد جا اُپبند هن سنوڌان جي ٻئي ڪنهن اُپبند ۾ يا اُن وقت عمل ۾ ٻئي ڪنهن قاعدي ۾ ڪجھ به هئڻ جي باوجود اَثرائتا ٿيندا.

٣٢٣.ب ٻين بابتن لاءِ ٽربيونل

(١) مناسب وڌان منڊل قاعدي دوارا پربنڌ ڪري سگهندو ته فقري (٢) ۾ ڄاڻايل سڀئي يا ڪي بابتون جن بنسبت اُن وڌان منڊل کي قاعدا ناهڻ جو اَختيار آهي، اُنهن بنسبت ڪن به تڪرارن، فريادن يا گناهن جو ٽربيونلن دوارا نبيرو ڪيو وڃي يا ڪيس هلايو وڃي.

(٢) فقري (١) ۾ نرديش ڪيل بابتون هيٺيون آهن، يعنيٰ -

(اَ) ڪا ڍل وجهڻ، ٻڌڻ، اُڳاڙڻ ۽ عملي ڪرڻ؛

(ب) پرڏيهي ناڻي جي مٽاسٽا، ڪسٽم حدن جي آرپار آمدني ۽ روانگي؛

(ٻ) ڪارخانن ۽ مزورن جا تڪرار؛

(ڀ) آنوڇيد ٣١ اَلف ۾ وياکيا موجب ڪنهن جائداد يا اُن ۾ ڪنهن حق جي راڄيہ طرفان حاصل ڪرڻ يا اَهڙن ڪن حقن جو خاتمو ڪرڻ يا اُنهن ۾ ڦيرڦار ڪرڻ دوارا يا کيتيءَ جي زمين جي حد بنديءَ دوارا يا ٻئي ڪنهن طريقي دوارا زمين سڌارا؛

(پ) شهري ملڪيت جي حد بندي؛

(ت) سنسد جي هرهڪ سدن يا راڄيہ جي وڌان منڊل جي سدن يا هرهڪ سدن جون چونڊون، پر آنوڇيد ٣٢٩ ۽ آنوڇيد ٣٢٩- اَلف ۾ نرديش ڪيل بابتن کي ڇڏي؛

(ٿ) کاڌي جي شين (کاڌي جي تيلي ٻجن ۽ تيلن سميت) ۽ راشٽرپتي عام ظاهر نامي دوارا هن آنوڇيد جي خيال کان ضروري شين طور ظاهر ڪري اَهڙين ٻين شين جي پيدائش، ميسر ڪرڻ، پهچائڻ ۽ ورڇ ڪرڻ ۽ آهڙين شين جي قيمتن تي ضابطو رکڻ؛

(ٽ) مسواڙ، اُن کي نيمت ڪرڻ ۽ ضابطي هيٺ رکڻ ۽ قبضيداريءَ جا معاملا جن ۾ اَچي ويندا مالڪ مڪان ۽ مسواڙين جا حق، واسطا ۽ مفاد؛

(ٺ) پيٽي فقري (اَ) کان (ٽ) ۾ ڄاڻايل بابتن مان ڪنهن بنسبت قاعدن خلاف گناهه ۽ اُنهن بابتن مان ڪنهن به بنسبت فيون؛

(ث) پيٽي فقري (اَ) کان (ٺ) ۾ ڄاڻايل بابتن مان ڪنهن سان پرسنگڪ

ڪا بہ بابت.

(سنوڌان (سڌارو پنجهتر) ائڪٽ، ١٩٩٣ جي قلم ٢ دوران (٥ فبروري ١٩٩٤ کان) پيٽي فقرو (ٽ) درج ڪيل ۽ پيٽي فقرا (ث) ۽ (ٽ) سڌاريل)

(٣) فقري (١) هيٺ ناهيل قاعدو -

(اَ) ٽربيونلن جا درجا برپا ڪرڻ لاءِ پربند ڪري سگهندو؛

(ب) هرهڪ اَهڙي ٽربيونل دوران اِستعمال ڪرڻ جوڳي حڪومت، اَختيار (بي اَدبيءَ لاءِ سزا ڪرڻ جي اَختيار سميت) ۽ اَختياريون ڄاڻائي سگهندو؛

(ٻ) اَهڙين ٽربيونلن دوران (مُدت بندي ۽ ثابتين جي نيمن سميت) اَختيار ڪرڻ واري سرشتي لاءِ پربند ڪري سگهندو؛

(ڀ) اَهڙين ٽربيونلن جي حڪومت اندر اِيندڙ بابتن مان سپني يا ڪن بنسبت سپريم ڪورٽ جي اَنوڇيد ١٣٦ هيٺ حڪومت کانسواءِ ۽ سپني ڪورٽن جي حڪومت هٽائي سگهندو؛

(ٻ) پربند ڪري سگهندو تہ اَهڙي ٽربيونل جي برپا ٿيڻ کان يڪدم اَڳہ ڪنهن بہ ڪورٽ يا ٻيءَ اَختياريءَ وٽ پيل ڪي بہ ڪيس جيڪي جنهن مقدمي جو ڪارڻ اَهڙين دعوائن يا ڪارروايِن جو آڌار هُجي؛ اُهو جي ٽربيونل جي برپا ٿيڻ کان پوءِ پئدا ٿيو هجي ها تہ اَهڙيءَ ٽربيونل جي حڪومت اَندر هُجي ها، اُهي هرهڪ اَهڙي ٽربيونل ڪِي بدلي ڪيا وَڃن؛

(ٽ) اَهڙا واڌوُ پرسنگڪ ۽ پريٽامڪ پربند (فين بنسبت پربنڌن سميت) درج ڪري سگهندو جي مُناسب وڌان منڊل کي اَهڙين ٽربيونلن جي اَثرائتي ڪاريہ ڪرڻ لاءِ ۽ اُنهن دوران ڪيس جلدي نيڪال ڪرڻ لاءِ ۽ سندن حڪمن جي عمل ۾ آڻڻ لاءِ ضروري لڳن.

(٤) هن اَنوڇيد جا اُپبند هن سنوڌان جي ٻئي ڪنهن اُپبند ۾ يا اُن وقت عمل ۾ ٻئي ڪنهن قاعدي ۾ ڪجھ بہ هئڻ جي باوجود اَثرائتا ٿيندا.

سمجهاڻي - هن اَنوڇيد ۾، ڪنهن بابت سنبنڌي، 'مناسب وڌان منڊل' جي معنيٰ آهي حالت اَنوسار، سنسد يا ڪنهن راڄيہ جو وڌان منڊل جيڪو ڀاڱ يارهين جي اُپبنڌن پرماڻي اَهڙيءَ بابت بنسبت قاعدو ناهڻ لاءِ سمرٿ هُجي.

چونڊون

٣٢٤. چونڊن جي نظرداني، هدايت ڪاري ۽ ضابطو چونڊ ڪميشن جي حوالي ڪيا ويندا

(١) هن سنوڌان هيٺ ٺهندڙ سنسد جي ۽ هرهڪ راجيه جي وڌان منڊل جي سڀني چونڊن لاءِ ووٽرن جي ياداشت تيار ڪرڻ ۽ چونڊن ڪرائڻ جي ۽ راشٽرپتي ۽ اُپ راشٽرپتيءَ جي عهدن جي چونڊن جي نظرداني، هدايت ڪاري ۽ ضابطو هڪ ڪميشن (هن سنوڌان ۾ چونڊ ڪميشن طور نرديش ڪيل) جي حوالي ڪيا ويندا.

(٢) چونڊ ڪميشن ۾ مکيه چونڊ ڪمشنر ۽ راشٽرپتي وقت به وقت مقرر ڪري اوتري سنکيا ۾ ٻيا چونڊ ڪمشنر، جي هوندا ته، ٿيندا ۽ مکيه چونڊ ڪمشنر ۽ ٻين چونڊ ڪمشنرن کي، هن خيال کان ٺاهيل سنسد دوارا ڪنهن قاعدي جي اُپٻنڌن جي آڌين، راشٽرپتيءَ دوارا مقرر ڪيو ويندو.

(٣) ٻيو ڪو چونڊ ڪمشنر ائين مقرر ٿئي ته مکيه چونڊ ڪمشنر چونڊ ڪميشن جي چيئرمن طريقي ڪم ڪندو.

(٤) لوڪ سڀا جي ۽ هرهڪ راجيه جي وڌان سڀا جي هرهڪ عام چونڊ کان اڳ، ۽ هرهڪ راجيه سڀا واري راجيه جي ان سڀا جي پهرين عام چونڊ ۽ تنهن کان پوءِ هرهڪ به سالي چونڊ کان اڳ، راشٽرپتي، چونڊ ڪميشن سان صلاح ڪرڻ بعد، چونڊ ڪميشن کي فقري (١) هيٺ ڪميشن کي بخشيل ڪرتب ادا ڪرڻ ۾ مدد ڪرڻ لاءِ، پاڻ ضروري سمجهي ايترا پراديشڪ ڪمشنر به مقرر ڪري سگهندو.

(٥) سنسد دوارا ٺاهيل ڪنهن قاعدي جي اُپٻنڌن جي آڌين، چونڊ ڪمشنرن ۽ پراديشڪ ڪمشنرن جي نوڪريءَ جا شرط ۽ عهدي جو مدو راشٽرپتي نيم دوارا ٺهرائي اُهي ٿيندا.

بشرطيڪ مکيه چونڊ ڪمشنر کي پنهنجي عهدي تان فقط سپريم ڪورٽ جي جج جهڙي نموني ۽ اهڙن سببن ڪري عهدي تان هٽائي سگهبو ۽ مکيه چونڊ ڪمشنر جي نوڪريءَ جي شرطن ۾ سندس مقرريءَ کان پوءِ ڪيس نقصان ٿئي اهڙي ڦيرڦار نه ڪئي ويندي :

وڌيڪ بشرطيڪ ٻئي ڪنهن چونڊ ڪمشنر يا پراديشڪ ڪمشنر کي مکيه چونڊ

ڪمشنر جي سفارش ڪان سواءِ عهدي تان هٽايو نہ ويندو.

(٦) راشٽرپتي يا راجيہ جو راجيپال، چونڊ ڪميشن اهڙو عرض ڪري تہ چونڊ ڪميشن کي يا پراديشڪ ڪمشنر کي فقري (١) هيٺ چونڊ ڪميشن کي بخشيل ڪرتب ادا ڪرڻ لاءِ ضروري هجي اهڙو عملو ميسر ڪندو.

٣٢٥. ڌرم، نسل، ذات يا جنس جي بنياد تي ڪو بہ شخص ووٽرن جي يادداشت ۾ داخل ٿيڻ لاءِ اڻ لائق نہ ٿيندو ۽ خاص ووٽرن جي يادداشت ۾ داخل ٿيڻ لاءِ دعوا نہ ڪري سگهندو

سنسد جي هرهڪ سدن يا راجيہ جي وڌان منڊل جي سدن يا هرهڪ سدن جي چونڊ لاءِ هرهڪ کيتري تڪ لاءِ هڪ عام ووٽرن جي يادداشت ٿيندي ۽ ڪوبہ شخص فقط ڌرم، نسل، ذات يا جنس يا اُنهن مان ڪنهن جي بنياد تي اهڙيءَ يادداشت ۾ شامل ٿيڻ لاءِ اڻ لائق نہ ٿيندو يا اهڙي ڪنهن تڪ لاءِ ڪنهن خاص ووٽرن جي يادداشت ۾ شامل ٿيڻ لاءِ دعوا نہ ڪندو.

٣٢٦. لوڪ سڀا ۽ راجين جي وڌان سڀائن لاءِ چونڊون بالغ کي ووٽ جي حق جي آڌار تي ٿينديون

لوڪ سڀا ۽ هرهڪ راجيہ جي وڌان سڀا جون چونڊون بالغ کي ووٽ جي حق جي آڌار تي ٿينديون، مطلب تہ هرڪو شخص جيڪو ڀارت جو ناگرڪ آهي ۽ جيڪو مناسب وڌان منڊل جي ٺاهيل قاعدي دواران يا اُن هيٺ هن خيال ڪان مقرر ڪئي وڃي اُن تاريخ تي اَرڙهن سالن ڪان گهٽ عمر جو نہ آهي ۽ جيڪو هن سنوڌان يا مناسب وڌان منڊل جي ٺاهيل ڪنهن قاعدي هيٺ ٻئي نموني نواسي نہ هئڻ، اَڻ سالم دماغ جي، ڏوهہ يا رشوت خوري يا بي قاعدي هلت سبب اڻ لائق نہ آهي، اُهو اهڙيءَ ڪنهن چونڊ ۾ ووٽر طور رجسٽر ٿيڻ لاءِ حقدار ٿيندو.

سنوڌان (سڌارو ايڪهٺ) ائڪٽ ١٩٨٨ جي قلم ٢ دواران 'ايڪيهن سالن' جي بدران 'اَرڙهن سالن' درج ڪيل)

٣٢٧. وڌان منڊلن جي چونڊن بنسبت پربنڌ ڪرڻ جو سنسد جو اختيار

هن سنوڌان جي اُپبنڌن جي آڌين، سنسد وقت بہ وقت قاعدي دواران سنسد جي هرهڪ سدن يا راجيہ جي وڌان منڊل جي سدن يا هرهڪ سدن جي چونڊن سنبنڌي يا واسطو رکندڙ سيني بابتن بنسبت پربنڌ ڪري سگهندي جنهن ۾ ووٽرن جون

يادا شتون ٺاهڻ، تڪن جون حدون مقرر ڪرڻ ۽ اهڙي سدن يا سدنن جي پوري طرح جوڙڻ جي خاطري ڪرڻ لاءِ ضروري ٻيون سڀ بابتون اچي وڃن ٿيون.

٣٢٨. راڄيہ جي وڌان منڊل جو اُن وڌان منڊل جي چونڊن بنسبت پرٻنڌ ڪرڻ جو اختيار

ھن سنوڌان جي اُپٻنڌن جي آڌين، ۽ جيتري قدر اُن باري ۾ سنسد دوارا پرٻنڌ نہ ڪيو ويو ھُجي، راڄيہ جو وڌان منڊل وقت بہ وقت قاعدي دوارا اُن راڄيہ جي وڌان منڊل جي سدن يا ھرھڪ سدن جي چونڊن سنٻنڌي يا واسطو رکندڙ سڀني بابتن بنسبت پرٻنڌ ڪري سگھندو، جنھن ۾ ووٽرن جون يادا شتون تيار ڪرڻ ۽ اھڙي سدن يا سدنن کي پوريءَ طرح جوڙڻ جي خاطري ڪرڻ لاءِ ضروري ٻيون سڀ بابتون اچي وڃن ٿيون.

٣٢٩. چونڊن جي بابتن ۾ ڪورٽن دوارا دست اندازيءَ تي روڪ

ھن سنوڌان ۾ ڇيل ڪنھن بہ ڳالھ جي باوجود-

(ا) تڪن جون حدون مقرر ڪرڻ يا اھڙن تڪن کي جايون ورڇي ڏيڻ سنٻنڌي انوڇيد ٣٢٢ يا انوڇيد ٣٢٨ ھيٺ ٺاھيل يا ٺھيل ڄئڄي اھڙي ڪنھن قاعدي جي جائزگيءَ تي ڪنھن بہ ڪورٽ ۾ اعتراض اُٿاريو نہ ويندو؛

(ب) سنسد جي ھر سدن يا راڄيہ جي وڌان منڊل جي سدن يا ھر سدن جي چونڊ بابت ڪو بہ اعتراض نہ اُٿاريو ويندو سواءِ چونڊ عريضيءَ دوارا جا مناسب وڌان منڊل جي ٺاھيل ڪنھن قاعدي دوارا يا اُن ھيٺ پرٻنڌ ڪيل ھُجي اُن اختياريءَ کي ۽ اُن نموني پيش ڪئي ويندي.

٣٢٩.الف. x x x x

ڪن ورگن سنبنڌي خاص پربنڌ

۳۳۰. لوڪ سڀا ۾ اَنوسوچت جاتين ۽ اَنوسوچت جن جاتين لاءِ جايون محفوظ رکڻ

(۱) لوڪ سڀا ۾ هيٺين لاءِ جايون محفوظ رکيون وينديون-

(اَ) اَنوسُوچت جاتيون،

(ب) آسام جي خود اَختيار ضلعن جي اَنوسوچت جن جاتين کان سواءِ ٻيون انوسوچت جن جاتيون؛ ۽

(پ) آسام جي خود اَختيار ضلعن جون اَنوسوچت جن جاتيون.

(سنوڌان (سڌارو ايڪونجاهه) ائڪٽ، ۱۹۸۴ قلم ۳ دواران (۱٦ جون ۱۹۸٦ کان) پيٺي فقري (ب) جي بدران درج ڪيل)

(۲) فقري (۱) هيٺ اَنوسوچت جاتين يا اَنوسوچت جن جاتين لاءِ ڪنهن راڄيہ يا سنگهه کيتر ۾ محفوظ رکيل جاين جي سنکيا جو پرماڻ جيترو ٿي سگهي اوترو لوڪ سڀا ۾ اُن راڄيہ يا سنگهه کيتر کي ورڇيل جاين جي ڪل سنکيا سان ايترو ٿيندو جيترو راڄيہ يا سنگهه کيتر ۾ اَنوسوچت جاتين جي يا راڄيہ يا سنگهه کيتر ۾ يا راڄيہ يا سنگهه کيتر جي ڀاڱي ۾، حالت اَنوسار، اَنوسوچت جن جاتين، جن جي بنسبت جايون هن نموني محفوظ رکيون وڃن، تن جي آدمشماريءَ جو راڄيہ يا سنگهه کيتر جي ڪل آدمشماريءَ سان هُجي.

(۳) فقري (۲) ۾ ڪا بہ ڳالهه هُئڻ جي باوجود، آسام جي خود اَختيار ضلعن جي اَنوسوچت جن جاتين لاءِ لوڪ سڀا ۾ محفوظ رکيل جاين جي سنکيا جو پرماڻ اُن راڄيہ کي ورڇيل ڪل جاين جي سنکيا سان اُنهن خود اَختيار ضلعن جي اَنوسوچت جن جاتين جي آدمشماري جي راڄيہ جي ڪل آدمشماريءَ جي پرماڻ کان گهٽ نہ ٿيندو.

سمجهاڻي - هن اَنوڇيد ۾ ۽ اَنوڇيد ۳۳۲ ۾ محاوري 'آدمشماري' جي معنيٰ آهي تہ اَڳين آخرين جن ڳڻنا وقت تحقيقات ٿيل آدمشماري جنهن جا متعلق اَنگ شايع ڪيا ويا هُجن:

بشرطيڪ هن سمجهاڻيءَ ۾ اَڳين آخرين جن ڳڻنا جنهن جا متعلق انگ شايع

ڪيا ويا هُجن اُن جو نرديش جيستائين ٢٠٠٠ سال کانپوءِ پهرين ڳڻپ جا متعلق انگ شايع ٿين تيستائين، ١٩٧١ جي ڳڻپ ڏانهن سمجهيو ويندو.

٣٣١. لوڪ سڀا ۾ اينگلو انڊين جاتيءَ جو عيوضيپڻو

آنوڇيد ٨١ ۾ ڇيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، راشٽرپتي جي اِن رايي جو هُجي ته لوڪ سڀا ۾ اَينگلو اِنڊين جاتيءَ جو عيوضيپڻو ڪافي نه آهي ته هوُ اُن جاتيءَ جا لوڪ سڀا ۾ ٻن کان وڌيڪ نه ايترا ميمبر ٽاڪي سگهندو.

٣٣٢. راڄين جي وڌان سڀائن ۾ اَنوسوچت جاتين ۽ اَنوسوچت جن جاتين لاءِ جايون محفوظ رکڻ

(١) هرڪنهن راڄيه جي وڌان سڀا ۾ اَنوسوُچت جاتين لاءِ ۽ آسام جي خود اختيار ضلعن جي انوسوچت جن جاتين کان سواءِ ٻين اَنوسوُچت جن جاتين لاءِ جايون محفوظ رکيون وينديون.

(سنوڌان (سڌارو ايڪونجاهه) ائڪٽ، ١٩٨٤ قلم ٣ دواران (١٦ جون ١٩٨٦ کان) سڌاريل)

(٢) آسام راڄيه جي وڌان سڀا ۾ خود اَختيار ضلعن لاءِ به جايون محفوظ رکيون وينديون.

(٣) فقري (١) هيٺ ڪنهن راڄيه جي وڌان سڀا ۾ اَنوسوُچت جاتين يا اَنوسوُچت جن جاتين لاءِ محفوظ رکيل جاين جي سنکيا جو پرماڻ وڌان سڀا ۾ وڌان سڀا جي جاين جي ڪل سنکيا سان جيترو ٿي سگهي اوترو، ٿيندو جيترو راڄيه ۾ اَنوسوُچت جاتين جو، يا راڄيه ۾ يا راڄيه جي ڀاڱي ۾ حالت انوسار اَنوسوُچت جن جاتين جو، جن جي بنسبت جايون هن نموني محفوظ رکيون وڃن تن جي آدمشماريءَ جو راڄيه جي ڪل آدمشماري سان هُجي.

(٣.اَلف) فقري ٣ ۾ ڇيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود سنه ٢٠٠٠ کان پوءِ ڪيل پهرين جن ڳڻپ جي آڌار تي، اَروڻاچل پرديش، ميگهاليه، مزورم ۽ ناگالئنڊ راڄين جي وڌان سڀائن ۾ جاين جي سنکيا جي انوڇيد ١٧٠ جي اڌين وري ملائي ڀارڻ جي اثردار ٿيڻ تائين، جيڪي جايون اهڙي ڪنهن راڄيه جي وڌان سڀا ۾ انوسوچت جن جاتين لاءِ محفوظ رکيون وينديون آهي -

(اَ) جيڪڏهن سنوڌان (سڌارو ستونجاهه) ائڪٽ، ١٩٨٧ جي لاڳو ٿيڻ جي تاريخ تي اهڙي راڄيه جي موجود وڌان سڀا ۾ (جنهن کي هن فقري ۾ هن کانپوءِ موجود وڌان سڀا چيو ويو آهي) سڀ جايون انوسوچت جن جاتين جي ميمبرن دواران

پريل آهن تہ هڪ جاءِ ڪي چڏي سڀ جاپون ٿينديون؛ ۽

(ب) ڪنهن بہ ٻيءَ حالت ۾ اوتريون جايون ٿينديوں جن جي سنکيا جو پرماڻ، جاين جي ڪل سنکيا جي ان پرماڻ کان گهٽ نہ ٿيندو جيڪو موجود وڌان سڀا ۾ انوسوچت جن جاتين جي ميمبرن جي (مٿي ڄيل تاريخ تي جئن موجود) سنکيا جو پرماڻ موجود وڌان سڀا ۾ جاين جي ڪل سنکيا سان آهي.

(سنوڌان (سڌارو ستونجاهہ) ائڪٽ، ١٩٨٧ قلم ٢ دواران (٣١ سيپٽمبر ١٩٨٧ کان) درج ڪيل)

(٣.ب) فقري (٣) ۾ ڄيل ڪنهن بہ ڳالهہ جي باوجود، سنہ ٢٠٠٠ کانپوءِ ڪيل پهرين جن ڳڻنا جي آڌار تي، ترپورا راڄيہ جي وڌان سڀا ۾ جاين جي سنکيا جي، انوڇيد ١٧٠ جي اڌين وري ملائي بيهارڻ جي اثردار ٿيڻ تائين جيڪي جايون اُن وڌان سڀا ۾ انوسوچت جن جاتين لاءِ محفوظ ڪيون ويندون اُهي جايون اوتريون هونديون جن جي سنکيا جو پرماڻ، جاين جي ڪل سنکيا جي اُن پرماڻ کان گهٽ نہ هوندو جيڪو موجود وڌان سڀا ۾ انوسوچت جن جاتين جي ميمبرن جي، (سنوڌان (سڌارو ٻاهتر) ١٩٩٢ جي لاڳو ٿيڻ جي تاريخ تي جئن موجود سنکيا جو پرماڻ مٿي ڄيل تاريخ تي اُن وڌان سڀا ۾ جاين جي ڪل سنکيا سان آهي.

(سنوڌان (سڌارو ٻاهتر) ائڪٽ، ١٩٩٢ جي قلم ٢ دواران (٥ ڊسمبر ١٩٩٢ کان) درج ڪيل)

(٤) آسام راڄيہ جي وڌان سڀا ۾ ڪنهن خود اَختيار ضلع لاءِ محفوظ رکيل جاين جي سنکيا اُن وڌان سڀا ۾ ڪل جاين جي سنکيا اُن ضلع جي آدمشماريءَ جي راڄيہ جي ڪل آدمشماريءَ سان پرماڻ کان گهٽ نہ ٿيندي.

(٥) آسام جي ڪنهن خود اَختيار ضلع لاءِ محفوظ رکيل جاين جي تڪن ۾ اُن ضلع کان ٻاهر واري ڪا بہ ايراضي شامل نہ ٿيندي.

(٦) ڪو بہ شخص جو آسام راڄيہ جي ڪنهن خود اَختيار ضلع جي ڪنهن اَنوسوچت جن جاتيءَ جو ميمبر نہ آهي اُهو اُن ضلع جي ڪنهن بہ تڪ مان راڄيہ جي وڌان سڀا لاءِ چونڊجڻ لاءِ لائق نہ ٿيندو.

٣٣٣. راڄين جي وڌان سڀائن ۾ اينگلو اِنڊين جاتيءَ جو عيوضيپڻو

اَنوڇيد ١٧٠ ۾ ڄيل ڪنهن بہ ڳالهہ جي باوجود، راڄيہ جو راڄيپال جي اِن رايي جو هُجي تہ راڄيہ جي وڌان سڀا ۾ اَينگلو اِنڊين جاتيءَ ڪي عيوضيپڻو ملڻ ضروري آهي ۽ اُن ۾ ڪافي عيوضيپڻو ڪو نہ اَٿس تہ هو وڌان سڀا ۾ اُن جاتيءَ جو هڪ ميمبر ٺاڪي سگهندو.

٣٣٤. جايون محفوظ رکڻ ۽ خاص عيوضيپڻو پنجاھ سالن کان پوءِ بند ٿيڻ

هن ڀاڱي جي اَڳ ڏنل اُپبندن ۾ ڪجھ بہ هئڻ جي باوجود-

(اَ) اَنوسُوچت جاتين ۽ اَنوسوچت جن جاتين لاءِ لوڪ سڀا ۾ ۽ راجين جي وڌان سڀائن ۾ جايون محفوظ رکڻ؛ ۽

(ب) اَئنگلو اِنڊين جاتيءَ جي لوڪ سڀا ۾ ۽ راجين جي وڌان سڀائن ۾ ٺاڦجڻ دوارا ن عيوضيپڻي،

سنبنڌي هن سنوڌان جا اُپبند هن سنوڌان جي شروعات کان پنجاھ سالن جي مُدت پوري ٿيڻ تي اَثرائتا ٿيڻ بند ٿيندا :

بشرطيڪ هن اَنوڇيد ۾ ڇيل ڪجھ بہ لوڪ سڀا ۾ يا راجيہ جي وڌان سڀا ۾ ڪنهن بہ عيوضيپڻي کي اُن وقت هستيءَ ۾ سدن يا وڌان سڀا جي حالت اَنوسار برخاست ٿيڻ تائين اَثر نہ ڪندو.

(سنوڌان (سڌارو ٻاهٺ) اَئڪٽ، ١٩٨٩ جي قلم ٢ دواران (٢٠ ڊسمبر ١٩٨٩ کان) 'چاليھ سالن' جي بدران 'پنجاھ سالن' درج ڪيل)

٣٣٥. اَنوسوچت جاتين ۽ اَنوسوچت جن جاتين جون نوڪرين ۽ عهدن لاءِ دعوائون

سنگھ جي يا ڪنهن راجيہ جي ڪاروبار سنبنڌي نوڪرين ۽ عهدن تي مقرري ڪرڻ ۾ اَنوسوچت جاتين ۽ اَنوسوچت جن جاتين جي ميمبرن جون دعوائون ڪاروبار ۾ قابل ڪاري چالو رکڻ سان موافق رهي خيال ۾ آنديون وينديون.

٣٣٦. ڪن نوڪرين ۾ اَئنگلو اِنڊين جاتيءَ لاءِ خاص پربنڌ

(١) هن سنوڌان جي شروعات کان پوءِ پهرين ٻن سالن درميان سنگھ جي ريلوي، ڪسٽم، ٽپال ۽ تار شيوائن ۾ عهدن تي اَئنگلو اِنڊين جاتيءَ جي ميمبرن جون مقرريون ١٥ آگسٽ ١٩٤٧ کان يڪدم اَڳ واري ساڳئي آڌار تي ڪيون وينديون.

پوءِ ايندڙ هر ٻن سالن جي مدت درميان اُن جاتيءَ جي ميمبرن لاءِ مٿين شيوائن ۾ محفوظ رکيل جاين جي سنکيا يڪدم اَڳ جي ٻن سالن مدت درميان هن نموني محفوظ رکيل سنکيا کان لڳ ڀڳ ڏيترو ٿي سگهي، ڏھ ٽڪا گهٽ ٿيندي :

بشرطيڪ هن سنوڌان جي شروعات کان ڏهن سالن جي پڇاڙيءَ تي اَهڙيون سڀ

محفوظگيون بند ٿينديون.

(٢) فقري (١) ۾ ڪجھ بہ اُن فقري هيٺ اَئنگلو اِنڊين جاتيءَ لاءِ محفوظ رکيل عهدن کان سواءِ يا اُنهن کان وڌيڪ عهدن تي اُن جاتيءَ جي ميمبرن جي مقرريءَ تي روڪ نہ وجهندو جي اَهڙا ميمبر ڳُڻ ۾ ٻين جاتين جي ميمبرن جي ڀيٽ ۾ مقرر ٿيڻ لائق لڳن.

٣٣٧. اَئنگلو اِنڊين جاتيءَ جي فائدي لاءِ تعليمي گرانٽ بنسبت خاص پربنڌ

هن سنوڌان جي شروعات کان پوءِ پهرين ٽن مالي سالن درميان سنگھ دوارا ۽ هرهڪ راجيہ دوارا اَئنگلو اِنڊين جاتيءَ جي فائدي لاءِ تعليم بنسبت ٣١ مارچ ١٩٤٨ تي پوري ٿيندڙ مالي سال ۾ ڏنل هيون اوتريون ساڳيون گرانٽون، ڪي بہ هُجن تہ، ڏنيون وينديون.

پوءِ ايندڙ هر ٽن سالن جي مدت درميان گرانٽون يڪدم اَڳ واري ٽن سالن جي مدت درميان گرانٽن کان ڏھ ٽڪا گھٽ ٿي سگھنديون :

بشرطيڪ هن سنوڌان جي شروعات کان ڏهن سالن جي پڇاڙيءَ تي اَهڙيون گرانٽون، جيتري قدر اُهي اَئنگلو اِنڊين جاتيءَ لاءِ خاص رعايت هُجن، بند ٿينديون :

وڌيڪ بشرطيڪ ڪنهن بہ تعليمي سنسٿا کي هن اَنوڇيد هيٺ ڪا بہ گرانٽ وٺڻ جو حق، اُن ۾ ساليانې داخلائن جا گھٽ ۾ گھٽ چاليھ ٽڪا اَئنگلو اِنڊين جاتيءَ کانسواءِ ٻين جاتين جي ميمبرن لاءِ ميسر نہ ڪيا وڃن تيستائين نہ رهندو.

٣٣٨. اَنوسوچت جاتين ۽ اَنوسوچت جن جاتين لاءِ راشٽريہ ڪميشن

(١) اَنوسوچت جاتين ۽ اَنوسوچت جن جاتين لاءِ هڪ ڪميشن هوندي جيڪا راشٽريہ اَنوسوچت جاتي ۽ اَنوسوچت جن جاتي ڪميشن جي نالي سان ڄاتي ويندي.

(٢) سنسد دوارا ان لاءِ ٺاهيل ڪنهن بہ قاعدي جي اُپبنڌن جي اَڌين رهندي، ڪميشن هڪ سڀاپتي، هڪ اُپ سڀاپتي ۽ ٻين پنجن ميمبرن سان ٺهندي ۽ اهڙيءَ ريت مقرر ڪيل سڀاپتي، اُپ سڀاپتي ۽ ٻين ميمبرن جي شيوا جا شرط، عهدي جو مدو اهو ٿيندو جيڪو راشٽرپتي قاعدي دوارا مقرر ڪري.

(٣) راشٽرپتي پنهنجيءَ صحيءَ ۽ مهر لڳل حڪم دوارا ڪميشن جي سڀاپتي، اُپ سڀاپتي ۽ ٻين ميمبرن کي مقرر ڪندو.

(۴) ڪميشن کي پنهنجو سرشتو نيمت ڪرڻ جو اختيار هوندو.

(۵) ڪميشن جو اهو فرض رهندو تہ -

(اَ) اَنوسوچت جاتين ۽ اَنوسوچت جن جاتين لاءِ هن سنوڌان يا اُن وقت لاڳو ڪنهن ٻئي قاعدي يا سرڪار جي ڪنهن حڪم جي اڌين محفوظگيءَ سان واسطيدار اُپبنڌن بابت سيني وشين جي ڇنڊ ڇاڻ ڪري ۽ اُنهن جي نگراني ڪري ۽ محفوظگيءَ سان واسطيدار اُپاون جي عمل جي ملهہ ڪٿ ڪري؛

(ب) اَنوسوچت جاتين ۽ اَنوسوچت جن جاتين کي سندن اڌڪارن ۽ محفوظگيءَ جي اُپاون کان محروم رکڻ بابت شڪايتن جي جاچ ڪري؛

(ٻ) اَنوسوچت جاتين ۽ اَنوسوچت جن جاتين جي سماجڪ ۽ آرٿڪ وڪاس جي يوجناپرڪريا ۾ ڀاڱ وٺي ۽ صلاح ڏئي ۽ سنگهہ ۽ ڪنهن راجيہ جي اڌين سندن وڪاس جي واڌاري جي ملهہ ڪٿ ڪري؛

(ڀ) محفوظگيءَ سان واسطيدار اُپاون جي عمل بابت هر سال ۽ اهڙن ٻين وقتن تي جيئن ڪميشن ٺيڪ سمجهي راشٽرپتيءَ کي رپورٽ پيش ڪري؛

(پ) اَهڙين رپورٽن ۾ اُنهن اُپاون بابت جيڪي محفوظگيءَ جي اثردار عمل لاءِ سنگهہ يا ڪنهن راجيہ دواران ڪرڻ کپن اُنهن بابت ۽ انوسوچت جاتين ۽ انوسوچت جن جاتين جي بچاءَ، ڪلياڻ ۽ سماجڪ - آرٿڪ وڪاس لاءِ اُپاون بابت سفارشون ڪري؛

(ت) اَهڙا ٻيا ڪاريہ ڪري جن جو واسطو اَنوسوچت جاتين ۽ اَنوسوچت جن جاتين جي بچاءَ، ڪلياڻ، وڪاس ۽ واڌاري سان آهي ۽ جيڪي راشٽرپتي نيم دوارا، سنسد جي ٺاهيل ڪنهن قاعدي اَڌين رهندي، کين سونپي.

(٦) اَهڙيون سڀ رپورٽون راشٽرپتي سنسد جي هرهڪ سدن اَڳيان پيش ڪرائيندو جنهن سان گڏ هڪ ياداشت بہ هوندي جنهن ۾ سنگهہ سان واسطيدار سفارشن تي ڪيل يا رٿيل ڪارروائي ۽ جيڪڏهن ڪي اَهڙيون سفارشون آهن جيڪي منظور نہ ڪيون ويون آهن تہ اُنهن جي نا منظوريءَ جا سبب، سمجهايل هوندا.

(٧) جتي اَهڙي ڪا رپورٽ يا ان جو ڪو ڀاڱ ڪنهن اَهڙي وشيہ سان واسطيدار آهي جنهن جو ڪنهن راجيہ سرڪار سان سنبنڌ آهي تہ اُن جو نقل اُن راجيہ جي راجيپال ڏانهن موڪليو ويندو جيڪو ان کي راجيہ جي وڌان منڊل اَڳيان پيش ڪرائيندو جنهن سان گڏ هڪ ياداشت بہ هوندي جنهن ۾ راجيہ سان واسطيدار سفارشن تي ڪيل يا رٿيل ڪارروائي ۽ جيڪڏهن ڪي اَهڙيون سفارشون هونديون جيڪي منظور نہ ڪيون ويون آهن تہ اُنهن جي نا منظوريءَ جا سبب، سمجهايل هوندا.

(٨) ڪميشن کي فقري (٥) پيٽي فقري (اَ) ۾ ڄاڻايل ڪنهن وشيه جي تحقيقات ڪرڻ وقت يا پيٽي فقري (ب) ۾ ڄاڻايل ڪنهن معاملي جي باري ۾ جاچ ڪرڻ وقت، خاص ڪري هيٺ ڄاڻايل وشين جي باري ۾، اُهي سڀ اختيار حاصل هوندا جيڪي معاملي تي ويچار ڪرڻ وقت سِول ڪورٽ کي آهن؛ يعنيٰ ته:-

(اَ) ڀارت جي ڪنهن به ڀاڱي مان ڪنهن به ماڻهوءَ تي سَمَن ڪڍڻ ۽ حاضر ڪرائڻ ۽ هن جي قسم نامي ۽ قسم جي آڌار تي ڪائنس پڇا ڪرڻ؛

(ب) ڪوبه دستاويز ظاهر ۽ پيش ڪرائڻ؛

(ڀ) قسم نامي تي شاهدي وٺڻ؛

(ٻ) ڪنهن ڪورٽ يا آفيس مان سرڪاري رڪارڊ يا ان جي نقل جي گُهرَ ڪرڻ؛

(ٻ) شاهدن ۽ دستاويزن جي جاچ لاءِ ڪميشن جاري ڪرڻ؛ ۽

(ت) ڪو به ٻيو وشيه جيڪو راشٽرپتي نيم دوارا مقرر ڪري.

(٩) سنگهه ۽ هرهڪ راجيه سرڪار انوسوچت جاتين ۽ اَنوسوچت جن جاتين تي اَثر ڪندڙ نيتيءَ جي سڀني اَهم وشين بابت ڪميشن سان صلاح ڪندي.

(١٠) هن اَنوڇيد ۾ اَنوسوچت جاتين ۽ اَنوسوچت جن جاتين جي نرديش جو مطلب اِهو سمجهيو ويندو ته اُن ۾ راشٽرپتي، اَنوڇيد ٣٤٠ جي فقري (١) هيٺ مقرر ٿيل ڪميشن جي رپورٽ ملڻ تي حڪم دوارا ڄاڻائي اُهي ٻيا پٺتي پيل ورگ ۽ اَئنگلو اِنڊين جاتي، اُنهن جو نرديش به اَچي وڃي ٿو.

(سنوڌان (سٺارو پنجهٺ) ائڪٽ، ١٩٩٠ جي ڪلم ٢ دوارا (١٢ مارچ ١٩٩٢ کان) درج ڪيل ۽ وري انگهه ڏنل).

٣٣٩. سنگهه جو اَنوسوچت ايراضين جي ڪاروبار ۽ اَنوسوچت جن جاتين جي ڀلائيءَ جي بابتن تي ضابطو

(١) راشٽرپتي اَنوسوچت ايراضين جي ڪاروبار ۽ راجين ۾ اَنوسوچت جن جاتين جي ڀلائيءَ بابت رپورٽ ڪرڻ لاءِ هڪ ڪميشن حڪم دوارا ڪنهن به وقت مقرر ڪري سگهندو، ۽ هن سنوڌان جي شروعات کان ڏهه سال پورا ٿيڻ تي مقرر ڪندو.

اُهو حڪم ڪميشن جو جوڙجڪ، اَختيار ۽ سرشتو صاف ڄاڻائي سگهندو ۽ راشٽرپتي ضروري يا صلاح ڀريا سمجهي اَهڙا پرسنگڪ يا اَنوسنگڪ پربنڌ اُن ۾ هوندا.

(٢) سنگهه جو عملي اَختيار راجيه کي راجيه ۾ اَنوسوچت جن جاتين جي ڀلائيءَ

لاءِ ضروري هدايت ۾ ڄاڻايل رٿون ناهڻ لاءِ ۽ عمل ۾ آڻڻ لاءِ هدايتون ڪرڻ تائين پهچندو.

٣٤٠. پٺتي پيل ورگن جون حالتون تپاسڻ لاءِ ڪميشن مقرر ڪرڻ

(١) راشٽرپتي، ڀارت جي کيتر اندر سماجڪ ۽ تعليمي طرح پٺتي پيل ورگن جي حالتن جي ۽ جيڪي تڪليفون هو ڀوڳي رهيا آهن اُنهن جي تپاس ڪرڻ لاءِ ۽ اُهي تڪليفون دور ڪرڻ ۽ هُنن جي حالت سُڌارڻ لاءِ سنگهه يا ڪنهن راجيه دوارا ڪهڙا اُپاءَ ڪرڻ گهرجن اُن باري ۾ ۽ اُن پريوجن لاءِ سنگهه يا راجيه دوارا ڪهڙيون گرانٽون ڏيڻ گهرجن ۽ ڪهڙن شرطن جي آڌين اُهي گرانٽون ڏيڻ گهرجن اُن باري ۾ سفارشون ڪرڻ لاءِ حڪم دوارا، پاڻ ٺيڪ سمجهي اُنهن شخصن جي ٺهيل، هڪ ڪميشن مقرر ڪري سگهندو، ۽ اُهو ڪميشن مقرر ڪرڻ وارو حڪم ڪميشن دوارا پيروي ڪرڻ وارو سرشتو صاف ڄاڻائيندو.

(٢) اَهڙي مقرر ٿيل ڪميشن ڪيس حوالي ٿيل بابتن ۾ تپاس ڪندي ۽ راشٽرپتيءَ کي رپورٽ پيش ڪندي، جنهن ۾ ڪيس مليل حقيقتون ڄاڻايل هونديون ۽ پاڻ ٺيڪ سمجهي اُهي سفارشون ڪيل هونديون.

(٣) راشٽرپتي ائين پيش ڪيل رپورٽ جو نقل اُن تي ڪنيل قدم جي سمجهاڻي ڏيندڙ ياداشت سان گڏ سنسد جي هرهڪ سدن آڳيان رکائيندو.

٣٤١. اَنوسوچت ڄاتيون

(١) راشٽرپتي، ڪنهن راجيه يا سنگهه کيتر بنسبت، ۽ جي راجيه آهي تہ اُن جي راجيپال سان صلاح ڪرڻ بعد عام ظاهر نامي دوارا اُهي ڄاتيون، نسل يا جن ڄاتيون يا ڄاتين، نسلن يا جن ڄاتين جا اُهي ڀاڱا يا اُنهن اَندر اُهي گروپ ڄاڻائي سگهندو جيڪي هن سنوڌان جي پريوجن لاءِ اُن راجيه يا سنگهه کيتر سنبنڌي حالت اَنوسار، اَنوسوچت ڄاتيون سمجهيون وينديون.

(٢) سنسد قاعدي دوارا فقري (١) هيٺ جاري ڪيل ظاهر نامي ۾ ڄاڻايل اَنوسوچت ڄاتين جي لسٽ ۾ ڪا بہ ڄاتي، نسل يا جن ڄاتي يا ڪنهن ڄاتيءَ، نسل يا جن ڄاتيءَ جو ڀاڱو يا اُن اَندر گروپ کي شامل ڪري يا اُن مان ڪڍي سگهندي، پر مٿي چيل آهي تنهن کان سواءِ اُن فقري هيٺ جاري ڪيل ظاهر نامي ۾ ڪنهن پوءِ جي ظاهر نامي دوارا ڦيرڦار نہ ڪئي ويندي.

۳۴۲. اَنوسوچت جن جاتيون

(۱) راشٽرپتي، ڪنهن راجيہ يا سنگهه کيتر بنسبت ۽ جي راجيہ آهي تہ اُن جي راجيپال سان صلاح ڪرڻ بعد، عام ظاهر نامي دوارا، اُهي جن جاتيون يا جن جاتي فرقا يا جن جاتين يا جن جاتي فرقن جا ڀاڱا يا اُنهن اَندر گروپ ڄاڻائي سگهندو، جيڪي هن سنوڌان جي پريوجن لاءِ اُن راجيہ يا سنگهه کيتر سنبنڌي، حالت اَنوسار، اَنوسوچت جن جاتيون سمجهيون وينديون.

(۲) سنسد قاعدي دوارا فقري (۱) هيٺ جاري ڪيل ظاهر نامي ۾ ڄاڻايل اَنوسوچت جن جاتين جي لسٽ ۾ ڪا بہ جن جاتي يا جن جاتي فرقو يا ڪنهن جاتي يا جن جاتي فرقي جو ڀاڱو يا اُن اندر گروپ کي شامل ڪري يا اُن مان ڪڍي سگهندي، پر مٿي چيل آهي تنهن ڪانسواءِ اُن فقري هيٺ جاري ڪيل ظاهر نامي ۾ ڪنهن پوءِ جي ظاهر نامي دوارا ڦيرڦار نہ ڪئي ويندي.

سرڪاري ٻولي

اَڌياءُ پهريون
سنگهہ جي ٻولي

٣٤٣. سنگهہ جي سرڪاري ٻولي

(١) سنگهہ جي سرڪاري ٻولي ديوناگري لپيءَ ۾ هِندي ٿيندي.

سنگهہ جي سرڪاري پريوجن لاءِ ڪم آڻڻ وارن انگن جو روُپ ڀارتي اَنگن جو انتر راشٽري روپ ٿيندو.

(٢) فقري (١) ۾ چيل ڪنهن بہ ڳالهہ جي باوجود، هن سنوڌان جي شروعات کان پندرهن سالن جي مدت لاءِ سنگهہ جي اُنهن سيني سرڪاري پريوجنن لاءِ انگريزي ٻولي ڪم آڻڻ چالو رکيو ويندو جن لاءِ اَهڙي شروعات کان يڪدم اَڳ اُها ڪم آندي ويندي هُئي :

بشرطيڪ اُن مدت درميان راشٽرپتي حڪم دوارا سنگهہ جي ڪنهن سرڪاري پريوجن لاءِ انگريزي ٻوليءَ سان گڏ هندي ٻولي ۽ ڀارتي انگن جي انترراشٽري روپ سان گڏ انگن جو ديوناگري روپ ڪم آڻڻ جي اَختياري ڏيئي سگهندو.

(٣) هن اَنوڇيد ۾ چيل ڪنهن بہ ڳالهہ جي باوجود سنسد قاعدي دوارا پندرهن سالن جي اُن مُدت کان پوءِ؛

(اَ) انگريزي ٻوليءَ جي، يا

(ب) ڏيوناگري روپ ۾ انگن جي،

قاعدي ۾ ڄاڻايل هجن اَهڙن پريوجنن لاءِ ڪم آڻڻ لاءِ پربنڌ ڪري سگهندي.

٣٤٤. سرڪاري ٻوليءَ بابت ڪميشن ۽ سنسد جي ڪاميٽي

(١) راشٽرپتي هن سنوڌان جي شروعات کان پنج سال پورا ٿيڻ تي ۽ تنهن کان پوءِ اَهڙي شروعات کان ڏهہ سال پورا ٿيڻ تي، حڪم دوارا هڪ ڪميشن جوڙيندو جنهن ۾ هڪ چيئرمن ۽ اَٺين اَنوسوچيءَ ۾ ڄاڻايل مختلف ٻولين جو عيوضيپڻو ڪندڙ ٻيا راشٽرپتي مقرر ڪري اُهي ميمبر هوندا ۽ اُهو حڪم ڪميشن دوارا پيروي ڪرڻ وارو سرشتو صاف ڄاڻائيندو.

(۲) ڪميشن جو فرض ٿيندو تہ راشٽرپتيءَ کي هينين بابتن جي باري ۾ سفارشون ڪري-

(اَ) سنگھ جي سرڪاري پريوجن لاءِ هندي ٻولي وڌيڪ ۽ وڌيڪ ڪم آڻڻ؛

(ب) سنگھ جي سرڪاري پريوجنن مان سڀني يا ڪن لاءِ انگريزي ٻوليءَ جي ڪم آڻڻ تي پائبنديون؛

(ٻ) اَنوڇيد ۳۴۸ ۾ ذڪر ڪيل پريوجنن مان سڀني يا ڪن لاءِ ڪم آڻڻ جي ٻولي؛

(پ) سنگھ جي هڪ يا وڌيڪ ڄاڻايل پريوجنن لاءِ ڪم آڻڻ وارو انگن جو روپ؛

(ڀ) سنگھ جي سرڪاري ٻولي ۽ سنگھ ۽ راڄيہ وچ يا هڪ راڄيہ ۽ ٻئي وچ لکپڙھ جي ٻولي ۽ اُنهن جي ڪم آڻڻ بنسبت راشٽرپتيءَ دوارا ڪميشن جي حوالي ڪيل ٻي ڪا بابت.

(۳) فقري (۲) هيٺ پنهنجون سفارشون ڪرڻ ۾ ڪميشن ڀارت جي اُديوگڪ، سڀيتڪ ۽ وگيانڪ واڌاري جو ۽ عام شيوائن بنسبت هندي نہ ڳالهائيندڙ ايراضين وارن شخصن جي نيائي دعوائن ۽ هِتن جو پورو خيال رکندي.

(۴) ٽيهن ميمبرن جي ٺهيل هڪ ڪاميٽي جوڙي ويندي جن مان ويهہ لوڪ سڀا جا ميمبر ٿيندا ۽ ڏھ راڄيہ سڀا جا ميمبر ٿيندا ۽ اُنهن جي چونڊ سلسليوار لوڪ سڀا ۽ راڄيہ سڀا جا ميمبر هڪ منتقل ووٽ ذريعي يا اَنداز عيوضيپڻي جي سرشتي موجب ڪندا.

(۵) ڪاميٽيءَ جو فرض ٿيندو تہ فقري (۱) هيٺ جوڙيل ڪميشن جون سفارشون تپاسي ۽ اُنهن تي پنهنجو رايو راشٽرپتيءَ کي رپورٽ ڪري.

(٦) اَنوڇيد ۳۴۳ ۾ چيل ڪنهن بہ ڳالھ جي باوجود، راشٽرپتي فقري (۵) ۾ نرديش ڪيل رپورٽ تي ويچار ڪرڻ بعد، اُن سڄي رپورٽ يا اُن جي ڪنهن ڀاڱي پرماڻي هدايتون جاري ڪري سگھندو.

اَڌياءُ ٻيون

پرادیشڪ ٻوليون

۳۴۵. راڄيہ جي سرڪاري ٻولي يا ٻوليون

اَنوڇيد ۳۴٦ ۽ ۳۴۷ جي اُپبنڌن جي اَڌين، راڄيہ جو وڌان منڊل قاعدي دوارا

راڄيہ ۾ ڪم ايندڙ ڪا بہ هڪ يا وڌيڪ ٻوليون يا هندي ان راڄيہ جي سڀني يا ڪن سرڪاري پريوجنن لاءِ ڪم آڻڻ جي ٻوليءَ طور اَختيار ڪري سگهندو؛

بشرطيڪ راڄيہ جو وڌان منڊل قاعدي دواران ٻيو پربند ڪري ڇيستائين، راڄيہ اندر اُنهن سرڪاري پريوجنن لاءِ انگريزي ٻولي ڪم آڻڻ چالو رهندي جن لاءِ هن سنوڌان جي شروعات کان يڪدم اَڳ اُها ڪم آندي ويندي هُئي.

٣٤٦. هڪ راڄيہ ۽ ٻئي وچ يا راڄيہ ۽ سنگھ وچ لکپڙھ لاءِ سرڪاري ٻولي

سنگھ ۾ سرڪاري پريوجنن لاءِ ڪم آڻڻ لاءِ اُن وقت تسليم ٿيل ٻولي هڪ راڄيہ ۽ ٻئي وچ ۽ راڄيہ ۽ سنگھ وچ لکپڙھ لاءِ سرڪاري ٻولي ٿيندي:

بشرطيڪ جي ٻہ يا وڌيڪ راڄيہ قبول ٿين تہ اُنهن راڄين وچ لکپڙھ لاءِ هندي ٻولي سرڪاري ٻولي ٿئي تہ اُها ٻولي اَهڙي لکپڙھ لاءِ ڪم آڻي سگهبي.

٣٤٧. راڄيہ جي آدمشماريءَ جو هڪ حصو ڳالهائيندو هجي اُن ٻوليءَ سنبنڌي خاص پربند

اُن خيال کان گُهر ٿيڻ تي راشٽرپتي، جي ڪيس خاطري ٿئي تہ راڄيہ جي آدمشماريءَ جي چڱي چوکي پرماڻ جي مرضي آهي تہ پاڻ ڳالهائيندا هجن اَهڙي ڪا ٻولي راڄيہ دواران تسليم ٿئي، تہ هو هدايت ڪري سگهندو تہ اَهڙي ٻولي بہ اُن راڄيہ ڀر ۾ يا اُن جي ڪنهن ڀاڱي ۾ پاڻ چاٿائي اُن پريوجن لاءِ سرڪاري طرح تسليم ڪئي وڃي.

اَڌياءُ ٽيون

سپريم ڪورٽ، هاءِ ڪورٽن وغيرہ جي ٻولي

٣٤٨. سپريم ڪورٽ ۾ ۽ هاءِ ڪورٽن ۾ ۽ ائڪٽن، بلن وغيرہ لاءِ ڪم آڻڻ جي ٻولي

(١) هن ڀاڱ جي اَڳ ڏنل اُپبنڌن ۾ چيل ڪنهن بہ ڳالھ جي باوجود، جيستائين سنسد قاعدي دواران ٻيو پربند ڪري-

(اَ) سپريم ڪورٽ ۾ ۽ هرهڪ هاءِ ڪورٽ ۾ سڀ ڪارروائي انگريزي ٻوليءَ ۾ ٿيندي؛

(ب) (i) سنسد جي ٻنهي مان ڪنهن سدن ۾ يا راڄيہ جي وڌان منڊل جي سدن يا ٻنهي مان ڪنهن سدن ۾ داخل ڪرڻ وارن سڀني بلن يا اُنهن ۾ آڻڻ جا سُڌارا،

(ii) سنسد يا راڄيہ وڌان منڊل دواران پاس ڪيل سڀني ائڪٽن ۽ راشٽرپتيءَ يا راڄيہ جي راڄيپال دواران جاري ڪيل سڀني آرڊيننسن ؛ ۽

(iii) هن سنوڌان هيٺ يا سنسد يا راڄيہ وڌان منڊل دواران ٺاهيل ڪنهن قاعدي هيٺ جاري ڪيل سڀني حڪمن، نيمن، ونيمن ۽ پيٽي قاعدن

جا تسليم ٿيل مضمون انگريزي ٻوليءَ ۾ ٿيندا.

(٢) فقري (١) جي پيٽي فقري (اَ) ۾ چيل ڪنهن بہ ڳالھ جي باوجود، راڄيہ جو راڄيپال، راشٽرپتيءَ جي اَڳواٽ منظوريءَ سان، اُن راڄيہ ۾ پنهنجي مکيہ اِستان واريءَ هاءِ ڪورٽ ۾ ڪارروائيءَ ۾ هندي ٻولي يا راڄيہ جي سرڪاري پريوجن لاءِ ڪم ايندڙ ٻي ڪا ٻولي ڪم آڻڻ جي اَختياري ڏيئي سگهندو :

بشرطيڪ هن فقري ۾ چيل ڪجھ بہ اَهڙيءَ هاءِ ڪورٽ جي پاس ٿيل يا ڪيل ڪنهن فتوا، ڊڪري يا حڪم سان لاڳو نہ ٿيندو.

(٣) فقري (١) جي پيٽي فقري (ب) ۾ چيل ڪنهن بہ ڳالھ جي باوجود، جتي راڄيہ جي وڌان منڊل انگريزي ٻوليءَ کانسواءِ ٻي ڪا ٻولي راڄيہ جي وڌان منڊل ۾ داخل ٿيل بلن يا اُن دواران پاس ڪيل ائڪٽن يا راڄيہ جي راڄيپال دواران جاري ڪيل آرڊيننسن ۾ يا اُن پيٽي فقري جي پئرا (iii) ۾ نرديش ڪيل ڪنهن حڪم، نيم، ونيم يا پيٽي قاعدي ۾ ڪم آڻڻ لاءِ طئہ ڪئي هجي، اُتي راڄيہ جي راڄيپال جي اَختياريءَ هيٺ اُن راڄيہ جي سرڪاري گزيٽ ۾ پرسڌ ٿيل اُن جو اَنگريزيءَ ۾ ترجمو هن اَنوڇيد هيٺ اُن جو انگريزي ٻوليءَ ۾ تسليم ٿيل مضمون سمجھيو ويندو.

٣٤٩. ٻوليءَ سنبنڌي ڪي قاعدا پاس ڪرڻ لاءِ خاص سرشتو

هن سنوڌان جي شروعات کان پنڌرهن سالن جي مُدت درميان، اَنوڇيد ٣٤٨ جي فقري (١) ۾ ذڪر ڪيل پريوجنن مان ڪنهن لاءِ ڪم آڻڻ جي ٻوليءَ جو پربنڌ ڪندڙ ڪو بل يا سڌارو سنسد جي ڪنهن بہ سدن ۾ راشٽرپتيءَ جي اَڳواٽ منظوريءَ کانسواءِ داخل ڪيو يا آندو نہ ويندو، ۽ راشٽرپتي اَهڙو ڪو بل داخل ڪرڻ يا سُڌارو آڻڻ لاءِ پنهنجي منظوري اَنوڇيد ٣٤٤ جي فقري (١) هيٺ جوڙيل ڪميشن جون سفارشون ۽

اُن اَنوڇيد جي فقري (۴) هيٺ جوڙيل ڪاميٽيءَ جي رپورٽ ويچار ۾ آڻڻ ڪان پوءِ ٿي ڏيندو.

اَڌياءُ چوٿون
خاص هدايتون

٣٥٠. شڪايتون دور ڪرڻ لاءِ عريضين ۾ ڪم آڻڻ جي ٻولي

هرڪو شخص ڪنهن بہ شڪايت دور ڪرڻ لاءِ سنگھ يا راڄيہ جي ڪنهن بہ عملدار يا اَختياريءَ کي سنگھ ۾ يا راڄيہ ۾، حالت اَنوسار، ڪم ايندڙ ٻولين مان ڪنهن ۾ بہ عريضي پيش ڪرڻ جو حقدار ٿيندو.

٣٥٠.اَلف. اِبتدائي منزل تي مادري ٻوليءَ ۾ تعليم لاءِ سهوليتون

هرڪ راڄيہ جو ۽ راڄيہ اندر هرڪ مڪاني اَختياريءَ جو اُدم ٿيندو تہ ڀاشائي ٿورائيءَ وارن گروپن جي ٻارن کي تعليم جي اِبتدائي منزل تي مادري ٻوليءَ ۾ تعليم لاءِ ڪافي سهوليتن جو پربند ڪري، ۽ جو پربند ٿئي تنهن اَهڙين سهوليتن جي خاطري ڪرڻ لاءِ راشٽرپتي ڪنهن راڄيہ کي پاڻ ضروري يا واجبي سمجهي اَهڙيون هدايتون جاري ڪري سگهندو.

٣٥٠.ب. ڀاشائي ٿورائيءَ وارن لاءِ خاص عملدار

(١) ڀاشائي ٿورائيءَ وارن لاءِ خاص عملدار ٿيندو جنهن کي راشٽرپتي مقرر ڪندو.

(٢) خاص عملدار جو فرض ٿيندو تہ هن سنوڌان هيٺ ڀاشائي ٿورائيءَ وارن لاءِ پربند ٿيل بچاون سنبنڌي سڀني بابتون تپاسي ۽ راشٽرپتي هدايت ڪري اَهڙن عرصن جي وٿيءَ تي راشٽرپتيءَ کي اُنهن بابتن تي رپورٽ ڪري، ۽ راشٽرپتي اَهڙيون سڀ رپورٽون سنسد جي هر سدن اَڳيان رکائيندو ۽ واسطيدار راڄين جي سرڪارين کي موڪلرائيندو.

٣٥١. هندي ٻوليءَ جي واڌاري لاءِ هدايت

سنگھ جو فرض ٿيندو تہ هندي ٻوليءَ جي ڦهلاءُ کي زور وٺائي، اُن جو واڌارو ڪري جيئن اُها ڀارت جي مِلي جُلي سڀيتا جي سڀني جُزن جي اظهار لاءِ ذريعي طور

ڪم ڏئي ۽ اُن جي پاءَ سان دست اَندازي ڪرڻ ڪانسواءِ هندستانيءَ ۾ ۽ اَٿين اَنوسوچيءَ ۾ جاڳايل ڀارت جي ٻين ٻولين ۾ ڪم ايندڙ روُپ، عبارت ۽ محاورن کي جذب ڪري ۽ اُنجي شبد ڀنڊار لاءِ جتي بہ ضروري يا صلاح ڀريو هجي اُتي مکيہ طرح سنسڪرت ۽ ٻئين نمبر ۾، ٻين ٻولين جا لفظ کڻي اُنکي مالا مال ڪرڻ جو رستو ڪري.

مشڪل حالت بابت پربنڌ

٣٥٢. مشڪل حالت جو اعلان

(١) جي راشٽرپتيءَ کي خاطري ٿئي تہ گنڀير مشڪل حالت آهي جنهن جي ڪري ڀارت جي يا اُن جي ڪيتر جي ڪنهن ڀاڱي جي سلامتي، لڙائيءَ يا ٻاهرئين حملي يا هٿيار بند بلوي ڪري، خطري ۾ آهي، تہ هو اَعلان دواران سڄي ڀارت لاءِ يا اُن جي ڪيتر جي اَهڙي ڀاڱي لاءِ جيڪو اَعلان ۾ ڄاڻايل هجي ، اُن مطلب جي پڌرائي ڪري سگهندو.

سمجهاڻي - مشڪل حالت جو اَهڙو اَعلان، جنهن ۾ اِها پڌرائي ڪئي وڃي تہ ڀارت يا اُن جي ڪنهن ڀاڱي جي سلامتيءَ کي لڙائيءَ يا ٻاهرئين حملي يا هٿيار بند بلوي جو خطرو آهي، لڙائي يا اَهڙو ڪو حملو يا بلوو سچ پچ ٿيڻ کان اَڳ ٿي سگهندو، جي راشٽرپتيءَ کي خاطري ٿئي تہ اُن جي ٿيڻ جو خطرو تمام نزديڪ آهي.

(٢) فقري (١) هيٺ جاري ڪيل اَعلان ۾ پوءِ جي اَعلان دواران ڦيرقار ڪري يا اُن کي واپس ورتي سگهبو.

(٣) راشٽرپتي فقري (١) هيٺ ڪو اَعلان يا اَهڙي اَعلان ۾ ڦيرقار ڪندڙ اعلان تيستائين نہ جاري ڪندو جيستائين سنگهہ جي منتري پريشد (يعنيٰ تہ اَنوڇيد ٧٥ هيٺ مقرر ڪيل پردان منتري ۽ ٻين ڪئبينيٽ درجي جي منترين جي تعيل پريشد) جو فيصلو تہ اَهڙو اَعلان جاري ڪيو وڃي، ڪيس لکيت ۾ ڄاڻايو ويو هُجي.

(٤) هن اَنوڇيد هيٺ جاري ڪيل هرڪو اَعلان سنسد جي هرهڪ سدن اَڳيان رکيو ويندو ۽، سواءِ تہ اُهو اَڳئين اَعلان کي واپس وٺندڙ اَعلان هُجي، هڪ مهنو گذرڻ تي عمل ۾ رهڻ بند ٿيندو، اُن مدت پوري ٿيڻ کان اَڳہ سنسد جي ٻنهي سدنن جي ٺهراءَ دواران اُهو بحال نہ ڪيو ويو هُجي تہ:

بشرطيڪ جي اَهڙو ڪو اَعلان جو (اَڳئين اَعلان کي واپس وٺندڙ نہ آهي) اَهڙي وقت جاري ٿيو هجي جڏهن لوڪ سڀا برخاست ڪئي ويئي آهي، يا هن فقري ۾ نرديش ڪيل هڪ مهني جي مُدت درميان لوڪ سڀا برخاست ٿئي، ۽ جي راجيہ سڀا دواران اَعلان کي بحال ڪندڙ ٺهراءُ پاس ڪيو ويو آهي، پر اُها مُدت پوري ٿيڻ کان اَڳہ لوڪ سڀا دواران اَهڙي اَعلان بنسبت ڪو ٺهراءُ پاس نہ ٿيو آهي، تہ لوڪ سڀا جي نئين

سر جڙڻ کان پوءِ پهرين بئٺک ٿيڻ جي تاريخ کان ڇهه ڏينهن گذرڻ تي اَعلان عمل ۾ رهڻ بند ٿيندو، ڇهن ڏينهن جي اُها مُدت پوري ٿيڻ کان اَڳ لوڪ سڀا دوارا پڻ اَعلان کي بحال ڪرڻ جو ٺهراءُ پاس نہ ڪيو ويو هُجي تہ.

(۵) اِئين بحال ٿيل اَعلان، واپس نہ ورتو وڃي تہ فقري (۴) هيٺ اَعلان بحال ڪندڙ ٺهرائن مان بيون پاس ٿيڻ جي تاريخ کان ڇهن مهنن جي مُدت پوري ٿيڻ تي عمل ۾ رهڻ بند ٿيندو:

بشرطيڪ جي ۽ جيترا ڀيرا اُهو اَعلان عمل ۾ چالو رهڻ جي بحاليءَ جو ٺهراءُ سنسد جي ٻنهي سدنن دوارا پاس ٿئي تہ اوترا ڀيرا اَعلان، واپس نہ ورتو وڃي تہ هن فقري هيٺ جنهن تاريخ تي اُهو ٻيءَ حالت ۾ عمل ۾ رهڻ بند ٿئي ها اُن کان ڇهن مهنن جي ٻيءَ مُدت لاءِ عمل ۾ چالو رهندو؛

وڌيڪ بشرطيڪ جي لوڪ سڀا جي برخاستگي ڇهن مهنن جي اَهڙيءَ ڪنهن مُدت درميان ٿئي ۽ راجيہ سڀا دوارا اُن اعلان جو عمل ۾ چالو رهڻ جي بحاليءَ جو ٺهراءُ پاس ٿيو آهي پر اُن مُدت درميان لوڪ سڀا دوارا اُهو اَعلان چالو رهڻ بنسبت ڪو ٺهراءُ پاس نہ ٿيو آهي، تہ لوڪ سڀا جي نئين سر جُڙڻ کانپوءِ پهرين بئٺک ٿيڻ جي تاريخ کان ڇهه ڏينهن گذرڻ تي اَعلان عمل ۾ رهڻ بند ٿيندو، ڇهن ڏينهن جي اُها مُدت پوري ٿيڻ کان اَڳ لوڪ سڀا دوارا پڻ اَعلان کي بحال ڪرڻ جو ٺهراءُ نہ پاس ڪيو ويو هُجي تہ.

(٦) فقري (۴) ۽ (۵) جي پريوجن لاءِ سنسد جي هرهڪ سدن دوارا ٺهراءُ فقط اُن سدن جي ڪل ميمبرن جي گهٽائيءَ دوارا ۽ اُن سدن جي حاضر ۽ ووٽ ڪندڙ ميمبرن جي ٻہ ڀاڱي ٽي کان گهٽ نہ اَهڙي گهٽائيءَ دوارا پاس ڪري سگهبو.

(٧) مٿين فقرن ۾ چيل ڪجھ بہ هُئڻ جي باوجود، جي لوڪ سڀا فقري (١) هيٺ جاري ڪيل اَعلان يا اَهڙي اَعلان ۾ قيرقار ڪندڙ اَعلان نا بحال يا حالت اَنوسار اُنجو عمل ۾ چالو رهڻ نابحال ڪرڻ جو ٺهراءُ پاس ڪري تہ راشٽرپتي اَعلان واپس وٺندو.

(٨) فقري (١) هيٺ جاري ڪيل اَعلان يا اَهڙي اَعلان ۾ قيرقار ڪندڙ اَعلان، نابحال ڪرڻ يا، حالت اَنوسار، اُنجي عمل ۾ چالو رهڻ کي نابحال ڪرڻ جو ٺهراءُ آڻڻ لاءِ پنهنجي اِرادي جو نوٽيس لوڪ سڀا جي ميمبرن جي سنکيا جي گهٽ ۾ گهٽ ڏهين ڀاڱي دوارا صحيح ڪيل لکيت ۾ -

(اَ) جي سدن اِجلاس ۾ آهي تہ اسپيڪر کي؛ يا

(ب) جي سدن اِجلاس ۾ نہ آهي تہ راشٽرپتيءَ کي، ڏنو ويو هجي تہ اَهڙي ٺهراءَ تي ويچار ڪرڻ جي پريوجن لاءِ سدن جي خاص بئٺک اِسپيڪر يا حالت اَنوسار،

راشٽرپتيءَ کي اهڙو نوٽيس ملڻ جي تاريخ کان چوڏهن ڏينهن جي اندر ڪئي ويندي.

(۹) هن اُنوچيد دوارن راشٽرپتيءَ کي بخشيل اختيار ۾ لڙائي يا ٻاهرين حملي يا هٿيار بند بلوي يا لڙائي يا ٻاهرين حملي يا هٿيار بند بلوي جي تمام نزديڪ هئڻ جي خطري هئڻ جي جدا جدا سببن ڪري جدا جدا اعلان جاري ڪرڻ جو اختيار اچي وڃي ٿو، چاهي راشٽرپتيءَ فقري (۱) هيٺ اڳ ڪو اعلان جاري ڪيو هجي يا نه ۽ اهڙو اعلان عمل ۾ هجي يا نه.

۳۵۳. مشڪل حالت جي اعلان جو اثر

جيستائين مشڪل حالت جو اعلان عمل ۾ هجي تيستائين-

(اَ) هن سنوڌان ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، سنگهه جو ڪاروباري اختيار ڪنهن به راڄيه کي انهيءَ جو ڪاروباري اختيار ڪهڙي نموني استعمال ڪيو وڃي تنهن بابت هدايتون ڏيڻ تائين پهچندو.

(ب) سنسد جي ڪنهن به وشيه بنسبت قاعدا ٺاهڻ جي اختيار ۾ اُن وشيه بنسبت سنگهه کي يا سنگهه جي عملدارن ۽ اختيارين کي اختيار بخشڻ ۽ مٿن فرض مڙهڻ يا اختيار بخشڻ ۽ فرض مڙهڻ جو اختيار ڏيڻ جا قاعدا ٺاهڻ جو اختيار اچي ويندو، باوجود اِن جي ته اُهو وشيه اهڙو آهي جو سنگهه لسٽ ۾ شمار ڪيل نه آهي :

بشرطيڪ جتي مشڪل حالت جو اعلان ڀارت جي ڪيتر جي فقط ڪنهن ڀاڱي ۾ عمل ۾ هجي اُتي -

(i) فقري (اَ) هيٺ سنگهه جو هدايتون ڏيڻ جو ڪاروباري اختيار، ۽

(ii) فقري (ب) هيٺ سنسد جو قاعدا ٺاهڻ جو اختيار،

جنهن راڄيه يا جنهن جي ڀاڱي ۾ مشڪل حالت جو اعلان عمل ۾ آهي اُن کانسواءِ ٻئي ڪنهن راڄيه تائين به پهچندو، جي ۽ جيتري قدر ڀارت يا اُن جي ڪيتر جي ڪنهن ڀاڱي جي سلامتيءَ کي ڀارت جي ڪيتر جي جنهن ڀاڱي ۾ مشڪل حالت جو اعلان عمل ۾ آهي، اُن ۾ يا اُن سنبنڌي سرگرمين دوارن خطرو آهي.

۳۵۴. مشڪل حالت جو اعلان عمل ۾ هجي تيسين آمدنيءَ جي ورڇ سنبنڌي پربنڌن جو لاڳو هئڻ

(۱) مشڪل حالت جو اعلان عمل ۾ هجي تڏهن راشٽرپتي حڪم دوارن هدايت ڪري سگهندو ته اُن حڪم ۾ ڄاڻايل مُدت لاءِ جا ڪنهن به حالت ۾ جنهن مالي سال

۾ اَهڙو اَعلان عمل ۾ رهڻ بند ٿئي تنهن جي پوري ٿيڻ کان ٻاهر نہ وڃي، اَنوڇيد ٢٦٨ کان ٢٧٩ جا سڀ يا اُنهن مان ڪي اُپٻنڌ هو نيڪ سمجهي اَهڙن اَپوادن يا ڦيرڦارين جي اَڏين اَثرائتا ٿيندا.

(٢) فقري (١) هيٺ ڪيل هرڪو حڪم ڪرڻ کان پوءِ ٿي سگهي اوترو جلد، سنسد جي هرهڪ سدن اَڳيان رکيو ويندو.

٣٥٥. ٻاهرين حملي ۽ اندروني وڳوڙ کان راڄين جو بچاءُ ڪرڻ جو سنگهه جو فرض

سنگهه جو فرض ٿيندو تہ هرڪنهن راڄيہ جو ٻاهرئين حملي ۽ اندروني وڳوڙ کان بچاءُ ڪري ۽ خاطري ڪري تہ هرڪنهن راڄيہ جي سرڪار هن سنوڌان جي اُپٻنڌن پرماڻي هلائي وڃي ٿي.

٣٥٦. راڄين ۾ سنوڌانڪ تنتر ناڪام پوڻ جي حالت ۾ پرٻنڌ

(١) راشٽرپتيءَ کي جي راڄيہ جي راڄيپال جي رپورٽ ملڻ تي يا ٻئي نموني خاطري ٿئي تہ اَهڙي حالت پيدا ٿي آهي جنهن ۾ راڄيہ جي سرڪار هن سنوڌان جي اُپٻنڌن پرماڻي هلائي نٿي سگهجي، تہ راشٽرپتي اَعلان دوارا-

(اَ) راڄيہ سرڪار جا سڀ ڪرتب يا اُنهن مان ڪي، ۽ راڄيپال جي يا راڄيہ جي وڌان منڊل کانسواءِ راڄيہ جي ڪنهن سنسٿا يا اَختياريءَ جي حوالي ڪيل يا اُنهن جي اِستعمال ڪرڻ جوڳا سڀ اَختيار يا اُنهن مان ڪي، پاڻ کڻي سگهندو؛

(ب) ظاهر ڪري سگهندو تہ راڄيہ جي وڌان منڊل جا اَختيار سنسد دوارا يا اُنجي اَختياريءَ هيٺ اِستعمال ڪرڻ جوڳا ٿيندا؛

(پ) اَعلان جي اُديشن کي اَثرائتو ڪرڻ لاءِ راشٽرپتيءَ کي ضروري يا صلاح پريا لڳن اَهڙا پرسنگڪ ۽ پريڻامڪ پرٻنڌ، راڄيہ ۾ ڪنهن سنسٿا يا اَختياريءَ سنٻنڌي هن سنوڌان جي اُپٻنڌن جي عمل کي سڄو يا ٿورو موقوف رکڻ جي پرٻنڌن سميت ڪري سگهندو :

بشرطيڪ هن فقري ۾ ڄيل ڪجهہ بہ راشٽرپتيءَ کي اَهڙي اَختياري نہ ڏيندو تہ هاءِ ڪورٽ جي حوالي ڪيل يا اِستعمال ڪرڻ جوڳن اَختيارن مان ڪي پاڻ کڻي وٺي، يا هاءِ ڪورٽن سنٻنڌي هن سنوڌان جي ڪنهن اُپٻنڌ جي عمل کي سڄو يا ٿورو موقوف رکي.

(٢) اَهڙو ڪو اَعلان پوءِ جي اَعلان دواران واپس وٺي يا اُن ۾ ڦيرڦار ڪري سگهبو.

(٣) هن اَنوڇيد هيٺ هرڪو اَعلان سنسد جي هرهڪ سدن اَڳيان رکيو ويندو ۽ سواءِ تہ اُهو اَڳئين اَعلان کي واپس وٺندڙ اَعلان هجي، ہ مهنا گذرڻ تي عمل ۾ رهڻ بند ٿيندو، سنسد جي ٻنهي سدنن جي ٺهراءَ دواران اُهو بحال نہ ڪيو ويو هجي تہ:

بشرطيڪ جي اَهڙو ڪو اعلان (جو اَڳئين اَعلان کي واپس وٺندڙ نہ آهي) اَهڙي وقت جاري ٿيو هجي جڏهن لوڪ سڀا برخاست ڪئي ويئي آهي، يا هن فقري ۾ نرديش ڪيل ٻن مهنن جي مدت درميان لوڪ سڀا برخاست ٿئي ۽ جي راجيہ سڀا دواران اَعلان کي بحال ڪندڙ ٺهراءُ پاس ڪيو ويو آهي، پر اُن مُدت جي پوري ٿيڻ کان اَڳ لوڪ سڀا دواران اَهڙي اَعلان بنسبت ڪو ٺهراءُ پاس نہ ٿيو آهي، تہ لوڪ سڀا جي نئين سر جُڙڻ کان پوءِ پهرين ٻئنڪ ٿيڻ جي تاريخ کان ٽيهہ ڏينهن گذرڻ تي اَعلان جو عمل ۾ رهڻ بند ٿيندو، تيهن ڏينهن جي اُها مُدت پوري ٿيڻ کان اَڳ لوڪ سڀا دواران پڻ اَعلان کي بحال ڪرڻ جو ٺهراءُ پاس نہ ڪيو ويو هجي تہ.

(٤) اِئين بحال ٿيل اَعلان، واپس نہ ورتو وڃي تہ اَعلان جي جاري ٿيڻ جي تاريخ کان ڇهن مهنن جي مُدت پوري ٿيڻ تي عمل ۾ رهڻ بند ٿيندو :

بشرطيڪ جي ۽ جيترا ڀيرا اَهڙو اَعلان عمل ۾ چالو رهڻ جي بحاليءَ جو ٺهراءُ سنسد جي ٻنهي سدنن دواران پاس ٿئي تہ اوترا ڀيرا اَعلان، واپس نہ ورتو وڃي تہ، هن فقري هيٺ جنهن تاريخ تي اُهو ٻيءَ حالت ۾ عمل ۾ رهڻ بند ٿئي ها، اُن کان ڇهن مهنن جي ٻيءَ مُدت لاءِ چالو رهندو، پر اَهڙو ڪو اَعلان ڪنهن بہ حالت ۾ ٽن سالن کان وڌيڪ عمل ۾ نہ رهندو :

وڌيڪ بشرطيڪ جي لوڪ سڀا جي برخاستگي ڇهن مهنن جي اَهڙيءَ ڪنهن مُدت درميان ٿئي ۽ راجيہ سڀا دواران اُن اَعلان جو عمل ۾ چالو رهڻ جي بحاليءَ جو ٺهراءُ پاس ٿيو آهي پر اُن مدت درميان لوڪ سڀا دواران اُهو اَعلان چالو رهڻ بنسبت ڪو ٺهراءُ پاس نہ ٿيو آهي، تہ لوڪ سڀا جي نئين سر جُڙڻ کان پوءِ پهرين ٻئنڪ ٿيڻ جي تاريخ کان ٽيهہ ڏينهن گذرڻ تي اَعلان عمل ۾ رهڻ بند ٿيندو، تيهن ڏينهن جي اُها مُدت پوري ٿيڻ کان اَڳ لوڪ سڀا دواران پڻ اَعلان کي بحال ڪرڻ جو ٺهراءُ نہ پاس ڪيو ويو هجي تہ :

بشرطيڪ ان جي بہ تہ پنجاب راجيہ بابت تاريخ ١١ مئي ١٩٨٧ع تي فقري ا هيٺ ڪيل اعلان جي حالت ۾ هن فقري جي پهرئين پرنتوڪ ۾ 'ٽن سالن' لاءِ ڪيل نرديش جو اَئين مطلب ڪڍيو ويندو تہ ڇڻ اهو 'پنج سال' لاءِ نرديش آهي.

(سنوڌان (سڌارو چوهٺ) ائڪٽ، ۱۹۹۰ جي قلم ۲ دوارا (۱٦ اپريل ۱۹۹۰ کان) درج ڪيل)

(سنوڌان (سڌارو سٺهٺ) ائڪٽ، ۱۹۹۰ جي قلم ۲ دوارا (۴ آڪٽومبر ۱۹۹۰ کان) سڌاريل)

(سنوڌان (سڌارو اَٺهٺ) اَئڪٽ، ۱۹۹۱ جي قلم ۲ دوارا (۱۲ مارچ ۱۹۹۱ کان) سڌاريل)

(۵) فقري (۴) ۾ چيل ڪجهه به هئڻ جي باوجود، فقري (۳) هيٺ بحال ٿيل اَعلان جي جاري ٿيڻ جي تاريخ کان هڪ سال پورو ٿيڻ کان وڌيڪ ڪنهن مُدت لاءِ اُهو اَعلان عمل ۾ چالو رهڻ بنسبت نهراءُ سنسد جي ڪنهن سدن دوارا پاس نہ ڪيو ويندو جيستائين-

(اَ) اَهڙو نهراءُ پاس ڪرڻ وقت مشڪل حالت جو اَعلان سڄي ڀارت ۾ يا، حالت اَنوسار سڄي راڄيہ يا اُن جي ڪنهن ڀاڱي ۾ عمل ۾ هجي، ۽

(ب) چونڊ ڪميشن اَهڙو پرماڻ پتر ڏئي تہ فقري (۳) هيٺ بحال ٿيل اَعلان جو عمل اَهڙي نهراءُ ۾ ڄاڻايل مُدت درميان چالو رهڻ واسطيدار راڄيہ جي وڌان سڀا لاءِ عام چونڊون ڪرڻ ۾ تڪليفن سبب ضروري آهي؛

بشرطيڪ هن فقري ۾ چيل ڪا بہ ڳالهہ پنجاب راڄيہ جي باري ۾ فقري (۱) جي اڏين، ۱۱ مئيءَ ۱۹۸۷ع تي ڪيل اعلان سان لاڳو نہ پوندي.

(سنوڌان (سڌارو چوهٺ) اَئڪٽ، ۱۹۹۰ جي قلم ۲ دوارا (۱٦ اَپريل ۱۹۹۰ کان) درج ڪيل)

۳۵۷. اَنوڇيد ۳۵٦ هيٺ جاري ڪيل اَعلان هيٺ قانون سازيءَ جي اَختيارن جو اِستعمال

(۱) اَنوڇيد ۳۵٦ جي فقري (۱) هيٺ جاري ڪيل اَعلان دوارا اِئين ظاهر ڪيو ويو هجي تہ راڄيہ جي وڌان منڊل جا اَختيار سنسد دوارا يا اُن جي اَختياريءَ هيٺ اِستعمال ڪرڻ جوڳا ٿيندا، تہ-

(اَ) سنسد لاءِ جائز ٿيندو تہ راشٽرپتيءَ کي راڄيہ جي وڌان منڊل جو قاعدا ٺاهڻ جو اَختيار بخشي ۽ راشٽرپتيءَ کي اَختياري ڏئي تہ، پاڻ وجهڻ نيڪ سمجهي اُنهن شرطن جي اَڏين، اِئين بخشيل اَختيار، هن خيال کان پاڻ جاڻائي اهڙي ٻي اَختياريءَ کي سؤنپي؛

(ب) سنسد لاءِ يا راشٽرپتيءَ يا پيٺي فقري (اَ) هيٺ جنهن جي حوالي اَهڙو قاعدو ٺاهڻ جو اَختيار ڪيو ويو هجي اَهڙي ٻيءَ اَختياريءَ لاءِ جائز ٿيندو تہ اَهڙا قاعدا ٺاهي جي سنگهہ يا اُن جي عملدارن ۽ اَختيارين کي اَختيار بخشين ۽ فرض مڙهين يا اَختيار بخشڻ ۽ فرض مڙهڻ جي اَختياري ڏين؛

(ب) راشٽرپتيءَ لاءِ جائز ٿيندو تہ، لوڪ سڀا اَجلاس ۾ نہ هجي تڏهن راڄيہ جي سنچت نڌيءَ مان سنسد دوارا آهڙو خرچ منظور ٿيڻ تائين، خرچ جي اَختياري ڏئي.

(٢) سنسد يا راشٽرپتيءَ يا فقري (١) جي پيٽي فقري (اَ) ۾ نرديش ڪيل ٻيءَ اَختياريءَ دواران راڄيہ جي وڌان منڊل جي اَختيار جي اِستعمال ۾ ٺاهيل ڪو قاعدو جو اَنوڇيد ٣٥٦ هيٺ اَعلان جاري ٿيڻ کانسواءِ سنسد يا راشٽرپتيءَ يا ٻي اَهڙي اَختياريءَ لاءِ ٺاهڻ جائز نہ هُجي ها، اَعلان عمل ۾ هئڻ بند ٿيڻ کان پوءِ سمرٿ وڌان منڊل يا ٻيءَ اَختياريءَ دواران ڦيرايو يا رد ڪيو يا سڌاريو نہ وڃي تيستائين عمل ۾ چالو رهندو.

٣٥٨. مشڪل حالتن درميان اَنوڇيد ١٩ جا اُپبنڌ موقوف رهڻ

(١) ڀارت يا اُن جي ڪيتر جي ڪنهن ڀاڱي جي سلامتيءَ کي لڙائيءَ يا ٻاهرين حملي جو خطرو آهي اِئين ظاهر ڪندڙ مشڪل حالت جو اَعلان عمل ۾ هجي تيستائين انوڇيد ١٩ ۾ چيل ڪجھ بہ ڀاڱ ٽئين ۾ وياکيل راڄيہ جي اَختيار کي ڪو قاعدو ٺاهڻ يا ڪو ڪاروباري قدم جيڪو اُن ڀاڱ ۾ سمايل اُپبنڌن نہ هئڻ جي حالت ۾ راڄيہ ٺاهڻ يا کڻڻ لاءِ سمرٿ هجي ان تي پابندي نہ وجهندو، پر اِئين ٺاهيل ڪو بہ قاعدو، اَسمرٿيءَ جي حد تائين جئين ئي اَعلان عمل ۾ هئڻ بند ٿئي تئين اَثرائتو ٿيڻ بند ٿيندو، سواءِ قاعدو اِئين اَثرائتو ٿيڻ بند ٿيڻ کان اَڳ ڪيل يا ڪرڻ ڇڏي ڏنل ڳالهين بنسبت :

بشرطيڪ اَهڙو مشڪل حالت جو اَعلان ڀارت جي ڪيتر جي فقط ڪنهن ڀاڱي ۾ عمل ۾ هجي تہ هن اَنوڇيد هيٺ ڪنهن راڄيہ يا سنگھ ڪيتر سنبنڌي يا اُن ۾ جنهن ۾ يا جنهن جي ڪنهن ڀاڱي ۾ مشڪل حالت جو اَعلان عمل ۾ نہ آهي ڪو بہ اَهڙو قاعدو ڪري سگھبو ۽ ڪوبہ اَهڙو ڪاروباري قدم کڻي سگھبو،جي ۽ جيتري قدر ڀارت يا اُن جي ڪيتر جي ڪنهن ڀاڱي جي سلامتيءَ کي، مشڪل حالت جو اَعلان عمل ۾ هجي اَهڙي ڀارت جي ڪيتر جي ڀاڱي ۾ يا اُن سنبنڌي سرگرمين دواران خطرو آهي.

(٢) فقري (١) ۾ چيل ڪجھ بہ لاڳو نہ ٿيندو -

(اَ) ڪنهن قاعدي سان جنهن ۾ اَهڙي مطلب جو ورنن درج ٿيل نہ آهي تہ اُهو ڪيو ويو تڏهن عمل ۾ مشڪل حالت جي اَعلان سنبنڌي اُهو قاعدو آهي، يا

(ب) ڪنيل ڪنهن ڪاروباري قدم سان جو اَهڙو ورنن درج ٿيل قاعدي هيٺ

نہ ڪنيو ويو آهي.

٣٥٩. مشڪل حالتن درميان ياپ تئين دوران بخشيل حقن جي تعميل جو موقوف رهڻ

(١) مشڪل حالت جو اَعلان عمل ۾ هجي ته راشٽرپتي حڪم دوران ظاهر ڪري سگهندو ته ڀاڱ تئين دوران بخشيل حقن (اَنوڇيد ٢٠ ۽ ٢١ کانسواءِ) مان اُهي جيڪي حڪم ۾ ذڪر ڪيل هجن تن جي سڀني تعميل لاءِ ڪنهن ڪورٽ کي استدعا ڪرڻ جو حق ۽ اِئين ذڪر ڪيل حقن جي تعميل لاءِ ڪنهن ڪورٽ ۾ چالو ڪي ڪارروايون، اَعلان عمل ۾ هجي اُنهي مُدت لاءِ يا حڪم ۾ ڄاڻايل هجي اَهڙيءَ گهٽ مُدت لاءِ موقوف رهندا.

(١-اَلف) فقري (١) هيٺ ڪيل ياڱ تئين جي بخشيل حقن (اَنوڇيد ٢٠ ۽ ٢١ کانسواءِ) مان ڪنهن جو ذڪر ڪندڙ حڪم عمل ۾ هجي تيستائين اُهي حق بخشيندڙ اُن ياڱ ۾ ڪجھ به، اُن ياڱ ۾ وياکيل راڄيہ جي، ڪو قاعدو ناهڻ يا ڪو ڪاروباري قدم کڻڻ، جو اُن ياڱ ۾ درج اُپبندن نہ هئڻ جي حالت ۾ ناهڻ يا کڻڻ لاءِ سمرٿ هجي، اُن اَختيار تي پابندي نہ وجهندو پر اِئين ناهيل ڪو قاعدو، اَسمرٿيءَ جي حد تائين، جئين ئي متي ڄاڻايل حڪم عمل ۾ اَچڻ بند ٿئي تئين اَثرائتو ٿيڻ بند ٿيندو، سواءِ قاعدو اِئين اَثرائتو ٿيڻ بند ٿيڻ کان اَڳ ڪيل يا ڪرڻ ڇڏي ڏنل ڳالهين بنسبت :

بشرطيڪ مشڪل حالت جو اَعلان ڀارت جي کيتر جي فقط ڪنهن ڀاڱي ۾ عمل ۾ هجي تہ هن اَنوڇيد هيٺ ڪنهن راڄيہ يا سنگهہ کيتر سنبنڌي يا اُن ۾ جنهن ۾ يا جنهن جي ڪنهن ڀاڱي ۾ مشڪل حالت جو اَعلان عمل ۾ نہ آهي، ڪو بہ اَهڙو قاعدو ڪري سگهبو ۽ ڪو بہ اَهڙو ڪاروباري قدم کڻي سگهبو، جي ۽ جيتري قدر ڀارت يا اُن جي کيتر جي ڪنهن ڀاڱي جي سلامتيءَ کي مشڪل حالت جو اَعلان عمل ۾ هجي اَهڙي ڀارت جي کيتر جي ڀاڱي ۾ يا اُن سنبنڌي سرگرمين دوران خطرو آهي.

(١-ب) فقري (١-اَلف) ۾ چيل ڪجھ بہ لاڳو نہ ٿيندو-

(اَ) ڪنهن قاعدي سان جنهن ۾ اَهڙي مطلب جو ورنن درج ٿيل نہ آهي تہ اُهو ڪيو ويو تڏهن عمل ۾ مشڪل حالت جي اَعلان سنبنڌي اُهو قاعدو آهي؛ يا

(ب) ڪنهن ڪنيل ڪاروباري قدم سان جو اَهڙو ورنن درج ٿيل قاعدي هيٺ نہ ڪنيو ويو آهي.

(٢) متي ڄاڻايل پرماڻي ڪيل حڪم جي پهچ ڀارت جي سڄي کيتر يا اُن جي

ڪنهن ياڱي تائين ٿي سگهندي :

بشرطيڪ مشڪل حالت جو اَعلان پارٽ جي ڪيتر جي فقط ڪنهن ياڱي ۾ عمل ۾ آهي ته اَهڙي ڪنهن حڪم جي پهچ پارٽ جي ڪيتر جي ٻئي ڪنهن ياڱي تائين نه ٿيندي سواءِ ته راشٽرپتي، اِها خاطري ٿيڻ تي، ته پارٽ يا اُن جي ڪنهن ياڱي جي سلامتيءَ کي پارٽ جي ڪيتر جي جنهن ياڱي ۾ مشڪل حالت جو اَعلان عمل ۾ آهي اُن ۾ يا اُن سنبنڌي سرگرمين دوارا ن خطرو آهي، اَهڙي پهچ ضروري هئڻ سمجهي.

(٣) فقري (١) هيٺ ڪيل هرڪو حڪم، اُهو ڪرڻ کان پوءِ جيترو ٿي سگهي اوترو جلد، سنسد جي هرهڪ سدن اَڳيان رکيو ويندو.

٣٦٠. مالي مشڪل حالت بابت پربنڌ

(١) جي راشٽرپتيءَ کي خاطري ٿئي ته اَهڙي حالت پيدا ٿي آهي جنهن جي ڪري پارٽ يا اُن جي ڪيتر جي ڪنهن ياڱي جي مالي اِسٿرتا يا ساک خطري ۾ آهي ته هو اَعلان دوارا ن اُن مطلب جي پڌرائي ڪري سگهندو.

(٢) فقري (١) هيٺ جاري ڪيل اَعلان-

(اَ) پوءِ جي اَعلان دوارا ن واپس وٺي يا اُن ۾ ڦيرڦار ڪري سگهبو؛

(ب) سنسد جي هرهڪ سدن اَڳيان رکيو ويندو؛

(ب) ٻه مهنا گذرڻ تي، اُها مُدت پوري ٿيڻ کان اَڳ اُهو سنسد جي ٻنهي سدنن جي ٺهرائن دوارا ن بحال نه ڪيو ويو هُجي، ته عمل ۾ رهڻ بند ٿيندو :

بشرطيڪ جي اَهڙو اَعلان اَهڙي وقت جاري ٿيو هجي جڏهن لوڪ سڀا برخاست ڪئي ويئي آهي، يا پيئي فقري (ب) ۾ نرديش ڪيل ٻن مهنن جي مُدت درميان لوڪ سڀا برخواست ٿئي، ۽ جي راڄيه سڀا دوارا ن اَعلان کي بحال ڪندڙ ٺهراءُ پاس ڪيو ويو آهي، پر اُن مُدت جي پوري ٿيڻ کان اَڳ لوڪ سڀا دوارا ن اَهڙي اَعلان بنسبت ڪو ٺهراءُ پاس نه ٿيو آهي، ته لوڪ سڀا جي نئين سِر جُڙڻ کان پوءِ پهرين ٻئڻ ٿيڻ جي تاريخ کان ٽيهه ڏينهن گذرڻ تي اَعلان جو عمل ۾ رهڻ بند ٿيندو؛ تيهن ڏينهن جي اُها مُدت پوري ٿيڻ کان اَڳ لوڪ سڀا دوارا ن پڻ اَعلان کي بحال ڪرڻ جو ٺهراءُ پاس نه ڪيو ويو هجي ته.

(٣) فقري (١) ۾ ذڪر ڪيل اَهڙو ڪو اَعلان عمل ۾ هجي اُن مُدت درميان سنگهه جي ڪاروباري اَختياريءَ جي پهچ ايستائين ٿيندي ته ڪنهن راڄيه کي هدايتن ۾ ڄاڻايل هجن اُهي مالي مريادا جا سڌانت پالڻ لاءِ هدايتون ڏئي ۽ اُن پريوجن لاءِ

راشٽرپتي ضروري ۽ ڪافي سمجهي اُهڙيون ٻيون هدايتون ڏئي.

(۴) هن سنوڌان ۾ ڇيل ڪنهن بہ ڳالهہ جي باوجود-

(اَ) اُهڙي ڪنهن هدايت ۾ اَچي سگهندو-

(i) راڄيہ جي ڪاروبار سنبنڌي نوڪري ڪندڙ سڀني شخصن يا اُنهن مان ڪنهن ورگ جي پگهارن ۽ ڀتن گهٽائڻ جو پربنڌ؛

(ii) اُهڙي تقاضا ڪندڙ پربنڌ تہ سڀ ناڻا بل يا ٻيا بل جن کي اَنوڇيد ۲۰۷ جا اُپبنڌ لاڳو پون اُهي راڄيہ جي وڌان منڊل دواران پاس ٿيڻ کان پوءِ راشٽرپتيءَ جي ويچارڻ لاءِ محفوظ رکيا وڃن؛

(ب) هن اَنوڇيد هيٺ جاري ڪيل ڪو اَعلان عمل ۾ هجي اُن مُدت درميان راشٽرپتيءَ لاءِ جائز ٿيندو تہ سپريم ڪورٽ ۽ هاءِ ڪورٽن جي ججن سميت، سنگهہ جي ڪاروبار سنبنڌي نوڪري ڪندڙ سڀني شخصن يا اُنهن مان ڪنهن ورگ جي پگهارن ۽ ڀتن گهٽائڻ لاءِ هدايتون جاري ڪري.

پرچورڻ

٣٦١. راشٽرپتي ۽ راجيپالن ۽ راجپرمکن جو بچاءُ

(١) راشٽرپتي، يا راجيہ جو راجيپال يا راج پرمُک پنهنجي عهدي جي اَختيارن ۽ فرضن جي اِستعمال ۽ بجا آوريءَ لاءِ يا اُنهن اَختيارن ۽ فرضن جي استعمال ۽ بجا آوريءَ ۾ ڪيل يا اُن مطلب سان ڪيل ڪنهن ڪاريہ لاءِ ڪنهن بہ ڪورٽ ڏانهن جوابدار نہ رهندو :

بشرطيڪ جي سنسد جي ڪنهن بہ سدن دواران اَنوڇيد ٦١ هيٺ ڪنهن تهمت جي جاچ لاءِ مقرر ٿيل يا نامزد ڪيل ڪابہ ڪورٽ، ٽربيونل يا سنستا راشٽرپتيءَ جي هلت جي نظرثاني ڪري سگهندي :

وڌيڪ بشرطيڪ هن فقري ۾ ڇيل ڪنهن بہ ڳالھ جو اهو مطلب نہ ڪڍيو ويندو تہ اُهو ڪنهن بہ شخص جو ڀارت سرڪار يا ڪنهن راجيہ سرڪار خلاف مناسب ڪارروائي ڪرڻ جي حق تي پابندي وجهي ٿو.

(٢) راشٽرپتي يا راجيہ جي راجيپال خلاف سندس عهدي جي مُدي درميان ڪنهن بہ ڪورٽ ۾ ڪنهن بہ قسم جي فوجداري ڪارروائي داخل ڪئي يا چالو رکي نہ ويندي.

(٣) راشٽرپتيءَ يا راجيہ جي راجيپال جي گرفتاريءَ يا قيد ڪرڻ لاءِ سندس عهدي جي مدي درميان ڪنهن بہ ڪورٽ طرفان ڪوبہ حڪم نامو جاري نہ ٿيندو.

(٤) راشٽرپتيءَ يا راجيہ جي راجيپال طريقي پنهنجو عهدو اَختيار ڪرڻ کان اَڳ چاهي پوءِ هن جي شخصي حيثيت ۾ ڪيل يا اُن مطلب سان ڪيل ڪنهن ڪاريہ بنسبت ڪا بہ ديواني ڪارروائي، جنهن ۾ راشٽرپتيءَ يا اُن راجيہ جي راجيپال خلاف ڪا داد رسي گهري وڃي ۽ هن جي عهدي جي مدي درميان ڪنهن بہ ڪورٽ ۾ تيسين داخل نہ ڪئي ويندي جيسين ڪارروائيءَ جو قسم، اُن لاءِ مقدمي جو ڪارڻ، جنهن شخص دواران اُها ڪارروائي داخل ڪرڻي هجي اُن جو نالو، ورنن، رهڻ جي جاءِ ۽ هن جي گهربل داد رسي جاڻائڻ وارو لکيت ۾ نوٽيس راشٽرپتي يا راجيپال کي، حالت اَنوسار پهچائڻ يا هُن جي آفيس ۾ ڇڏڻ کان پوءِ بہ مهنا نہ گذريا هجن.

٣٦١.اَلف سنسد ۽ راجيہ وڌان منڊلن جي ڪارروائين جي شايع ٿيڻ جو بچاءُ

(١) ڪو بہ شخص سنسد جي ڪنهن سدن يا راجيہ جي وڌان سڀا يا حالت اَنوسار، ٻنهي مان ڪنهن بہ سدن جي ڪن بہ ڪارروائين جي چڱي چوکي سچي رپورٽ جي ڪنهن اَخبار ۾ شايع ٿيڻ بنسبت ڪنهن ڪورٽ ۾ ڪنهن ديواني يا فوجداري ڪارروائيءَ لاءِ ٽيسٽائين جوابدار نہ ٿيندو جيسٽائين اِهو ثابت نہ ٿيو آهي تہ اُها بد نيت سان شايع ڪيل آهي:

بشرطيڪ هن فقري ۾ چيل ڪجھ بہ سنسد جي ٻنهي مان ڪنهن سدن يا راجيہ جي وڌان منڊل جي وڌان سڀا يا، حالت اَنوسار، ٻنهي مان ڪنهن سدن جي گپت بيٺڪ جي ڪارروائيءَ جي رپورٽ شايع ڪرڻ سان لاڳو نہ پوندو.

(٢) فقري (١) پرسارڻ ڪيندر دواران ميسر ڪيل ڪنهن پروگرام يا شيوا جي حصي طور تند بنان تار ذريعي پرسارت ڪيل رپورٽن يا وشيہ جي سنبنڌ ۾ اِئين لاڳو پوندو جئين اُهو ڪنهن اَخبار ۾ شايع ٿيل رپورٽن يا وشين سنبنڌي لاڳو پوي ٿو.

سمجھاڻي- هن اَنوڇيد ۾ ’اَخبار‘ ۾ سماچار ايجنسيءَ جو اَخبار ۾ شايع ڪرڻ لاءِ سامگريءَ واري رپورٽ اَچي وڃي ٿي.

٣٦٢. x x x x

٣٦٣. ڪن عهد نامن، ٺاهن وغيره مان اُٿندڙ تڪرارن ۾ ڪورٽن دواران دست اندازيءَ تي بندش

(١) هن سنوڌان ۾ چيل ڪنهن بہ ڳالھ جي باوجود پر اَنوڇيد ١٤٣ جي اُپٻنڌن جي اَڌين، نہ سپريم ڪورٽ ۽ نہ ٻيءَ ڪنهن ڪورٽ کي ڪنهن بہ اَهڙي تڪرار ۾ جيڪو اهڙي عهدنامي، ٺاهہ، عهد، وچن، سَنَدَ يا اَهڙي ٻئي دستاويز جي ڪنهن پرٻنڌ مان اُٿي جيڪو هن سنوڌان جي عمل ۾ اَچڻ کان اَڳ ڏيهي رياست جي ڪنهن حاڪم دواران ڪيو ويو يا لکيو ويو هجي ۽ جنهن ۾ ڀارت ڊومينين جي سرڪار يا اُن کان اَڳ جي ڪا سرڪار ڌر هئي ۽ جو اَهڙي شروعات کان پوءِ عمل ۾ چالو رهيو هجي يا رکيو ويو هجي، يا اَهڙي ڪنهن عهدنامي، ٺاهہ، عهد، وچن، سَنَدَ يا اُن جهڙي ٻئي دستاويز سنبنڌي هن سنوڌان جي اُپٻنڌن مان ڪنهن بہ هيٺ ملندڙ ڪنهن حق يا اُن مان اُٿندڙ ڪنهن جوابداريءَ يا ذميواريءَ سنبنڌي ڪنهن تڪرار ۾ حڪومت نہ رهندي.

(٢) هن آئوچيد ۾ -

(اَ) 'ڏيهي رياست' معنيٰ هن سنوڌان جي شروعات کان اَڳ هز مئجيسٽيءَ يا پارٽ ڊومينين جي سرڪار دواران اَهڙي رياست طور ھئڻ جي مانيتا ڏنل ڪيتر ۽

(ب) 'حاڪم' ۾ اَهڙي شروعات کان اَڳ هز مئجيسٽيءَ يا پارٽ ڊومينين جي سرڪار دواران ڪنهن ڏيهي رياست جو حاڪم طريقي مانيہ ڪيل پرنس، چيف يا ٻيو شخص اَچي وڃي ٿو.

٣٦٣.اَلف. ڏيهي رياستن جي حاڪمن کي ڏنل مانيتا بند ٿيڻ ۽ پروي پرس ختم ڪرڻ

هن سنوڌان ۾ اُن وقت عمل ۾ ٻئي ڪنهن قاعدي ۾ ڪجھ بہ ھئڻ جي باوجود-

(اَ) پرنس، چيف يا ٻيو شخص جنهن کي سنوڌان (چوويھون سڌارو) اَئڪٽ، ١٩٧١، جي شروعات کان اَڳ ڪنهن وقت راشٽرپتيءَ دواران ڏيهي رياست جو حاڪم طريقي مانيہ ڪيو ويو هو يا ڪو شخص جنهن کي اَهڙيءَ شروعات کان اَڳ ڪنهن وقت راشٽرپتيءَ دواران اَهڙي حاڪم جو اُتر اَڌڪاري طريقي مانيہ ڪيو ويو هو اُهو، اَهڙيءَ شروعات تي ۽ اُن کان، اَهڙو حاڪم يا اَهڙي حاڪم جو اُتر اَڌڪاري طريقي مانيہ ٿيل بند ٿيندو.

(ب) سنوڌان (چوويھون سڌارو) اَئڪٽ، ١٩٧١، جي شروعات تي ۽ اُن کان، پروي پرس ختم ڪجي ٿو ۽ پروي پرس بنسبت سڀ حق، جوابداريون ۽ ذميواريون نابود ڪجن ٿيون ۽ اُنهيءَ موجب، فقري (اَ) ۾ نرديش ڪيل حاڪم يا حالت اَنوسار اَهڙي حاڪم جي اُتر اَڌڪاري، يا ٻئي شخص کي ڪا بہ رقم پروي پرس طور نہ ڏني ويندي.

٣٦٤. وڏن بندرن ۽ هوائي اَڏن بابت خاص پربنڌ

(١) هن سنوڌان ۾ چيل ڪنهن بہ ڳالھ جي باوجود، راشٽرپتي عام ظاهرنامي دواران هدايت ڪري سگھندو تہ اُن ظاهر نامي ۾ جاڻايل هجي اُن تاريخ کان-

(اَ) سنسد دواران يا راڄيہ جي وڌان منڊل دواران ٺاهيل ڪو بہ قاعدو ڪنهن بہ وڏي بندر يا هوائي اَڏي سان لاڳو نہ ٿيندو يا ظاهرنامي ۾ جاڻايا وڃن اُنهن اَپوادن يا ڦيرقارين جي اَڌين اُنهن سان لاڳو ٿيندو، يا

(ب) ڪو بہ موجوده قاعدو سواءِ اُن تاريخ کان اَڳ ڪيل يا ڇڏي ڏنل ڳالھين بنسبت ڪنهن بہ وڏي بندر يا هوائي اَڏي سان اَثرائتو ٿيڻ بند ٿيندو يا اَهڙي بندر

يا هوائي اَڏي سان لاڳو ٿيڻ ۾ ظاهرنامي ۾ ڄاڻايا وڃن اُنهن اُپوادن يا ڦيرقارين جي اَڏين اَثرائتو ٿيندو.

(٢) هن اَنوڇيد ۾ -

(اَ) 'وڏو بندر' جي معنيٰ آهي سنسد دواران ڪيل ڪنهن قاعدي يا ڪنهن موجوده قاعدي دواران يا هيٺ وڏو بندر هئڻ ظاهر ٿيل بندر ۽ اُن ۾ اَهڙي بندر جي حدن اَندر اُن وقت سمايل سڀئي ايراضيون اَچي وڃن ٿيون.

(ب) 'هوائي اَڏو' جي معنيٰ آهي هوائي رستن، هوائي جهازن ۽ هوائي جهازراني سنبنڌي قاعدن جي پريوجن لاءِ وياکيا ڏنل هوائي اَڏو.

٣٦٥. سنگهہ دواران ڏنل هدايتن جي پيروي ڪرڻ يا اُنهن جو عمل ڪرڻ ۾ ڪُسڻ جو نتيجو

جي ڪوبہ راڄيہ هن سنوڌان جي اُپبنڌن مان ڪنهن هيٺ سنگهہ جي عملي اَختيار جي اِستعمال ۾ ڏنل ڪن هدايتن جي پيروي ڪرڻ ۾ يا اُنهن جو عمل ڪرڻ ۾ ڪُٿو آهي تہ راشٽرپتيءَ لاءِ ائين قاعدي موجب ٿيندو تہ نهرائي تہ اَهڙي حالت پيدا ٿي آهي جنهن ۾ راڄيہ جي سرڪار هن سنوڌان جي اُپبنڌن پرماڻي هلائي نہ ٿي سگهجي.

٣٦٦. وياکيائون

هن سنوڌان ۾، سواءِ تہ مضمون بي تقاضا ڪري هيٺين محاورن جي معنيٰ سلسليوار هيٺ ڏنل موجب آهي، يعنيٰ تہ -

(١) 'ڪيتيءَ جي آمدني' معنيٰ پارتيہ انڪم ٽئڪس سنبنڌي قاعدن جي پريوڄن لاءِ ڏنل وياکيا موجب ڪيتيءَ جي آمدني؛

(٢) ' اَئنگلو اِنڊين' معنيٰ اُهو شخص جنهن جو پيءُ يا جنهن جي مرداني سلسلي ۾ ٻيو ڪو مرد وڏو يوروپي نسل جو آهي يا هو، پر جو ڀارت جي ڪيتر اندر نواسي آهي ۽ اَهڙي ڪيتر اندر معمولي رهواسي ۽ نہ فقط عارضي مطلبن لاءِ رهيل ماءُ پيءُ مان اَهڙي ڪيتر اَندر ڄاول آهي؛

(٣) 'اَنوڇيد' معنيٰ هن سنوڌان جو اَنوڇيد؛

(٤) 'اُڌارو وٺڻ' ۾ ساليانا ڏيئي ناڻو ڪٽڻ اَچي وڃي ٿو، ۽ 'اوڌر' جو مطلب اُن پرماڻي ڪيو ويندو؛

(۵) ’فقرو‘ معنيٰ جنهن اَنوڇيد ۾ اِهو محاورو اَچي اُن جو ’فقرو‘،

(٦) ’ڪارپوريشن ٽئڪس‘ معنيٰ آمدنيءَ تي ڪا ڍل جيتري قدر اُها ڍل ڪمپنين دوارا ن ڏيڻ جوڳي هجي ۽ اَهڙي ڍل هجي جنهن جي حالت ۾ هيٺيان شرط پورا ٿين-

(اَ) اُها ڪيتيءَ جي آمدنيءَ تي لڳائڻ جوڳي نہ آهي؛

(ب) ڍل سان لاڳو ڪن بہ قاعدن دوارا ن ڪمپنين جي پريل ڍل بنسبت ڪابہ ڪاٽ ڪمپنين دوارا ن شخص کي ڏيڻ جوڳين ڦانڊٽين مان ڪرڻ جي اَختياري نہ ڏني ويئي هجي؛

(پ) اَهڙيون ڦانڊٽيون جن شخصن کي ملن اُنهن جي ڪل آمدني پارتيہ انڪم ٽئڪس جي خيال کان ڳڻڻ لاءِ يا اَهڙن شخصن طرفان ڏيڻ جوڳي يا اُنهن کي واپس ملڻ جوڳي پارتيہ اِنڪم ٽئڪس ڳڻڻ لاءِ اَهڙي ڏنل ڍل ڌيان ۾ آڻڻ جو پربنڌ نہ هجي؛

(٧) ’سمان پرانت‘، ’سمان ڏيهي رياست‘ يا ’سمان راڄيہ‘ معنيٰ شڪ جي حالتن ۾ اُهو پرانت، ڏيهي رياست يا راڄيہ جو راشٽرپتيءَ دوارا ن سوال ۾ خاص پريوجن لاءِ، حالت اَنوسار سمان پرانت سمان ڏيهي راڄيہ يا سمان راڄيہ هئڻ ٺهرايو وڃي؛

(٨) ’قرض ‘ ۾ موڙيءَ جوُن رقمون سالياني طريقي واپس ڏيڻ جي ڪنهن ذميواريءَ بنسبت ڪا جوابداري ۽ ڪنهن گارنٽيءَ هيٺ ڪا جوابداري اَچي وڃي ٿي، ۽ ’قرض جو خرچ‘ جو مطلب اُن پرماڻي ڪيو ويندو؛

(٩) ’جائداد محصول‘ معنيٰ اُهو محصول جو اَهڙن نيمن پرماڻي جي سنسد يا ڪنهن راڄيہ جي وڌان منڊل دوارا ن اَهڙي محصول سنبنڌي ٺاهيل قاعدن دوارا ن يا اُنهن هيٺ طئہ ڪيا وڃن، موت تي تبديل ٿيڻ واري يا مٿين قاعدن جي اُپبنڌن هيٺ اِن نموني تبدل ٿيل ليکيل سڀ ملڪيت جي مور ملهہ تي يا اُن حساب سان ڪٿيو وڃي؛

(١٠) ’موجوده قاعدو‘ معنيٰ اَهڙو قاعدو، آرڊيننس، حڪم، پيٽي قاعدو، نيم يا وِنيم ٺاهڻ جو اَختيار هئڻ واري ڪنهن وڌان منڊل، اَختياريءَ يا شخص دوارا ن هن سنوڌان جي شروعات کان اَڳ پاس ڪيل يا ٺاهيل ڪو بہ قاعدو، آرڊيننس، حڪم، پيٽي قاعدو، نيم يا وِنيم؛

(١١) ’فيڊرل ڪورٽ‘ معنيٰ گورنمينٽ آف اِنڊيا اَئڪٽ، ١٩٣٥، هيٺ جوڙيل فيڊرل ڪورٽ؛

(١٢) ’مال‘ ۾ سڀ سامان، جنسون ۽ شيون اَچي وڃن ٿيون؛

(۱۳) ’گارنٽي‘ ۾ ڪنهن اُپڪرم جو فائدو ڪنهن ڄاڻايل رقم کان گهٽ ٿيڻ جي حالت ۾ اَدائگي ڪرڻ جي هن سنوڌان جي شروعات کان اَڳ ڪنيل ذميواري اَچي وڃي ٿي؛

(۱۴) ’هاءِ ڪورٽ‘ معنيٰ ڪابہ ڪورٽ جا ڪنهن راڄيہ لاءِ هن سنوڌان جي پريوجن لاءِ هاءِ ڪورٽ هئڻ ليکي ويئي آهي، ۽ اُن ۾ اَچي وڃي ٿي-

(اَ) هن سنوڌان هيٺ هاءِ ڪورٽ طريقي جوڙيل يا وري جوڙيل ڀارت جي کيتر ۾ ڪا ڪورٽ، ۽

(ب) ڀارت جي کيتر ۾ ٻي ڪا ڪورٽ جا سنسد دوارا قاعدي ذريعي هن سنوڌان جي سڀني يا ڪن پريوجنن لاءِ هاءِ ڪورٽ هئڻ ظاهر ڪئي وڃي؛

(۱۵) ’ڏيهي رياست‘ معنيٰ ڪو بہ کيتر جنهن کي ڀارت ڊومينين جي سرڪار اَهڙي رياست طريقي مانيہ ڪيو هجي؛

(۱۶) ’ڀاڱ‘ معنيٰ ڪنهن شخص کي يا بنسبت ڏيڻ جوڳي هن سنوڌان جو ڀاڱ؛

(۱۷) ’پينشن‘ معنيٰ ڪهڙي، ڪنهن بہ قسم جي پينشن، چاهي قانڊ واري هجي يا نہ، ۽ اُن ۾ اَچي وڃي ٿو ائين ڏيڻ جوڳو رٽائر پگهار، اِئين ڏيڻ جوڳي گرئجوئٽي ۽ پراويڊنٽ فنڊ ۾ ڀريل چندن جي واپسيءَ طور اُن تي وياج يا ٻيءَ ڪنهن واڌ يا اُن کان سواءِ ڏيڻ جوڳي ڪا رقم يا رقمون؛

(۱۸) ’مشڪل حالت جو اَعلان‘ معنيٰ اَنوڇيد ۳۵۲ جي فقري (۱) هيٺ جاري ڪيل اَعلان؛

(۱۹) ’عام ظاهر نامو‘ معنيٰ ڀارت جي گزيٽ ۾ يا، حالت اَنوسار، راڄيہ جي سرڪاري گزيٽ ۾ ظاهر نامو؛

(۲۰) ’ريلوي‘ ۾ نٿو اَچي-

(اَ) سڄو ئي ميونسپل ايراضيءَ اندر ٽرام رستو، يا

(ب) ٻيو ڪو آمدرفت جو رستو جو سڄو ئي هڪ راڄيہ اندر هجي ۽ سنسد دوارا قاعدي ذريعي ريلوي نہ هئڻ ظاهر ڪيل هجي؛

(۲۱) x x x x x

(۲۲) ’حاڪم‘ معنيٰ پرنس، چيف يا ٻيو شخص جنهن کي سنوڌان (چوويهون سڌارو) آئڪٽ، ۱۹۷۱، جي شروعات کان اَڳ ڪنهن بہ وقت راشٽرپتيءَ دوارا ڏيهي

رياست جو حاڪم طريقي مانيہ ڪيو ويو هو، يا ڪو شخص جنهن ڪي اَهڙي شروعات کان اَڳ ڪنهن بہ وقت راشٽرپتيءَ دواران اَهڙي حاڪم جو اُتر اَڌڪاري طريقي مانيہ ڪيو ويو هو؛

(٢٣) ’اَنوسوچي‘ معنيٰ هن سنوڌان جي اَنوسوچي؛

(٢٤) ’اَنوسوچت جاتيون‘ معنيٰ اُهي جاتيون، نسل يا جن جاتيون يا اُنهن جاتين، نسلن ۽ جن جاتين جا ڀاڱا يا اُنهن اندر گروپ جي اَنوڇيد ٣٤١ هيٺ هن سنوڌان جي پريوجن لاءِ اَنوسوچت جاتيون ليکيون وڃن ٿيون؛

(٢٥) ’اَنوسوچت جن جاتيون‘ معنيٰ اُهي جن جاتيون يا جن جاتي فرقا يا اُنهن جن جاتين يا جن جاتي فرقن جا ڀاڱا يا اُنهن اندر گروپ جي اَنوڇيد ٣٤٢ هيٺ هن سنوڌان جي پريوجن لاءِ اَنوسوچت جن جاتيون ليکيون وڃن ٿيون؛

(٢٦) ’سِڪيورٽيون‘ ۾ اِسٽاڪ اَچي وڃي ٿو؛

x x x x x

(٢٧) ’پيٽي فقرو‘ معنيٰ جنهن فقري ۾ اهو محاورو اَچي اُن جو پيٽي فقرو؛

(٢٨) ’ڍل وجهڻ‘ ۾ ڪابہ ڍل يا لاڳو وجهڻ چاهي اُهو عام يا مڪاني يا خاص هجي، ۽ ’ڍل‘ جو مطلب اُن پرماڻي ڪيو ويندو؛

(٢٩) ’آمدنيءَ تي ڍل‘ ۾ وڌيڪ نفعي تي ڍل جي نموني جي ڍل اَچي وڃي ٿي ؛

(٢٩.اَلف) ’مال جي وڪري يا خريديءَ تي ڍل‘ ۾ اَچي وڃي ٿي-

(اَ) روڪڙ، مهمل اَدائي يا ٻئي قيمتي عيوضي لاءِ ڪنهن مال ۾، قرار جي پوئواريءَ کان سواءِ مالڪيءَ جي بدلي تي ڍل؛

(ب) ڪم جي قرار جي تعميل ۾ ڪم ايندڙ مال (مال طريقي چاهي ٻئي ڪنهن روپ ۾) ۾ مالڪيءَ جي بدلي تي ڍل؛

(ٻ) مسواڙ- خريدي يا قسطن ذريعي پئسا ڀرڻ جي ڪنهن سرشتي موجب مال جي ڊليوري تي ڍل؛

(ڀ) روڪڙ، مهمل اَدائي يا ٻئي قيمتي عيوضي لاءِ ڪنهن پريوجن لاءِ ڪو مال ڪم آڻڻ جي حق جي بدلي (ڪنهن ڄاڻايل مُدت لاءِ هجي يا نہ) تي ڍل؛

(پ) شخصن جي اِنڪارپوريٽ ٿيل نہ هجي اَهڙي شخصن جي ڪنهن جماعت يا سنستا دوارا پنهنجي ميمبر کي روڪڙ، مهمل اَدائي يا ٻئي قيمتي عيوضي

لاءِ مال رسائڻ تي ڏل؛

(ت) ڪا شيوا طور يا اُن جي حصي طور يا ٻئي ڪهڙي بہ نموني مال، يعنيٰ تہ کاڌو يا اِنساني کاڌي لاءِ ہي ڪا شيءِ يا ڪو پيچ (نشيدار هجي چاهي نہ) رسائڻ تي ڏل، جتي اَهڙي رسد يا شيوا روڪڻ، مهمل اَدائي يا ٻئي قيمتي عيوضي لاءِ هجي؛ ۽ ڪنهن مال جو اَهڙو بدلو، سپردگي يا رسد، بدلو، سپردگي يا رسد ڪندڙ شخص دواران اُن مال جو وڪرو ۽ جنهن شخص کي اَهڙو بدلو سپردگي يا رسد ٿئي اُن دواران اُن مال جي خريدي ليکي ويندي؛

(۳۰) ’سنگھ کيتر‘ معنيٰ پهرين اَنوسوچيءَ ۾ ڄاڻايل ڪو سنگھ کيتر ۽ اُن ۾ پارٽ جي کيتر اندر سمايل ڪو بہ ہيو کيتر پر اُن اَنوسوچيءَ ۾ نہ ڄاڻايل بہ اَچي وڃي ٿو.

۳٦۷. اَرٿ

(۱) سواءِ تہ مضمون ہي تقاضا ڪري جنرل ڪلازز ائڪٽ، ۱۸۹۷، اَنوڇيد ۳۷۲ هيٺ اُن ۾ جيڪي موافقتون ۽ ڦيرڦار ڪئي وڃي اُنهن جي اَڌين، هن سنوڌان جي اَرٿ گهٽڻ لاءِ ائين لاڳو پوندو جئين اُهو پارٽ ڊومينين جي ڪنهن ائڪٽ جي اَرٿ گهٽڻ لاءِ لاڳو پوي ٿو.

(۲) سنسد جي يا اُن دواران ٺاهيل اَيڪٽن يا قاعدن يا راڄيہ جي وڌان منڊل جي يا اُن دواران ٺاهيل اَيڪٽن يا قاعدن جي هن سنوڌان ۾ ڪنهن بہ نرديش جو مطلب اِئين ڪيو ويندو تہ اُن ۾ راشٽرپتيءَ دواران ٺاهيل آرڊيننس يا، حالت اَنوسار، راڄيپال دواران ٺاهيل آرڊيننس جو نرديش اَچي وڃي ٿو.

(۳) هن سنوڌان جي پريوجن لاءِ ’پرڏيهي راڄ‘ معنيٰ پارٽ کانسواءِ ہيو ڪو بہ راڄ:

بشرطيڪ سنسد دواران ٺاهيل ڪنهن قاعدي جي اُپبنڌن جي اَڌين، راشٽرپتي حڪم دواران ڪنهن بہ راڄ کي، حڪم ۾ ڄاڻايا وڃن اَهڙن مطلبن لاءِ، پرڏيهي راڄ نہ هئڻ ظاهر ڪري سگهندو.

سنوڌان جو سڌارو

٣٦٨. سنسد جي سنوڌان ۾ سڌارو ڪرڻ جو اختيار ۽ اُن لاءِ سرشتو

(١) هن سنوڌان ۾ ڇيل ڪنهن بہ ڳالهہ جي باوجود سنسد پنهنجي جوڙجڪي اختيار جو استعمال ۾ هن سنوڌان جو ڪو بہ اُپبند هن انوڇيد ۾ نهرايل سرشتي ڪارروائي پرماڻي واڌاري، ڦير گهير يا رد ڪرڻ رستي سڌاري سگهندي.

(٢) هن سنوڌان جي سڌاري جي شروعات فقط سنسد جي ڪنهن بہ سدن ۾ ان پريوجن لاءِ بل داخل ڪرڻ دواران ڪري سگهبي، ۽ بل هرهڪ سدن ۾ اُن سدن جي ڪل ميمبرن جي گهٽائيءَ ۽ اُن سدن جي حاضر ۽ ووٽ ڪندڙ ميمبرن جي بہ ڀاڱي ٽي کان گهٽ نہ اهڙي گهٽائيءَ دواران پاس ٿئي تہ اُهو راشٽرپتيءَ کي پيش ڪيو ويندو جو بل تي منظوري ڏيندو ۽ ائين ٿيڻ تيءَ سنوڌان بل جي لفظن پرماڻي سڌاريل رهندو:

بشرطيڪ جي اهڙو سڌارو -

(اَ) انوڇيد ٥٤، انوڇيد ٥٥، انوڇيد ٧٣، انوڇيد ١٦٢ يا انوڇيد ٢٤١ ۾، يا

(ب) ڀاڱ پنجين جي اَڌياءَ چوٿين، ڀاڱ ڇهين جي اَڌياءَ پنجين يا ڀاڱ نائين جي اَڌياءَ پهرئين ۾، يا

(ڀ) ستين انوسوچيءَ جي لسٽن مان ڪنهن ۾، يا

(پ) سنسد ۾ راڄين جي عيوضيپڻي ۾، يا

(ٻ) هن انوڇيد جي اُپبندن ۾،

ڦيرقار ڪرڻ لاءِ آهي تہ اهڙي سڌاري جو پربنڌ ڪندڙ بل راشٽرپتيءَ کي منظوريءَ لاءِ پيش ڪرڻ کان اڳ اِهو پڻ ضروري ٿيندو تہ راڄين مان اَڌ کان گهٽ نہ اوترن جي وڌان منڊلن دواران اِن پريوجن جا نهراءَ پاس ڪرڻ ذريعي سڌارو بحال ٿيو هجي.

(٣) هن اَنوڇيد هيٺ ڪيل ڪنهن سُڌاري کي اَنوڇيد ١٣ ۾ ڄيل ڪجھ به لاڳو نه پوندو.

(٤) هن سنوڌان (ڀاڱ ٽئين جي اُپبنڌن سميت) جو ڪو به سڌارو جو هن اَنوڇيد هيٺ سنوڌان (ٻائيتاليهون سڌارو) اَئڪٽ، ١٩٧٦ جي ڪلم ٥٥ جي شروعات کان اَڳ ڇاهي پوء، ڪيل هجي يا ڪيل ڇيو ويو هجي اُن تي ڪنهن به ڪورٽ ۾ ڪنهن به آڌار تي اعتراض نه ورتو ويندو.

(٥) شڪَ دور ڪرڻ لاءِ هن دواران ظاهر ڪيو وڃي ٿو ته هن اَنوڇيد هيٺ هن سنوڌان جي اُپبنڌن کي واڌاري ڦيرگهير يا رد ڪرڻ رستي سڌارڻ جي سنسد جي جوڙجڪي اَختيار تي ڪو به بنڌن نه ٿيندو.

عارضي، تبديل ڪال جا ۽ خاص اُپٻنڌ

٣٦٩. سنسد جو عارضي اَختيار تہ راڄيہ لسٽ جي ڪن وشين بنسبت قاعدا ٺاهي جڻ تہ اُهي گڏيل لسٽ جا وشيہ آهن

هن سنوڌان ۾ ڇيل ڪنهن بہ ڳالهہ جي باوجود، هن سنوڌان جي شروعات کان پنجن سالن جي مدت درميان، سنسد کي اختيار رهندو تہ هيٺين وشين بنسبت، جڻ تہ اُهي گڏيل لسٽ ۾ شمار ڪيل آهن، اِئين قاعدا ٺاهي، يعنيٰ -

(اَ) سوٽي ۽ گرم ڪپڙو، ڪچي ڪپهہ (ٽاٽيل ڪپهہ ۽ اَڻ ٽاٽيل ڪپهہ يا ڪپاس سميت)، ڪڪڙا، ڪاغذ (اَخباري ڪاغذ سميت)، کاڌي جون شيون (کاڌي جي تيلي ٻجن ۽ تيل سميت)، ڍورن جو چارو (کڙُ ۽ ٻين ڇڪايل شين سميت) ڪوئلو (ڪوڪ ۽ ڪوئلي جي ساٽتن سميت)، لوهہ، رُڪُ ۽ ابرق ۾ راڄيہ اندر واپار ۽ ڌنڌو ۽ پيدائش، رسد ۽ وراهست؛

(ب) فقري (اَ) ۾ ذڪر ڪيل وشين مان ڪنهن بنسبت قاعدن خلاف گناهہ، اُنهن وشين مان ڪنهن بنسبت سپريم ڪورٽ کانسواءِ سيني ڪورٽن جي حڪومت ۽ اَختيار، ۽ اُنهن وشين بنسبت ڪنهن ڪورٽ ۾ ورتيون وڃن اُنهن کانسواءِ فيون،

پر سنسد جو ٺاهيل ڪوبہ قاعدو، جو هن اَنوڇيد جي اُپٻنڌن کانسواءِ سنسد ٺاهي نہ سگهي ها، اَسمرٿيءَ جي حد تائين، اُها مدت پوري ٿيڻ تي، اُن جي پوري ٿيڻ کان اَڳ ڪيل يا ڇڏي ڏنل ڳالهين کانسواءِ اثرائتو ٿيڻ بند ٿيندو.

٣٧٠. ڄمون ۽ ڪشمير راڄيہ بنسبت عارضي اُپٻنڌ

(١) هن سنوڌان ۾ ڇيل ڪنهن بہ ڳالهہ جي باوجود، -

(اَ) اَنوڇيد ٢٣٨ جا اُپٻنڌ ڄمون ۽ ڪشمير راڄيہ سنٻنڌي لاڳو نہ پوندا؛

(ب) اُن راجيہ لاءِ سنبد جا قاعدا ناهڻ جو اَختيار محدود رهندو -

(i) سنگھ لسٽ ۾ گڏيل لسٽ جي اُنهن وشين تائين جي راشٽرپتي راجيہ جي سرڪار سان صلاح ڪري، اُنهن وشين سان نھڪندڙ وشيہ ظاهر ڪري جي پارٽ ڊومينين ۾ اُن راجيہ جي شامل ٿيڻ واري اِنسٽرومينٽ آف اَئڪسيشن ۾ اَهڙن وشين طريقي چاٽايل آهن جن جي بنسبت ڊومينين وڌان منڊل اُن راجيہ لاءِ قاعدا ناهي سگھي ٿو؛

(ii) اُنهن لسٽن جي بين اَهڙن وشين تائين جي، راجيہ جي سرڪار جي سَمتيِ سان، راشٽرپتي حڪم دوارا چاٽائي.

سمجھاڻي - هن اَنوڇيد جي پريوجن لاءِ راجيہ جي سرڪار معنيٰ اُهو شخص جنهن کي راشٽرپتيءَ مھاراجا جي تاريخ ۵ مئيءَ ۱۹۴۸ جي اَعلان هيٺ اُن وقت عهدي تي منتري پريشد جي صلاح سان ڪم ڪندڙ جمون ۽ ڪشمير جو مھاراجا طور اُن وقت مانيہ ڪيو هجي؛

(ب) اَنوڇيد ۱ جا ۽ هن اَنوڇيد جا اُپبنڌ اُن راجيہ سنبنڌي لاڳو پوندا؛

(پ) هن سنوڌان جا بيا اُهي اُپبنڌ اُن راجيہ سنبنڌي اَهڙن اَپوادن ۽ ڦيرڦارين سان لاڳو پوندا جي راشٽرپتي حڪم دوارا چاٽائي :

بشرطيڪ پيٺي فقري (ب) جي پئرا (i) ۾ نرديش ڪيل راجيہ جي اِنسٽرومينٽ آف ائڪسيشن ۾ چاٽايل وشين سنبنڌي ڪو بہ اَهڙو حڪم راجيہ جي سرڪار سان صلاح ڪرڻ ڪان سواءِ جاري نہ ڪيو ويندو :

وڌيڪ بشرطيڪ مٿئين پرنتوڪ ۾ چاٽايل ڪانسواءِ بين وشين سنبنڌي ڪو بہ اَهڙو حڪم اُن سرڪار جي سَمتيِ ڪان سواءِ جاري نہ ڪيو ويندو.

(۲) جي فقري (۱) جي پيٺي فقري (ب) جي پئرا (ii) ۾ يا اُن فقري جي پيٺي فقري (پ) جي ٻئين پرنتوڪ ۾ نرديش ڪيل راجيہ سرڪار جي سَمتيِ راجيہ جو سنوڌان گھڙڻ جي پريوجن لاءِ جوڙجڪي اَسيمبلي ڪوٺائڻ ڪان اَڳ ڏني وڃي تہ اُها اُن اَسيمبليءَ اَڳيان ڪيس اُن تي نيڪ لڳي اَهڙي فيصلي لاءِ رکي ويندي.

(۳) هن اَنوڇيد جي مٿي ڏنل اُپبنڌن ۾ چيل ڪنهن بہ ڳالھ جي باوجود، راشٽرپتي عام ظاهر نامي دوارا پڌرائي ڪري سگھندو تہ هن اَنوڇيد

جو عمل ٿيڻ بند ٿيندو يا فقط پاڻ ڄاڻائي اهڙن اپوادن ۽ ڦيرڦارين سان ۽ اهڙي تاريخ کان اُهو عمل ۾ رهندو :

بشرطيڪ راشٽرپتي اهڙو ظاهر نامو جاري ڪري تنهن کان اڳ، فقري (٢) ۾ نرديش ڪيل راڄيه جي جوڙجڪي اسيمبليءَ جي سفارش ضروري ٿيندي.

٣٧١. مهاراشٽرا ۽ گجرات راڄين لاءِ خاص اُپبند

(١) x x x x x

(٢) هن سنوڌان ۾ ڇيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، راشٽرپتي حڪم دواران مهاراشٽرا يا گجرات راڄيه بنسبت راڄيپال جي ڪنهن خاص جوابداريءَ لاءِ پربنڌ ڪري سگهندو ته-

(اَ) ودربهَ، مراٺواڙا، ۽ باقي مهاراشٽرا لاءِ، يا حالت انوسار سؤراشٽر، ڪڇ ۽ باقي گجرات لاءِ جدا جدا وڪاس بورڊن جي اِستاپنا ٿئي، اهڙي پربنڌ سان ته هنن بورڊن مان هرهڪ جي ڪم ڪرڻ تي هڪ رپورٽ راڄيه جي وڌان سڀا اڳيان هر سال رکي ويندي؛

(ب) سڄي راڄيه جي ضرورتن جي اَڌين، اُنهن ايراضين تي وڪاس خرچ لاءِ ناڻي جي انصاف رُوءِ ورڇ ٿئي؛ ۽

(پ) سڄي راڄيه جي ضرورتن جي اَڌين اُنهن سڀني ايراضين بنسبت هنري تِعليم ۽ ڪسبي سکيا لاءِ ڪافي سهوليتون ۽ راڄيه سرڪار جي ضابطي هيٺ شيوائن ۾ نوڪريءَ لاءِ ڪافي وَجهه ميسر ڪرڻ لاءِ اِنصاف رُوءِ بندوبست ٿئي.

٣٧١. اَلف. ناگالئنڊ راڄيه بنسبت خاص اُپبند

(١) هن سنوڌان ۾ ڇيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، -

(اَ) سنسد جو ڪو به اَئڪٽ -

(i) ناگائن جي ڌارمڪ يا سماجڪ رواجن،

(ii) ناگا رسمي قاعدي ۽ ڪارروائيءَ،

(iii) ناگا رسمي قاعِدي پرماڻي فيصلن سان واسطو رکندڙ ديواني ۽ فوجداري نياءَ جي ڪاروبار،

(iv) زمين ۽ اُن جي وسيلن جي مالڪي ۽ تبديليءَ،

بنسبت ناگالئنڊ راڄيہ سان، ناگالئنڊ وڌان سڀا جي ٺهراءَ دوران اِئين فيصلو ڪرڻ کان سواءِ، لاڳو نہ ٿيندو.

(ب) ناگالئنڊ جي راجيپال کي ناگالئنڊ راڄيہ ۾ قاعدو ۽ ويوسٿا بنسبت تيستائين خاص جوابداري رهندي جيستائين سندس رايي ۾ ناگا ٽڪريون- تيون سانگ ايراضيءَ ۾ اُهو راڄيہ ٺهڻ کان يڪدم اڳ ٿيندڙ اندروني وڳوڙ اُن ۾ يا اُن جي ڪنهن ڀاڱي ۾ چالو آهن، ۽ اُن سنبنڌي پنهنجا ڪرتب پالن ڪرڻ ۾ راجيپال ڪڻڻ جوڳي قدم جي باري ۾ منتري پريشد جي صلاح وٺڻ بعد پنهنجي شخصي فيصلي جو استعمال ڪندو :

بشرطيڪ جي ڪو سوال اُٿي تہ ڪو وشيہ اهڙو وشيہ آهي يا نہ جنهن بنسبت راجيپال کي هن پيٽي فقري هيٺ پنهنجي شخصي فيصلي جي اِستعمال ۾ قدم کڻڻو آهي، تہ راجيپال جو پنهنجي مرضيءَ موجب جو فيصلو آخرين ٿيندو ۽ راجيپال دوران ڪيل ڪنهن ڳالهہ جي جائزگيءَ تي اِن آڌار تي اعتراض نہ اُٿاريو ويندو تہ کيس پنهنجو شخصي فيصلو اِستعمال ڪري قدم کڻڻ کپندو هو يا نہ؛

وڌيڪ بشرطيڪ جي راجيپال جي رپورٽ ملڻ تي يا ٻئي نموني راشٽرپتيءَ کي خاطري ٿئي تہ راجيپال لاءِ ناگالئنڊ راڄيہ ۾ قاعدي ۽ ويوسٿا بنسبت خاص جوابداري هئڻ وڌيڪ وقت ضروري نہ آهي تہ هو حڪم دوران هدايت ڪري سگهندو تہ حڪم ۾ ڄاڻايل هجي اُن تاريخ کان راجيپال کي اهڙي جوابداري هئڻ بند ٿيندو؛

(ڀ) گرانٽ لاءِ ڪنهن گُهرَ بنسبت پنهنجي سفارش ڪندي ناگالئنڊ جو راجيپال اِها خاطري ڪندو تہ ڀارت سرڪار دوران ڀارت جي سنچت نڌيءَ مان ڪنهن ڄاڻايل شيوا يا پريوجن لاءِ ميسر ڪيل ڪا رقم اُن شيوا يا پريوجن سنبنڌي گرانٽ لاءِ گُهر ۾ ۽ نہ ٻيءَ ڪنهن گُهر ۾ شامل آهي؛

(پ) ناگالئنڊ جو راجيپال عام ظاهر نامي دوران هن خيال کان ڄاڻائي اُن تاريخ کان تيون سانگ ضلع لاءِ پنجٽيهن ميمبرن جي ٺهيل هڪ پراديشڪ پريشد برپا ڪئي ويندي ۽ راجيپال پنهنجي مرضيءَ موجب هيٺين ڳالهين جو پربنڌ ڪندڙ نيم جوڙيندو-

(i) پراديشڪ پريشد جي رچنا ۽ پراديشڪ پريشد جي ميمبرن کي چونڊڻ جي ريت :

بشرطيڪ تيون سانگ ضلع جو ڊپٽي ڪمشنر پراديشڪ پريشد جو عهدي جي لحاظ کان چيئرمن ٿيندو ۽ پراديشڪ پريشد جو ڊپٽي چيئرمن اُنجا ميمبر پاڻ مان چونڊيندا؛

(ii) پراديشڪ پريشد جا ميمبر چونڊجڻ لاءِ ۽ ميمبر ٿيڻ لاءِ لياقتون؛

(iii) پراديشڪ پريشد جي ميمبرن جي عهدي جو مُدو ۽ کين ڏيڻ جوڳا پگهار ۽ پتا، ڪي بہ هجن تہ؛

(iv) پراديشڪ پريشد جو سرشتو ۽ ڪم جو سنڀالڻ؛

(v) پراديشڪ پريشد جي عملدارن ۽ عملي جي مقرري ۽ اُنهن جي نوڪريءَ جا شرط؛ ۽

(vi) ٻي ڪا بابت جنهن بنسبت پراديشڪ پريشد جي جوڙڻ ۽ برابر ڪار گذاري لاءِ نيم ٺاهڻ ضروري هجي.

(٢) هن سنوڌان ۾ ڇيل ڪنهن بہ ڳالھ جي باوجود، ناگالئنڊ راڄيہ جي نهڻ جي تاريخ کان ڏهن سالن جي مدت لاءِ يا راڄيپال، پراديشڪ پريشد جي سفارش تي، عام ظاهر نامي دوارا هن خيال کان ڄاڻائي اُن وڌيڪ مُدت لاءِ-

(اَ) تيون سانگ ضلع جو ڪاروبار راڄيپال هلائيندو؛

(ب) ڀارت سرڪار دوارا سڄي ناگالئنڊ راڄيہ جون گهرجون پوريون ڪرڻ لاءِ ناگالئنڊ سرڪار کي ڪو ناڻو ميسر ڪيو ويو هجي تہ راڄيپال پنهنجي مرضيءَ موجب تيون سانگ ضلع ۽ باقي راڄيہ وچ ۾ اُن رقم جي انصاف روءِ ورڇ لاءِ بندوبست ڪندو؛

(پ) ناگالئنڊ جي وڌان منڊل جو ڪو بہ اَئڪٽ تيون سانگ ضلع سان لاڳو نہ ٿيندو جيستائين راڄيپال، پراديشڪ پريشد جي سفارش تي، عام ظاهر نامي دوارا اَهڙي هدايت ڪري ۽ اَهڙي ڪنهن بہ اَئڪٽ بنسبت اَهڙي هدايت ڪندي راڄيپال هدايت ڪري سگهندو تہ تيون سانگ ضلع يا اُن جي ڪنهن ڀاڱي سان اَئڪٽ لاڳو ٿيڻ ۾ اَهڙن اُپوادن ۽ ڦيرقارين جي اَڌين اثرائتو ٿيندو جي راڄيپال پراديشڪ پريشد جي سفارش تي ڄاڻائي :

بشرطيڪ هن پيٽي فقري هيٺ ڏنل ڪا به هدايت ماضي اَثر واري هجي ائين ڏيئي سگهجي ٿي؛

(پ) تيون سانگ ضلع جي شانتي، اُنتي ۽ سٺي حڪومت لاءِ راجيپال وِنيم ناهي سگهندو، ۽ ائين ناهيل ڪي به وِنيم اُن ضلع سان اُن وقت لاڳو هوندڙ سنسد جي ڪنهن اَئڪٽ يا ٻئي ڪنهن قاعدي کي، ضروري هجي ته، ماضي اَثر ڪري اِئين، رد ڪري يا سُڌاري سگهندا؛

(پ) (i) ناگالئنڊ جي وڌان سڀا ۾ تيون سانگ ضلع جو عيوضيپڻو ڪندڙ ميمبرن مان هڪڙي کي راجيپال دواران مکيه منتريءَ جي صلاح تي تيون سانگ جي معاملن لاءِ منتري مقرر ڪيو ويندو ۽ مکيه منتري پنهنجي صلاح ڏيڻ ۾ مٿي ڄاڻايل ميمبرن جي گهڻائيءَ جي سفارش تي هلندو :

بشرطيڪ راجيپال مکيه منتريءَ جي صلاح تي ڪنهن شخص کي تيون سانگ ڪاريه منتريءَ جي روپ ۾ اوتري وقت تائين مقرر ڪري سگهندو جيستائين ناگالئنڊ جي وڌان سڀا ۾ تيون سانگ ضلع لاءِ ورهايل جاين جي پرڻ لاءِ قاعدي انوسار شخص کي چونڊيو نه ويو آهي.

(سنوڌان (مشڪلاتون دور ڪرڻ) حڪم ۱۰ جي پئرا ۲ ۾ اهو اُپبند آهي ته پارت جي سنوڌان جو انوڇيد ۳۷۱ (الف) اهڙيءَ ريت اثردار ٿيندو ڄڻ ان جي فقري ۲ جي پيٽي فقري (پ) جي پئرا (i) ۾ هيءُ پرنتوڪ (۱ ڊسمبر ۱۹۶۳ کان) جوڙيو ويو هجي).

(ii) تيون سانگ جي معاملن جو منتري تيون سانگ ضلعي سنبنڌي سيني وشين جو ڪم ڪندو ۽ اُنهن بابت راجيپال سان سڌو تعلق رکندو پر اُن بابت مکيه منتريءَ کي واقف رکندو؛

(ٽ) هن فقري جي مٿين اُپبندن ۾ ڄيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، تيون سانگ ضلع سنبنڌي سيني وشين تي آخرين فيصلو راجيپال دواران پنهنجي مرضيءَ موجب ڪيو ويندو؛

(ٺ) انوڇيد ۵۴ ۽ ۵۵ ۽ انوڇيد ۸۰ جي فقري ۴ ۾ راجيه جي وڌان سڀا جي چونڊيل ميمبرن يا هرهڪ اهڙي ميمبر جي نرديش ۾ هن انوڇيد هيٺ برپا ٿيل پراديشڪ پريشد دواران چونڊيل ناگالئنڊ جي وڌان سڀا جي ميمبرن يا ميمبر جو نرديش اچي ويندو؛

(ٿ) انوڇيد ۱۷۰ ۾ -

(i) ناگالئنڊ جي وڌان سڀا سنبنڌي، فقرو (۱) اِئين اثرائتو ٿيندو ڄڻ تہ 'سٺ' لفظ جي جاءِ تي 'ڇائيتاليهہ' لفظ رکيو ويو آهي؛

(ii) اُن فقري ۾ راڄيہ ۾ مُلڪي تڪن مان سڌي چونڊجي نرديش ۾ هن آنوڇيد هيٺ برپا ڪيل پراديشڪ پريشد جي ميمبرن دواران ڪيل چونڊ اَچي ويندي؛

(iii) فقري (۲) ۽ (۳) ۾ مُلڪي تڪن جي نرديش جي معنيٰ ڪوهيما ۽ موڪوڪچنگ ضلعن ۾ مُلڪي تڪن جو نرديش ٿيندو.

(۳) هن آنوڇيد جي مٿين اُپبنڌن مان ڪنهن کي اثرائتو ڪرڻ ۾ جي ڪا مشڪلات ٿئي تہ راشٽرپتي اُها مشڪلات دور ڪرڻ جي پريوجن لاءِ ڪيس ضروري لڳي اُهو ڪجهہ بہ (ٻئي ڪنهن آنوڇيد جي ڪا موافقت يا ڦيرڦار ڪرڻ سميت) حڪم دواران ڪري سگهندو :

بشرطيڪ اهڙو ڪو حڪم ناگالئنڊ جو راڄيہ ٺهڻ جي تاريخ کان ٽن سالن گذرڻ کان پوءِ ڪيو نہ ويندو.

سمجهاڻي - هن آنوڇيد ۾ ڪوهيما، موڪوڪچنگ ۽ ٽيون سانگہ ضلعن جي معنيٰ اِسٽيٽ آف ناگالئنڊ اَيڪٽ، ۱۹۶۲، ۾ آهي اُها ساڳي ٿيندي.

۳۷۱. ب. آسام راڄيہ بنسبت خاص اُپبنڌ

هن سنوڌان ۾ ڇيل ڪنهن بہ ڳالهہ جي باوجود، راشٽرپتي، آسام راڄيہ بنسبت ڪيل حڪم دواران ڇهين، آنوسوچيءَ جي پئرا ۲۰ سان جوڙيل جدول جي ڀاڱي پهرئين ۾ ڄاڻايل جن جاتي ايراضين مان اُن راڄيہ جي وڌان سڀا ۾ چونڊيل ميمبرن ۽ اُن اَسيمبليءَ جي ٻين ميمبرن جي حڪم ۾ ڄاڻايل سنکيا جي ٺهيل اُن وڌان سڀا جي هڪ ڪاميٽي جوڙڻ ۽ اُن جي ڪرتبن لاءِ ۽ اهڙي ڪاميٽيءَ جي جوڙڻ ۽ برابر ڪاريہ ڪرڻ لاءِ اُن وڌان سڀا جي ڪارروائيءَ جي نيمن ۾ ڪرڻ وارين ڦيرڦارين لاءِ پرٻنڌ ڪري سگهندو.

۳۷۱. پ. مڻيپور راڄيہ بنسبت خاص اُپبنڌ

(۱) هن سنوڌان ۾ ڇيل ڪنهن بہ ڳالهہ جي باوجود، راشٽرپتي، مڻيپور راڄيہ بنسبت ڪيل حڪم دواران، اُن راڄيہ جي ٽڪرين وارين ايراضين مان

راجيہ جي وڌان سڀا ۾ چونڊيل ميمبرن جي نهيل وڌان سڀا جي هڪ ڪاميٽي جوڙڻ ۽ اُن جي ڪرتبن لاءِ، سرڪار جي ڪم ڪرڻ جي نيمن ۽ راجيہ جي وڌان سڀا جي ڪارروائيءَ جي نيمن ۾ ڪرڻ وارين ڦيرقارين لاءِ ۽ اهڙي ڪاميٽيءَ جي برابر ڪاريہ ڪرڻ جي خاطري ڪرڻ لاءِ راجيپال جي ڪنهن خاص جوابداريءَ لاءِ، پربنڌ ڪري سگهندو.

(٢) راجيپال هر سال يا جڏهن بہ راشٽرپتي گُهرَ ڪري راشٽرپتيءَ کي مڻيپور راجيہ ۾ ٽڪرين وارين ايراضين جي ڪاروبار بنسبت هڪ رپورٽ ڏيندو ۽ سنگھ جو ڪاروباري اختيار اُنهن ايراضين جي ڪاروبار جي باري ۾ راجيہ کي هدايتون ڏيڻ تائين پهچندو.

سمجهاڻي - هن اَنوڇيد ۾ محاوري 'ٽڪرين واريون ايراضيون' جي معنيٰ آهي اَهڙيون ايراضيون جي راشٽرپتي حڪم دواران ٽڪرين واريون ايراضيون هجڻ ظاهر ڪري.

٣٧١. پ. آنڌرپرديش راجيہ بنسبت خاص اُپبنڌ

(١) راشٽرپتي آنڌرپرديش راجيہ بنسبت ڪيل حڪم دواران، سڄي راجيہ جي ضرورتن جو خيال رکندي، راجيہ جي جدا جدا ڀاڱن جي ماڻهن لاءِ سرڪاري نوڪريءَ بابت ۽ تعليم بابت انصاف روءِ وجهہ ۽ سهوليتن لاءِ پربنڌ ڪري سگهندو، ۽ راجيہ جي مختلف ڀاڱن لاءِ جدا جدا پربنڌ ڪري سگهجن ٿا.

(٢) فقري (١) هيٺ ڪيل حڪم خاص طور، -

(اَ) راجيہ سرڪار کان گُهرَ ڪري سگهندو تہ راجيہ جي ڪنهن سِول شيوا ۾ عُهدن جي ڪنهن ورگ يا ورگن يا راجيہ هيٺ سِول عهدن جي ڪنهن ورگ يا ورگن کي راجيہ جي جدا جدا ڀاڱن لاءِ جدا جدا مڪاني ڪاڊرن ۾ ترتيب ڪيو وڃي ۽ اَهڙا عُهدا سنڀاليندڙ شخصن کي اُن حڪم ۾ ڄاڻايل هجي اُنهن اُصولن ۽ سرشتي پرماڻي اِئين ترتيب ڪيل مڪاني ڪاڊرن ۾ ڦانديو وڃي؛

(ب) ڄاڻائي سگهندو تہ راجيہ جو ڪو ڀاڱو يا ڪي ڀاڱا جيڪي مڪاني ايراضي سمجهيا ويندا -

(i) راڄيہ سرڪار هيٺ ڪنهن مڪاني ڪاڌر (هن اَنوڇيد هيٺ حڪم جي عمل ۾ ترتيب ڪيل چاهي ٻئي نموني جوڙيل) ۾ عهدن جي سڌي ڀرتيءَ لاءِ؛

(ii) راڄيہ اندر ڪنهن مڪاني اَختياريءَ هيٺ ڪنهن ڪاڌر ۾ عهدن تي سڌي ڀرتيءَ لاءِ؛ ۽

(iii) راڄيہ اندر ڪنهن يونيورسٽيءَ يا راڄيہ سرڪار جي ضابطي جي اَڌين ٻيءَ ڪنهن تعليمي سنسٿا ۾ داخلا جي پريوجن لاءِ؛

(ب) ڄاڻائي سگهندو تہ ڪيتري حد تائين ڪهڙي نموني ۽ ڪهڙن شرطن جي اَڌين-

(i) هن خيال کان حڪم ۾ ڄاڻايل پيٽي فقري (ب) ۾ نرديش ڪيل، اَهڙي ڪنهن ڪاڌر ۾ عهدن تي سڌي ڀرتيءَ جي بابت ۾،

(ii) هن خيال کان حڪم ۾ ڄاڻايل پيٽي فقري (ب) ۾ نرديش ڪيل، اَهڙي ڪنهن يونيورسٽيءَ يا ٻيءَ تعليمي سنسٿا ۾ داخلا جي بابت ۾؛

اُنهن اُميدوارن کي يا اُنهن جي فائدي ۾ پسندگي ڏني وڃي يا جايون محفوظ رکيون وڃن جيڪي حالت اَنوسار، اَهڙي ڪاڌر، يونيورسٽيءَ يا ٻيءَ تعليمي سنسٿا جي بنسبت مڪاني ايراضيءَ ۾ حڪم ۾ ڄاڻايل ڪنهن مدت لاءِ رهيا هجن يا اَڀياس ڪيو هجين.

(٣) راشٽرپتي حڪم دواران آنڌرپرديش راڄيہ لاءِ هڪ ڪاروباري ٽربيونل جوڙڻ لاءِ پربنڌ ڪري سگهندو، جا اَهڙي حڪومت، اَختيار ۽ اَختياريون، جن ۾ اَهڙي حڪومت اَختيار ۽ اَختياريون اَچي ويندا جي سنوڌان (ٻٽيهون سڌارو) اَئڪٽ، ١٩٧٣ کان يڪدم اَڳ ڪنهن ڪورٽ (سپريم ڪورٽ سواءِ) يا ٻيءَ ڪنهن ٽربيونل يا اَختياري، جيئن حڪم ۾ ڄاڻايو وڃي، اُن دواران استعمال ڪرڻ جوڳا هئا، اُنهن جو هيٺين وشين بنسبت اِستعمال ڪري، يعنيٰ :-

(اَ) راڄيہ جي ڪنهن سِول شيوا ۾ عُهدن جي اَهڙي ورگ يا ورگن، يا راڄيہ هيٺ سِول عُهدن جي اَهڙي ورگ يا ورگن، يا راڄيہ اندر ڪنهن مڪاني اَختياريءَ جي تابع هيٺ عُهدن جي اَهڙي ورگ يا ورگن، جيڪي حڪم ۾ ڄاڻايا وڃن، اُنهن تي مقرري، ڦانڊٽي يا ترقي؛

(ب) راجيه جي ڪنهن سِول شيوا ۾ عُهدن جي اَهڙي ورگ يا ورگن، يا راجيه هيٺ سِول عهدن جي اَهڙي ورگ يا ورگن يا راجيه اندر ڪنهن مڪاني اَختياريءَ جي تابع هيٺ عُهدن جي اَهڙي ورگ يا ورگن جيڪي حڪم ۾ ڄاڻايا وڃن، اُنهن تي مقرر ڪيل، ڦانديل يا ترقي ڏنل شخص جي سينيارٽي؛

(ڀ) راجيه جي ڪنهن سِول شيوا ۾ عُهدن جي اَهڙي ورگ يا ورگن، يا راجيه هيٺ سِول عُهدن جي اهڙي ورگ يا ورگن يا راجيه اندر ڪنهن مڪاني اَختياريءَ جي تابع هيٺ عُهدن جي اَهڙي ورگ يا ورگن، تي مقرر ڪيل، ڦانديل يا ترقي ڏنل شخص جي نوڪريءَ جا ٻيا اَهڙا شرط جي حڪم ۾ ڄاڻايا وڃن؛

(۴) فقري (۳) هيٺ ڪيل حڪم -

(اَ) ڪاروباري ٽربيونل کي اَختياري ڏيئي سگهندو تہ سندس حڪومت اندر ڪو وشيہ جو راشٽرپتي حڪم ۾ ڄاڻائي اُن سنبنڌي شڪايتن جي دور ڪرڻ لاءِ عريضيون وني ۽ اُنهن تي ڪاروباري ٽربيونل کي نيڪ لڳي اَهڙا حڪم ڪري؛

(ب) ڪاروباري ٽربيونل جي اَختيارن، اَختيارين ۽ سرشتي بنسبت راشٽرپتي ضروري سمجهي اَهڙا پرٻنڌ (ڪاروباري ٽربيونل جا پنهنجي بي اَدبيءَ لاءِ سزا ڪرڻ لاءِ اَختيارن بنسبت پرٻنڌن سميت) بہ شامل ڪري سگهندو؛

(ڀ) حڪم ۾ ڄاڻايل هجي اَهڙا ڪارروائين جا قسم، جي سندس حڪومت اندر بابتن سنبنڌي هجن ۽ اَهڙي حڪم جي شروعات کان يڪدم اَڳ ڪنهن ڪورٽ (سپريم ڪورٽ کانسواءِ) يا ٽربيونل يا ٻيءَ اَختياريءَ وٽ پيل هجن، اُهي ڪاروباري ٽربيونل کي بدلي ڪرڻ جو پرٻنڌ ڪري سگهندو؛

(پ) راشٽرپتي ضروري سمجهي اَهڙا پُورڪ، پرسنگڪ ۽ پريڻامڪ پرٻنڌ (فين جي باري ۾ ۽ مُدي خارجي، ثابتين يا اُن وقت عمل ۾ ڪنهن قاعدي جو ڪن اَپوادن يا ڦيرڦارين جي اَڏين لاڳو پوڻ جي باري ۾ پرٻنڌن سميت) شامل ڪري سگهندو.

(۵) ڪاروباري ٽربيونل جو ڪنهن بہ ڪيس جو آخرين نيڪال ڪندڙ حڪم راجيه سرڪار جي بحاليءَ تي يا حڪم ٿيو هجي اُن تاريخ کان ٿي مهنا گذرڻ تي، ٻنهي مان جيڪو اَڳہ ٿئي، اثرائتو ٿيندو :

بشرطيڪ راجيہ سرڪار لکيت ۾ خاص حڪم دوارا ۽ اُن ۾ جاڏايل هجن اُنهن سببن لاءِ، ڪاروباري ٽربيونل جو ڪوبہ حڪم، اُهو اثرائتو ٿئي تنهن کان اڳ، ڦيري يا رد ڪري سگهندي، ۽ اهڙي حالت ۾، ڪاروباري ٽربيونل جو حڪم، حالت انوسار فقط اُن ڦيرقار واري روپ ۾ اثرائتو ٿيندو يا اثرائتو نہ ٿيندو.

(٦) فقري (٥) جي پرنتوڪ هيٺ راجيہ سرڪار دوارا ڪيل هرڪو خاص حڪم، اُهو ڪيو وڃي تنهن کان پوءِ جيترو ٿي سگهي اوترو جلد، راجيہ وڌان منڊل جي ٻنهي سدنن اڳيان رکيو ويندو.

(٧) راجيہ جي هاءِ ڪورٽ کي ڪاروباري ٽربيونل تي نظرداني جا ڪي بہ اختيار نہ رهندا، ۽ ڪا بہ ڪورٽ (سپريم ڪورٽ کانسواءِ) يا ٽربيونل ڪاروباري ٽربيونل جي حڪومت اختيار يا اختياريءَ جي آڏين ڪنهن بہ بابت بنسبت، يا ٽربيونل سنبنڌي ڪا بہ حڪومت، اختيار يا اختياري استعمال نہ ڪندي.

(٨) راشٽرپتيءَ کي جي خاطري ٿئي تہ ڪاروباري ٽربيونل جو هستيءَ ۾ چالو رهڻ ضروري نہ آهي تہ راشٽرپتي حڪم دوارا ڪاروباري ٽربيونل ختم ڪري سگهندو ۽ اهڙي حڪم ۾ ائين يڪدم ختم ٿيڻ کان اڳ ٽربيونل وٽ پيل ڪيسن جي بدلي ۽ نيڪال لاءِ ڪيس نيڪ لڳي اهڙا پربنڌ ڪري سگهندو.

(٩) ڪنهن ڪورٽ، ٽربيونل يا ٻي اختياريءَ جي ڪنهن فتوا، ڊڪريءَ يا حڪم جي باوجود، -

(اَ) ڪنهن شخص جي مقرري، تئنا تي، ترقي يا بدلي -

(i) پهرين نومبر ١٩٥٦ کان اڳ، اُن تاريخ کان اڳ هستيءَ ۾ هو اُن حيدرآباد راجيہ جي سرڪار، يا اُن اندر ڪنهن مڪاني اختياريءَ هيٺ ڪنهن عهدي تي ڪيل؛ يا

(ii) سنوڌان (ٻٽيهون سڌارو) ائڪٽ، ١٩٧٣ جي شروعات کان اڳ آنڌرپرديش راجيہ جي سرڪار، يا اُن اندر ڪنهن مڪاني يا ٻيءَ اختياريءَ هيٺ، ڪنهن عهدي تي ڪيل؛ ۽

(ب) پيٽي فقري (اَ) ۾ نرديش ڪيل ڪنهن شخص دوارا يا اُن

اَڳيان ڪنيل قدم يا ڪيل ڳالھ، فقط اِن آڌار تي، تہ اُهڙي شخص جي مقرري، تئناتي، ترقي يا بدلي، اُهڙي مقرري تئناتي، ترقي يا بدلي بنسبت حيدرآباد راجيہ اندر يا حالت اَنوسار آنڌرپرديش راجيہ جي ڪنهن ڀاڱي اندر رهڻ بابت ڪنهن ضرورت جو پربنڌ ڪندڙ اُن وقت عمل ۾ ڪنهن قاعدي پرماڻي ڪئي ويئي آهي، بي قاعدي يا رد نہ ليکي ويندي يا ڪڏهين بہ بي قاعدي يا رد ٿي آهي اِئين نہ ليکيو ويندو.

(١٠) هن اَنوڇيد جا ۽ اُن هيٺ راشٽرپتيءَ دواران ڪيل ڪنهن بہ حڪم جا اُپبنڌ هن سنوڌان جي ٻئي ڪنهن اُپبنڌ ۾ يا اُن وقت عمل ۾ ٻئي ڪنهن قاعدي ۾ ڪنهن بہ هئڻ جي باوجود اثرائتا ٿيندا.

٣٧١.پ. آنڌرپرديش ۾ مرڪزي يونيورسٽي برپا ڪرڻ

سنسد قاعدي دواران آنڌرپرديش راجيہ ۾ هڪ يونيورسٽي برپا ڪرڻ لاءِ پربنڌ ڪري سگهندي.

٣٧١. ت. سِڪم راجيہ بنسبت خاص اُپبنڌ

هن سنوڌان ۾ ڇيل ڪنهن بہ ڳالھ جي باوجود، -

(اَ) سِڪم راجيہ جي وڌان سڀا ۾ گهٽ ۾ گهٽ ٽيھ ميمبر ٿيندا؛

(ب) سنوڌان (ڇٽيهون سڌارو) اَئڪٽ، ١٩٧٥، جي شروعات جي تاريخ (هن اَنوڇيد ۾ هن کانپوءِ مقرر ٿيل ڏينهن طريقي نرديش ڪيل) کان وٺي-

(i) اَپريل ١٩٧٤ ۾ سِڪم ۾ ٿيل چونڊن جي نتيجي طور اُنهن چونڊن ۾ چونڊيل ٻٽيهن ميمبرن (هن کان پوءِ ويٺل ميمبرن طريقي نرديش ڪيل) جي ٺهيل سِڪم لاءِ وڌان سڀا سِڪم راجيہ جي هن سنوڌان هيٺ برابر جوڙيل وڌان سڀا ليکي ويندي؛

(ii) ويٺل ميمبر سِڪم راجيہجي وڌان سڀا جا هن سنوڌان هيٺ برابر چونڊيل ميمبر ليکيا ويندا؛

(iii) سِڪم راجيہ جي اُها وڌان سڀا هن سنوڌان هيٺ راجيہ جي وڌان سڀا جا اَختيار اِستعمال ڪندي ۽ ڪرتب اَدا ڪندي؛

(پ) فقري (ب) هيٺ سِڪم راجيہ جي وڌان سڀا ليکيل وڌان سڀا

جي حالت ۾ اَنوڇيد ١٧٢ جي فقري (١) ۾ پنجن سالن جي مدت جا نرديش ڇهن سالن جي مدت جا نرديش ڪري سمجهيا ويندا ۽ ڇهن سالن جي اُها مدت مقرر ٿيل ڏينهن کان شروع ٿيل ليکي ويندي؛

(پ) سنسد قاعدي دواران ٻيا پربنڌ ڪري تيسين، سِڪم راڄيه ڪي لوڪ سڀا ۾ هڪ جاءِ ڏني ويندي ۽ سِڪم راڄيه هڪ سنسد تڪ جو نهيل ٿيندو جنهن کي سِڪم لاءِ سنسد جو تڪ سڏيو ويندو؛

(ڀ) مقرر ٿيل ڏينهن تي هستيءَ ۾ لوڪ سڀا ۾ سِڪم راڄيه جو عيوضي سِڪم راڄيه جي وڌان سڀا جا ميمبر چونڊيندا؛

(ت) سِڪم جي آدمشماريءَ جي جدا جدا طبقن جي حقن ۽ هتن جو بچاءُ ڪرڻ جي پريوجن لاءِ سنسد سِڪم راڄيه جي وڌان سڀا ۾ اُنهن جاين جي سنکيا لاءِ جيڪي اَهڙن طبقن وارن اُميدوارن دواران ڀرجن ۽ جن تکن مان فقط اَهڙن طبقن وارا اُميدوار سِڪم راڄيه جي وڌان سڀا جي چونڊ لاءِ بيهي سگهن اُنهن جون حدون مقرر ڪرڻ لاءِ پربنڌ ڪري سگهندي؛

(ٿ) سِڪم جي راڄپال جي شانتيءَ لاءِ ۽ سِڪم جي آدمشماريءَ جي جدا جدا طبقن جي سماجڪ ۽ آرٿڪ واڌاري جي خاطري ڪرڻ لاءِ اِنصاف روءِ ويوسٿا لاءِ خاص جوابداري رهندي، ۽ هن فقري هيٺ پنهنجي خاص جوابداري اَدا ڪرڻ ۾ سِڪم جو راڄپال، راشٽرپتي وقت بوقت ڪيس ٺيڪ لڳي، اَهڙيون هدايتون جاري ڪري تن جي اَڌين، پنهنجي مرضيءَ موجب ڪاريه ڪندو؛

(ٽ) سڀ ملڪيت ۽ جائداد (سِڪم راڄيه ۾ اچي ويل کيتر جي اندر چاهي ٻاهر) -جا مقرر ٿيل ڏينهن کان يڪدم اَڳ سِڪم جي سرڪار جي يا سِڪم سرڪار جي پريوجن لاءِ ٻيءَ ڪنهن اَختياريءَ يا ٻئي ڪنهن شخص جي حوالي هئي اُها مقرر ٿيل ڏينهن کان سِڪم راڄيه جي سرڪار جي حوالي ٿيندي؛

(ٺ) سِڪم راڄيه ۾ سمايل کيتر ۾ مقرر ٿيل ڏينهن کان يڪدم اَڳ اِئين ڪم ڪندڙ هاءِ ڪورٽ مقرر ٿيل ڏينهن تي ۽ اُن کان سِڪم راڄيه جي هاءِ ڪورٽ ليکي ويندي؛

(ڏ) سِڪم راڄيه جي سڄي کيتر ۾ ديواني، فوجداري ۽ محصولي حڪومت واريون سڀ ڪورٽون، ۽ نيايه، ڪاروباري ۽ دفتري سڀ اَختياريون

۽ سڀ عملدار مقرر ٿيل ڏينهن تي ۽ اُن کان هن سنوڌان جي اُپٻنڌن جي اَڌين پنهنجا پنهنجا ڪرتب اِستعمال ڪرڻ چالو رکندا؛

(ڪ) سِڪِم راڄيہ ۾ آيل ڪيتر يا اُن جي ڪنهن ڀاڱي ۾ مقرر ٿيل ڏينهن کان يڪدم اَڳ عمل ۾ سڀ قاعدا اُن اندر، ڪنهن سمرٿ وڌان منڊل يا ٻيءَ سمرٿ اَختياريءَ دواران سڌارو ٿئي يا رد ٿين تيستائين، عمل ۾ چالو رهندا؛

(ک) فقري (ڪ) ۾ نرديش ڪيل ڪنهن بہ قاعدي جي سِڪِم راڄيہ جي ڪاروبار سبنڌي لاڳو ڪرڻ ۾ سهوليت جي پريوجن لاءِ ۽ اَهڙي ڪنهن قاعدي جا اُپٻنڌ هن سنوڌان جي اُپٻنڌن سان ميل ۾ آڻڻ جي پريوجن لاءِ راشٽرپتي، مقرر ٿيل ڏينهن کان ٻن سالن اندر، حڪم دواران، رد ڪرڻ يا سڌارو ڪرڻ ذريعي ضروري يا صلاح پريا هجن اَهڙيون موافقتون ۽ قيرقار ڪري سگهندو ۽ اِئين ٿيڻ تي هرڪو اَهڙو قاعدو اِئين ڪيل موافقتن ۽ قيرقارين جي اَڌين اَثرائتو ٿيندو، ۽ اَهڙي ڪنهن موافقتا يا قيرقار تي ڪنهن قانوني ڪورٽ ۾ اعتراض ورتو نہ ويندو؛

(ڳ) نہ سپريم ڪورٽ نہ ٻيءَ ڪنهن ڪورٽ کي سِڪِم سنبنڌي ڪنهن بہ عهدنامي، ناهہ، قول يا ٻئي اَهڙي دستاويز، جو مقرر ٿيل ڏينهن کان اَڳ ڪيو ويو يا لکيو ويو هو ۽ جنهن ۾ ڀارت سرڪار يا اُن جي ڪا بہ اڳواري سرڪار ڌر هئي، اُن مان اُٿندڙ ڪنهن بہ تڪرار يا ٻيءَ بابت بنسبت حڪومت رهندي، پر هن فقري ۾ ڇيل ڪجهہ بہ اَنوڇيد ۱۴۳ جي اُپٻنڌن جو قدر گهٽائي تو اَهڙو مطلب ڪڍيو نہ ويندو؛

(ڱ) راشٽرپتي عام ظاهر نامي دواران، ظاهر نامي جي تاريخ تي ڀارت جي ڪنهن راڄيہ ۾ عمل ۾ هجي اَهڙي ڪنهن قاعدي جي پهچ ڪيس نيڪ لڳي اَهڙين موافقتن يا قيرقارين سان سِڪِم راڄيہ تائين وڌائي سگهندو؛

(گهہ) هن اَنوڇيد جي اَڳ ڏنل اُپٻنڌن مان ڪنهن کي بہ اثر ڏيڻ ۾ ڪا مشڪلات ٿئي تہ راشٽرپتي، حڪم دواران، اُها مشڪلات دور ڪرڻ جي پريوجن لاءِ کيس ضروري لڳي اُهو ڪجهہ بہ (ٻئي ڪنهن اَنوڇيد جي ڪا بہ موافقتا يا قيرقار ڪرڻ سميت) ڪري سگهندو؛

بشرطيڪ اَهڙو ڪو حڪم مقرر ٿيل ڏينهن کان ٻہ سال گذرڻ بعد نہ

ڪيو ويندو.

(ف) مقرر ٿيل ڏينهن کان شروع ٿيندڙ ۽ سنوڌان (ڇٽيهون سڌارو) ائڪٽ، ١٩٧٥، کي راشٽرپتيءَ جي بحالي ملي اُن تاريخ کان يڪدم اڳ پوري ٿيندڙ مُدت درميان، سِڪم راڄيه يا اُن ۾ سمايل کيتر ۾ يا اُن سنبنڌي ڪيل سڀ ڳالهيون ۽ ڪنيل سڀ قدم، جيتري قدر اُهي سنوڌان (ڇٽيهون سڌارو) ائڪٽ، ١٩٧٥ دوران سڌاريل هن سنوڌان جي اُپبنڌن سان موافق آهن، سيني پريوجنن لاءِ ائين سڌاريل هن سنوڌان هيٺ جائزگيءَ سان ڪيل يا ڪنيل سمجهيا ويندا.

٣٧١. ث.مزورم راڄيه بنسبت خاص اُپبنڌ

هن سنوڌان ۾ ڄڻيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، -

(اَ) سنسد جو ڪو به ائڪٽ -

(i) مِزو لوڪن جي ڌارمڪ يا سماجڪ رواجن،

(ii) مِزو رسمي قاعدي ۽ ڪارروائي،

(iii) مِزو رسمي قاعدي پرماڻي فيصلن سان واسطو رکندڙ ديواني ۽ فوجداري نيايه جو ڪاروبار،

(iv) زمين جي مالڪيءَ ۽ تبديلي بنسبت، مزورم راڄيه سان مزورم جي وڌان سڀا جي ٺهراءَ دوران ائين فيصلو ڪرڻ ڪانسواءِ لاڳو نه ٿيندو ؛

بشرطيڪ هن فقري ۾ ڄڻيل ڪجهه به سنوڌان (ٽيونجاهون سڌارو) ائڪٽ، ١٩٨٦، جي شروعات-کان يڪدم اڳ مزورم سنگهه کيتر ۾ عمل ۾ ڪنهن مرڪزي ائڪٽ سان لاڳو نه ٿيندو؛

(ب) مزورم راڄيه جي وڌان سڀا ۾ گهٽ ۾ گهٽ چاليهه ميمبر ٿيندا.

٣٧١.ت. اَروڻاچل پرديش راڄيه بنسبت خاص اُپبنڌ

هن سنوڌان ۾ ڄڻيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، -

(اَ) اَروڻاچل پرديش جي راڄيپال کي اَروڻاچل پرديش راڄيه ۾ قاعدي ۽ ويوسٿا بنسبت خاص جوابداري رهندي ۽ اُن سنبنڌي پنهنجا ڪرتب پالن

ڪرڻ ۾ راجيپال، منتري پريشد جي صلاح وٺڻ بعد، ڪٿي جوڳي قدم جي باري ۾ پنهنجي شخصي فيصلي جو استعمال ڪندو :

بشرطيڪ جي ڪو سوال اُٿي ته ڪو وشيه اَهڙو وشيه آهي يا نه جنهن بنسبت راجيپال کي هن پيٽي فقري هيٺ پنهنجي شخصي فيصلي جي استعمال ۾ قدم کڻڻو آهي، ته راجيپال جو پنهنجي مرضيءَ موجب جو فيصلو آخرين ٿيندو ۽ راجيپال دوارا ڪيل ڪنهن ڳالهه جي جائزگيءَ تي اِن آڌار تي اعتراض نه اُٿاريو ويندو ته کيس پنهنجو شخصي فيصلو اِستعمال ڪري قدم کڻڻ کپندو هو يا نه :

وڌيڪ بشرطيڪ جي راجيپال جي رپورٽ ملڻ تي يا ٻئي نموني راشٽرپتيءَ کي خاطري ٿئي ته راجيپال لاءِ اَروڻاچل پرديش راجيه ۾ قاعدي ۽ ويوسٿا بنسبت خاص جوابداري هئڻ وڌيڪ وقت هئڻ ضروري نه آهي ته هو حڪم دوارا هدايت ڪري سگهندو ته حڪم ۾ ڄاڻايل هجي ان تاريخ کان راجيپال کي اَهڙي جوابداري هئڻ بند ٿيندو؛

(ب) اَروڻاچل پرديش راجيه جي وڌان سڀا ۾ گهٽ ۾ گهٽ ٽيهه ميمبر ٿيندا.

٣٧١.ث. گوئا راجيه بنسبت خاص اُپبنڌ

هن سنوڌان ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، گوئا راجيه جي وڌان سڀا گهٽ ۾ گهٽ ٽيهن ميمبرن سان ٺهندي.

(سنوڌان (سڌارو ڇاونجاهه) ائڪٽ، ١٩٨٧ جي قلم ٢ دوارا (٣٠ مئيءَ ١٩٨٧ کان) درج ڪيل)

٣٧٢. موجوده قاعدن جو عمل ۾ رهڻ ۽ اُنهن جي موافقتا

(١) اَنوڇيد ٣٩٥ ۾ نرديش ڪيل قاعدن کي هن سنوڌان دوارا رد ڪرڻ جي باوجود پر هن سنوڌان جي ٻين اُپبنڌن جي آڌين، هن سنوڌان جي شروعات کان يڪدم اَڳ ڀارت جي کيتر ۾ عمل ۾ سڀ قاعدو ڪنهن سمرٿ وڌان منڊل يا ٻيءَ سمرٿ اَختياريءَ دوارا ڦيريو يا رد ڪيو يا سڌاريو وڃي تيستائين ان ۾ عمل ۾ چالو رهندو.

(۲) پارت جي ڪيتر ۾ عمل ۾ ڪنهن بہ قاعدي جي اُپبندن ڪي هن سنوڌان جي اُپبندن سان ميل ۾ آڻڻ جي پريوجن لاءِ راشٽرپتي، حڪم دواران، اُن قاعدي ۾ ضروري يا صلاح پريا هجن اُهي موافقتون ۽ ڦيرڦار رد ڪرڻ چاهي سڌاري ذريعي ڪري سگهندو ۽ پربند ڪري سگهندو تہ حڪم ۾ ڄاڻائي وڃي اُن تاريخ کان اُهو قاعدو اهڙين ڪيل موافقتن ۽ ڦيرڦارين جي آڌين اثرائتو ٿيندو ۽ اُهڙي ڪنهن موافقت يا ڦيرڦار تي ڪنهن بہ قانوني ڪورٽ ۾ اعتراض ورتو نہ ويندو.

(۳) فقري (۲) ۾ چيل ڪنهن بہ ڳالهہ مان ائين نہ ليکيو ويندو تہ-

(اَ) راشٽرپتيءَ کي هن سنوڌان جي شروعات کان ٽي سال گذرڻ بعد ڪنهن بہ قاعدي جي موافقتا يا ڦيرڦار ڪرڻ جو اَختيار ملي ٿو؛ يا

(ب) اُن فقري هيٺ راشٽرپتيءَ دواران موافقتا يا ڦيرڦار ڪيل ڪنهن قاعدي کي رد ڪرڻ يا سڌارڻ کان ڪنهن سمرٿ وڌان منڊل يا ٻئي سمرٿ اَختياريءَ کي روڪجي ٿو.

سمجهاڻي پهرين - هن اَنوڇيد ۾ محاوري 'عمل ۾ قاعدو' ۾ هن سنوڌان جي شروعات کان اَڳ پارت جي ڪيتر ۾ ڪنهن وڌان منڊل يا ٻيءَ سمرٿ اَختياريءَ دواران پاس ڪيل يا ٺاهيل ۽ اَڳوات رد نہ ٿيل قاعدو اَچي ويندو، باوجود اِنجي تہ اُهو يا اُنجا حصا اُن وقت بلڪل يا خاص ايراضين ۾ عمل ۾ نہ هجن.

سمجهاڻي ٻين - پارت جي ڪيتر ۾ ڪنهن وڌان منڊل يا ٻيءَ سمرٿ اَختياريءَ دواران پاس ڪيل يا ٺاهيل قاعدو جنهن کي هن سنوڌان کان يڪدم اَڳ ڪيتر ٻاهر اَثر هو ۽ پارت جي ڪيتر ۾ بہ اَثر هو اُنجو اَڳ ڄاڻايل اُهڙين ڪن موافقتن ۽ ڦيرڦارين جي آڌين اُهڙو ڪيتر ٻاهر اثر چالو رهندو.

سمجهاڻي ٽين - هن سنوڌان ۾ چيل ڪنهن بہ ڳالهہ جو اِهو مطلب نہ ڪڍيو ويندو تہ ڪنهن بہ عارضي قاعدي کي، اُن جي پوري ٿيڻ جي مقرر ٿيل تاريخ کان، يا جي هيءُ سنوڌان عمل ۾ نہ اَچي ها تہ جنهن تاريخ تي اُهو پورو ٿئي ها، اُن کان پوءِ عمل ۾ چالو رکجي ٿو.

سمجهاڻي چوٿين - گورنمينٽ آف انڊيا اَئڪٽ، ۱۹۳۵، جي قلم ۸۸ هيٺ پرانت جي راجيپال دواران جاري ڪيل ۽ هن سنوڌان جي شروعات کان يڪدم اَڳ عمل ۾ آرڊيننس، جي اُهو اَڳ سمان راجيہ جي راجيپال

دواران واپس نہ ورتو ويو آهي تہ، آنوچيد ٣٨٢ جي فقري (١) هيٺ ڪرتب ڪندڙ اُن راجيہ جي وڌان سڀا جي اَهڙي شروعات ڪان پوءِ پهرين بيٺڪ ڪان ڇهہ هفتا گذرڻ تي عمل ۾ هئڻ بند ٿيندو، ۽ هن آنوچيد ۾ ڪنهن بہ ڳالهہ جو اِهو مطلب نہ ڪڍيو ويندو تہ اَهڙي ڪنهن آرڊيننس کي اُن مدت ڪان وڌيڪ عمل ۾ چالو رکجي ٿو.

٣٧٢. اَلف. راشٽرپتيءَ جو قاعدن کي موافق ڪرڻ جو اَختيار

(١) سنوڌان (ستون سڌارو) اَيڪٽ، ١٩٥٦ جي شروعات ڪان يڪدم اَڳہ پارٽ ۾ يا اُن جي ڪنهن ڀاڱي ۾ عمل ۾ ڪنهن قاعدي جا اُپبند، اُن اَئڪٽ دوارا سڌاريل هن سنوڌان جي اُپبندن سان موافق ڪرڻ جي پريوجن لاءِ راشٽرپتي نومبر ١٩٥٧ جي پهرئين ڏينهن ڪان اَڳہ ڪيل حڪم دوارا، ضروري يا صلاح پريا هجن اُهي قاعدي جون موافقتون ۽ ڦيرڦار، رد ڪرڻ چاهي سڌاري ڪرڻ ذريعي ڪري سگهندو، ۽ پربند ڪري سگهندو تہ حڪم ۾ ڄاڻايو وڃي اُن تاريخ ڪان قاعدو اِئين ڪيل موافقتن ۽ ڦيرڦارين جي اَڌين اثرائتو ٿيندو، ۽ اَهڙي ڪنهن موافقت يا ڦيرڦار تي ڪنهن بہ قانوني ڪورٽ ۾ اعتراض نہ اُٿاريو ويندو.

(٢) فقري (١) ۾ چيل ڪجهہ بہ ڪنهن سمرٿ وڌان منڊل يا ٻيءَ سمرٿ اَختياريءَ کي راشٽرپتيءَ دوارا اُن فقري هيٺ موافق يا ڦيرڦار ڪيل ڪنهن قاعدي کي رد ڪرڻ يا سڌارڻ ڪان روڪي ٿو اِئين نہ ليکو ويندو.

٣٧٣. نوارڪ نظربنديءَ هيٺ شخص بنسبت راشٽرپتيءَ جو ڪن حالتن ۾ حڪم ڪرڻ جو اَختيار

سنسد دوارا آنوچيد ٢٢ جي فقري (٧) هيٺ پربند ٿئي، يا هن سنوڌان جي شروعات ڪان هڪ سال پورو ٿئي، ٻنهي مان جيڪو اَڳ ٿئي، تيستائين اُن آنوچيد جو اثر ائين ٿيندو ڄڻ تہ اُن جي فقرن (٤) ۽ (٧) ۾ سنسد جي ڪنهن بہ نرديش جي جاءِ تي راشٽرپتي جو نرديش ڏنو ويو آهي ۽ اُنهن فقرن ۾ سنسد دوارا ٺاهيل ڪنهن قاعدي جي نرديش جي جاءِ تي راشٽرپتيءَ دوارا ڪيل حڪم جو نرديش ڏنو ويو آهي.

٣٧٤. فيڊرل ڪورٽ جي ججن ۽ فيڊرل ڪورٽ يا هز مئجيسٽي اِن ڪائونسل وٽ پيل ڪارروائين جي باريءَ ۾ پربنڌ

(١) هن سنوڌان جي شروعات کان يڪدم اَڳ عهدي تي فيڊرل ڪورٽ جا جج سواءِ تہ ٻئي نموني چونڊ ڪئي هجين اَهڙي شروعات تي سپريم ڪورٽ جا جج ٿيندا ۽ ائين ٿيڻ تي اَهڙن پگهارن ۽ ڀتن ۽ موڪل ۽ پينشن بنسبت اَهڙن اَڌڪارن جا حقدار ٿيندا جن جو سپريم ڪورٽ جي ججن بنسبت اَنوڇيد ١٢٥ هيٺ پربنڌ ڪيو ويو آهي.

(٢) هن سنوڌان جي شروعات تي فيڊرل ڪورٽ ۾ پيل سڀ دعوائون، اَپيلون ۽ ڪارروايون، ديواني يا فوجداري، سپريم ڪورٽ ۾ ڪچي ويل ٿينديون، ۽ سپريم ڪورٽ کي اُهي ٻڌڻ ۽ فيصل ڪرڻ جي حڪومت رهندي ۽ فيڊرل ڪورٽ جي هن سنوڌان جي شروعات کان اَڳ ڏنل يا ڪيل فتوائن ۽ حڪمن کي اَهڙو ئي عمل ۽ اثر رهندو جهڙو تہ اُهي سپريم ڪورٽ دوارا ڏنل يا ڪيل هئا.

(٣) هن سنوڌان ۾ ڪجهہ بہ ڳالهہ ڀارت جي ڪيتر اندر ڪنهن ڪورٽ جي ڪنهن فتوا، ڊڪري يا حڪم تي يا اُن بنسبت اَپيلن ۽ عريضين جو نيڪال ڪرڻ لاءِ هز مئجيسٽي اِن ڪائونسل دوارا حڪومت جي اِستعمال کي اَهڙيءَ حڪومت جي اِستعمال جي قاعدي دوارا اَختياري ڏنل هجي اوتري قدر نا جائز نہ ڪندي، ۽ اَهڙي ڪنهن اَپيل يا عريضيءَ تي هن سنوڌان جي شروعات کان پوءِ ڪيل هز مئجيسٽي اِن ڪائونسل جو ڪو حڪم سڀني پريوجنن لاءِ ائين اثرائتو ٿيندو جهڙو تہ اُهو سپريم ڪورٽ دوارا هن سنوڌان دوارا اُن ڪورٽ کي بخشيل حڪومت جي اِستعمال ۾ ڪيل حڪم يا ڊڪري آهي.

(٤) هن سنوڌان جي شروعات تي ۽ اُن کان پهرين اَنوسوچيءَ جي ڀاڱ (ب) ۾ جاڻايل ڪنهن راجيہ ۾ پروي ڪائونسل طريقي ڪرتب ڪندڙ اَختياريءَ جي اُن راجيہ اندر ڪنهن بہ ڪورٽ جي ڪنهن فتوا، ڊڪري يا حڪم تي يا اُن بنسبت اَپيلون ۽ عريضيون وٺڻ ۽ نيڪال ڪرڻ جي حڪومت بند ٿيندي، ۽ اَهڙيءَ شروعات تي اَهڙيءَ اَختياريءَ اَڳيان پيل سڀ اَپيلون ۽ ٻيون ڪارروايون سپريم ڪورٽ کي بدلي ڪيون ۽ اُن دوارا نيڪال ڪيون وينديون.

(۵) هن آنوڇيد جي اُپبنڌن کي اثر ڏيڻ لاءِ سنسد قاعدي دوارا ن وڌيڪ پربنڌ ڪري سگھندي.

۳۷۵. ڪورٽن، اَختيارين ۽ عملدارن جو سنوڌان جي اُپبنڌن جي اَڌين ڪم ڪندو رهڻ

ڀارت جي سڄي کيتر ۾ ديواني، فوجداري ۽ محصولي حڪومت واريون سڀ ڪورٽون، سڀ اَختياريون ۽ سڀ عملدار، عدالتي، ڪاروباري ۽ دفتري، پنهنجا پنهنجا ڪرتب هن سنوڌان جي اُپبنڌن جي اَڌين، اِستعمال ڪرڻ چالو رکندا.

۳۷۶. هاءِ ڪورٽ جي ججن جي باري ۾ پربنڌ

(۱) آنوڇيد ۲۱۷ جي فقري (۲) ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، هن سنوڌان جي شروعات کان يڪدم اَڳ عهدي تي ڪنهن به پرانت ۾ هاءِ ڪورٽ جا جج، سواءِ ته هنن ٻئي نموني چونڊ ڪئي هُجي، اَهڙيءَ شروعات تي سمان راڄيه جي هاءِ ڪورٽ جا جج ٿيندا، ۽ ائين ٿيڻ تي اَهڙن پڳهارن ۽ ڀتن ۽ موڪل ۽ پينشن بنسبت اَهڙن اَڌڪارن جا حقدار ٿيندا جن جو اَهڙيءَ هاءِ ڪورٽ جي ججن بنسبت آنوڇيد ۲۲۱ هيٺ پربنڌ ڪيو ويو آهي. اَهڙو ڪو به جج، باوجود اِنجي ته هو ڀارت جو ناگرڪ نه آهي، اُن هاءِ ڪورٽ جو مکيه نيايه مورتي يا ٻيءَ ڪنهن هاءِ ڪورٽ جو مکيه نيايه مورتي يا ٻيو جج مقرر ٿيڻ لاءِ لائق ٿيندو.

(۲) پهرين آنوسوڇيءَ جي ڀاڱ (ب) ۾ ڄاڻايل ڪنهن راڄيه جي سمان ڪنهن ڏيهي رياست ۾ هن سنوڌان جي شروعات کان يڪدم اَڳ عهدي تي هاءِ ڪورٽ جا جج، سواءِ ته هنن ٻئي نموني چونڊ ڪئي هُجي، اَهڙيءَ شروعات تي ائين ڄاڻايل راڄيه جي هاءِ ڪورٽ جا جج ٿيندا، ۽ آنوڇيد ۲۱۷ جي فقري (۱) ۽ (۲) ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود پر اُن آنوڇيد جي فقري (۱) جي پرنتوڪ جي اَڌين، راشٽرپتي حڪم دوارا ن ٺهرائي اَهڙي مدت پوري ٿيڻ تائين عهدي تي رهندا.

(٣) هن آئيني ۾ محاوري 'جج' ۾ ڪاريہ ڪاري جج يا ائڊيشنل جج نہ اچي وجي.

٣٧٧. پارٽ جي ڪامپٽرولر ۽ آڊيٽر جنرل جي باري ۾ پربنڌ

هن سنوڌان جي شروعات کان يڪدم اڳ عهدي تي پارٽ جو آڊيٽر جنرل، سواءِ تہ هن بئي نموني چونڊ ڪئي هجي، اهڙيءَ شروعات تي پارٽ جو ڪامپٽرولر ۽ آڊيٽر جنرل ٿيندو ۽ اهين ٿيڻ تي اهڙن پگهارن ۽ موڪل ۽ پينشن بنسبت اهڙن اڌڪارن جو حقدار ٿيندو جن جو پارٽ جي ڪامپٽرولر ۽ آڊيٽر جنرل بنسبت آئيني ١٤٨ جي فقري (٣) هيٺ پربنڌ ڪيو ويو آهي، ۽ اهڙيءَ شروعات کان يڪدم اڳ ساڻس لاڳو هئا اُنهن پربنڌن هيٺ ٺهرايل عهدي جي سندس مدت پوري ٿيڻ تائين عهدي تي چالو رهڻ جو حقدار ٿيندو.

٣٧٨. پبلڪ سروس ڪميشن جي باري ۾ پربنڌ

(١) هن سنوڌان جي شروعات کان يڪدم اڳ پارٽ ڊومينين جي پبلڪ سروس ڪميشن جا عهدي تي ميمبر، سواءِ تہ هنن بئي نموني چونڊ ڪئي هجي اهڙيءَ شروعات تي سنگھ لاءِ پبلڪ سروس ڪميشن جا ميمبر ٿيندا ۽ آئيني ٣١٦ جي فقري (١) ۽ (٢) ۾ چيل ڪنهن بہ ڳالھ جي باوجود پر اُن آئيني جي فقري (٢) جي پرنتوڪ جي آڌين اهڙيءَ شروعات کان يڪدم اڳ اهڙن ميمبرن سان لاڳو نيمن هيٺ ٺهرايل مدو پوري ٿيڻ تائين پنهنجي عهدي تي چالو رهندا.

(٢) هن سنوڌان جي شروعات کان يڪدم اڳ ڪنهن پرانت جي پبلڪ سروس ڪميشن يا پرانتن جي ڪنهن گروپ جون گهرجون پوريون ڪندڙ پبلڪ سروس ڪميشن جا عهدي تي ميمبر، سواءِ تہ بئي نموني چونڊ ڪئي هجين، اهڙيءَ شروعات تي سمان راجيہ جي پبلڪ سروس ڪميشن جا ميمبر يا حالت انوسار، سمان راجين جون گهرجون پوريون ڪندڙ گڏيل راجيہ پبلڪ سروس ڪميشن جا ميمبر ٿيندا، ۽ آئيني ٣١٦ جي فقري (١) ۽ (٢) ۾ چيل ڪنهن بہ ڳالھ جي باوجود پر اُن آئيني جي فقري (٢) جي پرنتوڪ جي آڌين اهڙيءَ شروعات کان يڪدم اڳ اهڙن ميمبرن سان لاڳو نيمن هيٺ

ٺهرايل مدو پورو ٿيڻ تائين پنهنجي عهدي تي چالو رهندا.

٣٧٨.الف. آنڌرپرديش وڌان سڀا جي معياد جي باري ۾ خاص پربنڌ

آنوڇيد ١٧٢ ۾ ڪابہ ڳالھ هئڻ جي باوجود، اسٽيٽس ري آرگنائيزيشن ائڪٽ، ١٩٥٦، جي ڪلمن ٢٨ ۽ ٢٩ جي اُپبنڌن هيٺ جوڙيل آنڌر پرديش راجيہ جي وڌان سڀا، سواءِ تہ اڳ برخاست ڪئي وڃي، اُن ڪلم ٢٩ ۾ نرديش ڪيل تاريخ کان پنجن سالن جي مدت لاءِ، ۽ نہ وڌيڪ، چالو رهندي، ۽ اُن مدت جي پوري ٿيڻ جو اثر اُن وڌان سڀا جي برخاستگي ٿيندو.

٣٧٩ کان ٣٩١ x x x x x x

٣٩٢. مشڪلاتون دور ڪرڻ جو راشٽرپتيءَ جو اختيار

(١) راشٽرپتي، ڪي بہ مشڪلاتون خاص ڪري گورنمينٽ آف انڊيا ائڪٽ، ١٩٣٥، جي اُپبنڌن کان هن سنوڌان جي اُپبنڌن ۾ تبديل سنبنڌي هجن اُهي دور ڪرڻ جي پريوجن لاءِ حڪم دواران هدايت ڪري سگهندو تہ، هيءُ سنوڌان اُن حڪم ۾ ڄاڻايل مدت درميان ڦيرقار، واڌاري يا ڇڏي ڏيڻ جي روپ ۾ اهڙين موافقتن جي آڌين اثرائتو ٿيندو جي پاڻ ضروري يا صلاح پريا سمجهي ؛

بشرطيڪ اهڙي ڪو حڪم ڀاڱ پنجين جي آڌياءَ ٻئين هيٺ برابر جوڙيل سنسد جي پهرين ٻئڪ کان پوءِ نہ ڪيو ويندو.

(٢) فقري (١) هيٺ ڪيل هرڪو حڪم سنسد اڳيان رکيو ويندو.

(٣) هن آنوڇيد دواران، آنوڇيد ٣٢٤ دواران، آنوڇيد ٣٦٧ جي فقري (٣) دواران ۽ آنوڇيد ٣٩١ دواران راشٽرپتيءَ کي بخشيل اختيار، هن سنوڌان جي شروعات کان اڳ، ڀارت ڊومينين جو گورنر جنرل استعمال ڪري سگهندو.

مختصر نالو، شروعات، هندي‌ءَ ۾ سَندِي پاٺ ۽ رد ڪرڻ

(سنوڌان (سڌارو انونجاهه) ائڪٽ، ۱۹۸۷ جي قلم ۲ دواران (۹ ڊسمبر ۱۹۸۷ کان) 'مختصر نالو، شروعات، ....' کان پوءِ 'هنديءَ ۾ سَندِي پاٺ' لفظ جوڙيا ويا)

۳۹۳. مختصر نالو

هن سنوڌان کي ڀارت جو سنوڌان سڏبو.

۳۹۴. شروعات

هيءُ اَنوڇيد ۽ اَنوڇيد ۵، ٦، ۷، ۸، ۹، ٦۰، ۳۲۴، ۳٦٦، ۳٦۷، ۳۷۹، ۳۸۰، ۳۸۸، ۳۹۱، ۳۹۲، ۽ ۳۹۳ هڪدم عمل ۾ ايندا، ۽ هن سنوڌان جا باقي اُپبنڌ جنوري ۱۹۵۰ جي چوويهين ڏينهن عمل ۾ ايندا، جنهن ڏينهن جو نرديش هن سنوڌان ۾ سنوڌان جي شروعات طريقي ڪيل آهي.

۳۹۴. اَلف. هندي ٻوليءَ ۾ سَندِي پاٺ

(۱) راشٽرپتي پنهنجي اَختياريءَ هيٺ شايع ڪرائيندو-

(اَ) هن سنوڌان جو هندي ترجمو جنهن تي سنوڌان سڀا جي ميمبرن صحيون ڪيون هيون اهڙين ڦيرڦارين سان جيڪي مرڪزي قاعدن جي هندي سَندِي پاٺ ۾ ٻولي، عبارت ۽ شبداوليءَ نهڪائڻ لاءِ ضروري آهن ۽ اهڙو ترجمو شايع ڪرڻ کان اول هن سنوڌان ۾ ڪيل سڀني سڌارن کي ان ۾ شامل ڪندي، ۽

(ب) انگريزي ٻوليءَ ۾ ڪيل هن سنوڌان جي هرهڪ سڌاري جو هندي ٻوليءَ ۾ ترجمو.

(۲) فقري (۱) هيٺ شايع ٿيل هن سنوڌان ۽ ان جي هرهڪ سڌاري جي ترجمي جو اهو ئي مطلب سمجهيو ويندو جيڪو ان جي اصليءَ جو

آهي ۽ جيڪڏهن اهڙي ترجمي جي ڪنهن ڀاڱي جو ائين مطلب سمجهڻ ۾ ڪائي مشڪلات پيدا ٿئي ٿي تہ راشٽرپتي اُن جو جوڳو سڌارو ڪرائيندو.

(٣) هن سنوڌان جو ۽ اُن جي ڪنهن سڌاري جو هن انوڇيد جي اڌين شايع ٿيل ترجمو سڀني پريوجنن لاءِ اُن جو هندي ٻوليءَ ۾ سَنَدي پاٺ سمجهيو ويندو.

(سنوڌان (سڌارو اٺونجاهه) ائڪٽ، ١٩٨٧ جي ڪلم ٢ دوارا (٩ ڊسمبر ١٩٨٧ کان) درج ڪيل)

٣٩٥. رد ڪرڻ

انڊين اِنڊيپينڊنس اَئڪٽ، ١٩٤٧، ۽ گورنمينٽ آف انڊيا اَئڪٽ، ١٩٣٥، پوئين اَئڪٽ کي سڌاريندڙ يا اُن ۾ واڌارو ڪندڙ سڀني قاعدن سميت، پر نہ اَئباليشن آف پروي ڪائونسل جُرسِڊڪشن اَئڪٽ، ١٩٤٩، سميت، هن دوارا رد ڪيو وڃي ٿو.

پهرين اَنوسوچي

(اَنوچيد ۱ ۽ ۴)

۱ - راڄيہ

ڪيتر	نالو
آنڌر اسٽيٽ اَئڪٽ، ۱۹۵۳، جي قلم ۳ جي پيٽي قلم (۱) اِسٽيٽس ري آرگنائيزيشن اَئڪٽ، ۱۹۵۶ جي قلم ۳ جي پيٽي قلم (۱)، آنڌرپرديش اينڊ مدراس (آلٽريشن آف بائونڊريز) اَئڪٽ، ۱۹۵۹ جي پهرين اَنوسوچي، ۽ آنڌرپرديش اينڊ مئسور (ٽرانسفر آف ٽيريٽري) اَئڪٽ، ۱۹۶۸ جي اَنوسوچيءَ ۾ ڄاڻايل ڪيتر، پر آنڌرپرديش ۽ مدراس (آلٽريشن آف بائونڊريز) اَئڪٽ ۱۹۵۹ جي ٻين اَنوسوچيءَ ۾ ڄاڻايل ڪيترن کان سواءِ.	۱. آنڌرپرديش -
هن سنوڌان جي شروعات کان يڪدم اَڳ آسام پرانت، ڪاسي راڄن ۽ آسام جن جاتي ايراضين ۾ سمايل هئا اُهي ڪيتر، پر آسام (آلٽريشن آف بائونڊريز) ائڪٽ، ۱۹۵۱ جي اَنوسوچيءَ ۾ ڄاڻايل ڪيترن ۽ اسٽيٽ آف ناگالئنڊ ائڪٽ، ۱۹۶۲ جي قلم ۳ جي پيٽي قلم (۱) ۾ ڄاڻايل ڪيترن ۽ نارٿ ايسٽرن ايرياز (ري آرگنائيزيشن) ائڪٽ، ۱۹۷۱ جي قلم ۵، ۶ ۽ ۷، ۾ ڄاڻايل ڪيترن کان سواءِ.	۲. آسام -
هن سنوڌان جي شروعات کان يڪدم اَڳ بهار پرانت ۾ سمايل هئا يا ڄڻ تہ اُن پرانت جو ڀاڱو هجن اِئين اُنهن جو ڪاروبار هلايو ويندو هو اُهي ڪيتر ۽ بهار اينڊ اُتر پرديش (آلٽريشن آف بائونڊريز) اَئڪٽ، ۱۹۶۸ جي قلم ۳ جي پيٽي قلم (۱) جي فقري (اَ) ۾ ڄاڻايل ڪيتر، پر بهار اينڊ ويسٽ بينگال (ٽرانسفر آف ٽيريٽريز) اَئڪٽ، ۱۹۵۶ جي قلم ۳ جي پيٽي	۳. بِهار -

قلمر (ا) ۾ جاڙايل ڪيترن ۽ پهرين ذڪر ڪيل اَئڪٽ جي قلمر ٣ جي پيٽي قلمر (ا) جي فقري (ب) ۾ جاڙايل ڪيترن کان سواءِ.

٤. گجرات - بامبي ري آرگنائيزيشن اَئڪٽ، ١٩٦٠ جي قلمر ٣ جي پيٽي قلمر (ا) ۾ نرديش ڪيل ڪيتر.

٥. ڪيرالا - اِستيٽس ري آرگنائيزيشن اَئڪٽ، ١٩٥٦ جي قلمر ٥ جي پيٽي قلمر (ا) ۾ جاڙايل ڪيتر.

٦. مڌيہپرديش - اِستيٽس ري آرگنائيزيشن اَئڪٽ، ١٩٥٦ جي قلمر ٩ جي پيٽي قلمر (ا) ۽ راجستان ائنب مڌيہپرديش (ترانسفر آف ٽيريٽريز) اَئڪٽ، ١٩٥٩ جي پهرين اَنوسوچيءَ ۾ جاڙايل ڪيتر.

٧. تامل ناڊو - هن سنوڌان جي شروعات کان يڪدم اَڳ مدراس پرانت ۾ سمايل هئا اُهي يا جڏهن تہ اُن پرانت جو ڀاڱو هجڻ اِئين اُنهن جو ڪاروبار هلايو ويندو هو، اُهي ڪيتر ۽ اِستيٽس ري آرگنائيزيشن اَئڪٽ، ١٩٥٦ جي قلمر ٤ ۽ آنڌرپرديش ائنب مدراس (آلٽريشن آف بائونڊريز) اَئڪٽ، ١٩٥٩ جي بين اَنوسوچيءَ ۾ جاڙايل ڪيتر، پر آنڌر اِستيٽ اَئڪٽ، ١٩٥٣ جي قلمر ٣ جي پيٽي قلمر (ا) ۽ قلمر ٤ جي پيٽي قلمر (ا) ۾ جاڙايل ڪيترن ۽ استيٽ ري آرگنائيزيشن اَئڪٽ، ١٩٥٦ جي قلمر ٥ جي پيٽي قلمر (ا) جي فقري (ب) ، قلمر ٦ ۽ قلمر ٧ جي پيٽي قلمر (ا) جي فقري (پ) ۾ جاڙايل ڪيترن ۽ آنڌرپرديش اِئنب مدراس (آلٽريشن آف بائونڊريز) اَئڪٽ، ١٩٥٩ جي پهرين اَنوسوچيءَ ۾ جاڙايل ڪيترن کان سواءِ.

٨. مهاراشٽر - اِستيٽس ري آرگنائيزيشن اَئڪٽ، ١٩٥٦ جي قلمر ٨ جي پيٽي قلمر (ا) ۾ جاڙايل ڪيتر، پر بامبي ري آرگنائيزيشن اَئڪٽ، ١٩٦٠ جي قلمر ٣ جي پيٽي قلمر (ا) ۾ نرديش ڪيل ڪيترن کان سواءِ.

٩. ڪرناٽڪ - استيٽس ري آرگنائيزيشن اَئڪٽ، ١٩٥٦ جي قلم ٧ جي پيٽي قلم (١) ۾ ڄاڻايل ڪيتر، پر آنڌرپرديش اينڊ مئسور (ٽرانسفر آف ٽيريٽري) اَئڪٽ، ١٩٦٨ جي اَنوسوچيءَ ۾ ڄاڻايل ڪيتر کان سواءِ.

١٠. اوڙيسا - هن سنوڌان جي شروعات کان يڪدم اَڳ اوڙيسا پرانت ۾ سمايل هئا يا ڄڻ تہ اُن پرانت جو ڀاڱو هجن اِئين اُنهن جو ڪاروبار هلايو ويندو هو اُهي ڪيتر.

١١. پنجاب - استيٽس ري آرگنائيزيشن اَئڪٽ، ١٩٥٦ جي قلم ١١ ۾ ڄاڻايل ڪيتر ۽ اڪوائرڊ ٽيريٽريز (مرجر) اَئڪٽ، ١٩٦٠ جي پهرين اَنوسوچيءَ جي ڀاڱ ٻئين ۾ نرديش ڪيل ڪيتر، پر سنوڌان (نائون سڌارو) اَئڪٽ، ١٩٦٠ جي پهرين اَنوسوچيءَ جي ڀاڱہ ٻئين ۾ نرديش ڪيل ڪيترن ۽ پنجاب ري آرگنائيزيشن اَئڪٽ، ١٩٦٦ جي قلم ٣ جي پيٽي قلم (١)، قلم ٤ ۽ قلم ٥ جي پيٽي قلم (١) ۾ ڄاڻايل ڪيترن کان سواءِ.

١٢. راجستان - اِستيٽس ري آرگنائيزيشن اَئڪٽ، ١٩٥٦ جي قلم ١٠ ۾ ڄاڻايل ڪيتر، پر راجستان ۽ مڌيہ پرديش (ٽرانسفر آف ٽيريٽريز) اَئڪٽ، ١٩٥٩ جي پهرين اَنوسوچيءَ ۾ ڄاڻايل ڪيترن کان سواءِ.

١٣. اُترپرديش - هن سنوڌان جي شروعات کان يڪدم اَڳ گڏيل پرانتن نالي پرانت ۾ سمايل هئا يا ڄڻ تہ اُن پرانت جو ڀاڱو هجن ائين اُنهن جو ڪاروبار هلايو ويندو هو اُهي ڪيتر، بهار ۽ اُترپرديش (آلٽريشن آف بائونڊريز) اَئڪٽ، ١٩٦٨ جي قلم ٣ جي پيٽي قلم (١) جي فقري (ب) ۾ ڄاڻايل ڪيتر ۽ هرياڻا اينڊ اُتر پرديش (آلٽريشن آف بائونڊريز) اَئڪٽ، ١٩٧٩ جي قلم ٤ جي پيٽي قلم (١) جي فقري (ب) ۾ ڄاڻايل ڪيتر، پر بهار اينڊ اُتر

پرديش (آلٽريشن آف بائونڊريز) ايڪٽ، ١٩٦٨ جي قلم ٣ جي پيٽي قلم (١) جي فقري (اَ) ۾ ڄاڻايل ڪيترن ۽ هرياڻا ائنڊ اُترپرديش (آلٽريشن آف بائونڊريز) ايڪٽ، ١٩٧٩ جي قلم ۴ جي پيٽي قلم (١) جي فقري (اَ) ۾ ڄاڻايل ڪيترن کان سواءِ.

١۴. اولهه بينگال - هن سنوڏان جي شروعات کان يڪدم اڳ اولهه بينگال پرانت ۾ سمايل هئا يا ڄڻ تہ اُن پرانت جو ڀاڱو هجن اِئين اُنهن جو ڪاروبار هلايو ويندو هو اُهي ڪيتر ۽ چندرنگور (مرجر) ايڪٽ، ١٩٥۴ جي قلم ٢ جي فقري (ب) ۾ وياکيا ڏنل چندر نگور جو ڪيتر ۽ پڻ بهار ائنڊوسيٽ بينگال (ٽرانسفر آف ٽيريٽريز) ايڪٽ، ١٩٥٦ جي قلم ٣ جي پيٽي قلم (١) ۾ ڄاڻايل ڪيتر.

١٥. جمون ۽ ڪشمير - هن سنوڏان جي شروعات کان يڪدم اڳ جمون ۽ ڪشمير جي ڏيهي رياست ۾ سمايل هئو اُهو ڪيتر.

١٦. ناگالئنڊ - اسٽيٽ آف ناگالئنڊ ايڪٽ، ١٩٦٢ جي قلم ٣ جي پيٽي قلم (١) ۾ ڄاڻايل ڪيتر.

١٧. هرياڻا - پنجاب ري آرگنائيزيشن ايڪٽ، ١٩٦٦ جي قلم ٣ جي پيٽي قلم (١) ۾ ڄاڻايل ڪيتر ۽ هرياڻا ائنڊ اُترپرديش (آلٽريشن آف بائونڊريز) ايڪٽ، ١٩٧٩ جي قلم ۴ جي پيٽي قلم (١) جي فقري (اَ) ۾ ڄاڻايل ڪيتر، پر اُن ايڪٽ جي قلم ۴ جي پيٽي قلم (١) جي فقري (ب) ۾ ڄاڻايل ڪيترن کان سواءِ.

١٨. هماچل پرديش - هن سنوڏان جي شروعات کان يڪدم اڳ ڄڻ تہ هماچل پرديش ۽ بلاسپور نالي چيف ڪمشنر جا پرانت هجن ائين جن جو ڪاروبار هلايو ويندو هو، اُهي ڪيتر ۽ پنجاب ري آرگنائيزيشن ايڪٽ، ١٩٦٦ جي قلم ٥ جي پيٽي قلم (١) ۾ سمايل ڪيتر.

۱۹. مڻيپور - هن سنوڌان جي شروعات کان يڪدم اَڳ جڏهن تہ مڻيپور نالي چيف ڪمشنر جو پرانت هجي اٿين جنهن جو ڪاروبار هلايو ويندو هو، اُهو ڪيتر.

۲۰. تريپورا - هن سنوڌان جي شروعات کان يڪدم اَڳ جڏهن تہ تريپورا نالي چيف ڪمشنر جو پرانت هجي اِٿين جنهن جو ڪاروبار هلايو ويندو هو اُهو ڪيتر.

۲۱. ميگهاليہ - نارٿ ايسٽرن ايريا ز (ري آرگنائيزيشن) اَئڪٽ، ۱۹۷۱ جي قلم ۵ ۾ ڄاڻايل ڪيتر.

۲۲. سِڪم - سنوڌان (ڇٽيهون سڌارو) اَئڪٽ، ۱۹۷۵ جي شروعات کان يڪدم اَڳ سِڪم ۾ سمايل هئا اُهي ڪيتر.

۲۳. مِزورم - اُهي ڪيتر جيڪي نارٿ ايسٽرن ايريا ز (ري آرگنائيزيشن) اَئڪٽ، ۱۹۷۱ جي قلم ٦ ۾ ڄاڻايل آهن.
(اسٽيٽ آف مزورم اَئڪٽ ۱۹۸٦ (۱۹۸٦ جو ۳۴) جي قلم ۴ دواران (۲۰ فبروري ۱۹۸۷ کان) درج ڪيل)

۲۴. اروڻاچل پرديش - اُهي ڪيتر جيڪي نارٿ ايسٽرن ايريا ز (ري آرگنائيزيشن) اَئڪٽ، ۱۹۷۱ جي قلم ۷ ۾ ڄاڻايل آهن.
(اسٽيٽ آف اروڻاچل پرديش ائڪٽ ۱۹۸٦ (۱۹۸٦ جو ٦۹) جي قلم ۴ دواران (۲۰ فبروري ۱۹۸۷ کان) درج ڪيل)

۲۵. گوئا - اُهي ڪيتر جيڪي گوئا ڊمڻ ۽ ڊيو (ري آرگنائيزيشن) اَئڪٽ، ۱۹۸۷ جي قلم ۳ ۾ ڄاڻايل آهن.
(گوئا، ڊمڻ ۽ ڊيو ري آرگنائيزيشن اَئڪٽ ۱۹۸۷ (۱۹۸۷ جو ۱۸) جي قلم ۵ دواران (۳۰ ميءِ ۱۹۸۷ کان) درج ڪيل)

٢-سنگهه ڪيتر

نالو	وستار
١. دهلي -	هن سنوڌان جي شروعات کان يڪدم اَڳ دهليءَ جي چيف ڪمشنر جي پرانت ۾ سمايل هو اُهو ڪيتر.
٢. اَنڊمان ۽ نڪوبار ٻيٽ -	هن سنوڌان جي شروعات کان يڪدم اَڳ اَنڊمان نڪوبار ٻيٽ جي چيف ڪمشنر جي پرانت ۾ سمايل هو اَهو ڪيتر.
٣. لڪشديپ -	اِسٽيٽس ري آرگنائيزيشن اَئڪٽ، ١٩٥٦ جي قلم ٦ ۾ ڄاڻايل ڪيتر.
٤. دادرا ۽ نگرحويلي -	١١ آگسٽ ١٩٦١ کان يڪدم اَڳ آزاد دادرا ۽ نگر حويليءَ ۾ سمايل هو اُهو ڪيتر.
٥. دمڻ ۽ ڊيو -	اُهي راجيه ڪيتر جيڪي گوئا، دمڻ ۽ ڊيو (ري آرگنائيزيشن) اَئڪٽ ١٩٨٧ جي قلم ٤ ۾ ڄاڻايل آهن. (گوئا، دمڻ ۽ ڊيو ري آرگنائيزيشن ائڪٽ ١٩٨٧ (١٩٨٧ جو ١٨) جي قلم ٥ دواران (٣٠ ميءَ ١٩٨٧ کان) سڌاريل)
٦. پانڊيچري -	١٦ آگسٽ ١٩٦٢ کان يڪدم اَڳ پانڊيچري، ڪاريڪل، ماهي ۽ ينم نالي پارت ۾ فرينچ بستين ۾ سمايل هئا اُهي ڪيتر.
٧. چنڊيگڙهه -	پنجاب ري آرگنائيزيشن اَئڪٽ، ١٩٦٦ جي قلم ٤ ۾ ڄاڻايل ڪيتر. (اسٽيٽ آف مزورم ائڪٽ ١٩٨٦ (١٩٨٦ جو ٣٤) جي قلم ٤ دواران (٢٠ فبروري ١٩٨٧ کان) داخلا '٨ مزورم' ڇڏي ڏني ويئي، (اسٽيٽ آف اروڻاچل پرديش ائڪٽ ١٩٨٦ (١٩٨٦ جو ٦٩) جي قلم ٤ دواران (٢٠ فبروري ١٩٨٧ کان) داخلا '٩ اروڻاچل پرديش' ڇڏي ڏني ويئي.

(اَنوڇيد ٥٩ (٣)، ٦٥(٣)، ٧٥ (٦)، ٩٧، ١٢٥، ١٤٨(٣)، ١٥٨(٣) ١٦٤ (٥) ١٨٦ ۽ ٢٢١)

ڀاڱو اَلف.

راشٽرپتيءَ ۽ راڄين جي راڄپالن جي باري ۾ پربنڌ

١. راشٽرپتيءَ کي ۽ راڄين جي راڄپالن کي ماهوار هيٺيان اُجورا ڏنا ويندا، يعني تہ-

راشٽرپتي	٢٠،٠٠٠ رپيا

(١٩٨٨ جي اَئڪٽ ١٦ جي قلم ٤ دواران ١٠،٠٠٠ رپيا سڌاري ٢٠،٠٠٠ رپيا ڪيل)

راڄيہ جو راڄپال	١١،٠٠٠ رپيا

(١٩٨٧ جي اَئڪٽ ١٧ جي قلم ٢ دواران ٥٥٠٠ رپيا سڌاري ١١،٠٠٠ رپيا ڪيل)

٢. راشٽرپتيءَ ۽ راڄين جي راڄپالن کي اَهڙا ڀتا پڻ ڏنا ويندا جي هن سنوڌان جي شروعات کان يڪدم اَڳ سلسليوار ڀارت ڊومينين جي گورنر جنرل ۽ سمان پرانتن جي گورنرن کي ڏيڻ جوڳا هئا.

٣. راشٽرپتيءَ ۽ راڄين جي راڄپالن کي عهدي جي پنهنجي پنهنجي سڄي مدي درميان ساڳين اَهڙن خاص اَڌڪارن جو حق رهندو جن جو هن سنوڌان جي شروعات کان يڪدم اَڳ سلسليوار گورنر جنرل ۽ سمان پرانتن جي گورنرن کي حق هو.

٤. اُپ راشٽرپتي يا ٻيو ڪو شخص راشٽرپتيءَ جا ڪرتب اَدا ڪندو هجي يا راشٽرپتي طريقي ڪاريہ ڪندو هجي يا ڪو شخص راڄپال جا ڪرتب اَدا ڪندو هجي تڏهين هن کي، حالت اَنوسار، راشٽرپتي يا راڄپال جنهن جا ڪرتب هو اَدا ڪري يا جنهن لاءِ هو ڪاريہ ڪري، اُن جي ساڳين اُجورن، ڀتن ۽ خاص اَڌڪارن جو حق رهندو.

....

پاڱ ب

لوڪ سڀا جي اِسپيڪر ۽ ڊپٽي اِسپيڪر ۽ راڄيہ سڀا جي چيئرمن ۽ ڊپٽي چيئرمن ۽ راڄيہ جي وڌان سڀا جي اِسپيڪر ۽ ڊپٽي اِسپيڪر ۽ وڌان پريشد جي چيئرمن ۽ ڊپٽي چيئرمن جي باري ۾ پربنڌ

٧. لوڪ سڀا جي اِسپيڪر ۽ راڄيہ سڀا جي چيئرمن کي اَهڙا پگهار ۽ ڀتا ڏنا ويندا جي هن سنوڌان جي شروعات کان يڪدم اَڳ ڀارت ڊومينين جي جوڙجڪي اَسيمبليءَ جي اِسپيڪر کي ڏيڻ جوڳا هئا، ۽ لوڪ سڀا جي ڊپٽي اِسپيڪر کي ۽ راڄيہ سڀا جي ڊپٽي چيئرمن کي اَهڙا پگهار ۽ ڀتا ڏنا ويندا جي اَهڙيءَ شروعات کان يڪدم اَڳ ڀارت ڊومينين جي جوڙجڪي اَسيمبليءَ جي ڊپٽي اِسپيڪر کي ڏيڻ جوڳا هئا.

٨. راڄيہ جي وڌان سڀا جي اسپيڪر ۽ ڊپٽي اِسپيڪر کي ۽ وڌان پريشد جي چيئرمن ۽ ڊپٽي چيئرمن کي اَهڙا پگهار ۽ ڀتا ڏنا ويندا جي هن سنوڌان جي شروعات کان يڪدم اَڳ سمان پرانت جي وڌان سڀا جي اِسپيڪر ۽ ڊپٽي اِسپيڪر ۽ وڌان پريشد جي چيئرمن ۽ ڊپٽيءَ چيئرمن کي، سلسليوار، ڏيڻ جوڳا هئا ۽، جتي سمان پرانت ۾ اَهڙيءَ شروعات کان يڪدم اَڳ وڌان پريشد نہ هئي اُتي راڄيہ جي وڌان پريشد جي چيئرمن ۽ ڊپٽي چيئرمن کي راڄيہ جو راڄيپال نهرائي اُهي پگهار ۽ ڀتا ڏنا ويندا.

پاڱ پ

سپريم ڪورٽ جي ۽ هاءِ ڪورٽن جي ججن جي باري ۾ پربنڌ

٩. (١) سپريم ڪورٽ جي ججن کي حقيقي نوڪريءَ ۾ ڪاٽيل وقت بنسبت هينين ماهوار نرخن سان پگهار ڏنو ويندو يعنيٰ تہ -

چيف جسٽس	١٠،٠٠٠ رپيا
ٻيو ڪو جج	٩،٠٠٠ رپيا

بشرطيڪ جي سپريم ڪورٽ جي جج کي سندس مقرريءَ وقت پارٽ سرڪار يا اُن جي اَڳين سرڪارين مان ڪنهن جي هٽ هيٺ يا راجيه جي سرڪار يا اُن جي اَڳين سرڪارين مان ڪنهن جي هٽ هيٺ ڪنهن اَڳين نوڪريءَ بنسبت ڪا پينشن (جڏي ٽيڻ يا زخم جي پينشن کان سواءِ) ملندي هجي تہ سپريم ڪورٽ ۾ نوڪريءَ بنسبت سندس پگهار مان هيٺيون رقمون گهٽايون وينديون.

(اَ) اُن پينشن جي رقم، ۽

(ب) جي اَهڙي مقرريءَ کان اَڳہ اَهڙي اَڳين نوڪريءَ بنسبت ملڻ جوڳي پينشن جي حصي جي عيوض کيس اُن جي قيرايل قيمت ملي هجي تہ پينشن جي اُن حصي جي رقم، ۽

(پ) جي اَهڙي مقرريءَ کان اڳہ اهڙي اڳين نوڪريءَ بنسبت کيس رٽائر ٿيڻ جي گرئچوئٽي ملي هجي تہ اُن گرئچوئٽيءَ جو پينشن عيوض.

(٢) سپريم ڪورٽ جي هر ڪنهن جج کي مسواڙ ڏيڻ کان سواءِ سرڪاري نواس ڪم آڻڻ جو حق رهندو.

(٣) جيڪو جج هن سنوڌان جي شروعات کان يڪدم اَڳ، -

(اَ) فيبدرل ڪورٽ جي چيف جسٽس جي عهدي تي هو ۽ اَهڙي شروعات تي اَنوڇيد ٣٧٤ جي فقري (١) هيٺ سپريم ڪورٽ جو چيف جسٽس ٿيو آهي، يا

(ب) فيبدرل ڪورٽ جي ٻئي ڪنهن جج جي عهدي تي هو ۽ اَهڙي شروعات تي اُن فقري هيٺ سپريم ڪورٽ جو (چيف جسٽس کان سواءِ ٻيو) جج ٿيو آهي؛

اُهو چيف جسٽس يا ٻئي جج طريقي عهدي تي رهي اُن مدت درميان اُن سان هن پئرا جي پيٽي (٢) ۾ ڪجھ بہ لاڳو نہ پوندو، ۽ هرڪو جج جيڪو اِئين سپريم ڪورٽ جو چيف جسٽس يا ٻيو جج ٿئي اُنکي اَهڙي چيف جسٽس يا ٻئي جج طريقي حالت اَنوسار حقيقي نوڪريءَ ۾ ڪاٽيل وقت بنسبت هن پئرا جي پيٽي پئرا (١) ۾ ڄاڻايل پگهار کان وڌيڪ خاص پگهار طور اِئين ڄاڻايل پگهار ۽ اَهڙي شروعات کان يڪدم اَڳ کيس ملندو هو اُن پگهار جي وچ ۾ تفاوت جي برابر رقم ملڻ جو حق رهندو.

(٤) سپريم ڪورٽ جي هرڪنهن جج کي پنهنجي فرض درميان پارٽ جي ڪيتر اندر مسافري ڪرڻ ۾ ٿيندڙ خرچ جي پرپائي ڪرڻ لاءِ اَهڙا واجبي ڀتا ملندا ۽ مسافريءَ سنبنڌي اَهڙيون واجبي سهوليتون ڏنيون وينديون جي راشٽرپتيءَ وقت بوقت طئہ ڪري.

(۵) سپريم ڪورٽ جي ججن جي غيرحاضريءَ جي موڪل (موڪل جي پٽن سميت) ۽ پينشن بنسبت اُڌڪار هن سنوڌان جي شروعات کان يڪدم اَڳ فيڊرل ڪورٽ جي ججن سان لاڳو هئا اُنهن پرٻندن مطابق ٿيندا.

۱۰. (۱) هاءِ ڪورٽن جي ججن کي حقيقتي نوڪريءَ ۾ ڪاٽيل وقت بنسبت هينين ماهوار نرخن سان پگهار ڏنو ويندو، يعنيٰ تہ -

چيف جسٽس	۹،۰۰۰ رپيا
ٻيوڪو جج	۸،۰۰۰ رپيا

بشرطيڪ جي هاءِ ڪورٽ جي جج کي سندس مقرريءَ وقت ڀارت سرڪار يا اُن جي اَڳين سرڪارين مان ڪنهن جي هٺ هيٺ يا راجيہ سرڪار يا اُن جي اَڳين سرڪارين مان ڪنهن جي هٺ هيٺ ڪنهن اَڳين نوڪريءَ بنسبت ڪا پينشن (جڏي ٿيڻ يا زخم جي پينشن کانسواءِ) ملندي هجي تہ هاءِ ڪورٽ ۾ نوڪريءَ بنسبت سندس پگهار مان هينيون رقمون گهٽايون وينديون -

(اَ) اُن پينشن جي رقم، ۽

(ب) جي اَهڙيءَ مقرريءَ کان اَڳ اَهڙيءَ نوڪري بنسبت ملڻ جوڳي پينشن جي حصي جي عيوض کيس اُن جي ڦيرايل رقم ملي هجي تہ پينشن جي اُن حصي جي رقم، ۽

(ٻ) جي اَهڙي مقرريءَ کان اَڳ اَهڙي اَڳين نوڪري بنسبت کيس رٽائر ٿيڻ جي گرئچوئٽي ملي هجي تہ اُن گرئچوئٽي جو پينشن عيوض.

(۲) هرڪو شخص جو هن سنوڌان جي شروعات کان يڪدم اَڳ -

(اَ) ڪنهن پرانت ۾ هاءِ ڪورٽ جي چيف جسٽس جي عهدي تي هو ۽ اَهڙي شروعات تي اَنوڇيد ۳۷٦ جي فقري (۱) هيٺ متعلق راجيہ ۾ هاءِ ڪورٽ جو چيف جسٽس ٿيو آهي، يا

(ب) ڪنهن پرانت ۾ هاءِ ڪورٽ جي ٻئي ڪنهن جج جي عهدي تي رهيو آهي ۽ اَهڙي شروعات تي اُن فقري هيٺ سمان راجيہ ۾ هاءِ ڪورٽ جو جج (چيف جسٽس کان سواءِ) ٿيو آهي تہ، جي اَهڙي شروعات کان يڪدم اَڳ کيس هن پئرا جي پيٽي پئرا (۱) ۾ ڄاڻايل کان وڌيڪ نرخ سان پگهار ملندو هو، تہ هن کي اَهڙي چيف جسٽس يا ٻئي جج طريقي، حالت اَنوسار، حقيقي نوڪريءَ ۾ ڪاٽيل وقت بنسبت

اُن پيٽي پئرا ۾ ڄاڻايل پگھار کان وڌيڪ خاص پگھار طور اِئين ڄاڻايل پگھار ۽ اَهڙي شروعات کان يڪدم اَڳ ڪيس ملندو هو اُن پگھار جي وچ ۾ تفاوت جي برابر رقم ملڻ جو حق رهندو.

(٣) ڪو به شخص جو سنوڌان (ستون سڌارو) اَئڪٽ، ١٩٥٦ جي شروعات کان يڪدم اَڳ پهرين اَنوسوچيءَ جي ڀاڱ ب ۾ ڄاڻايل راڄيہ جي هاءِ ڪورٽ جي چيف جسٽس جي عهدي تي هو ۽ اَهڙي شروعات تي اُن اَئڪٽ دوران سڌاريل اُن اَنوسوچيءَ ۾ ڄاڻايل راڄيہ جي هاءِ ڪورٽ جو چيف جسٽس ٿيو آهي، اُنکي جي اَهڙيءَ شروعات کان يڪدم اَڳ پنهنجي پگھار کان وڌيڪ ڪو ڀتو ملندو هو تہ، اَهڙي چيف جسٽس طريقي حقيقي نوڪريءَ ۾ ڪاٽيل وقت بنسبت هن پئرا جي پيٽي پئرا (١) ۾ ڄاڻايل پگھار کان وڌيڪ ساڳي رقم ڀتي طور ملڻ جو حق رهندو.

١١. هن ڀاڱ ۾، مضمون ٻي تقاضا نہ ڪري تہ-

(اَ) محاوري 'چيف جسٽس' ۾ ڪاربہ ڪاري چيف جسٽس اَچي وڃي ٿو، ۽ ڄج ۾ اَئڊهاڪ ڄج اَچي وڃي ٿو؛

(ب) 'حقيقي نوڪري'۾ اَچي وڃي ٿو-

(i) ڄج دوران ڄج طريقي فرض تي يا راشٽرپتيءَ جي وينتيءَ تي جيڪي ٻيا ڪرتب اَدا ڪرڻ هو پاڻ تي کڻي اُهي اَدا ڪرڻ ۾ ڪاٽيل وقت،

(ii) ڄج موڪل تي غيرحاضر هجي اُنهيءَ کان سواءِ وئڪيشن؛ ۽

(iii) هاءِ ڪورٽ کان سپريم ڪورٽ ۾ يا هڪ هاءِ ڪورٽ کان ٻيءَ ۾ بدليءَ تي حاضر ٿيڻ جو وقت.

ڀاڱ ڀ

ڀارت جي ڪامپٽرولر ۽ آڊيٽر جنرل جي باري ۾ پربنڌ

١٢. (١) ڀارت جي ڪامپٽرولر ۽ آڊيٽر جنرل کي ١٩٧١ جي اَئڪٽ ٥٦ جي قلم (٣) انوسار سپريم ڪورٽ جي ڄج جي پگھار برابر، پگھار ڏني ويندي؛ سنوڌان (سڌارو ڇوونجاهہ) اَئڪٽ، ١٩٨٦ هيٺ سپريم ڪورٽ جي ڄج جي پگھار وڌائي ٩٠٠٠ روپيہ ماهوار ڪئي وئي آهي.

(٢) جيڪو شخص هن سنوڏان جي شروعات کان يڪدم اڳ پارت جي آڊيٽر جنرل جي عهدي تي هو ۽ اهڙيءَ شروعات تي اَنوڇيد ٣٧٧ هيٺ پارت جو ڪامپٽرولر ۽ آڊيٽر جنرل ٿيو آهي اُنکي هن پئرا جي پيٽي پئرا (١) ۾ ڄاڻايل پگهار کان وڌيڪ خاص پگهار طور اِئين ڄاڻايل پگهار ۽ اهڙيءَ شروعات کان يڪدم اڳ پارت جي آڊيٽر جنرل طريقي ڪيس ملندو هو اُن پگهار جي وچ ۾ تفاوت جي برابر رقم ملڻ جو حق رهندو.

(٣) پارت جي ڪامپٽرولر ۽ آڊيٽر جنرل جا غيرحاضريءَ جي موڪل ۽ پينشن ۽ نوڪريءَ جي ٻين شرطن بنسبت اُڏڪار هن سنوڏان کان يڪدم اڳ پارت جي آڊيٽر جنرل سان لاڳو هئا اُنهن پرٻنڌن مطابق حالت اَنوسار ٿيندا يا هئڻ چالو رهندا ۽ اُنهن پرٻنڌن ۾ گورنر جنرل ڏانهن سڀ نرديش راشٽرپتيءَ ڏانهن نرديش سمجهيا ويندا.

(انوڇيد ٧٥ (۴)، ٩٩، ١٢۴ ١۴٨ (٦)، ١٢۴ (٢)، ١٦۴ (٣)، ١٨٨ ۽ ٢١٩)

قسم يا ساک جا نمونا

١.

سنگھ جي منتريءَ لاءِ عهدي جو قسم جو نمونو:-

'مان، فلاڻو، ايشور جو قسم ٿو کڻان / گنڀيرتا سان ساک تي ٿو چوان تہ مان قانون دوارا اِستاپن ٿيل ڀارت جي سنوڌان ڏانهن سچو ايمان ۽ وفاداري رکندس، مان ڀارت جي سروڀؤمتا ۽ اکنڊتا کي برقرار رکندس، مان سنگھ جي منتريءَ طريقي پنهنجا فرض ايمانداريءَ سان ۽ وويڪ پورڻ ادا ڪندس ۽ مان سڀني نمونن جي لوڪن سان ڊپ يا پاسخاطري، موھ يا بدخواهي کان سواءِ سنوڌان ۽ قانون پرماڻي نياءُ ڪندس.'

٢.

سنگھ جي منتريءَ لاءِ رازداريءَ جي قسم جو نمونو:-

'مان فلاڻو ايشور جو قسم ٿو کڻان / گنڀيرتا سان ساک تي ٿو چوان تہ ڪا بہ بابت جا سنگھ جي منتريءَ طريقي منهنجي ويچار هيٺ آندي ويندي يا منهنجي ڄاڻ ۾ ايندي اُها سواءِ تہ اهڙي منتري طريقي منهنجي فرض جي پوري طرح ادا ڪرڻ ۾ ضروري هجي، مان سڌي يا اڻ سڌي طرح ڪنهن بہ شخص کي نہ ٻڌائيندس يا ظاهر ڪندس.'

٣.

الف

سنسد جي چونڊ لاءِ اُميدوار دوارا ڪڍڻ جي قسم يا ساک جو نمونو:-

'مان فلاڻو، راڄيہ سڀا (يا لوڪ سڀا) ۾ جاءِ ڀرڻ لاءِ اُميدوار طريقي نامزد ٿيڻ تي ايشور جو قسم ٿو کڻان / گنڀيرتا سان ساک تي ٿو چوان تہ مان قانون دوارا اِستاپن ٿيل ڀارت جي سنوڌان ڏانهن سچو ايمان ۽ وفاداري رکندس ۽ مان ڀارت جي سروڀؤمتا ۽ اکنڊتا کي برقرار رکندس.'

ب

سنسد جي ميمبرن دوران کڻڻ جي قسم يا ساک جو نمونو:-

'مان فلاڻو، راڄيه سڀا (يا لوڪ سڀا) جو ميمبر چونڊجي (ناماڄي) تي ايشور جو قسم ٿو کڻان / گنڀيرتا سان ساک تي ٿو چوان ته مان قانون دوران اِستاپن ٿيل ڀارت جي سنوڌان ڏانهن سچو ايمان ۽ وفاداري رکندس، مان ڀارت جي سروڀؤمتا ۽ اکنڊتا کي برقرار رکندس ۽ مان جيڪو فرض پاڻ تي کڻڻ وارو آهيان اُهو ايمانداريءَ سان اَدا ڪندس.'

.۴

سپريم ڪورٽ جي ججن ۽ ڀارت جي ڪامپٽرولر ۽ آڊيٽر جنرل دوران کڻڻ جي قسم يا ساک جو نمونو:-

'مان، فلاڻو، ڀارت جي سپريم ڪورٽ جو چيف جسٽس (يا جج) (يا ڀارت جو ڪامپٽرولر ۽ آڊيٽر جنرل) مقرر ٿيڻ تي ايشور جو قسم ٿو کڻان / گنڀيرتا سان ساک تي ٿو چوان ته مان قانون دوران اِستاپن ٿيل ڀارت جي سنوڌان ڏانهن سچو ايمان ۽ وفاداري رکندس، مان ڀارت جي سروڀؤمتا ۽ اکنڊتا کي برقرار رکندس، مان پنهنجي عهدي جا فرض ڊپ يا پاسخاطري، موھ يا بدخواهيءَ کان سواءِ، پوريءَ طرح ۽ ايمانداريءَ سان ۽ پنهنجي بهترين شڪتي، علم ۽ سَمجهه سان اَدا ڪندس ۽ مان سنوڌان ۽ قاعدن کي برقرار رکندس.'

.۵

راڄيه جي منتريءَ لاءِ عهدي جي قسم جو نمونو:-

'مان، فلاڻو، ايشور جو قسم ٿو کڻان / گنڀيرتا سان ساک تي ٿو چوان ته مان قانون دوران اِستاپن ٿيل ڀارت جي سنوڌان ڏانهن سچو ايمان ۽ وفاداري رکندس، مان ڀارت جي سروڀؤمتا ۽ اَکنڊتا کي برقرار رکندس، مان راڄيه جي منتري طريقي پنهنجا فرض ايمانداريءَ سان ۽ وويڪ پورڻ اَدا ڪندس ۽ مان سڀني نمونن جي لوڪن سان ڊپ يا پاسخاطري، موھ يا بدخواهيءَ کان سواءِ، سنوڌان ۽ قانون پرماڻي انصاف ڪندس.'

.٦

راڄيه جي منتريءَ لاءِ رازداريءَ جي قسم جو نمونو:-

'مان، فلاڻو، ايشور جو قسم ٿو کڻان / گنڀيرتا سان ساک تي ٿو چوان ته ڪابه بابت جا .... راڄيه جي منتريءَ طريقي منهنجي ويچار هيٺ آندي ويندي يا منهنجي

جاڻ ۾ ايندي اُها، سواءِ نہ اَهڙي منتري طريقي منهنجي فرض جي پوري طرح اَدا ڪرڻ ۾ ضروري هجي، مان سڌي يا اَڻ سڌي طرح ڪنهن بہ شخص يا شخصن کي نہ ٻڌائيندس يا ظاهر ڪندس.'

.٧

اَلف

راڄيہ جي وڌان منڊل جي چونڊ لاءِ اُميدوار دواران کڻڻ جي قسم يا ساک جو نمونو:-

'مان، فلاڻو، وڌان سڀا (يا وڌان پريشد) ۾ جاءِ ڀرڻ لاءِ اُميدوار طريقي نامزد ٿيڻ تي ايشور جو قسم ٿو کڻان / گنڀيرتا سان ساک تي ٿو چوان تہ مان قانون دواران اِسٿاپن ٿيل ڀارت جي سنوڌان ڏانهن سچو ايمان ۽ وفاداري رکندس ۽ مان ڀارت جي سرويؤمتا ۽ اکنڊتا کي برقرار رکندس.'

ب

راڄيہ جي وڌان منڊل جي ميمبر دواران کڻڻ جي قسم يا ساک جو نمونو:-

'مان، فلاڻو، وڌان سڀا (وڌان پريشد) جو ميمبر چونڊجڻ (ٿاڦجڻ) تي ايشور جو قسم ٿو کڻان / گنڀيرتا سان ساک تي ٿو چوان تہ مان قانون دواران اِسٿاپن ٿيل ڀارت جي سنوڌان ڏانهن سچو ايمان ۽ وفاداري رکندس، مان ڀارت جي سرويؤمتا ۽ اکنڊتا کي برقرار رکندس ۽ مان جيڪو فرض پاڻ تي کڻڻ وارو آهيان اُهو ايمانداريءَ سان اَدا ڪندس.'

.٨

هاءِ ڪورٽ جي جڄ دواران کڻڻ جي قسم يا ساک جو نمونو:-

'مان، فلاڻو، .... جي هاءِ ڪورٽ جو چيف جسٽس (يا جڄ) مقرر ٿيڻ تي ايشور جو قسم ٿو کڻان / گنڀيرتا سان ساک تي ٿو چوان تہ مان قانون دواران اِسٿاپن ٿيل ڀارت جي سنوڌان ڏانهن سچو ايمان ۽ وفاداري رکندس، مان ڀارت جي سرويؤمتا ۽ اکنڊتا کي برقرار رکندس، مان پنهنجي عهدي جا فرض ڊپ يا پاسخاطري، موھ يا بدخواهيءَ کان سواءِ، پوريءَ طرح ۽ ايمانداريءَ سان ۽ پنهنجي بهترين شڪتي، علم ۽ سمجھ سان اَدا ڪندس ۽ مان سنوڌان ۽ قاعدن کي برقرار رکندس.'

چوٿين اَنوسوچي

(اَنوچيد ۴ (۱) ۽ ۸۰ (۲))

۱ - راڄيہ سڀا ۾ جاين جي ورڇ

هيٺين جدول جي پهرئين ڪالم ۾ ڄاڻايل هرهڪ راڄيہ يا سنگهہ ڪيتر ڪي، حالت اَنوسار، اُن راڄيہ يا سنگهہ ڪيتر جي سامهون ٻئين ڪالم ۾ ڄاڻايل جاين جي سنکيا ورڇي ڏني ويندي، يعنيٰ تہ -

جدول

۱.	آنڌرپرديش	۱۸
۲.	آسام	۷
۳.	بهار	۲۲
۴.	گوئا	۱
۵.	گجرات	۱۱
۶.	هرياڻا	۵
۷.	ڪيرالا	۹
۸.	مڌيہپرديش	۱۶
۹.	تامل نادو	۱۸
۱۰	مهاراشٽرا	۱۹
۱۱.	ڪرناٽڪ	۱۲
۱۲.	اوڙيسا	۱۰
۱۳.	پنجاب	۷
۱۴.	راجستان	۱۰
۱۵.	اُترپرديش	۳۴
۱۶.	اولهہ بينگال	۱۶

١٧.	جموں ۽ ڪشمير	۴
١٨.	ناگالئنڊ	١
١٩.	هماچل پرديش	٣
٢٠.	مڻيپور	١
٢١.	ترپورا	١
٢٢.	ميگهاليہ	١
٢٣.	سِڪم	١
٢۴.	مزورم	١
٢٥.	اروڻاچل پرديش	١
٢٦.	دهلي	٣
٢٧.	پانڊيچري	١
	ڪل	٢٣٣

(گوئا، ڊمڻ ۽ ڊيو ري آرگنائيزيشن ائڪٽ ١٩٨٧ (١٩٨٧ جو ١٨) جي قلم ٦ ذريعي (٣٠ مي ١٩٨٧ کان) داخلا ۴ کان ٢٦ جي سلسليوار داخلا ٥ کان ٢٧ جي روپ ۾ وري انگ ڏنا ويا؛ ۽ '٢٣٢' جي بدران '٢٣٣' درج ڪيا ويا.)

(اَنوڇيد ٢٤٤ (١))

اَنوسوچت ايراضين ۽ اَنوسوچت جن جاتين جي ڪاروبار ۽ ظابطي جي باري ۾ پربنڌ

ڀاڱ الف

عام

١. اَرٿ

هن اَنوسوچيءَ ۾، سواءِ تہ مضمون بي تقاضا ڪري، محاوري 'راجيہ' ۾ آسام، ميگهاليہ ترپورا ۽ مزورم راجيہ نٿا اَچي وڃن.

اسٽيٽ آف مزورم ائڪٽ ١٩٨٦ (١٩٨٦ جو ٣٤) جي قلم ٣٩ دوازان (٢٠ فبروري ١٩٨٧ کان) 'ميگهاليہ ۽ ترپورا' جي بدران 'ميگهاليہ، ترپورا ۽ مزورم' درج ڪيا ويا)

٢. اَنوسوچت ايراضين ۾ راجيہ جو عملي اَختيار

هن اَنوسوچيءَ جي پربنڌن جي اَڌين، راجيہ جو عملي اَختيار اُن ۾ اَنوسوچت ايراضين تائين پهچي ٿو.

٣. اَنوسوچت ايراضين جي ڪاروبار جي باري ۾ راشٽرپتيءَ کي راجيپال دوارا رپورٽ

هرڪو راجيہ جنهن ۾ اَنوسوچت ايراضيون آهن اُن جو راجيپال، هر سال يا جڏهن بہ راشٽرپتي اَهڙي گُهرَ ڪري، راشٽرپتيءَ کي اُن راجيہ جي اَنوسوچت ايراضين جي ڪاروبار جي باري ۾ رپورٽ ڪندو ۽ سنگھ جو عملي اَختيار راجيہ کي اُنهن ايراضين جي ڪاروبار جي باري ۾ هدايتون ڏيڻ تائين پهچندو.

آنوسوچت ايراضين ۽ آنوسوچت جن جاتين جو ڪاروبار ۽ ظابطو

۴. جن جاتي صلاحڪار پريشد

(۱) هرڪو راجيہ جنهن ۾ انوسوچت ايراضيون آهن ۽ جي راشٽرپتي آهڙي هدايت ڪري تہ هرڪو راجيہ جنهن ۾ آنوسوچت ايراضيون نہ آهن پر آنوسوچت جن جاتيون آهن، اُن ۾ هڪ جن جاتي صلاحڪار پريشد برپا ڪئي ويندي جنهن ۾ ويهن کان مٿي ميمبر نہ ٿيندا جن مان، ٽي سگهي اوترو ٽي ياڱي چار راجيہ جي وڌان سڀا ۾ آنوسوچت جن جاتين جا عيوضي ٿيندا :

بشرطيڪ جي راجيہ جي وڌان سڀا ۾ آنوسوچت جن جاتين جي عيوضين جي سنکيا آهڙن عيوضين دواران جن جاتي صلاحڪار پريشد ۾ پرڻ وارين جاين جي سنکيا کان گهٽ آهي تہ باقي جايون اُنهن جن جاتين جي ٻين ميمبرن سان پريون وينديون.

(۲) جن جاتي صلاحڪار پريشد جو فرض ٿيندو تہ راجيہ جي آنوسوچت جن جاتين جي ڀهبودي ۽ واڌاري سان لاڳاپو رکندڙ آهڙين بابتن تي صلاح ڏئي جي راجيپال سندن حوالي ڪري.

(۳) راجيپال هينيون بابتون طئہ ڪرڻ يا، حالت آنوسار، نيمت ڪرڻ لاءِ نيم ٺاهي سگهندو-

(آ) پريشد جي ميمبرن جي سنکيا، اُنهن جي مقرري ۽ پريشد جي چيئرمن جي ۽ اُن جي عملدارن ۽ ملازمن جي مقرريءَ جو طريقو؛

(ب) اُن جي سڀائن جو سنچالن ۽ عام طور اُن جو سرشتو؛ ۽

(ٻ) ٻيون سڀ پرسنگڪ بابتون.

۵. آنوسوچت ايراضين سان لاڳو قاعدو

(۱) هن سنوڌان ۾ چيل ڪنهن بہ ڳالھ جي باوجود، راجيپال عام ظاهر نامي دواران هدايت ڪري سگهندو تہ سنسد جو يا راجيہ جي وڌان منڊل جو ڪو خاص قاعدو راجيہ ۾ ڪنهن آنوسوچت ايراضيءَ يا اُن جي ڪنهن ڀاڱي سان لاڳونہ پوندو يا راجيہ

۾ اَنوسوچت ايراضيءَ يا اُن جي ڪنهن ڀاڱي سان پاڻ ظاهر نامي ۾ ڄاڻائي اُنهن اَپوادن ۽ ڦيرڦارين جي اَڌين لاڳو ٿيندو ۽ هن پيٽي پئرا هيٺ ڏنل ڪا هدايت ماضي اَثر سان ٿئي اِئين ڏيئي سگهجي ٿي.

(٢) راجيہ جي ڪا بہ ايراضي جا اُن وقت اَنوسوچت ايراضي آهي اُن جي شانتيءَ ۽ سٺي حڪومت لاءِ راجيپال ونيم ٺاهي سگهندو.

خاص طور ۽ مٿئين اَختيار جي وياپڪتا کي اثر ڪرڻ کان سواءِ، اُهي وِنيم-

(اَ) اُن ايراضيءَ ۾ اَنوسوچت جن جاتيءَ جي ميمبرن دوارا يا سندن وچ ۾ زمين جي تبديل تي بندش يا پائبندي وجهي سگهندا.

(ب) اُن ايراضيءَ ۾ اَنوسوچت جن جاتيءَ جي ميمبرن کي زمين ڏيڻ کي نيمت ڪري سگهندا؛

(ڀ) اُن ايراضيءَ ۾ اَنوسوچت جن جاتين جي ميمبرن کي ناڻا اُڌارا ڏيندڙ شخصن دوارا ناڻا اُڌارا ڏيڻ جو ڌنڌو ڪرڻ کي نيمت ڪري سگهندا.

(٣) هن پئرا جي پيٽي پئرا (٢) ۾ نرديش ڪيل ڪو بہ اَهڙو ونيم ٺاهڻ ۾ راجيپال سنسد جو يا راجيہ جي وڌان منڊل جو ڪو قاعدو يا سوال واري ايراضيءَ سان اُن وقت لاڳو ڪو موجوده قاعدو رد ڪري يا سڌاري سگهندو.

(٤) هن پئرا هيٺ ٺاهيل سڀ ونيم ترت راشٽرپتيءَ کي پيش ڪيا ويندا، ۽ سندس بحالي ملڻ تائين اثرائتا نہ ٿيندا.

(٥) جن جاتي صلاحڪار پريشد هجي اُن راجيہ جي حالت ۾ وِنيم ٺاهيندڙ راجيپال دوارا اُن پريشد سان صلاح ڪرڻ کان سواءِ ڪو بہ ونيم هن پئرا هيٺ نہ ٺاهيو ويندو.

ڀاڱ ب

اَنوسوچت ايراضيون

٦. اَنوسوچت ايراضيون

(١) هن سنوڌان ۾، محاوري 'اَنوسوچت ايراضيون' جي معنيٰ آهي اُهي اِيراضيون جي راشٽرپتي حڪم دوارا اَنوسوچت ايراضيون هئڻ ظاهر ڪري.

(٢) راشٽرپتي ڪنهن به وقت حڪم ذريعي -

(اَ) هدايت ڪري سگهندو ته ڪا سڄي اَنوسوچت ايراضي يا اُن جو ڪو ڀاڱو اَنوسوچت ايراضي يا اَهڙي ايراضيءَ جو ڀاڱو نه رهندو؛

(اَاَ) ڪنهن راڄيه ۾ ڪنهن اَنوسوچت ايراضي جي ايراضي اُن راڄيه جي راڄيپال سان صلاح ڪرڻ بعد وڌائي سگهندو؛

(ب) ڪنهن اَنوسوچت ايراضيءَ کي ڦيرائي سگهندو پر فقط حدون سڌارڻ طور؛

(ڀ) راڄيه جي حدن ۾ ڪا ڦيرقار ٿيڻ تي يا سنگهه ۾ نئون راڄيه داخل ٿيڻ يا نئون راڄيه برپا ٿيڻ تي، ڪنهن راڄيه ۾ اَڳ نه سمايل ڪو به علائقو اَنوسوچت ايراضي هئڻ يا اُن جو ڀاڱو هئڻ ظاهر ڪري سگهندو؛

(پ) ڪنهن راڄيه يا راڄين سنبنڌي، هن پئرا هيٺ ڪيل ڪو حُڪم يا حُڪمَ واپس وٺي سگهندو، ۽ واسطيدار راڄيه جي راڄيپال سان صلاح ڪري جيڪي ايراضيون اَنوسوچت ايراضيون ٿينديون اُنهن جون حدون وري مقرر ڪرڻ جا نوان حُڪم ڪري سگهندو؛ ۽ اَهڙي ڪنهن حُڪم ۾ راشٽرپتيءَ کي ضروري ۽ مُناسب لڳن اَهڙا پرسنگڪ ۽ پريڻامڪ پربنڌ ٿي سگهندا، پر مٿي چيل ڪان سواءِ هن پئرا جي پيٽي پئرا (١) هيٺ ڪيل حڪم ڪنهن پوءِ جي حڪم ذريعي ڦيريو نه ويندو.

ڀاڱو پ

اَنوسوچيءَ جو سڌارو

٧. اَنوسوچيءَ جو سڌارو

(١) سنسد، وقت بوقت، قاعدي ذريعي هن اَنوسوچيءَ جا پربنڌ واڌاري، ڦيرقار يا رد ڪرڻ طريقي سڌاري سگهندي، ۽ اَنوسوچي جو ائين سڌارو ٿيڻ تي، هن سنوڌان ۾ هن اَنوسوچيءَ جي ڪو به نرديش اِئين سڌارو ٿيل اُن اَنوسوچيءَ جو نرديش سمجهيو ويندو.

(٢) هن پئرا جي پيٽي پئرا (١) ۾ ذڪر ڪيل آهي اَهڙو ڪو قاعدو اَنوڇيد ٣٦٨ جي پريوجن لاءِ هن سنوڌان جو سڌارو نه سمجهيو ويندو.

(اَنوڇيد ۲۴۴ (۲) ۽ ۲۷۵ (۱))

آسام، ميگهاليه، ترپورا ۽ مزورم راجين ۾ اَنوسوچت ايراضين جي ڪاروبار جي باري ۾ پربنڌ

(اسٽيٽ آف مزورم ائڪٽ، ۱۹۸٦ (۱۹۸٦ جو ۳۴) جي ڪلم ۳۹ دواران (۲۰ فيبروري ۱۹۸۷ کان) سڌاريل.)

۱. خود اَختيار ضلعا ۽ خود اَختيار پرديش

(۱) هن پئرا جي پربنڌن جي اَڌين، هن اَنوسوچيءَ جي پئرا ۲۰ سان شامل جدول جي ڀاڱ ۱، ڀاڱ ۲ ۽ ڀاڱ ۲ الف جي هرهڪ اسر ۽ ڀاڱ ۳ ۾ جن جاتي ايراضين جو هڪ خود اَختيار ضلع هوندو.

(۲) هڪ خود اَختيار ضلع ۾ مختلف اَنوسوچت جن جاتيون هجن ته راجيپال، عام ظاهر نامي دواران، اُنهن جي آباديءَ واريءَ ايراضيءَ يا ايراضين کي خود اَختيار پرديشن ۾ وراهي سگهندو.

(۳) راجيپال، عام ظاهر نامي دواران، -

(اَ) ڪا به ايراضي اُن جدول جي ڪنهن به ڀاڱ ۾ شامل ڪري سگهندو؛

(ب) ڪا به ايراضي اُن جدول جي ڪنهن به ڀاڱ مان ڪڍي سگهندو؛

(پ) نئون خود اَختيار ضلع بڻائي سگهندو،

(ڀ) ڪنهن خود اَختيار ضلع جي ايراضي وڌائي سگهندو؛

(ٻ) ڪنهن خود اَختيار ضلع جي ايراضي گهٽائي سگهندو؛

(ت) ٻه يا وڌيڪ خود اَختيار ضلعا يا اُنهن جي ڀاڱن کي گڏي سگهندو جيئن هڪ خود اَختيار ضلع ٺهي؛

(ٽ ٽ) ڪنهن خود اَختيار ضلع جو نالو ڦيرائي سگهندو؛

(ٿ) ڪنهن خود اَختيار ضلع جون حدون مقرر ڪري سگهندو :

بشرطيڪ هن پئرا جي فقرن (ب) (پ) (ڀ) ۽ (ت) هيٺ راجيپال دواران ڪو به حڪم هن اَنوسوچيءَ جي پئرا ۱۴ جي پيٽي پئرا (۱) هيٺ مقرر ٿيل ڪميشن جي رپورٽ ويچارڻ کان پوءِ ئي فقط ڪيو ويندو ؛

وڌيڪ بشرطيڪ هن پيٽي پئرا هيٺ راجيپال دواران ڪيل ڪنهن حڪم ۾ راجيپال کي حڪم جي پربنڌن کي اَثر ڏيڻ لاءِ ضروري لڳن اَهڙا پرسنگڪ ۽ پريڻامڪ پربنڌ (پئرا ٢٠ ۾ ۽ اُن جدول جي ڪنهن ڀاڱي جي ڪنهن اِسم ۾ سُڌاري سميت) درج ڪري سگهندا.

٢. ضلع پريشد ۽ پراديشڪ پريشد جوڙڻ

(١) هرهڪ خود اَختيار ضلع لاءِ هڪ ضلع پريشد ٿيندي جنهن ۾ ٽيهن کان وڌيڪ ميمبر نہ ٿيندا، جن مان، چئن شخصن کان وڌيڪ نہ، ٺاڦيا ويندا ۽ باقي بالغ کي ووٽ جي حق جي آڌار تي چونڊيا ويندا.

(٢) هن اَنوسوچيءَ جي پئرا ١ جي پيٽي پئرا (٢) هيٺ خود اَختيار پرديش طريقي جوڙيل هرهڪ ايراضيءَ لاءِ هڪ اَلڳ پراديشڪ پريشد ٿيندي.

(٣) هرهڪ ضلع پريشد ۽ هرهڪ پراديشڪ پريشد سلسليوار (ضلع جو نالو) جي ضلع پريشد، ۽ (پرديش جو نالو) جي پراديشڪ پريشد جي نالي سان هڪ ڪارپوريٽ سنسٿا ٿيندي، ۽ کيس دائمي وارثو ٿيندو ۽ هڪ عام سيل ٿيندي ۽ اِن نالي سان دعوا ڪندي يا مٿس دعوا ٿيندي؛

بشرطيڪ اُتر ڪڇاڙ ضلع لاءِ ٺاهيل ضلع پريشد اُتر ڪڇاڙ پهاڙي خود اَختيار پريشد جي نالي سان ۽ ڪاربي آنگلانگ ضلع لاءِ ٺاهيل ضلع پريشد ڪاربي آنگلانگ خود اَختيار پريشد جي نالي سان سڏيون ونديون.

(سنوڌان ڇهين انوسوچي (سڌارو) ائڪٽ ١٩٩٥ (١٩٩٥ جو ٤٢) جي قلم ٢ دواران (١٢ سپٽمبر ١٩٩٥ کان) هيءُ پرنتوڪ فقرو درج ڪيو ويو.)

(٤) هن اَنوسوچيءَ جي پربنڌن جي اَڌين، خود اَختيار ضلع جو ڪاروبار، جيتري قدر اُهو هن اَنوسوچيءَ هيٺ اُن ضلع اندر ڪنهن پراديشڪ پريشد جي حوالي نہ ڪيل آهي، اُن ضلع جي ضلع پريشد جي حوالي ٿيندو، ۽ خود اَختيار پرديش جو ڪاروبار اُن پرديش جي پراديشڪ پريشد جي حوالي ٿيندو.

(٥) پراديشڪ پريشدن واري خود اَختيار ضلع ۾ ضلع پريشد کي پراديشڪ پريشد جي اَختياريءَ هيٺ ايراضين بنسبت فقط اُهي اختيار رهندا جي اُنکي اُنهن ايراضين بنسبت هن اَنوسوچيءَ دواران بخشيل اَختيارن کان وڌيڪ پراديشڪ پريشد دواران سونپيا وڃن.

(٦) راجيپال، ضلع پريشدن ۽ پراديشڪ پريشدن جي پهرين جوڙڻ لاءِ، واسطيدار

خود اُختيار ضلعن يا پرديشن اندر موجوده جن جاتي پريشدن يا ٻين عيوضي جن جاتي جماعتن سان صلاح ڪري، نيم ٺاهي سگهندو ۽ اُنهن نيمن ۾ هيٺين بابتن جو پرٻنڌ هوندو-

(اَ) ضلع پريشدن ۽ پراديشڪ پريشدن جي رچنا ۽ اُنهن ۾ جاين جي ورڇ؛

(ب) اُنهن پريشدن جي چونڊن جي پريوجن لاءِ ڪيتري تڪن جون حدون مقرر ڪرڻ؛

(ٻ) اهڙين چونڊن ۾ ووٽ ڏيڻ لاءِ لياقتون ۽ اُنهن لاءِ چونڊن جون ياداشتون تيار ڪرڻ؛

(ڀ) اَهڙين چونڊن ۾ اَهڙين پريشدن جي ميمبرن طريقي چونڊجڻ لاءِ لياقتون؛

(پ) پراديشڪ پريشدن جي ميمبرن جي عهدي جو مدو؛

(ت) اَهڙين پريشدن لاءِ چونڊن يا ٺاڻڻ سنبنڌي يا اُن سان لاڳاپو رکندڙ ڪا بي بابت؛

(ٿ) ضلع ۽ پراديشڪ پريشدن ۾ سرشتو ۽ ڪم جو سنڀالڻ (ڪا جاءِ خالي هئڻ جي باوجود ڪم ڪرڻ جي اختيار سميت)؛

(ٽ) ضلع ۽ پراديشڪ پريشدن جي عملدارن ۽ عملي جي مقرري.

(٦.اَلف) ضلع پريشد جا چونڊيل ميمبر، پريشد جي عام چونڊن کان پوءِ پريشد جي پهرين سڀا لاءِ مقرر ٿيل تاريخ کان پنجن سالن جي مُدي لاءِ عهدي تي رهندا، سواءِ تہ ضلع پريشد پئرا ١٦ هيٺ اُن کان اَڳ برخاست ڪئي وڃي، ۽ ٺاڻيل ميمبر راجيپال جي خوشيءَ تي عهدي تي رهندو :

بشرطيڪ پنجن سالن جي اُها مُدت راجيپال مشڪل حالت جو اعلان عمل ۾ هجي يا جي اَهڙيون حالتون هجن جي راجيپال جي رايي ۾ چونڊون ڪرائڻ اَڻاڳو ڪري ڇڏين تڏهين اَهڙي مدت لاءِ وڌائي سگهندو جا هڪ ڀيري هڪ سال کان وڌيڪ نہ هجي، ۽ جي مشڪل حالت جو اعلان عمل ۾ آهي تہ اَهڙيءَ ڪنهن حالت ۾ اَعلان عمل ۾ رهڻ بند ٿيڻ کان پوءِ ڇهن مهنن جي مدت کان وڌيڪ نہ هجي :

وڌيڪ بشرطيڪ اتفاقي خالي جاءِ ڀرڻ لاءِ چونڊيل ميمبر جنهن ميمبر جي جاءِ تي هو آيو هجي اُن جي عهدي جي مدي جي باقي حصي لاءِ فقط عهدي تي رهندو.

(٧) ضلع يا پراديشڪ پريشد پنهنجي پهرين جُڙڻ کان پوءِ راجيپال جي بحاليءَ سان هن پئرا جي پيٺي پئرا (٦) ۾ ڄاڻايل بابتن جي سنبنڌ ۾ نيم ٺاهي سگهندي

۾ اهڙيءَ بحاليءَ سان هينئين ڳالهين کي نيمت ڪرڻ لاءِ به نيم ٺاهي سگهندي -

(اَ) زيردست مڪاني پريشد يا بورڊ ٺاهڻ ۾ اُنهن جو سرشتو ۾ ڪم جو سنڀالڻ؛

(ب) حالت اَنوسار، ضلع يا پرديش جي ڪاروبار سان لاڳاپو رکندڙ ڪم ڪار هلائڻ سنبنڌي عام طرح سڀ بابتون :

بشرطيڪ ضلع يا پراديشڪ پريشد دواران هن پيٽي پئرا هيٺ نيم ٺاهيا وڃن تيستائين هن پئرا جي پيٽي پئرا (٦) هيٺ راجيپال دواران ٺاهيل نيم اَهڙيءَ هرهڪ پريشد جي چونڊن، اُنجي عملدارن ۾ عملي ۾ اُن ۾ سرشتي ۾ ڪم جي سنڀالڻ بنسبت اثرائتا ٿيندا.

x x x x

٣. ضلع پريشدن ۾ پراديشڪ پريشدن جا قاعدا ٺاهڻ جا اَختيار

(١) خود اَختيار پرديش جي پراديشڪ پريشد کي اُن پرديش اندر سيني ايراضين جي سنبنڌ ۾ ۾ خود اَختيار ضلع جي ضلع پريشد کي ضلع اندر پراديشڪ پريشدن، جي ڪي هجن تہ، اَختياريءَ هيٺ وارين ايراضين کان سواءِ ضلع اندر سيني ايراضين جي سنبنڌ ۾ هينئين بابتن بنسبت قاعدا ٺاهڻ جو اَختيار رهندو -

(اَ) کيتي يا ڍور چارڻ جي پريوجن لاءِ يا رهڻ يا ٻئي بن کيتي پريوجن لاءِ يا ڪنهن ڳوٺ يا نگر جي رهواسين جي هِتن جو واڌارو ڪري اَهڙي ڪنهن پريوجن لاءِ زمين جيڪا زمين محفوظ ٻيلو هجي اُن کانسواءِ زمين جي ڦانڊٽي، والارڻ يا ڪم آڻڻ يا الڳہ رکڻ :

بشرطيڪ اَهڙن قاعدن ۾ ڪجهہ بہ واسطيدار راجيہ جي سرڪار دواران ڪا زمين والاريل چاهي نہ والاريل، زمين حاصل ڪرڻ جي اَختياري ڏيندڙ اُن وقت عمل ۾ قاعدي پرماڻي عام پريوجن لاءِ لازمي حاصل ڪرڻ کي نہ روڪيندو؛

(ب) محفوظ ٻيلو نہ هجي اَهڙي ڪنهن ٻيلي جو انتظام؛

(پ) ڪو واهہ يا پاڻيءَ جو نالو کيتيءَ جي پريوجن لاءِ ڪم آڻڻ؛

(ٻ) جُهم جي رواج يا پوک ڦيرائڻ جي ٻئي نموني کي نِيمت ڪرڻ؛

(ڀ) ڳوٺ يا نگر ڪاميٽين يا پريشدن جي اِستاپنا ۾ اُنهن جا اَختيار؛

(ت) ڳوٺ يا نگر جي ڪاروبار سنبنڌي بي ڪا بابت، ڳوٺ يا نگر جي پوليس

۽ عام صحت ۽ صفائيءَ سميت؛

(ٿ) مُکين يا وڏيرن جي مقرري يا اُتراڌڪار؛

(ٽ) ملڪيت جو وارثو؛

(ٿ) شادي ۽ طلاق؛

(ٽ) سماجڪ رسمون؛

(٢) هن پئرا ۾ 'محفوظ ٻيلو' جي معنيٰ آهي ڪا بہ ايراضي جا آسام فاريسٽ ريگيوليشن، ١٨٩١ هيٺ يا سوال واري ايراضيءَ ۾ اُن وقت عمل ۾ ٻئي ڪنهن قاعدي هيٺ محفوظ ٻيلو هجي.

(٣) پئرا ٣ (اَلف) جي پيٽي پئرا (٢) ۾ ڪيل اُپبنڌن ڪانسواءِ، هن پئرا يا پئرا ٣ (اَلف) جي پيٽي پئرا (١) هيٺ ٺاهيل سڀ قاعدا ترت راجيپال اَڳيان پيش ڪيا ويندا ۽ جيستائين اُهي راجيپال دواران منظور ٿين تيستائين اثرائتا نہ ٿيندا.

(سنوڌان جي ڇهين انوسوچي (سڌارو) ائڪٽ، ١٩٩٥ (١٩٩٥ جو ٤٢) جي ڪلم ٢ دواران (١٢ سپٽمبر ١٩٩٥ کان) سڌاريل.)

(٣.اَلف) اُتر ڪڇاڙ ٻهاڙي خود اَختيار پريشد ۽ ڪاربي آنگلانگ خود اَختيارپريشد جا قاعدا ٺاهڻ لاءِ وڌيڪ اختيار

(١) پئرا ٣ ۾ ڪيل اُپبنڌ کي هرج نہ رسائيندي، اُتر ڪڇاڙ ٻهاڙي خود اَختيار پريشد ۽ ڪاربي آنگلانگ خود اَختيار پريشد کي پنهنجي پنهنجي ضلع جي اندر هيٺ ڏنل بابتن لاءِ قاعدا ٺاهڻ لاءِ اختيار رهندا -

(اَ) اُديوگ، ستين اَنوسوچيءَ جي ياداشت ۾ داخلائن ٧ کان ٥٢ ۾ ڪيل اُپبنڌ جي اَڌين؛

(ب) آمدرفت يعنيٰ، رستا، پُليون، پتڻ ۽ آمدرفت جا ٻيا وسيلا جي لسٽ پهرينءَ ۾ نہ ڄاڻايل هجن، ميونسپل ٽرامون، نوڙيءَ جا رستا، اندروني جل مارگ ۽ اُنهن ۾ اَچ وڃ، اَهڙن پاڻيءَ جي وسيلن بنسبت لسٽ پهرين ۽ لسٽ ٽينءَ جي پربنڌن جي اَڌين، مشين جي زور تي هلندڙ گاڏين ڪانسواءِ ٻيون گاڏيون؛

(ڀ) چوپائي مال جي سنڀال، بچاءُ ۽ سڌارو ۽ جانورن جي بيمارين کي روڪڻ، جانورن جي علاج جي سکيا ۽ ڍنڍو، ڍَڪَ؛

(پ) پرائمري ۽ سيڪندري تعليم؛

(پ) کيتي، کيتيءَ جي تعليم ۽ کوجنا، جيوڙن کان بچاءُ ۽ ٻوٽن کي روڳن کان روڪڻ سميت؛

(ٽ) مڇي ميانيون؛

(ٿ) پاڻي، يعنيٰ تہ پاڻيءَ جي رَسَدَ، ريج ۽ واهہ، پاڻيءَ جو نيڪال ۽ بند، پاڻي کنو ڪرڻ، ۽ پاڻيءَ مان شڪتي، ستين اَنوسوچيءَ جي لسٽ (۱) جي اسم ٥٦ جي پربندن جي اَڌين؛

(ٽ) سماجڪ سلامتي ۽ سماجڪ ويمو، روزگار ۽ بيروزگاري؛

(ٺ) ڳوٺن، کيتن، بزارين ۽ شهرن کي ٻوڏن کان روڪڻ لاءِ رٿون (جيڪي تڪنيڪي قسم جون نہ هجن)؛

(ٽ) ٿئيٽر ۽ ڊراما، لسٽ پهرينءَ جي وشيہ ٦٠ جي پربندن جي اَڌين، سنيمائون، رانديون، جلسا ۽ وندر؛

(ڪ) عام صحت ۽ صفائي، اسپتالون ۽ دواخانا؛

(ڳ) ننڍو ريج؛

(ڳ) ڪاڌي جي شين، جانورن جو چارو، ڪچي کپهہ ۽ ڪچي سڻيءَ جو واپار ۽ وڻج، اُنهن جي پيدائش، رَسَدَ ۽ ورچ؛

(ڱ)راجيہ جي ضابطي هيٺ يا اُن دواران مالي مدد ملندڙ لائبرريون، ميوزيم ۽ ٻيون اهڙيون سنسٿائون، سنسد دواران ناهيل قاعدي دواران يا هيٺ راشٽريہ مهتو وارا هئڻ ظاهر ڪيل هجن اُنهن کانسواءِ ٻيا قديمي ۽ اِتهاسي يادگار ۽ رڪارڊ؛

(گھ) زمين اِنتقال ڪرڻ.

(۲) هن پئرا يا پئرا ۳ جي هيٺ اُتر ڪڇاڙ پهاڙي خود اَختيار پريشد ڪاربي آنگلانگ خود اَختيار پريشد جا ناهيل قاعدا جن جو واسطو جيتري قدر ستين اَنوسوچيءَ جي يادداشت ۳ ۾ ڏنل بابتن سان آهي، ترت راجيپال اَڳيان پيش ڪيا ويندا ۽ هو اُهي راشٽرپتيءَ جي ويچارڻ لاءِ رکندو.

(۳) جڏهن بہ ڪو قاعدو راشٽرپتيءَ جي ويچارڻ لاءِ رکيو ويندو تہ هو ظاهر ڪندو تہ هو اُن کي منظوري ڏئي ٿو يا اُها روڪي ٿو :

بشرطيڪ راشٽرپتي راجيپال کي نرديش ڏئي سگهي ٿو تہ هو اهو قاعدو حالت انوسار اُتر ڪڇاڙ پهاڙي خود اَختيار پريشد ڏانهن يا ڪاربي آنگلانگ خود اختيار پريشد ڏانهن سنديش سان پرارٿنا ڪندي واپس ڪري تہ هو ان قاعدي تي يا اُن ۾ نروار ڪيل اُپبندن تي وري ويچار ڪري خاص ڪري ان قاعدي ۾ آڻڻ لاءِ سنديش ۾ سفارش

ڪيل سڌارن جي مناسبت تي ويچار ڪري ۽ جڏهن قاعدو ان نموني واپس اچي تہ واسطيدار پريشد اُن قاعدي تي اَهڙي سنديش پهچڻ جي تاريخ کان ڇهن مهنن جي عرصي اندر ويچار ڪندي ۽ جيڪڏهن اُها پريشد سُڌارن سان يا بنا سڌارن وري اُهو قاعدو پاس ڪري ٿي تہ اُهو قاعدو وري راشٽرپتيءَ اَڳيان ويچارڻ لاءِ پيش ڪيو ويندو.

(سنوڌان ڇهين انوسوچي (سڌارو) ائڪٽ ١٩٩٥ (١٩٩٥ جو ٤٢) جي قلم ٢ دواران (١٢ سپٽمبر ١٩٩٥ کان) هيءَ پئرا درج ڪئي وئي)

٤. خود اَختيار ضلعن ۽ خود اَختيار پرديشن ۾ نياءَ جو ڪاروبار

(١) خود اَختيار پرديش جي پراديشڪ پريشد اُن پرديش اندر ايراضين بنسبت ۽ خود اختيار ضلع جي ضلع پريشد، ضلع اندر پراديشڪ پريشدن، جي ڪي هجن تہ، اَختياريءَ هيٺ وارين ايراضين کان سواءِ ضلع اندر ايراضين بنسبت، سڀيئي ڌريون اُنهن ايراضين اندر جن جاتين جون هجن، سواءِ اَهڙيون دعوائون ۽ ڪيس جن سان هن اَنوسوچيءَ جي پئرا ٥ جي پيٽي پئرا (١) جا پربنڌ لاڳو پون، اَهڙين دعوائن ۽ ڪيسن جي هلائڻ لاءِ راجيہ ۾ ٻين ڪورٽن کي پاسيرو رکي، ڳوٺ پريشد يا ڪورٽون جوڙي سگهندي، ۽ يوڳيہ شخصن کي اَهڙين ڳوٺ پريشدن جا ميمبر طريقي يا اَهڙين ڪورٽن جا صدارتي عملدار طريقي مقرر ڪري سگهندي، ۽ هن اَنوسوچيءَ جي پئرا ٣ هيٺ ٺاهيل قاعدن جي ڪاروبار لاءِ ضروري هجن اَهڙا عملدار پڻ مقرر ڪري سگهندي.

(٢) هن سنوڌان ۾ ڇيل ڪنهن بہ ڳالھ جي باوجود، خود اختيار پرديش جي پراديشڪ پريشد يا پراديشڪ پريشد دواران اُن خيال کان جوڙيل ڪا ڪورٽ يا، جي ڪنهن خود اختيار ضلع اندر ڪنهن ايراضيءَ بنسبت پراديشڪ پريشد نہ آهي تہ، اُن ضلع لاءِ ضلع پريشد يا ضلع پريشد دواران اُن خيال کان جوڙيل ڪا ڪورٽ، اُن پرديش يا ايراضيءَ اندر، حالت اَنوسار، هن پئرا جي پيٽي پئرا (١) هيٺ جوڙيل ڳوٺ پريشد يا ڪورٽ دواران هلائڻ جوڳين سيني دعوائن ۽ ڪيسن بنسبت، سواءِ اُهي جن سان هن اَنوسوچيءَ جي پئرا ٥ جي پيٽي پئرا (١) جا پربنڌ لاڳو پون، اَپيل ڪورٽ جا اختيار استعمال ڪندي، ۽ اَهڙين دعوائن يا ڪيسن تي هاءِ ڪورٽ ۽ سپريم ڪورٽ کان سواءِ ٻيءَ ڪنهن بہ ڪورٽ کي حڪومت نہ رهندي.

(٣) هن پئرا جي پيٽي پئرا (٢) جا پربنڌ لاڳو پون جن دعوائن ۽ ڪيسن سان اُنهن تي هاءِ ڪورٽ کي اَهڙي حڪومت رهندي ۽ اُها اَهڙي حڪومت جو استعمال ڪندي جا راجيپال وقت بوقت حڪم دواران ڄاڻائي.

(۴) پراديشڪ پريشد يا ضلع پريشد، حالت اَنوسار، راجيپال جي اَڳوات بحاليءَ سان هينئين بابتن ڪي نيمت ڪرڻ لاءِ نيم ٺاهي سگهندي -

(اَ) ڳوٺ پريشدن ۽ ڪورٽن جي جوڙجڪ ۽ هن پٽرا هيٺ اُنهن دوارا استعمال ڪرڻ جا اختيار؛

(ب) ڳوٺ پريشدن ۽ ڪورٽن دوارا هن پٽرا جي پيٽي پٽرا (۱) هيٺ دعوائون ۽ ڪيس هلائڻ ۾ اَختيار ڪرڻ جو سرشتو؛

(ٻ) پراديشڪ يا ضلع پريشد يا اَهڙي پريشد جي جوڙيل ڪنهن ڪورٽ دوارا هن پٽرا جي پيٽي پٽرا (۲) هيٺ اَپيلن ۽ بين ڪارروائين ۾ اَختيار ڪرڻ جو سرشتو؛

(ڀ) اَهڙين پريشدن ۽ ڪورٽن جي فيصلن ۽ حڪمن کي عمل ۾ آڻڻ؛

(ڀ) هن پٽرا جي پيٽي پٽرا (۱) ۽ (۲) جي پربنڌن جو عمل ڪرڻ لاءِ ٻيون سڀ اَنوسنگڪ بابتون.

(۵) راشٽرپتي واسطيدار راڄيہ جي سرڪار سان صلاح ڪرڻ بعد ظاهر نامي دوارا هن خيال کان مقرر ڪري اُن تاريخ تي ۽ اُن کان ظاهر نامي ۾ ڄاڻايل هجي اُن خود اَختيار ضلع يا خود اَختيار پرديش سنبنڌي هن پٽرا جو اَثر اِئين ٿيندو چڻ تہ-

(i) پيٽي پٽرا (۱) ۾ ’سپيئي ڏريون اُنهن ايراضين اندر جن جاتين جون هجن سواءِ اَهڙيون دعوائون ۽ ڪيس جن سان هن اَنوسوچيءَ جي پٽرا ۵ جي پيٽي پٽرا (۱) جا پربنڌ لاڳو پون.‘ لفظن جي جاءِ تي ’هن اَنوسوچيءَ جي پٽرا (۵) جي پيٽي پٽرا (۱) ۾ نرديش ڪيل نموني جا نہ هجن ۽ راجيپال هن خيال کان ڄاڻائي اَهڙيون دعوائون ۽ ڪيس‘ لفظ وڌا ويا هئا؛

(ii) پيٽي پٽرا (۲) ۽ (۳) ڇڏي ڏنا ويا هئا؛

(iii) ’پيٽي پٽرا (۴) ۾ -

(اَ)’پراديشڪ پريشد يا ضلع پريشد، حالت اَنوسار، راجيپال جي اَڳوات بحاليءَ سان هينئين ڳالهين کي نيمت ڪرڻ لاءِ نيم ٺاهي سگهندي‘ لفظن جي جاءِ تي ’راجيپال هينئين بابتن کي نيمت ڪرڻ لاءِ نيم ٺاهي سگهندو‘ لفظ وڌا ويا هئا؛ ۽

(ب) فقري (اَ) جي جاءِ تي هينئيون فقرو وڌو ويو هو، يعني -

(اَ) ’ڳوٺ پريشدن ۽ ڪورٽن جو جوڙجڪ، هن پٽرا هيٺ اُنهن دوارا اِستعمال ڪرڻ جا اَختيار ۽ ڪورٽون جن ۾ ڳوٺ پريشدن ۽ ڪورٽن جي فيصلن تي اَپيلون ٿينديون‘؛

(ب) فقري (ٻ) جي جاءِ تي هيٺيون فقرو وڌو ويو هو، يعنيٰ -

(ٻ) ’پيٽي پئرا (۵) هيٺ راشٽرپتيءَ دوران مقرر ڪيل تاريخ کان يڪدم اڳ پراديشڪ يا ضلع پريشد يا اُهڙيءَ پريشد دوران جوڙيل ڪنهن ڪورٽ وٽ پيل اپيلن ۽ ٻين ڪارروايين کي بدلي ڪرڻ‘؛ ۽

(ڀ) فقري (ڀ) ۾ لفظن برڪيٽن ۽ انگن ’پيٽي پئرا (۱) ۽ (۲)‘ جي جاءِ تي لفظ، برڪيٽ ۽ انگ ’پيٽي پئرا (۱)‘ وڌا ويا هئا.

۵. پراديشڪ ۽ ضلع پريشدن کي ۽ ڪن ڪورٽن ۽ عملدارن کي ڪن دعوائن، ڪيسن ۽ ڳناهن جا مقدما هلائڻ لاءِ ڪوڊ آف سول پروسيجر، ۱۹۰۸، ۽ ڪوڊ آف ڪرمنل پروسيجر ۱۸۹۸، هيٺ اُختيار بخشڻ

(۱) راجيپال، ضلع پريشد يا پراديشڪ پريشد، جنهن کي اُن ضلع يا پرديش ۾ اُختياري هجي اُن کي، يا اُهڙي ضلع پريشد دوران جوڙيل ڪورٽن کي يا راجيپال دوران هن خيال کان مقرر ٿيل ڪنهن عملدار کي، ڪنهن خود اُختيار ضلع يا پرديش ۾ عمل ۾ ڪنهن قاعدي مان اُٿندڙ، جو قاعدو راجيپال هن خيال کان جاڳايو هجي، دعوائون يا ڪيس هلائڻ لاءِ، يا انڊين پينل ڪوڊ هيٺ يا اُن ضلع يا پرديش سان اُن وقت لاڳو ڪنهن ٻئي قاعدي هيٺ موت، جنم ٽيپ يا پنجن سالن کان گهٽ نہ ايتري مدي جي سزا ٿي سگهي، اُهڙن ڏوهن جو مقدمو هلائڻ لاءِ ڪوڊ آف سول پروسيجر، ۱۹۰۸، يا، حالت اُنوسار، ڪوڊ آف ڪرمنل پروسيجر ۱۸۹۸، هيٺ پاڻ مناسب سمجهي اُهڙا اُختيار بخشي سگهندو، ۽ ائين ٿيڻ تي اُها پريشد، ڪورٽ يا عملدار ائين بخشيل اُختيارن جو استعمال ڪري دعوائون، ڪيسن يا ڳناهن جا مقدما هلائيندا.

(۲) راجيپال هن پئرا جي پيٽي پئرا (۱) هيٺ ضلع پريشد، پراديشڪ پريشد، ڪورٽ يا عملدار کي بخشيل ڪي بہ اُختيار واپس وٺي سگهندو يا اُنهن ۾ ڦيرڦار ڪري سگهندو.

(۳) هن پئرا ۾ صاف پربنڌ ڪيل هجي اُن کان سواءِ ڪوڊ آف سول پروسيجر، ۱۹۰۸، ۽ ڪوڊ آف ڪرمنل پروسيجر، ۱۸۹۸ ڪنهن خود اُختيار ضلع ۾ يا ڪنهن خود اُختيار پرديش ۾ جنهن سان هن پئرا جا پربنڌ لاڳو پون ڪن بہ دعوائن، ڪيسن يا ڳناهن جا مقدما هلائڻ لاءِ لاڳو نہ پوندا.

(۴) راشٽرپتيءَ دوران ڪنهن خود اختيار ضلع يا خود اُختيار پرديش سنبنڌي پئرا ۴ جي پيٽي پئرا ۵ هيٺ مقرر ڪيل تاريخ تي ۽ اُن کان، هن پئرا ۾ درج ٿيل ڪا بہ ڳالهہ، اُن ضلع يا پرديش سان لاڳو ٿيڻ ۾، راجيپال کي صلاح پريشد يا پراديشڪ

پريشد کي يا ضلع پريشد دوران جوڙيل ڪورٽن کي هن پئرا جي پيٽي پئرا (ا) ۾ نرديش ڪيل ڪي به اَختيار بخشڻ جي اَختياري ڏئي ٿو ائين ليکيو نه ويندو.

٦. اِبتدائي شڪول، وغيره برپا ڪرڻ جا ضلع پريشد جا اَختيار

(ا) خود اَختيار ضلع جي ضلع پريشد ضلع ۾ اِبتدائي شڪول، دواخانا، بزاريون، ڍَڪَ، پَتڻَ، مڇي مياڻيون، رستا، رستي ذريعي مال نيڻ ۽ مال جي اَچ وڃ ۽ جل مارگ برپا ڪري، ٺاهي يا اُنهن جو انتظام ڪري سگهندي، ۽ راجيپال جي اڳوات بحاليءَ سان اُنهن کي نيمت ڪرڻ ۽ ظابطي لاءِ ونيم ٺاهي سگهندي، خاص طور اُها بولي ۽ ريت طئہ ڪَري سگهندي جنهن ۾ ضلع ۾ اِبتدائي شڪولن ۾ اِبتدائي تعليم ڏني وڃي.

(٢) راجيپال، ڪنهن ضلع پريشد جي رضامنديءَ سان، اُن پريشد کي يا اُن جي عملدارن کي، کيتي، ڍور پالڻ، خلق لاءِ رٿون ٺاهڻ، سهڪاري سوسائٽيون، سماج بهبودي، ڳوٺ يوجنا گهڙڻ يا راجيہ جو عملي اَختيار جنهن تي پهچندو هجي اَهڙي بيءَ ڪنهن بابت سنبنڌي ڪرتب، شرطي يا بن شرطي، سؤنپي سگهندو.

٧. ضلع ۽ پراديشڪ نڌيون

(ا) هرهڪ خود اَختيار ضلع لاءِ هڪ ضلع نڌي ۽ هرهڪ خود اَختيار پرديش لاءِ هڪ پراديشڪ نڌي ٺاهي ويندي جنهن ۾ سلسليوار اُن ضلع جي پريشد ۽ اُن پرديش جي پراديشڪ پريشد دوران، هن سنوڌان جي اُپبنڌن پرماڻي اُن ضلع يا پرديش جي حالت اَنوسار ڪاروبار درميان مليل سپ ناڻا جمع ڪيا ويندا.

(٢) راجيپال، ضلع نڌي يا حالت اَنوسار پراديشڪ نڌيءَ جي انتظام لاءِ اُن نڌيءَ ۾ ناڻا جمع ڪرڻ بنسبت اَختيار ڪرڻ جو سرشتو، اُن مان ناڻا ڪڍڻ، اُن ۾ ناڻن جو حوالو ۽ مٿي ڄاڻايل بابتن سان ڳنڍيل يا اُنهن سان اَنوسنگڪ بيءَ ڪنهن بابت لاءِ نيم ٺاهي سگهندو.

(٣) ضلع پريشد يا حالت اَنوسار پراديشڪ پريشد جا حساب ڀارت جي ڪامپٽرولر ۽ آڊيٽر جنرل، راشٽرپتيءَ جي بحاليءَ سان، ٺهرائي اُنهي نموني رکيا ويندا.

(٤) ڪامپٽرولر ۽ آڊيٽر جنرل ضلع ۽ پراديشڪ پريشدن جا حساب پاڻ نيڪ سمجهي اُن ريت سان آڊٽ ڪرائيندو، ۽ اَهڙن حسابن سنبنڌي ڪامپٽرولر ۽ آڊيٽر جنرل جون رپورٽون راجيپال کي پيش ڪيون ونديون جيڪو اُهي نه نشد اڳيان رکائيندو.

٨. زمين محصول پڌڻ ۽ اُڳاڙڻ ۽ ڍلون وجهڻ جو اختيار

(١) خود اختيار پرديش جي پراديشڪ پريشد کي اَهڙي پرديش اندر سيني زمينن بنسبت ۽ خود اختيار ضلع جي ضلع پريشد کي جي ضلع اندر ڪي پراديشڪ پريشد هجن تہ اُنهن جي اَختياريءَ هيٺ وارين ايراضين کان سواءِ ضلع اندر سيني زمينن بنسبت اُن وقت راجيہ سرڪار دواران راجيہ ۾ عام طور زمينن جي زمين محصول جي پريوجن لاءِ محصول پڌڻ ۾ جن اُصولن جو عمل ٿيندو هجي اُنهن پرماڻي اَهڙين زمينن جو محصول پڌڻ ۽ اُڳاڙڻ جو اَختيار رهندو.

(٢) خود اَختيار پرديش جي پراديشڪ پريشد کي اَهڙي پرديش اندر ايراضين بنسبت ۽ خود اَختيار ضلع جي ضلع پريشد کي، جي ضلع اندر ڪي پراديشڪ پريشد هجن تہ،اُنهن جي اَختياريءَ هيٺ جي ڪي هجن تہ،اُنهن کان سواءِ ضلع ۾ سيني ايراضين بنسبت رستن ۽ عمارتن تي ڍلون ۽ اَهڙين ايراضين اندر رهندڙ شخصن تي چوُنگي وجهڻ ۽ اُڳاڙڻ جو اختيار رهندو.

(٣) خود اَختيار ضلع جي ضلع پريشد کي اُن ضلع اندر هيٺيون سڀ يا ڪي ڍلون وجهڻ ۽ اُڳاڙڻ جو اَختيار رهندو، يعنيٰ تہ -

(اَ) پيشن، واپار، ڌنڌن ۽ نوڪرين تي ڍلون؛

(ب) جانورن، گاڏين ۽ ٻيڙين تي ڍلون،

(پ) مال جي بزار ۾ وڪري لاءِ داخلا تي ڍلون، ۽ پتڻ تي ڪنيل مسافرن ۽ مال تي چونگي؛ ۽

(ڀ) شڪولن، دواخانن يا رستن کي قائم رکڻ لاءِ ڍلون.

(٤) پراديشڪ پريشد يا ضلع پريشد، حالت اَنوسار، هن پئرا جي پيٽي پئرا (٢) ۽ (٣) ۾ جاٽايل ڍلن مان ڪي بہ وجهڻ ۽ اُڳاڙڻ جو پربنڌ ڪرڻ لاءِ ونيم ٺاهي سگهندي، ۽ هرڪو اَهڙو ونيم ترت راجيپال کي پيش ڪيو ويندو، ۽ سندس منظوري ملڻ تائين اَثرائتو نہ ٿيندو.

٩. معدني شين جي ڳولا ڪرڻ ۽ ڪڍڻ جي پريوجن لاءِ ليسن يا پٽا

(١) خود اختيار ضلع اندر ڪنهن ايراضيءَ بنسبت راجيہ جي سرڪار دواران معدني شيون ڳولڻ يا ڪڍڻ جي پريوجن لاءِ ڏنل ليسنن يا پٽن مان هر سال ملندڙ رائلٽيءَ جو اَهڙو حصو جو راجيہ سرڪار ۽ اَهڙي ضلع جي ضلع پريشد وچ ۾ ٺاهہ ٿئي، اُن ضلع

پريشد جي حوالي ڪيو ويندو.

(٢) ضلع پريشد کي ڏيڻ جوڳي اهڙي رائلٽيءَ جي حصي جي باري ۾ جي ڪو تڪرار اُٿي ته اُهو راجيپال کي طئه ڪرڻ لاءِ موڪليو ويندو ۽ راجيپال دوران پنهنجي مرضيءَ موجب طئه ڪيل رقم هن پئرا جي پيٽي پئرا (١) هيٺ ضلع پريشد کي ڏيڻ جوڳي رقم ليکي ويندي ۽ راجيپال جو فيصلو آخرين ٿيندو.

(٣) راجيپال حڪم دوران نرديش ڪري سگهندو ته هن پئرا هيٺ ضلع پريشد کي ڏيڻ وارو رائلٽين جو حصو حالت انوسار پيٽي پئرا (١) جي هيٺ ڪيل ڪنهن ناهه جي تاريخ کان، يا پيٽي پئرا (٢) هيٺ طئه ٿيڻ جي تاريخ کان، هڪ سال اندر ڏنو ويندو.

(سنوڌان ڇهين انوسوچي (سڌارو) ائڪٽ ١٩٨٨ (١٩٨٨جو ٦٧) جي قلم ٢ دوران هيءَ پئرا ترپورا ۽ مزورم راجين سان لاڳو ڪرڻ لاءِ سڌاري ويئي.)

١٠. جن جاتيءَ سواءِ وارن دوران ناڻا اُڌارا ڏيڻ ۽ واپار ڪرڻ تي ضابطي لاءِ ونيم ناهڻ جو ضلع پريشد جو اَختيار

(١) خود اَختيار ضلع جي ضلع پريشد، ضلع ۾ رهندڙ جن جاتين کانسواءِ شخصن دوران ضلع اندر ناڻا اُڌارا ڏيڻ يا واپار ڪرڻ کي نيمت ڪرڻ ۽ اُن تي ضابطو رکڻ لاءِ و نيم ناهي سگهندي.

(٢) خاص طور مٿئين اَختيار جي وياپڪتا کي اَثر ڪرڻ کان سواءِ، اَهڙا ونيم-

(اَ) نهرائي سگهندا ته اُن خيال کان جاري ڪيل ليسن بردار کان سواءِ ڪوبه پيسا اُڌارا ڏيڻ جو ڌنڌو نه ڪندو؛

(ب) ناڻا اُڌارا ڏيندڙ دوران ونڻ يا وصول ڪرڻ جو وياج جو وڌي ۾ وڌو نرخ نهرائي سگهندا؛

(ڀ) ناڻا اُڌارا ڏيندڙن دوران حساب رکيا وڃن ۽ اهڙا حساب ضلع پريشد دوران اُن خيال کان مقرر ٿيل عملدارن دوران تپاسيا وڃن اَهڙو پربنڌ ڪري سگهندا؛

(پ) نهرائي سگهندا ته ڪوبه شخص جو ضلع ۾ رهندڙن جن جاتين جو ميمبر نه آهي اُهو فقط ڪنهن به جنس ۾ فقط ضلع پريشد دوران اُن خيال کان ڏنل ليسن هيٺ ئي پڌو يا ريزڪي ڌنڌو ڪندو ؛

بشرطيڪ هن پئرا هيٺ ڪي به ونيم نه ناهيا ويندا سواءِ ته اُهي ضلع پريشد جي ڪل ميمبرن جي ٽي پاڱي چار کان گهٽ نه ايتري گهٽائيءَ پاس ڪيا هجن ؛

وڏيڪ بشرطيڪ اَهڙن ڪن ونيمن هيٺ آهڙي ناٽا اُڌارا ڏيندڙ يا واپاريءَ کي ليسن ڏيڻ جو اِنڪار ڪرڻ جي سمرٿي نہ ٿيندي جو آهڙن ونيمن نهڻ جي وقت ڪان اَڳ ڪان ضلع اندر ڏنڏو ڪندو آيو آهي.

(٣) هن پئرا هيٺ ڪيل سڀ ونيم ترت راجيپال کي پيش ڪيا ويندا ۽ سندس منظوري ملڻ تائين اَثرائتا نہ ٿيندا.

(سنوڌان ڇهين اَنوسوچي (سُڌارو) اَئڪٽ، ١٩٨٨ (١٩٨٨ جو ٦٧) جي قلم ٢ دواران ١٠ پئرا جا اپڀنڌ ترپورا ۽ مزورم راجين سان لاڳو ڪرڻ لاءِ هيٺئين نموني سڌاريا ويا آهن :

(اَ) سِري ۾ ڪم آندل لفظ 'جن جاتيءَ سواءِ وارن' لفظ ڇڏي ڏنا ويندا.

(ب) پيٺي پئرا (١) مان 'جن جاتين ڪان سواءِ' لفظ ڇڏي ڏنا ويندا.

(ب) پيٺي پئرا (٢) جي فقري (پ) جي بدران هيٺيون فقرو رکيو ويندو، يعنيٰ تہ :-

(پ) 'نهرائي سگهندا تہ ڪو بہ شخص جيڪو ضلع ۾ رهندڙ آهي، ضلع پريشد دواران ان خيال ڪان ڏنل ليسن جي آڌار تي ڪو بہ ٻڌو ڇاهي ريزڪي واپار ڪندو نہ تہ نہ.)

١١. اَنوسوچيءَ هيٺ ٺاهيل قاعدا، نيم ونيم شايع ڪرڻ

ضلع پريشد يا پراديشڪ پريشد دواران هن اَنوسوچيءَ هيٺ ٺاهيل سڀ قاعدا، نيم ۽ ونيم راجيہ جي سرڪاري گزيٽ ۾ ترت شايع ڪيا ويندا ۽ اِئين شايع ٿيڻ تي ڪين قاعدي جو اَثر رهندو.

١٢. سنسد جي ۽ آسام راجيہ جي وڌان منڊل جي اَئڪٽن جو آسام راجيہ ۾ خود اَختيار ضلعن ۽ خود اَختيار پرديشن سان لاڳو پوڻ

(١) هن سنوڌان ۾ ڇيل ڪنهن بہ ڳالھ جي باوجود-

(اَ) هن اَنوسوچيءَ جي پئرا ٣ يا ٣ اَلف ۾ ڄاڻايل بابتون، جن بنسبت ضلع پريشد يا پراديشڪ پريشد قاعدا ٺاهي سگهي اُنهن بابتن مان ڪنهن بنسبت آسام راجيہ جي وڌان منڊل جو اَئڪٽ ۽ ڪو اَڻ چڪايل مَڌُ سار وارو شراب پيئڻ تي بندش يا پابندي وجهندڙ آسام راجيہ جي وڌان منڊل جو ڪو اَئڪٽ اُن راجيہ ۾ ڪنهن خود اَختيار ضلع يا خود اَختيار پرديش سان لاڳو نہ پوندو، سواءِ تہ هرهڪ حالت ۾ اُن ضلع جي يا اُن پرديش تي حڪومت هئڻ واري ضلع پريشد عام ظاهر نامي دواران اِئين هدايت ڪري، ۽ ڪنهن اَئڪٽ بنسبت آهڙي هدايت ڏيندي ضلع پريشد اِئين هدايت ڪري سگهندي تہ اُن ضلع يا پرديش يا اُن جي ڪنهن ڀاڱي سان لاڳو هئڻ

۾ اَئڪٽ پاڻ ئيڪ سمجهي اَهڙن اَپوادن ۽ ڦيرڦارين جي اَڌين ٿيندو؛

(سنوڌان ڇهين انوسوچي (سڌارو) اَئڪٽ ١٩٩٥، (١٩٩٥ جو ٤٢) جي ڪلم ٢ دوارا هن پيٽي پئرا ۾ 'هن انوسوچيءَ جي پئرا ٣ ۾ جاٿايل بابتون' جي بدران اکر ۽ انڪ 'هن انوسوچيءَ جي پئرا ٣ يا پئرا ٣ الف ۾ جاٿايل بابتون' درج ڪيا ويا آهن.)

(ب) راجيپال، عام ظاهر نامي دواران، هدايت ڪري سگهندو تہ سنسد جو يا آسام راجيہ جي وڌان منڊل جو ڪو اَئڪٽ جنهن کي هن پيٽي پئرا جي فقري (اَ) جا پربنڌ لاڳو نٿا پون اُهو اُن راجيہ ۾ ڪنهن خود اَختيار ضلع يا خود اَختيار پرديش سان لاڳو نہ پوندو، يا اَهڙي ضلع يا پرديش يا اُن جي ڀاڱي سان پاڻ ظاهر نامي ۾ جاٿائي اَهڙن اَپوادن يا ڦيرڦارين جي اَڌين لاڳو پوندو.

(٢) هن پئرا جي پيٽي پئرا (١) هيٺ ڏنل ڪا هدايت ماضي اثر واري ٿئي، اِئين ڏيئي سگهبي.

١٢.اَلف. سنسد جي ۽ ميگهاليہ راجيہ جي وڌان منڊل جي اَئڪٽن جو ميگهاليہ راجيہ ۾ خود اَختيار ضلعن ۽ خود اَختيار پرديشن سان لاڳو پوڻ

هن سنوڌان ۾ ڇيل ڪنهن بہ ڳالھ جي باوجود،-

(اَ) جي هن اَنوسوچيءَ جي پئرا ٣ جي پيٽي پئرا (١) ۾ جاٿايل ڪنهن بابت بنسبت ميگهاليہ راجيہ ۾ ڪنهن ضلع يا پراديشڪ پريشد دوارا ٺاهيل قاعدي جو ڪو اُپبنڌ يا جي اُن راجيہ ۾ ڪنهن ضلع پريشد يا پراديشڪ پريشد جي هن اَنوسوچيءَ جي پئرا ٨ يا پئرا ١٠ هيٺ ٺاهيل ڪنهن ونيم جو ڪو اُپبنڌ ميگهاليہ راجيہ جي وڌان منڊل جي اُن بابت بنسبت ٺاهيل قاعدي جي ڪنهن اُپبنڌ جي ورڌ آهي تہ ضلع پريشد يا، حالت اَنوسار، پراديشڪ پريشد دوارا ٺاهيل قاعدو يا ونيم، پوءِ پلي اُهو ميگهاليہ راجيہ جي وڌان منڊل دوارا ٺاهيل قاعدي کان اَڳ يا پوءِ ٺاهيل هجي، ورڌ جي حد تائين رد ٿيندو ۽ ميگهاليہ راجيہ جي وڌان منڊل دوارا ٺاهيل قاعدو اَثرائتو ٿيندو؛

(ب) راشٽرپتي سنسد جي ڪنهن اَئڪٽ بنسبت، ظاهر نامي دوارا هدايت ڪري سگهندو تہ اُهو ميگهاليہ راجيہ ۾ ڪنهن خود اَختيار ضلع يا خود اَختيار پرديش سان لاڳو نہ پوندو، يا اَهڙي ضلع يا پرديش يا اُن جي ڪنهن ڀاڱي سان هو ظاهر نامي ۾ جاٿائي اَهڙن اَپوادن يا ڦيرڦارين جي اَڌين لاڳو پوندو ۽ اَهڙي ڪا هدايت ماضي

اَنهن واريءَ ٿئي اِئين ڏيئي سگهبي.

١٢.اَلف اَلف. سنسد جي ۾ ترپورا راجيہ جي وڌان منڊل جي اَئڪٽن جو ترپورا راجيہ ۾ خود اَختيار ضلع ۾ خود اَختيار پرديشن سان لاڳو پوڻ

(اَ) ترپورا راجيہ جي وڌان منڊل جو ڪوبہ قاعدو جنهن جو واسطو هن انوسوچيءَ جي پئرا (٣) ۾ ڏنل انهن بابتن سان آهي جن لاءِ ضلع پريشد يا پراديشڪ پريشد قاعدا جوڙي سگهندي ۾ ترپورا راجيہ جي وڌان منڊل جو ڪوبہ قاعدو جيڪو ترپورا راجيہ ۾ اڻ چڪايل مَڌُ سار واري شراب جي استعمال تي بندش يا روڪ وجهي ٿو، اُن راجيہ ۾ ڪنهن خود اختيار ضلع يا خود اختيار پرديش سان تيستائين لاڳو نہ پوندو جيستائين، بنهي حالتن مان هرهڪ حالت ۾، ان ضلع جي ضلع پريشد يا اهڙي پرديش تي حڪومت رکڻ واري ضلع پريشد عام ظاهر نامي دواران اهڙي هدايت نٿي ڏئي ۾ ضلع پريشد ڪنهن قاعدي جي سنبنڌ ۾ اهڙي هدايت ڏيڻ وقت اها هدايت ڏئي سگهندي تہ اهو قاعدو ان ضلع يا پرديش يا ان جي ڪنهن ڀاڱہ سان لاڳو ٿيڻ ۾ انهن اپوادن يا ڦيرقارين اڌين اثردار ٿيندو، جيڪي اها ٺيڪ سمجهي ٿي؛

(ب) راجيپال عام ظاهر نامي دواران، هدايت ڏئي سگهندو تہ ترپورا راجيہ وڌان منڊل جو ڪو بہ قاعدو جنهن سان پيٽي پئرا جي فقري (اَ) جا اُپبنڌ نہ ٿا پون، اُن راجيہ جي خود اَختيار ضلع سان يا خود اَختيار پرديش سان لاڳو نہ ٿيندو يا ان ضلع يا پرديش يا اُن جي ڪنهن ڀاڱہ سان انهن اپوادن ۾ ڦيرقارين جي اڌين لاڳو ٿيندو جيڪي هو عام ظاهر نامي ۾ جاٽائي؛

(پ) راشٽرپتي، سنسد جي ڪنهن بہ قاعدي جي سنبنڌ ۾ عام ظاهر نامي دواران، هدايت ڪري سگهندو تہ اُهو ترپورا راجيہ ۾ ڪنهن خود اَختيار ضلع يا خود اَختيار پرديش سان لاڳو نہ پوندو يا اهڙي ضلع يا پرديش يا ان جي ڪنهن ڀاڱہ اُنهن اپوادن ۾ ڦيرقارين اڌين لاڳو ٿيندو جيڪي هو عام ظاهر نامي ۾ جاٽائي ۾ اهڙي ڪا هدايت اِن نموني ڏئي سگهبي جيڪا ماضي اثر سان ٿئي.

١٢.ب سنسد جي ۾ مزورم راجيہ جي وڌان منڊل جي ائڪٽن جو مزورم راجيہ ۾ خود اختيار ضلعن ۾ خود اختيار پرديشن سان لاڳو پوڻ

هن سنوڌان ۾ چيل ڪنهن بہ ڳالھ جي باوجود -

(اَ) مزورہ راجيہ جي وڏان منڊل جو ڪو بہ قاعدو جنهن جو واسطو هن انوسوچيءَ جي پئرا (٣) ۾ ڏنل اُنهن بابتن سان آهي جن لاءِ ضلع پريشد يا پراديشڪ پريشد قاعدا جوڙي سگهندي ۽ مزورہ راجيہ جي وڏان منڊل جو ڪو بہ قاعدو جيڪو مزورہ راجيہ ۾ اڻ چڪايل مڌ سار واري شراب جي استعمال تي بندش يا روڪ وجهي ٿو، ان راجيہ ۾ ڪنهن خود اختيار ضلع يا خود اختيار پرديش سان تيستائين لاڳو نہ ٿيندو جيستائين، ٻنهي حالتن مان هرهڪ حالت ۾، اهڙي ضلع جي ضلع پريشد يا اهڙي پرديش تي حڪومت رکڻ واري ضلع پريشد، عام ظاهر نامي دواران، اَهڙي هدايت نٿي ڏئي ۽ ضلع پريشد ڪنهن قاعدي جي سنٻنڌ ۾ اهڙي هدايت ڏيڻ وقت اها هدايت ڏئي سگهندي تہ اُهو قاعدو اهڙي ضلع يا پرديش يا ان جي ڪنهن ڀاڱي سان لاڳو ٿيڻ ۾ انهن اپوادن ۽ ڦيرقارين اڌين اثردار ٿيندو جيڪي اُها ٺيڪ سمجهي ٿي؛

(ب) راجيپال، عام ظاهر نامي دواران، هدايت ڏئي سگهندو تہ مزورہ راجيہ وڏان منڊل جو ڪو بہ قاعدو جنهن سان هن پيٽي پئرا جي فقري (اَ) جا اُپٻنڌ لاڳو نٿا ٿين، اُن راجيہ جي خود اَختيار ضلع سان يا خود اختيار پرديش سان لاڳو نہ ٿيندو يا اهڙي ضلع يا پرديش يا اُن جي ڪنهن ڀاڱي سان اُنهن اپوادن ۽ ڦيرقارين جي اڌين لاڳو ٿيندو جيڪي هو عام ظاهر نامي ۾ ڄاڻائي؛

(پ) راشٽرپتي، سنسد جي ڪنهن بہ قاعدي جي سنٻنڌ ۾ عام ظاهر نامي دواران، هدايت ڪري سگهندو تہ اُهو مزورہ راجيہ ۾ ڪنهن خود اختيار ضلع يا خود اختيار پرديش سان لاڳو نہ ٿيندو يا اهڙي ضلع يا پرديش يا اُن جي ڪنهن ڀاڱي سان اُنهن اُپوادن ۽ ڦيرقارين اڌين لاڳو ٿيندو جيڪي هو عام ظاهر نامي ۾ ڄاڻائي ۽ اَهڙي ڪا هدايت ان نموني ڏئي سگهبي جيڪا ماضي اثر سان ٿئي.

(سنوڌان ڇهين انوسوچي (سڌارو) ائڪٽ ١٩٨٨ (١٩٨٨ جو ١٧) جي قلم ٢ دواران پئرا ١٣ (الف الف) ۽ ١٢ ب جي بدران درج ڪيل)

١٣. خود اختيار ضلعن سنٻنڌي اندازي آمدني ۽ خرچ ساليانو مالي بيان ۾ اَلڳہ ڏيکاريا ويندا

خود اَختيار ضلع سنٻنڌي اندازي آمدني ۽ خرچ جي راجيہ جي سنچت نڌيءَ ۾ جمع ڪرڻ يا اُن مان خرچ ڪرڻ جوڳا هجن اُهي پهرين ضلع پريشد اَڳيان بحث

لاءِ رکيا ويندا ۽ پوءِ اُهڙي بحث بعد راجيہ جي وڌان منڊل اڳيان اُنوڇيد ٢٠٢ هيٺ رکڻ واري ساليانِي مالي بيان ۾ الڳ ڏيکاريا ويندا.

١٤. خود اختيار ضلعن ۽ خود اختيار پرديشن جي ڪاروبار ۾ جاچ ڪرڻ ۽ اُن تي رپورٽ ڪرڻ لاءِ ڪميشن مقرر ڪرڻ

(١) راجيپال راجيہ ۾ خود اختيار ضلعن ۽ خود اختيار پرديشن جي ڪاروبار سنبنڌي هن اُنوسوچيءَ جي پئرا (١) جي پيٽي پئرا (٣) جي فقرن (ب)، (ڀ)، (پ) ۽ (ت) ۾ ڄاڻايل بابتن سميت سندس ڄاڻايل ڪنهن بابت ۾ جاچ ڪرڻ ۽ اُن تي رپورٽ ڪرڻ لاءِ ڪنهن بہ وقت ڪميشن مقرر ڪري سگهندو، يا راجيہ ۾ خود اختيار ضلعن ۽ خود اختيار پرديشن جي عام طور ڪاروبار ۽ خاص طور هيٺين ڳالهين -

(اَ) اُهڙن ضلعن ۽ پرديشن ۾ تعليمي ۽ ڊاڪٽري سهوليتون ۽ سنچار جو پربنڌ،

(ب) اُهڙن ضلعن ۽ پرديشن بنسبت ڪنهن نئين يا خاص وڌان جي ضرورت، ۽

(ڀ) ضلع ۽ پراديشڪ پريشدن دوارا ناهيل قاعدن، نيمن ۽ ونيمن جو عمل ۾ جاچ ڪرڻ ۽ وقت بوقت رپورٽ ڪرڻ لاءِ ڪميشن مقرر ڪري سگهندو ۽ اُهڙي ڪميشن دوارا پيروي ڪرڻ جو سرشتو صاف ڄاڻائي سگهندو.

(٢) هرهڪ اهڙي ڪميشن جي رپورٽ ان بنسبت راجيپال جي سفارش سان واسطيدار منتريءَ دوارا راجيہ جي سرڪار طرفان اُن تي رٿيل قدم بنسبت سمجهاڻي ڏيندڙ ياداشت سان گڏ راجيہ جي وڌان سڀا اڳيان پيش ڪئي ويندي.

(٣) راجيپال، پنهنجي منترين ۾ راجيہ سرڪار جو ڪم ورڇيندي پنهنجي منترين مان هڪ کي خاص طور راجيہ ۾ خود اختيار ضلعن ۽ خود اختيار پرديشن جي ڪلياڻ جو حوالو ڏيئي سگهندو.

(سنوڌان ڇهين انوسوچي (سڌارو) ائڪٽ ١٩٩٥ (١٩٩٥ جو ٣٢) جي قلم ٢ دوارا (١٢ سپٽمبر ١٩٩٥ کان) هن پئرا مان 'راجيپال جي سفارش سان' لفظ ڪڍيا ويا.)

١٥. ضلع ۽ پراديشڪ پريشدن جي ڪارين ۽ ٺهرائن کي رد ڪرڻ يا موقوف رکڻ

(١) جي ڪنهن بہ وقت راجيپال کي خاطري ٿئي تہ ضلع يا پراديشڪ پريشد جو ڪو ڪاريہ يا ٺهراءُ ڀارت جي سلامتيءَ کي خطري ۾ وجهي اُهڙو آهي يا عام ويوستا لاءِ هاڃيڪار ٿئي اُهڙو آهي تہ هو اُهڙو ڪاريہ يا ٺهراءُ رد ڪري يا موقوف رکي سگهندو

۽ اُهڙو ڪاريہ ڪرڻ يا چالو رکڻ يا اُهڙي نهراءَ کي عمل ۾ آڻڻ کي روڪڻ لاءِ پاڻ ضروري سمجهي اُهڙا قدم (پريشد کي موقوف رکڻ ۽ پريشد جي حوالي ڪيل يا اُن دوران اِستعمال ڪرڻ جوڳا سڀ اَختيار يا اُنهن مان ڪي پاڻ کڻي وٺڻ سميت) کڻي سگهندو.

(٢) هن پئرا جي پيٽي پئرا (١) هيٺ راجيپال دوران ڪيل ڪو بہ حڪم اُن لاءِ ڪارڻن سميت جيترو ٿي سگهي اوترو جلد راجيہ جي وڌان منڊل اَڳيان رکيو ويندو ۽، سواءِ تہ راجيہ جي وڌان منڊل دوران واپس ورتو وڃي، حڪم، جنهن تاريخ تي اُهو ڪيو ويو هجي اُن کان ٻارهن مهنن جي مُدت لاءِ عمل ۾ رهندو؛

بشرطيڪ جي ۽ جيترا ڀيرا راجيہ جي وڌان منڊل دوران اَهڙي حڪم جي عمل ۾ چالو رهڻ کي بحال ڪندڙ نهراءُ پاس ڪيو وڃي، تہ اوترا ڀيرا اُهو حڪم، سواءِ تہ راجيپال دوران رد ڪيو ويو هجي، جنهن تاريخ تي هن پئرا هيٺ اُهو ٻيءَ حالت ۾ عمل ۾ رهڻ بند ٿئي ها، اُن کان ٻارهن مهنن جي وڌيڪ مُدت لاءِ عمل ۾ چالو رهندو.

(سنوڌان ڇهين انوسوچي (سڌارو) اَئڪٽ، ١٩٨٨ (١٩٨٨ جو ٦٧) جي قلم ٢ دوران پئرا ١٥ ترپورا ۽ مزورم راجين سان لاڳو ڪرڻ ۾ هيٺئين نموني سڌاري ويئي آهي -)

(اَ) شروعاتي پئرا ۾ ڪم آندل لفظ 'راجيہ جي وڌان منڊل دوران' جي بدران 'هُن دوران' ڪم آندا ويندا؛

(ب) پرنتوڪ اُپبند ڇڏي ڏنو ويندو.

١٦. ضلع يا پراديشڪ پريشد جي برخاستگي

(١) راجيپال هن اَنوسوچيءَ جي پئرا ١٤ هيٺ مقرر ڪيل ڪميشن جي سفارش تي عام ظاهر نامي دوران ضلع يا پراديشڪ پريشد جي برخاستگيءَ جو حڪم ڪري سگهندو، ۽ -

(اَ) هدايت ڪري سگهندو تہ پريشد جي وري جوڙڻ لاءِ نئين عام چونڊ ترت ڪئي وڃي، يا

(ب) راجيہ جي وڌان منڊل جي اَڳوات بحاليءَ جي اَڌين، ٻارهن مهنن کان وڌيڪ نہ ايتري مدت لاءِ اَهڙي پريشد جي اَختياريءَ هيٺ واري ايراضيءَ جو ڪاروبار پاڻ هٿ ۾ کڻي سگهندو يا اَهڙي ايراضيءَ جو ڪاروبار اُن پئرا هيٺ مقرر ٿيل ڪميشن يا پاڻ يوڳيہ سمجهي اَهڙيءَ ٻيءَ سنستا جي هٿ هيٺ رکي سگهندو؛

بشرطيڪ هن پئرا جي فقري (اَ) هيٺ حڪم ٿيو هجي تہ راجيپال سوال واري ايراضيءَ جي ڪاروبار جي باري ۾ هن پئرا جي فقري (ب) ۾ نرديش ڪيل قدم نئين عام چونڊ ٿيڻ تي پريشد جي وري جڙڻ تائين کڻي سگهندو ؛

وڌيڪ بشرطيڪ ضلع يا پراديشڪ پريشد کي حالت اَنوسار راجيہ جي وڌان منڊل اَڳيان پنهنجا رايا رکڻ جو وجھ ڏيڻ کانسواءِ هن پئرا جي فقري (ب) هيٺ ڪو قدم نہ کنيو ويندو.

(٢) ڪنهن بہ وقت راجيپال کي خاطري ٿئي تہ اَهڙي حالت پئدا ٿي آهي جو ڪنهن خود اَختيار ضلع يا پرديش جو ڪاروبار هن اَنوسوچيءَ جي پربنڌن پرماڻي نٿو هلائي سگهجي تہ هو، عام ظاهر نامي دوارا، ضلع پريشد يا حالت اَنوسار پراديشڪ پريشد جي حوالي ڪيل يا اُن دوارا اِستعمال ڪرڻ جوڳا سڀ ڪرتب يا اَختيار يا اُنهن مان ڪي ڇهن مهنن کان وڌيڪ نہ ايتري مدت لاءِ پاڻ کڻي سگهندو ۽ ظاهر ڪري سگهندو، اَهڙا ڪرتب يا اَختيار پاڻ هن خيال کان ڄاڻائي اَهڙي شخص يا اَختياريءَ دوارا اِستعمال ڪرڻ جوڳا ٿيندا ؛

بشرطيڪ راجيپال وڌيڪ حڪم يا حڪمن دوارا پهرئين حڪم جو عمل هرهڪ موقعي تي ڇهن مهنن کان وڌيڪ نہ ايتري مُدت لاءِ وڌائي سگهندو.

(٣) هن پئرا جي پيٽي پئرا (٢) هيٺ ڪيل هرڪو حڪم اُن لاءِ ڪارڻن سميت راجيہ جي وڌان منڊل اَڳيان رکيو ويندو ۽ حڪم جاري ٿيڻ کان پوءِ وڌان منڊل پهرين ڀيرو گڏجڻ جي تاريخ کان ٻارهن ڏينهن پورا ٿيڻ تي عمل ۾ رهڻ بند ٿيندو، سواءِ تہ اُن مُدت پوري ٿيڻ کان اَڳہ راجيہ وڌان منڊل دوارا بحال ڪيو ويو هجي.

(سنوڌان ڇهين اَنوسوچي (سڌارو) اَئڪٽ، ١٩٨٨ (١٩٨٨ جو ٦٧) جي قلم ٢ دوارا پئرا ١٦ ترپورا ۽ مزورم راجين سان لاڳو ڪرڻ ۾ هيٺئين نموني سڌاري وئي آهي -)

(اَ) پيٽي پئرا (١) جي فقري (ب) ۾ ڪم آندل لفظ 'راجيہ وڌان منڊل جي اَڳواٽ بحاليءَ سان' ۽ بيو پرنتوڪ اُپبند ڇڏي ڏنا ويندا،

(ب) پيٽي پئرا (٣) جي بدران هيٺ ڏنل پيٽي پئرا رکي ويندي، يعني تہ :-

'(٣) هن پئرا جي پيٽي پئرا (١) يا پيٽي پئرا (٢) جي هيٺ جاري ڪيل هرڪو حڪم ڪارڻن سميت راجيہ جي وڌان منڊل اَڳيان پيش ڪيو ويندو.'

۱۷. خود اختيار ۾ تک ناهڻ ۾ آهڙن ضلعن مان ايراضيون ٻاهر رکڻ

آسام يا ميگهاليہ يا ترپورا يا مزورم جي وڏان منڊل جي چونڊن جي پريوجن لاءِ راجيپال حڪم دوران ظاهر ڪري سگهندو تہ آسام يا ميگهاليہ يا ترپورا يا مزورم راجيہ ۾، حالت انوسار، ڪنهن خود اختيار ضلع اندر ڪا ايراضي اهڙي ضلع لاءِ وڏان سڀا ۾ محفوظ رکيل جاءِ يا جايون ڀرڻ لاءِ ڪنهن تک جو ڀاڱو نہ ٿيندي پر وڏان سڀا ۾ اِئين محفوظ نہ رکيل حڪم ۾ ڄاڻايل جاءِ يا جايون ڀرڻ لاءِ ڪنهن تڪ جو ڀاڱو ٿيندي.

(اسٽيٽ آف مزورم ائڪٽ ۱۹۸٦ (۱۹۸٦ جو ۳۴) جي قلم ۳۹ دوارا‍ن (۲۰ فبروري ۱۹۸۷ کان) هن پئرا ۾ لفظ 'مزورم' درج ڪيو ويو)

۱۸. x x x x

۱۹. تبديل ڪال جا پربنڌ

هن سنوڌان جي شروعات کان پوءِ ٿي سگهي اوترو جلد راجيپال هن انوسوچيءَ هيٺ راجيہ ۾ هرهڪ خود اختيار ضلع لاءِ ضلع پريشد جوڙڻ لاءِ قدم کڻندو ۽ جيستائين خود اختيار ضلع لاءِ ضلع پريشد اِئين جوڙي وڃي تيستائين آهڙي ضلع جو ڪاروبار راجيپال جي جوالي ٿيندو ۽ اهڙي ضلع اندر ايراضين جي ڪاروبار سان هن انوسو چيءَ جي اَڳہ ڏنل پربنڌن جي بدلي هينيان پربنڌ لاڳو پوندا، يعنيٰ -

(اَ) سنسد جو يا راجيہ جي وڏان منڊل جو ڪو اَئڪٽ راجيپال عام ظاهر نامي دواران هدايت نہ ڪري تيستائين آهڙيءَ ڪنهن ايراضيءَ سان لاڳو نہ پوندو، ۽ ڪنهن اَئڪٽ بنسبت اَهڙي هدايت ڏيندي راجيپال هدايت ڪري سگهندو تہ ڪنهن ايراضيءَ يا اُن جي ڪنهن ڄاڻايل ڀاڱي سان لاڳو پوڻ ۾ اَئڪٽ پاڻ نيڪ سمجهي آهڙن اپوادن ۽ ڦيرڦارين جي اَڌين اَثرائتو ٿيندو؛

(ب) راجيپال اَهڙي ڪنهن ايراضيءَ جي شانتي ۽ سٺي حڪومت لاءِ ونيم ناهي سگهندو ۽ اِئين ناهيل ونيم سنسد جي يا راجيہ جي وڏان منڊل جي ڪنهن اَئڪٽ يا اَهڙيءَ ايراضيءَ سان اُن وقت لاڳو هجي اَهڙي ڪنهن موجوده قاعدي کي رد ڪري يا اُن ۾ سڌارو ڪري سگهندو.

(۲) هن پئرا جي پيٽي پئرا (۱) جي فقري (اَ) هيٺ راجيپال جي ڏنل ڪا هدايت ماضي اَثر سان ٿئي اِئين ڏئي سگهبي.

(۳) هن پئرا جي پيٽي پئرا (۱) جي فقري (ب) هيٺ ڪيل سڀ ونيم ترت راشٽرپتيءَ کي پيش ڪيا ويندا ۽ سندس منظوري ملڻ تائين اثرائتا نہ ٿيندا.

۲۰. جن جاتي ايراضيون

(۱) هيٺ ڏنل جدول جي ڀاڱن ۱، ۲، ۲ الف ۽ ۳ ۾ ڄاڻايل ايراضيون، سلسليوار، آسام راڄيہ، ميگهاليہ راڄيہ، ترپورا راڄيہ ۽ مزورم راڄيہ اندر جن جاتي ايراضيون ٿينديون.

(۲) هيٺ ڏنل جدول جي ڀاڱي ۱، ۲ يا ڀاڱي ۳ ۾ ڪنهن ضلعي جو ڪو نرديش، نارٿ ايسٽرن ايرياز (ري آرگنائيزيشن) اَئڪٽ، ۱۹۷۱ جي قلم ۲ جي فقري (ب) هيٺ مقرر ٿيل ڏينهن کان يڪدم اَڳ هستيءَ ۾ اُن نالي واري خود اختيار ضلع اندر سمايل کيترن جو نرديش سمجهيو ويندو.

بشرطيڪ هن انوسوچيءَ جي پئرا (۳) جي پيٽي (۱) جي فقرن (ب) ۽ (ٽ)، پئرا ۴، پئرا ۵، پئرا ٦، پئرا ۸ جي پيٽي پئرا (۲)، پيٽي پئرا (۳) جي فقرن (اَ)، (ب) ۽ (پ) ۽ پيٽي پئرا (۴) ۽ پئرا ۱۰ جي پيٽي پئرا (۲) جي فقري (پ) جي پريوجن لاءِ شلانگ جي ميونسپالٽيءَ اندر سمايل ايراضيءَ جو ڪو بہ ڀاڱو ڪاسي پهاڙي ضلع جي اندر آهي اڻين نہ ليکيو ويندو.

(۳) هيٺ ڏنل جدول جي ڀاڱي ۲-الف ۾ 'ترپورا جن جاتي ايراضي ضلع' جو نرديش ترپورا ٽرائيبل ايرياز آٽانامس ڊسٽرڪٽ ڪائونسل ائڪٽ، ۱۹۷۹، جي پهرين انوسوچيءَ ۾ ڄاڻايل جن جاتي ايراضيون سمايل هجن اُن کيتر جو نرديش سمجهيو ويندو.

جدول

پاڱو-١

١- اُتر ڪڇاڙ پهاڙي ضلع

٢- ڪاربي آنگلانگ ضلع

(گورنمينٽ آف آسام نوٽيفڪشن نمبر ٽي. اي. ڊي / آر / ١١٥ / ٧٤ / ٤٧ / تاريخ ١٤ آڪٽومبر ١٩٧٦ دوران 'مڪر پهاڙي ضلع' جي بدران 'ڪاربي آنگلانگ ضلع' درج ڪيو ويو)

پاڱو-٢

١- کاسي پهاڙي ضلع

٢- جئنيتيا پهاڙي ضلع

٣- گارو پهاڙي ضلع

پاڱو-٢ اَلف

١. ترپورا جن جاتي ايراضي ضلع

پاڱو-٣

١- چڪما ضلع

٢- مارا ضلع

٣- لئي ضلع

(سنوڌان چهين انوسوچي (سڌارو) ائڪٽ ١٩٨٨ (١٩٨٨ جو ٦٧) جي قلم ٢ دوران '٢. نڪير ضلع' ۽ '٣. پاوي ضلع' جي بدران '٢. مارا ضلع' ۽ '٣. لئي ضلع' درج ڪيا ويا.)

٢٠. اَلف. مِزو ضلع پريشد جي برخاستگي

(ا) هن اَنوسوچيءَ ۾ ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، طئه ڪيل تاريخ کان يڪدم اڳ هستيءَ ۾ مزو ضلع جي ضلع پريشد (هن کان پوءِ هن ۾ مِزو ضلع پريشد طريقي نرديش ڪيل) بر/خاست ٿي رهندي ۽ هستيءَ ۾ هئڻ بند ٿيندي؛

(۲) مزورم سنگهه ڪيتر جو ائڊمسٽريٽر، هڪ يا وڌيڪ حڪمن دوارا هيٺين سڀني يا اُنهن مان ڪن بابتن لاءِ پربنڌ ڪري سگهندو، يعنيٰ :-

(اَ) مزو ضلع پريشد جي جائداد، حق ۽ جوابداريون (اُن دوارا ڪيل ڪنهن قرار هيٺ حقن ۽ جوابدارين سميت) سڀ يا اُنهن جو حصو، سنگهه کي يا ٻيءَ ڪنهن اختياريءَ کي بدلي ڪرڻ.

(ب) مزو ضلع پريشد ڏُر هجي اهڙين ڪن قانوني ڪارروايــن ۾ مزو ضلع پريشد جي جاءِ تي ڏُر طريقي سنگهه يا ٻي ڪا اختياري آڻڻ، يا سنگهه يا ٻيءَ ڪنهن اختياريءَ کي وڌيڪ داخل ڪرڻ،

(ب) مزو ضلع پريشد جي ڪن ملازمن جي سنگهه يا ٻيءَ ڪنهن اختياريءَ ڏانهن بدلي ڪرڻ يا اُنهن دوارا ڪين وري نوڪريءَ ۾ رکڻ، اهڙي بدلي ڪرڻ يا وري نوڪريءَ ۾ رکڻ کان پوءِ اهڙن ملازمن سان لاڳو نوڪريءَ جا شرط؛

(پ) مزو ضلع پريشد دوارا ٺاهيل ۽ اُنجي برخاستگيءَ کان يڪدم اڳ عمل ۾ ڪي قاعدا، اُهي قاعدا سمرت وڌان منڊل يا ٻيءَ سمرت اختياريءَ دوارا ڦيرايا، رد ڪيا يا سڌاريا وڃن تيستائين ائڊمنسٽريٽر هن خيال کان رد ڪرڻ چاهي سڌاري طريقي ڪري، اهڙين موافقتن ۽ ڦيرقارين جي آڌين چالو رکڻ؛

(ڀ) ائڊمنسٽريٽر ضروري سمجهي اهڙيون پرسنگڪ پريٽامڪ ۽ پورڪ بابتون.

سمجهاڻي - هن پئرا ۾ ۽ هن انوسوچيءَ جي پئرا ۲۰ (ب) ۾ محاوري 'طئه ڪيل تاريخ' جي معنيٰ آهي گورنمينٽ آف يونين ٽيريٽريز ائڪٽ، ۱۹۶۳ جي اُپبنڌن هيٺ ۽ اُنهن پرماڻي مزورم سنگهه جي وڌان سڀا برابر جوڙي وڃي اُها تاريخ.

۲۰. ب. مزورم سنگهه ڪيتر ۾ خود اختيار پرديش خود اختيار ضلع ٿيڻ ۽ اُن جي نتيجي طور عارضي پربنڌ

(۱) هن انوسوچيءَ ۾ ڇيل ڪنهن بہ ڳالهه جي باوجود -

(اَ) مزورم سنگهه ڪيتر ۾ طئه ڪيل تاريخ کان يڪدم اڳ هستيءَ ۾ هرڪو خود اختيار پرديش اُن تاريخ تي ۽ اُن تاريخ کان اُن سنگهه ڪيتر ۾ هڪ خود اختيار ضلع (هن کان پوءِ سمان نئون ضلع طريقي نرديش ڪيل) ٿيندو ۽ اُن جو ائڊمنسٽريٽر، هڪ يا وڌيڪ حڪمن دوارا، هدايت ڪري سگهندو تہ هن انوسوچيءَ جي پئرا ۲۰ ۾ (اُن پئرا ۾ شامل جدول جي ڀاڱي ۳ سميت) هن فقري جي پربنڌن کي اثرائتو بنائڻ لاءِ ضروري هجن، اهڙا پريٽامڪ سڌارا ڪيا وڃن ۽ اِئين ٿيڻ تي اُها پئرا ۽

اُهو ياڱو ۳ اُن پرماڻي سڌارا ڪيا ويل ليکيا ويندا؛

(ب) طئہ ڪيل تاريخ کان يڪدم اَڳ هستيءَ ۾ مزورم سنگھ ڪيتر ۾ خود اَختيار پرديش جي هرڪا پراديشڪ پريشد (هن کان پوءِ موجوده پراديشڪ پريشد طريقي ترديش ڪيل)، اُن تاريخ تي ۽ اُن تاريخ کان ۽ سماں نئين ضلع لاءِ ضلع پريشد برابر جوڙي وڃي تيستائين اُن ضلع جي ضلع پريشد (هن کان پوءِ سمان نئين ضلع پريشد طريقي ترديش ڪيل) ليکي ويندي.

(۲) موجوده پراديشڪ پريشد جو هرڪو ميمبر، چونڊيل چاهي ٿاڦيل، سمان نئينءَ ضلع پريشد تي چونڊيل يا، حالت اَنوسار ٿاڦيل سمجهيو ويندو ۽ هن اَنوسوچيءَ هيٺ سمان نئين ضلع لاءِ ضلع پريشد برابر جوڙي وڃي تيستائين عهدي تي رهندو.

(۳) نئين ضلع پريشد دوران هن اَنوسوچيءَ جي پئرا ۲ جي پيٽي پئرا (۷) ۽ پئرا۴جي پيٽي پئرا(۴)هيٺ نيم ٺاهيا وڃن تيستائين موجوده پراديشڪ پريشد دوران اُنهن پربنڌن هيٺ ٺاهيل ۽ طئہ ڪيل تاريخ کان يڪدم اَڳ عمل ۾ نيم سمان نئين ضلع پريشد سنبنڌي، مزورم سنگھ ڪيتر جي اَئڊمنسٽريٽر دوران اُنهن ۾ موافقتون ۽ ڦيرڦاريون ڪيون وڃن اُنهن جي اَڌين، اَٿراٽا ٿيندا.

(۴) مزورم سنگھ ڪيتر جو اَئڊمنسٽريٽر، هڪ يا وڌيڪ حڪمن دوران هيٺين مان سڀني يا ڪن بابتن لاءِ پربنڌ ڪري سگھندو، يعنيٰ -

(اَ) موجوده پراديشڪ پريشد جي جائداد، حق ۽ جوابداريون (اُن دوران ڪيل ڪنهن قرار هيٺ حقن ۽ جوابدارين سميت)، سڄايا اُنهن جو ياڱو، سمان نئين ضلع پريشد کي بدلي ڪرڻ؛

(ب) موجوده پراديشڪ پريشد ڏُر هجي اَهڙين قانوني ڪارروائين ۾ موجوده پراديشڪ پريشد جي جاءِ تي سمان نئين ضلع پريشد آڻڻ؛

(ٻ) موجوده پراديشڪ پريشد جي ڪن ملازمن جي سمان نئين ضلع پريشد ڏانهن بدلي ڪرڻ يا اُن دوران وري نوڪريءَ ۾ رکڻ، اَهڙي بدلي ڪرڻ يا وري نوڪريءَ ۾ رکڻ کان پوءِ اَهڙن ملازمن سان لاڳو نوڪريءَ جا شرط؛

(ڀ) موجوده پراديشڪ پريشد دوران ٺاهيل ۽ طئہ ڪيل تاريخ کان يڪدم اَڳ عمل ۾ ڪي قاعدا، اُهي قاعدا سمرت وڌان منڊل يا ٻيءَ سمرت اَختياريءَ دوران ڦيرايا، رد ڪيا يا سڌاريا وڃن تيستائين، اَئڊمنسٽريٽر هن خيال کان رد ڪرڻ يا سڌاري طريقي ڪري، اَهڙين موافقتن ۽ ڦيرڦارين جي اَڌين چالو رکڻ؛

(پ) اَئڊمنسٽريٽر ضروري سمجهي اَهڙيون پرسنگ، پريٽامڪ ۽ پورڪ بابتون.

٢٠.ب.اَلف. راجيپال دواران پنهنجا ڪرتب پالڻ ۾ پنهنجي مرضي هلڻ جا اختيار

راجيپال هن اَنوسوچيءَ جي پئرا ١ جي پيٽي پئرا (٢) ۽ (٣) جي هيٺ، پئرا ٢ جي پيٽي پئرا (١) ، (٦) ۽ (٦ اَ) مان پهريون پرنتوڪ ڇڏي ۽ پيٽي پئرا (٧) هيٺ، پئرا ٣ جي پيٽي پئرا (٣)، پئرا ۴ جي پيٽي پئرا (۴)، پئرا ۵، پئرا ٦ جي پيٽي پئرا (١)، پئرا ٧ جي پيٽي پئرا (٢)، پئرا ٨ جي پيٽي پئرا (۴)، پئرا ٩ جي پيٽي پئرا (٣)، پئرا ١٠ جي پيٽي پئرا (٣)، پئرا ١۴ جي پيٽي پئرا (١)، پئرا ١۵ جي پيٽي پئرا (١) ۽ پئرا ١٦ جي پيٽي پئرا (١) ۽ (٢) جي هيٺ پنهنجا ڪرتب پالڻ ۾ منتري پريشد ۽ اُتر ڪڇاڙ پهاڙي خود اختيار پريشد يا ڪاربي آنگلانگ خود اختيار پريشد سان، حالت انوسار، صلاح ڪرڻ کان پوءِ اهڙي ڪارروائي ڪندو جيڪا هو پنهنجيءَ مرضيءَ موجب ضروري سمجهي.

(سنوڌان ڇهين انوسوچي (سڌارو) اَئڪٽ، ١٩٩۵ (١٩٩۵ جو ۴٢) جي قلم ٦ دواران هيءَ پئرا (١٢ سيپٽمبر ١٩٩۵ کان) درج ڪئي ويئي آهي.)

٢٠.ب.ب. راجيپال دواران پنهنجا ڪرتب پالڻ ۾ پنهنجي مرضي هلڻ جا اختيار

راجيپال هن اَنوسوچيءَ جي پئرا ١ جي پيٽي پئرا (٢) ۽ (٣) هيٺ، پئرا ٢ جي پيٽي پئرا (١) ۽ (٧) هيٺ، پئرا ٣ جي پيٽي پئرا (٣) هيٺ، پئرا ۴ جي پيٽي پئرا (۴) هيٺ، پئرا ۵ هيٺ، پئرا ٦ جي پيٽي پئرا (١) هيٺ، پئرا ٧ جي پيٽي پئرا (٢) هيٺ، پئرا ٩ جي پيٽي پئرا (٣) هيٺ، پئرا ١۴ جي پيٽي پئرا (١) هيٺ، پئرا ١۵ جي پيٽي پئرا (١) هيٺ ۽ پئرا ١٦ جي پيٽي پئرا (١) ۽ (٢) هيٺ پنهنجا ڪرتب پالڻ ۾ منتري پريشد سان ۽ جيڪڏهن ضروري سمجهي تہ واسطيدار ضلع پريشد يا پراديشڪ پريشد سان صلاح ڪرڻ کان پوءِ اهڙي ڪارروائي ڪندو جيڪا هو پنهنجيءَ مرضيءَ موجب ضروري سمجهي.

(سنوڌان ڇهين انوسوچي (سڌارو) اَئڪٽ، ١٩٨٨ (١٩٨٨ جو ٦٧) جي قلم ٢ دواران ترپورا ۽ مزورم راجين سان لاڳو پوڻ لاءِ هيءَ پئرا درج ڪئي ويئي آهي.)

٢٠. ب. اَرٿ

هن خيال کان ڪيل ڪنهن پربنڌ جي اَڏين هن اَنوسوچيءَ جا پربنڌ مزورم سنگهہ

ڪيتر سان لاڳو پوڻ ۾ اِئين اَثرائتا ٿيندا -

(١) جڏهن تہ راجپال ۽ راجيہ سرڪار جا نرديش اَنوڇيد ٢٣٩ هيٺ مقرر ڪيل سنگھہ ڪيتر جي اَيڊمنسٽريٽر جا نرديش هجن، راجيہ (محاوري 'راجيہ سرڪار' ۾ آهي اُن کان سواءِ) جا نرديش مزورم سنگھہ ڪيتر جا نرديش هجن ۽ راجيہ وڌان منڊل جا نرديش مزورم سنگھہ ڪيتر جي وڌان سڀا جا نرديش هجن؛

(٢) جڏهن تہ-

(اَ) پئرا ۴ جي پيٽي پئرا (۵) ۾ راجيہ‌سرڪار سان صلاح ڪرڻ جو پربند ڇڏي ڏنو ويو هجي؛

(ب) پئرا ٦ جي پيٽي پئرا (٢) ۾ 'راجيہ جو عملي اَختيار جنهن تي پهچندو هجي' لفظن جي جاءِ تي 'جن بنسبت مزورم سنگھہ ڪيتر جي وڌان سڀا کي قاعدا ٺاهڻ جو اَختيار هجي' لفظ وڌا ويا هجن؛

(ٻ) پئرا ١٣ ۾ لفظ ۽ انگ 'اَنوڇيد ٢٠٢ هيٺ' ڇڏي ڏنا ويا هجن.

٢١. اَنوسوچيءَ ۾ سڌارو

(١) سنسد وقت بوقت قاعدي دوران هن اَنوسوچيءَ جي پربندن مان ڪي بہ واڌاري، ڦيرڦار يا رد ڪرڻ ذريعي سڌاري سگھندي ۽ اَنوسوچيءَ جي اِئين سُڌارڻ تي، هن سنوڌان ۾ هن اَنوسوچيءَ جو ڪو بہ نرديش اِئين سڌاريل اَهڙي اَنوسوچيءَ جو نرديش سمجھيو ويندو.

(٢) هن پئرا جي پيٽي پئرا (١) ۾ ذڪر ڪيل آهي اَهڙو ڪو بہ قاعدو اَنوڇيد ٣٦٨ جي پريوجن لاءِ هن سنوڌان جو سڌارو هئڻ ليکيو نہ ويندو.

(اَنوڇيد ٢۴٦)

لسٽ پهرين - سنگهه لسٽ

١. ڀارت جي ۽ اُن جي هرڪنهن ڀاڱي جي رکيا، رکيا لاءِ تياري ۽ لڙائيءَ جي سمي اُها هلائڻ ۾ سهائڪ ۽ پوري ٿيڻ تي اَثر ڪارڪ نموني لشڪر برخاست ڪرڻ ۾ مدد روپ سڀني ڪمن سميت.

٢. دريائي، لشڪري ۽ وايو سئنائون، سنگهه جون ڪي ٻيون هٿيار بند سئنائون.

٢.اَلف ڀارت جي ڪنهن هٿيار بند سئنا يا ٻيءَ سنگهه جي ظابطي جي اَڌين ٻيءَ ڪنهن سئنا جو يا اُن جي ڪنهن ڀاڱي يا يونٽ جو ڪنهن راڄيه ۾ سول اَختيار جي مدد ۾ لڳائڻ، اَهڙي فرض ۾ لڳل هجڻ وقت اَهڙين سئنائن جي ميمبرن جا اَختيار، حڪومت، خاص اَڌڪار ۽ جوابداريون.

٣. ڇاوڻي ايراضين جون حدون مقرر ڪرڻ، اُنهن ايراضين ۾ مڪاني خود حڪومت، اَهڙين ايراضين اندر ڇاوڻي اَختياريون جوڙڻ ۽ اُنهن جا اَختيار ۽ اَهڙين ايراضين ۾ گهرجي جاءِ جي سهوليت (مسواڙ تي ظابطي سميت) ڪي نيمت ڪرڻ.

۴. دريائي، لشڪري ۽ وايو سئنائن جا عمارتي ڪم.

۵. هٿيار، آتشباز هٿيار گوليون، باروت ۽ ڦاٽندڙ باروت.

٦. اَڻمي شڪتي ۽ اُن جي پئدائش لاءِ ضروري معدني وسيلا.

٧. سنسد دواران قاعدي دواران رکيا جي پريوجن لاءِ يا لڙائي هلائڻ لاءِ ضروري هئڻ ظاهر ڪيل اُديوگ.

٨. جاسوسي ۽ تپاس جو مرڪزي بيورو.

٩. رکيا پرڏيهي معاملن يا ڀارت جي سلامتيءَ سنبنڌي ڪارڻ سبب نوارڪ نظربندي، اَهڙي نظربنديءَ هيٺ رکيل شخص.

١٠. پرڏيهي معاملا اُهي سڀ بابتون جي سنگهه کي ڪنهن پرڏيهي مُلڪ سان سنبنڌ ۾ آڻين.

١١. ايلچيپٽي ڪانسلي ۽ واپار جو عيوضيپڻو.

١٢. گڏيل ملڪن جي جماعت.

١٣. انترراشٽري ڪانفرنسن اُسوسيئيشنن ۽ ٻين سنستائن ۾ ڀاڱ وٺڻ ۽ اُنهن ۾ ٿيل فيصلن کي عملي بڻائڻ.

١٤. پرڏيهي ملڪن سان عهدناما ۽ ٺاهه ڪرڻ ۽ پرڏيهي ملڪن سان ٿيل عهدنامن، ٺاهن ۽ عهدن کي عملي بڻائڻ.

١٥. لڙائي ۽ شانتي.

١٦. پرڏيهه ۾ حڪومت.

١٧. ناگرڪتا، ملڪي حق ڏيڻ ۽ ڌاريا.

١٨. ڏوهاري حوالي ڪرڻ.

١٩. ڀارت ۾ داخل ٿيڻ ۽ اُن مان هجرت ۽ نيڪالي، پاسپورٽ ۽ ويزا.

٢٠. ڀارت کان ٻاهر جاين جي تيرٿ ياترا.

٢١. کليئي سمنڊ ۾ يا هوا ۾ ڪيل ڦُرَ ۽ ڏوهه، زمين تي يا کليئي سمنڊ ۾ يا هوا ۾ راشٽرن جي قانون خلاف ڪيل گناهه.

٢٢. ريلوي.

٢٣. سنسد دوارا ٺاهيل قاعدي دوارا يا هيٺ راشٽريه شاهي رستا هئڻ ظاهر ڪيل شاهي رستا.

٢٤. سنسد دوارا قاعدي دوارا راشٽريه جل مارگ هئڻ ظاهر ڪيل اندروني جل مارگن ۾ مشين ذريعي هلندڙ واهڻن سنبنڌي، جهازراني ۽ ملاحي، اهڙن جل مارگن تي رستي جو نيم.

٢٥. بحري جهازراني ۽ ملاحي وِير جي ڀاڱيءَ ۾ جهازراني ۽ ملاحي سميت؛ واپاري ساموندي ٻيڙي لاءِ تعليم ۽ سکيا جو پربنڌ ۽ راڄين ۽ ٻين ايجنسين دوارا پربنڌ ٿيل اهڙي تعليم ۽ سکيا کي نيمت ڪرڻ.

٢٦. لائيٽ هائوس روشنيءَ جي جهازن آڪاش بتين ۽ جهازراني ۽ هوائي جهازن جي سلامتيءَ لاءِ ٻئي پربنڌ سميت.

٢٧. سنسد دوارا ٺاهيل قاعدي يا موجوده قاعدي دوارا يا هيٺ وڏا بندر هئڻ ظاهر ڪيل بندر، اُنهن جون حدون مقرر ڪرڻ ۽ اُنهن ۾ بندر اختياريون جوڙڻ ۽ اُنهن جا اختيار.

۲۸. بندري ڪوارنٽين، اُنهن سان لاڳو رڪندڙ اِسپتالن سميت، خلا صين ۽ ساموندي بيڙي جون اِسپتالون.

۲۹. هوائي رستا، هوائي جهاز ۽ هوائي جهازراني؛ هوائي اَڏن جو پربند، هوائي آمدرفت ۽ هوائي اَڏن کي نيمت ڪرڻ ۽ اُنهن جو اِنتظام ڪرڻ؛ هوائي بازن جي تعليم ۽ سکيا جو پربند ۽ راجين ۽ ٻين ايجنسين دواران پربند ڪيل اَهڙي تعليم ۽ سکيا کي نيمت ڪرڻ.

۳۰. ريلوي، سمنڊ يا هوائي رستي، يا مشين ذريعي هلندڙ واهڻن ۾ راشٽريہ جل مارگن رستي مسافر ۽ مال ڪڻڻ.

۳۱. ٽپال ۽ تار، ٽيليفون، بنان تند تار چوڏس ڦهلاءُ ۽ سنچار جا ٻيا اَهڙا نمونا.

۳۲. سنگهہ جي ملڪيت ۽ اُن مان آمدني، پر ڪنهن راجيہ ۾ هجي اَهڙي ملڪيت سنبنڌي راجيہ جي قانون جي اَڏين، سواءِ تہ جيتري قدر سنسد قاعدي دواران ٻئي نموني پربند ڪري.

۳۳. ....

۳۴. ڏيهي رياستن جي حاڪمن جي جائدادن لاءِ ڪورٽ آف واردس.

۳۵. سنگهہ جو سرڪاري قرض.

۳۶. چالو سڪو، سڪا ٺاهڻ ۽ قاعدي موجب جو سڪو؛ پرڏيهي ناڻي جي مٽاسٽا.

۳۷. پرڏيهي قرض.

۳۸. ڀارت جي رزرو بئنڪ.

۳۹. پوسٽ آفيس بچت بئنڪ.

۴۰. ڀارت سرڪار يا ڪنهن راجيہ سرڪار دواران ترتيب ڪيل لاٽريون.

۴۱. پرڏيهي ملڪن سان واپار ۽ وڻج؛ ڪسٽم حدن جي آرپار مال جي آمدني ۽ روانگي؛ ڪسٽم حدون ٺهرائڻ.

۴۲. انترراجيہ واپار ۽ وڻج.

۴۳. واپاري ڪارپوريشن شرافي، ويما ۽ ناڻا ڪارپوريشن سميت، پر نہ سهڪاري منڊلين سميت، جو ٺاهڻ، نيمت ڪرڻ ۽ سميٽڻ.

۴۴. هڪ راجيہ تائين محدود نہ هجن اَهڙن مقصدن وارا ڪارپوريشن، واپاري هجن چاهي نہ، پر نہ يونيورسٽين سميت، اُهي ٺاهڻ، نيمت ڪرڻ ۽ سميٽڻ.

۴۵. شرافي ڏنڊو.

۴۶. هنڊيون، چيڪ، پرونوٽ ۽ ٻيون آهڙيون لکيتون.

۴۷. ويمو.

۴۸. شيئر بزار ۽ واعدا بزار.

۴۹. پيٽنٽ، ايجاد ۽ ڊزائينيون، ڪاپي رائيٽ، ٽريڊ مارڪ ۽ تجارتي مال مارڪ.

۵۰. تور ۽ ماپ جا پرماڻ.

۵۱. ڀارت مان ٻاهر روانگي ڪرڻ يا هڪ راڄيه مان ٻئي ۾ موڪلڻ واري مال لاءِ ڪوالٽي جا پرماڻ قائم ڪرڻ.

۵۲. اُديوگ، جن جو سنگهه دواران ضابطو عام فائدي لاءِ صلاح ڀريو هئڻ سنسد قاعدي دواران ظاهر ڪري.

۵۳. تيل کيتر ۽ معدني تيل وسيلن کي نيمت ڪرڻ ۽ وڪاس ڪرڻ، پيٽرول ۽ پيٽرول جون پيدائشون، سنسد قاعدي دواران خطرناڪ نموني جهٽ ٻرندڙ ظاهر ڪري آهڙيون ٻيون پاڻيائيون شيون ۽ پدارٿ.

۵۴. کاڻين کي نميت ڪرڻ ۽ معدني وڪاس، جيتري قدر سنسد، قاعدي دواران سنگهه جي ضابطي هيٺ آهڙو نيمت ڪرڻ ۽ وڪاس عام فائدي لاءِ صلاح ڀريو هئڻ ظاهر ڪري.

۵۵. کاڻين ۽ تيل کيترن ۾ مزوريءَ ۽ سلامتيءَ کي نيمت ڪرڻ.

۵۶. انتر راڄيه ندين ۽ ندين جي ماٿرين کي نيمت ڪرڻ ۽ وڪاس ڪرڻ جيتري قدر سنسد قاعدي دواران سنگهه جي ضابطي هيٺ آهڙو نيمت ڪرڻ ۽ واڌارو ڪرڻ عام فائدي لاءِ صلاح ڀريو هئڻ ظاهر ڪري.

۵۷. مُلڪي سمنڊ ٻاهر مڇي مارڻ ۽ مياڻيون.

۵۸. سنگهه ايجنسين دواران لوڻ ٺاهڻ، رسائڻ، ورچڻ، ٻين ايجنسين دواران لوڻ ٺاهڻ، رسائڻ ۽ ورچڻ کي نيمت ڪرڻ ۽ وس ۾ رکڻ.

۵۹. آفيم جي پوک، ٺاهڻ ۽ روانگيءَ لاءِ وڪرو.

۶۰. سنيما فلمون ڏيکارڻ لاءِ منظور ڪرڻ.

۶۱. سنگهه جي ملازمن سان واسطو رکندڙ اُديوگڪ تڪرار.

۶۲. هن سنوڌان جي شروعات وقت نئشنل لئبرري، انڊين ميوزيم، امپيريل وار ميوزيم، وڪٽوريا ميموريل ۽ انڊين وار ميموريل نالي مشهور سنسٿائون، ۽ ڀارت

سرڪار سڄي يا ڀاڱي ۾ مالي مدد ڏئي ۽ سنسد قاعدي دوارن راشٽريه مهتو جي سنسٿا هئڻ ظاهر ڪري اُها ئي ڪا اَهڙي سنسٿا.

٦٣. هن سنوڌان جي شروعات وقت بنارس هندو يونيورسٽي، عليڳڙه مسلم يونيورسٽي ۽ دهلي يونيورسٽي نالي مشهور سنسٿائون.

اَنوڇيد ٣٧١ ب جي پيرويءَ ۾ برپا ڪيل يونيورسٽي، سنسد قاعدي دوارن راشٽريه مهتو جي سنسٿا هئڻ ظاهر ڪري اُها اَهڙي ئي ڪا سنسٿا.

٦٤. وگيانڪ يا هنري تعليم لاءِ سنسٿائون جن کي ڀارت سرڪار سڄي يا ڀاڱي ۾ مالي مدد ڏئي ۽ سنسد قاعدي دوارن راشٽريه مهتو جون سنسٿائون هئڻ ظاهر ڪري.

٦٥. سنگهه جون ايجنسيون ۽ سنسٿائون -

(اَ) پوليس عملدارن جي سکيا سميت پيشي جي، ڌنڌي جي يا هنري سکيا لاءِ يا

(ب) خاص اَڀياس يا کوجنا جي واڌاري لاءِ يا

(پ) ڏوهه جي تپاس يا لهڻ ۾ وگياني يا هنري مدد لاءِ.

٦٦. اوچ تعليم يا کوجنا جي سنسٿائن ۽ وگياني ۽ هنري سنسٿائن ۾ پرماڻ نهرائڻ ۾ سَمنويه.

٦٧. قديمي ۽ اتهاسي يادگار ۽ رڪارڊ ۽ پراچين جايون ۽ باقيات، جيڪي سنسد دوارن ٺاهيل قاعدي دوارن يا اُن هيٺ راشٽريه مهتو جا هئڻ ظاهر ڪيا وڃن.

٦٨. سروي آف اِنڊيا، ڀارت جا جيئالاجيڪل، بوٽانيڪل، زولاجيڪل ۽ اَنٿراپالاجيڪل سروي، علم آب هوا جون سنسٿائون.

٦٩. جن ڳڻنا.

٧٠. سنگهه جون عام شيوائون، اَکل ڀارت شيوائون، سنگهه پبلڪ سروس ڪميشن.

٧١. سنگهه پينشنون، يعني ڀارت سرڪار دوارن يا ڀارت جي سنچت نِڌيءَ مان ڏيڻ جوڳيون پينشنون.

٧٢. سنسد جون، راڄيه جي وڌان منڊلن جون ۽ راشٽرپتي ۽ اُپ راشٽرپتيءَ جي عهدن جون چونڊون، چونڊ ڪميشن.

٧٣. سنسد جي ميمبرن، راڄيه سڀا جي چيئرمن ۽ ڊپٽي چيئرمن ۽ لوڪ سڀا جي اسپيڪر ۽ ڊپٽي اِسپيڪر جا پگهار ۽ ڀتا.

٧٤. سنسد جي هرهڪ سدن جا ۽ هرهڪ سدن جي ميمبرن ۽ ڪاميٽين جا اَختيار،

خاص آڏڪار ۽ رهائيون، سنسد جي ڪاميٽين يا سنسد جي مقرر ڪيل ڪميشن جي روبرو شاهدي ڏيڻ لاءِ يا دستاويز پيش ڪرڻ لاءِ شخصن کي حاضريءَ لاءِ مجبور ڪرڻ.

٧٥. راشٽرپتي ۽ راجيپالن جا اُجورا، پتا، خاص آڏڪار ۽ غيرحاضريءَ جي موڪل بنسبت حق، سنگھ جي منترين جا پگھار ۽ پتا، ڪامپٽرولر ۽ آڊيٽر جنرل جا پگھار، پتا ۽ غيرحاضريءَ جي موڪل بنسبت حق ۽ نوڪريءَ جا ٻيا شرط.

٧٦. سنگھ جي ۽ راجين جي حسابن جي تپاس.

٧٧. سپريم ڪورٽ جي رچنا، ترتيب، حڪومت ۽ اَختيار (اُهڙيءَ ڪورٽ جي بي اَدبيءَ سميت)، ۽ اُن ۾ ورتل جون فيون، سپريم ڪورٽ ۾ وڪالت ڪرڻ لاءِ حقدار شخص.

٧٨. هاءِ ڪورٽن جي رچنا ۽ ترتيب (وئڪيشنن سميت)، هاءِ ڪورٽ جي عملدارن ۽ ملازمن جي باري ۾ پربندن ڪانسواءِ، هاءِ ڪورٽن ۾ وڪالت ڪرڻ لاءِ حقدار شخص.

٧٩. ڪنهن هاءِ ڪورٽ جي حڪومت ڪنهن سنگھ کيتر تائين وڌائڻ ۽ اُن تان هٽائڻ.

٨٠. ڪنهن راجيه جي پوليس عملي جي ميمبرن جا اَختيار ۽ حڪومت اُن راجيه ٻاهر ڪنهن ايراضيءَ تائين وڌائڻ، پر نہ اُهڙي نموني جو هڪ راجيه جي پوليس اُن راجيه ٻاهر ڪنهن ايراضي ۾ جنهن راجيه ۾ اُها ايراضي هجي اُن جي سرڪار جي رضامنديءَ ڪانسواءِ اُختيارن ۽ حڪومت جو عمل ڪري سگهي، ڪنهن راجيه جي پوليس عملي جي ميمبرن جا اَختيار ۽ حڪومت اُن راجيه ٻاهر ريلوي ايراضين تائين وڌائڻ.

٨١. انتر راجيه لڏ پلاڻ، انتر راجيه ڪوارنٽين.

٨٢. ڪيتيءَ جي آمدنيءَ ڪانسواءِ ٻيءَ آمدنيءَ تي ڍل.

٨٣. روانگي ڍل سميت، ڪسٽم ڍلون.

٨٤. ڀارت ۾ تيار ڪيل يا پيدا ڪيل تماڪ ۽ ٻئي مال تي آبڪاري ڍلون، سواءِ -

(اَ) ماڻهن جي واپرڻ لاءِ آلڪوهال وارا شراب؛

(ب) آفيم، ڀنگ ۽ ٻيون نند ۾ غش ڪندڙ دوائون ۽ غش ڪندڙ شيون، دوائن ۽ سينگار جي بناوتن سميت جن ۾ آلڪوهال مذ سار يا هن اِسم جي پيٽي پئرا (ب) ۾ شامل پدارٿ هجي.

۸۵. ڪارپوريشن ڊِل.

۸۶. شخص ۽ ڪمپنين جي ڪيتيءَ جي زمين کي ڇڏي ٻيءَ جائداد جي موڙيءَ جي قيمت تي ڍلون؛ ڪمپنين جي موڙيءَ تي ڍلون.

۸۷. ڪيتيءَ جي زمين ڪانسواءِ ٻيءَ ملڪيت بنسبت جائداد محصول

۸۸. ڪيتيءَ جي زمين ڪانسواءِ ٻيءَ ملڪيت جي وارثي بنسبت محصول.

۸۹. ريلوي، سمنڊ يا هوا ذريعي ڪنيل مال يا مسافرن تي چيڙي جون ڍلون؛ ريلوي ڀاڙن ۽ نوُلن تي ڍلون.

۹۰. شيئر بزارين ۽ واعدا بزارين ۾ ٿيندڙ وهنوارن تي اِسٽامپ محصولن کان سواءِ پيون ڍلون.

۹۱. هنڊين، چيڪن، پرونوٽن، مال جي ٻلٽين، اعتباري خطن، ويمي پالسين، شيئر بدلي ڪرڻ، ڊبينچرن، عيوضي نامن ۽ رسيدن بنسبت اِسٽامپ محصول جا نرخ.

۹۲. اَخبارن جي وڪري يا خريديءَ تي ۽ اُنهن ۾ شايع ٿيل اَشتهارن تي ڍلون.

۹۲الف اَخبارن کانسواءِ ٻئي مال جي وڪري يا خريد تي ڍلون، جتي اَهڙو وڪرو يا خريد انتر راجيه واپار يا وڻج دوران ٿيندو هجي.

۹۲.ب مال موڪلڻ تي ڍلون (موڪليندڙ شخص کي چاهي ٻئي ڪنهن شخص کي موڪليل هجي)، جتي اَهڙو موڪلڻ انترراجيه واپار ۽ وڻج دوران ٿئي-

۹۳. هن لسٽ جي وشين مان ڪنهن بنسبت قاعدن خلاف گناه.

۹۴. هن لسٽ جي وشين مان ڪنهن جي پريوجن لاءِ جاچون، سروي ۽ انگ اَکر.

۹۵. هن لسٽ جي وشين مان ڪنهن بنسبت، سپريم ڪورٽ کان سواءِ، سڀني ڪورٽن جا حڪومت ۽ اختيار، بحري عدالتي حڪومت.

۹۶. هن لسٽ جي وشين مان ڪنهن بنسبت فيون، پر نہ ڪنهن ڪورٽ ۾ ورتل جي فين سميت.

۹۷. لسٽ ٻين يا لسٽ ٽين ۾ نہ شمار ڪيل ٻيو ڪو بہ وشيہ اُنهن لسٽن مان ڪنهن ۾ نہ ذڪر ڪيل ڪنهن ڍل سميت.

لسٽ ٻين - راجيہ لسٽ

۱. عام ويوسٿا (پر جنهن ۾ شامل نہ هوندو ڪنهن دريائي، لشڪري يا هوائي سئنا يا سنگهہ جي ٻئي ڪنهن هٿيار بند سئنا يا سنگهہ جي ظابطي جي اڌين ٻيءَ

ڪنهن سٽنا جو يا اُن جي ڪنهن حصي يا يونٽ جو سول اختيار جي مدد ۾ استعمال).

٢. لسٽ پهرينءَ جي وشيه ٢ الف جي پربندن جي آڌين پوليس (ريلوي ۽ ڳوٺ جي پوليس سميت).

٣. هاءِ ڪورٽ جا عملدار ۽ ملازم؛ مسواڙ ۽ محصولي ڪورٽن ۾ ڪارروائي؛ سپريم ڪورٽ کان سواءِ سڀني ڪورٽن ۾ وٺڻ جون فيون.

٤. جيل، سڌارا گهر- بورسٽل سنسٿائون ۽ اهڙي قسم جون ٻيون سنسٿائون، ۽ انهن ۾ نظربند ڪيل شخص، جيل ۽ ٻيون سنسٿائون ڪم آڻڻ لاءِ ٻين راڄين سان بندوبست.

٥. مڪاني حڪومت، يعني ته ميونسپل ڪارپوريشن، امپرووومينٽ ٽرسٽن، ضلع بورڊن، کاڻين جي بستي اختيارين ۽ مڪاني حڪومت يا ڳوٺ جي ڪاروبار جي پريوجن لاءِ ٻين مڪاني اختيارين جي ترتيب ۽ انهن جا اختيار.

٦. عام صحت ۽ صفائي، اسپتالون ۽ دواخانا.

٧. ڀارت کان ٻاهر جاين جي تيرٿ ياترائن کانسواءِ تيرٿ ياترائون.

٨. نشيدار شراب، يعني نشيدار شرابن جي پيدائش، ٺاهڻ، قبضي ۾ رکڻ، هڪ هنڌان ٻئي هنڌ نيڻ، خريدي ۽ وڪرو.

٩. اپاهج ۽ روزگار ۾ نه لڳي سگهن اهڙن کي راحت.

١٠. دفن ۽ قبرستان، اگني سنسڪار ۽ مساڻ.

١١. ....

١٢. راڄيه جي ظابطي هيٺ يا اُن دواران مالي مدد ملندڙ لائبريريون، ميوزيم ۽ ٻيون اهڙيون سنسٿائون، سنسد دواران ٺاهيل قاعدي دواران يا هيٺ راشٽريه مهتو وارا هئڻ ظاهر ڪيل هجن اُنهن کان سواءِ ٻيا قديمي ۽ اِتهاسي يادگار ۽ رڪارڊ.

١٣. آمدرفت يعني، رستا، پُليون، پتڻ ۽ آمدرفت جا ٻيا وسيلا جي لسٽ پهرينءَ ۾ نه ڄاڻايل هجن؛ ميونسپل ٽرامون؛ نوڙيءَ جا رستا، اندروني جل مارگ ۽ اُنهن ۾ اُڃ وڃ، اهڙن پاڻيءَ جي وسيلن بنسبت لسٽ پهرين ۽ لسٽ ٽينءَ جي پربندن جي آڌين، مشين جي زور تي هلندڙ گاڏين کان سواءِ ٻيون گاڏيون.

١٤. کيتي، کيتيءَ جي تعليم ۽ کوجنا، جيوڙن کان بچاءُ ۽ ٻوٽن کي روڳن کان روڪڻ سميت.

١٥. چوپائي مال جي سنڀال، بچاءُ ۽ سڌارو ۽ جانورن جي بيمارين کي روڪڻ، جانورن جي علاج جي سکيا ۽ ڌنڌو.

١٦. ڍڳن ۽ پيل کي روڪڻ.

١٧. پاڻي، يعني، پاڻيءَ جي رسد، ريج ۽ واهه، پاڻيءَ جو نيڪال ۽ بند، پاڻي ڪٺو ڪرڻ ۽ پاڻيءَ مان شڪتي، لسٽ پهرينءَ جي اِسم ٥٦ جي پربنڌن جي آڌين.

١٨. زمين، يعني، زمين ۾ يا زمين تي حق، زميندار ۽ هاريءَ وچ ۾ سنبنڌن سميت زمين جي قبضيداري ۽ مسواڙ اُڳاڙڻ، کيتيءَ جي زمين جو بدلو يا اِنتقال، زمين جو سڌارو ۽ کيتيءَ تي اوڌر، نوءَ آبادي.

١٩. ....

٢٠. ....

٢١. مڇي مياڻيون.

٢٢. لسٽ پهرينءَ جي اِسم ٣٤ جي آڌين ڪورٽ آف واردس، بار هيٺ ۽ ضبطيءَ هيٺ جائداد.

٢٣. سنگهه جي ظابطي هيٺ نيمت ڪرڻ ۽ وڪاس ڪرڻ بنسبت لسٽ پهرينءَ جي پربنڌن جي آڌين کاڻين کي نيمت ڪرڻ ۽ معدني وڪاس.

٢٤. اُديوگ، لسٽ پهرينءَ جي اِسم ٧ ۽ ٥٢ جي پربنڌن جي آڌين.

٢٥. گئس ۽ گئس جا ڪارخانا.

٢٦. راڄيه اندر واپار ۽ وڻج، لسٽ ٽينءَ جي اِسم ٣٣ جي پربنڌن جي آڌين.

٢٧. مال جي پيدائش، رسد ۽ ورڇ لسٽ ٽينءَ جي اِسم ٣٣ جي پربنڌن جي آڌين.

٢٨. بزاريون ۽ ميلا.

٢٩. ....

٣٠. ناڻا اُڌارا ڏيڻ ۽ ناڻا اُڌارا ڏيندڙ؛ کيتيءَ جي قرض ۾ راحت.

٣١. مهمان سراءِ ۽ سراءِ وارا.

٣٢. لسٽ پهرينءَ ۾ ڄاڻايل آهن اُنهن کان سواءِ ٻين ڪارپورشنن ۽ يونيورسٽين کي جوڙڻ، نيمت ڪرڻ ۽ سميٽڻ، ڪارپوريشن طريقي نہ هجن اهڙيون واپاري، ساهتيڪ، وگياني، ڌارمڪ ۽ ٻيون سوسائٽيون ۽ ائسوسئيشن، سهڪاري منڊليون.

٣٣. ٿيٽر ۽ ڊراما؛ لسٽ پهرينءَ جي وشيہ ٦٠ جي پربنڌن جي آڌين، سنيمائون، راندين جلسا ۽ وندر.

۳۴. شرطون هٽڻ ۽ جُوا ڪرڻ.

۳۵. راڄيہ جي حوالي هجن يا قبضي ۾ هجن آهڙا ڪارخانا، زمينون ۽ عمارتون.

۳۶. ....

۳۷. سنسد دوارا ناهيل ڪنهن قاعدي جي پربندن جي آڌين راڄيہ جي وڌان منڊل جون چونڊون.

۳۸. راڄيہ جي وڌان منڊل جي ميمبرن، وڌان سڀا جي اِسپيڪر ۽ ڊپٽي اِسپيڪر ۽ جي وڌان پريشد هجي تہ اُن جي چيئرمن ۽ ڊپٽي چيئرمن جا پگهار ۽ ڀتا.

۳۹. وڌان سڀا جا ۽ اُن جي ميمبرن ۽ ڪاميٽين جا، ۽ جي وڌان پريشد هجي تہ اُن پريشد جا ۽ اُن جي ميمبرن ۽ ڪاميٽين جا اَختيار، خاص اَڌڪار ۽ رهائيون، راڄيہ وڌان منڊل جي ڪاميٽين جي روبرو شاهدي ڏيڻ يا دستاويز پيش ڪرڻ لاءِ شخصن کي حاضريءَ لاءِ مجبور ڪرڻ.

۴۰. راڄيہ جي منترين جا پگهار ۽ ڀتا.

۴۱. راڄيہ جون عام شيوائون، راڄيہ پبلڪ سروس ڪميشن.

۴۲. راڄيہ پينشنون، يعنيٰ، راڄيہ دوارا يا راڄيہ جي سنچت نڌيءَ مان ڏيڻ جوڳيون پينشنون.

۴۳. راڄيہ جو سرڪاري قرض.

۴۴. گُپت ڌن.

۴۵. زمين محصول، محصول ٻڌڻ ۽ وصولي، زمين، دفتر رکڻ، محصولي ۽ حقن جي داخلن جي پريوجن لاءِ سروي ۽ محصولي آمدنيءَ جي اِنتقال سميت.

۴۶. کيتيءَ جي آمدنيءَ تي ڍلون.

۴۷. کيتيءَ جي زمين جي وارثي بنسبت محصول.

۴۸. کيتيءَ جي زمين بنسبت جائداد محصول.

۴۹. زمينن ۽ عمارتن تي ڍلون.

۵۰. سنسد دوارا معدني وڪاس سنبنڌي قاعدي دوارا وڌل ڪن ٻنڌنن جي آڌين، معدني حقن تي ڍلون.

۵۱. راڄيہ ۾ تيار ڪيل يا پئدا ڪيل هيٺئين مال تي آبڪاري محصول ۽ ڀارت ۾ ٻئي هنڌ ناهيل يا پئدا ڪيل ساڳين شين تي ساڳين يا گهٽ اَگهن تي سامهون محصول -

(آ) ماڻهن جي واپرڻ لاءِ آلڪوهال وارا شراب؛

(ب) آفيم، ڀنگ ۽ ٻيون ننڊ ۾ غش ڪندڙ دوائون ۽ غش ڪندڙ شيون پر نہ اُنهن دوائن ۽ سينگار جي بناوتن سميت جن ۾ آلڪوهال يا هن اِسم جي پيٽي پئرا (ب) ۾ شامل ڪو پدارٿ هجي.

٥٢. ڪنهن مڪاني ايراضيءَ ۾، اُن ۾ واپرڻ، ڪم آڻڻ يا وڪري لاءِ مال جي داخلا تي ڍلون.

٥٣. بجليءَ جي واپرڻ يا وڪري تي ڍلون.

٥٤. لسٽ پهرينءَ جي اِسم ٩٢ اَلف جي پربندن جي آڌين، اَخبارن کانسواءِ ٻئي مال جي وڪري يا خريد تي ڍلون.

٥٥. اَخبارن ۾ شايع ٿيل اِشتهارن ۽ ريڊيو يا دور درشن دوارا نشر ٿيندڙ اشتهارن کانسواءِ ٻين اَشتهارن تي ڍلون.

٥٦. رستي ذريعي يا اندروني جل مارگن ذريعي ڪنيل مال ۽ مسافرن تي ڍلون.

٥٧. لسٽ ٽينءَ جي اِسم ٣٥ جي پربندن جي آڌين رستي تي ڪم آڻڻ لائق گاڏين تي ڍلون جيڪي مشين ذريعي هلندڙ هجن چاهي نہ، جن ۾ ٽرامون اَچي وڃن ٿيون.

٥٨. جانورن ۽ ٻيڙين تي ڍلون.

٥٩. چونگي.

٦٠. پيشن، واپارن، ڌنڌن ۽ روزگارن تي ڍلون.

٦١. سِر شماري ڍلون.

٦٢. عيش عشرتن تي ڍلون، جن ۾ جلسن وندرن، شرطن ۽ جوا تي ڍلون اَچي وڃن ٿيون.

٦٣. اَستامپ محصول جي اَگهن سنبندي لسٽ پهرينءَ جي پربندن ۾ ڄاڻايل کان سواءِ ٻين دستاويزن بنسبت اِستامپ محصول جا اَگهہ.

٦٤. هن لسٽ جي وشين مان ڪنهن بنسبت قاعدن خلاف گناهہ.

٦٥. هن لسٽ جي وشين مان ڪنهن بنسبت، سپريم ڪورٽ کانسواءِ سڀني ڪورٽن جي حڪومت ۽ اختيار.

٦٦. هن لسٽ جي وشين مان ڪنهن بنسبت فيون، پر نہ ڪنهن ڪورٽ ۾ ورتل جي فين سميت.

विधायी अनुभाग
राजभाषा खण्ड
विधायी विभाग
विधि, न्याय एवं कंपनी कार्य मंत्रालय

لسٽ ٽين - گڏيل لسٽ

١. فوجداري قاعدو، جنهن ۾ هن سنوڌان جي شروعات ۾ اِنڊين پينل ڪوڊ ۾ شامل سڀ وشيه اَچي وڃن ٿا، پر لسٽ پهرينءَ ۽ لسٽ ٻينءَ ۾ ڄاڻايل وشين مان ڪنهن بنسبت قاعدن خلاف ڏوهه نٿا اَچن ۽ ملڪي اَختيار جي مدد ۾ دريائي لشڪري يا هوائي سئنا يا سنگهه جي ٻيءَ ڪنهن هٿيار بند سئنا جو ڪم آڻڻ نٿو اَچي.

٢. فوجداري ڪارروائي، هن سنوڌان جي شروعات ۾ ڪوڊ آف ڪرمنل پروسيجر ۾ شامل ڪيل سڀني وشين سميت.

٣. ڪنهن راڄيه جي سلامتيءَ، عام ويوسٿا چالو رکڻ يا خلق لاءِ ضروري رسد ۽ شيوائون چالو رکڻ سنبنڌي ڪارڻن سبب نوارڪ نظربندي، اَهڙي نظربنديءَ هيٺ رکيل شخص.

٤. قيدين، جوابدارن ۽ هن لسٽ جي اِسم ٣ ۾ ڄاڻايل ڪارڻن سببن نوارڪ نظربنديءَ هيٺ شخصن کي هڪ راڄيه مان ٻئي راڄيه ۾ ڪيڻ.

٥. شادي ۽ طلاق، ٻالڪ ۽ صغير؛ گود ۾ وٺڻ، وصيت ناما، وصيعت بنان مؤت ۽ وارثو؛ گڏيل ڪٽنب ۽ ورهاڱو، سڀ وشيه جن بنسبت هن سنوڌان جي شروعات کان يڪدم اَڳه عدالتي ڪارروايون جون ڌريون پنهنجي شخصي قاعدي جي اَڌين هيون.

٦. کيتيءَ جي زمين کانسواءِ ملڪيت جي بدلي، قبالا ۽ دستاويز رجسٽر ڪرڻ.

٧. قرار، جن ۾ ڀائيواري، ايجنسي، ڪٽاٽيءَ جا قرار ۽ قرارن جا ٻيا خاص نمونا اَچي وڃن ٿا، پر کيتيءَ جي زمين سنبنڌي قرار نٿا اَچي وڃن.

٨. تدارڪ جوڳا ڏوهه.

٩. ڏيوالو ڪيڻ ۽ ناداري.

١٠. ٽرسٽ ۽ ٽرسٽي.

١١. اَئڊمنسٽريٽر جنرل ۽ سرڪاري ٽرسٽي.

١١اَلف عدالتي ڪاروبار؛ سپريم ڪورٽ ۽ هاءِ ڪورٽن کانسواءِ سڀني ڪورٽن کي جوڙڻ ۽ ترتيب ڪرڻ.

١٢. شاهدين ۽ قسم، قاعدن، سرڪاري ڪارين ۽ رڪاردن جي مانيتا؛ ۽ عدالتي ڪارروايون.

١٣. ديواني ڪارروائي، هن سنوڌان جي شروعات وقت ڪوڊ آف سول پروسيجر ۾ شامل سڀني وشين، مُدت بندي ۽ اَمانت سميت.

١٤. ڪورٽ جي بي اَدبي، پر نہ سپريم ڪورٽ جي بي اَدبيءَ سميت.

١٥. رولو پٺو، رمتي ۽ لاڏائو، جن جاتيون.

١٦. پاڳل پڻو ۽ دماغي ڪمزوري، جنهن ۾ چرين ۽ دماغي ڪمزورن کي وٺڻ يا علاج ڪرڻ جون جايون اَچي وڃن ٿيون.

١٧. جانورن سان بي رحمي روڪڻ.

١٧ اَلف ٻيلا.

١٧.ب. جهنگلي جانورن ۽ پکين جو بچاءُ.

١٨. کاڌي جي شين ۽ ٻئي مال ۾ مِلاوت.

١٩. دوائون ۽ زهر، آفيم بنسبت لسٽ پهرينءَ جي اِسم ٥٩ جي پربنڌن جي اَڌين.

٢٠. آرٿڪ ۽ سماجڪ يوجنائون گهڙڻ.

٢٠ اَلف آدمشماريءَ تي ضابطو ۽ ڪٽنب نيوجن.

٢١. واپاري ۽ اُديوگي هڪ هٽي، ٽڏي ۽ ٽرسٽ.

٢٢. مزورن جا سنگهہ - اُديوگڪ ۽ مزورن جا تڪرار.

٢٣. سماجڪ سلامتي ۽ سماجڪ ويمو؛ روزگار ۽ بي روزگاري.

٢٤. مزورن جو ڪلياڻ، جنهن ۾ ڪم جون حالتون، پراويڊنٽ فنڊ، نوڪري ۾ رکندڙ جي جوابداري، پورهيتن کي عيوضو، جڏي ٿيڻ ۽ ٻڍاپي جي پينشن ۽ ويم جون سهوليتون اَچي وڃن ٿيون.

٢٥. لسٽ پهرئينءَ جي اِسم ٦٣، ٦٤، ٦٥، ۽ ٦٦ جي پربنڌن جي اَڌين تعليم جنهن ۾ هنري تعليم، ڊاڪٽري تعليم ۽ يونيورسٽيون اَچي وڃن ٿيون، مزورن جي ڪسبي، ۽ هنري سکيا.

٢٦. وڪالت، ڊاڪٽري ۽ ٻيا پيشا.

٢٧. ڀارت ۽ پاڪستان جي ڊومينين قائم ٿيڻ سبب پنهنجي اصلي رهڻ جي جاين کان بي گهر ٿيل شخصن کي راحت ۽ ڪين وري وَسائڻ.

۲۸. دان ۽ ڏرمائو سنسٽائون، ڏرمائو ۽ ڏارمڪ پچارت ۽ ڏارمڪ سنسٽائون.

۲۹. ماڻهن، جانورن يا ٻوٽن کي اَثر ڪندڙ وچڙندڙ يا پکڙجندڙ بيمارين يا روڳن جو هڪ راڄيہ مان ٻئي ۾ وڌڻ کي روڪڻ.

۳۰. جم ۽ مرڻ رجسٽر ڪرڻ سميت ضروري انگہ اَکر.

۳۱. سنسد دوارا ناهيل قاعدي يا موجوده قاعدي دوارا يا اُن هيٺ وڏا بندر هئڻ ظاهر ڪيلن کان سواءِ ٻيا بندر.

۳۲. راشٽريہ جل مارگن بنسبت لسٽ پهرينءَ جي پربنڌن جي اَڌين، اندروني جل مارگن ۾ مشين ذريعي هلندڙ واهڻن بابت جهازراني ۽ ملاحي، ۽ اَهڙن جل مارگن تي رستي جو نيم ۽ اندروني جل مارگن تي مسافر ۽ مال ڪڻڻ.

۳۳. هيٺين شين ۾ واپار ۽ وڻج ۽ اُنهن جي پيدائش، رسد ۽ ورڇ -

(اَ) ڪنهن اُديوگہ جون پيدائشون جتي سنسد قاعدي دوارا اُن اُديوگ جو سنگهہ دوارا ظابطو عام فائدي لاءِ صلاح ڀريو هئڻ ظاهر ڪيو هجي، ۽ اَهڙين پيدائشن جي ساڳئي قسم جو آمدني ڪيل مال؛

(ب) کاڌي جون شيون، کائڻ لائق تيلي ٻجن ۽ تيلن سميت.

(ڀ) جانورن جو چارو، کڙ ۽ ٻين ستون سميت؛

(پ) ڪچي ڪپهہ، ڪڪڙا نڪتل هجن چاهي نہ، ۽ ڪڪڙا؛ ۽

(ٻ) ڪچي سڻي.

۳۳اَلفتور ۽ ماپ، پرماڻ قائم ڪرڻ کان سواءِ.

۳۴. قيمت تي ڪنٽرول.

۳۵. مشين ذريعي هلندڙ گاڏيون، اَهڙين گاڏين تي ڍلون وجهڻ جي اُصولن سميت.

۳۶. ڪارخانا.

۳۷. بائلر.

۳۸. بجلي.

۳۹. اَخبارون، ڪتاب ۽ ڇاپخانا.

۴۰. پراچين جايون ۽ باقيات، سواءِ اُنهن جي جيڪي سنسد دوارا ناهيل قاعدي دوارا يا اُن هيٺ راشٽريہ مهتو جا هئڻ ظاهر ڪيل هجن.

۴۱. قاعدي دوارا هجرتي ملڪيت هئڻ ظاهر ڪيل ملڪيت (کيتيءَ جي زمين

سميت) جو حوالو، انتظام ۽ نيڪال.

۴۲. ملڪيت حاصل ڪرڻ ۽ طلب ڪرڻ.

۴۳. راڄيہ ٻاهر پيدا ٿيندڙ ڏِلن ۽ ٻين سرڪاري طلبن بنسبت گهرن جي، زمين محصول جي بقايا ۽ اهڙي بقايا طريقي وصول ڪرڻ جوڳين رقمن سميت، راڄيہ اندر وصولي.

۴۴. عدالتي ٽڪلين ذريعي اوڳڙ ٿيندڙ محصول يا فين ڪانسواءِ ٻيا اِسٽامپ محصول، پر نہ اِسٽامپ محصول جا نرخ.

۴۵. لسٽ ٻين يا لسٽ ٽين ۾ ڄاڻايل وشين مان ڪنهن جي پريوجن لاءِ جاچون ۽ انگہ اکر.

۴۶. هن لسٽ جي وشين مان ڪنهن بنسبت سپريم ڪورٽ کان سواءِ، سڀني ڪورٽن جي حڪومت ۽ اختيار.

۴۷. هن لسٽ جي وشين مان ڪنهن بنسبت فيون، پر نہ ڪنهن ڪورٽ ۾ ورتل جي فين سميت.

(انوچيد ٣٤٤ (١) ۽ ٣٥١)

ٻوليون

١. آسامي

٢. بنگالي

٣. گجراتي

٤. هندي

٥. ڪنڙ

٦. ڪشميري

٧. ڪونڪڻي

٨. مليالم

٩. مڻيپوري

١٠. مرهٽي

١١. نيپالي

١٢. اُڙيا

١٣. پنجابي

١٤. سنسڪرت

١٥. سنڌي

١٦. تامل

١٧. تيلگو

١٨. اُڙدو

(سنوڌان (سڌارو ايڪهتر) اَئڪٽ، ١٩٩٢ جي قلم ٢ دواران (٣١ آگسٽ ١٩٩٢ کان) ڪونڪڻي، مڻيپوري ۽ نيپالي درج ڪيل ۽ وري انگ ڌنل)

(اَنوچيد ۱۳ ب)

ڪِن قاعدن ۽ وِنيمن کي جائز ٺهرائڻ

۱. بهار زمين سڌارا اَئڪٽ ۱۹۵۰ (۱۹۵۰ جو بهار ائڪٽ ۳۰).

۲. بمبئي پٽيداري ۽ ڪيتي زمين اَئڪٽ، ۱۹۴۸ (۱۹۴۸ جو بمبئي اَئڪٽ ۱۷).

۳. بمبئي مالڪي پٽو ختم ڪرڻ اَئڪٽ ۱۹۴۹ (۱۹۴۹ جو بمبئي اَئڪٽ ۶۱).

۴. بمبئي تعلقداري پٽو ختم ڪرڻ اَئڪٽ، ۱۹۴۹ (۱۹۴۹ جو بمبئي اَئڪٽ ۶۲).

۵. پنچ محل، ميهواسي پٽو ختم ڪرڻ اَئڪٽ، ۱۹۴۹ (۱۹۴۹ جو بمبئي اَئڪٽ ۶۳).

۶. بمبئي ڪوٽي ختم ڪرڻ اَئڪٽ، ۱۹۵۰ (۱۹۵۰ جو بمبئي اَئڪٽ ۶).

۷. بمبئي پرڳڻا ۽ ڪُلڪرني وطن ختم ڪرڻ اَئڪٽ، ۱۹۵۰ (۱۹۵۰ جو بمبئي اَئڪٽ ۶۰).

۸. مڌيہ پرديش (جائداد، محل، انتقال ٿيل زمينون) مالڪي حق ختم ڪرڻ اَئڪٽ، ۱۹۵۰ (۱۹۵۱ جو مڌيہ پرديش اَئڪٽ ۱).

۹. مدراس جائداد (ختم ڪرڻ ۽ رعيتواري ۾ بدلڻ) اَئڪٽ، ۱۹۴۸ (۱۹۴۸ جو مدراس اَئڪٽ ۲۶).

۱۰. مدراس جائداد (ختم ڪرڻ ۽ رعيتواري ۾ بدلڻ) سڌارا اَئڪٽ، ۱۹۵۰ (۱۹۵۰ جو مدراس اَئڪٽ ۱).

۱۱. اُتر پرديش زميداري ختم ڪرڻ ۽ زمين سڌارا اَئڪٽ، ۱۹۵۰ (۱۹۵۱ جو اُتر پرديش اَئڪٽ ۱).

۱۲. حيدرآباد (جاگيرون ختم ڪرڻ) ريگيوليشن ۱۳۵۸ ف (۱۳۵۸ فيصلي جو نمبر ۶۹).

۱۳. حيدرآباد جاگيرون (ڦيرائڻ) ريگيوليشن، ۱۳۵۹ ف (۱۳۵۹ فيصلي جو نمبر ۲۵).

۱۴. بهار بي گهر شخصن کي وري وسائڻ (زمين حاصل ڪرڻ) اَئڪٽ، ۱۹۵۰ (۱۹۵۰ جو بهار اَئڪٽ ۳۸).

١٥. گڏيل پرانت زمين حاصل ڪرڻ (شرنارٿين ڪي وري وسائڻ) *آئڪٽ*، ١٩٤٨ (١٩٤٨ جو يو. پي. *آئڪٽ* ٢٦).

١٦. بي گهر شخصن ڪي وري وسائڻ (زمين حاصل ڪرڻ، *آئڪٽ* ١٩٤٨ (١٩٤٨ جو *آئڪٽ* ٦٠).

١٧. ويما (سڌارا *آئڪٽ*، ١٩٥٠ (١٩٥٠ جو *آئڪٽ* ٤٧) جي قلم ٤٢ *دوران داخل* ڪيل ويما *آئڪٽ* ١٩٣٨ (١٩٣٨ جو *آئڪٽ* ٤) جا قلم ٥٢ *الف* کان ٥٢ ت.

١٨. ريلوي ڪمپنيون (مشڪل حالت پربنڌ) *آئڪٽ* ١٩٥١ (١٩٥١ جو *آئڪٽ* ٦٠).

١٩. اُديوگ (وڪاس ۽ نيمن) سڌارا *آئڪٽ*، ١٩٥٣ (١٩٥٣ جو *آئڪٽ* ٢٦) جي قلم ١٣ *دوران داخل* ڪيل اُديوگ (وڪاس ۽ نيمن) *آئڪٽ*، ١٩٥١ (١٩٥١ جو *آئڪٽ* ٦٥) جو اُڌياءُ ٽيون *الف*.

٢٠. *اولھ بينگال* زمين وڪاس ۽ يوجنا *آئڪٽ* ١٩٤٨ (١٩٤٨ جو *اولھ بينگال آئڪٽ* ٢١) ١٩٥١ جو *اولھ بينگال آئڪٽ* ٢٩ *دوران* سڌاريل موجب.

٢١. آنڌر پرديش کيتي زمين قبضو حد بندي *آئڪٽ*، ١٩٦١ (١٩٦١ جو آنڌر پرديش *آئڪٽ* ١٠).

٢٢. آنڌر پرديش (تيلنگانا *ايراضي*) پٽيداري ۽ کيتي زمين (جائز ڪرڻ) *آئڪٽ*، ١٩٦١ (١٩٦١ جو آنڌر پرديش *آئڪٽ* ٢١).

٢٣. آنڌر پرديش (تيلنگانا *ايراضي*) *اِجارا* ۽ ڪؤلي زمين بي قاعدي پٽا رد ڪرڻ ۽ رعايتي ڍل بستي ختم ڪرڻ *آئڪٽ*، ١٩٦١ (١٩٦١ جو آنڌر پرديش *آئڪٽ* ٣٦).

٢٤. آسام *راجيه* عام قسم جي ڌارمڪ يا ڌرمائو سنستا جي مالڪيءَ جي زمين حاصل ڪرڻ *آئڪٽ*، ١٩٥٩ (١٩٦١ جو آسام *آئڪٽ* ٩).

٢٥. بهار زمين سڌارا (سڌارو) *آئڪٽ*، ١٩٥٣ (١٩٥٤ جو بهار *آئڪٽ* ٢٠).

٢٦. بهار زمين *سڌارا* (حد بندي *ايراضي* مقرر ڪرڻ ۽ وڌيڪ زمين حاصل ڪرڻ) *آئڪٽ*، ١٩٦١ (١٩٦٢ جو بهار *آئڪٽ* ١٢) (هن *آئڪٽ* جي قلم ٢٨ کانسواءِ).

٢٧. بمبئي تعلقداري پٽو ختم ڪرڻ (سڌارو) *آئڪٽ*، ١٩٥٤ (١٩٥٥ جو بمبئي *آئڪٽ* ١).

٢٨. بمبئي تعلقداري پٽو ختم ڪرڻ (سڌارو) *آئڪٽ*، ١٩٥٧ (١٩٥٨ جو بمبئي *آئڪٽ* ١٨).

٢٩. بمبئي انعام (ڪڇ *ايراضي*) ختم ڪرڻ *آئڪٽ*، ١٩٥٨ (١٩٥٨ جو بمبئي

آئڪٽ ٩٨).

٣٠. بمبئي پٽيداري ۽ کيتي زمين (گجرات سڌارو) آئڪٽ، ١٩٦٠ (١٩٦٠ جو گجرات آئڪٽ ١٦).

٣١. گجرات کيتي زمين حدبندي آئڪٽ، ١٩٦٠ (١٩٦١ جو گجرات آئڪٽ ٢٦).

٣٢. ساڳيارا ۽ ميهواسي جائدادون (مالڪي حق رد ڪرڻ وغيره) ريگيوليشن، ١٩٦٢ (١٩٦٢ جو گجرات ريگيوليشن ١).

٣٣. گجرات باقي رهيل اِنتقال ختم ڪرڻ آئڪٽ، ١٩٦٣ (١٩٦٣ جو گجرات آئڪٽ ٣٣) جيتري قدر اُن جي قلم ٢ جي فقري (٣) جي پيٽي فقري (پ) ۾ نرديش ڪيل انتقال سنبنڌي هجي ان ڪانسواءِ.

٣٤. مهاراشٽرا کيتي زمين (قبضو حدبندي) آئڪٽ، ١٩٦١ (١٩٦١ جو مهاراشٽرا آئڪٽ ٢٧).

٣٥. حيدرآباد پٽيداري ۽ کيتي زمين (وري قاعدو ڪرڻ، جائز ڪرڻ ۽ وڌيڪ سڌارو) آئڪٽ، ١٩٦١ (١٩٦١ جو مهاراشٽرا آئڪٽ ٤٥).

٣٦. حيدرآباد پٽيداري ۽ کيتي زمين آئڪٽ، ١٩٥٠ (١٩٥٠ جو حيدرآباد آئڪٽ ٢١).

٣٧. جنميڪرم اُدائي (ختم ڪرڻ) آئڪٽ، ١٩٦٠ (١٩٦١ جو ڪيرالا آئڪٽ ٣).

٣٨. ڪيرالا زمين ڍل آئڪٽ، ١٩٦١ (١٩٦١ جو ڪيرالا آئڪٽ ١٣).

٣٩. ڪيرالا زمين سڌارا آئڪٽ، ١٩٦٣ (١٩٦٤ جو ڪيرالا آئڪٽ ١).

٤٠. مڌيہپرديش زمين محصول ڪوڊ، ١٩٥٩ (١٩٥٩ جو مڌيہپرديش آئڪٽ ٢٠).

٤١. مڌيہپرديش کيتي زمين قبضو حدبندي آئڪٽ، ١٩٦٠ (١٩٦٠ جو مڌيہپرديش آئڪٽ ٢٠).

٤٢. مدراس پوک ڪندڙ هارين جو بچاءُ آئڪٽ، ١٩٥٥ (١٩٥٥ جو مدراس آئڪٽ ٢٥).

٤٣. مدراس پوک ڪندڙ هاري (واجبي ڀاڙو ڏيڻ) آئڪٽ، ١٩٥٦ (١٩٥٦ جو مدراس آئڪٽ ٢٤).

٤٤. مدراس ڪُديپرپو قبضيدار (بي دخليءَ کان بچاءُ) آئڪٽ، ١٩٦١ (١٩٦١ جو مدراس آئڪٽ ٣٨).

٤٥. مدراس پبلڪ ٽرسٽ (کيتي زمين جي ڪاروبار کي نيمت ڪرڻ) آئڪٽ، ١٩٦١

(۱۹٦۱ جو مدراس اَئِڪٽ ۵۷).

۴٦. مدراس زمين سڌارا (زمين حدبندي مقرر ڪرڻ) اَئِڪٽ، ۱۹٦۱ (۱۹٦۱ جو مدراس اَئِڪٽ ۵۸).

۴۷. مئسور پٽيداري اَئِڪٽ، ۱۹۵۲ (۱۹۵۲ جو مئسور اَئِڪٽ ۱۳).

۴۸. ڪرُگ پٽيدار اَئِڪٽ، ۱۹۵۷ (۱۹۵۷ جو مئسور اَئِڪٽ ۱۴).

۴۹. مئسور ڳوٺ جا عهدا ختم ڪرڻ اَئِڪٽ، ۱۹٦۱ (۱۹٦۱ جو مئسور اَئِڪٽ ۱۴).

۵۰. حيدرآباد پٽيداري ۽ کيتي زمين (جائز ڪرڻ) اَئِڪٽ، ۱۹٦۱ (۱۹٦۱ جو مئسور اَئِڪٽ ۳٦).

۵۱. مئسور زمين سڌارا اَئِڪٽ، ۱۹٦۱ (۱۹٦۲ جو مئسور اَئِڪٽ ۱۰).

۵۲. اوڙيسا زمين سڌارا اَئِڪٽ، ۱۹٦۰ (۱۹٦۰ جو اوڙيسااَئِڪٽ ۱٦).

۵۳. اوڙيسا سمايل کيتر (ڳوٺ جا عهدا ختم ڪرڻ) اَئِڪٽ، ۱۹٦۳ (۱۹٦۳ جو اوڙيسا اَئِڪٽ ۱۰).

۵۴. پنجاب زمين پٽا سلامتي اَئِڪٽ، ۱۹۵۳ (۱۹۵۳ جو پنجاب اَئِڪٽ ۱۰).

۵۵. راجستان پٽيداري اَئِڪٽ، ۱۹۵۵ (۱۹۵۵ جو راجستان اَئِڪٽ ۳).

۵٦. راجستان زمينداري ۽ بسويداري ختم ڪرڻ اَئِڪٽ، ۱۹۵۹ (۱۹۵۹ جو راجستان اَئِڪٽ ۸).

۵۷. ڪُمايون ۽ اُتراکنڊ زمينداري ختم ڪرڻ ۽ زمين سڌارا اَئِڪٽ، ۱۹٦۰ (۱۹٦۰ جو اُتر پرديش اَئِڪٽ ۱۷).

۵۸. اُتر پرديش زمين قبضو حدبندي مڙهڻ اَئِڪٽ، ۱۹٦۰ (۱۹٦۱ جو اُتر پرديش اَئِڪٽ ۱).

۵۹. اولهه بينگال جائداد حاصل ڪرڻ اَئِڪٽ، ۱۹۵۳ (۱۹۵۴ جو اولهه بينگال اَئِڪٽ ۱).

٦۰. اولهه بينگال زمين سڌارا اَئِڪٽ، ۱۹۵۵ (۱۹۵٦ جو اولهه بينگال اَئِڪٽ ۱۰).

٦۱. دهلي زمين سڌارا اَئِڪٽ، ۱۹۵۴ (۱۹۵۴ جو دهلي اَئِڪٽ ۸).

٦۲. دهلي زمين قبضو (حدبندي) اَئِڪٽ، ۱۹٦۰ (۱۹٦۰ جو مرڪزي اَئِڪٽ ۲۴).

٦۳. مڻيپور زمين محصول ۽ زمين سڌارا اَئِڪٽ، ۱۹٦۰ (۱۹٦۰ جو مرڪزي اَئِڪٽ ۳۳).

٦٤. ترپورا زمين محصول ۽ زمين سڌارا آئڪٽ، ١٩٦٠ (١٩٦٠ جو مرڪزي آئڪٽ ٤٣).

٦٥. ڪيرالا زمين سڌارا (سڌارو) آئڪٽ، ١٩٦٩ (١٩٦٩ جو ڪيرالا آئڪٽ ٣٥).

٦٦. ڪيرالا زمين سڌارا (سڌارو) آئڪٽ، ١٩٧١ (١٩٧١ جو ڪيرالا آئڪٽ ٢٥).

٦٧. آنڌرپرديش زمين سڌارا (کيتي زمين قبضو حدبندي) آئڪٽ، ١٩٧٣ (١٩٧٣ جو آنڌرپرديش آئڪٽ ١).

٦٨. بهار زمين سڌارا (حدبندي ايراضي مقرر ڪرڻ ۽ وڌيڪ زمين حاصل ڪرڻ) (سڌارو) آئڪٽ، ١٩٧٢ (١٩٧٣ جو بهار آئڪٽ ١).

٦٩. بهار زمين سڌارا (حد بندي ايراضي مقرر ڪرڻ ۽ وڌيڪ زمين حاصل ڪرڻ) (سڌارو) آئڪٽ، ١٩٧٣ (١٩٧٣ جو بهار آئڪٽ ٩).

٧٠. بهار زمين سڌارا (سڌارو) آئڪٽ، ١٩٧٢ (١٩٧٢ جو بهار آئڪٽ ٩).

٧١. گجرات کيتي زمين حدبندي (سڌارو) آئڪٽ، ١٩٧٢ (١٩٧٤ جو گجرات آئڪٽ ٢).

٧٢. هرياڻا زمين قبضو حدبندي آئڪٽ ١٩٧٢ (١٩٧٢ جو هرياڻا آئڪٽ ٢٦).

٧٣. هماچل پرديش زمين قبضو حدبندي آئڪٽ ١٩٧٢ (١٩٧٣ جو هماچل پرديش آئڪٽ ١٩).

٧٤. ڪيرالا زمين سڌارا (سڌارو) آئڪٽ، ١٩٧٢ (١٩٧٢ جو ڪيرالا آئڪٽ ١٧).

٧٥. مڌيهپرديش کيتي زمين قبضو حدبندي (سڌارو) آئڪٽ، ١٩٧٢ (١٩٧٤ جو مڌيهپرديش آئڪٽ ١٢).

٧٦. مڌيهپرديش کيتي زمين قبضو حدبندي (ٻيون سڌارو) آئڪٽ، ١٩٧٢ (١٩٧٤ جو مڌيهپرديش آئڪٽ ١٣).

٧٧. مئسور زمين سڌارا (سڌارو) آئڪٽ، ١٩٧٣ (١٩٧٤ جو ڪرناٽڪ آئڪٽ ١).

٧٨. پنجاب زمين سڌارا آئڪٽ، ١٩٧٢ (١٩٧٣ جو پنجاب آئڪٽ ١٠).

٧٩. راجستان کيتي زمين قبضو حدبندي مڙهڻ آئڪٽ، ١٩٧٣ (١٩٧٣ جو راجستان آئڪٽ ١١).

٨٠. گڏلور جنمم جائداد (ختم ڪرڻ ۽ رعيتواري ۾ ڦيرڻ) آئڪٽ، ١٩٦٩ (١٩٦٩ جو تامل نادو آئڪٽ ٢٤).

٨١. اولھ بينگال زمين سذارا (سذارو) اَئڪٽ، ١٩٧٢ (١٩٧٢ جو اولھ بينگال اَئڪٽ ١٢).

٨٢. اولھ بينگال جائداد حاصل ڪرڻ (سذارو) اَئڪٽ، ١٩٦٤ (١٩٦٤ جو اولھ بينگال اَئڪٽ ٢٢).

٨٣. اولھ بينگال جائداد حاصل ڪرڻ (ٻيون سذارو) اَئڪٽ، ١٩٧٣ (١٩٧٣ جو اولھ بينگال اَئڪٽ ٣٣).

٨٤. بمبئي پٽيداري ۽ کيتي زمين (گجرات سذارو) اَئڪٽ، ١٩٧٢ (١٩٧٣ جو گجرات اَئڪٽ ٥).

٨٥. اوڙيسا زمين سذارا (سذارو) اَئڪٽ، ١٩٧٤ (١٩٧٤ جو اوڙيسا اَئڪٽ ٩).

٨٦. ترپورا زمين محصول ۽ زمين سذارا (ٻيون سذارو) اَئڪٽ، ١٩٧٤ (١٩٧٤ جو ترپورا اَئڪٽ ٧).

٨٧. ....

٨٨. اُديوگ (وڪاس ۽ وِنيمن) اَئڪٽ، ١٩٥١ (١٩٥١ جو مرڪزي اَئڪٽ ٦٥).

٨٩. غيرمتحرڪ ملڪيت طلب ڪرڻ ۽ حاصل ڪرڻ اَئڪٽ، ١٩٥٢ (١٩٥٢ جو مرڪزي اَئڪٽ ٣٠).

٩٠. کاڻيون ۽ معدني شيون ((ونيمن ۽ وڪاس) اَئڪٽ، ١٩٥٧ (١٩٥٧ جو مرڪزي اَئڪٽ ٦٧).

٩١. هڪ هٽي ۽ محدود واپاري ريتيون اَئڪٽ،١٩٦٩ (١٩٦٩ جو مرڪزي اَئڪٽ ٥٤).

٩٢. ....

٩٣. ڪوڪ ڪوئلا کاڻيون (مشڪل حالت پربند) اَئڪٽ، ١٩٧١ (١٩٧١ جو مرڪزي اَئڪٽ ٦٤).

٩٤. ڪوڪ ڪوئلا کاڻيون (راشٽريہ ڪرڻ) اَئڪٽ، ١٩٧٢ (١٩٧٢ جو مرڪزي اَئڪٽ ٣٦).

٩٥. عام ويمو ڌنڌو (راشٽريہ ڪرڻ) اَئڪٽ، ١٩٧٢ (١٩٧٢ جو مرڪزي اَئڪٽ ٥٧).

٩٦. اِنڊين ڪاپر ڪارپوريشن (اُپڪرم حاصل ڪرڻ) اَئڪٽ، ١٩٧٢ (١٩٧٢ جو اَئڪٽ ٥٨).

٩٧. بيمار ڪپڙا اُپڪرم (ڪاروبار کڻي وٺڻ) اَئڪٽ، ١٩٧٢ (١٩٧٢ جو مرڪزي

أئڪٽ ٧٢).

٩٨. ڪوئلا کاڻيون (ڪاروبار کڻي وٺڻ) أئڪٽ، ١٩٧٣ (١٩٧٣ جو مرڪزي أئڪٽ ١٥).

٩٩. ڪوئلا کاڻيون (راشٽريہ ڪرڻ) أئڪٽ، ١٩٧٣ (١٩٧٣ جو مرڪزي أئڪٽ ٢٦).

١٠٠. پرڏيهي مٽاسٽا ونيمن أئڪٽ، ١٩٧٣ (١٩٧٣ جو مرڪزي أئڪٽ ٤٦).

١٠١. أئلڪاڪ أشڌائون ڪمپني لميٽيڊ (أپڪرم حاصل ڪرڻ) أئڪٽ، ١٩٧٣ (١٩٧٣ جو مرڪزي أئڪٽ ٥٦).

١٠٢. ڪوئلا کاڻيون (بچائڻ ۽ وڪاس) أئڪٽ، ١٩٧٤ (١٩٧٤ جو مرڪزي أئڪٽ ٢٨).

١٠٣. وڌيڪ اُجورا (لازمي ڊپازٽ) أئڪٽ، ١٩٧٤ (١٩٧٤ جو مرڪزي أئڪٽ ٣٧).

١٠٤. پرڏيهي مٽاسٽا بچائڻ ۽ سمگلنگ سرگرميون روڪڻ أئڪٽ، ١٩٧٤ (١٩٧٤ جو مرڪزي أئڪٽ ٥٢).

١٠٥. بيمار ڪپڙا اُپڪرم (راشٽريہ ڪرڻ) أئڪٽ، ١٩٧٤ (١٩٧٤ جو مرڪزي أئڪٽ ٥٧).

١٠٦. مهاراشٽرا کيتي زمين (قبضو حدبندي) (سڌارو) أئڪٽ، ١٩٦٤ (١٩٦٥ جو مهاراشٽرا أئڪٽ ١٦).

١٠٧. مهاراشٽرا کيتي زمين (قبضو حدبندي) (سڌارو) أئڪٽ، ١٩٦٥ (١٩٦٥ جو مهاراشٽرا أئڪٽ ٣٢).

١٠٨. مهاراشٽرا کيتي زمين (قبضو حدبندي) (سڌارو) أئڪٽ، ١٩٦٨ (١٩٦٨ جو مهاراشٽرا أئڪٽ ١٦).

١٠٩. مهاراشٽرا کيتي زمين (قبضو حدبندي) (ٻيون سڌارو) أئڪٽ، ١٩٦٨ (١٩٦٨ جو مهاراشٽرا أئڪٽ ٣٣).

١١٠. مهاراشٽرا کيتي زمين (قبضو حدبندي) (سڌارو) أئڪٽ، ١٩٦٩ (١٩٦٩ جو مهاراشٽرا أئڪٽ ٣٧).

١١١. مهاراشٽرا کيتي زمين (قبضو حدبندي) (ٻيون سڌارو) أئڪٽ، ١٩٦٩ (١٩٦٩ جو مهاراشٽرا أئڪٽ ٣٨).

١١٢. مهاراشٽرا کيتي زمين (قبضو حدبندي) (سڌارو) أئڪٽ، ١٩٧٠ (١٩٧٠ جو مهاراشٽرا أئڪٽ ٢٧).

١١٣. مهاراشٽرا کيتي زمين (قبضو حدبندي) (سڌارو) أئڪٽ، ١٩٧٢ (١٩٧٢ جو

مهاراشترا اَئِڪٽ ۱۳).

۱۱۴. مهاراشترا ڪيتي زمين (قبضو حدبندي) (سڌارو) اَئِڪٽ، ۱۹۷۳ (۱۹۷۳ جو مهاراشترا اَئِڪٽ ۵۰).

۱۱۵. اوڙيسا زمين سڌارا (سڌارو) اَئِڪٽ، ۱۹۶۵ (۱۹۶۵ جو اوڙيسا اَئِڪٽ ۱۳).

۱۱۶. اوڙيسا زمين سڌارا (سڌارو) اَئِڪٽ، ۱۹۶۶ (۱۹۶۶ جو اوڙيسا اَئِڪٽ ۸).

۱۱۷. اوڙيسا زمين سڌارا (سڌارو) اَئِڪٽ، ۱۹۶۷ (۱۹۶۷ جو اوڙيسا اَئِڪٽ ۱۳).

۱۱۸. اوڙيسا زمين سڌارا (سڌارو) اَئِڪٽ، ۱۹۶۹ (۱۹۶۹ جو اوڙيسا اَئِڪٽ ۱۳).

۱۱۹. اوڙيسا زمين سڌارا (سڌارو) اَئِڪٽ، ۱۹۷۰ (۱۹۷۰ جو اوڙيسا اَئِڪٽ ۱۸).

۱۲۰. اُترپرديش زمين قبضو حدبندي مڙهڻ (سڌارو) اَئِڪٽ، ۱۹۷۲ (۱۹۷۳ جو اُترپرديش اَئِڪٽ ۱۸).

۱۲۱. اُترپرديش زمين قبضو حدبندي مڙهڻ (سڌارو) اَئِڪٽ، ۱۹۷۴ (۱۹۷۵ جو اُترپرديش اَئِڪٽ ۲).

۱۲۲. ترپورا زمين محصول ۽ زمين سڌارا (ٽيون سڌارو) اَئِڪٽ، ۱۹۷۵ (۱۹۷۵ جو ترپورا اَئِڪٽ ۳).

۱۲۳. دادرا ۽ نگر حويلي زمين سڌارا ونيم، ۱۹۷۱ (۱۹۷۱ جو ۳).

۱۲۴. دادرا ۽ نگر حويلي زمين سڌارا (سڌارو) ونيم، ۱۹۷۳ (۱۹۷۳ جو ۵).

۱۲۵. موٽر گاڏيون اَئِڪٽ، ۱۹۳۹ (۱۹۳۹ جو مرڪزي اَئِڪٽ ۴) جا قلم ۶۶ اَلف ۽ اَڌياءُ چوٿون اَلف.

۱۲۶. ضروري جنسون اَئِڪٽ، ۱۹۵۵ (۱۹۵۵ جو مرڪزي اَئِڪٽ ۱۰).

۱۲۷. سمگلر ۽ پرڏيهي مٽاسٽا حرفتگار (ملڪيت ضبط ڪرڻ) اَئِڪٽ، ۱۹۷۶ (۱۹۷۶ جو مرڪزي اَئِڪٽ ۱۳).

۱۲۸. قيد مزور سرشتو (بانهپ، قيد ختم ڪرڻ) اَئِڪٽ، ۱۹۷۶ (۱۹۷۶ جو مرڪزي اَئِڪٽ ۱۹).

۱۲۹. پرڏيهي مٽاسٽا بچائڻ ۽ سمگلنگ سرگرميون روڪڻ (سڌارو) اَئِڪٽ، ۱۹۷۶ (۱۹۷۶ جو مرڪزي اَئِڪٽ ۲۰).

۱۳۰. ....

۱۳۱. ليوي کنڊ قيمت برابر ڪرڻ فند اَئِڪٽ، ۱۹۷۶ (۱۹۷۶ جو مرڪزي اَئِڪٽ ۳۱).

۱۳۲. شهري زمين (حدبندي ۽ ونيمن) ايڪٽ، ۱۹۷٦ (۱۹۷٦ جو مرڪزي ايڪٽ ۳۳).

۱۳۳. سنگھ حساب ڪاتا وار ڪرڻ (عملي جي بدلي) ايڪٽ، ۱۹۷٦ (۱۹۷٦ جو مرڪزي ايڪٽ ۵۹).

۱۳۴. آسام زمين قبضو حد مقرر ڪرڻ ايڪٽ، ۱۹۵٦ (۱۹۵۷ جو آسام ايڪٽ ۱).

۱۳۵. بمبئي پٽيداري ۽ کيتي زمين (ودرڀ پرديش) ايڪٽ، ۱۹۵۸ (۱۹۵۸ جو بمبئي ايڪٽ ۹۹).

۱۳٦. گجرات خانگي ٻيلا (حاصل ڪرڻ) ايڪٽ، ۱۹۷۲ (۱۹۷۳ جو گجرات ايڪٽ ۱۴).

۱۳۷. هرياڻا زمين قبضو حدبندي (سڌارو) ايڪٽ، ۱۹۷٦ (۱۹۷٦ جو هرياڻا ايڪٽ ۱۷).

۱۳۸. هماچل پرديش پٽيداري ۽ زمين سڌارا ايڪٽ، ۱۹۷۲ (۱۹۷۴ جو هماچل پرديش ايڪٽ ۸).

۱۳۹. هماچل پرديش ڳوٺ عام زمينون حوالي ٿيڻ ۽ ڪتب آڻڻ ايڪٽ، ۱۹۷۴ (۱۹۷۴ جو هماچل پرديش ايڪٽ ۱۸).

۱۴۰. ڪرناٽڪ زمين سڌارا (ٻيون سڌارو ۽ پرچورڻ پرٻنڌ) ايڪٽ، ۱۹۷۴ (۱۹۷۴ جو ڪرناٽڪ ايڪٽ ۳۱).

۱۴۱. ڪرناٽڪ زمين سڌارا (ٻيون سڌارو) ايڪٽ، ۱۹۷٦ (۱۹۷٦ جو ڪرناٽڪ ايڪٽ ۲۷).

۱۴۲. ڪيرالا بي دخلي روڪڻ ايڪٽ، ۱۹٦٦ (۱۹٦٦ جو ڪيرالا ايڪٽ ۱۲).

۱۴۳. ٿروپوورم ادائي (ختم ڪرڻ) ايڪٽ، ۱۹٦۹ (۱۹٦۹ جو ڪيرالا ايڪٽ ۱۹).

۱۴۴. سريپدم زمين چوندب جو حق ڏيڻ ايڪٽ، ۱۹٦۹ (۱۹٦۹ جو ڪيرالا ايڪٽ ۲۰).

۱۴۵. سري پندروڪا زمينون (حوالي ٿيڻ ۽ چوندب جو حق ڏيڻ) ايڪٽ، ۱۹۷۱ (۱۹۷۱ جو ڪيرالا ايڪٽ ۲۰).

۱۴٦. ڪيرالا خانگي ٻيلا (حوالي ٿيڻ ۽ ورهڻ) ايڪٽ، ۱۹۷۱ (۱۹۷۱ جو ڪيرالا ايڪٽ ۲٦).

۱۴۷. ڪيرالا کيتي ڪم ڪندڙ ايڪٽ، ۱۹۷۴، (۱۹۷۴ جو ڪيرالا ايڪٽ ۱۸).

۱۴۸. ڪيرالا ڪاجا ڪارخانا (حاصل ڪرڻ) اَئڪٽ، ۱۹۷۴، (۱۹۷۴ جو ڪيرالا اَئڪٽ ۲۹).

۱۴۹. ڪيرالا چِٽي اَئڪٽ، ۱۹۷۵، (۱۹۷۵ جو ڪيرالا اَئڪٽ ۲۳).

۱۵۰. ڪيرالا اَنوسوچت جن جاتيون (زمين بدلي تي پابندي ۽ انتقال ڪيل زمينون واپس ڪرڻ) اَئڪٽ، ۱۹۷۵، (۱۹۷۵ جو ڪيرالا اَئڪٽ ۳۱).

۱۵۱. ڪيرالا زمين سڌارا (سڌارو) اَئڪٽ، ۱۹۷۶، (۱۹۷۶ جو ڪيرالا اَئڪٽ ۱۵).

۱۵۲. ڪَنَم پٽيداري ختم ڪرڻ اَئڪٽ، ۱۹۷۶، (۱۹۷۶ جو ڪيرالا اَئڪٽ ۱۶).

۱۵۳. مڌيہ‌پرديش ڪيتي زمين قبضو حدبندي (سڌارو) اَئڪٽ، ۱۹۷۴، (۱۹۷۴ جو مڌيہ‌پرديش اَئڪٽ ۲۰).

۱۵۴. مڌيہ‌پرديش ڪيتي زمين قبضو حدبندي (سڌارو) اَئڪٽ، ۱۹۷۵، (۱۹۷۶ جو مڌيہ‌پرديش اَئڪٽ ۲).

۱۵۵. اولهہ خانديش ميهواسي جائداد (مالڪي حق ختم ڪرڻ وغيره) ريگيوليشن، ۱۹۶۱، (۱۹۶۲ جو مهاراشٽر ريگيوليشن ۱).

۱۵۶. مهاراشٽر اَنوسوچت جن جاتين ڪي زمينون واپس ڪرڻ اَئڪٽ، ۱۹۷۴، (۱۹۷۵ جو مهاراشٽر اَئڪٽ ۱۴).

۱۵۷. مهاراشٽر ڪيتي زمين (قبضو حد گهٽائڻ) ۽ (سڌارو) اَئڪٽ، ۱۹۷۲، (۱۹۷۵ جو مهاراشٽر اَئڪٽ ۲۱).

۱۵۸. مهاراشٽر خانگي ٻيلا (حاصل ڪرڻ) اَئڪٽ، ۱۹۷۵، (۱۹۷۵ جو مهاراشٽر اَئڪٽ ۲۹).

۱۵۹. مهاراشٽر ڪيتي زمين (قبضو حد گهٽائڻ) ۽ (سڌارو) سڌارو اَئڪٽ، ۱۹۷۵، (۱۹۷۵ جو مهاراشٽر اَئڪٽ ۴۷).

۱۶۰. مهاراشٽر ڪيتي زمين (قبضو حد بندي) (سڌارو) اَئڪٽ، ۱۹۷۵، (۱۹۷۶ جو مهاراشٽر اَئڪٽ ۲).

۱۶۱. اوڙيسا جائدادون ختم ڪرڻ اَئڪٽ، ۱۹۵۱، (۱۹۵۲ جو اوڙيسا اَئڪٽ ۱).

۱۶۲. راجستان نوآبادي اَئڪٽ، ۱۹۵۴، (۱۹۵۴ جو راجستان اَئڪٽ ۲۷).

۱۶۳. راجستان زمين سڌارا ۽ زمين مالڪن جون جائدادون حاصل ڪرڻ اَئڪٽ، ۱۹۶۳، (۱۹۶۴ جو راجستان اَئڪٽ ۱۱).

۱۶۴. راجستان ڪيتي زمين قبضو حد مقرر (سڌارو) اَئڪٽ، ۱۹۷۶، (۱۹۷۶ جو

راجستان اَئڪٽ ٨).

١٦٥. راجستان پنيداري (سڌارو) اَئڪٽ، ١٩٧٦ (١٩٧٦ جو راجستان اَئڪٽ ١٢).

١٦٦. تامل نادو زمين سُڌارا (زمين جي حد گهٽائڻ) اَئڪٽ، ١٩٧٠ (١٩٧٠ جو تامل نادو اَئڪٽ ١٧).

١٦٧. تامل نادو زمين سُڌارا (زمين جي حد مقرر ڪرڻ) سڌارو اَئڪٽ، ١٩٧١ (١٩٧١ جو تامل نادو اَئڪٽ ٤١).

١٦٨. تامل نادو زمين سُڌارا (زمين جي حد مقرر ڪرڻ) سڌارو اَئڪٽ، ١٩٧٢ (١٩٧٢ جو تامل نادو اَئڪٽ ١٠).

١٦٩. تامل نادو زمين سُڌارا (زمين جي حد مقرر ڪرڻ) ٻيون سڌارو اَئڪٽ، ١٩٧٢ (١٩٧٢ جو تامل نادو اَئڪٽ ٢٠).

١٧٠. تامل نادو زمين سُڌارا (زمين جي حد مقرر ڪرڻ) ٽيون سڌارو اَئڪٽ، ١٩٧٢ (١٩٧٢ جو تامل نادو اَئڪٽ ٣٧).

١٧١. تامل نادو زمين سُڌارا (زمين جي حد مقرر ڪرڻ) چوٿون سڌارو اَئڪٽ، ١٩٧٢ (١٩٧٢ جو تامل نادو اَئڪٽ ٣٩).

١٧٢. تامل نادو زمين سُڌارا (زمين جي حد مقرر ڪرڻ) ڇهون سڌارو اَئڪٽ، ١٩٧٢ (١٩٧٤ جو تامل نادو اَئڪٽ ٧).

١٧٣. تامل نادو زمين سُڌارا (زمين جي حد مقرر ڪرڻ) پنجون سڌارو اَئڪٽ، ١٩٧٢ (١٩٧٤ جو تامل نادو اَئڪٽ ١٠).

١٧٤. تامل نادو زمين سُڌارا (زمين جي حد مقرر ڪرڻ) سڌارو اَئڪٽ، ١٩٧٤ (١٩٧٤ جو تامل نادو اَئڪٽ ١٥).

١٧٥. تامل نادو زمين سُڌارا (زمين جي حد مقرر ڪرڻ) ٽيون سڌارو اَئڪٽ، ١٩٧٤ (١٩٧٤ جو تامل نادو اَئڪٽ ٣٠).

١٧٦. تامل نادو زمين سُڌارا (زمين جي حد مقرر ڪرڻ) ٻيون سڌارو اَئڪٽ، ١٩٧٤ (١٩٧٤ جو تامل نادو اَئڪٽ ٣٢).

١٧٧. تامل نادو زمين سُڌارا (زمين جي حد مقرر ڪرڻ) سڌارو اَئڪٽ، ١٩٧٥ (١٩٧٥ جو تامل نادو اَئڪٽ ١١).

١٧٨. تامل نادو زمين سُڌارا (زمين جي حد مقرر ڪرڻ) ٻيون سڌارو اَئڪٽ، ١٩٧٥ (١٩٧٥ جو تامل نادو اَئڪٽ ٢١).

١٧٩. اُتر پرديش زميندارِي ختم ڪرڻ ۽ زمين سڌارا اَئڪٽ، ١٩٥٠ (١٩٥١ جو اُتر پرديش اَئڪٽ ١) ۽ اُتر پرديش زمين قاعدا (سڌارو) اَئڪٽ، ١٩٧١ (١٩٧١ جو اُتر پرديش اَئڪٽ ٢١) ۽ اُتر پرديش زمين قاعدا (سڌارو) اَئڪٽ، ١٩٧٤ (١٩٧٤ جو اُتر پرديش اَئڪٽ ٣٤) دوارا ن ڪيل سڌارا.

١٨٠. اُتر پرديش زمين قبضي تي حد مڙهڻ (سڌارو) اَئڪٽ، ١٩٧٦ (١٩٧٦ جو اُتر پرديش اَئڪٽ ٢٠).

١٨١. اولهه بينگال زمين سڌارا (ٻيون سڌارو) اَئڪٽ، ١٩٧٢ (١٩٧٢ جو اولهه بينگال اَئڪٽ ٢٨).

١٨٢. اولهه بينگال انتقال ڪيل زمين واپس ڪرڻ اَئڪٽ، ١٩٧٣ (١٩٧٣ جو اولهه بينگال اَئڪٽ ٢٣).

١٨٣. اولهه بينگال زمين سڌارا (سڌارو) اَئڪٽ، ١٩٧٤ (١٩٧٤ جو اولهه بينگال اَئڪٽ ٣٣).

١٨٤. اولهه بينگال زمين سڌارا (سڌارو) اَئڪٽ، ١٩٧٥ (١٩٧٥ جو اولهه بينگال اَئڪٽ ٢٣).

١٨٥. اولهه بينگال زمين سڌارا (سڌارو) اَئڪٽ، ١٩٧٦ (١٩٧٦ جو اولهه بينگال اَئڪٽ ١٢).

١٨٦. دهلي زمين قبضو (حدبندي) سڌارو اَئڪٽ، ١٩٧٦ (١٩٧٦ جو مرڪزي اَئڪٽ ١٥).

١٨٧. گوئا، دمڻ ۽ ديو منڊڪر (بي دخليءَ کان بچاءُ) اَئڪٽ، ١٩٧٥ (١٩٧٦ جو گوئا دمڻ ۽ ديو اَئڪٽ ١).

١٨٨. پانڊيچري زمين سڌارا (زمين جي حد مقرر ڪرڻ) اَئڪٽ، ١٩٧٣ (١٩٧٤ جو پانڊيچري اَئڪٽ ٩).

١٨٩. آسام (ڪچيءَ طرح وسايل ايراضيون) پٽيداري اَئڪٽ، ١٩٧١ (١٩٧١ جو آسام اَئڪٽ ٢٣).

١٩٠. آسام (ڪچيءَ طرح وسايل ايراضيون) پٽيداري (سڌارو) اَئڪٽ، ١٩٧٤ (١٩٧٤ جو آسام اَئڪٽ ١٨).

١٩١. بهار زمين سڌارا (حدبنديءَ جي ايراضي مقرر ڪرڻ ۽ وڌيڪ زمين حاصل ڪرڻ) (سڌارو) سڌارڻ اَئڪٽ، ١٩٧٤ (١٩٧٥ جو بهار اَئڪٽ ١٣).

١٩٢. بهار زمين سڌارا (حدبنديءَ جي ايراضي مقرر ڪرڻ ۽ وڌيڪ زمين حاصل ڪرڻ) (سڌارو) ائڪٽ، ١٩٧٦ (١٩٧٦ جو بهار ائڪٽ ٢٢).

١٩٣. بهار زمين سڌارا (حدبنديءَ جي ايراضي مقرر ڪرڻ ۽ وڌيڪ زمين حاصل ڪرڻ) (سڌارو) ائڪٽ، ١٩٧٨ (١٩٧٨ جو بهار ائڪٽ ٧).

١٩٤. زمين حاصل ڪرڻ (بهار سڌارو) ائڪٽ، ١٩٧٩ (١٩٨٠ جو بهار ائڪٽ ٢).

١٩٥. هرياڻا زمين قبضو حدبندي (سڌارو) ائڪٽ، ١٩٧٧ (١٩٧٧ جو هرياڻا ائڪٽ ١٤).

١٩٦. تامل ناڊو زمين سڌارا (زمين جي حد مقرر ڪرڻ) سڌارو ائڪٽ، ١٩٧٨ (١٩٧٨ جو تامل ناڊو ائڪٽ ٢٥).

١٩٧. تامل ناڊو زمين سڌارا (زمين جي حد مقرر ڪرڻ) سڌارو ائڪٽ، ١٩٧٩ (١٩٧٩ جو تامل ناڊو ائڪٽ ١١).

١٩٨. اُترپرديش زميندار ي ختم ڪرڻ قاعدا (سڌارو) ائڪٽ، ١٩٧٨ (١٩٧٨ جو اُتر پرديش ائڪٽ ١٥).

١٩٩. اولهه بينگال اِنتقال ڪيل زمين واپس ڪرڻ (سڌارو) ائڪٽ، ١٩٧٨ (١٩٧٨ جو اولهه بينگال ائڪٽ ٢٤).

٢٠٠. اولهه بينگال اِنتقال ڪيل زمين واپس ڪرڻ (سڌارو) ائڪٽ، ١٩٨٠ (١٩٨٠ جو اولهه بينگال ائڪٽ ٥٦).

٢٠١. گوئا، ڊمڻ ۽ ڊيو ڪيتي پٽيداري ائڪٽ، ١٩٦٤ (١٩٦٤ جو گوئا، ڊمڻ ۽ ڊيو ائڪٽ ٧).

٢٠٢. گوئا، ڊمڻ ۽ ڊيو ڪيتي پٽيداري (پنجون سڌارو) ائڪٽ، ١٩٧٦ (١٩٧٦ جو گوئا، ڊمڻ ۽ ڊيو ائڪٽ ١٧).

٢٠٣. آنڌرپرديش اَنوسوچت ڪيتر زمين اِنتقال ونيم ١٩٥٩ (١٩٥٩ جو آنڌرپرديش ونيم ١).

٢٠٤. آنڌرپرديش اَنوسوچت ڪيتر قاعدا (حد وڌائڻ ۽ سڌارو ونيم) ١٩٦٣ (١٩٦٣ جو آنڌرپرديش ونيم ٢).

٢٠٥. آنڌرپرديش اَنوسوچت ڪيتر زمين اِنتقال (سڌارو) ونيم، ١٩٧٠ (١٩٧٠ جو آنڌرپرديش ونيم ١).

٢٠٦. آنڌرپرديش اَنوسوچت ڪيتر زمين اِنتقال (سڌارو) ونيم، ١٩٧١ (١٩٧١ جو

آنڌرپرديش ونيم ١).

٢٠٧. آنڌرپرديش اَنوسوچت ڪيتر زمين اِنتقال (سڌارو) ونيم، ١٩٧٨ (١٩٧٨ جو آنڌرپرديش ونيم ١).

٢٠٨. بهار پٽيداري اَئڪٽ، ١٩٨٥ (١٩٨٥ جو بهار اَئڪٽ ٨).

٢٠٩. چوٽا ناگپور پٽيداري اَئڪٽ، ١٩٠٨ (١٩٠٨ جو بينگال اَئڪٽ ٦) (اَڌياءُ ٨ - قلم ۴٦، ۴٧، ۴٨، ۴٨ (اَ) ۽ ۴٩، اَڌياءُ ١٠ - قلم ٧١، ٧١ (اَ) ۽ ٧١ (ب)، ۽ اَڌياءُ ١٨ - قلم ٢۴٠، ٢۴١ ۽ ٢۴٢).

٢١٠. سنٿال پرگڻا پٽيدار (پورڪ پربنڌ) اَئڪٽ، ١٩۴٩ (١٩۴٩ جو بهار اَئڪٽ ١۴)، قلم ٥٣ ڪانسواءِ.

٢١١. بهار اَنوسوچت ڪيتر ونيم ١٩٦٩ (١٩٦٩ جو بهار ونيم ١).

٢١٢. بهار زمين سڌارا (حدبندي ايراضي مقرر ڪرڻ ۽ وڌيڪ زمين حاصل ڪرڻ) (سڌارو) اَئڪٽ، ١٩٨٢ (١٩٨٢ جو بهار اَئڪٽ ٥٥).

٢١٣. گجرات ديوسٿان انعام ختم اَئڪٽ، ١٩٦٩ (١٩٦٩ جو گجرات اَئڪٽ ١٦).

٢١۴. گجرات پٽيداري قاعدا (سڌارو) اَئڪٽ، ١٩٧٦ (١٩٧٦ جو گجرات اَئڪٽ ٣٧).

٢١٥. گجرات کيتي زمين حدبندي (سڌارو) اَئڪٽ، ١٩٧٦ (١٩٧٦ جو راشٽرپتي اَئڪٽ ۴٣).

٢١٦. گجرات ديوسٿان انعام ختم (سڌارو) اَئڪٽ، ١٩٧٧ (١٩٧٧ جو گجرات اَئڪٽ ٢٧).

٢١٧. گجرات پٽيداري قاعدا (سڌارو) اَئڪٽ، ١٩٧٧ (١٩٧٧ جو گجرات اَئڪٽ ٣٠).

٢١٨. بمبئي زمين محصول (گجرات بيون سڌارو) اَئڪٽ، ١٩٨٠ (١٩٨١ جو گجرات اَئڪٽ ٣٧).

٢١٩. بمبئي زمين محصول ڪوڊ ۽ زمين پٽيداري ختم ڪرڻ قاعدا (گجرات سڌارو) اَئڪٽ، ١٩٨٢ (١٩٨٢ جو گجرات اَئڪٽ ٨).

٢٢٠. هماچل پرديش زمين جو اِنتقال (ونيمن) اَئڪٽ، ١٩٦٨ (١٩٦٩ جو هماچل پرديش اَئڪٽ ١٥).

٢٢١. هماچل پرديش زمين جو اِنتقال (ونيم) اَئڪٽ، ١٩٨٦ (١٩٨٦ جو هماچل پرديش اَئڪٽ ١٦).

٢٢٢. ڪرناٽڪ اَنوسوچت جاتين ۽ اَنوسوچت جن جاتين (ڪن زمينن جي اِنتقال تي

بندش) اَئڪٽ، ١٩٧٨ (١٩٧٩ جو ڪرناٽڪ اَئڪٽ ٢).

٢٢٣. ڪيرالا زمين سڌارا (سڌارو) اَئڪٽ، ١٩٧٨ (١٩٧٨ جو ڪيرالا اَئڪٽ ١٣).

٢٢٤. ڪيرالا زمين سڌارا (سڌارو) اَئڪٽ، ١٩٨١ (١٩٨١ جو ڪيرالا اَئڪٽ ١٩).

٢٢٥. مڌيہپرديش زمين محصول ڪوڊ (ٽيون سڌارو) اَئڪٽ، ١٩٧٦ (١٩٧٦ جو مڌيہپرديش اَئڪٽ ٦١).

٢٢٦. مڌيہپرديش زمين محصول ڪوڊ (سڌارو) اَئڪٽ، ١٩٨٠ (١٩٨٠ جو مڌيہپرديش اَئڪٽ ١٥).

٢٢٧. مڌيہپرديش اَڪِرشڪ جوت اُچتم سِيما اَڌِينِيم ١٩٨١ (١٩٨١ جو مڌيہپرديش اَئڪٽ ١١).

٢٢٨. مڌيہپرديش ڪيتي زمين قبضو حدبندي (ٻيون سڌارو) اَئڪٽ، ١٩٧٦ (١٩٨٤ جو مڌيہپرديش اَئڪٽ ١).

٢٢٩. مڌيہپرديش ڪيتي زمين قبضو حدبندي (سڌارو) اَئڪٽ، ١٩٨٤ (١٩٨٤ جو مڌيہپرديش اَئڪٽ ١٤).

٢٣٠. مڌيہپرديش ڪيتي زمين قبضو حدبندي (سڌارو) اَئڪٽ، ١٩٨٩ (١٩٨٩ جو مڌيہپرديش اَئڪٽ ٨).

٢٣١. مهاراشٽرا زمين محصول ڪوڊ ١٩٦٦ (١٩٦٦ جو مهاراشٽرا اَئڪٽ ٤١)، قلم ٣٦، ٣٦ (اَ) ۽ ٣٦ (ب).

٢٣٢. مهاراشٽرا زمين محصول ڪوڊ ۽ مهاراشٽرا اَنوسوچت جن جاتين کي زمينون واپس ڪرڻ (ٻيون سڌارو) اَئڪٽ، ١٩٧٦ (١٩٧٧ جو مهاراشٽرا اَئڪٽ ٣٠).

٢٣٣. مهاراشٽرا جي ڪن زمينن جي ڪاٺ ۽ ڏاتوءَ تي موجود مالڪي حق ختم ڪرڻ اَئڪٽ ١٩٨٥ (١٩٨٥ جو مهاراشٽرا اَئڪٽ ١٦).

٢٣٤. اوڙيسا اَنوسوچت ايراضين ۾ غيرمتحرڪ ملڪيت جو اِنتقال (اَنوسوچت جن جاتين طرفان) وِنيم ١٩٥٦ (١٩٥٦ جو اوڙيسا وِنيم ٢).

٢٣٥. اوڙيسا زمين سڌارا (ٻيون سڌارو) اَئڪٽ، ١٩٧٥ (١٩٧٦ جو اوڙيسا اَئڪٽ ٢٩).

٢٣٦. اوڙيسا زمين سڌارا (سڌارو) اَئڪٽ، ١٩٧٦ (١٩٧٦ جو اوڙيسا اَئڪٽ ٣٠).

٢٣٧. اوڙيسا زمين سڌارا (ٻيون سڌارو) اَئڪٽ، ١٩٧٦ (١٩٧٦ جو اوڙيسا اَئڪٽ ٤٤).

٢٣٨. راجستان نوءَآبادي (سڌارو) اَئڪٽ، ١٩٨٤ (١٩٨٤ جو راجستان اَئڪٽ ١٢).

٢٣٩. راجستان پٽيداري (سڌارو) اَئڪٽ، ١٩٨٤ (١٩٨٤ جو راجستان اَئڪٽ ١٣).

۲۴۰. راجستان پٽيداري (سڌارو) ائڪٽ، ۱۹۸۷ (۱۹۸۷ جو راجستان ائڪٽ ۲۱).

۲۴۱. تامل ناڊو زمين سڌارا (زمين حدبندي مقرر ڪرڻ) ٻيون سڌارو ائڪٽ، ۱۹۷۹ (۱۹۸۰ جو تامل ناڊو ائڪٽ ۸).

۲۴۲. تامل ناڊو زمين سڌارا (زمين حدبندي مقرر ڪرڻ) سڌارو ائڪٽ، ۱۹۸۰ (۱۹۸۰ جو تامل ناڊو ائڪٽ ۲۱).

۲۴۳. تامل ناڊو زمين سڌارا (زمين حدبندي مقرر ڪرڻ) سڌارو ائڪٽ، ۱۹۸۱ (۱۹۸۱ جو تامل ناڊو ائڪٽ ۵۹)

۲۴۴. تامل ناڊو زمين سڌارا (زمين حدبندي مقرر ڪرڻ) ٻيون سڌارو ائڪٽ، ۱۹۸۳ (۱۹۸۴ جو تامل ناڊو ائڪٽ ۲).

۲۴۵. اُترپرديش زمين قاعدا (سڌارو) ائڪٽ، ۱۹۸۲ (۱۹۸۲ جو اُترپرديش ائڪٽ ۲۰).

۲۴۶. اولهه بينگال زمين سڌارا (سڌارو) ائڪٽ، ۱۹۶۵ (۱۹۶۵ جو اولهه بينگال ائڪٽ ۱۸).

۲۴۷. اولهه بينگال زمين سڌارا (سڌارو) ائڪٽ، ۱۹۶۶ (۱۹۶۶ جو اولهه بينگال ائڪٽ ۱۱).

۲۴۸. اولهه بينگال زمين سڌارا (ٻيون سڌارو) ائڪٽ، ۱۹۶۹ (۱۹۶۹ جو اولهه بينگال ائڪٽ ۲۳).

۲۴۹. اولهه بينگال جائداد حاصل ڪرڻ (سڌارو) ائڪٽ، ۱۹۷۷ (۱۹۷۷ جو اولهه بينگال ائڪٽ ۳۶).

۲۵۰. اولهه بينگال زمين قبضو محصول ائڪٽ، ۱۹۷۹ (۱۹۷۹ جو اولهه بينگال ائڪٽ ۴۴).

۲۵۱. اولهه بينگال زمين سڌارا (سڌارو) ائڪٽ، ۱۹۸۰ (۱۹۸۰ جو اولهه بينگال ائڪٽ ۴۱).

۲۵۲. اولهه بينگال زمين قبضو محصول (سڌارو) ائڪٽ، ۱۹۸۱ (۱۹۸۱ جو اولهه بينگال ائڪٽ ۳۳)

۲۵۳. ڪلڪتا ٺيڪا پٽيداري (حاصل ڪرڻ ۽ ونيمن) ائڪٽ، ۱۹۸۱ (۱۹۸۱ جو اولهه بينگال ائڪٽ ۳۷).

۲۵۴. اولهه بينگال زمين قبضو محصول (سڌارو) ائڪٽ، ۱۹۸۲ (۱۹۸۲ جو اولهه بينگال

اَئڪٽ ٢٣).

٢٥٥. ڪلڪتا ٺيڪا پٽيداري (حاصل ڪرڻ ۽ وئيمن) (سڌارو) اَئڪٽ، ١٩٨٤ (١٩٨٤ جو اولهه بينگال اَئڪٽ ٤١).

٢٥٦. ماهي زمين سڌارا اَئڪٽ، ١٩٦٨ (١٩٦٨ جو پانديچري اَئڪٽ ١).

٢٥٧. ماهي زمين سڌارا (سڌارو) اَئڪٽ، ١٩٨٠ (١٩٨١ جو پانديچري اَئڪٽ ١).

٢٥٧.الف. تامل نادو پنتي پيل ورگن، اَنوسوچت جاتين ۽ اَنوسوچت جن جاتين، (تعليمي سنستائن ۽ راجيه هيٺ شيوائن ۾ عهدن ۽ مقررين لاءِ جايون محفوظ رکڻ) اَئڪٽ، ١٩٩٣ (١٩٩٤ جو تامل نادو اَئڪٽ ٤٥).

٢٥٨. بهار خاص حقدار حويليءَ جي پٽيداري اَئڪٽ، ١٩٤٧ (١٩٤٨ جو بهار اَئڪٽ ٤).

٢٥٩. بهار زمين چڪبندي ۽ ٽُڪرائو روڪڻ اَئڪٽ، ١٩٥٦ (١٩٥٦ جو بهار اَئڪٽ ٢٢).

٢٦٠. بهار زمين چڪبندي ۽ ٽُڪرائو روڪڻ اَئڪٽ، ١٩٧٠ (١٩٧٠ جو بهار اَئڪٽ ٧).

٢٦١. بهار خاص حقدار حويليءَ جي پٽيداري (سڌارو) اَئڪٽ، ١٩٧٠ (١٩٧٠ جو بهار اَئڪٽ ٩).

٢٦٢. بهار زمين چڪبندي ۽ ٽُڪرائو روڪڻ (سڌارو) اَئڪٽ، ١٩٧٣ (١٩٧٥ جو بهار اَئڪٽ ٢٧).

٢٦٣. بهار زمين چڪبندي ۽ ٽُڪرائو روڪڻ (سڌارو) اَئڪٽ، ١٩٨١ (١٩٨٢ جو بهار اَئڪٽ ٣٥).

٢٦٤. بهار(زمين سڌارا)(ايراضي حدبندي ۽ وڌيڪ زمين حاصل ڪرڻ) سڌارو اَئڪٽ، ١٩٨٧ (١٩٨٧ جو بهار اَئڪٽ ٢١).

٢٦٥. بهار خاص حقدار جويليءَ جي پٽيداري (سڌارو) اَئڪٽ ١٩٨٩ (١٩٨٩ جو بهار اَئڪٽ ١١).

٢٦٦. بهار زمين سڌارا (سڌارو) اَئڪٽ، ١٩٨٩ (١٩٩٠ جو بهار اَئڪٽ ١١).

٢٦٧. ڪرناٽڪ اَنوسوچت جاتيون ۽ اَنوسوچت جن جاتيون (ڪن زمينن جي اِنتقال تي روڪ) سڌارو اَئڪٽ، ١٩٨٤ (١٩٨٤ جو ڪرناٽڪ اَئڪٽ ٣).

٢٦٨. ڪيرالا زمين سڌارا (سڌارو) اَئڪٽ، ١٩٨٩ (١٩٨٩ جو ڪيرالا اَئڪٽ ١٦).

٢٦٩. ڪيرالا زمين سڌارا (ٻيون سڌارو) آئڪٽ، ١٩٨٩ (١٩٩٠ جو ڪيرالا آئڪٽ ٢).

٢٧٠. اوڙيسا زمين سڌارا (سڌارو) آئڪٽ، ١٩٨٩ (١٩٩٠ جو اوڙيسا آئڪٽ ٩).

٢٧١. راجستان پٽيداري (سڌارو) آئڪٽ، ١٩٧٩ (١٩٧٩ جو راجستان آئڪٽ ١٦).

٢٧٢. راجستان نوآبادي (سڌارو) آئڪٽ، ١٩٨٧ (١٩٨٧ جو راجستان آئڪٽ ٢).

٢٧٣. راجستان نوآبادي (سڌارو) آئڪٽ، ١٩٨٩ (١٩٨٩ جو راجستان آئڪٽ ١٢).

٢٧٤. تامل ناڊو زمين سڌارا (زمين حدبندي) سڌارو آئڪٽ، ١٩٨٣ (١٩٨٤ جو تامل ناڊو آئڪٽ ٣).

٢٧٥. تامل ناڊو زمين سڌارا (زمين حدبندي مقرر ڪرڻ) سڌارو آئڪٽ، ١٩٨٦ (١٩٨٦ جو تامل ناڊو آئڪٽ ٥٧).

٢٧٦. تامل ناڊو زمين سڌارا (زمين حدبندي مقرر ڪرڻ) ٻيون سڌارو آئڪٽ، ١٩٨٧ (١٩٨٨ جو تامل ناڊو آئڪٽ ٤).

٢٧٧. تامل ناڊو زمين سڌارا (زمين حدبندي مقرر ڪرڻ) سڌارو آئڪٽ، ١٩٨٩ (١٩٨٩ جو تامل ناڊو آئڪٽ ٣٠).

٢٧٨. اولهه بينگال زمين سڌارا (سڌارو) آئڪٽ، ١٩٨١ (١٩٨١ جو اولهه بينگال آئڪٽ ٥٠).

٢٧٩. اولهه بينگال زمين سڌارا (سڌارو) آئڪٽ، ١٩٨٦ (١٩٨٦ جو اولهه بينگال آئڪٽ ٥).

٢٨٠. اولهه بينگال زمين سڌارا (ٻيون سڌارو) آئڪٽ، ١٩٨٦ (١٩٨٦ جو اولهه بينگال آئڪٽ ١٩).

٢٨١. اولهه بينگال زمين سڌارا (ٽيون سڌارو) آئڪٽ، ١٩٨٦ (١٩٨٦ جو اولهه بينگال آئڪٽ ٣٥).

٢٨٢. اولهه بينگال زمين سڌارا (سڌارو) آئڪٽ، ١٩٨٩ (١٩٨٩ جو اولهه بينگال آئڪٽ ٢٣).

٢٨٣. اولهه بينگال زمين سڌارا (سڌارو) آئڪٽ، ١٩٩٠ (١٩٩٠ جو اولهه بينگال آئڪٽ ٢٤).

٢٨٤. اولهه بينگال زمين سڌارا ٽربيونل آئڪٽ، ١٩٩١ (١٩٩١ جو اولهه بينگال آئڪٽ ١٢).

سمجهاڻي : راجستان پٽيداري آئڪٽ، ١٩٥٥ (١٩٥٥ جو راجستان آئڪٽ ٣)

هيٺ ڪيهِ بہ حاصل ڪيل جي آنوچيد ۳۱ آلف جي فقري (۱) جي ٻيون پرنتوڪ جو اُلنگهن ڪندو تہ اهو اُن اُلنگهن جي حد تائين رد هوندو.

(سنوڌان (سڌارو چاهٺ) ائڪٽ، ۱۹۹۰ جي قلم ۲ دوارا*ن* هن لسٽ ۾ ۲۰۳ کان ۲۵۷ تائين *اسم* درج ڪيا ويا ۽ سنوڌان (سڌارو چاهتر) ائڪٽ ۱۹۹۴ جي قلم ۲ دوارا*ن* هن لسٽ ۾ *اسم* ۲۵۷ *الف* درج ڪيو ويو ۽ سنوڌان (سڌارو انهتر) ائڪٽ، ۱۹۹۵ جي قلم ۲ دوارا*ن* هن لسٽ ۾ ۲۵۸ کان ۲۸۴ تائين *اسم* درج ڪيا ويا.)

(اَنوڇيد ۱۰۲ (۲) ۽ ۱۹۱ (۲))

پارٽي بدلڻ سبب غيرلائقيءَ جي باري ۾ پربنڌ

۱. اَرٿ

هن اَنوسوچيءَ ۾، سواءِ تہ مضمون ٻي تقاضا ڪري، -

(اَ) 'سدن' معنيٰ سنسد جو ٻنهي مان ڪو بہ سدن يا راڄيہ جي وڌان سڀا يا، حالت اَنوسار، وڌان منڊل جو ٻنهي مان ڪو بہ سدن؛

(ب) 'وڌان منڊل پارٽي'، پئرا ۲ يا پئرا ۳ يا حالت اَنوسار، پئرا ۴ جي پربنڌن پرماڻي ڪنهن راڄنيتي پارٽيءَ جي سدن جي ميمبر سنبنڌي، معنيٰ اُنهن پربنڌن پرماڻي اُن راڄنيتي پارٽيءَ جي اُن وقت اُن سدن جي سڀني ميمبرن جو ٺهيل گروپ؛

(ٻ) 'اَصلي راڄنيتي پارٽي'، ڪنهن سدن جي ميمبر سنبنڌي، معنيٰ اُها راڄنيتي پارٽي جنهن ۾ هو پئرا ۲ جي پيٽي پئرا (اَ) جي پريوجن لاءِ آهي؛

(پ) 'پئرا' معنيٰ هن اَنوسوچيءَ جي پئرا.

۲. پارٽي بدلڻ سبب غيرلائقي

(۱) پئرا ۳، ۴ ۽ ۵ جي پربنڌن جي اَڌين، ڪنهن راڄنيتي پارٽيءَ ۾ هجي اُهو سدن جو ميمبر ٿيڻ لاءِ غيرلائق ٿيندو-

(اَ) جي هن اُن راڄنيتي پارٽيءَ جي پنهنجي ميمبري مرضيءَ سان ڇڏي ڏني هجي؛ يا

(ب) جي هو جنهن راڄنيتي پارٽيءَ ۾ هو اُن دواران يا هن خيال ڪان اُن جي اَختياري ڏنل ڪنهن شخص يا اَختياريءَ دواران جاري ڪيل ڪنهن هدايت خلاف اُن سدن ۾ ووٽ ڪري يا ووٽ ڪرڻ کان پري رهي ٻنهي مان ڪنهن بہ حالت ۾، اَهڙي راڄنيتي پارٽيءَ، شخص يا اَختياريءَ جي اَڳوات موڪل وٺڻ کانسواءِ ۽ اَهڙو ووٽ ڪرڻ يا پري رهڻ اُن راڄنيتي پارٽيءَ، شخص يا اَختياريءَ دواران اَهڙي ووٽ ڪرڻ يا پري رهڻ کان پنڌرهن ڏينهن اَندر درگذر نہ ڪيو ويو آهي.

سمجهاڻي - هن پيٽي پئرا جي پريوجن لاءِ،-

(اَ) سدن جو چونڊيل ميمبر اُن راڄنيتي پارٽيءَ ۾ هئڻ سمجهيو ويندو، جي ڪابه هجي تہ، جنهن دواران هن کي اَهڙي ميمبر طريقي چونڊ لاءِ اُميدوار طريقي کڙو ڪيو ويو هجي؛

(ب) سدن جو ٺاڦيل ميمبر،

(i) جتي سندس اَهڙي ميمبر طريقي ٺاڦجڻ جي تاريخ تي هو ڪنهن راڄنيتي پارٽيءَ جو ميمبر هجي، اُن راڄنيتي پارٽيءَ ۾ هئڻ سمجهيو ويندو؛

(ii) ٻيءَ ڪنهن حالت ۾، اُن راڄنيتي پارٽيءَ ۾ هئڻ سمجهيو ويندو جنهن جو هو، اَنوڇيد ٩٩ يا، حالت اَنوسار، اَنوڇيد ١٨٨ جي گهرجن جو پالن ڪرڻ کان پوءِ پنهنجي جاءِ وٺڻ جي تاريخ کان ڇهہ مهنا پورا ٿيڻ کان اَڳ ميمبر، يا حالت اَنوسار، پهرين ميمبر ٿئي.

(٢) سدن جو چونڊيل ميمبر جيڪو ڪنهن راڄنيتي پارٽيءَ دواران کڙي ڪيل اُميدوار کان ٻيءَ طرح چونڊيو ويو آهي اُهو اُن سدن جو ميمبر ٿيڻ لاءِ غير لائق ٿيندو جي هوُ اَهڙي چونڊ کان پوءِ ڪنهن راڄنيتي پارٽيءَ ۾ شامل ٿئي.

(٣) سدن جو ٺاڦيل ميمبر اُن سدن جو ميمبر ٿيڻ لاءِ غير لائق ٿيندو جو هو اَنوڇيد ٩٩ يا، حالت اَنوسار، اَنوڇيد ١٨٨ جي گهرجن جو پالن ڪرڻ کان پوءِ پنهنجي جاءِ وٺڻ کان ڇهہ مهنا پورا ٿيڻ کان پوءِ ڪنهن راڄنيتي پارٽيءَ ۾ شامل ٿئي

(٤) هن پئرا جي اَڳ ڏنل پربنڌن ۾ ڪا بہ ڳالهہ هئڻ جي باوجود، جيڪو شخص سنودان (ٻاونجاهون سڌارو) اَئڪٽ، ١٩٨٥، جي شروعات ۾ ڪنهن سدن جو ميمبر هجي (چونڊيل چاهي اِئين ٺاڦيل) اُهو، -

(i) جتي هو اَهڙي شروعات کان يڪدم اَڳ ڪنهن راڄنيتي پارٽيءَ جو ميمبر هو، هن پئرا جي پيٽي پئرا (١) جي پريوجن لاءِ اُن راڄنيتي پارٽيءَ دواران کڙو ڪيل اُميدوار طريقي اَهڙي سدن جو ميمبر طريقي چونڊيل سمجهيو ويندو؛

(ii) ٻيءَ ڪنهن حالت ۾، سدن جو اَهڙو چونڊيل ميمبر سمجهيو ويندو جيڪو هن پئرا جي پيٽي پئرا (٢) جي پريوجن لاءِ ڪنهن راڄنيتي پارٽيءَ دواران کڙي ڪيل اُميدوار طريقي کان ٻئي نموني اِئين چونڊيل هجي يا، حالت اَنوسار، هن پئرا جي پيٽي پئرا (٣) جي پريوجن لاءِ سدن جو ٺاڦيل ميمبر سمجهيو ويندو.

٣. پارٽيءَ بدلڻ سبب غيرلائقيءَ جو ڦوٽ جي حالت ۾ لاڳو نہ پوڻ

جتي سدن جو ميمبر دعوا ڪري تہ سندس وڏان منڊل جي پارٽيءَ جا پاڻ ۽ ڪي ٻيا ميمبر سندس اَصلي راڄنيتي پارٽيءَ ۾ ڦوٽ جي نتيجي طور ڪڙي ٽيل فسادي ٽولي جو عيوضي گروپ ٺاهين ٿا ۽ اَهڙي گروپ ۾ اُن راڄنيتي پارٽيءَ جي ميمبرن جي ٽئين حصي کان گهٽ نہ آهن، -

(اَ) نہ هو پئرا ٢ جي پيٽي پئرا(ا) هيٺ اِن سبب ڪري غيرلائق نہ ٿيندو تہ-

(i) هُن پنهنجي اصلي راڄنيتي پارٽيءَ جي پنهنجي ميمبري مرضيءَ سان ڇڏي ڏني آهي؛ يا

(ii) هُن اُن سدن ۾ اُن پارٽيءَ دواران يا اُن دواران هن خيال کان اَختياري ڏنل ڪنهن شخص يا اَختياريءَ دواران جاري ڪيل ڪنهن هدايت جي خلاف ان پارٽيءَ يا شخص يا اختياريءَ کان اَڳواٽ موڪل وٺڻ کانسواءِ اُن سدن ۾ ووٽ ڪيو آهي يا ووٽ ڪرڻ کان پري رهيو آهي ۽ اَهڙو ووٽ ڪرڻ يا پري رهڻ اُن پارٽيءَ، شخص يا اَختياريءَ دواران اَهڙي ووٽ ڪرڻ يا پري رهڻ جي تاريخ کان پندرهن ڏينهن اندر درگذر نہ ڪيو ويو آهي؛

(ب) اُن ڦوٽ جي وقت کان ان فسادي ٽولي لاءِ ائين سمجهيو ويندو تہ اهو پئرا ٢ جي پيٽي پئرا (ا) جي پريوجن لاءِ اهڙي راڄنيتي پارٽي آهي جنهن جو هو ميمبر آهي ۽ هن پئرا جي پريوجنن لاءِ هن جي اصلي پارٽي آهي.

٤. پارٽي بدلڻ سبب غيرلائقيءَ جو سمائجڻ جي حالت ۾ لاڳو نہ پوڻ

(ا) سدن جو ميمبر پئرا ٢ جي پيٽي پئرا (ا) هيٺ غيرلائق نہ ٿيندو جي سندس اصلي راڄنيتي پارٽي ٻيءَ راڄنيتي پارٽيءَ ۾ سمائجي وڃي ۽ پاڻ اَهڙي دعوا ڪري تہ پاڻ ۽ سندس اصلي راڄنيتي پارٽيءَ جا ٻيا ڪي ميمبر -

(اَ) اَهڙيءَ ٻيءَ راڄنيتي پارٽيءَ جا يا، حالت اَنوسار، اَهڙي سمائجڻ دواران ٺهيل نئين راڄنيتي پارٽيءَ جا ميمبر ٿيا آهن؛ يا

(ب) سمائجڻ قبول نہ ڪيو آٿن ۽ جدا گروپ طريقي ڪاريہ ڪرڻ پسند ڪيو آٿن، ۽ اَهڙي سمائجڻ جي وقت کان اَهڙي ٻي راڄنيتي پارٽي يا، حالت اَنوسار، تنهنءَ راڄنيتي پارٽي يا گروپ، پئرا ٢ جي پيٽي پئرا (ا) جي پريوجن لاءِ هو جنهن راڄنيتي پارٽيءَ ۾ آهي اُها هئڻ ۽ هن پيٽي پئرا جي خيال کان هن جي اَصلي راڄنيتي پارٽي هئڻ سمجهي ويندي.

(٢) هن پئرا جي پيٽي پئرا (١) جي پريوجن لاءِ سدن جي ميمبر جي اصلي راڄنيتي پارٽيءَ جو سمائجڻ تڏهين ۽ فقط تڏهين، ٺيل سمجهيو ويندو جڏهن واسطيدار وڌان منڊل پارٽيءَ جي ميمبرن جي ٻه ڀاڱي ٽي حصي کان گهٽ نه ايترن اهڙو سمائجڻ قبول ڪيو هجي.

٥. ڇُوٽ

هن انوسوچيءَ ۾ ڪجهه به هئڻ جي باوجود، لوڪ سڀا جي اِسپيڪر يا ڊپٽي اِسپيڪر يا راڄيه سڀا جي ڊپٽي چيئرمن يا راڄيه جي وڌان پريشد جي چيئرمن يا ڊپٽي چيئرمن يا راڄيه جي وڌان سڀا جي اِسپيڪر يا ڊپٽي اِسپيڪر جي عهدي تي چونڊيو ويو هجي اُهو شخص هن انوسوچيءَ هيٺ لائق نه ٿيندو، -

(اَ) جي هو، اهڙي عهدي تي چونڊجڻ جي ڪارڻ اهڙيءَ چونڊ کان يڪدم اڳ جنهن راڄنيتي پارٽيءَ ۾ هو اُن جي ميمبري مرضيءَ سان ڇڏي ڏئي ۽ اُن کان پوءِ جيستائين اُن عهدي تي چالو هجي تيستائين اُن راڄنيتي پارٽيءَ ۾ وري شامل نه ٿئي يا ٻيءَ راڄنيتي پارٽيءَ جو ميمبر نه ٿئي؛ يا

(ب) جي هُو، اهڙي عهدي تي چونڊجڻ جي ڪارڻ اهڙيءَ چونڊ کان يڪدم اڳ جنهن راڄنيتي پارٽيءَ ۾ هو اُن جي ميمبري مرضيءَ سان ڇڏي ڏيڻ کانپوءِ اهڙي عهدي تي رهڻ بند ٿيڻ کان پوءِ اهڙيءَ راڄنيتي پارٽيءَ ۾ وري شامل ٿئي.

٦. پارٽي بدلڻ سبب غيرلائقيءَ جي باري ۾ سوالن جو فيصلو

(١) جي ڪو سوال اُٿي ته سدن جو ميمبر هن انوسوچيءَ هيٺ غيرلائقيءَ هيٺ آيو آهي يا نه، ته اُهو سوال اُن سدن جي چيئرمن يا حالت انوسار، اِسپيڪر کي فيصلي لاءِ موڪليو ويندو ۽ هن جو فيصلو آخرين ٿيندو :

بشرطيڪ جتي سدن جو چيئرمن يا اِسپيڪر اهڙيءَ غيرلائقيءَ هيٺ آيو آهي يا نه، اُهو سوال اُٿيو هجي، اُتي سوال سدن جي اهڙي ميمبر کي موڪليو ويندو جنهن کي سدن هن خيال کان چونڊي ۽ اُن جو فيصلو آخرين ٿيندو.

(٢) هن پئرا جي پيٽي پئرا (١) هيٺ هن انوسوچيءَ هيٺ سدن جي ميمبرن جي غيرلائقيءَ جي باري ۾ ڪنهن سوال سنبنڌي سڀ ڪارروائي انوڇيد ١٢٢ جي معنيٰ ۾ سنسد ۾ ڪارروائي يا، حالت انوسار، انوڇيد ٢١٢ جي معنيٰ ۾ راڄيه جي وڌان منڊل ۾ ڪارروائي سمجهي ويندي.

٧. ڪورٽن جي حڪومت تي بندش

هن سنوڌان ۾ ڪنهن بہ ڳالھ جي باوجود ڪنهن بہ ڪورٽ کي هن اَنوسوچيءَ هيٺ سدن جي ميمبر جي غيرلائقيءَ سان سنبنڌ رکندڙ ڪنهن بہ بابت نسبت ڪا بہ حڪومت نہ رهندي.

٨. نيم

(١) هن پئرا جي پيٽي پئرا (٢) جي پربنڌن جي آڌين، سدن جو چيئرمن يا اِسپيڪر هن اَنوسوچيءَ جي پربنڌن کي عملي بڻائڻ لاءِ نيم ٺاهي سگهندو، ۽ خاص طور، مٿي چيل جي وياپڪتا کي اَثر ڪرڻ کانسواءِ، اهڙا نيم پربنڌ ڪري سگهندا.

(اَ) سدن جا جدا جدا ميمبر، جن راڄنيتي پارٽين ۾ هجن، جي ڪي هجن تہ، اُنهن جي باري ۾ رجسٽر يا ٻيا رڪارڊ رکڻ؛

(ب) وڌان منڊل پارٽيءَ جو اَڳوان سدن جي ميمبر سنبنڌي اُن ميمبر نسبت پئرا ٢ جي پيٽي پئرا (١) جي فقري (ب) ۾ نرديش ڪيل قِسم جي ڪنهن درگذر ڪرڻ بنسبت ڪهڙي رپورٽ ڏيندو، ڪيتري وقت اندر ۽ ڪهڙيءَ اَختياريءَ کي اَهڙي رپورٽ ڏيندو؛

(ٻ) رپورٽن جي راڄنيتي پارٽي سدن جي ڪن ميمبرن جي اُن راڄنيتي پارٽيءَ ۾ داخل ٿيڻ بنسبت ڏيندي ۽ سدن جو عملدار جنهن کي اَهڙيون رپورٽون ڏنيون وينديون؛ ۽

(پ) پئرا ٦ جي پيٽي پئرا (١) ۾ نرديش ڪيل ڪو سوال فيصل ڪرڻ لاءِ سرشتو، جي اَهڙو سوال فيصل ڪرڻ جي پريوجن لاءِ ڪا جاچ ڪئي وڃي تہ اُن لاءِ سرشتي سميت.

(٢) هن پئرا جي پيٽي پئرا (١) هيٺ سدن جي چيئرمن يا اِسپيڪر دواران ٺاهيل نيم ٺاهيا وڃڻ تنهن کان پوءِ تي سگهي اوترو جلد ٽيهن ڏينهن جي ڪل مُدت لاءِ جا هڪ اجلاس يا ٻن يا وڌيڪ لاڳيتن اجلاس ۾ سمائجي وڃي، سدن اَڳيان رکيا ويندا ۽ اُها ٽيهن ڏينهن جي مُدت پوري ٿيڻ تي عملي ٿيندا، سواءِ تہ اُهي تنهن کان اَڳ ڦيرڦارين سان يا ڦيرڦارين کان سواءِ سدن دواران بحال ڪيا يا نا بحال ڪيا وڃن، ۽ اُهي اِئين بحال ٿين تہ اَهڙي بحال ٿيڻ تي جنهن روپ ۾ رکيا ويا يا اَهڙي ڦيرڦار واري روپ ۾، حالت اَنوسار، عملي ٿيندا، ۽ جتي اِئين نا بحال ٿين تہ اُهي اَثرائتا نہ ٿيندا.

(۳) سدن جو چيئرمن يا اِسپيڪر آنوڇيد ۱۰۵ يا، حالت آنوسار، آنوڇيد ۱۹۴ جي اُپبنڌن ۾ هن سنوڌان هيٺ ڪيس پيو ڪو آختيار هجي اُن کي آثر ڪرڻ ڪانسواءِ هدايت ڪري سگهندو تہ ڪنهن بہ شخص دواران هن پئرا هيٺ ناهيل نيمن جي ڇاٽي ڀڃي ڪيل پيچڪڙيءَ لاءِ سدن جي خاص حق جي ڀنگ واري نموني وَرِتيو وَڃي.

يارهين اَنوسوچي

(اَنوچيد ٢٤٣ ث)

پنچائتن جا اختيار، اختياري ۽ ذميواريون

١. کيتي جنهن ۾ کيتيءَ جو وستار اَچي وڃي ٿو.

٢. زمين سڌارڻ، زمين سڌرا عمل ۾ آڻڻ، چڪبندي ۽ اُپجائو مٽيءَ جو بچاءُ.

٣. ننڍو ريج، پاڻيءَ جو انتظام ۽ پاڻي ورهاست کيتر جو وڪاس.

٤. ڍور پالڻ، ڏيئري اديوڳ مرغيون پالڻ.

٥. مڇي مياڻيون.

٦. سهڪاري ٻيلا ۽ فارم ٻيلا.

٧. ننڍا ٻيلا پيدائش.

٨. ننڍا اُديوڳ، کاڄ ترڪيب وارن اُديوڳن سميت.

٩. کاڌي، ڳوناڻا ۽ گهرو هُنَرَ.

١٠. ديهاتن ۾ گهر ٺهرائڻ.

١١. پيئڻ جو پاڻي.

١٢. چارو ۽ جلائو ڪاٺ.

١٣. رستا، ڊڪيل موريون، پليون، پتڻ. جل مارگ ۽ آمدرفت جا ٻيا وسيلا.

١٤. ديهاتن ۾ بجلي ڦهلاءُ بجليءَ جي ورڇ سميت.

١٥. غير رسمي شڪتي مول.

١٦. غريبي مٽائڻ پروگرام.

١٧. تعليم، پرائمري ۽ سيڪنڊري اسڪولن سميت.

١٨. هنري سکيا ۽ ڪسبي تعليم.

١٩. بالغ ۽ غير رسمي تعليم.

٢٠. لائبرريون.

٢١. سانسڪرتڪ سرگرميون.

۲۲. بزاريون ۽ ميلا.

۲۳. صحت ۽ صفائي، جنهن ۾ اسپتالون، پرائمري صحت ڪيندر ۽ دواخانا شامل آهن.

۲۴. پريوار ڪلياڻ.

۲۵. زالن ۽ ٻارن جو وڪاس.

۲۶. سماجڪ ڪلياڻ جنهن ۾ لاچار ۽ دماغي طور ڪمزورن جو ڪلياڻ شامل آهي.

۲۷. ڪمزور ورگن جو ڪلياڻ خاص طرح انوسوچت جاتين ۽ انوسوچت جن جاتين جو.

۲۸. عام ورڇ جو سرشتو.

۲۹. پنگتي وسلن جي سنڀال.

(سنوڌان (سڌارو ٽيهتر) ائڪٽ، ۱۹۹۲ جي قلم ۴ دواران (۲۴ اپريل ۱۹۹۳ کان) درج ڪيل).

(اَنوڇيد ٢٤٣ ق)

ميونسپالٽين وغيره جا اختيار، اختياري ۽ ذميواريون

١. شهري يوجنا شهر يوجنا سميت.

٢. زمين جي استعمال جو وِنيمن ۽ عمارتون اَڏڻ.

٣. آرٿڪ ۽ سماجڪ وڪاس لاءِ يوجنا.

٤. رستا ۽ پليون.

٥. پاڻيءَ جي رَسَدَ، گهرو، واپاري ۽ اُديوگي پريوجن لاءِ.

٦. عام صحت، صفائي، نيڪال، گند ڪچري جو پربنڌ.

٧. باهه وسائڻ جون شيوائون.

٨. شهري ٻيلا، پرياورڻ جو بچاءُ ۽ ايڪالاجيڪل پهلن کي زور وٺائڻ.

٩. سماج جي ڪمزور ورگن، لاچار ۽ دماغي طور ڪمزورن سميت، جي هِتن جو بچاءُ.

١٠. گندين بستين جو سُڌارو ۽ اُنتي.

١١. شهري غريبي مٽائڻ.

١٢. شهري سک ۽ سهوليتون جيئن تہ پارڪ، باغ ۽ راندين جي ميدانن جو پربنڌ.

١٣. سانسڪرتڪ، تعليمي ۽ سوپيادايڪ پهلن کي زور وٺائڻ.

١٤. دفن ۽ قبرستان، اَگني سنسڪار، مساڻ ۽ بجليءَ وارا مساڻ.

١٥. ڍورن لاءِ تلاءَ ۽ جانورن ڏانهن بي رحمي روڪڻ.

١٦. ضروري انگ اَکر، ڄم ۽ مرڻ جي داخلائن سميت.

١٧. عام سک جنهن ۾ رستن تي روشني، واهڻ بيهارڻ جي جڳهہ، بس اسٽاپ ۽ عام سهوليتون اچي وڃن ٿيون.

١٨. ڪوس گهر ۽ ڪلال خانن جو وِنيمن.

سنوڌان (سڌارو چوهتر) ائڪٽ، ١٩٩٢ جي قلم ٤ دواران (١ جون ١٩٩٣ کان) درج ڪيل.)

In the Comprehensive Glossary of the Constitution of India :

1. The Numbers mentioned under the column "Refenence" means the "article No." or "Schedule No."

2. List of abreviations used :

Prov.	-	Proviso
Sch.	-	Schedule
MN.	-	Marginal Note
Expl.	-	Explanation
Pream.	-	Preamble
Head	-	Heading

GLOSSARY (ENGLISH TO SINDHI)

EngLish Terms.	Reference Article / Sch.	Equivalent in Sindhi
Abjure	51 A	ترڪ ڪرڻ
Abolish	17	ختم ڪرڻ
Act	123(2)	آئڪٽ
Acting Judge	126	ڪاريہ ڪاري جج
Actionable	VII Sch.III-8	تدارڪ جوڳو
Acquisition	31 A	حاصلات
Adaptation	35(b)	موافقت
Additional Emoluments	IX Sch.	وڌيڪ اجورا
Additional Judge	217(1)	آئڊيشنل جج
Address	87	وياکيان
Adhoc Judge	127	آئڊهاڪ جج
Adjudication	262(i)	نبيرو
Administration of. Justice.	225	نيايہ جو ڪاروبار
Administrator	239 (1) (2)	آئڊمنسٽريٽر
Admirality	VII Sch. I- 95	بحري عدالت
Adult suffrage	326 MN	بالغ کي ووٽ جو حق
Advance	267 (i) (2)	پيشگي
Advocate	217(2)(b),227(3)	وڪيل
Advocate General	165	آئڊووڪيٽ جنرل
Aerodrome	364 (1) (a) , 2(b)	هوائي اڏو
Aeronautical training	VII Sch. I- 29	هوائي بازن جي تعليم
Agency	243 ZE	ادارو

EngLish Terms.	Reference Article / Sch.	Equivalent in Sindhi
Affirmation	60.	ساک
Agriculture	48	کيتي
Agricultural Holiding	Sch.IX	کيتي زمين قبضو
Air Force	257 (2) Prov.	وايوُ سئنا
Air Navigation	364 (2) (b)	هوائي جهازراني
Air Ways	364 (2) (b)	هوائي رستا
Air Traffic	VII Sch. I .29	هوائي آمدرفت
Alcoholic Liquor	VI Sch.	دارون
Alienation	VII Sch. II-18	اِنتقال
Allegiance	69.,102 (1) (a)	وفاداري
All India Services	310(1), 312	اکل پارت شيوا
Allocation	243(I) IV Sch.	وراهست
Alter	3	مَٽائڻ
Amendment	4	سڌارو
Ammunition	VII Sch. I-5	گولو باروت
Ancillary	140 Mn 279 (2)	انوسنگڪ
Animal Husbaudry	48	پشو پالڻ
Annual Financial Statement	112 MN	ساليانو مالي بيان
Appendix	Appendix	ضميمو
Annulty	364 (4)	ساليانو
Annul, to	371 D (5) Prov.	رد ڪرڻ
Appropriation	119	ناٽا ڪٽڻ
Appropriate to,	243	پنهنجي ڪم لائڻ
Appropriate	32(1)(2) 27(3) 268 MN	مناسب
Appropriation Bill	114MN	ونيوگ بل
Approval	VI Sch.	بحالي

EngLish Terms.	Reference Article / Sch.	Equivalent in Sindhi
Area	243	ڪيتر
Armed forces	33	هٿيار بند سٽنا
Article	3 Exp1. I	انوڇيد
Ascertain	243	تحقيقات ڪرڻ
Assent	111	منظوري
Assign	243	سونپڻ
Association	19 (1)	منڊل
As The case may be	49	حالت انوسار
Authenticate	77(2), 166(2)	تصديق ڪرڻ
Authority	13(3) (b), 16(3) 22 (2), (5)	اختياري
Autonomous	244 A(1)	خود اختيار
Attorney	227 (3)	اٽارني
Attorney General	76	اٽارني جنرل
Angmeat	280	اظافو ڪرڻ
Backward Classes	340	پنتي پيل ورگ
Beacon	VII Sch. I-26	آڪاش بتي
Bill	3 Prov.	بل
Body Corporate	321	نگمت سنستا
Bona Vacantia	296	نامالڪ
Bouded Labour	Sch. IX	قيد مزور
Brackets	Appendix	برڪيٽون
Broad cast	361 A (2)	پرسارڻ ڪرڻ
Bye- law	13 (3) (a)	پيٽي قاعدو
Capitation Tax	VII Sch. II- 61	سرمشاري ڍل
Casting Vote	100(1)	قطعي ووٽ
Casuol	62 MN	اتفاقي
Cattle Pound	VI sch. 6	ڏڪ

EngLish Terms.	Reference Article / Sch.	Equivalent in Sindhi
Cattle Trespass	VII Sch. II-16	پيل
Cause of Action	226 (2)	دعوا جو ڪارڻ
Ceiling	IX Sch. (21) (31)	حد بندي
Census	55 (5) Expl.	جن ڳڻنا
Cess	277	سيس
Chairman	64, 89 (1)	چيئرمن
Chapter	Part V Head.	اڌياءُ
Charge	290 (a)	ڀارُ
Charged	110 (1) (e)	ذمي وڌل
Charitable	IX Sch.	ڌرمائو
Chief Justice	124 (1)	مکيہ نيايہ مورتي
Chief Minister	163 ,164	مکيہ منتري
Citizen	10	ناگرڪ
Class	237	ورگ
Clause	7 Prov.	فقرو
Commission	20 (1), 315	ڪميشن
Committee	88	ڪاميٽي
Collect	265	اوڳاڙڻ
Communications	VI Sch. 14	سنچار
Commute	72 MN	ڦيرائڻ
Competent	13 (3) (b)	سمرٿ
	102 (1) (b)	
Composition	80 MN, 171 (2)	رچنا
Comptroller and Audtor General	112 (3) (e)	ڪامپٽرول ۽ آڊيٽر جنرل
Compulsory acquisition	VI Sch. 3(1) Prov.	لازمي حاصل ڪرڻ
Compulsory Deposit	IX Sch.	لازمي ڊپازٽ

EngLish Terms.	Reference Article / Sch.	Equivalent in Sindhi
Coking Coal	IX Sch.	ڪوڪ ڪوئلا
Concentrate	369	چڪايل
Concessional assessment	IX Sch.	رعايتي ڍل بستي
Concurrent List	213(3) Prov. VII Sch. III Head.	گڏيل لسٽ
Conduct of Business	113 (1)	ڪم جو سنچالن
Conference	253	سميلن
Conferred	3, Expl. II	بخشيل
Conscientonsly	III Sch. I	وويڪ پورڻ
Consecutive	75 (5)	سلسليوار
Consequential	4 (1), 315 (3)	پريڻامڪ
Consolidated fund	110 (1) (c)	سنچت نڌي
Constituency	81 (1) (a)	تڪ
Constituent Assembly	Preamble	سنوڌان سڀا
Constituent Power	368 (1)	جوڙجڪي اختيار
Constitution	Preamble	سنوڌان
Constitutional Machinery	356 MN	سنوڌانڪ تنتر
Consular	8, VII Sch. I-II	ڪانسلي
Contempt	19(2), 129	بي ادبي
Continental Shelf	297 (1)	سمنڊ جي تٽ ڀومي
Contingency fund	110 (1) (c)	اتفاقي نڌي
Context Otherwise requires	12	مضمون بي تقاضا ڪري
Contingency	70	اتفاقي حالت
Contravention	IX Sch.	اُلنگهن

EngLish Terms.	Reference Article / Sch.	Equivalent in Sindhi
Contributory	366 (17)	ڦانڊ وارو
Conversion	IX Sch.	بدلڻ
Coordination	263	سمنوير
Corresponding	195, 294 (9)	سمان
Community	IX Sch.	پنگت
Constitute	275	ترتيب ڏيڻ
Central	394 A	مرڪزي
Corrnpt Practice	326	رشوتخوري
Council of Ministers	74, 239(2)	منتري منڊل
Council of States	64, 312(1)	راجيه سڀا
Crown	290, 312A (1)(a)	ڪرائون
Customs	336(1)	ڪسٽم
Citizen ship	Part- II Heading	ناگرڪتا
Commencement	243 N	لاڳو ٿيڻ جو وقت
Continue	243 E	قائم رهڻ
Conservation	243 ZD	سنڀال
Concurrence	370	سمتي
Contingent	VII Sch.	ڀاڱو
Cultivating Tenant	IX Sch.	پوکه ڪندڙ هاري
Collectively responsible	75	گڏيل نموني جوابدار
Certificate	279	پرماڻ پتر
Custody	283	حوالو
Certify	279	تصديق ڪرڻ
Colonization	VII,IX Sch.	نوآبادي
Consolidation	IX Sch.	چڪبندي
Chair person	243 R	سڀاپتي
Dairying	XI Sch.	ڊيئري اديوگ

EngLish Terms.	Reference Article / Sch.	Equivalent in Sindhi
Declaration	352 (1)	اعلان
Decree	112 (3) (f)	ڊڪري
Deed	VII Sch.	قبالو
Definition	12, 366	وياکيا
Delimitation	243- O, 327	حدون مقرر ڪرڻ
Democratic	Preamble	لوڪ تنترڪ
Departmentalization	IX Sch.	کاتاوار ڪرڻ
Deputy Chairmian	182	ڊپٽي چيئرمن
Deputy Speaker	181 (i)	ڊپٽي اسپيڪر
Derivate	369	ساڌت
Derogate	239 AA	قدر گهٽائڻ
Detention	22	نظربندي
Determine	243 K	طئہ ڪرڻ
Development	IX Sch.	وڪاس
Devolution	243 G	ونڊ ورڇ
Direction	32 (2)	هدايت
Directive principles	Part IV Head.	هدايتي اصول
Disciplinary matters	312A (1) (a)	انتظامي بابتون
Discrimination	23(2)	ڀيدڀاءُ
Discretion	163	پنهنجي مرضي
Displaced Persons	IX Sch.	بي گهر شخص
Dissent	145 (5)	اختلاف
Dissolution	85 MN.	برخاستگي
Distribution	243 I	ورڇ
District Council	VI Sch. 5(1)	ضلع پريشد
District Judge	233 MN	ضلع جج
Disqualification	101 Head.	غير لائقي
Dominion	6(b) (ii) 392 (3)	ڊومينين

EngLish Terms.	Reference Article / Sch.	Equivalent in Sindhi
Duties	243 I	محصول
Ecology	Sch. XII	ايڪالاجي
Economic	38	آرٿڪ
Election	54	چونڊ
Election Petition	243-O	چونڊ عريضي
Election Commission	55(1), 324	چونڊ ڪميشن
Electorate	171 (3) (a)	چونڊڪ
Electoral College	54, 66(1)	چونڊ منڊل
Electoral rolls	327	ووٽرن جي ياداشت
Eligibility	57	لائقي
Emergency	83 (2) Prov. 250, 352 (1)	مشڪل حالت
Emigration	VII Sch. I-19	هجرت
Endow	243 G	عطا ڪرڻ
Endowment	Sch. VII	پچارت
Endorsement	312A	شرح
Enact	Preamble	قانوني روپ ڏيڻ
Energy	XI sch.	شڪتي
Enfranchisement	IX Sch.	چونڊ جو حق ڏيڻ
Entry	388 (1)	داخلا
Enumerated	213 (3) Prov.	شمار ڪيل
Environment	48 A	پرياورڻ
Equality	14	سمانتا
Equalization	IX Sch.	برابر ڪرڻ
Equitable	371 (2) (a)	انصاف روءِ
Escheat	269	ناوارث
Essential Commodities	IX Sch.	ضروري جنسون

EngLish Terms.	Reference Article / Sch.	Equivalent in Sindhi
Estate	31 A	جائداد
Estate Duty	269 (1) (b)	جائداد محصول
Evalute	338	ملهه ڪٿ ڪرڻ
Evict	Sch. IX	بي دخل ڪرڻ
Exception	237	علحدگي
Excise Duty	268	آبڪاري محصول
Exclusive Economic Zone	297 (1)	اڪيلو آرٿڪ کيتر
Executive	50, Part V	ڪاروباري
Exercise	239 AA	استعمال ڪرڻ
Ex- officio	64	عهدي جي لحاظ کان
Expediont	239 AB	صلاح پريو
Explanation	25 (2) (b)	سمجهاڻي
Exploitation	23	شوشڻ
Expression	Preamble, 308	ورنن
Extend	243 M	وستار ڪرڻ
Extradition	VII Sch.	ڌوهاري حوالي ڪرڻ
Fair rent	Sch. IX	واجبي ڀاڙو
Fiath	69	ايمان
Family Planning	VII Sch. III-20	ڪٽنب نيوجن
Ferry	VII Sch-6	پتڻ
Figure	VI Sch.	انگ
Financial Bill	107 (1)	مالي بل
Finance Commission	264	مالي ڪميشن
Fishery	VI Sch. 6	مڇي مياڻي
Fixation of Ceilnig area	IX Sch.	حدبندي ايراضي مقرر ڪرڻ

EngLish Terms.	Reference Article / Sch.	Equivalent in Sindhi
Food Processnig Industry	XI Sch .	کاچ ترڪيب اديوگ
Force & Effect	123 (2)	عمل ۽ اثر
Foreign Exchange	IX Sch.	پرڏيهي مٽاسٽا
Forestry	Sch. XI	ٻيلا
Formulate	272	ترتيب ڪرڻ
Forth with	VI Sch.	ترت
Fragmentation	IX Sch.	ٽڪراٽو
Free Legal aid	39A-MN	مفت قانوني سهايتا
Frivolous	145 (1)(i)	بيهودو
Fund	243 H	نڌي
Fundamental duties	51 A Head	بنيادي فرض
Fundamental right	Part III Head	بنيادي حق
Functions	60	ڪرتب
Gazette	366(19)	گزيٽ
General	12 Head.	عام
Generality	31 B	وياپڪتا
Genius	351	ڀاوُ
Ginned	369	ٽاٽيل
Governor	200	راجيپال
Grant	31A (2) (a) (i) 113(2)	گرانٽ
Grants-in-aid	273 (1)	مددي گرانٽ
Group	38	گروپ
Guarentee	30, 110 (1) (b)	گارنٽي
Hearing	243 u	شنوائي
High Court	112(3) (d) (iii)	هاءِ ڪورٽ
Hill areas	371 c	ٽڪرين واريون ايراضيون

EngLish Terms.	Reference Article / Sch.	Equivalent in Sindhi
Holding	IX Sch. (21)	قبضو
Homestead	IX Sch.	حويلي
House	92	سدن
Ill will	III Sch. 8	بدخواهي
Immovable	IX Sch.	غيرمتحرڪ
Immunities	65 (3)	رهائيون
Impeachment	56 (1) Prov. (b) 61 (1)	خاص الزام
Imposition	IX Sch.	مڙهيل ڍل
Impost	366 (28)	لاڳو
Imprest	267 (1) (2)	پيشگي رقم
In accordance with	243 B	جي انوسار
Incidental	169 (2)	پرسنگڪ
Inconsistent	13 MN, 140	اڻ ٺهڪندڙ
Inconsistency	251	اڻ ميل
Incorporate	317 (4)	نگمت
Indian hemp	VII Sch. I - 84	ڀنگ
Indian State	366 (15)	ڏيهي رياست
Industry	43 A	اُديوگ
Industrial Establishment	243 Q	اديوگي سنستا
In existence	371 F	هستيءَ ۾
Infra structure	243 ZD	بنيادي اڏاوت
In land water ways	VII Sch.	اندروني دريائي رستا
In respect to	246	بنسبت
Insert	Amendments	داخل ڪرڻ
Institution	VII Sch. 243 G	سنستا
Insurance	IX Sch.	ويمو

EngLish Terms.	Reference Article / Sch.	Equivalent in Sindhi
Integrated	243 ZD	گڏيل
Integrity	19 (2) (3) (4)	اکنڊتا
Intelligence	33	جاسوسي
Inter course	304	وهنوار
Inter mediate level	243 A	وچولي سطح
Interpretation	132 (1), 145 (3)	اَرٿ
Inter State	262(1), 369 (3)	انتر راجيه
Investment	243 ZE	سيڙپ
Irrigation	VII Sch. II- 17	ريج
Judge	124 (2 A)	جج
Judgement	137	نهراءُ
Judicial Service	235	عدالتي سيوا
Judiciary	50	نيايہ تنتر
Jurisidiction	82(3) ,73(1) (b)	حڪومت
Jurist	124 (3) (e)	قاعديدان
Land Development	IX Sch.	زمين وڪاس
Land Holdnig	Sch. IX	زمين قبضو
Land Reforms	VII Sch.	زمين سڌارا
Land Revenue	IX Sch.	زمين محصول
Lapse	296	ختم ٿيڻ
Lapse, to	107 (3)	خارج ٿيڻ
Law	11	قاعدو
Lease	VI Sch. 9	پٽو
Legislation	VI Sch. 14	وڌان
Legislative Assembly	169 (2)	وڌان سڀا
Legislative Council	196	وڌان پريشد
Legislative Power	123 Head .	قانون سازيءَ جو اختيار
Legislative Procedure	196 Head.	قانون سازيءَ جو سرشتو

EngLish Terms.	Reference Article / Sch.	Equivalent in Sindhi
Legislsture	3 Prov.	وڏان منڊل
Levy	243 I	مڙهڻ
Liberty	Pream. 21	سوتنترتا
Licence	110 (2)	ليسن
Lientenant Governor	239 AA	اُپ راجيپال
Limitation	IX Sch.	حدبندي
Living Wage	43	اُدر پورنا جيترو روز
Local areas	31 A (2)	مڪاني ايراضي
Local Self Government	Part IX	مڪاني خود حڪومت
Machinery	356 MN	تنتر
Magistarte	22 (2)	مئجسٽريٽ
Management	IX Sch.	ڪاروبار
Mandamus	32 (2)	مئنڊمس
Martial Law	34	مارشل لا
Maritime Zone	297 (3)	سامونڊي کيتر
Matter	35, 246 (1)	وشيه
Mechanically Propelled	VII Sch.	مشين ذريعي هلندڙ
Membership	243 F	ميمبري
Memorandum	281, 340(3)	يادداشت
Mercantile Marine	VII Sch. I-25	واپاري سامونڊي ٻيڙو
Merged territories	IX Sch.	سمايل کيتر
Metals	IX Sch.	ڌاتو
Metropolitan Area	243 P	مهانگر کيتر
Minerals	IX Sch.	معدني شيون
Mines	IX Sch.	کاڻيون
Minister	74 (2)	منتري

EngLish Terms.	Reference Article / Sch.	Equivalent in Sindhi
Modification	243 M	ڦيرڦار
Moeny Bill	107 (1)	ناڻا بل
Monopoly	IX Sch.	هڪ هٽي
Monument	49	يادگار
Move (a court)	32 (1)	استدعا ڪرڻ
Moveable.	IX Sch.	متحرڪ
Multiple	55	سمائيندڙ انگ
National	38	راشٽريہ
National Anthem	51A (a)	راشٽريہ گيت
National capital Territory	239 AA	راشٽريہ راڄڌاني راڄيہ کيتر
Nationalization	IX Sch.	راشٽريہ ڪرڻ
Naturalization	VII Sch. I- 17	ملڪي حق ڏيڻ
Nature	243 ZE	قِسِم
Navy	257 (2) Prov.	دريائي سئنا
Non distilled alcoholic liquor	VI Sch.	اڻ چڪايل مڌسار وارو شراب
Notification	13 (3) (a)	ظاهر نامو
Not with standing	6	باوجود
Number	55	سنکيا
Numerals	343 (1)	انگ
Nutrition	47	خوراڪ
Oath	60	قَسَم
Objective	243 ZE	اُديش
Official Language	210 (1)	سرڪاري ٻولي
Oil Cake	369	کَڙ
Omit	VI Sch.	ڇڏي ڏيڻ
Order	243 ZD	حُڪُم

EngLish Terms.	Reference Article / Sch.	Equivalent in Sindhi
Ordinance	13 (3) (a)	آرڊيننس
Origin	8	نَسل
Paragraph	244 A (1)	پئرا
Pardon	72	معافي
Poultry	XI Sch.	مرغي پالڻ
Parliament	2, 22 (4) (b)	سنسد
Perpetual Succession	VI Sch. (2) (3)	دائمي ورثو
Part	Part. I Head.	ڀاڱو
Physical	243 ZD	طبعي
Piracy	VII Sch. I- 21	ڦُر
Planning	338	يوجنا
Population	55	آدمشماري
Powers	105	اختيار
Preamble	Preamb.	پرستاونا
Predecessor	293	ان جي اڳين
Preference	303	سرسي
Prescribe	124 (1)	ٺهرائڻ
Preserve	60	سنڀالڻ
President	18 (3), 52	راشٽرپتي
Prevent	VII Sch. II- 15	روڪڻ
Prevention	XII Sch.	روڪڻ
Preventive Detention	22 (7) (a)	نوارڪ نظربندي
Primary	XI Sch.	پرائمري
Priority	243 ZE	اڳرائي
Private	IX Sch.	خانگي
Privileges	59 (3), 105 (3)	خاص اڌڪار
Privy Purse	291	پروي پرس
Procedure	243 I	سرشتو

EngLish Terms.	Reference Article / Sch.	Equivalent in Sindhi
Proceeds	244 A (2) (c)	اُپت
Process	338	پرڪريا
Proclamation of Emergency	172 (1) Prov.	مشڪل حالت جو اعلان
Prohibit	23	بندش وجھڻ
Promotion	XII Sch. 301	زور وٺائڻ
Promulgate	133 (1)	جاري ڪرڻ
Proportion	330 (2)	پرماڻ
Proportional Representation	55, 344 (4)	با انداز عيوضيپڻو
Prorogue	85 MN. 101 (4) Porv.	بند رکڻ
Proprietory Rights	IX Sch.	مالڪي حق
Protection	19	بچاءُ
Proviso	3 Expl. I	پرنتوڪ
Provision	V Sch, Head.	اُپبند
Public Accounts	110 (1) (f) 99 (1) (f)	سرڪاري حساب
Public Notification	108 (1), 364 (1)	عام اطلاع
Public Order	25 (1)	عام ويوستا
Public Service Commission	315	پبلڪ سروس ڪميشن
Publish	55	شايع ڪرڻ
Purpose	243	پريوجن
Pleasure	239 AA	راضپو
Pursuauce	239 AB	پيروي
Quarantine	VII Sch. I-28	قيرنٽين
Quorum	100 MN	ڪورم

English Terms	Reference Article / Sch.	Equivalent in Sindhi
Quo Warranto	32 (2)	ڪو وارنٽو
Quotient	55	ونڊ اُپت
Ratio	81 (2) (a)	پرماڻ
Raw	VII Sch.	ڪچو
Readjustment	82	وري ملائي بيهارڻ
Recommend	198 (3) (4)	سفارش ڪرڻ
Redemption Charges	112 (3) (c)	ادائگي رقم
Reenactment	IX Sch.	وري قاعدو ڪرڻ
Reference	4	نرديش
Reformatory	VII Sch. II-4	سڌارا گهر
Refugee	IX Sch. 15	شرنارٿي
Regional	324 (4)	پراديشڪ
Regulate	11 MN	نيمت ڪرڻ
Regulation	IX Sch.	ونيمن
Rehabilitation	VII Sch. III-27	وري وسائڻ
Relevant	55	متعلق
Religious	IX Sch.	ڌارمڪ
Remains	VII Sch.	باقيات
Remit	72 MN. 161	معاف ڪرڻ
Remission	72 (1)	رعايت
Repeal	13 (3) (b), 318	رد ڪرڻ
Representation	332	عيوضيپڻو
Reprieve	72 (1), 161	مهلي
Republic	Pream.	پرجاسٽاڪ
Repugnant	213 (3) Prov.	وِرڌ
Requsition	IX Sch.	طلب ڪرڻ

EngLish Terms.	Reference Article / Sch.	Equivalent in Sindhi
Research	VII Sch. I-66	کوجنا
Reservation	16 (4)	محفوظ رکڻ
Residence	17	رھائش
Resources	243 ZD	وسيلا
Respite	72 (1)	مهلت
Restrictive Trade Practices	IX Sch. 91	محدود واپاري ريتيون
Restoration	IX Sch.	واپس ڪرڻ
Retrospective	312 A (1) 371 A (2) (d)	ماضي اثر سان
Return	227 (2) (a)	پترڪ
Revenue Account	112 (2) (b)	محصولي حساب
Review	137	نظرثاني
Revise	394 A	سڌارڻ
Right	6	حق
Ropeway	VI Sch. II- 13	نوڙيءَ جا رستا
(By) Rotation	243 T	واري سان
Rule	366 (9)	نيم
Rural areas	243 D	ديهاتي کيتر
Safeguards	XII Sch.	بچاءُ
Schedule	1 (2)	انوسوچي
Scheduled Caste	15 (4)	انوسوچت جاتي
Scheduled Tribe	15 (4)	انوسوچت جن جاتي
Seats	81, 243 D	جايون
Specify	243	نروار ڪرڻ
Secrecy	75 (4), III sch.	رازداري
Section (Law)	(Seventieth Constitutional Amendment)	قلم

EngLish Terms.	Reference Article / Sch.	Equivalent in Sindhi
Secular	Pream.	لوڪ
Security of Land Tenure	IX Sch.	زمين پٽا سلامتي
Seal	217 (1)	سيل
Select	243 I	چونڊڻ
Self Government	243 P	خود حڪومت
Senior	60	سينئر
Session	85 (1)	اجلاس
Settlement	31 A (2) (a) (ii)	بندوبست
Short Title	393	مختصر نالو
Sick Textile Undertakings	IX Sch.	بيمار ڪپڙا اُپڪرم
Sinking fund	112 (3) (c)	قرض فنڊ
Slaughter House	XII Sch.	ڪوس گهر
Smuggler	IX Sch. 127	سمگلر
Socialist	Pream.	سماجوادي
Social Order	38	سماجڪ سرشتو
Soil Conservation	XI Sch.	اُپجائو مٽيءَ جو بچاءُ
Solemnly	60, 159	گنڀيرتا سان
Sound	243 I	سالم
Sovereign	Pream.	سروَڀوم
Spatial Planning	243 ZD	مڪاني يوجنا
Speaker	56 (2)	اسپيڪر
Spoilation	49	لُٽجڻ
Stamp Duty	268 (1)	اسٽامپ محصول
State	1 (1)	راجيه
State List	244 A (2) (a) VII Sch. II	راجيه لسٽ

EngLish Terms.	Reference Article / Sch.	Equivalent in Sindhi
State Policy	Part IV	راجيہ نيتي
Style	351	عبارت
Sub clause	366 (27)	پيٽي فقرو
Successor	56 (1) (c), 156 (3) 295 (2)	اُتر اڌڪاري
Subsisting	IX Sch.	موجود
Summon	85 (1)	سڏائڻ
Superintendence	227 MN	نظرداني
Supplement	280	پورائي ڪرڻ
Supplementary	115 (1) (a)	پورڪ
Supplemental	4	پورڪ
Supply	266 (29A)	رسد، رسائڻ
Supreme Command	53 (2)	اعليٰ سپہ سالاري
Supreme Court	32 (1)	سپريم ڪورٽ
Surplus	IX Sch.	وڌيڪ
Suspend	317	موقوف ڪرڻ
Table	227 (3)	جدول
Tannery	XII Sch.	ڪلالخانو
Tax	274	ڍل
Technical Education	371	هنري تعليم
Telecommunication	33	دور سنچار
Television	VII Sch. II-55	دوردرشن
Temporarily	IX Sch. 189	ڪچيءَ طرح
Tenancy	IX Sch. 2	پٽي داري
Tenant	IX Sch. 42	هاري
Terminology	394 A	اصطلاح، پري پاشا
Territory	1 MN	کيتر

EngLish Terms.	Reference Article / Sch.	Equivalent in Sindhi
Territovial Constituency	81 (2) (b)	ملڪي تڪ
Territorial Water	297 (1)	ملڪي سمنڊ
Theatre	Sch. VI	رنگ منچ
Toll	243 I VI Sch .8	چونگي
Transfer	IX Sch. 203	اِنتقال
Transitional	313 MN, Part XXI Head.	تبديل ڪال
Treasure Trove	VII Sch. II-44	گپت ڌن
Treasury Bill	266 (1)	سرڪاري هنڊي
Treaty	51, 73 (1) (b)	عهدنامو
Undertaking	43 A	اُپڪرم
Undischarged	102 (1)	اڻ رها ٿيل
Undistilled	VI Sch. 12	اڻ چڪايل
Uniformity	55 (2)	سريڪائي
Union	1 (1), 19 (1) (c)	سنگهه
Union List	138 (1), VII Sch. I	سنگهه لسٽ
Union Territory	1 (3) (b)	سنگهه کيتر
Un Sound Mind	102 (1), 326	اڻ سالم دماغ
Untouchability	17	ڇوت ڇات
Uphold	III Sch. VII A	برقرار رکڻ
Urban	243 Q	شهري
Utilization	IX Sch.	ڪتب آڻڻ
Vagarancy	VII Sch. III- 15	رولو پڻو
Valid	189 (2)	جائز
Validation	31 B	باقاعدي ٺهرائڻ
Vest	53 (1)	حوالي ٿيڻ
Vexatious	145 (1) (i)	تنگ ڪندڙ

EngLish Terms.	Reference Article / Sch.	Equivalent in Sindhi
Vice President	63	اُپ راشٽرپتي
Violation	20 (1), 56 (1) (b)	اُلنگھن
Village offices	IX Sch.	ڳوٺ جا عمدا
Visa	VII Sch. I. 19	ويزا
Vocabulary	351	شبد ڀنڊار
Vocational liaining	371	ڪسبي سکيا
Void	13 (1) (2)	رَد
Warrant	124 (2)	وارنٽ
Waterway	257 (2) Prov.	جل مارگ
Ways & Means Advance	266 (1)	ارٿ ۽ اُپايہ پيشگي
Well being	60	ڀھبودي
Wholly or Partly	243 R	سمورو يا ڪي قدر
With hold	VI Sch.	روڪي رکڻ
With respect to	243 W	جي سنبنڌ ۾
Wireless	361 A (2)	تند بنان تار
Words	VI Sch.	لفظ
Works	VII Sch.	عمارتي ڪم
Writ	32 (2)	رٽ

شبد ڪوش (سنڌيءَ مان انگريزي)

سنڌي	انگريزي	اَنوڇيد/اَنوسوچي
الف		
اُپ راجيپال	Lieutenant Governor	٢٣٩ الف الف
اَرٿ ۽ اُپايہ پيشگي	Ways & Means Advance	٢٦٦ (١)
اُلنگھن	Violation	٢٠ (١)، ٥٦ (١) (ب)
اُپ راشٽرپتي	Vice President	٦٣
اَڻ سالم دماغ	Un Sound mind	١٠٢ (١)، ٣٢٦
اَڻ چڪايل	Undistilled	ڇهين انوسوچي - ١٢
اَڻ رها ٿيل	Undischarged	١٠٢ (١)
اُپڪرم	Undertaking	٤٣ الف
اِنتقال	Transfer	ناٿين انوسوچي - ٢٠٣
اصطلاح پيري ڀاشا	Terminology	٣٩٤ الف
اعليٰ سپہ سالاري	Supreme Command	٥٣ (٢)
اُتر اڌڪاري	Successor	٥٦ (١) (ب)
		١٥٦ (٣) ٢٩٥ (٢)
اسٽامپ محصول	Stamp Duty	٢٦٨ (١)
اسپيڪر	Speaker	٥٦ (٢)
اُپجائو مٽيءَ جو بچاءُ	Soil Conservation	ٻارهين انوسوچي
اجلاس	Session	٨٥ (١)
انوسوچت جن جاتي	Scheduled Tribe	١٥ (٤)
انوسوچت جاتي	Scheduled Caste	١٥ (٤)
انوسوچي	Schedule	١ (٢)
ادائگي رقم	Redemption charges	١١٢ (٣) (ب)
اُپبنڌ	Provision	پنجين انوسوچي سِرو
اُپت	Proceeds	٢٤٣ الف (٢) (ب)
اڳرائي	Priority	٢٤٣ ز پ

سنڌي	انگريزي	آنوچيد / آنوسوچي
ان جي اڳين	Predecessor	٢٩٣
اختيار	Powers	١٠٥
آدمشماري	Population	٥٥
آرڊيننس	Ordinance	١٣ (٣) (آ)
اُديش	Objective	٢۴٣ ژ پ
انگ	Numerals	٣۴٣ (١)
اڻ چڪايل مڌ سار وارو شراب	Non distilled alcoholic liquor	ڇهين انوسوچي
استدعا ڪرڻ	Move (a court)	٣٢ (١)
اُدرپورنا جيترو روز	Living Wage	۴٣
انتر راجيه	Inter State	٢٦٢ (١) ٣٦٩ (٣)
اَرٿ	Interpretation	١٣٢ (١) ١۴٥ (٣)
اکنڊتا	Integrity	١٩ (٢) (٣) (۴)
اندروني دريائي رستا	In land water ways	ستين انوسوچي
اديوگي سنستا	Industrial Establishment	٢۴٣ ذ
اُديوگ	Industry	۴٣ الف
اڻ ميل	Inconsistency	٢٥١
اڻ ٺهڪندڙ	Inconsistent	١٣ م۰ ن۰، ١۴٠
انگ	Figure	ڇهين انوسوچي
ايمان	Faith	٦٩
استعمال ڪرڻ	Exercise	٢٣٩ الف الف
اڪيلو آرٿڪ کيتر	Exclusive Economic Zone	٢٩٧ (١)
آبڪاري محصول	Excise Duty	٢٦٨
انصاف روء	Equitable	٣٧١ (٢) (آ)
آرٿڪ	Economic	٣٨
ايڪالاجي	Ecology	ٻارهين انوسوچي

سنڌي	انگريزي	آنوڇيد/آنوسوچي
اختلاف	Dissent	١۴٥ (٥)
انتظامي بابتون	Disciplinary matters	٣١٢ الف (١) (اَ)
اعلان	Declaration	٣٥٢ (١)
اُلنگهن	Contravention	نائين انوسوچي
اتفاقي حالت	Coutingency	٧٠
اتفاقي نڌي	Coutingency fund	١١٠ (١) (ب)
اوڳاڙڻ	Collect	٢٦٥
اڌياءُ	Chapter	ڀاڱ پنجون سِرو
اتفاقي	Casual	٦٢ مر٠ن٠
آڪاش بتي	Beacon	ستين انوسوچي لسٽ پهرين -٢٦
اٽارني جنرل	Attorney General	٧٦
اٽارني	Attorney	٢٢٧ (٣)
اختياري	Authority	١٣ (٣) (ب)، ١٦ (٣) ٢٢ (٢)، (٥)
انوڇيد	Article	٣ سمجهاڻي ا
اظافو ڪرڻ	Angment	٢٨٠
انوسنگڪ	Ancillary	١۴٠ مر٠ن، ٢٧٩ (٢)
اکل ڀارت شيوا	All India Services	٣١٠ (١)، ٣١٢
اِنتقال	Alienation	ستين انوسوچي لسٽ ٻين -١٨
ادارو	Agency	٢۴٣ ڙ - پ
ائڊووڪيٽ جنرل	Advocate General	١٦٥
ائڊمنسٽريٽر	Administrátor	٢٣٩ (١) (٢)
ائڊ هاڪ جج	Adhoc Judge	١٢٧
ائڊيشنل جج	Additional Judge	٢١٧ (١)
ائڪٽ	Act	١٢٣ (٢)

سنڌي	انگريزي	آئين / آئين سوچي
ب		
بيمار ڪپڙا اُپڪرم	Sick Textile Undertakings	نائين انوسوچي
بخشيل	Conferred	٣، سمجهائي ٢
بحري عدالت	Admirality	ستين انوسوچي لسٽ پهرين -٩٥
بالغ کي ووٽ جو حق	Adult Suffrage	٣٢٦ م. ن.
بحالي	Approval	ڇهين انوسوچي
بل	Bill	٣ پرنتوڪ
برئڪيٽون	Brackets	ذميمو
بي ادبي	Contempt	١٩ (٢)، ١٢٩
بدلڻ	Conversion	نائين انوسوچي
بي گهر شخص	Displaced Persons	نائين انوسوچي
برخاستگي	Dissolution	٨٥ م. ن.
برابر ڪرڻ	Equalization	نائين انوسوچي
برقرار رکڻ	Uphold	ٽين انوسوچي ٧ الف
باقاعدي ٺهرائڻ	Validation	٣١ ب
بهبودي	Well being	٦٠
بي دخل ڪرڻ	Evict	نائين انوسوچي
بيهودو	Frivolous	١٤٥ (١)
بنيادي فرض	Fundamental duties	٥١ الف سرو
بنيادي حق	Fundamental right	ڀاڱ ٽيون سرو
بدخواهي	Ill Will	ٽين انوسوچي ٨
بنيادي اڏاوت	Infra Structure	٢٤٣ ز پ
بنسبت	In respect to	٢٤٦
باوجود	Not With Stauding	٦
بندش وجهڻ	Prohibit	٢٣
بچاءُ	Safeguard	ٻارهين انوسوچي
بندوبست	Settlement	٣١ الف (٢) (اَ) (ii)

سنڌي	انگريزي	آئوچيد/آئوسوچي
باقيات	Remains	ستين انوسوچي
بچاءُ	Protection	١٩
بند رکڻ	Prorogue	٨٥ م. ن.
		١٠١ (۴) پرنتوڪ
با انداز عيوضيپڻو	Proportional Represeatation	٥٥، ٣٤٤ (۴)
ٻ		
ٻيلا	Forestry	يارهين انوسوچي
پ		
پيشگي رقم	Impresst	٢٦٧ (١) (٢)
پرپٺامک	Consequential	۴ (١)، ٣١٥ (٣)
پريوجن	Purpose	٢۴٣
پبلڪ سروس ڪميشن	Public Service Commission	٣١٥
پرنتوڪ	Proviso	٣ سمجهاڻي پهرين
پٽي داري	Tenancy	نائين انوسوچي - ٢
پورڪ	Supplemental	۴
پورڪ	Supplementary	١١٥ (١) (اَ)
پورائي ڪرڻ	Supplement	٢٨٠
پيٽي فقرو	Sub Clause	٣٦٦ (٢٧)
پترڪ	Return	٢٢٧ (٢) (اَ)
پرجاستاڪ	Republic	پرستاونا
پرماڻ	Ratio	٨١ (٢) (اَ)
پراديشڪ	Regional	٣٢۴ (۴)
پيروي	Pursuance	٢٣٩ الف ب
پرائمري	Primary	يارهين انوسوچي

سنڌي	انگريزي	آنوچيد/آنوسوچي
پروي پرس	Privy Purse	۲۹۱
پرڪريا	Process	۳۳۸
پرماڻ	Proportion	۳۳۰ (۲)
پئرا	Paragraph	۲۴۴ الف (۱)
پرستاونا	Preamble	پرستاونا
پٽو	Lease	ڇهين انوسوچي - ۹
پرڏيهي مٽا سٽا	Foreign Exchange	نائين انوسوچي
پتڻ	Ferry	ستين انوسوچي - ۶
پرياورڻ	Environment	۴۸ الف
پڄارت	Endowment	ستين انوسوچي
پنهنجي مرضي	Discretion	۱۶۳
پوکي ڪندڙ هاري	Cultivating Tenant	نائين انوسوچي
پرماڻ پتر	Certificate	۲۷۹
پنگت	Community	نائين انوسوچي
پيٽي قاعدو	Bye - Law	۱۳ (۳) (اَ)
پرسارڻ ڪرڻ	Broadcast	۳۶۱ الف (۲)
پٺتي پيل ورگ	Backward Classes	۳۴۰
پنهنجي ڪم لائڻ	Appropriate to,	۲۴۳
پيشگي	Advance	۲۶۷ (i) (۲)
پرسنگڪ	Incidental	۱۶۹ (۲)
پشو پالڻ	Animal Husdaudry	۴۸

پ

سنڌي	انگريزي	آنوچيد/آنوسوچي
پيد ڀاءُ	Discrimination	۲۳ (۲)
ڀاوُ	Genius	۳۵۱
ڀاڱو	Coutingent	ستين انوسوچي

سنڌي	انگريزي	اَنوچيد/اَنوسوچي
پاڱو	Part	پاڱو پهريون - سرو
ڀنگ	Indian hemp	ستين انوسوچي
ڀارُ	Charge	٢٩٠ (اَ)
ڀيل	Cattle Trespass	لسٽ ٻين - ١٦
ت		
تنتر	Machinery	٣٥٦ م۰ ن۰
ترتيب ڪرڻ	Formulate	٢٧٢
ترت	Forth with	ڇهين انوسوچي
تدارڪ جوڳو	Actionable	ستين انوسوچي
		لسٽ ٽين - ٨
ترڪ ڪرڻ	Abjure	٥١ الف
تحقيقات ڪرڻ	Ascertain	٢٤٣
تصديق ڪرڻ	Authenticate	٧٧ (٢)، ١٦٦ (٢)
ترتيب ڏيڻ	Constitute	٢٧٥
تصديق ڪرڻ	Certify	٢٧٩
تنگ ڪندڙ	Vexations	١٤٥ (١) (i)
تبديل ڪال	Transitional	٣١٣ م۰ ن۰
		پاڱو ايڪيهون سرو
تند بنا تار	Wireless	(٣٦١ الف) (٢)
تڪ	Constutuency	٨١ (١) (اَ)
ٿ		
ٺهراءُ		
ٺهرائڻ	Judgement	١٣٧
	Prescribe	٢٤ (١)
ٽ		
ٽڪراءُ	Fragmentaltion	ناڻين انوسوچي

سنڌي	انگريزي	آنوڇيد/آنوسوچي
ٽڪرين واريون ايراضيون	Hill areas	٢٧١ ب
ڇاڻيل	Ginned	٢٦٩
ڪ		
کوجنا	Research	ستين انوسوچي لسٽ پهرين - ٦٦
کيتر	Territory	١ م٠ ن٠
کاڻيون	Mines	نائين انوسوچي
کاتاوار ڪرڻ	Departmentalization	نائين انوسوچي
کاڄ ترڪيب اديوگ	Food Processing Industry	ٻارهين انوسوچي
کيتي زمين قبضو	Agricultural Holding	نائين انوسوچي
کيتي	Agriculture	٤٨
کيتر	Area	٢٤٣
کَڙ	Oil Cake	٢٦٩
گ		
گنڀيرتا سان	Solemnly	٦٠، ١٥٩
گپت ڌن	Treasure Trove	ستين انوسوچي لسٽ ٻين -٤٤
ڳوٺ جا عهدا	Village Offices	نائين انوسوچي
گزيٽ	Gazette	٢٦٦ (١٩)
گارنٽي	Guarentee	٣٠، ١١٠ (١) (ب)
گرانٽ	Grant	٣١ الف (٢) (اَ) (i) ١١٣ (٢)
گروپ	Group	٣٨
گڏيل	Integrated	٢٤٣ ز پ
گولوٻاروت	Ammunition	ستين انوسوچي لسٽ پهرين -٥

سنڌي	انگريزي	اَنوڇيد/اَنوسوچي
گڏيل لسٽ	Concurrent List	٢١٣ (٣) پرنتوڪ ستين انوسوچي لسٽ ٽين -سرو
گڏيل نموني جوابدار	Collectively responsible	٧٥
ف		
فقرو	Clause	٧ پرنتوڪ
فهرست	Arraugement of Articles	
ق		
قُر	Piracy	ستين انوسوچي لسٽ پهرين - ٢١
قيرائڻ	Commute	٧٢ م٠ ن٠
قيرقار	Modification	٢٤٣ گ
قانڊوارو	Contributory	٣٦٦ (١٧)
ر		
ريج	Irrigation	ستين انوسوچي لسٽ ٻين - ١٧
راشٽريه ڪرڻ	Nationalization	نائين انوسوچي
راشٽريه راڄڌاني راڄيه کيتر	National Capital Territory	٢٣٩ الف الف
راشٽريه گيت	National Anthem	٥١ الف (اَ)
راشٽريه	National	٣٨
راشٽرپتي	President	١٨ (٣)، ٥٢
روڪڻ	Prevent	ستين انوسوچي لسٽ ٻين - ١٥
روڪڻ	Prevention	ٻارهين انوسوچي

سنڌي	انگريزي	آنوچيد/آنوسوچي
راجيپال	Governor	٢٠٠
رھائيون	Immunities	٦٥ (٣)
رد ڪرڻ	Annul ,t0	(١٧١ پ) (٥)
رچنا	Composition	٨٠ م· ن، ١٧١ (٢)
راجيہ سڀا	Council of States	٦٤، ٣١٢ (١)
رعايتي ڍل بستي	Concessional assessment	نائين انوسوچي
رشوتخوري	Corrurt Practice	٣٢٦
رد ڪرڻ	Repeal	١٣ (٣) (ب)، ٣١٨
رعايت	Remission	٧٢ (١)
رھائش	Residence	١٧
رسد، رسائڻ	Supply	٢٦٦ (٢٩ الف)
رنگہ منچ	Theatre	چھين انوسوچي
رَد	Void	١٣ (١) (٢)
رِٽ	Writ	٣٢ (٢)
راضپو	Pleasure	٢٣٩ الف الف
راجيہ	State	١ (١)
راجيہ لسٹ	State Lest	٢٤٤ الف (٢) (آ) ستين انوسوچي، لسٹ پين
راجيہ جي نيتي	State Policy	ڀاڱ چوٿون
رازداري	Secrecy	٧٥ (٤)، ٽين انوسوچي
روڪي رکڻ	With hold	چھين انوسوچي
رولو پٽو	Vagarancy	ستين انوسوچي لسٹ ٽين - ١٥

سنڌي	انگريزي	اَنوڇيد/اَنوسوچي
ز		
زمين وڪاس	Land Development	نائين انوسوچي
زمين قبضو	Land Holdnig	نائين انوسوچي
زمين محصول	Land Revenue	نائين انوسوچي
زمين سڌارا	Land Reforms	ستين انوسوچي
زمين پٽا سلامتي	Security of Land Tenure	نائين انوسوچي
زور وٺائڻ	Promotion	پارهين انوسوچي ٣٠١
د		
دريائي سئنا	Navy	٢٥٧ (٢) پرنتوڪ
ديهاتي کيتر	Rural areas	٢٤٣ پ
دور درشن	Televistion	ستين انوسوچي لسٽ بين -٥٥
دور سنچار	Telecommunication	٣٣
دائمي ورثو	Perpetnal Succession	ڇهين انوسوچي ٢ (٣)
داخلا	Entry	٣٨٨ (١)
داخل ڪرڻ	Insert	سڌارا
دارون	Alcoholic Liquor	ڇهين انوسوچي
دعوا جو ڪارڻ	Cause of Action	٢٢٦ (٢)
ذ		
ذمي وڌل	Charged	١١٠ (١) (پ)
ڌ		
ڌاتو	Metals	نائين انوسوچي
ڌارمڪ	Religions	نائين انوسوچي
ڌرماتو	Charitable	نائين انوسوچي

سنڌي	انگريزي	آئوڇيد/آئوسوچي
ڏ		
ڏيعي رياست	Indian State	٣٦٦ (١٥)
ڏوهاري حوالي ڪرڻ	Extradition	ستين انوسوچي
ڊ		
ڊپٽي اسپيڪر	Deputy Speaker	١٨١ (i)
ڊومينين	Dominion	٦ (ب)(i)
		٣٩٢ (٣)
ڊپٽي چيئرمن	Deputy Chairman	١٨٢
ڊيئري اديوگ	Dairying	يارهين انوسوچي
ڊڪري	Decree	١١٢ (٣) (ت)
ڍ		
ڍل	Tax	٢٧٣
ڍَڪ	Cattle Pound	ڇهين انوسوچي - ٦
س		
سوتنترتا	Liberty	پرستاونا ٢١
ساموندي کيتر	Maritime Zone	٢٩٧ (٣)
سمايل کيتر	Merged Territories	ناڻين انوسوچي
سمائيندڙ انگ	Multiple	٥٥
سنکيا	number	٥٥
سرڪاري ٻولي	Official Language	٢١٠ (١)
سنڀالڻ	Preserve	٦٠
سرسي	Preference	٣٠٣
سرشتو	Procedure	٢٤٣ ث
سنسد	Parliament	٢، ٢٢ (٣)(ب)
ساڏت	Derivate	٣٦٩

سنڌي	انگريزي	آنچيد/آنوسوچي
سمانتا	Equality	۱۴
سمجهاڻي	Explanation	۲۵ (۲) (ب)
سدن	House	۹۲
سنستا	Institution	ستين انوسوچي ۲۴۳ ت
سيڙپ	Inrestment	۲۴۳ ژ پ
سڌارو	Amendment	۴
ساليانو	Annuity	۳۶۴ (۴)
ساک	Affirmation	٦۰
سونپڻ	Assign	۲۴۳
ساليانو مالي بيان	Annual Financial Statement	۱۱۲ مر۰ ن۰
سيس	Cess	۲۷۷
سرشماري ڍل	Capitation Tax	ستين انوسوچي لسٽ پين - ٦۱
سنچار	Communications	ڇهين انوسوچي-۱۴
سلسليوار	Consecutive	۷۵ (۵)
سنگهه لسٽ	Union List	۱۳۸ (۱) ستين انوسوچي لسٽ پهرين
سنچت نڌي	Cousolidated Fund	۱۱۰ (۱) (پ)
سمرٿ	Competent	۱۳ (۳) (ب) ۱۰۲ (۱) (ب)
سميلن	Conference	۲۵۳
سنوڌان سڀا	Constituent Assembly	پرستاونا
سنوڌان	Constitution	پرستاونا

سنڌي	انگريزي	آنوچيد/آنوسوچي
سنوڌانڪ تنتر	Constitutinal Machinery	٣٥٦ م. ن.
سمنڊ جي تٽ پومي	Continenntal Shelv	٢٩٧ (١)
سمان	Corresponding	١٩٥، ٢٩٤ (٩)
سمنويہ	Coordination	٢٦٣
سمتي	Concurrence	٣٧٠
سنڀال	Conservation	٢٤٣ ز پ
سڀاپتي	Chair Person	٢٤٣ ڏ
سرڪاري حساب	Public Accounts	١١٠ (١) (ت) ٩٩ (١) (ت)
سڌارا گهر	Reformatory	ستين انوسوچي لسٽ ٻين - ٤
سفارش ڪرڻ	Recommend	١٩٨ (٣)، (٤)
سڌارڻ	Revise	٢٩٤ الف
سينئر	Senior	٦٠
سيل	Seal	٢١٧ (١)
سمگلر	Smuggler	نائين انوسوچي-١٢٧
سماجوادي	Socialist	پرستاونا
سماجڪ سرشتو	Social Order	٣٨
سالم	Sound	٢٤٣ ث
سڏائڻ	Summon	٨٥ (١)
سروَيوُم	Sovereign	پرستاونا
سپريم ڪورٽ	Supreme Court	٣٢ (١)
سرڪاري هنڊي	Treasury Bill	٢٦٦ (١)
سريڪائي	Uniformity	٥٥ (٢)
سنگهہ	Union	١ (١)، ١٩(١)(ب)
سنگهہ کيتر	Union Territory	١ (٣) (ب)

سنڌي	انگريزي	آنوچيد/آنوسوچي
سمورو يا ڪي قدر	Wholly or Partly	(٢٤٣ ڊ)
ش		
شايع ڪرڻ	Publish	٥٥
شڪتي	Energy	يارهين انوسوچي
شرح	Endersement	٣١٢ الف
شمار ڪيل	Enumerated	٢١٣ (٣) پرنتوڪ
شوشڻ	Exploitation	٢٣
شنوائي	Hearing	٢٤٣ ڍ
شرنارٿي	Refugee	نائين انوسوچي-١٥
شهري	Urban	٢٤٣ ڏ
شبد پندار	Vocabulary	٣٥١
و		
ونيوگ بل	Appropriation Bill	١١٤ م. ن.
وويڪ پورڻ	Conscientionsly	ٽين انوسوچي-١
وياکيا	Definition	١٢, ٣٦٦
وند اُپت	Quotient	٥٥
ونيمن	Regulation	نائين انوسوچي
وري قاعدو ڪرڻ	Reeuactment	نائين انوسوچي
وري ملائي بيجارڻ	Readjustment	٨٢
وري وسائڻ	Rehabilitation	ستين انوسوچي
		لسٽ ٽين-٢٧
واپس ڪرڻ	Restoration	نائين انوسوچي
وسيلا	Resources	٢٤٣ ڙ پ
وڌيڪ	Surplus	نائين انوسوچي
ويزا	Visa	ستين انوسوچي
		لسٽ پهرين-١٩

سنڌي	انگريزي	آنوچيد/آنوسوچي
ورڌ	Repugnant	٢١٣ (٣) پرنتوڪ
واري سان	(By) Rotation	٢٤٣ ڊ
وارنٽ	Warrant	١٢٤ (٢)
وڌان	Legislation	چهين انوسوچي-١٤
وڌان منڊل	Legislature	٣ پرنتوڪ
وڌان پريشد	Legislatire Council	١٩٦
وڌان سڀا	Legislatire Assembly	١٦٩ (٢)
وشيه	Matter	٣٥، ٢٤٦ (١)
واپاري ساموندي ٻيڙو	Mercautile Marine	ستين انوسوچي لسٽ پهرين-٢٥
ورڇ	Distribution	٢٤٣ ٿ
وند ورڇ	Devolution	٢٤٣ ٿ
وڪاس	Development	نائين انوسوچي
ووٽرن جي ياداشت	Electoral rolls	٣٢٧
واجبي ڀاڙو	Fair rent	نائين انوسوچي
وستار ڪرڻ	Extend	٢٤٣ ڳ
ورنن	Expression	پرستاونا، ٣٠٨
وياپڪتا	Generality	٣١ ب
ويمو	Insurance	نائين انوسوچي
وچولي سطح	Inter mediate Level	٢٤٣ الف
وهنوار	Inter Course	٣٠٤
وياکيان	Address	٨٧
وڌيڪ اجورا	Additional Emoulments	نائين انوسوچي
وڪيل	Advocate	٢١٧ (٢) (ب) ٢٢٧ (٣)
وفاداري	Allegiance	٦٩، ١٠٢ (١)(آ)
وراهست	Allocation	٢٤٣ ث

विधायी II अनुभाग
राजभाषा खण्ड
विधायी विभाग
विधि, न्याय एवं क० कार्य मंत्रा

سنڌي	انگريزي	آنوچيد/آنوسوچي
وايُوسئنا	Air Force	٢٥٧ (٢) پرنتوڪ
ل		
ليسن	Licence	١١٠ (٢)
لوڪ تنتر	Democratic	پرستاونا
لائقي	Eligibility	٥٧
لاڳو	Impost	٣٦٦ (٢٨)
لوڪ	Secular	پرستاونا
لُٽجڻ	Spoilation	٣٩
لفظ	Words	ڇهين انوسوچي
لاڳو ٿيڻ جو وقت	Commencement	٢٤٣ گ
لازمي ڊپازٽ	Compulsory Deposit	نائين انوسوچي
لازمي حاصل ڪرڻ	Compulsory acquisition	ڇهين انوسوچي ٣ (١) پرنتوڪ
م		
مشڪل حالت جو اعلان	Proclamation of Emergency	١٧٢ (١) پرنتوڪ
مڙهڻ	Levy	٢٤٣ ت
مڪاني ايراضي	Local areas	٣١ الف (٢)
مارشل لا	Martial Law	٣٤
مئنڊمس	Mandamus	٣٢ (٢)
مئجسٽريٽ	Magistrate	٢٢ (٢)
منتري	Minister	٧٤ (٢)
مڪاني خود حڪومت	Local Self Govermment	پاڳه نائون
مشين ذريعي هلندڙ	Mechanically Propelled	ستين انوسوچي
ميمبري	Membership	٢٤٣ ت

آنوچيد/آنوسوچي	انگريزي	سنڌي
٢٤٣ د	Metropolitan Area	مهانگر کيتر
نائين انوسوچي	Minerals	معدني شيون
نائين انوسوچي	Moveable	متحرڪ
ستين انوسوچي لسٽ پهرين-١٧	Naturalization	ملڪي حق ڏيڻ
٧٢	Pardon	معافي
٢٤٣ ث	Duties	محصول
٨٣ (٢) پرنتوڪ ٢٥، ٣٥٢ (١)	Emergency	مشڪل حالت
٣٣٨	Evalute	ملهه ڪٿ ڪرڻ
١٠٧ (١)	Financial bill	مالي بل
٢٦٤	Finance Commission	مالي ڪميشن
ڇهين انوسوچي-٦	Fishery	مڇي مياڻي
٣٩ الف م٠ ن٠	Free legal aid	مفت قانوني سهايتا
٢٧٣ (١)	Grants - in- aid	مددي گرانٽ
نائين انوسوچي	Imposition	مڙهيل ڍل
٣٥ ب	Adaptation	موافقت
٣	Alter	مٽائڻ
٣٢ (١) (٢) ٢٧ (٣) ٢٦٨ م٠ ن٠	Appropriate	مناسب
١١١	Assent	منظوري
١٩ (١)	Association	منڊل
١٦٣، ١٦٤	Chief Minister	مکيہ منتري
٢٣٧	Class	ورگ
١٢٤ (١)	Chief Justice	مکيہ نيايہ مورتي
٧٤، ٢٣٩ (٢)	Council of Ministers	منتري منڊل

سنڌي	انگريزي	انوڇيد / انوسوچي
مضمونَ ٻي تقاضا ڪري	Context Otherwise requires	١٢
مرڪزي	Central	٣٩٤ الف
محدود واپاري ريتيون	Restrictive Trade Practices	نائين انوسوچي - ٩١
مرغي پالڻ	Poultry	ٻارهين انوسوچي
مالڪي حق	Proprietory Rights	نائين انوسوچي
متعلق	Relevant	٥٥
مهملي	Reprieve	٧٢ (١)، ١٦١
معاف ڪرڻ	Remit	٧٢ م. ن. ١٦١
ماضي اثر سان	Retrospective	٣١٢ الف (١) ٣٧١ الف (٢)(پ)
مهلت	Respite	٧٢ (١)
محفوظ رکڻ	Reservation	١٦ (٤)
محصولي حساب	Revenue Account	١١٢ (٢) (ب)
مختصر نالو	Short Title	٣٩٣
مڪاني يوجنا	Spatial Planning	٢٤٣ ژ پ
موجود	Subsisting	نائين انوسوچي
موقوف ڪرڻ	Suspend	٣١٧
ملڪي تڪ	Territorial Constituency	٨١، (٢) (ب)
ملڪي سمنڊ	Territorial Water	٢٩٧ (١)
ڪ		
ڪو وارنٽو	Quo Warrquto	٣٢ (٢)
ڪورم	Quorum	١٠٠ م. ن.

سنڌي	انگريزي	انوڇيد / انوسوچي
ڪچو	Raw	ستين انوسوچي
ڪالخانو	Tannery	ٻارهين انوسوچي
ڪوس گهر	Slaughter House	ستين انوسوچي
ڪچيءَ طرح	Temporarily	نائين انوسوچي-١٨٩
ڪتب آڻڻ	Utilization	نائين انوسوچي
ڪسبي سکيا	Vocational training	٣٧١
ڪاروبار	Management	نائين انوسوچي
ڪاروباري	Executive	٥٠، ڀاڱو پنجون
ڪٽنب نيوجن	Family Planning	ستين انوسوچي لسٽ ٽين-٢٠
ڪرتب	Functions	٦٠
ڪاريڪاري جج	Acting judge	١٢٦
ڪاميٽي	Committee	٨٨
ڪميشن	Commission	٢٠ (١)، ٢١٥
ڪسٽم	Customs	٢٣٦ (١)
ڪرائون	Crown	٢٩٠، ٢١٢ الف (١) (اَ)
ڪم جو سنڀالڻ	Conduct of Business	١١٣ (١)
ڪانسلي	Consular	ستين انوسوچي لسٽ پهرين ۽ ٻين
ڪوڪ ڪوئلا	Cooking Coal	نائين انوسوچي
ڪامپٽرولر ۽ آڊيٽر جنرل	Comptroller & Auditor General	١١٢ (٣) (پ)
ق		
قرض فنڊ	Sinking Fund	١١٢ (٣) (پ)
قلم	Section (Law) Constitutional	سنوڌان (سڌارو ستر)

سنڌي	انگريزي	انوچيد / انوسوچي
قِسِم	Nature	٢٤٣ ز پ
قَسَم	Outh	٦٠
قيرنٽين	Quarantine	ستين انوسوچي لسٽ پهرين-٢٨
قانوني روپ ڏيڻ	Enact	پرستاونا
قبضو	Holding	نائين انوسوچي-٢١
قطعي ووٽ	Casting Vote	١٠٠ (١)
قيد مزور	Bonded Labour	نائين انوسوچي
قائم رهڻ	Continue	٢٤٣ پ
قبالو	Deed	ستين انوسوچي
قاعديدان	Jurist	١٢٤ (٣) (پ)
قاعدو	Law	١١
قانون سازيءَ جو سرشتو	Legislative Procedure	١٩٦ سرو
قانون سازيءَ جو اختيار	Legislative Power	١٢٣ سرو
قدر گهٽائڻ	Derogate	٢٣٩ الف الف
ن		
نوارڪ نظربندي	Preventive Detention	٢٢ (٧) (أ)
نياية تنتر	Judiciary	٥٠
ناڻا بل	Money Bill	١٠٧ (١)
نَسل	Origin	٨
نا وارث	Escheat	٢٦٩
نڌي	Fund	٢٤٣ ت
نظربندي	Detention	٢٢
نگمت	Incorporate	٣١٧ (٤)
نياية جو ڪاروبار	Administration of Justice	٢٢٥
نبيرو	Adjudication	٢٦٢ (i)

سنڌي	انگريزي	انوڇيد / انوسوچي
ناٿا ڪڻڻ	Appropriation	١١٩
نامالڪ	Bona Vacantia	٢٩٦
نگمت سنستا	Body Corporate	٣٢١
ناگرڪ	Citizen	١٠
ناگرڪتا	Citizen Ship	ڀاڱ ٻيون سرو
نو آبادي	Colonization	ستين ۽ نائين انوسوچي
نيمت ڪرڻ	Regulate	١١ م. ن.
نرديش	Reference	٤
نيم	Rule	٣٦٦ (٩)
نوڙيءَ جا رستا	Ropeway	ستين انوسوچي لسٽ ٻين - ١٣
نظرثاني	Review	١٣٧
نروار ڪرڻ	Specify	٢٤٣
نظرداني	Superintendence	٢٢٧ م. ن.

ح

سنڌي	انگريزي	انوڇيد / انوسوچي
حدون مقرر ڪرڻ	Delimitation	٢٤٣ گهه، ٣٢٧
حق	Right	٦
حوالي ڪرڻ	Vest	٥٣ (١)
حڪومت	Jurisidiction	٨٢ (٣)، ٧٣ (١) (ب)
حد بندي	Limitation	نائين انوسوچي
حُڪُم	Order	٢٤٣ ز پ
حد بندي ايراضي مقرر ڪرڻ	Fixation of Ceiling area	نائين انوسوچي
حويلي	Homestead	نائين انوسوچي
حاصلات	Acquisition	٣١ الف

سنڌي	انگريزي	انوڇيد / انوسوچي
حالت انوسار	As The casemaybe	۴۹
حوالو	Custody	۲۸۳
حد بندي	Ceiling	نائين انوسوچي (۲۱) (۳۱)
ج		
جاري ڪرڻ	Promulgate	۱۳۳ (۱)
جج	Judge	۱۲۴ (۲ الف)
جائداد	Estate	۳۱ الف
جائداد محصول	Estate Duty	۲۶۹ (۱) (ب)
جي انوسار	In accordance with	۲۴۳ ب
جاسوسي	Intelligence	۳۳
جن ڳڻنا	Census	۵۵ (۵) سمجهاڻي
جوڙجڪي اختيار	Constituent Power	۳۶۸ (۱)
جايون	Seats	۸۱، ۲۴۳ ب
جدول	Table	۲۲۷ (۳)
جائز	Valid	۱۸۹ (۲)
جل مارگ	Waterway	۲۵۷ (۲) پرنتوڪ
جي سنبنڌ ۾	With respect to	۲۴۳ ق
چ		
چونڊڻ	Select	۲۴۳ ث
چونگي	Toll	ڇهين انوسوچي -۸ ۲۴۳ ث
چونڊ منڊل	Electoral College	۵۴، ۶۶ (۱)
چيئرمن	Chairman	۶۴، ۸۹ (۱)
چڪبندي	Consolidation	نائين انوسوچي

انوچيد / انوسوچي	انگريزي	سنڌي
١٧١ (٣) (آ)	Electorate	چونڊڪ
٥٥ (١)، ٣٢٤	Election Commission	چونڊ ڪميشن
٢٤٣ گھ	Election Petition	چونڊ عريضي
٥٤	Election	چونڊ
نائين انوسوچي	Enfranchisement	چونڊ جو حق ڏيڻ
٣٦٩.	Conceutrate	چڪايل
		ڇ
چعين انوسوچي	Omit	ڇڏي ڏيڻ
١٧	Untouchability	ڇوت ڇات
		خ
٢٩٦	Lapse	ختم ٿيڻ
١٠٧ (٣)	Lapse ;to	خارج ٿيڻ
٤٧	Nutrition	خوراڪ
٥٩ (٣)	Privileges	خاص اڌڪار
١٠٥ (٣)		
٢٤٣ (د)	Self Government	خود حڪومت
نائين انوسوچي	Private	خانگي
٥٦ (١) پرنتوڪ (ب)	Impeachment	خاص الزام
٦١ (١)		
١٧	Abolish	ختم ڪرڻ
٢٤٤ الف (١)	Autonomous	خود اختيار
		ھ
نائين انوسوچي	Monopoly	هڪ هٽي
ڀاڱ چوٿون-سرو	Directive Principles	هدايتي اصول
٣٢ (٢)	Direction	هدايت

سنڌي	انگريزي	انوڇيد / انوسوچي
هجرت	Emigration	ستين انوسوچي لسٽ پهرين-١٩
هاءِ ڪورٽ	High Court	١١٢ (٣) (پ)(iii)
هستيءَ ۾	In existence	٣٧١ ت
هوائي بازن جي تعليم	Aeronautical Training	ستين انوسوچي لسٽ پهرين-٢٩
هوائي جهازراني	Air Navigation	٣٦٤ (٢) (ب)
هوائي آمدرفت	Air Traffic	ستين انوسوچي لسٽ پهرين-٢٩
هوائي اڏو	Aerodrome	٣٦٤ (١) (اَ)، ٢ (ب)
هوائي رستا	Airways	٣٦٤ (٢) (ب)
هٿيار بند سئنا	Armed Forces	٣٣
هندي تعليم	Technical Education	٣٧١
هاري	Tenant	نائين انوسوچي ٣٢

ص

صلاح پريو	Expedient	٢٤٩ الف ب

ض

ضروري جنسون	Essential Commodities	نائين انوسوچي
ضلع جج	District Judge	٢٣٣ م: ن.
ضلع پريشد	District Council	ڇهين انوسوچي ٥(١)
ضميمو	Appendix	

ع

عدالتي سيوا	Judicial Service	٢٣٥
عطا ڪرڻ	Endow	٢٤٣ ب

سنڌي	انگريزي	انوڇيد / انوسوڇي
عليحدگي	Exception	۲۳۷
عهدي جي لحاظ کان	Ex-Officio	۶۴
عمل ۽ اثر	Force & Effect	۱۲۳ (۲)
عام	General	۱۲ - سرو
عام ويوستا	Public Order	۲۵ (۱)
عام اطلاع	Public Notification	۱۰۸ (۱)، ۳۶۴ (۱)
عيوضيپڻو	Representation	۳۳۲
عبارت	Style	۳۵۱
عهدنامو	Treaty	۵۱، ۷۳ (۱) (ب)
عمارتي ڪم	Works	ستين انوسوڇي

غ

سنڌي	انگريزي	انوڇيد / انوسوڇي
غير لائقي	Disqualification	۱۰۱ سرو
غير متحرڪ	Immovable	نائين انوسوڇي

ط

سنڌي	انگريزي	انوڇيد / انوسوڇي
طلب ڪرڻ	Requisition	نائين انوسوڇي
طئہ ڪرڻ	Determine	۲۴۳ ک
طبعي	Physical	۲۴۳ ز پ

ظ

سنڌي	انگريزي	انوڇيد / انوسوڇي
ظاهر نامو	Notification	۱۳ (۳) (آ)

ي

سنڌي	انگريزي	انوڇيد / انوسوڇي
ياداشت	Memorandum	۲۸۱، ۳۴۰ (۳)
يادگار	Monument	۴۹
يوجنا	Planning	۳۳۸

ڀلنامو

صفحو ٢. انوڇيد ٤ جي سري ۾ ڪم آندل لفظ ’سنجوڳي‘ کي ’پرسنگ‘ پڙهيو وڃي.

صفحو ٢. انوڇيد ٤ جي فقري (١) ۾ ڪم آندل لفظ ’سنجوڳي‘ کي ’پرسنگ‘ پڙهيو وڃي.

صفحو ٨. انوڇيد ١٦ جي فقري (٤ الف) کانپوءِ هيٺ ڏنل جملو جوڙيو وڃي :-
’(سنوڌان (سڌارو سنتتر) ائڪٽ، ١٩٩٥ جي ڪلم ٢ ذريعي (١٧ جون ١٩٩٥ کان) درج ڪيل)‘

صفحو ١١٢. انوڇيد ٢٣٩ الف جي فقري (١) ۾ ڪم آندل لفظن ’سنگهه کيتر پانديچري‘ کي ’سنگهه راجيه کيتر پانديچري‘ پڙهيو وڃي.

صفحو ١١٨. انوڇيد ٢٤٠ ۾ ڪم آندل لفظن ’پانديچري سنگهه کيتر‘ کي ’پانديچري سنگهه راجيه کيتر‘ پڙهيو وڃي.

صفحو ١٨٩. انوڇيد ٣٣٢ جي فقري (٣ ب) ۾ هيٺ ڏنل پيٽي فقرو جوڙيو وڃي :-
’هن سڌاري جو ترپورا راجيه جي وڌان سڀا ۾ ڪنهن عيوضيپڻي تي تيستائين اثر نه پوندو جيستائين هن سڌاري جي لاڳو ٿيڻ کان اڳ موجود وڌان سڀا جي برخاستگي نه ٿي ٿي وڃي‘.

صفحو ٢٧٦. ڇهين انوسوچيءَ جي پئرا ٧ جي پيٽي پئرا (١) ۾ ڪم آندل لفظ ’ان ضلع جي پريشد‘ کي ’ان ضلع جي ضلع پريشد‘ پڙهيو وڃي.

صفحو ٢٨٣. ڇهين انوسوچي پئرا ١٤ (٣) جي هيٺان ڏنل حوالي ۾ ڪم آيل لفظن ’هن پئرا‘ کي ’هن پئرا جي پيٽي پئرا (٢)‘ پڙهيو وڃي.